

ЖАҲОН АДАБИЁТИ ДУРДОНАЛАРИ

**ХОМЕР
ИЛИ АДА**

ҲОМЕР

ИЛИАДА

Русчадан
ҚОДИР МИРМУҲАМЕДОВ
таржимаси

ТОШКЕНТ

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1988

**«ЖАХОН АДАБИЕТИ ДУРДОНАЛАРИ»
СЕРИЯСИННИГ ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ**

Зулфия
Эркин Вохидов
Азиз Қаюмов
Матёқуб Қўшжонов
Жамол Камол
Омон Матжон
Қодир Мирмуҳамедов
Мирмуҳсин
Асқад Муҳтор
Файбулла Саломов
Рубен Сафаров
Александр Ўдалов
Ўлмас Умарбеков
Ўтқир Ҳошимов
Озод Шарағидинов
Шоислом Шомуҳамедов

Масъул муҳаррир

Хуршид Даврон

**Г 4703000000-1
М 352 (04)-88 2-88**

©Faфур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988 й., (Тарж.)

КЎХНА ДУНЁ ҚОМУСИ

Қадим Юноннинг илк афсоналарига асосланган Ҳомер әпсолютири — «Илиада» билан «Одиссея» адабиётнинг туб маъносини, образли тафаккуринг буюк миссиясини, бадий сўзпинг қудрати ва ўлмаслигини минг йилларга эслатиб, таъкидлаб, исботлаб келмоқда. У даврларда бу буюк асарлар ахлоқ ва тарбия муассасаларининг ҳам, дорилғунунларда фалсафа ва тарих дарсликларининг ҳам ўринини босган, қадим дунё қомуси деб аталган. Ҳомернинг ўзи эса ҳаётнинг барча вазиятлари учун олий ҳакам ҳисобланган. Классицизм вакиллари нинг бу достонларга нисбатан такаббурона беписандликларини ҳисобга олмаганды, улар ҳамиша, айниқса, Европа маънавий дунёсининг бош маңбаларидан бирги ҳисобланиб келган. Сўнгги юз йил ичидаги эса, Троя, Микена, Пилос шаҳарларининг Крит оролининг харобалари, Ахиллес ва Одиссей саргузаштларининг аён излари топилгач, бу асарларни ўрганиш кенг тармоқли фанга айланди, юзлаб, минглаб китоблар ёзилди, ҳомершунослик кашфиётларининг ҳали-ҳамон охири кўринмайди.

Бундай боқий ҳаётийликнинг сири нимада? Аввало, албатта, шундаки халқ афсоналари ва тарихий воқеаларга асосланган бу достонларда қаҳрамонлик ва хиёнат, муҳаббат ва нафрат, эзгулик ва ёвузлик, садоқат ва интиқом, ҳижрон, вафо, тақдир, виждан, гуноҳ каби азалий инсоний муаммолар юксак бадиий-эпик ифодасини топгандир.

Бизнинг йил ҳисобимиздан 1200 йилча аввал Кичик Осиёнинг ғарби-шимолидаги Троада ерлариди, унинг пойтахти Троя (ёки Илион) шаҳри учун бўлган жанглар билан боғлиқ кўп қадимги воқеалар юнонлар хотирасида афсоналар силсиласи сифатида сақлапиб қолади. Бу хотиralарда қаҳрамонлар ҳақидаги тарихий воқеалар афсоналарга чулғаниб, худолар ҳақидаги мифлар билан қоришиб, диний тасаввурлар поэтик фантазия билан қўшилиб кетиб, бўлғувси буюк әпсолар учун беҳисоб бой асос пайдо бўлади. Буюк юнон әпсолари мана шу бой асосда аввал оғзаки ижроларда, кейин ёзма тарзда яна бир неча юз йиллардан сўнг юзага келади.

Маълумки, тарихий ўтмишдаги муҳим воқеалар тўғрисида қаҳрамонлик достонлари ҳамма халқларда, жумладан, ўзбек халқида ҳам бор. Бу ўринда ўхшащилклар кўп. Қадим юнон әпсоларининг ижрочилари ҳам ўн минглаб сатрларни ёддан биладиган қувваи ҳофизаси ноёб одамлар бўлган, улар туркум-туркум достонларни авлодлардан авлодларга олиб ўтиб, унга ўз даврларининг таъсирини, юқи ва унсурларини сингдириб бойитиб, асарлар билан бирга ўз санъатларини ҳам, усул ва анъаналарини ҳам мерос қолдириб келгандар.

Ҳомер ана шундай ижрочиларининг анг сўнгиларидан, тўғрироғи достончи-

ликнинг янги даврини бошлаб берган ҳалқ даҳоси ёди. У катта эпик меросни сақлабигина қолмай, уни бутун антик дунёнинг маънавий сарчашмаси сифатида доҳиёна поэтик системага солиб, икки ўлмас эпосни ижод этди. Булар кўп асрлик анъанавий бадиҳа ижоднинг якуни — катта ҳалқона эпоснинг дастлабки ёзма ёдгорликлари ёди.

Ҳомер ўзи афсонавий шахс. Унинг таржимаи ҳолидаги деярлик барча фактлар баҳсли. Бу ном қадим юон тилида «қўзи ожиз», «сўқир» деган маънони беради. Демак, куйчи ҳомерлар кўп бўлган. Аммо улардан бири, ҳақиқий Ҳомер бутун антик дунёда машҳур бўлиб, Ҳомер ватани деган шарафли ном учун талаштган шаҳарлар ўйлаб ҳисобланади. Бир қарашда, бу — умумламгани бир ном. Аммо воқеалари, даври, услуби, образлар дунёси жиҳатидан бир-биралиниг давоми бўлган икки достоннинг ҳар бири 24 қўшиқдан иборат, бир вазидаги буюк эпосларнинг бу номга қиёс қилиниши ҳамма жиҳатдан шу қадар табиий эдики, Ҳомернинг реал шахслигига ҳеч ким етарли далил билан эътиroz билдиrolмади.

«Ҳомер масаласи»ни ҳали ҳам тамом ҳал қилинган деб бўлмайди; у — ўзи бир фан. Чунки бу эпосларнинг яратилишгидан ягона авторнинг мавқеини камситувчилар ҳали ҳам кўп. Таҳтири қилган, тартибга соглан, гоҳо эса ҳеч қандай Ҳомер бўлмаган, бу достонлар ҳалқ қўшиқлари сифатида, бадиҳа тариқасида вужудга келган, деган фикрлар ўтган асрларда кўп айланиб юрди. Ҳомерни икки буюк достоннинг ягона ва доҳиёна муаллифи сифатида тан олишда фанга эпосларнинг ўзидаги яхлит бадиий бутунлик, поёб талантга хос ижодий индивидуаллик, юксак бадиий воситаларнинг бетакрорлиги ёрдам берди. Бу масалада буюк рус олимлари ва адиллари ҳал қилувчи роль ўйнадилар. В. Белинскийнинг айтишича, инсоният ҳозирги маънавий балогати учун Ҳомердан, «Илиада»даги ўша тонг соғлигидан қарэдордир. Лев Толстой Ҳомер эпосларни оригиналда ўқиши учун кекса ёшида атай қадим юон тилини ўрганди. Ҳомер поэмалари, Хораций ва Овидий китоблари Пушкиннинг, Гоголининг севиб ўқиидиган асарлари ёди.

Ҳомер, ҳар қандай севимли шоирдек, аввало ҳар бир китобхоннинг шахсий эмоционал туйғуларига мурожаат қиласи. Унинг қарашларида абадий ва азалий муаммоларгина эмас, кейинги барча замонларга тегишли даъватлар ҳам сезилади. Бизнинг кунлар китобхони ҳам бу қадимий эпосларда давримизнинг энг долзарб муаммоси — уруп ва тинчлик ҳақида ўзини ҳаяжонлантирадиган мулоҳаза ва ҳис-туйғуларни топади. Ҳар қандай жангнома сингари, Ҳомернинг «Илиада»си ҳам уруп ҳақида. Аммо ҳалқ даҳоси бўлган буюк инсонпарвар куйчи урушни энг ёрқин маънавий ва жисмоний кучларини намоён этувчи оғир имтиҳон сифатидагина тасвирлаб қолмай, у келтирган беҳисоб кулфатларга, урушнинг ғайри инсоний, хунук оқибатларига, инсон қадриши ерга урувчи қопли қирғинларига нафрат уйғотади. Европа ҳалқлари адабиётларининг энг яхши намуналари эзгулик ва инсонпарварлик ғоялари билан шуълаланар экан, бунда қадим юон сарчашмаларининг таъсири йўқ деб бўлмайди. Қўлингиздаги китобни ўқиганда сезарсиз, Ҳомер ҳатто ўзининг энг севимли қаҳрамони Ахиллеснинг ҳам интиқом изтиробида эс-хушини йўқотиб ваҳшиёна қон тўкишини кечирмайди. У меҳмондўст қўшнисига хиёнат қилиб уруп бошланишига сабаб бўлган трояникларга ҳам инсоний бир шафқат тилайди, ўз шаҳарларини, бо-

лаларини, ҳаётларини ҳимоя қилишга мажбур бўлган, ўз шаҳзодаси Париснинг қасрига қолган трояликларга хайриҳоҳлик билдиради. Бироқ оддий кишиларга бўлган бу хайриҳоҳлик ҳеч бир жойда ёвузлики оқлаш, хиёнатни хаспўслаш тусини олмайди. Ахлоқий позициянинг бундай мустаҳкамлиги, ҳаётбахшилиги, эзгулик ва ҳалолликка, жаҳоний уйғунлик ва мангу гўзалликка интилиш — бу достонларнинг умрбоқийлигини таъмин этган.

Уларнинг барча ҳалқлар, барча замонлар учун барҳаётлиги сабабларидан яна бири — шеърият даҳосининг қалам ва қалом қудратидир. Ҳомернинг ўткір кўз қарашида энг оддий воқеалар, энг оддий нарсалар ҳам ўзгалар тасаввурига иисбатан тиниқроқ, маънодорроқ, ёрқинроқ кўринади. Бу ўринда қадим юнонларнинг, Маркс айтган болалик соғлигини шеърият даҳосининг ҳаётбахши юёшли ёритиб турганини ҳам айтиш керак. Турғун ва ҳаракатдаги мавҳум ва конкрет тасвиirlар илоҳий ва оддий инсоний, маишӣ лавҳаларнинг бу қадар муракқаб ва миқёсли қориҷмасини шундай қуёш нури билангина қамраш мумкин эди. Ҳомернинг идроки, ижодий ҳаёллари бениҳоя эркни: тарих ва афсона, ҳудолар ва одамлар, дин ва асотирлар... бари унинг ихтиёрида; илоҳий кучлар, ҳудолар ҳам одамлар сингари гоҳо кекчи, шуҳратпараст, гоҳо қудратли, гоҳо эса заиф ва содда. Ҳомернинг бадиий тўқима қуввати туфайти Олимп ҳақидаги анъанавий тасаввурлар ҳам, юном мифологияси ҳам анча бойиди. Иккала достонда китобхонни ҳозиргача ҳайратта соладиган минглаб психологик кашфиётлар, писон вужудини титратувчи тасвиirlар, кулфат ва фожиалар, ҳаёт ишқи, муҳаббат ва оддий инсоний қувончлар асрлардан асрларга ўтиб келади. Гегелнинг айтишича, Ҳомернинг образлар дунёсида қаҳрамонона ҳолат ҳамиша устун, бу ҳолатнинг бир қисми бўлган қаҳрамонлар идеалга яқин туради. Шу билан бирга, ҳусусий ва умумий ҳусусиятларнинг бирлиги туфайли улар ҳамма вақт ҳаётидирлар.

Ҳомер достонларини, айниқса «Илиада»ни ўқиганда, шундай катта миқёсли материалнинг ажойиб маҳорат билан пухта композиция қилинганини кўрасиз. Кўп қаватли сюжет чизиқлари, барча мавзуу ва мотивлар, барча персонажларнинг тақдирлари бош гояга хизмат қилиб, маънодор якун топади. Фабула тугуни фожианинг бадиий ечими, баённинг кескин бурилишлари, ҳамма эпизод ва персонажлар, барча бадиий воситалар бош мавзуу ва бош қаҳрамон образи атрофида бирлашган жисп системани ташкил этади. Эпик услубдаги «Ҳомерга хос сокинлик» ҳақида кўп гапирадилар. Лекин шуниси ҳам борки, айниқса «Илиада»да воқеалар сиқиқ, гоҳо ҳис-туйгулар тутёни китобхонни минг кўйга солади.

Ҳомер достонларининг ҳамма замонларга хос инсонпарварлик ғояларини, ҳалқчиллиги, юксак бадиий сифатларини буюк рус классиклари юксак баҳолаганлар. Бу эпосларнинг рус тилига дастлабки таржималари XVIII асрда шайдо бўлган эди. Ундан кейин Е. Костров, Н. Гнедич, И. Мартынов, Н. Минский, В. Вересаев, Б. Пастернак ва бошқалар қайта-қайта таржима қилдилар.

Булар ичida оригиналнинг энг муҳим жиҳатларипи, қадимий Юноннинг тил ҳусусиятлари, табиатга яқин тасвиirlарни ва бадиий ўзига хослигини анча тўла акс эттиргани — Н. И. Гнедич таржимаси ҳисобланади. Қўлингиздаги китобнинг таржимони Қодир Мирмуҳамедов ҳам асосан ўтган асрнинг бошлирида напр этилган ана шу таржимадан фойдаланган. Бу «Илиада»нинг ўзбек

тилидаги биринчи тўла нашридир. Қодир Мирмуҳамедов бу асар устида қарийб ўн йил ышлади. Бу достон таржимасига дастлаб қўл урган Ойбек ва Миртемир каби устозларниң тажрибалари унга сабоқ бўлди. Ўн олти минг сатрга яқин ҳажмдаги буюк қомусий эпоснинг тўла таржимаси ва нашри республикализ маданий ҳаётида қувончли воқеадир.

Шуни ҳам айтиш керакки, Қодир Мирмуҳамедов бадиий таржима соҳасида анчадан берি баракали ижод қилиб келётган, таржимани чинакам санъат деб билиб, таланти, қобилиятини шу йўлда сарфлаб, яхши натижаларга эришаётган адилларимиздандир. «Илиада» таржимасига қўл уришдан олдин у кўплаб насрпий, шеърий ва драматик асарларни маҳорат билан ўзбек тилига ўгириб, маляка ва тажриба ҳосил қилди. Унинг таржималари орасида жаҳон адабиётининг дурдонасига айланган Ж. Боккачонинг «Декамерон» номли асари, Л. Толстойнинг «Ёшлик» автобиографик повести, В. Гюгонинг «Бюг Жаргалъ», Ж. Лондонининг «Мартин Иден», Р. Тагорининг «Хонадон ва жаҳон», «Сўнгги достон» романлари, М. Горькийнинг «Клим Самгиннинг ҳаёти» номли эпопеяси, шунингдек, Т. Шевченко, К. Чапек, М. Шолохов, М. Булгаков сингари атоқли ёзувчиларнинг асарлари бор. Қ. Мирмуҳамедов таржимасида саҳналаштирилган драмаларнинг ўзи ўндан ортиқ, у таржима қилган киносценарийлар сони эса бир юз элликка етади.

Қодир Мирмуҳамедов таржимадан таржимага маҳорати ошиб, қалами сайқал топиб бормоқда. У ўзининг ҳар бир янги таржимаси билан тил соҳасидаги ижодкорликнинг алоҳида қирраларини кашф этади, қайта яратиш санъатининг имкониятларини рўёбга чиқаради. Қ. Мирмуҳамедов ҳақиқатан ҳам бадиий тил усталаридандир, у асарнинг қурилиш материалы бўлмиси тилнинг ифода қудрати, тасвирий жозибаси стихиясини нозик ҳис этади ва таржималарида бундан унумли фойдалана олади. Таржимон ҳар бир асарнинг услугубий хусусияти ва уни ўқийдиган китобхонлар диди, категориясини ҳисобга олиб, сўз танлайди, лисоний ижодкорлик қиласи. Шу боис унинг таржималари худди маҳоратли ёзилган ўзбекча оригинал асардай завқ билан ўқилади, кишига ҳузур бағишлади. Қодир Мирмуҳамедовнинг таржимонлик маҳорати, айниҳса, «Илиада»да янги қирралари билан намоён бўлди. Маълумки, асар қанча мурракаб, қанча қадимий бўлса, унинг масъулияти ҳам шунчак катта ва жиддий бўлади. Таржимоннинг маҳоратигина эмас, чидам ва саботи, меҳнатсеварлиги, табъири жоиз бўлса, гражданлик позицияси, эзгу этиқодлари ҳам шундай ҳолларда кўзга ташлалиб туради. Таржимон қадимги Юнонистон тарихини, буюк Ҳомер даври, адабий меросини ва у ҳақдаги тадқиқотларни обдан ўрганиб чиққанлигини ҳис этиш мумкин. Эпоснинг архаиклашган тили, тасвирий усуслари, мифологик тушунча — тасаввурлару киноя-ишораларнинг нозик маъноларигача барча хусусиятларни чуқур англаб етиб, «Илиада»нинг улугвор мусиқий олами, Ҳомернинг шеърий даҳоси руҳига кириб бориб, уни ўзбек шеърияти оҳанглари билан ифодалаш шарафига муяссар бўлган. «Илиада»нинг вазни, ритми ўзига ҳос, у денгиз мавжларини эслатувчи салобатли шеърий система — ҳекзаметр вазнида ёзилган бўлиб, рус таржимони Н. Гнедич ҳам ана шу вазни сақлашга ҳаракат қиласи. Ўзбек таржимони Қодир Мирмуҳамедов бўлса бармоқ вазнининг ўн етти ҳижоли, тўрт туроқли системасидан фойдаланган ва шу орқали эпоснинг кўтариинки, жангномалар ритмини акс эттирувчи маромини бера ол-

ган. «Илиада»нинг шеърий нафосати, қадимги дунё одамларининг характери ва кечинмалари, жўшқици, шиддатли ҳиссиётларини сезиб турамиз.

Одатда бундай таржималарда асарни Шарқ жангномалари услубига солиш, тилинингина эмас, барча реалийларини ҳам ортиқча «ўзбекчалаштириш»га уриниш иллатлари учрайди. Қодир Мирмуҳамедов таржимаси бундан холи. Бу таржимада, интернационал руҳ (шундай дейлиш ўринли деб ўйлайман), ўзга ҳалқлар маданийтига эҳтиром сақланган. Қадимий адабий ёдгорликни «енгилләштириш»га уриниш ҳам йўқ, зеро маълумки, бу кўхна поэтик қомус «енгил китобхонлик»ка мўлжалланган эмас. Таржимон ундаги юнон мифологиясига хос баланд услуг биласа бирга, Ҳомерга хос кутилмаган дунёвий-маиший тафсилларни ҳам яхши сақлаган. Умуман, қадимги эпослар таржимасида тилдан фойдаланишининг катта қийинчиликлари бор. Чунки ўша давр руҳи, асар лексикаси, ибораларини бизга етказадиган, шунга мувофиқ келадиган ўзбекча иборалар, сўзлар қўйлаша талаб қилинади. Аммо бу ишда метъёр сақланмаса, гализлик, соҳтакорлик келиб чиқиши ҳеч гап эмас. Қ. Мирмуҳамедов, назаримда, ана шу зарурий метьёрии кўздан қочирмаган.

«Илиада»да ҳозирги ўкувчилар тушунмайдиган тушунчалар, мифологик номлар, воқеа-ҳодисалар жуда кўп. Таржимоя буни эътиборга олиб, мавжуд слитий ишлар асосида қадимги Юнон мифологиясини изоҳлаб берадиган маҳсус рисола ёзиб таржимага илова қилишдан ташқари, иотаниш сўзларнинг шарҳини ҳам тузган. Бу катта изоҳий аппарат китобхонни асарнинг мағзини тушуниб этишга қўмаклашиб билан бирга, унга мўл-қўл маърифий маълумотлар ҳам беради. Хуллас бу таржима илҳом, меҳнат ва тадқиқотнинг, кўп йиллук ижодий изланишининг меваси, ўзбек таржимачилигининг янги ютуғидир.

Инсоният даҳолари яратган маънавиёт ҳазинасини ташсалич билан ўқиб ўзлаштираётган, сўза санъатига азал-азалдан ихлосманд ўзбек китобхонларига дунёнинг биринчи буюк шоири кекса Ҳомер «Илиада»си — неча-печа авлодларни ҳайратга солиб келган бу шоҳ асар Қодир Мирмуҳамедов таржимасида манзуру ва мақбул бўлади, деган умиддаман.

АСҚАД МУХТОР

Устоз шоир Миртемирнинг порлоқ
хотирасига бағишиланади.
Мутаржим

ТРОЯ ЖАНГИНИНГ ИБТИДОСИ

Хурматли китобхон, Ҳомернинг «Илиада» достонида Троя (Илион) шаҳри бўсағасида юнонлар билан трояликлар ўргасида бўлган ўн ийлилк урушининг охирги ўнинчи иили тасвирланган. Бинобарин, достонда баён қилингган воқеаларни тушунишингиз осон бўлсин учун, биз Троя жангининг бошланишига сабаб бўлган воқеаларни Сизга насрый мисраларда баён қилишини мақсаддага мувофиқ деб билдиқ.

Шунга кўра, қадимги юнон мифологиясига мурожсаат қилалийк.

1. СОҲИБЖАМОЛ ЕЛЕНА

Қадим-қадим замонларда Спартанинг¹ шавкатли шохи Тиндар Этолия подшоси Тестийнинг қизи маъбудамонанд Ледага уйланган эди.

Леданинг тўрут фарзанди бор эди. Улардан иккиси: соҳибжамол Елена билан Полидевк — чақмоқлар тангриси Зевснинг, яна иккитаси — Клитемнестра билан Кастро — Тиндарнинг болалари эди.

Елена гўзалликда бекиёс қиз эди. Фоний аёллар орасида ҳусну тароватда унга тенг кела оладигани йўқ эди. Ҳаттоқи маъбудалар ҳам бу дилбар қизга ҳасад билан қарап эдилар. Еленанинг гўзаллиги овозаси бутун Юнон әлига тараалди. Натижада чор атрофдан аслзода куёвлар Тиндар саройига совчи бўлиб келавердилар. Лекин Тиндар қизини совчи бўлиб келган қаҳрамонларнинг биронтасига ҳам беришга журъат эта олмади, негаки у, агар қизимни умид билан келган шу қаҳрамонлардан биронтасига хотинликка берсам, қолганлари ҳасад қилишиб, баҳти кулган куёв билан жанг қилишлари ва оқибатда катта нифоқ бошланиши мумкин, деб хавотир қиларди. Ниҳоят, Тиндарнинг тараддудда қолганини кўрган копиғ каромат қаҳрамон Одиссей ўртага чиқиб, унга шундай маслаҳат берди:

— Майли, зулғи сумбул Елена кимга турмушга чиқишини ўзи ҳал қилсин. Унга уйланишни ихтиёр қилган йигитлар бунга монелик қилмайдилар. Балки, ҳозирнинг ўзида, ўшал хупсаодат паҳлавонга қарши ҳеч қачон қурол кўтармаймиз, билъакс, бирон фалокат содир бўлиб, у ёрдам сўраб наъра тортса, ҳаммамиз унга ёрдамга келамиз, деб қасамёд қилурлар.

Тиндар Одиссейнинг маслаҳатига қулоқ осди. Ҳамма куёвлар Одиссей айтганидек онт иҷдилар, шундан кейин, Елена паҳлавонлар орасидан энг ўқтам йигитни — Атрей ўғли Менелайни танлади.

Катта тўй-томуша бўлиб, Менелай Еленага уйланди. Тиндир оламдан ўтгандан кейин эса у Спартага подшо бўлди. У Тиндарнинг муҳ-

¹ Ислар ва жойларнинг номларига китоб охиррида алифбе тартибида изоҳ берилган (Ред.).

ташам қасрида тинч ва осуда ҳаёт кечира бошлади. Соҳибжамол Еленага уйланиб ҳам ўзининг, ҳам бутун юнон элининг бошига не-не кулфатлар ортирганидан ёш подшо ҳали бехабар эди.

2. ПЕЛЕЙ ВА ФЕТИДА

Менелай билан Елена даврон суриб, саодатли ҳаёт кечириб юра-веришин. Энди гапни Олимп тогининг чўққисини маскан қилган худолардан эшитайлик.

Кунларнинг бирида титан Прометей каромат қилиб, худоларга улкан бир сирни очди:

— Агар сарпадар Зевс маъбуда Фетида билан қовушса, улардан шундай ўғил дунёга келгайки, у ўз падаридан ҳам қудратлироқ бўлиб, отасини юксак тахтдан қуллатгай, — деб башорат қилди у ва тангриларга юзланиб, Фетидани донишманд Эакнинг ўғли ботир Пелейга эрга беришни маслаҳат қилди, — гар шундай қисак, Фетида билан Пелейдан энг буюк қаҳрамон дунёга келади, — деб илова қилди у.

Худолар ҳам бу маслаҳатни маъқул кўриб, Пелей билан Фетиданинг никоҳ тўйини кентавр Хироннинг улкан ва ҳашшаматли горида ўтказишга қарор қилдилар.

Тўй ниҳоятда шукуҳли бўлди. Олимпдаги жамики худолар бу тўйга ташриф буюрдилар. Тўйда Аполлоннинг олтин кифараси барадла янгради, бу мусиқа садосига музалар жўр бўлишиб, Пелей билан маъбуда Фетидадан дунёга келадиган паҳлавоннинг улкан шон-шавкати ҳақида куйладилар. Базми жамшид авжида эди. Бу тўй дастурхони атрофида фақат бир маъбуда — адovat худоси Эрида кўринимас эди. У тўйга таклиф әтилмаганидан хуноби чиқиб, аламини ичига ютиб, ёлғиз ўзи Хироннинг гори оғзида санқиб юради. У ўч олиш ҳақида ўйларди. Ниҳоят, Эрида, тангрилардан қандай интиқом олиш ва улар орасига қандай низо солиш ўйлани ўйлаб топди. У қўлига олтин олма олди. Олмага «энг гўзал маъбудага» деб ёзилган эди. Сўнг у ҳеч кимнинг кўзига кўринимасдан тўй бўлаётган ерга кирди-да, нозеъматлар тўла дастурхонга ўша олмани думалатиб юборди.

Тангрилар олмани қўлларига олиб, ундаги ёзувни ўқидилар. Лекин қайси маъбуда энг гўзал экан? Шу заҳоти, уч маъбуда ўртасида баҳс бошланди. Булар: Зевснинг хотини — Ҳера, жанговар маъбуда Афина ва муҳаббат маъбудаси зулғизар Афродита эдилар. Уларнинг ҳар қайсиси олмани ўзига олишни истар ва бир-бирларига бўш келишни хаёлларига ҳам келтиришмас эди. Ниҳоят улар бу можарони ажрим қилиб беришни худолар ва одамларнинг султони олампаноҳ Зевсдан илтимос қилдилар.

Ва лекин Зевс бу ишда ҳакамлик қилишдан бош тортди. У олмани ўғли Ҳермеснинг қўлига тутқазди ва маъбудаларни Троя яқинидаги юксак Ида тогининг ёнбағрига бошлаб боришини буюрди. Олтин олманинг қайси бир маъбудага тегишли эканлигини, уларнинг қай бири энг соҳибжамол эканлигини ўша ерда, Троя шоҳи Приамнинг ўғли Парис исмли йигит ҳал қилиб бериши керак эди. Пелейнинг никоҳ

тўйи шу йўсинда маъбудалар низоси билан тугади. Бу низо одамзод бошига жуда кўп кулфатлар солиши керак эди.

3. ПАРИСНИНГ ҲУКМИ

Ҳермес ва уч маъбуда дарҳол Ида тоги сари парвоз этдилар. Приам ўғли Парис бу пайтда пода боқиб юрган эди.

Бунинг сабаби бор эди. Париснинг онаси Ҳекуба унга ҳомиладор бўлиб ой-куни яқин қолган пайтда бир кун ёмон бир туш кўради: тушиди муддиш ёнгин бутун Троя шаҳрини қамраб олаётганиши. Бундан кўркиб кетгац Ҳекуба тушининг тафсилотини эрига айтиб беради. Приам тушни таъбирловчи коҳинга юзланади, коҳип эса, Ҳекуба ўғил тугади ва бу ўғил Троянинг ҳалокатига сабабчи бўлади, деб каромат қиласди. Шунга кўра, Ҳекубанинг кўзи ёриган заҳоти, Приам ўз қули Агелайга, чақалоқни юксак Ида тогига олиб бориб хилват ўрмонга ташлашни амр этади. Лекин чақалоқ нобуд бўлмайди — бир она айиқ уни ўз сути билан боқиб ўлимдан асраб қолади. Орадан бир йил ўтгач, тасодифан ўша тоққа бориб қолган Агелай болани топиб олиб, уни ўз фарзандидек боқиб тарбиялай бошлайди. Үяга Парис деб исм беради. Парис чўпонлар орасида ўсиб улгаяди вә ҳуснда тенги йўқ азамат йигитга айланади. У ўз тенгкўрлари орасида қудрати, жасорати билан ажralиб турарди. Бора-бора у па фақат подаларни, шуингдек ўз ўртоқларини ҳам ваҳший ҳайвонлар ҳамласидан, қароқчилар ҳужумидан халос эта бошлади, у ўз қудрати ва жасорати билан шуидай довруқ қозондики, ёр-дўстлари уни Александр (мардларни маҳв этувчи) деб атай бошладилар. Шу тарзда Парис Ида ўрмонларида хотиржам яшаб юраверди. У ўз қисматидағ мампун эди.

Мана, кутилмаганда унинг қопига Ҳермес маъбудаларни бошлаб келди. Парис уларни кўриб чўчиб кетди. У қочиб қолмоқчи ҳам бўлди, лекин хаёлдек учқур Ҳермесдан қочиб қутилиб бўлармиди? Ҳермес Парисни тўхтатиб, унинг қўлига олтин олмани тутқазаркан, мулойим оҳангда шундай дели:

— Сен, Парис, манави олмани ол. Кўряпсанми, қаршингда учта маъбуда туринти. Улардан қай бирини энг дилбар, энг гўзал деб ҳисобласанг, олмани ўшанг бер. Сарпадар Зевс бу маъбудалар баҳсини ажрим қилигини сенга амр этди.

Парис хижолат бўлди. У маъбудаларга тикиларкан, қайси бири гўзалроқ эканлигини ҳал қила олмай, боши қотар эди. Шунда ҳар қайси маъбуда олтин олма учун ғоятда улкан мукофот ваъда қила бошлади. Ҳера унга, бутун Осиёга сulton бўласан, деб ваъда қилди, Афина — жанговар шон-шуҳрат ва мангу музafferият ваъда қилди. Афродита эса ғоний аёллар ичида эпг соҳибжамол бўлган Еленани унга хотин қилиб олиб бериши ваъда қилди. Парис, Афродитанинг шу ваъдасини эшитгач, кўп ўйлаб ўтирамай олмани унга берди. Шундай қилиб, Парис маъбудалар орасида энг соҳибжамоли Афродита деб эътироф этди. Шу пайтдан бошлаб Парис Афродитанинг арзандаси

бўлиб қолди ва у Парисга ҳар бир ишда мададкор бўла бошлади. Ҳера билан Афина эса Парисни, Трояни ва барча трояникларни ёмон кўриб қолишиди, натижада улар бу шахри азимни ҳам, унинг бутун аҳолисини ҳам барбод ва нобуд қилмоқчи бўлдилар.

4. ПАРИС ТРОЯГА ҚАЙТАДИ

Парис маъбудалар билан учрашганидан кейин кўп вақт ўтмай Ида ўрмонларини тарк этди. Шоҳ Приам хотини Ҳекубанинг кўнгли ҳеч тасалли топмаётганини ва ҳамон йўқотиб юборилган ўғлини қўмсаб, куюнаётганини кўриб, ўша нобуд бўлган ўғли шарафига Трояда улкан ва дабдабали ўйинлар уюштириди. Бу ўйинларда ғолиб чиққанга Приам подасидаги энг яхши буқа мукофот учун тайинланган эди. У буқа айнан Парис боқиб юрган пода ичида эди. Париснинг ўзи ҳам бу буқани жуда яхши кўрарди. Ундан ҳеч айрилгиси келмагани учун уни ўзи шаҳарга етаклаб борди. Парис Трояда уюштирилган мусобақада ботирларнинг беллашувини кўрди. Унинг ҳам мусобақага қатнашгиси келди. Натижада, у мусобақада ҳамма қаҳрамонларни, ҳаттоқи қудратли Ҳекторни ҳам енгиг, совринга мусассар бўлди.

Приамнинг ўғиллари, қандайдир бир чўпондан енгилганлари учун жуда газабланиб кетдилар. Приамзода Деифоб шамширини ғилофидал сугуриб, Парисни ўлдирмоқчи бўлади. Кўрқиб кетган Парис ўзига паноҳ қидириб Зевс меҳробига киради. Меҳроб қошида уни Приам нинг ғойибдан хабар берувчи қизи Кассандра кўриб қолиб, бу чўпон ўигитни дарҳол танийди. Приам билан Ҳекуба йўқолган фарзандларининг топилганидан севиниб кетишиб, зўр тантана билан уни саройга бошлаб борадилар. Кассандра отасини огоҳлантириб, тақдири азалга кўра Троянинг ҳалокатга учрашига шу Парис сабабчи бўлади, деб қанча гапирса ҳам, Приам унинг гапига қулоқ солмайди. Каромат соҳибаси Кассандранинг айтганларига умуман ҳеч ким эътибор бермайди. Зоро тапгри Аполлон Кассандрани аянчли қисматга маҳкум ётган эди: шунга кўра ҳеч ким унинг башоратларига ишонмасди, ваҳоланки, унинг ҳар бир каромати ҳамиша рўёбга чиқарди.

5. ПАРИС ЕЛЕНАНИ ЎҒИРЛАЙДИ

Мана, Париснинг ўз отаси паноҳига қайтиб келганига ҳам апча вақт бўлди. У ўз ҳаётида юз берган бу улкан ўзгариш туфайли Афродита ваъда қилган мукофот — соҳибжамол Еленани ҳам гўё упутиб юборгандай кўринарди. Энди у ҳеч ким танимаган оддий подачи эмас, балки шаҳзода эди. Лекин бир кун келиб Афродитанинг ўзи унга Еленани эслатди ва арзандаси Парисга ғоятда муҳташам кема қуришда кўмаклашди. Кунлар ўтиб Парис Елена яшаб турган Спартага отланди. Приамнинг соҳибкаромат ўғли Ҳелен, бу қилмиспингнинг оқибати сени ҳалокатга олиб боради, деб иинисини қанча огоҳлантирамасин, Парис қулоқ солмади. У кемага чиқиб, ўз ёр-дўстлари билан олис сафарга равона бўлди. Парис кемасининг соҳилдан узоқлашашётганини кўрган Кассандра қўлларини кўкка чўзиб фарёд қилди:

— О, фалокат! Муаззам Троянинг ва жамики трояликларнинг шўри қурийди энди! Мушоҳада қиляцман: муқаддас Илион аланга ичиди, унинг маҳв этилган ўғлонлари қора қонларига беланиб ерпарчин бўлиб ётурлар! Ана, хориждан келган ғанимлар троялик хотин, қизларимизни оҳу зорлари, дод-фарёдларига қарамай, асира айлаб ҳайдаб кетмоқдалар!

Каромат соҳибаси Кассандра шундай нола қиларди, аммо унинг бу кароматига ҳам ҳеч ким парво қилмади. Ҳеч ким Парисни тўхтаби қолишни ўйламади ҳам.

Парис эса ҳамон кенг денгизда қушдек тез сузиб борар эди. Ҳатто кўтарилган мудҳиш тўфон ҳам уни ўйлидан тўхтатолмади. У бадавлат Фтия элидан, Саламин ва Микена ёнидан ўтиб, ниҳоят Лакония соҳилига етди. Парис Эврот дарёсининг денгизга қуйилиш жойида лангар ташлаб, ўз қадрдан дўсти Эней билан соҳилга тушди ва меҳмон сифатида шоҳ Менелай қасрига йўл олди. Бироқ шоҳ Париснинг қона ниятидан буткул бехабар эди.

Шунга кўра, у Парис, Энейни худди азиз меҳмонлардек очиқ чеҳра билан кутиб олди. У меҳмонлар шарафига аввои ноз-неъматлар тўла дастурхон тузади. Мазкур зиёфат пайтида Парис биринчи марта гўзал Еленанинг жамолини кўришга мушарраф бўлди ва унинг илоҳий ҳуснинг маҳлиёб бўлиб қолди.

Елена ҳам Париснинг ҳуснига ром бўлиб қолган эди, орадан бир неча кун ўтди. Бу аснода Менелайнинг зудлик билан Крит оролига жўнаши лозим бўлиб қолди. У жўнаб кета туриб, хотини Еленага: «Мен тезда қайтиб келаман, сен меҳмонларга ғамхўрлик қил, ҳеч бир нимадан сиқилмасинлар», деб тайинлади. Лекин Менелай жўнаб кетган заҳоти, Парис фурсатдан фойдаланишга аҳд қилди. У Афродита кўмагида, ширин-шакар сўзлар билан гўзал Еленани эрининг уйини тарк этиб, ўзи билан Трояга қочишига уннади. Елена ҳам Париснинг илтимосига рози бўлди. Шундан кейин, Парис Еленани хуфиёна ўз кемасига олиб чиқди: у меҳмондўст Менелайнинг хотинини, у билан бирга бутун хазинасини ҳам ўғирлаб кетди. Елена Парисга бўлган муҳаббати туфайли эрини ҳам, қадрдан Спартада шаҳрини ҳам, қизи Ҳермионани ҳам унугиб юборган эди.

...Беҳисоб ўлжалар ортган Париснинг кемаси денгиз тўшини ти-либ, елдек учиб борарди. Севинчдан унинг боши кўкка етган эди, зеро у жаҳонда энг соҳибжамол аёл — Еленани Трояга олиб кетаётган эди... Кема сокин уммон бўйлаб, Афродита паноҳида яна уч кун тўхтосиз сузди. Боди мурод унга мадад бериб турди. Ниҳоят, у эсон-омон Троя соҳилига етиб келиб лангар ташлади.

6. МЕНЕЛАЙ ТРОЯГА ҚАРШИ ЖАНГГА ШАЙЛАНАДИ

Елена хиёнаткор Париснинг макрига учиб, Менелай қасрини тарк этган ҳамоноқ, тангрилар ўз даракчилари Иридани Менелай ҳузурига йўлладилар. Ирида ҳам Олимпдан парвоз этиб, ўзининг ҳарир қанотларида кўз очиб-юмгунча Менелай истиқболига етиб борди ва унинг

богига оғир мусибат тушганини хабар қилди. Менелай дарҳол юрти Спартага қайтиб келди. Еленаңнинг бевағолик қилганини ва ҳазина-сидан беҳисоб бойликлари ўғирлаб кетилганини кўрган Менелай қаттиқ дарғазаб бўлди. У зудлик билан ўз оғаси Агамемнон ҳузурига йўл олди ва хиёнаткор, кўрнамак Парисдан қандай ўч олиш керак, деб унга маслаҳат солди. Агамемнон ўз инисига бир вақтлар кўмаклашишга оит ичган қаҳрамонларни йиғишини ва улар билан биргаликда Трояга қарши юриш қилишни маслаҳат берди.

Менелай оғасининг маслаҳатига кириб, у билан биргаликда юнон қаҳрамонларини жамлашга киришди: улар биринчи навбатда Пилосга, мўйсафид шоҳ Нестор ҳузурига равона бўлдилар.

Қария Нестор энг донишманд юнонлардан әди. Унинг жанговар ишлардаги тажрибаси бениҳоя ўткир әди.

Нестор оға-ини қаҳрамонларни очиқ чехра билан самимий қарши олди. Рўй берган воқеани эшитгач эса, Парисдан қаттиқ ранжиди. Унинг ўзи ҳам Атрейзодалар билан бирга Юнонистонни айланиб, барча қаҳрамонларни Трояга қарши юришга даъват этмоқчи бўлди.

Юнон қаҳрамонларининг аксариити бу юришга иштирок этишга рози бўлдилар. Жўумладан, Аргос шоҳи Диомед, Эвбеянинг допишманд шаҳзодаси Паламед, Крит шоҳи Идоменей, Ҳераклининг дўсти Филоктет, икки Аякс: Саламин шоҳи паҳлавон Аякс Теламонзода ва Локрида шоҳи Оилейнинг ўғли Аякс ва яна жуда кўп марди майдонлар Трояга қарши юришга қатнашмоқчи бўлдилар. Энди Итака шоҳи кошиф каромат Одиссейни ҳам бу ҳарбий юришга жалб этиш лозим әди. Лекин Одиссей ўз жонажон юрти Итакани тарқ этишни истамас әди. Зоро у яқингинада соҳибжамол Пенелопага уйланган ва ундан ўғил кўриб, Телемах деб исм қўйган әди. Наҳотки мана шу осуда ҳаётпи, суюкли хотини ва азиз фарзандини ташлаб, олис Троя бўсағаси сарп тубсиз ва сертўлқин уммонда сузишга мажбур бўлса? Ким билсин, балки ўз ватанига қайтиб келиш насиб қилмас унга. Шунга кўра, Менелай, Агамемнон, Нестор ва Паламедларнинг Итакага қелгани дарагини эшитган айёр Одиссей, ўзини уларга жинни қилиб кўрсатмоқчи бўлди: омочга ҳўқиз билан эшакни қўшиб, далага чиқди ва ер ҳайдаб шудгор қилиб, дон ўрнига туз сепа бошлади. Одиссейнинг айёрлиқ қиласаётганини биринчи бўлиб Паламед пайқаб қолди ва йўргакланган Телемахни олиб бориб, Одиссей ер ҳайдаб келаётган эгатга ётқизиб қўйди. Одиссей ўз фарзандини кўриб тўхтаб қолди. Унинг Итакада қолиш истаги қанчалик зўр бўлмасин, бу истагига ёлғиз фарзандини побуд қилиб эришишга ҳадди сифмади. Одиссейнинг айёрлиги шу йўсинда фош бўлди. Оқибат, Одиссей жонажон юрти Итакани, хотини ва ўғлини ташлаб, жуда узоқ фурсатга Трояга жўнашга мажбур бўлди. Шу пайтдан бошлиб Одиссей Паламедни ёмон кўриб қолди ва шу қилмиши учун, ундан, албатта, қассос олажагини дилига тутиб қўйди.

7. АХИЛЛ

Трояга қарши уюштирилган юришга яна бир қаҳрамонни жалб

етиш шарт әди. Бу подшо Пелей билан маъбуда Фетиданинг ўғли навқирон Ахилл (Ахиллес) әди. Соҳибкаромат Калхас Троя юришига Ахилл иштирок этган тақдирдагина, ул шаҳри азимни забт этишингиз мумкин, деб башорат қилган эди Атрейзодаларга. Фалак мапгу шеншавкат баҳш этган эди Ахиллесга. У Троя остонасида жанг қиласиган қаҳрамонлар орасида энг бўюги бўлиши керак әди. Ахиллеснинг жасоратлари гоятда улуғ бўлади, аммо у Троядан тирик қайтмайди, у айни навқирон ёшида камон ўқидан ҳалок бўлиши керак. Маъбуда Фетида ўғлиниг қисматига нималар ёзилганини яхши биларди. Шунга кўра, у бу машъум қисматни даф этиш учун астойдил ҳаракат қилди. Ахилл чақалоқлик чогида унинг баданига муаттар анбар мойи сурн, оловда тоблади. Онаизор шу тарзда унинг баданини ўқ шикастламайдиган қилиб чиниқтиromoқчи ва шу йўл билан уни боқий қилимоқчи бўлган эди. Лекин бир кун тунда Фетида Ахиллни оловга тоблаб ќўйгалида ногаҳон уйғониб кетган Пелей, ўз жигарбандининг оловга ташланганини кўриб ҳайратга келди. У дарғазаб, шамширини ялангочлаб хотини Фетидага ташланади. Маъбуда бу таҳдиддан қўрқиб, Пелей қасридан қочади ва денгиз каърида истиқомат қилувчи ўз падари Нерейнинг кошонасида паноҳ топади. Шундан кейин, Пелей ўғли Ахиллни ўз дўсти кентавр Хиронга тарбияга берди. Хирон Ахиллни айиқ мияси ва шер жигари билан боқди. Оқибат Ахилл эпг қудратли қаҳрамон бўлиб улгайди. У олти ёшлик чогидаёқ ваҳший арслонларни ва тўнғизларни маҳв эта бошлади, елдек учқур бугуларга този итларсиз ўзи қувиб ета бошлади — Ахилл шунчалик чаққон ва тез югурап әди. Қурол ишлатишда ҳам Ахиллга тенг келадиган паҳлавон топилмасди. Хирон Ахиллга япа хушсадо кифара чалишини, ажойиб қўшиқлар кўйлашни ҳам ўргатган эди. Фетида ҳам ўз фарзандини унутмади. У ўғли билан дийдор кўришмоқ учун бот-бот денгиз қаъридан чиқар ва ҳамиша унга ғамхўрлик қиласди.

Ахилл улгайиб, гоятда ўқтам йигит бўлиб етилган бир пайтда, Менелай юони паҳлавонларини Трояга қарши юришга даъват этмоқда, деган овоза бутун Юнонистонга тарқалди. Ўғлиниг қисмати қандай хавф остида эканлигини тасаввур қилган Фетида, уни Аскирос оролига, шоҳ Ликомеднинг қасрига яширди. Ахилл аёллар либосини кийиб, ўша ерда шоҳ қизлари орасида яшаб юраверди. Унинг қаерга яшириганини хеч ким билмас әди. Лекин бу сирни Менелайга соҳибкаромат Калхас очди. Бундан огоҳ бўлган Одиссея билан Диомед дарҳол йўлга чиқдилар. Йўл-йўлакай Одиссея бир ҳийла ўйлаб топди. Улар Аскирос оролига етиб боришгач, икковлари савдогар қиёфасида Ликомед қасри сари йўл олдилар. Улар шоҳ қизлари олдига ўзлари билан олиб келган турли-туман молларни: кимхобу шойи матолар, олтин маржонлар, тилла исирғалар, зарришта билан тикилган чойшабларни ёйиб ташладилар, бу моллар орасида яна шамшир, дубулға, қалқон ва ўзга жанг аслаҳалари ҳам бор әди. Шоҳ қизлари олтин тақинчоқлар, қимматбаҳо матолар тепасида уймалаша бошладилар. Аммо Ахилл жанг аслаҳаларидан кўзини узмасди. Шу чоқ

бирдан күчадан жангга даъват этувчи бурғу садоси ва қурол-яроғларнинг шарақ-шуруқи эшитилди. Бу нарса Диомед ва Одиссейнинг ҳамроҳлари томонидан атайлаб уюстирилган эди. Шоҳ қизлари бу жанговар даъватни эшитиб, қийқиришганча қочиб кетишиди, Ахилл бўлса дарҳол қўлига қилич билан қалқон олиб, душманлар томон отилди. У Ликомед қасрига ўв ҳужум қилди, деб ўйлаган эди. Одиссей билан Диомед Ахиллни шоҳ қизлари орасидан шу йўсинда таниб олган эдилар.

Ахилл Трояга қарши бошлиган юришда иштирок этишга бажону дил рози бўлди. У садоқатли дўсти Патрокл билан доинишмайд қария Фениксни ўзи билан бирга сафарга олиб кетди. Пелей ўз ўғлига бир вақтлар маъбуда Фетидага уйланган пайтида худолар томонидан совфа қилинган жанг анжомларини, шунингдек, Хирон тортиқ қилган найзани тутқазди. Бундан ташқари, тангри Посейдоннинг туҳфаси— тулпор отларни ҳам берди.

8. ТРОЯ

Юнон қаҳрамонлари юриш бошлиган Троя шаҳри гоятда буюк ва қудратли эди. Унга Зевс ўғли Дарданнинг эвараси Ил асос солган эди. Қунлардан бир кун Ил Фригияда паҳлавонлар мусобақасига қатнашиб, ҳамма қаҳрамонларни бирма-бир енгади. Ушбу музafferияти эвазига Фригия шоҳи Илга эллик нафар йигит ва эллик нафар навниҳол қиз тортиқ қиласди. Бундан ташқари шоҳ унга бир тарғиғ сигир ҳам беради-да, Илга шу сигир кетидан әргашиб кетаверишни ва у тўхтаган ерда шаҳар тикилашни амр этади. Фригия шоҳининг айтишича, соҳибкаромат коҳин, ўшал шаҳар улкан шон-шавкатга муяссар бўлгай, деб башорат қилинмиши. Ил шоҳ буюргандек иш кўрди. У сигир кетидан кетаверди. Сигир юриб-юриб, охири маъбуда Атэ тепалигига тўхтади. Ил ҳам мана шу тепаликни манзил айлаб, у ерда шаҳар тикилай бошлиди. Шу шаҳарга, шоҳ Ил шаънига Илион (Троя) деб от қўйдилар. Ил подшолик қилинган даврда Троянинг тепаликдаги қисмигина девор билан ўралган эди: аммо шаҳарнинг тепа этагидаги қисми ғанимлардан ҳеч қандай гов билан муҳофаза қилинмаган эди. Шаҳарнинг бу қисмини Илнинг ўғли шоҳ Лаомедонт даврида тангрилардан Посейдон ва Аполлон метин девор билан ўрадилар. Бул деворни тикилашда уларга қаҳрамон Ҷак кўмаклашди. Азим шаҳар Трояни қуршаган метин деворнинг фақат бир ерини (Ҷак ишлаган ерни) шикастласа бўларди.

Юнон қаҳрамонлари Трояга қарши юриш бошлиган пайтда бу ерда Илнинг набираси Приам ҳукмронлик қиласди. У гоятда бадавлат подшо эди. Унинг қасри ҳам, ўз хотини малика Ҳекуба билан истиқомат қилиб турган кошонаси ҳам бениҳоя ҳашаматли эди. Приам билан унинг элликта ўғли ва келини, элликта қизи ва куёви бирга яшардилар. Приамнинг ўғиллари орасида саховатли Ҳектор ўз диловарлиги ва қудрати билан бошқалардан ажralиб турар ва элга довруқ таратгал эди.

Троя ниҳоятда құдратли шаҳар әди. Юнон қаҳрамонлари билан жанговар трояликлар ўртасида ҳали күп машаққатли жанглар бўла-ди, лекин айни пайтда, трояликларни енгиб, шаҳарни забт этганларни беадад шон-шуҳрат, беҳисоб ўлжа кутарди.

9. ЮНОНЛАР АВЛИДАДА

Жамики юнон қаҳрамонлари ва уларнинг лашкарлари Трояни юришни бошлап олдидан Авлида бандаргоҳига тўпланишди. Денгиз соҳилига тўпланган бу қўшин миқдори юз минг кишидан ортиқ бўлиб, улар 1186 та кемада Троя томони сузишлари керак әди. Сафарга жўнаш олдидан жами қўшинларнинг лашкарбошилари, буюк қаҳрамонлар худолар йўлига қурбонлик қилиб, улардан боди мурод баҳшида қилишни илтижо этмоқ учун асрий чинор кўланкасига тўпландилар. Шу пайт бирдан меҳроблардан бирининг остидан ниҳоятда мудҳиш, худди қон сингари қип-қизил бир илон ўрмалаб чиқди. У баҳайбат гавдасини биланглатиб, чинорга чирмашиб, унинг қир учига чиқа бошлади. Дараҳтнинг қир учидаги қуш уяси бўлиб, унда бир қуш саккизта полопонини қанотлари остига босиб ўтиради. Кўз очиб-юмгунча вақт ўтмай бояги қизил илон қушни ва унинг саккизта полопонини ютиб юборди, лекин шу заҳоти ўзи ҳам тошга айланиб қолди. Бу ҳолни кузатиб турган саркардалар ҳанг-манг бўлиб қолдилар: улар худоларнинг бу аломати маънисини тушунишга ожиз әдилар. Лекин пуркаромат коҳин Калхас бу ишоранинг боисини уларга изоҳлаб берди:

— Илон тўққизта қушни ютди, бинобарин, сизлар Троя шаҳрини тўққиз йил қамал қилиб жанг қилгайсиз, фақат ўнинчи йилга ўтгандагина, кўп машаққатлар чекиб, бисёр қурбонлар бериб, муazzзам Трояни забт этгайсизлар,— деди у.

Калхаснинг бу башоратини әспитган юнонлар суюниб кетишиди. Бу бошлаган юришларининг оқибати хайрли тугашига умид боғлаб, кемаларни сувга туширдилар...

Бироқ улар Авлида бандаргоҳидан бир қадам ҳам нари сузиш кета олмадилар: шамол тескари томонга әсаётган әди, зеро маъбуда Артемида муқаддас оҳусини ўлдириб қўйган Агамемнондан дарғазаб бўлиб, унинг кемаларига тескари шамол йўллаган әди. Қаҳрамонлар боди мурод эсишини узоқ кутишди, аммо шамолнинг йўналиши сира ўзгармади. Ниҳоят, улар бекорчиликдан зерика бошладилар. Қароргоҳда касалниклар тарқалди, лашкарлар орасида норозиликлар пайдо бўла бошлади. Уларнинг исён кўтариши хавфи ҳам тугила бошлади. Ниҳоят, коҳин Калхас юнон саркардаларига шундай деб юзланди:

— Маъбуда Артемиданинг кўнглини юмшатиш учун бирдан-бир йўл — Агамемноннинг гўзал қизи Ифигенияни унга баҳшида этиб қурбонлик қилишдир, шундагина маъбуда бизга раҳм қилгай.

Бу машъум башоратни әспитган Агамемнон ғамга ботди. У ўз қизини ўлимдан асраб қолиш учун ҳатто Трояга юришдан ҳам воз кешишга тайёр әди. Лекин Менелай, Артемиданинг иродасига итоат

этмоқ лозим деб, узоқ вақт акасига гап уқидирди: Ниҳоят, Агамемнон укасининг илтимосига амал қилиб, Микенага, ўз хотини Клитемнестра қолига чопар юборди. Чопар асосий сабабни яширган ҳолда, Клитемнестрага Агамемноннинг амрини, яъни Ахилл жангга кириш олдидан Ифигения билан никоҳ ўқитмоқчи, шул боисдан Клитемнестра қизини Авлидага бошлаб келмоғи лозим, деган фармонни етказди... Мана, орадан бир қанча вақт ўтга, Клитемнестра ўз қизи Ифигения билан юонилар қароргоҳига етиб келади. Бу хабарни дарҳол Агамемнонга етказишади.

Вужудини теран андуҳ қамраган Агамемнон хотини билан қизи истиқболига йўл олди. У ўзини хотиржам ва қувноқ қилиб кўрсатишга уринарди. Лекин Ифигения бир қараашдаёқ отасининг нимадандир қаттиқ хафа эканлигини пайқади. У отасидан бу кайфият сабабини қанча суриштирмасин, Агамемнон қизига ҳеч нима айтмади. У хотини Клитемнестрага ҳам сирни очмади, фақат уни тезроқ уйга жўнаб кетипга ундан бошлади: Ифигениянинг қурбонлик учун сўйилишини хотинига сеазирмоқчи эмас эди у. Ниҳоят, Агамемнон хотини билан қизини чодирда қолдириб, ўзи коҳин Калхас қошига жўнади: у коҳиндан, қизимни ўлимдан асрраб қолишининг ҳеч иложи йўқми, деб сўрамоқчи эди.

Агамемнон кетиши билан унинг чодирига уни қидириб Ахилл кириб келди. Авлидада бекор ўтириш Ахиллеснинг жонига теккан, шунинг учун, қачон Трояга юриш қиласиз, деб сўрагани келган эди у. Лекин Клитемнестра, эрини сўраб келган бу қаҳрамоннинг кимлигини билгач, Ахиллга юзланиб, у билан ўз қизининг қайлиғидек саломлашади. Ахилл бундан таажжуб қилади. Ахир у ҳеч қачон Агамемноннинг қизига оғиз солмаган эди-ку. Ахиллеснинг Ифигенияяга уйланишни хаёлига ҳам келтирмаганидан огоҳ бўлган Клитемнестра, йигитга нима дейишини ҳам билмай, қаттиқ хижолат бўлади. Шувоқеа устига кириб келган чопар қул, Агамемнонни не мақсадда Ифигенияни Авлидага чақиртирганини ошкор қилишга мажбур бўлади. Бу шум хабарни эшитган Клитемнестрани даҳшат чулғайди. Демак, у қизидан жудо бўлиши керак экан. Энди у кимга сифиниб, кимдан мадад сўрасин? У Ахилл олдиди тиз чўкиб, юм-юм йиглаганча унинг тиззаларини қучиб, онаси буюк Фетида ҳаққи, қизини муҳофаза қилишни илтижо қила бошлайди. Ахиллес Клитемнестранинг мушкул аҳволини кўриб, унга кўмаклашишга, Ифигенияни ҳимоя қилишга онт ичиб, совут кийиб, қуроллангани чодирдан жадал чиқиб кетади. Бу аснода Агамемнон қайтиб келади. Шунда Клитемнестра фарзандини нобуд қилмоқчи бўлган эрига бутун ғазабини тўкиб солади.

Лекин Агамемнон хотинига нима ҳам деб жавоб қила оларди? Ахир у маъбуда Артемида йўлига қизини ўз ихтиёри билан қурбон қилаётгани йўқ-ку. Унинг ўзга иложи йўқ эди-да.

Бу маҳал лашкаргоҳда улкан ғулгула кўтарилади. Менга хотинликка аталган қизни худо йўлига қурбон қилишларига йўл қўймайман, деган Ахиллеснинг гапини эшитган лашкарлар уни топшўрон

қилмоқчи бўладилар. Улар Одиссей бошчилигида Ифигения ўтирган чодирга отиладилар. Лекин Ахилл қўлида шамшир ва қалқон билан чодир олдиди туриб, сўнгги томчи қони қолгунча Ифигенияни мухоғаза қилишга аҳд қиласди.

Айни бу пайт қонли жанг бошлашга шайланган лашкарларни бу шум ниятдан Ифигениянинг наъраси тўхтатади:

— Низони бас қилинглар! Мен ўз ихтиёрим билан умум иши учун бўйнимни қурбонлик пичогига тутиб беришга тайёрман. Зеро Зевснинг муazzама қизи Артемиданинг хоҳишига монелик қилишни истамайман. Мени қурбонгоҳ меҳроб тепасига олиб боринглар! Токи юнон лашкарлари Трояни маҳв айлашгандан кейин, унинг харобалари мен учун мангу ёдгорлик бўлиб қолсан!

Шунингдек, у Ахиллдан ҳам, унинг ёнини олиб, ўзаро жанг бошламасликни илтимос қилди. Ахилл Ифигенияга қаттиқ ачинган бўлса ҳам, унинг амрига итоат этди; ҳолбуки, у омманинг эзгу иши учун ўз жонини қурбон қилишга қатъий аҳд қилган бу соҳибжамол қизни энди чин дилдан севиб қолган эди.

Мана, Ифигения маъбуда Артемида шаънига тикланган қурбонгоҳ томон хотиржам йўл олди. У бехисоб лашкарлар сафи орасидан виқор ва салобат билан ўтиб бориб, қурбонгоҳ ёнида тўхтади. Агамемон навниҳол қизининг нобуд бўлишини ўйлаб ўйғлаб юборди ва унинг жон бераётганини кўрмаслик учун бошини ридоси билан буркаб олди. Ифигения қурбонгоҳ олдиди бошини адл кўтариб, хотиржам турарди. Ҳамма терап сукутга толган эди. Мана, коҳин Калхас қурбонлик учун ишлатиладиган пичоқни қинидан сугуриб, олтин саватга солиб қўйди. Қизнинг бошига гулчамбар кийдирилдилар,— одат бўйича қурбонликка бағишлиланган жонивор меҳроб сари олиб борилётганда, унга шундай гулчамбар кийдирилдилар. Шу маҳал лашкарлар сафидан Ахилл чиқиб келди. У бир қўлига муқаддас сув тўлдирилган қўза, иккичи қўлига туз аралаштирилган қурбонлик унидан бир сиқим олиб, сувни Ифигения бошидан ҳам, қурбонгоҳга ҳам шакароб қилиб сепди, унни эса қизнинг бошидан сочди ва баланд овоз билан маъбуда Артемидага сигиниб, юнон қўшинларининг Троя ҳоҳишига бешикаст эсономон етиб боришларида ва душман устидан зафар қозонишларида мададкор бўлишини илтижо қилди. Калхас қўлига қурбонлик пичоғини олди. Ҳамма қимир этмай жим қолди. Коҳин пичоқни Ифигениянинг бўғзига олиб борди. Мана, пичоқнинг дами қизнинг нафис бўйнинг тегди ҳам... Лекин айни шу дам буюк бир мўъжиза содир бўлди. Маъбуда Артемида Ифигенияни ўйғлаб кетган эди, унинг ўрнида меҳроб пойида Калхаснинг пичоги остида қурбон бўлган оҳу жон талвасасида тиширчилаб, бутун қурбонгоҳни ўз қонига бўяб ётарди. Бу мўъжизадан ҳайратга келган жами қўшин бараварига қичқириб юборди. Бу ҳолдан суюниб кетган соҳибкаромат Калхас лашкарларга юзланиб барадла деди:

— Чақмоқдор Зевснинг муazzама қизи Артемиданинг биздан талаб қилган қурбонлиги мана шу эди! Суюнинг, юнонлар! Маъбуда

бизга боди мурод йўллагай ва Троя устидан зафар қучишимизда ма-
дадкор бўлгай.

Дарҳақиқат, Артемида баҳш әтган оҳу ёғини қурбонгоҳда ҳали
куйдириб улгуришмасданоқ шамолнинг йўналиши ўзгариб, лашкар-
лар учун хайрли шамол уғурди. Юнонлар шошилинч равишда узоқ
сафарга отлана бошлидилар. Лашкаргоҳда шодиёна ҳукм сурар эди.
Агамемнон ҳам дарҳол ўз чодирига бориб хотини Клитемнестрага юз
берган мўъжизани баён қилди ва уни тезда Микенага қайтишга ундаи.

Энди гапни маъбуда Артемидадан эшитинг. У қурбонгоҳдан Ифи-
генияни ўғирлаб, олис Тавридага олиб бориб қўйди. У ерда соҳибжа-
мол Ифигения маъбуданинг коҳинасига айланди.

10. ФИЛОКТЕТ

Юнонларнинг Трояга сафари хотиржам ўтди. Боди мурод тинмай
эсиб турди. Кемалар деңгиз тўшини тилиб, елдек учиб борардилар.
Ана, Лемнос оролининг соҳили ҳам кўзга ташланса бошлиди. Шу яқин
ўртада овлоқ Хриса ороли бўлиши керак. Ўшал оролнинг пуштипано-
хи санам Хрисага атаб бу ерда бир вақтлар қурбонгоҳ қурилган эди-
ки, юнонлар мазкур қурбонгоҳни тошиб, санам ҳаққига у ерда қон
чиқарышлари лозим эди. Зеро коҳинларнинг башорат қилишича, юнон-
лар Хриса оролида тўхтаб, у ерда қурбонликка жоплиқ сўйишган
тақдирдагина Троя шаҳрини маҳв эта оларканлар. Троя сафарига
чиққап юнонлар орасида ўшал қурбонгоҳ жойлашган ерни фақат бир
киши — Ҳераклнинг содиқ дўсти Филоктет биларди. У қурбонгоҳни
кўрсатишига рози бўлди. Саркардалар унинг орқасида әргашдилар.
Орол кимсасиз ҳувиллаб ётарди. Унинг ҳамма ёғини чакалакзор қоп-
лаган эди. Мана, ниҳоят, лашкарбошилар ярим харобага айланган
қурбонгоҳни кўриб, унга яқин бордилар. Шу чоқ бирдан буталар
орасида бир илон ўрмалаб чиқиб, Филоктетнинг оёғини чақиб олди.
Филоктет додлаб юбориб ерга «гурс» йиқилди. Ҳамма унинг тепаси-
га ёрдамга югуриб борди, лекин улар кечиккан эдилар. Илоннинг заҳ-
ри Филоктетнинг баданига тарқалиб бўлган эди. Жароҳат чида бўл-
майдиган даражада қаттиқ оғрий бошлиди, упдан тинимсиз йиpring
оқарди. Бахтиқаро Филоктетнинг оҳу войлари кечаю кундуз юнон-
ларнинг тинчини бузарди. Лашкарлар орасида норозилик бошлиди.
Филоктет жароҳатининг бадбўй ҳиди бутун оролни тутган эди.
Ниҳоят, саркардалар Лемнос ороли ёнидан сузиб ўтишаётганда, ухлаб
ётган Филоктетни, Одиссеининг маслаҳатига кўра, орол соҳилига
олиб чиқиб, қоялар орасига ётқизишеб, ёнига камони ва ўқларини,
шунингдек, кийим-бош ва озуқа қўйиб қўйишди. Юнонлар бу қахра-
монни шу алпозда кимсасиз соҳилга ташлаб кетдилар, ҳолбуки, унинг
ўқларисиз Трояни забт этиб бўлмаслиги тақдирни азалда ёзилган эди.
Филоктет бу бўм-бўш соҳилда тўқиз ўйил азоб-уқубатда яшайди. Ле-
кин ҳали шундай пайт келадики, юнонларнинг ўзи унга одам юбо-
риб, ундан мадад сўрашга мажбур бўладилар. Бу Троя қамалинин
ўнинчи йилида юз беради.

11. ТРОЯ ҚАМАЛИНИНГ ДАСТЛАБКИ ТҮҚҚИЗ ЙИЛИ

Мана, ниҳоят юнонлар Троя соҳилига ҳам етиб келдилар. Улар узоқ давом этган сафарнинг ниҳоят тугаганидан ғоятда мамнун эдилар. Бироқ улар соҳилга яқин бориб, бу ерда Ҳектор бошчилигидаги трояликларнинг қудратли қўшинини кўрдилар. Қўшин келган ёвни жанг билан кутиб олишга шай турарди. Қандай қилиб соҳилга яқин бориб, кемалардан тушиш мумкин? Биринчи бўлиб соҳилга қадам қўйган одам ҳалок бўлишини ҳамма юнонлар биларди. Шу боисдан улар соҳилга тушолмай тараддуdda турардилар. Мана шунда, қув Одиссей лашкарни ўз орқасидан эргаштириш, аммо айни пайтда, ўзи ўлмай қолишнинг иложини топиб, соҳилга ўз қалқонини ташлади ва чаққонник билан шу қалқон устига сакраб тушди. Юнонлар орасида Протесилай исмли навқирон, жасоратга ташна бир қаҳрамон йигит бор эди. У Одиссейнинг соҳилга биринчи бўлиб сакраб тушганини кўриб, юнонлардан бир киши Троя соҳилига оёқ қўйди, деб ўйлади ва кемадан сакраб тушиб, қиличини яланғочлаганча душман томонга отилди. Лекин шу пайт Ҳектор салмоқдор найзасини қулочкашлаб отиб, навқирон йигитни маҳв этди. Биринчи бўлиб Троя соҳилини ўз қони билан ювган юнон шу Протесилай бўлди, шунда юнонлар кемалардан сакраб тушишиб, душман устига бостириб бордилар. Мудҳиш жанг қизиб кетди, трояликлар ларазага келишди ва орқага чекиниб, Троя қалъаси ичига яшириниб олишди.

Эртаси куни ҳалок бўлган лашкарни жанг майдонидан йигиб олиб дағи қилиш учун юнонлар билан трояликлар ўртасида вақтинчалик сулҳ тузилди.

Юнонлар дағи маросимини ўтказиб бўлиб, ўзлари учун қароргоҳ тиклашга киришдилар. Улар кемаларни сувдан чиқариб, соҳил бўйлаб қатор қилиб тиздилар. Сўнг ўз қароргоҳларининг Троя томонини узундан-узун юксак девор ва терап зовур билан муҳофаза қилдилар. Қароргоҳнинг қоқ ўртасида барча юнон лашкарларига олий саркарда этиб сайланган шоҳ Агамемноннинг муҳташам чодири қад кўтарди. Бу чодир олдида жамоа йигинларини ўтказадиган кенг майдон бор эди.

Қароргоҳ тайёр бўлганидан кейин юнонлар музокара олиб бориш учун Трояга Менелай билан ҳийлагар Одиссейни элчи сифатида юбордилар. Юноп элчиларини донишманд Антенор ўз қасрида қабул қилиб, улар шарафига катта зиёфат берди. Антенор сулҳ тузиш ва Менелайга унинг хотини Еленани бутун мол-дуёси билан қўшиб қайтариб бериш тарафдори эди. Шоҳ Приам элчилар келганидан хабар топиб, бутун шаҳар аҳлини улкан маъракага тўплади. Бул йигинга Менелай билан Одиссей ҳам қатнашдилар. Улар Троя халқига мурожаат қилиб, Еленани ва у билан бирга ўғирлаб келинган беҳисоб хазинани қайтариб беришни талаб қилдилар. Троя халқи элчилар талабини қондиришга розилик билдири. Бундан ташқари соҳибжамол Еленанинг ўзи ҳам ўз қилмишидан пушаймон бўла бошлаган эди. Антенор ҳам халқа юзланиб, Менелайнинг талабини қондириш ке-

раклиги ҳақида гап уқдира бошлади. Зеро у трояликлар билан юононлар ўртасида бўладиган қирғин халқ бошига қандай оғат солишини яхши тасаввур қиласётган эди.

Аммо шоҳ Приамнинг ўғиллари, биринчи навбатда Парис, юононлар билан сулҳ тузишни истамадилар. Парис халқ қарорига итоат этишдан бош тортди, ака-укалари эса, уни қўллаб-қувватладилар. Жамоа қандай қарорга келишни билмай тараддудда қолди.

Шу чоқ Троя элининг башоратчиси Приамзода Хелен ўртага чиқди ва «Тангрилар бизга мадад бермоқчилар, бинобарин, юононлар билан бўладиган урушдан қўрқманглар!» деб айтди.

Халқ Хеленнинг башоратига ишонди. Шундан кейин бутун халқ Менелайнинг талабини қондиришдан воз кечди. Шундай қилиб, юонон элчилари Троядан қуруқ қайтдилар. Энди трояликлар билан юононлар ўртасида энг мудҳиш қонли уруш бошланиши муқаррар эди.

Троя аҳли ўзининг метин деворли шаҳрига кириб яширинди, ҳаттоқи паҳлавон Ҳектор ҳам шаҳардан чиқишга журъят эта олмади. Юононлар эса Трояни қамал қила бошладилар. Улар шаҳарга уч марта кетма-кет ҳужум қилдилар, лекин шаҳарни забт этиш мумкин бўлмади. Шунда юононлар Троя атроғидаги шаҳар ва қишлоқларни горат қилишга ва Троя билан иттифоқдош бўлган шаҳарларни забт этишга киришдилар. Бу жангларда Ахиллес улкан жасорат кўрсатди. Кунларнинг бирида у Фива шаҳрида беназир ўлжани қўлга киритди. У Аполлоннинг коҳини бўлмиш Хриснинг гўзал қизини ҳамда Бриснинг соҳибжамол қизини асирга олди. Ўлжаларни бўлашиб пайтида Хрис қизи шоҳ Агамемнонга тортиқ қилинди. Брис қизини эса Ахилл ўзига олиб қолди.

Тўққиз йиллик уруп мобайнида Троя аҳли кўп машаққатларни бошидан кечирди. Жуда кўп мард ўғлонларига аза тутди. Лекин урушнинг энг мусибатли охириги ўнинчи йили ҳали олдинда эди. Ҳали энг мудҳиш фалокат — Троя ҳалокати бор эди.

Юононлар ҳам тўққиз йил мобайнида кўп қийинчиликларга дуч келдилар. Кўпдан-кўп азamat қаҳрамонлар жангларда ҳалок бўлишиди. Улар қатори донишманд Паламед ҳам побуд бўлди. Бироқ у душман қўлида әмас, ўз ёр-биродарлари томонидан ўлдирилди.

Паламед юононларга оқилона маслаҳатлар берар, жуда кўп маротаба улкан хизматлар кўрсатган эди. Ярадорларнинг жароҳатларини ва беморларни доривор гиёҳлар билан даволарди.

Хуллас, юононлар қаҳрамон Паламедни иззат қилишар ва унинг маслаҳатларига бажонудил қулоқ осишар эди. Шу боисдан Одиссейнинг унга тайирлиги келарди. Бундан ташқари, Одиссей урушга бор-маслик учун ўзини жинни қилиб кўрсатиб, найранг ишлатганида, айнан шу Паламед унинг найрангини фош қилган эдики, буни Одиссей ҳанузгача кўнглига туғиб юрат эди: мана шу сабаблар Одиссейнинг Паламедга бўлган ғаразини янайам оширди. Одиссей кўп вақтгача қандай қилиб Паламедни нобуд қилиш тўғрисида ўйлаб юрди. Ниҳоят, Паламеднинг, урушни тарқ әтиб, уй-уйимизга кетайлик, деб

юнонларга берган маслаҳати Одиссейнинг эсиға тушиб, маккорона бир режа ўйлаб чиқди. У кечаси Паламеднинг чодирига бир қоп олтия яшириб қўйди ва «Паламеднинг Трояни қамал қилишдан воз кечишга ундаётгани бежиз эмас, у Приамга сотилган, шунинг учун бизга бундай маслаҳат беряпти», деб ҳаммага ўз фикрини уқдира бошлади. Аксар лашкарлар Одиссейнинг бу иғвосига лаққа ишондилар. Лекин Одиссей шунинг ўзи билан чекланниб қолмади. У ўзи Приам тилидан қилиб Паламед номига мактуб ёзи. Бу мактубда юнонларни ўз ватанларига қайтиб кетишга унатаётгани эвазига Приам томонидан Паламедга юборилган олтин ҳақида гап борар эди. Одиссей бу мактубни фригиялик бир асирга тутқазиб, уни Приамга элтиб беришил буюрди. Лекин у асири юнонлар қароргоҳидан чиқиши билан Одиссейнинг одамлари унга ташланиб ўлдирилар ва ёнидан чиқсан мактубни ўз соҳиблари Одиссейга олиб келиб бердилар. Одиссей бу мактубни олиб, дарҳол Агамемноннинг қошига равона бўлди. Бу хабардан огоҳ бўлган Агамемнон гудлик билан барча саркардаларни ўз чодирига кенгашгла чақирди. Барча гапдан ғофил Паламед ҳам бу ерга чақиририлди. Одиссей шу ерда, кўпчилик олдиди Паламедни хоинликда айблади. Паламед хоинлик қилишини ҳаёлига ҳам келтирмагани ҳақида қанча гапирмасин, ҳеч ким унинг гапларига қулоқ солмади. Одиссей бу билан ҳам чекланмади. У Паламеднинг хоинлигини исботлаш учун унинг чодирида тинтув ўтказишни таклиф қилди. Агамемноннинг фармони билан Паламеднинг чодирига юборилган одамлар, у ердан ҳақиқатан ҳам бир қоп олтчи топиб олдилар. Энди Паламеднинг сотқин эканлигига ҳеч кимда заррача шубҳа қолмаган эди. Уни тошбўра он қилиб ўлдиришга ҳукм этдилар. Шўрлик бегуноҳ Паламедни занжирбанд этиб, денгиз соҳилига бошлаб келдилар. Бечора Паламед, менда гуноҳ йўқ, бундай шармандаларча қатл этманлар мени, деб юнонларга қанча ялиниб-ёлбормасин, ҳеч ким унинг ноласига парво қилмади.

Мана, мудҳиш қатл бошланди. Бироқ қотиллар Паламеднинг оғиздан на бир инграган, на бир ёлборган садо эшитдилар. Фақат жон бериш олдидан у оҳиста пичирлаб:

— О, ҳақиқат, шўринг қурсин, сен мендан олдин нобуд бўлган экансан! — дея олди, холос.

Юнон қаҳрамонлари орасида энг олижаноб, энг донишманд зот бўлган Паламед шундай деб оламдан кўз юмди.

Кейинчалик юнонлар бу адолатсиз қотиллклари учун ҳали жуда қаттиқ изтироб чекадилар. Паламеднинг отаси — Эвбейя шоҳи Навплий улардан интиқом олади.

Мана, Трояннинг юнонлар томонидан қамал қилинганига тўққиз йил тўлиб, ўнинчи йилга кетди.

«Илиада»да баён қилинган воқеалар шу ўнинчи йилга мансубдир.

ИЛИАДА
(Троя жангномаси)

БИРИНЧИ ҚҰШИҚ

ҮЛАТ, ФАЗАБ

О, маъбуда,* Пелей ўғли Ахиллеснинг ғазабин мадҳ эт,
Ул ғазабки, юнонларни қон қақшатиб қирди пашшадай,
Сон-саноқсиз паҳлавонлар жонив йўллаб Аид қаърига,
Жасадларин отди қонхўр иту оч қузғунларга.

5. Бошланганди бу мусибат — тангри Зевс хоҳиши ила
Халқ чўбони* Агамемнон ва серҳиммат, мард Ахиллеснинг
Орасида ўшал илк бор низо чиққан даҳшатли кундан.

- Кайси тангри солибдийкин бу низони икки ўртага?
Чақмоқдор Зевс ва Летанинг ўғли — Феб. У Агамемнондан
10. Қаттиқ ранжиб, қўшин ичра шуркаганди ўлат уруғин
Ки Атрейзод Аполлоннинг коҳинини этганди таҳқир.
Гап шундаки, оққўнгил чол — коҳин Хрис асира қизин
Халос этмоқ бўлиб, юнон кемалари бандаргоҳига
Талай совға-салом ила келган эди бошип этиб хам.
15. У қўлига ушлаб Фебнинг лаъл боғичли олтин асосин*,
Ёлборганди юнонларга ва айниқса, Атрейонларга:
«О, Атрейнинг ўғиллари, о, басавлат ахей мардлари!
Мадад берсин Олимп тоғин маскан этган тангрилар сизга;
Приам шаҳри — Трояни айлаб горат, ўз юртингизга
20. Қайтиб боринг эсон-омон: Зевс ўғли Фебни шарафлаб
Эвазига тўлов олинг ва қайтариб беринг қизимни».

- Жами қўшин кекса коҳин илтимосин инобат айлаб,
Бир овоздан ҳайқирдилар* тортиқларни қабул этмоққа.
Фақат подшо* Агамемнон хуш кўрмади бундай қарорни:
25. Такаббуру ғазаб ила мўйсафидга қилди дағдаға:
«Иккинчи мен дийдорингни бу соҳилда кўрмайин, эй чол!
Қадамингни қўя кўрма биз томонга бундан кейин ҳеч!
Йўқса, сени қутқаролмас на асою на Феб боғичи.*
Эрк бермайман мен қизингга: у элидан, сендан йироқда —
30. Аргосдаги уйимда, то қариб-чириб кампир бўлгунча
Чарх йигирур, ё мен билан бир тўшакда ётур, хоҳласам.
Жаҳлим чиқмай кўз олдимдан даф бўл, агар жон ширин бўлса!»

* Белгиси қўйилган сўзларга достонда учраш тартиби бўйича китоб охирида изоҳ берилган. (Ред.)

- Шўрлик коҳин Агамемнон таҳдидидан дағ-дағ қалтираб,
Тентиб кетди кўпик сочиб, наъра тортган уммон ёқалаб.
35. Юрак-бағри хун бўлган чол кемалардан узоқлашаркан,
Сумбул сочли Лета ўғли Аполлонга қилди илтижо:
«О, муқаддас Килла элин, Хрисанинг пушти паноҳи,
Тепедоснинг саодатли шоҳи — қумушкамон Сминфей!
Гар рост бўлса ул саждагоҳ меҳробларинг безаганларим
40. Ва пойингга жонлиқларни тоғ-тоғ уйиб қурбон қилганим,
Ягона бир илтимосим тинглагилу айлагил бажо:
Кўз ёшим-чун камонингдан ўқ от, ўч ол аргосликлардан!»*

- Шундай дея Аполлонга ёлборди у. Мана, чўнг мерган*
Қулоқ осиб чол зорига, ғазаб ила илди елкага
45. Камонию тирдонини ва Олимпдан туша кетди тез,
Ҳар бир одим отишида шарақларди тирдонидаги
Патли ўқлар*, гўё тоғдан Аполлонмас, балки симсиёҳ,
Зулмат босиб келар эди. У кемалар рўбарўсига
Ўтирию камон тортди — виз-виз учди қанотли ўқлар.
50. Даставвал у саёқ итлар, хачирларни қўйратди, сўнгра
Одамларнинг бошларига соча кетди ажал уруғин;
Оқибатда, ҳамма ёқда лов-лов ёнди дағн гулхани*.
Бир кам ўн кун тири худо лашкарларни қўйратди роса;
Лек ўнинчи куни Ахилл халойиқни йиғди кенгашга.
55. Бути унинг юрагига қармаъбуда Ҳера согланди
Ки у кўриб ахейларнинг қирилишин ранжиганди кўп.
Халқ тўйланди лашкаргоҳга. Чаққоноёқ Ахиллес шунда
Шахт ўрнидан туриб, айтди жамоага ўз дилидагин:
«Назаримда, Агамемнон, дengiz оша ўз элимизга
60. Қуруқ қайтсан керак дейман, гар ажалга чап бера олсак:
Зеро уруш ҳамда ўлат маҳв этмоқда аҳли юонни.
Лекин, дўстлар, аввал бирон коҳин ёки соҳибкаромат
Ё тушларни таъбирловчи сўзлаб берса (туш ҳам Зевсдан-ку):
Не боисдан экан Фебнинг бизга қахри? Ё қурбонликка
65. Юзта тана* атаб, кейин унутдикми? Ё мудҳиш ўлат
Чангалидан бизни халос этмоқ учун таңгри Аполлон
Истармикин қўй, эчкилар хушбўй ёғин ёндиromoғимиз?*

- Сўзлаб бўлиб ўтириди у. Шундан кейин чиқди ўртага
Қушшар билан фол очишда тенги йўқ зот, донишманд Калхас.
70. Воқиф эди у ўтмишдан, мавжуд кундан ва келажакдан,
Юоннларни Аполлоннинг паноҳида дengизлар оша
Илионга бошлаб келган ҳам шу соҳибкаромат эди.
Ана, Калхас эзгу ният ила сўзга киришди шу чоғ:
«Шоҳ Ахиллес! Тангри Зевснинг эрка қули, сўзлаб берайми
75. Аполлоннинг не сабабдан бизга бунча ғазаб қилишип?
Ҳай, таъбирлаб берай, эшит. Вале сен ҳам тилинг ва қўлнинг

Ила мени муҳофаза қилмоққа сўз бермогинг лозим.
Зероки, мен соҳибқирон лашкарбоси Агамемнонинг
Бу сўзим-ла, аччиғини келтираман дея қўрқаман.
80. У қудратли, унинг қаҳрин келтирганинг аҳволига вой;
Гар у жаҳлин чиққапини шу заҳоти сездирмаса ҳам,
Юрагига туғиб юрар адоватин қасд олмагунча.
Хўш, ёнимни оласаними? — авғал ўйлаб, сўнг айла жавоб».

Саховатли Ахилл дарҳол жавоб қилди фолбин Калхасга:
85. «Дадил сўзла башоратинг, қай даража мудҳеш бўлса ҳам!
Сенки Фебга сажда қилиб, бераркансан гойибдан хабар,
Мен ҳам тангри Аполлонни тилга олиб, онт ичай сенга!
Кўзимда нур, қалбимда қўр, томримда қон бор экан, сенга
90. Биронта зот таҳдид қилиб, қўл кўтармас бу лашкаргоҳда;
Ҳаттоқи у — мазкур дамда жами юнон аскарларининг
Саркардаси мутакаббир Агамемнон бўлганида ҳам».

Бу гап маъсум авлиёга далда бўлиб, сўз бошлиди у:
«Қурбонликка юзта тана сўйилмаган учун әмас, йўқ,
Балки коҳин Хрисни сен — Агамемнон, ранжитганинг-чун
95. Дарғазабдир чўнг мерған Феб; рад этгансан чол илтимосин;
Шунинг учун у лашкарни қийратмоқда, яна қийратур;
О, ҳалойиқ, тангри биздан шафқатини дариг тутмасин
Ва даф этсин ёғаётган оғатларпи, десангиз агар,
Шаҳло кўзли Хрис қизин қайтиб беринг холисанилло,
100. Ҳам қурбонлик қилинг, сўйиб юз танани худо йўлига».

Калхас путқи тугагандан кейип ботир шоҳ Агамемнон
Фазаб ила сапчиб турди. Юрагини қамраб адovat
Урар эди алп кўксидা. Ўт чақнарди унинг кўзида.
Даставвал у заҳрин соҷди ўқрайганча маъсум Калхасга:
105. «Бадҳоҳ фолбин, қачон сен ҳам эзгу сўз-ла кўнглим хушлайсан?
Токай андуҳ улашасан пум хабарлар уруғин сочиб?
Шу чоққача айтмадинг ҳеч икки оғиз илиқ сўз бизга,
Эпди бўлса, жамоага Феб қаломиц әтятсан баён:
Гўёки, мен коҳин чолиниг гўзал қизи учун келтирган
110. Кўп антиқа тортиқларин рад этганим учун, Аполлон
Пуркаётган эмиш ўлат ҳалойиққа. Лекин қора кўз
Моҳитобон юрагимдан урган бўлса, нима қил дейсан?
Ағзалроқдир у кўз очиб қўрган завжам — Клитемнестрадан.
Коҳин қизи қадду қомат, назокат ва ақл бобида

115. Хотинимдан ортиқ бўлса — ортиқдирким, асло кам әмас!
Вале агар нағи бўлса, қайтаришга розиман уни,
Зеро мен ҳалқ ҳаловатин ўйлайдурман, ҳалокатинмас.
Ҳай, розиман. Аммо менга дарҳол бошқа қиз топгайсизлар.
Кўряпсиз-ку, мен ўлжамдан ажраяпман; уятдир, ахир

120. Шунча одам орасида мендек зотнинг қизсиз қолмоги?»

Чаққоноёқ Ахиллес ҳам унга шу чөг айлади жавоб:
«О, шавкатли подшо, мардлар орасида энг ғаразгүй зот!
Қандай топсин ундаи муздини саховатли юонлар сенга?
Биласанки, ҳеч бир ерда ғамлаб қўйган бойлигимиз йўқ.
125. Неки ўлжа олган бўлсак забт этилган қалъалардан биз,
Бўлашганимиз. Энди қайта тортиб олсан — бўлмасми уят?
Яхшиси, сен ўз ўлжангни қайтариб бер худо йўлига.
Кейин, гар Зевс мадад берса метинdevор Троя шаҳрин
Забт этмоқда, улушкинги уч-тўрт ҳисса қилиб олгайсан».

Ахиллесга соҳибқирион Агамемнон жавоб айлади:

130. О, диловар Ахиллес, сен маъбудсифат бўлсанг ҳам гарчи,
Мугомбирлик қилма, мени на ўзингга оғдироласан,
На панд бериб, лол қўясан. Истайсанки, Хрис қизини
Отасига топширсаму қолаверсам ўзим шўшпайиб?
135. Хўп, розиман, лек ахейлар ғазилатда, қўнгил хушлика
Бу ўлжамдан кам бўлмаган дилбар топтиб берсинлар менга.
Агар бунга кўнимасалар, унда ўзим ё Одиссейнинг;
Ё Аякснинг, ёки сенинг маъшуқангни тортиб олурман;
Бас, кимнингки чодирига кирсан, унинг қуригай шўри!
140. Лек бу ҳақда биз бафуржга гаплашсан ҳам бўлаверади.
Хозир эса туширайлик шўх денгизга қора кемани,
Ҳекатомба* ортиб ушга, қирмизчеҳра Хрис қизин ҳам
Ўтқазайлик. Билаги аўр эшқақчилар танлаб, кемага —
Заковатли ва донишманд юонлардан Идоменейми,
145. Одиссейми, ё Аяксни ва ё сени, эй дарғазаб эр,
Сарвар этиб тайинлайлик! Токи тангри бу эҳсонларни
Кўриб кўнгли юмшасину шафқат қилсин биз юонларга!»

Жавоб қилди Пелейзода ўқрайганча Агамемнонга:

- «Ҳаёсизлик либосини кийган, маккор, муздпараст подшо!
150. Юонлардан бирон зот ҳам рози бўлмас бул истагингта,
Яъни ҳеч ким сафарга ҳам отлашмагай, душман билан ҳам
Мардонавор жанг қилмагай сенинг учун майдони ҳарбда!
Қани, айт-чи: ўзим учун келибманни бу даргоҳга мен?
Йўқ, Троя ўғлонлари ҳеч ёмонлик қилмаган менга.
155. Улар менинг уюрларим, подаларим ҳайдаб кетмаган,
Саодатли Фтиямда экинзорим поймол этмаган:
Боз устига, орамизда юксак тоғлар қад кўтаргану
Жўшқии денгиз ястангандир. Йўқ, биз сенинг ва Менелайнинг
Номусини муҳофаза қилмоқ учун келганимиз, безает
160. Ва лекин сен итбашара,* қадримизга, етмаясан ҳеч;
Бу ҳам камдек, яна менинг муздимни ҳам тортиб олмоққа
Қўл чўзяпсан, лек юонлар уни менга жангда кўрсатган
Мардлигим-чун тухфа қилган эдилар-ку. Инсофинг борми?
Лашкаримиз Троянинг бирон шаҳрин қилганда форат,*

165. Ҳеч сенчалик улкан ҳисса олмаганман. Жанг жадалда
Гарчи жами оғирлиқлар тушса ҳамки менинг елкамга.
Тақсимотга келганда гал, доимо энг ёғлиқ улушни
Сен оласан, ҳолбуки мен насибамга қаноат қилиб,
Ҳориб-чарчаб жангдан қайтиб, чодиримга кириб ётаман.
170. Бундан кўра, елдек учқур кемаларда ўз Фтиямга
Кетганим соз, беобрў қилмоқдасан мени ҳар лаҳза,
Энди сенинг хазинангни тўлдирмоқни истамам зинҳор!»
- Дарҳол жавоб қилди унга Агамемнон — мардлар султони:
«Гар шиятинг қочмоқ бўлса, хўп, қочавер, ёлбормам, қол деб,
175. Узга мардлар қолур; шулар ва Зевс менга бергайлар мадад
Ва лекин сен шоҳлар аро мен учун энг манфур подшосан!
Сенга фақат адоловату нифоқу жанг бўлса кифоя.
- Рост, «довюрак» деб довруғинг кетган элга, лек довюраклик
Парвардигор инояти. Хўп, майли, сен лашқарингни ол,
180. Кемага туш ва юртингга бориб, даврошингни сур!
Кетганингдан қайғурмайман! қаҳрингдан, ҳам қўрқмайман асло.
Билъакс, ўзим сенинг додинг бергум; ҳозир Хрис қизини
Ийитларим кемамда Феб даргоҳига элтиб қўюрлар;
185. Ундан кейин ўзим бориб чодирингга, сенинг муздингни
Ҳўп яхшилаб билиб қўйгин, токи ҳар бир юнон фарзанди
Мендек зот-ла баҳслашмоқдан, тенглашмоқдан ҳайиқиб турсин!»

- Деди у, — ва ғамга толди Пелейзода: бу зотнинг ёлдор
Тўшидаги жўшқин қалбин забт этганди икки оғир ўй:
190. Не қилсин у — шамширини суғирсину Агамемнонни
Шафқат туймай ўлдирсингни, ёки сиёҳ бўлган қалбига
Таскин бериб, теран қаҳрин юмшатсингни бу маъракада?
Бу ўйлардан ақли шошиб, асаб тори тараңг тортилиб,
Суғурмоқчи бўлганду **ғилоғидин мудҳиш шамширин**,
195. Афинея ерга инди. — Юборганди оқбилак Ҳера,
Зероки у бирдек севиб, паноҳида бирдек асрарди
Агамемнон билан ботир Ахиллесни; гўзал Афина
Ортда туриб, Ахилл сочин астагина силай бошлиди,
У сесканиб, шахт бурилди ва таниди Эгиоҳ қизин;
200. Валекин у кўринмасди ҳеч кимсага Ахиллдан ўзга.
Кўзларида мудҳиш оташ ёнаётган Афинеяга
Балацпарвоз сўзлар билан бир гап айтди у марди майдон:
«О, Зевс қизи, не мақсадда бунда тушдинг Олимп тоғидан?
Атрей ўғлин бешармлигин ўз кўзинг-ла кўрмоқчимисан?
Гапим эшит, айтганларим оз фурсатда юзага чиқур:
Такаббурлик бошин ейди бу беҳаё осий банданинг!»

Зевснинг шаҳло кўзли қизи жавоб қилди Пелей ўғлига:
«Иккингизни бирдек севиб, паноҳида бирдек асрорчи

Олтин тахтли Ҳера мени ҳузурингга юборди; агар

210. Маъбудларга қулоқ оссанг, таскин бермоқ эрур ниятим,
Низони тарқ эт, Ахиллес ҳовурингдан тушмоқ учун сен
Майли, сўкин тўйиб-тўйиб, лекин қўлинг урма шамширга.
Башоратим тингла: тезда шу қилинган ранж әвазига

Уч ҳисса кўп туҳфа тортиқ әтажаклар: бу можарога

215. Чек қўй, тан бер тақдирга сен, итоатгўй бўл боқийларга».

Пелей ўғли Ахилл яна илоҳага юзланди шунда:

«О, Зевс қизи, газаб қалбим ўртаётган бўлса ҳам гарчи,
Тангриларга итоаткор бўлгум, чунки агар уларга
Бўйин эгсан, тангрилар ҳам қулоқ осур менинг зоримга».

220. Афинанинг сўзи билан Ахиллес ўз кумушбанд шопин
Филофига солиб қўйди; сўнг маъбуда парвоз айлади

Олимпдаги маъбудларнинг ул серзиё издиҳомига.

Ахилл эса, газабининг жиловини яна бўш қўйиб,

Атрей ўғлини ерга уриб, бадном қилиб, таҳқирлай кетди:

225. «Итбашара, кийикюрак,* бадкор махлуқ, бадбахт шаробхўр!
Сен жанггоҳда бирон марта саркардалик қилмадинг, баттол
Ва довюрак йигитлар-ла пистирмада ётмадинг ҳатто:

Чунки мумкин ҳалок бўлмоқ унданай ерда — сенга жон ширин,
Ундан кўра, лашкаргоҳда юриб, амринг бажо қилмаган

230. Ахейларнинг муздин тортиб олмоқ юз бор осондир сенга,
Номард подшо халқ офати! Номардларга муносиб шоҳсан,—
Йўқса, бугун сўнгги марта дилозорлик қилган бўлардини!
Онт ичаман: илдизини тоғ бошида мангу қолдирган

Шу туфайли энди барг ҳам, новдалар ҳам чиқаролмовчи

235. Бинобарин аёзпи ҳам менсимовчи, пўстлоқларини
Ўткир пичоқ шилиб, ажаб жило берган ва эндиликда
Адолатли ҳакамларнинг қўлларида Зевс қонунларин
Муҳофаза әтётган шу салтанат ҳассаси ила

Онт ичамен*, Агамемнон, шу жамоа шоҳидлигига:

240. Вақт келади, аҳли юнон әъзозлагай Ахиллни мақтаб;
Аммо, сен-чи? Гарчи қалбинг ачишса ҳам, қаттол Ҳекторнинг
Зарбасидан ер тишлаган данайларга ёрдам бермоққа
Қурбинг етмас; ана шунда, энг довюрак юнон ўғлонин
Ноҳақ бадном әтганингдин дилинг ранжиб, пушмон бўлурсан».

245. Дея Ахилл олтиң михлар қадалган ул залвар асони
Ерга отди ва подшолар даврасига бориб ўтириди.

Қаршисида ўтиради Агамемнон қайнаб ғазаби;

Шунда турди ширинсухан ажаб воиз — пилослик Нестор:

Унинг ҳар бир айтган сўзи болдек тотли эди барчага,

250. Бу чол билан ҳам замондош, ҳам ватандоп бўлган авлоднинг

- Икки пушти ўлиб кетган; у учинчи авлодга энди
Хукмронлик қилас әди, умри бўлиб пири бадавлат,
Шу покинят нуроний чол жамоага қилди воизэлик:
«О, тангрилар! Мушкул савдо тушмоқдадир эллар бошига!»
255. Еру дўстлар! Гар Приам ёки унинг авлод-аждоди
Сизнинг, яъни юнона аҳли ўртасида ҳам маъракада
Ва ҳам жангда пешвоз бўлган икки алпнинг, — можаролашиб
Қолганингиз эшитсалар, турган гапки, бўлурлар хурсанд,
Оғир бўлинг, паҳлавонлар! Иккингиз ҳам ёшдурсиз мендан:
260. Учратганман мен авваллар сизлардан ҳам зўрроқ зотларни;
Улар билан мен дўстона ва самимий суҳбат қурганман.
Йўқ, кўрмадим ва кўрмасман энди ундай жавонмардларни:
Пирифой ва халқ сардори Дриасдек саркардаларни,
Е Эскадий, полвон Кеней, маъбудсифат Полилемлардек
265. Ва ё Тесей каби тангримонандларни учратмам асло!
Улар замин ўғлонларин довругини элга таратган
Паҳлавонлар әди! Зеро маҳобатли торхилқатларин*
Ерла яксон қилгандилар ғоят мудҳиш жанг жадалда!
Мен Пилосдан жўнаб, улар ҳузурида бўлганман меҳмон,
270. Ки ўзлари дўстлашмоқ-чун таклиф этган әдилар мени.
Мен ҳам бир оз улар билан беллашганман ва лекин ҳозир
Ер юзида мавжуд бўлган полвонлардан кимнинг юраги
Дов берарди беллашувга ундай мудҳиш маҳлуқлар билан?
Айтганимга юрар әди ҳатто ўшал паҳлавонлар ҳам.
275. Бинобарин, сиз ҳам тингланг ўйтитларим — наф кўпdir бунда.
Сен, Атрейон, бўлсанг ҳамки соҳибқирон, Брис қизини
Типич қўй. Чунки ул хушрухсор Ахиллестга тортиқ этилган.
Сен ҳам, Ахилл подшо ила ўчакишма: Зевс ардоқлаган
Шоҳлар ичра бўлмаган ҳеч мўътабар зот Агамемнондек.
280. Бўлсанг ҳамки энг қудратли, бўлса ҳамки онанг маъбуда,
Бу даргоҳда беқиёс куч соҳиби — шу Агамемнондири.
Ховрингдан туш, Агамемнон, сен ҳам қулоқ ос каломимга,
Ахиллесни хафа қилма; бу баттарин уруш пайтида
Юноналарга шул паҳлавон бўлур руки, яккаш мададкор».
285. Мардлар шоҳи Агамемнон дарҳол чолга айлади жавоб:
«О, қария, адолатли, оқилона гаплар гапирдинг;
Лекин билсанг бу одамзот ҳаммамиздан балаанд келмоқчи,
Бутун халққа бош бўлмоқчи, лашкарларга эса саркарда
Хуллас, ҳукмин ўтказмоқчи; анои йўқ бўй өгадурган!
290. Ёки мени таҳқирламоқ учунгина бундай довюрак
Қилиб ёруғ жаҳон узра яратганми худолар уни?»

Ғазаб ила унинг сўзин бўлиб деди ҳимматли Ахилл:
«Сенинг барча гапларингга гар «ғинг» демай этсам итоат,
Менга «қўрқоқ», «олчоқ» дея одилона от қўйишарди.

295. Мутеликни ўзгалардан талаб эт, ҳей, мутакаббир зот,
Сен соҳиблик қилма менга: эпди асло этмам итоат!
Сенга бошқа гап айтаман, қулогингта қуйиб ол уни:
Банди қиз-чун жанг қилмайман сен билан ҳам, бошқа билан ҳам:
Ўзларингиз қилган туҳфа — ўзларингиз тортиб оляпсиз!
300. Лекин менинг қора кемам қаршисида турган беҳисоб
Ўлжаларга қўйл теккиза кўрмагайсан ижозатимсиз?
Гар қўйл урсанг, ўзингдан кўр, оқибатин кўрсин жамоа:
Нақ кўксингга наизам санчиб, бўягайман қора қонингга!»

- Шу тариқа даҳанаки жанг қилишиб, икки саркарда
305. Жойларидан қўзғалдилар, маърака ҳам тарқади шу дам;
Шоҳ Ахиллес ўз элининг кемалари томон йўл олди,
Патрокл ҳам ҳамроҳ бўлди мирмидонли лашкари ила
Агамемнон эса енгил кемасини денигиз тўшига.
Индириду йигирмата эшкакчини ўтқазди унга.
310. Ул кемага, Аполлоннинг назрин ортиб, етаклаб чиқди
Соҳибжамол Хрис қизип: сардор бўлди доно Одиссей,
Сўнг, тўлқинлар тўшини тилиб, елдек учди муҳташам кема.
Агамемнон юононларга поклапмоқни амр этди бу пайт,
Аҳли юони чўмилишиб, пошокликдан бўлдилар фориғ;
315. Сўнгра улар ўлик денигиз ёқасида, Фебга аталган
Юзта эчки ва буқани қурбонликка сўйдилар; шунда
Ўтда ёнга ёғнинг ҳиди тутун бирла етди фалакка.

- Ҳамма меҳроб* атрофига тўпланган, лек шоҳ Агамемнон
Қаҳрин тиймай, ўч олмоқни ўйлар эди Ахиллдан ҳамон.
320. Мана, подшо ўз вафодор ҳамдастлари: Талфибей билан
Эврибатни чақиртириб, буйруқ берди гумбирилаб чупон:
«Менинг содиқ ҳамдастларим, дарҳол бориб Ахилл чодрига,
Брис қизин билагидан ушлаб, бунда етаклаб келинг:
Гар бермаса, қайтиб келинг — ўзим бориб тортиб олурман.
325. Ана унда Ахиллеснинг аҳволига йиғлагай маймун».

- Шуидай дея, даҳшатиоқ шоҳ элчиларни юборди қизга;
Улар тошқин денигиз бўйлаб, оёқ тортмай кетдилар юриб
Ва ниҳоят, мирмидонлар майдонига келиб, кўрдилар
Фамга ботган Ахиллесни ўз чодири бўсағасида.
330. Ахилл кўриб элчиларни, қувонмади. Улар ийманиб,
Хўкмдордан ҳайнқишиб, гап сўрамай, хабар ҳам айтмай,
Нарироқда сукут сақлаб турардилар юрак дов бермай.
Олийҳиммат Ахилл деди элчиларнинг англаб аҳволин:
«Хуш келибсиз, боқийлару фонийларнинг хабарчилари!*
335. Кўрқмай яқин келаверинг, айб сиздамас, Агамемнонда!
Сезмоқдаман, юборган у сизни менинг Брисеидамга.
О, Патрокл жавонмард дўст, бошлаб чиққил Брис қизини
Майли, олиб кетсинлар: лек бир кун келиб, қирғинбаротда

- Мисли тутдек түқилётган юонларни халос эт, дея,
 340. Яна менга ялинсалар... шу жарчилар шоҳидлик қилур
 Ҳам маъбуллар жамоаси, ҳам мардумлар, ҳам шу баттол шоҳ
 Қаршисида: бул нобакор қутурмоқда йўқотиб эсин:
 Шу боисдан «ўтмиш» билац «келажак»ни этолмай қиёс,
 Бандаргоҳда жанг қиётган лашкарга у қай тариқада
 345. Мадад бермоқ иложини топа олмай, бўлмоқда гаранг»,

- Ахиллесга қулоқ осиб содиқ дўсти Менетийзода,
 Ичкаридан бошлаб чиқди сарвқомат Брис қизини
 Ва топпирди элчиларга; улар эса маҳзуна қизни
 Етаклашиб йўл олдилар Агамемнон истиқболига;
 350. Бироқ Ахилл, дўстларини тарқ этди-да, мўйсафид уммон
 Ёқасига бориб инди ва қўлларин чўзиб сув томон
 Оқ сут бергаи онасига бўзлаб-бўзлаб қилди илтижо:
 «Онажоним! Наҳот мени фоний этиб тукқанинг учун
 Олампаноҳ Зевс этмаган менга насиб иззату икром?
355. Бугун эса боридан ҳам маҳрум этди! Иқтидорли шоҳ
 Мутаккаббир Агамемнон менинг жангда олган муздимни
 Ўзиники қилиб олиб, фарзандингни айлади бадном!»

- Шоҳпинг аччиқ фарёдини теран денгиз қаърида ётган
 Нерей қизи эшитдию шу заҳоти мисли бегубор
 360. Булут янглиғ сув бетига қалиқиб чиқди ва дилпорасин
 Бошин силаб, эркалади серлатоғат қайноқ меҳр ила:
 «Нечун бўзлаб йиглайдурсен? Не савдолар тушди бошингга?
 Яширмасдан баён айла дардларингни мепга, чирогим!»

- Ахиллес оҳ уриб, ипграб, онасига айлади жавоб:
 365. «О, башпорат соҳибаси, барча гапдан воқифсан ўзинг*
 Нени сўзлай? Юриш қилдик бир куни биз Фива шаҳрига*
 Кунпаякун қилиб уни, жами топган молу дунёни
 Лашкаргоҳга йиғдик; сўнгра ўлжаларни бўлашдик ҳалол:
 Чол Хриснинг сулув қизи насиб этди Агамемнонга.
370. Кўи вақт ўтмай Аполлоннинг содиқ қули мўйсафид Хрис
 Банди қизин халос этмоқ мақсадида, мис яроқ тутган
 Юонларининг бандаргоҳи яқинига кўп совға-салом
 Олиб келди; у қўлига Аполлоннинг алвон боғичли
 Зар асосин ушлаб олиб, юонларга, ундан ҳам кўпроқ
 375. Ака-ука саркардага зор-зор йиғлаб илтижо қилди.
 Гарчи қўшин шовқин солиб, чолнинг ажиб тортиқларини
 Қабул айлаб, илтимосин қондиromoқлик лозим, деса ҳам,
 Мутакаббир Агамемнон бу қарорни кўрмади мақбул:
 У коҳипни ҳақоратлаб ва ранжитиб ҳайдаб юборди.
380. Коҳин ўксисб қайтиб кетди: вале хиёл ўтмай Аполлон
 Қабул айлаб қариянинг муножотин, қирон келтириди

- Ахейларга; зеро коҳин эди Фебнинг эрка бандаси,
Хуллас қалом, ҳалқ бошига тири худо ёға бошлади
Ва лашгаргоҳ тўлиб кетди ўликларга. Авлиё Калхас
385. Шунда Фебнинг хоҳишини баён этди ўртага чиқиб.
Даставвал мени, Аполлондан шафқат сўраш керак, деб айтдим,
Лек Атрейон қони қайнаб, туриб кетди сапчиб ўридан
Ва ўшқириб, эл олдида мени ноҳақ ҳақорат қилди!
Ҳозир коҳин қизи билан Аполлоннинг назир-ниёзин
390. Ортган кема Хрисага елдек учиб кетмоқда. Аммо
Ичи қора Агамемнон чодиримга элчи юбориб,
Юнонларнинг менга қилган ғоят ноёб армугонини —
Соҳибжамол Брисеидани чодирига олдириб кетди.
395. О, онажон! Ўғлонингга паноҳгоҳ бўл! Қурдатли Зевснинг
Кўнглин эзгу сўз ё иш-ла хушлаганинг рост бўлса агар,
Дарҳол юксак Олимпга чиқ, ялин, ёлбор бузарук маъбудга.
Зероки, мен эшитгандим ёшлигимда отам қасрида:
400. Тангрилардан шоҳ Носейдон, Афина ва малика Ҳера.
Бадният-ла занжирбанд этишмоқчи бўлганда Зевсни,
Сен жонига кириб оро, бадномликдан парвардигорни,
Асраб қолган экансан, юз қўлли девни (худолар уни
Бриарей деб, бандалари — Эгеон деб чақиришаркан).
405. Кўп чўққили Олимп тоққа зудлик билан кўмакка чорлаб,
Юз қўлли дев куч-қурдатда зўрроқ әкан қодир Зевсдан ҳам.
Етиб келиб, ўтирганда у керилиб тангри ёнига,
Дев турқини кўриб ортга чекингланмиш бадният зотлар...
- Ўзинг сўзлаб берган эдинг бу гапларни; энди она, сен
Зевс тиззасин қучиб, унинг эсига сол булар барини,
Яна айтки, парвардигор Трояга бир мадад бериб,
Ахейларни қон қақшатиб, тирқиратсин бандаргоҳчача
410. Токи ахей ўғлонлари билиб қўйисип ўз саркардасия
Кимлигини ва шунингдек, жоҳил, тахтга ўч Агамемнон
Ўзин бадҳоҳ ва иоинсоф эканлигин ошкор билсин-да,
Мард ахейни поҳақ бадном этганидан бўлсин пушаймон!

Юм-юм йиғлаб жавоб қилди фарзандига она — Фетида:

415. «Ўғлим! Умринг изтиробда ўтар әкан, негаям тутгдим?
Бошгинангдан соқит этсиш ғам-кулфатни парвардигорим.
Зероки сен умри қисқа бандадурсен — паймонанг тўлган,
Сен барчадан фонийроқсан, шум толесан — айниқса ҳозир.
Шўрим қурсин, сени кўшкда қаро кунда түқкан эканман!
420. Майли, қорли Олимпга мен парвоз этай; чақмоқ худоси
Зевсга ҳамма гапни айтай; шояд қулоқ осса зоримга.
Сен, эркам, ҳеч ерга жилмай, жангга кирмай ўтиру шу ерда.
Чақмоқдор Зевс кеча талай боқийлар-ла Океан оша
Жўнаб кетган занжиларнинг масканига меҳмондорликка;
425. Ўн икки кун деганда у қайтиб келур арши аълога;

Шунда Зевснинг мис кўшига чиқиб, унинг оёқларига
Йиқилгайман, тизин қучиб ёлборгайман паноҳгоҳимга».

Шундай дея, маҳзун ўғлини танҳо ташлаб ғойиб бўлди у;
Ахил эса Агамемнон тортиб олган қирмизи камар

430. Боеғлаган қиз ташвишида юрак-бағрип ўртаб йигларди.
Бу аснода Одиссей ҳам Феб назри-ла етди манзилга.
Қушдай енгил кема теран бандаргоҳга кирди шувиллаб,
Елканларни туширдилар, тахтладилар қора кемага,
Шоша-пиша қулатишиб, жойладилар елкан дорини;
435. Сўнг кемани эшқак әшиб, соҳил томон йўналтирилар;
Лангар ташлаб, боғладилар чўнг кемани соҳилга етгач;
Сўнг ўзлари жўшқин денгиз қирғогига қўйишиб қадам,
Қум соҳилга туширдилар Аполлоннинг ҳекатомбасин;
Хрис қизи ҳам изма-из тушиб келди она тупроққа.
440. Шунда меҳроб сари бошлаб борди уни доно Одиссей
Ва топширди отасининг қучоғига, айтиб илиқ сўз:
«Феб коҳини! Фарзандингни қайтармоқ-чун ҳамда қурбонлиқ
Қилмоқ учун Феб ҳаққига, Агамемнон юборди мени;
445. Шояд бизга раҳм айласа у зиёбахш тангри Аполлон
Ва даф этса бошимизга солган кулфат-азобларини».

Шундай деди; шодмон чол ҳам әрка қизин босди бағрига.
Бу орада қурбонликка келтирилган юзта танани
Қатор қилиб тиздилару ажиб меҳроб теварагига,
Сўнгра ювиб қўлларини туз ва арпа ҳовучладилар.

450. Хрис кўкка чўзиб қўлин қироат-ла қилди муножот:
«О, муқаддас Килла элин, Хрисанинг пушти паноҳи,
Тенедоснинг қодир шоҳи — кумушкамон Аполлон, тингла!
Сен яқинда инобатга олиб менинг илтимосимни,
Вабо пуркаб ахейларга, қўллагандинг содик бандангни;
455. Энди яна арзим тинглаб, мазкур әлни зўр ғалокатдан
Халос этгил, — мен мўйсафид сўзин ерда қолдирма зинҳор».

Ёлборди чол — кумушкамон Аполлон ҳам эшиитди сасин.
Сўнг юнонлар қурбонликка келган моллар бошидан туз ва
Арпа донин сочдилар-да* улар бошини кўкка қайриб.

460. Бўғизлашди; териларин шилиб олиб, сон гўштини тез
Чарви ёққа икки қават қилиб ўраб, улар устига
Калла-поча, жаз-безларни теришди, сўнг коҳин ўт қалаб,
Гўшт устидан шафақранг май сепиб турди; панижшоҳ тутган
Йигитлар шай турардилар теграсида. Ўтга қўйилган
465. Гўшtlар куйгач, ёш-яланглар татиб кўриб калла-почадан,
Қолган гўштини сихга тортиб чўгда бир-бир қилдилар кабоб.
Сўнг бошланди базми жамшид* дастурхонлар бўлгач муҳайё,
Бу сернеъмат зиёфатда барча бирдай сурди айшини;

- Хамма totли taом бирла түйғизгандан сўнг қорипларин,
 470. Ўспириилар ҳар кишига лим-лим тўла улкан жомлардан
 Май сундилар қадаҳларда ўнг томондан тартиби билан.
 Сўнг кечгача Аполлонга ҳамду сано ўқидилар кўп,
 Ёшу яланг ажаб куйлар ижро этди Фебнинг шаънига.
 Аполлон ҳам хушиуд бўлди қулоқ солиб бу мақтовларга.
- Қуёш ботиб, ер юзига қора чойшаб ёйгапда зулмат,
 475. Эшқакчилар ухлаб қолди баандаргоҳда, кема пойида,
 Лекин Эос — пуштикоқил тонг элчиси келиши билан
 Лашкаргоҳга қайтмоқ учун отландилар яна сафарга;
 Кўтарилган заҳот лангар, Феб ўйллади боди муродни
 480. Ўрнатилди елкан дори ва ёйилди оппоқ елканлар,
 Ўрта елкан лунжин шамол шиширди ва забардаст кема
 Тўлқинларинг тўшин тила кетди ўткир тумшуғи ила,
 Кема мовий тўлқинларда из қолдириб, ўқдай учарди.
 Мана, етиб ҳам келдилар қароргоҳга олис сафардан;
 485. Сўнг кемани сув сатҳидан тик соҳилга тортиб чиқдилар,
 Қўмлоқ ерда уни баланд тўсинларга ўрнатдилару*
 Уз чодири, ё кемаси томон бир-бир тарқаб кетдилар.

- Бу аснода Зевс баандаси чаққоноёқ Ахиллес ҳамон
 Қони қайнаб ўтиради сув бўйида бўлиб дарғазаб.
 490. Энди у на мард довруғин оширувчи маъракаларга
 Ва на мудҳиш жанг-жадалга қатнар эди, бекорчиликдан
 Чекар эди у изтироб, мудом жанггоҳ ва жапгни қўмсаб.

- Ниҳоят, ўн икки кун ҳам ўтиб кетиб, мунаvvар Олимп
 Яна гавжум бўлди Зевс-ла бирга қайтган маъбуллар билан.
 495. Унутмаган эди ўғлии илтимосини Фетида — она.
 Субҳидамда у кўпикли шўх денигиздан отилиб чиқиб,
 Тонгги туман бирла учиб Олимпдаги арши аълога;
 Қарасаки, чақмоқотар Зевс бир ўзи серчўққи тоғпинг
 Энг юксак бир зирвасида ўтирипти хаёлга ботиб,
 500. Фетида Зевс қаршисида тиз чўқидио олампаноҳнинг
 Тиззалирии сўл қўли-ла қучоқлади, ўнг қўли билан
 Сарпадарнинг иягига тегиб қўйиб*, қилди илтижо:
 «Бузрук отам! Гар тангрилар орасида дардингни бирон
 Сўз ё иш-ла олган бўлсам, бажо келтир бир тавалломни!
 505. Ўғлим учун ўч ол: унинг паймонаси тўлай деб қолган;
 Мардлар шоҳи Агамемпон эса уни этганмиш бадном;
 Ўғлим муздин тортиб олиб ўзиники қилиб олганмиш;
 Атрейондан ўғлим учун интиқом ол, пушти паноҳим!
 Яъни, уни иззат қилиб то бош әгид келишмагуича,
 510. Троилик лашкарнинг сен қўлини баланд қўй юонлардан».

- Аммо ҳамон булутқувар Зевс чурқ этмай ўтирар әди;
Онаизор қўйвормасдан шунда унинг тиззаларини,
Яна ўксисб сўзлай кетди бошин қўйиб тангри пойига:
«Қатъий бир сўз айт, падарим, бошинг иргат аҳдини тасдиқлаб
515. Ёки рад эт: сен қўрқувни билмайсан-ку; айт, билиб олай
Қанчалик паст эканлигин эътиборим арши аълода».

- Маъбудага жавоб қилди нуроний Зевс чуқур хўрсиниб:
«Аҳвол чатоқ! Тезлаяпсан менга қарши инжиқ Ҳерани;
Мана, энди жаврайвериб, роса ейди қулоқ-миямни;
520. Шундоқ ҳам у маъбудларнинг даврасида трояликлар
Тарафини оляпсан, деб мудом таъна қиммоқда менга
Хўп, энди кет бу даргоҳдан, сени Ҳера кўриб қолмасин;
Неки айтдинг, барчасини бажарурман, бўлгин, хотиржам;
525. Бу ишора, боқийларнинг орасида қилган аҳдимнинг
Қатъийлигин билдиради: қайтиб бўлмас мўътабар аҳддан.
Менки бошим силкирканман, чиқмай қолмас рўёбга ваъда».

- Зевс ўз сўзин исботламоқ учун тўсдек қошин учирди:
Сарпадарнинг ул беказо бошидаги муаттар сочи
530. Бир елпинди ва серчўққи Олимп тоги келди ларзага...

- Оlampanoҳ ва маъбуда шундай аҳд-ла видолашдилар,
Сўнг Фетида юксак тоғдан тубсиз уммон қаърига дарҳол
Шўнғиб кетди; чақмоқдор Зевс кўшкка қайти; шунда боқийлар
Курслардан дик турдилар дилдан қутлаб бузрук падарни
535. Хеч ким журъат этолмади ўтирганча қарши олишга.

- Олимплик Зевс тахтга чиқиб ўтириди, лек малика Ҳера
Ўз эрининг кумушоёқ Фетида-ла суҳбат қурганин
Кўрган әди ва тушунган әди бўлган гапнинг барига.
Жигибийрон бўлиб Ҳера Зевсга заҳрин соча бошлиди:
540. «О, маккор эр, қай маъбуда әди сен-ла маслаҳат қурган?
Ҳа, биламан, яширмоққа уринасан мендан сирларинг,
Шунинг учун ҳануззагча бирон марта ўз ҳоҳишинг-ла
Менга ошкор қилганинг йўқ дилингдаги сирру асроринг!»

- Жавоб қилди боқийлару фонийларнинг парвардигори:
545. «Уриниб ҳам кўрма Ҳера, билмоққа сен дилим асрорин,
Сенга оғир ботади у, бўлсанг ҳамки умр йўлдошим!
Сен билмоғинг лозим бўлган жами гапни на бандаларим
Ва на само маъбудлари биладилар сендан олдинроқ.
Аммо ёлғиз ўзим учун мансуб бўлган пинҳон гапларни
550. Биламан деб уринма ҳам, кўп койиниб суруштирма ҳам».

- Яна Зевсга юзланди ул сигиркўзли маъбуда* Ҳера:
 «Не деюрсан ўзинг менга о, тошбағир булатқувар Зевс?
 Мен ҳеч қачон сирларингни билишни ҳам истамаганиман,
 Суриштириб ҳам жигингга тегмаганиман: нени фикрлаш
555. Ихтиёринг: фақат ҳозир бир нарсадан хавотирдаман:
 Ёху, сени ўз ёнига оғдиromoқчи бўлди шекилли
 Нерей қизи? Эрталаб у тизларингни қучоқлаганди;
 Билишимча, сен Ахиллнинг қасдин олмоқ ва юнонларни
 Сув бўйида қийратмоққа рози бўлиб бошинг иргатдинг».
560. Ҳерапинг бу гапларига булатқувар Зевс жавоб қилди:
 «Тавба қилдим! Кўрмаган ҳам, билмаган ҳам нарсанг йўқ сени.
 Лек кузатиш билан мени, ҳеч нимага эришолмайсан:
 Билъакс, кўнглим совутасан ва оқибат — ўзинг панд ейсан!
 Шу ишга қўл урибманми, шубҳасиз, у мақбулдир менга!
565. Ундан кўра жим ўтиргин қулоқ солиб қаломларимга!
 Гар аччиғим чиқиб, сенга кўтаргудек бўлсам илкимни.
 Мадад берга олмас сенга Олимпдаги биронта маъбуд».
- Шавҳаридан қўрқиб кетган сигиркўзли маъбуда Ҳера
 Фазабини ичга ютиб, жим ўтиридан таҳтида.
570. Хўрсинишиб ўтиради қолганилар ҳам Зевс мақомида.
 Гап бошлиди шунда меъмор маъбуд — Ҳефест; зоро нияти
 Таскин бермоқ эди азиз ва гулбадан волидасига.
 «Агар сизлар бандаларни деб ҳам низо қилсангиз энди,
 Бунига бардош қилиб бўлмас, ундан хайр ҳам кутиб бўлмас!
575. Гар муттасил жанжаллашиб, бошингизга арши аълони
 Кўтарсангиз, гар адоват ўртангизда қилса тантана,
 Унда қандай кўнгилхушлик бўлурур базнинг базми жамшидда?
 Она, эшиш, гарчи ўзинг барча гапдан бўлсанг-да воқиғ;
 Зимистонга айланмасин бу мунавар зиёфатимиз,
580. Десанг, Зевснинг кўнглин хушлаб, газабия бос, зоро отамиз
 Қудратлидир — у хоҳласа тангриларнинг барини таҳтдан
 Улоқтурур! Ширин гап-ла юпат, она, қодир тангрини,
 Ана унда олампаноҳ бизга шафқат юзин ўғиурур».

- Шундай дея Ҳефест турди ўрнидан ва тилла қўшқадаҳ*
585. Тутиб туриб онасига, айтди яна икки оғиз сўз:
 «Онажоним, қанча оғир бўлса ҳамки сабр қил, чида!
 Отам сени қалтаклашин кўриш менига насиб этмасин.
 Акс ҳолда, сенга ёрдам кўрсатишга қанча уринмай,
 Қурбим етмас; негаки, бас келиш мушкул парвардигорга!
 590. Эсингдами, бир маҳаллар сенинг ёнинг олганимда, у
 Оёгимдан ушлаб отган эди осмон бўсағасидан:
 Ўшанда мен то кечгача учиб юриб, қуёш ботганда

Бориб тушган эдим Лемнос тупроғига чалажон бўлиб,
Хайриятки, Сиптий аҳли топиб олиб, берганди шифо».

595. Ўз ўғлига жилва қилди сармаъбуда гулбадан Ҳера
Жилва қилиб туриб шаффоғ қадаҳ олди унинг қўлидан.
Хефест суниб қолган ҳамма маъбудларга улкан жомлардан
Обиҳаёт шарбатини, ўнг томондан узатиб чиқди.
Саодатли аҳли само кўшк саҳнида пилдираган ланг
600. Косагулдан қаҳ-қаҳ уриб кулди* кўкни кўтариб бошга.

Саодатли аҳли само то ботгунча нурағшоп қуёш
Мудом яйраб, хўп майшат қилди. Ушбу базми жамшидда
Аполлонинг бениҳоя нафосатли сози — лираси

- Ва лирага жўр бўлувчи латофатли Музга қизларнинг
605. Фоят ажиб қўшиқлари ором берди худованларга.
Мана, порлоқ қуёш ботди; ҳар бир тангри ором олгани
Ўз кўшқига кириб ётди. Доно Хефест маҳорат ила
Қуриб берган эди ҳар бир кўшкни боқий тангрилар учун.
Олимп тогда энг сервиқор тангри — Зевс ҳам туриб ўрнидан,
610. Кириб ётди ўз муҳташам кошонаси — оромгоҳига,
Сумбул сочли Ҳера ётар эди унга ёстиқдош бўлиб.

ИККИНЧИ ҚЎШИҚ

ТУШ. БЕОТИЯ ЁКИ КЕМАЛАР САНОГИ

- Тангрилар ҳам, лашкарлар ҳам туни билан ухлашди қотиб;
Фақатгина Зевс кўзига келмади ҳеч оромбахш уйқу.
Парвардигор, қай йўсида Ахилл учун интиқом олсан
Ҳам қай тарзда юонларга бандаргоҳда қирон келтирсам
5. Кўпроқ кўнгил тўларкип, деб бутун туни ўтказди бедор;
Ва, ниҳоят, Агамемнон ҳузурига юбормоқ лозим
Қалбаки Туш, деган ғоят мақбул фикр келди бошига.
Сўнг шу Тушни чақиришиб, айди унга ҳикматли сўзлар:
«Қалбаки Туш, ғизиллаб уч юонларнинг бандаргоҳига
10. Ва сезидирмай оҳиста кир Атрей ўғлини қароргоҳига:
Хозир сенга нелар десам, қулогига қуй ҳаммасини:
Жингалаксоч* юонларни ўзинг жангга бошлармишсан, де,
Жами лашкар қўзголсин, де. Ниҳоят, сен гавжум Илион
Шаҳрини забт этарсан де; Олимп тогда маскан қурғаллар
15. Орасида мухолифат қолмади, де. Маъбуда Ҳера
Ўз фикрини ўтказди, де, самодаги илоҳийларга,
Приам элин бошига Зевс зўр фалокат ёғдирмоқчи, де».
- Туш фармонга қулоқ осиб, парвоз этди мисли шамолдек
Юпон баҳрий кемалари турган ерга ва Агамемнон
20. Чодиринга кириб, уни маст уйқуда ётганин кўрди.
Туш подшонинг боши узра кекса Нестор қиёфасига
Кириб турди* ки Атрейон иззатларди пилослик шоҳни;
Илоҳий Туш гап бошлади Нелей ўғли қиёфасида:
- «Асов отни тизгинловчи* Атрей ўғли, ухлаяпсанми?
25. Зиммасига халқ қисмати ва ташвиши тушган бир пайтда
Одобданми доно эрнинг ўтказиши тунни ғафлатда?
Эшитиб ол: ҳузурингга Зевс юборди мени самодан;
Мудом сенинг ташвишинингни қилмоқдадир раҳмдил тангрим;
30. Жами лашкар қўзголсинмиш. Ниҳоят, сен гавжум Илион
Шаҳрини забт этажаксан; Олимп тогин маскан этганлар
Орасида мухолифат қолмади ҳеч. Маъбуда Ҳера
Ўз фикрини самодаги худоларга ўтказди охир;
35. Приам элин бошига зўр фалокатлар ёғдирмоқчи Зевс.
Юрагингда сақла жами айтганларим ва ёдингда тут,
Ширин уйқунг қочган заҳот, бу гаплар ҳам бўлмасин унут».

- Шоҳнинг қўйини пуч ённоқда тўлдириб Туш йўқолди кўздан.
 Аё, тентак! Фофил банда! Трояни забт этмоқчисан;
 Вале Зевснинг шум ниятини билмайдурсан: ул бузрук падар
 40. Яна юони лашкарининг ва Илион фарзандларининг
 Бошларига мудҳиш жангда ёғдирмоқчи кўп уқубатлар!
 Уйқу қочди; лек илоҳий овоз ҳамон шоҳ қулогида
 Янграбр эди; у ўрнидан туриб, нафис оҳорли кўйлак
 Кийиб, сербар ридосини елкасига ташлади; сўнгра
 45. Маҳкам боғлаб кафшларини опшоққина оёқларига,
 Елкасига осиб олди кумуш нақши обдор шамширип;
 Қўлга олиб отасининг ҳукмронлик асосини, у
 Кетди юони кемалари манзил қурган соҳил ёқалаб.

- Тонг әлчиси — зар кокилли Эос балқиб юксак Олимпга,
 50. Бузрук Зевсга ҳамда ўзга маъбулларга таратди зиё;
 Агамемнон шунда, ахей лашкарини зўр маъракага
 Йиғинглар, деб фармон берди жарчиларга. Улар чор ёққа
 Тарқалдилар жар солишиб. Одамлар ҳам тўпланди дарҳол.
 Вале бундан хиёл олдин Агамемнон Нестор кемаси
 55. Турган ерга улуғларни чақиртириб, маслаҳат солди:
 «Бугув, дўстлар, мен муаттар тун қўйинида кўрдим ажиб Туш;
 Тушнинг бўйи, ҳаракати ўхшар эди Несторга гоят!
 Илоҳий Туш бошим узра туриб, шундай деди рўй-рост:
 — Асов отни тизгинловчи Атрей ўғли, ухлайдурсанми?
 60. Зиммасига халқ қисмати ва ташвиши тушган бир пайтда
 Одобданми доно эрнинг ўтказмоғи тунни гафлатда?
 Эшитиб ол: ҳуазурингта Зевс юборди мени самодан;
 Мудом сенинг ташвишингни қилмоқда ул раҳмдил тангirim;
 Жингалаксоч юоннларни ўзинг жангга бошлар эмишсан,
 65. Жами лашкар қўзғолсизниш. Ниҳоят, сен гавжум Илион
 Шаҳрини забт этажаксан; Олимп тогин маскан этганлар
 Орасида мухолифат қолмади ҳеч. Маъбуда Ҳера
 Уз фикрини самодаги тангриларга ўтказди охир.
 Приам элин бошига зўр мусибатлар ёғдирмоқчи Зевс.
 70. Сен унутма бу гапларим,— дея кўздан ғойиб бўлди Туш.
 Кароматли уйқуни тарқ этиб мен ҳам, очдим кўзимни.
 Дўстлар! Келинг, баҳамжиҳат бўлиб, юони ўғлонларини
 Қай йўсинда жангга даъват этмоққа биз режа тузайлик.
 Ҳар галгидай, мен гап билан синааб кўрай уларни аввал —
 75. Таклиф қиласай лашкаргоҳдан кемаларга тушиб қочмоқни
 Ва лекин сиз аскарларни бу жанггоҳда қолишга унданг».

- Шундан кейин, қумлоқ Пилос шоҳи Нестор чиқди даврага
 Ва күшинят билан шундай калом айтди оқсоқолларга:
 «О, азизлар! Мард данайлар сардорлари, ҳукмдорлари!
 80. Бундай тушни ўзга ахей айтганида бизга мабодо,

Ундаи касни бўғтончи деб, нафратлаган бўлардик албат.
Модомики, Тушни ахей лашкарининг бош саркардаси
Кўрибидийкан — ори ростдир; йигитларни, бас, шундай экан,
Дам ғанимат, жанг майдонга даъват ётмоқ йўлини ўйлайлик».

- Шундай деб, у әлдан бурун чиқиб кетди бу маъракадан
Мақбул кўрди Атрейзода фикрин барча салтанатпаноҳ;
Бу орада оломон ҳам тўп-тўп бўлиб кела бошлиди.
Тоғу тошга уя қурган бол арилар узум бошидек
90. Фуж-ғуж бўлиб гул-чечаклар тепасида чарх айлангани,
Ахейларнинг лашкари ҳам ўз чодири, кемаларидан
Чиқиб, турнақатор бўлиб, тизилишиб, теран деңгизнинг
Соҳилидан галалашиб, гурунглазиб келавердилар;
Юракларни ғулғулага солған хабар парвона эди
95. Халқ бошида; йиғилдилар; лашкаргоҳда ғужғон ўйнарди
Яроқдорлар; инграрди ер халқ пойида; шов-шув тинмасди;
Тўқиз жарчи халқ ичида юриб, уни тартиб сақлашга
Ва Зевс қавми* — шоҳлар гапин тингламоққа даъват этарди.
Секин-аста шов-шув тиниб, жой-жойига ўтиргач ҳамма,
100. Ушлаб шоҳлик асосини Агамемнон чиқди ўртага,
Ушбу обдор чўнг асони олимплик ланг Ҳефест ясаган
Ва чақмоқдор Зевсга тортиқ қилган экан; Зевс эса уни
Берган экан тангриларнинг хабарчиси бўлмиш Ҳермесга;
Ҳермес уни асов отни тизгинловчи ботир Пелопсга;
105. Чўнг чавандоз Пелопс эса халқ ҳоқони Атрейга берган;
Атрей эса ўлаётиб қолдирганкан уни Фиестга;
Фиест уни тухфа қилди жиянига — Агамемнонга,
Сон-саноқсиз оролларга ва Аргосга сulton бўлсин, деб,
Шоҳ шу ажиб чўнг асога суюнганча юзланди халқقا:
110. «Дўстлар, данай ўғлонлари, о, Арейнинг хизматкорлари!**
Чақмоқдор Зевс мени ғоят мушкул ҳолга қилди гирифтор.
Илгари у, сен сарбаланд минорали Илион шаҳрин
Форат айлаб, элга ғолиб қайтгайсан, деб бош ирғатганди;
Энди бўлса, у бадният, шунча халқим нобуд бўлганда,
115. Айди менга: Аргосингга жўнаб кет, деб, шармандаларча!
Қодир Зевснинг кўнгли шуни тусаб қопти бандоҳ, дўстлар;
Қудратининг чеки йўқдир; Троянинг у анча-мунча
Қалъаларин вайрон этди, ҳали кўпин айлагай вайрон!
Ваҳдоланки, юононларнинг сиздек кучли мард лашкарининг
120. Оз миқдорли душман билан самарасиз жанг қилганидан
Ва тўқиз йил мобайнида тўккан қони зое кетгандаи
Ҳатто узоқ келажакда яшагуси авлодларимиз
Воқиф бўлса, ўшалар ҳам уялурлар қилмишимиздан!
Зоро, агар Троянинг фуқароси ва аҳли юони
125. Ўзаро сулҳ тузишаю одамларин санаб чиқимса;

Сўнг Троя аҳолиси битта қолмай, жам бўлса бари;
Бизлар эса бўлинишсак ўнта-ўнта бўлиб тўпларга
Ва ҳар ўйлик учун соқий тайинласан трояликдан,
Аминманки, соқий етмай қолур эди қўпгина тўрга!

130. Биз шу қадар кўпмиз, дўстлар, Трояпинг аҳолисидан,
Лек шаҳарга чор атрофдан найзабардор — марди майдонлар
Тўпланишган; ана шулар — Приамнинг ёру дўстлари —
Трояни забт этмоқ-чун менга имкон бермаётирлар.
Парвардигор Зевснинг, мана тўққиз йили ўтиб ҳам кетди,
135. Кемаларнинг оғочлари, арқонлари чирий бошлади;
Тўққиз йилки, уйда бизни хотин, бола-чақаларимиз
Зор-интизор кутмоқдалар: бизлар эса, тўққиз йилдирки,
Ўлтирибмиз бу жанггоҳда сустлик қилиб, қучолмай зафар,
Бинобарин, қулоқ осинг гапларимга ва айланг бажо:
140. Қочмоқ лозим! Дарҳол қайтиб кетмоқ зарур жонажои элга;
Барибир, забт этолмаймиз Троядек шахри азимни!»

Шундай дея Агамемнон оқсоқоллар маъракасида
Қатнашмаган ахейларни солиб қўйди зўр тулғулага.
Нот бирла Эвр таңгри Зевснинг булутидан Икар баҳрига

145. Эсиб тушиб, тўфон ҳосил қылганидек уммон сатҳида,
Еки Зефир, чаман бўлиб яшиаб турган экинзорларга
Дабдурустдан эсиб келиб, шафқат билмай зироатларни
Босиб пайҳон қылганидек, ҳалқ ҳам бирдан қалқи оёққа —
Саркарданинг нутқи уни солган эди шундай ваҳмага;
150. Ҳамма мудҳиш наъра тортиб, чопа кетди бандаргоҳ томон;
Халқ пойидан кўтарилган чангдан кўкда яралди булат;
Уйларига ошиққанлар ҳайқириги етди фалакка;
Улар зовур тозалашар,* тиргакларни чиқаришарди;
Кемаларни тезроқ сувга туширинг, деб бақиришарди.

155. Ҳисматига зид ўлароқ ўз элига қайтарди лашкар,
Агар Ҳера Афишиага бундай дея юзланмаганда:
«Бу қандай гап, о, чақмоқдор Зевснинг доно, муҳориб қизи!
Наҳот юонон лашкарлари ўркач-ўркач тўлқинлар оша
Чўнг уммондан юртларига қочиб қолса ушбу жанггоҳдан?
160. Наҳот улар Трояпинг мутакабbir аҳолисини,
Шоҳ Приамни хушнуд этиб, Еленани ташлаб кетсалар?
Ахир ўшал Елена деб қурбон бўлган эмасмидилар
Туман-туман аҳли данай Илионнинг остонасида?
Мис совутли данайларнинг қошига сен парвоз эт қушдек!
165. Ҳар бир мардга ширин сўз-ла гап уқдирки, юонон қўшини
Туширасин дengиз узра әшкаги кўп кемаларини!»

Деди Ҳера: Афина ҳам қулоқ осди соҳибасига:
У Олимпнинг чўққисидан тикка шўнғиб рўйи заминга,
Зудлик ила мис зирҳли кемаларга етиб борди-ю,

170. Заковатда Зевсга монанд Одиссейни топди у ерда:
 Лаэрт ўғли руҳап, қалбан ғамга ботиб, паришон ҳолда
 Туарар эди ўз серҳашам кемасининг рўбарўсида.
 Унга яқин бориб, айди Эгиоҳнинг шаҳло кўз қизи:
 «О, лутфкор Лаэртзода, заковатли, ботир Одиссей!
175. Наҳот сизлар, кўп ўринли кемаларга чиқиб чинданам,
 Қочмоқчисиз юртингизга бу жанггоҳдан шармандаларча?
 Наҳотки сиз Троянинг мутакаббир аҳолисини,
 Шоҳ Приамни хушпуд этиб, Еленани ташлаб кетсангиз?
 Ахир ўшал Елена деб жон беришган эмасмидилар.
180. Туман-туман аргосликлар Илионнинг остонасида?
 Дарҳол югар юнон аҳли ҳузурига; иш кўр астойдил:
 Ҳар бир мардга ширин сўз-ла гап уқдирки, юнон қўшини
 Туширмасип деңгиз узра кўп эшкакли кемаларини».
- Одиссей ҳам Афинанинг янгроқ унни таниган заҳот
185. Шамол янглиғ елиб кетди эгнидаги ридони отиб;
 Лек кўтариб олди уни итакалик жарчи Эврибат.
 Одиссей-чи, йўл-йўлакай тўқнаши келиб Агамемнонга,
 Ота мерос ҳукмдорлик ҳассасили сўраб олди-да,
 Аҳли юнон манзил қурган бандаргоҳга равона бўлди;
190. Йўл-йўлакай у қай шоҳни ё киборни учратса ногоҳ,
 Сухандонлик қилиб, уни тутди гапга хушчехра билан:
 «Аё, ботир! Сенки қўрксанг пе бўлади? Уят-ку ахир!
 Сен, яхниси, ўзнигпи бос, ўзгаларга бергил тасалли;
 Фофил банда, назаримда бехабарсал чоги, бор гапдан;
195. Лақиллатмоқ бўлиб деди Агамемнон элга бу гапни;
 Зеро сизлар бехабарсиз мажлистоҳда у айтган гаидан;
 Шу боисдан бўлинг огоҳ ғазабидан Агамемнопининг.
 Парвардигор арзаандаси — бул жувонмард билмайди шафқат
 Ки Зевс ўзи иззат-икром ато этган, сўйган қулига».

200. Гар Одиссей кўрса бирон ғаламисни оломон ичра,
 Ҳасса уриб гарданига, койир эди дағдаға ила:
 «Ўчир унинг, баски, ўзинг на жанггоҳда, на маъракада
 Иззат-обрў қозонмаган ножанговар, ожиз бандасан,
 Азизларнинг маслаҳатини хап ўтириб тинглагил, бадбахт,
205. Ҳамма подшо бўлолмайди айни вақтда, тушунмоқ даркор!
 Подшо битта бўлмоги шарт, хосияти бўлмас кўпининг
 Ки, салтанат ҳассасига кимни насиб этган экан Зевс,
 Елғиз ўшал подшо бўлгай, ҳукмронлик қилгай барчага».

- Шу тарзда у йўл-йўлакай лашкарларга уқдирив гапни
210. Кетаверди; халқ ҳам чиқиб кемалари, чодирларидан,
 Гўё тинмай урилғучи долғалардек юксак соҳилга,
 Наъба тортиб, пайдару пай келаверди мажлистоҳ томон,

- Мана, барча ўз ўрнига ўтириди толди сукутга,
Бу сукутда ёлғиз Терсит жаврагани эшитиларди;
215. Густоҳона сўзлар бижиги ётар эди унинг дилида.
Шу боис, важ ахтарарди тарқ этиб у шарми-ҳаёни,
Подшоҳларни таҳқирлашга ки кулдирмоқ учун оммани
Хеч нарсадан тац тортмасди; Илионга ёв бўлиб келган
Юнон аҳли орасида у эди энг бадбашараси.
220. Кўзи ғилай, оёги ланг, кифти букир, икки елкаси
Тор кўксидатуташганди; найза янглиғ чўйқи бошида
Тук ўсарди сийраккина. Одиссей-ла адоватдайди,
Бу ҳам камдек, тиш-тирноқ-ла қарши эди Ахиллесга ҳам.
Икковини ёмонларди мудом; энди Агамемнонни
225. Қоралашга тушди сурбет айюҳаниос солиб эл аро;
Ахейлар ҳам Атрейоннинг рафторига терс эди зимдан,
Мана, Терсит Атрейзодга густоҳона шангиллай кетди:
«Яна недан зорланасан, сўйла дардинг, недир истагинг?
Хазинанг лиқ мису зарга, чодирларинг асиralарга
230. Ки ул дилбар қизларни биз шаҳарларни горат этганда
Элдан бурун таилаб олиш ҳуқуқини берганимиз сенга.
Ёки олтин тусайдими кўнглинг яна? Ё истайсанки,
Илионлик биронта мард, мен ё ўзга юнон аскари
Асири олган ўғли учун олтин билан бож тўламоғин?
235. Ё овлоқда кўнгилхушлик қилмоғинг-чун бирон навниҳол
Гўзал жувон етмагандир? Йўқ, Атрейон, одобдан эмас
Саркарданинг дуч этмоғи ғам-кулфатга ўз лашкарини!
Баски, бизлар лашкар эмас, қўрқоқ, шалтоқ хотин экаммиз,
Кетайлик уй-уйимизга; Агамемнон ўзи шүппайиб
240. Қолсип бунда, кўмилганча ўз орттирган ўлжаларига;
Шояд унга жангда мадад бўлганимиз англагай шунда.
Яқинда у ўзидан ҳам диловарроқ Ахиллесни қилди ҳақорат:
Сурбетларча тортиб олиб унинг муздин сурмоқда ишрат!
Ахилл билмас адоватни; оғир карвои у, йўқса, сенинг
245. Ҳаётингда бўлур эди энг сўнгтиси бу густоҳлигинг!»

Аббош Терсит халқ чўбонин шундай дея қилди ҳақорат,
Лек Одиссей дабдурустдан ҳамла қилди фосиқ бандага.
Кўзларидан ўт чақнатиб шундай дёди дағдага ила:
«Бадбахт Терсит, шангиги потиқ, жим ўтириб унинг!

250. Тилингни тий, поҳақ бадном қилмоқликдан ҳукмдорларни.
Аминманки, Атрейзодлар ила бунда келган юнонлар
Орасида тоғилмагай сендай манфур, бадкирдор банда.
Сен, яхшиси, мажлисларда шоҳлар ҳақда жаврашни бас қил,
Қоралама ҳам уларни, уйга қайтиш чорин ҳам кутма!

255. Хўш, қайси зот бизга аниқ айттур бу жанг оқибатини?
Бахтиёрми ёки бадбахт қайтамиз биз уй-уйимизга?
Лек сен, фосиқ, маъракада доғлаяпсан Агамемноннинг

- Пок номипи, аҳли юнон унга бисёр музд берган, дея!
Бу билан сен эл олдида шоҳни бадном қилмоқдадурсан!
260. Гапларимни қулогингга хўб қуиб ол: гар бугунгидек
Шоҳнинг номини булғаб яна эл ичида қилсанг шангилик,
Тутиб олиб, елкангдаги рӯдапонгни, ҳатто уятинг
Яширувчи лозимингни чок этмасам шармандаларча,
Калтаклаб халқ орасидан соҳил сари тирқиратмасам,
265. Майли, жудо бўлсин бошим шу қудратли танамдан менинг,
Майли, ўшал кундан бошлаб ота бўлмай мен Телемахга».
- У Терситнинг буқрига ва гарданига тушира кетди
Асо билан. Маржондек ёш тўқди Терсит бўлиб ғужанак;
Зероки қон талашганди гар буқриси олтин асадан;
270. У қўрқувдан дағ-дағ титраб, бадбашара афтиң оғриқдан
Бужмайтириб, кўз ёшлини артганича чўқди ўрнига.
Роса қулди Терситдан халқ, кайфияти нохуш бўлса ҳам;
Айрим шахслар шундай дерди ёнларида ўтирганларга:
«Дарҳақиқат, беададдир Одиссейнинг эзгу рафтори;
275. У жанггоҳга бошловчи ҳам, яна доно маслаҳатчи ҳам.
Аммо бу кун у кўрсатган жасоратнинг йўқдир қиёси;
Зероки у оғзи бузук бир ҳангининг берди додини.
Бундан бўён то ўлгунча густоҳона тилини Терсит
Тийса керак фосиқ сўзла қарғашдан Зевс арзаандаларин!»
280. Шундай дерди юнон. Соҳибирип Одиссей эрса,
Дик ўрнидан турди ушлаб олтин асо; шунда Паллада
Бир хабарчи сиймосида жим бўлишга ундини халқни.
Токим яқин ва олисда ўтирганлар Одиссей нутқин
Тинглаб, таҳлил қила олсии маслаҳатин холисанилло.
285. Одиссей ҳам хуш ният-ла нутқ бошлади оломон ичра:
«Агамемно! Турли тилда сўзлашувчи жами эл аро
Сенга иснод ёёдирмоқчи фуқароинг, салталатланоҳ
Ки тарқ айлаб Элладани келганида сен-ла бу жангга,
Қайтмагаймиз элга, токи Трояни бесару сомон
290. Қилмагуяча, дея берган сўзидан воз кечмоқчи энди.
Хозир улар мисли мурғак гўдаклардек, тул хотинлардек
Қачон уйга қайтамиз деб бир-бирига зорланмоқдалар.
Ваҳоланки, жанг-жадалдан мағлуб қайтмоқ оғирдир гоят.
295. Чун ёр васлин бир ойгина кўролмаган сайёҳ ҳам ҳатто
Қип бўрони ва долғалар банд айлаган кема қошида
Ўзин қайга қўяр билмай, нола чекар безовталаниб.
Бизлар эсак тўққиз йилки жанг қиламиз бу жанггоҳ аро.
300. Нолимайман юнонларнинг ўз ватанин қўмсашидан, йўқ.
Лек уят-ку бесамар жанг ёки уйга қайтиш безафар.
Ийлиб Калхас қилган башоратга ишонмоқ ё ишонмасликни.

єдимиизда ул башорат: шоҳид эрур бунга ажалнинг
Чангалига дуч келмаган аргосликлар. Хотирангиздан
Гар ўчмаган бўлса, юнон кемалари Авлидага жам

305. Бўлганида, Трояни горат айлаб, забт этмоқ учун,
Бизлар ажиб заранг дарахт соясида, чашма бўйида
Худоларга атаб қурбон қилган эдик юз нафар тана;
Ўшал заранг томиридан қайнаб чиқар эди зилол сув.
Бир мўъжиза содир бўлиб, шунда меҳроб пойидан бирдан
310. Маҳобатли олачипор, қонхўр илон ўрмалаб чиққан
Ва бул қодир Зевс маҳлуки чирмашганди азим дарахтга,
Ул дарахтнинг қир учида, япроқларнинг кўланкасида
Қўйган эди чумчуқ уя, унда саккиз нафар полопон
Ва уларни эди очиб чиққан она чумчуқ бор эди...
315. Илон ютиб юборганди бир ҳамлада полопонларни;
Она чумчуқ жудо бўлиб шунда жигар пораларидан,
Зор чирқиллаб чарх урганди уя узра бўлиб парвона;
Илон эса чўзиб бошип, ютган эди ул шўрликни ҳам.
Вале ютиб улгурмасдан у чумчуқ ва полопонларни,
320. Зевс намоён атган эди бир мўъжиза: кошиф каромат
Крон ўғли айлантирган эди тошга ул шум маҳлуқин.
Бизлар эсак лол қолганча кузатгаңдик бул кароматни
Ки, самовий бир мўъжиза юз берганди меҳроб бошида.
Були кўриб Калхас дарҳол берган эди гойибдан хабар:
325. — Элладанинг жингалаксоҷ ўғлонлари, хомушисиз нечун?
Бу нишона ила тангри истиқболдан бермоқда дарак,
Гарчи уни кутсак ҳамки узоқ, бўлгай охирни бахайр!
Неча пафар парраандани ютган бўлса бул қонхўр илон
(Жами саккиз полонону она чумчуқ билан тўққизта),
330. Шунча йил биз жанг қилгумиз Троянинг бўсағасида,
Лек ўнинчи йил келганда Илионни қилурмиз ишғол.
Калхаснинг бул бащорати мана ҳозир чиқмоқда тўғри.
Бардам бўлинг, обдор қалқон тутган дўстлар, биз кетмагаймиз
Бу жанггоҳдан Трояни токи яксон айламагунча!»
335. Таңгримонанд Лаэртзода Одиссейнинг бул қаломини
Мақбул айлаб аҳли юнон ҳайқирдики, теварак-атроф
Ва кемалар бул наърага берди чунон мудҳиш акс-садо.
Шу чоқ мажлис аро туриб сўз бошлади илоҳий Нестор:
«Тавба! Бизлар маъракада жанг пелигин тушунмайдиган
340. Гўдаклардек чугурлаймиз, валекин ул аҳду паймонлар
Ва муқаддас онтларимиз не бўлади энди, ўғлонлар?
Ёки меҳроб бошида май паймо қилиб, қўлга қўл бериб*
Тузилган аҳд ва режалар энди сувга кетгайми уриб?
Тўғри, бизлар оғиз билан жанг қилишга устамиз фақат.
345. Шу боисдан тўққиз йилки силжимайди олға ишимиз,
О, мунаввар Атрейоп, сен аввалгилик событ эрдурссан,

- Ионнларга яна ўзинг саркарда бўл майдони ҳарбда,
Гар аларпинг орасидан чиқса битта-иккита қўрқоқ,
Гумдон айла, — ки рўёбга чиқмагай ҳеч қўрқоқ нияти:
350. Йўқ, Аргосга қайтмагаймиз билмагунча Кронзод — Зевснинг
Бизга берган ваъдасининг ёлғон ёки тўғри эканин
Ки Троя аҳолисин қирғинбарот қилмоқ қиятда
Аргосликлар елдек учар кемаларга ўтирган қунда
Бизга қодир Зевс башорат қилган эди зафар қучишни:
355. Ўзг ёнда у чақмоқ чақиб, кўрсатганди эзгу нишона.
Йўқ, ҳеч битта ахей ўғли истамайди уйга қайтишни
То бағрига босмагунча Троянинг хотинларини*,
То интиқом олмагунча Еленанинг кўз ёши учун.
Гар бирон шахс ўз элинн қўмсаб, қочмоқ бўлса мабодо,
360. Кўп эшкакли кемасига қўйл учиши теккизиб кўрсии,
Ундан қўрқоқ шу топдаёт әлдан олдин топгай қазосин.
О, шоҳ, ўзинг бер маслаҳат, лек қулоқ ос ўзгаларга ҳам.
Мен қилмоқчи бўлган ўтит хайрлидир, эмас бефойда.
Сен, Атрейон, қўшинларни уруғлару насабларга бўл;
365. Токи кўмак берсин насаб-насабга-ю уруғ-уруғга.*
Агар шундай қилолсангу лашкарингга ўтказолсанг сўз,
Тез орада сен, қай бир эл ё саркарда энг довюрагу
Қайси бирроқ қўрқоқлигин тушунгайсан: ки унда ҳар ким
Жон куйдиргай ўзи учун; щунингдек, сен Илион шаҳрин
370. Худоларнинг амри-лами ё қўшиннинг ношудлигидан,
Хуллас, нечун забт этолмай ётганингни билиб олгайсан!»

Агамемпон шул заҳоти Нелейзодга айлади жавоб:

- Сен, чол, доим ром этасан ахейларни машваратнинг-ла!
«О, падар Зевс, чўнг мергани Феб ва Афина-Паллада, кошки
375. Бўлса эди менда кўпроқ Нестор янглиғ мушовирлардан,
Тез орада Приамнинг метин девор қалъаси бизга
Таслим бўлиб соврулган бўлур эди кули самога!
Лек негадир чақмоқдор Зевс йўллар менга мудом бадбаҳтлик;
Ундар мени у бесамар иҳтилога, шум адоваратга.
380. Мен довлашиб қолдим, дўстлар, Ахилл билан асира қиз деб;
Оқибатда ўз бошимга ғам ортириб бўлди кўнглим ғаш.
Бир кун келиб ул ботир-ла гар ярашсан, аминманки мен,
Ҳеч бир кимса Трояни ҳалокатдан қололмас сақлаб!
Хозир ҳамма бориб, тўйиб овқатлансин, сўнг бошлиймиз жанг.
385. Жами лашкар чархласин ва текисласин пайза-қалъонни;
Елдек учар отларга ем берилсин хўб, жангаробалар
Пухта кўздан кечирилсин жангу жадал тараддуудида.
Биз кун бўйи қилгаймиз жанг бу даҳшатли муҳорабада
Ки аскарий сафларга дам берилмагай қош қорайгунча,
390. Фақат зулмат ажратмоғи мумкин бугун довлашганларни.
Ботгай терга кўкракдаги ул халоскор қалқон тасмаси;

- Найза тутган билаклар ҳам толгай буткул; жанграбага
 Қўшилган от чўмгай оппоқ кўпикларга батамом, дўстлар.
 Лек бордию биронтанинг жангдан қочиб, денгиз бўйида
 395. Қолганини кўриб қолсам, кейин мендан қилмасин ўпка,
 Зотан ушбу қароргоҳда ем бўлгай у қузғун, кўшпакна!»
- Деди у ва мажлис аҳли долғаларни юксак қояга
 Олиб келиб ургувчи ул шиддатнок Нот — жануб шамоли
 Янглиг гурра ҳайқирдики, ором билмас ўшал долғалар
 400. Чор томондан эсган жўшқин қуюнлардан кўпиргай, тошгай.
 Халқ ёёққа қалқиб бирдан тез тарқалди кемалар аро,
 Овқатлана бошладилар давраларда гулханлар ёқиб.
 Тескари қил ажал юзин, ўзинг асрА Ареи зарбидан,
 Дея ҳар ким қиларди ўз тангрисига* бисёр қурбонлик.
 405. Атрейизоднинг ўзи эса қодир Зевснинг шаънига атаб,
 Қурбонликка беш ёшли бир буқачани бўғизлаттириди.
 Сўнгра таклиф этди ажаб чодирига ахей лашкарип
 Энг эъзозли, энг мўътабар, ёши улуғ оқсоқолларин:
 Даставвал чол Нестор билан Крит шоҳи Йдоменейни,
 410. Сўнгра икки Аякс билан шавкатли зот Тидейзодани,
 Ундан кейин панд-ўгитда Зевсга монанд шоҳ Одиссейни.
 Лек Менелай оғасининг қалбан ўусса чекаётганин
 Англаб, ўзи етиб келди, бўлса ҳамки чақирилмаган.
 Барча тана теграсига турди, арпа ҳовучлаганча;
 415. Шунда Зевсга сиғинди ул давлатпаноҳ айлаб илтижо:
 «О, қудратли чақмоқдор Зевс, арши аъло бузрук тангриси!
 То мен кўркам Илионнинг кулин кўкка совурмагунича;
 Токи унинг қопқаларин сўнмас ўт-ла ёндирамагунча;
 То Ҳекторнинг совутин мис найзам-ла чок этмагунимча*
 420. Ҳамда унинг сон-саноқсиз дўстларин ер тишлатмагунча
 Тавалломга қулоқ осиб, офтобни сен боткизмай тургил
 Ва заминни буркамай тур қора зулмат пардаси ила!»
- Атрейоннинг таваллосин иnobатсиз қолдириди лек Зевс:
 Даргоҳида қабул қилган бўлса ҳамки қурбонлигини.
 425. Оғир савдо солмоқ бўлди яна унинг бошига тангри.
 Даудан сўнг қурбонлик мол устидан туз, арпа сепдилар,
 Сўнг қайириб мол бошини, пичоқ билан бўғизладилар.
 Ва терисин шилдилар-да сон гўштини нимталаб дарҳол,
 Чарвисига қўш қаватлаб ўрадилар яна кўп гўшти.
 430. Қовжираган шоҳ-шаббадан ўт қалашиб этдилар кабоб;
 Кейин эса панкшоҳга мол ичин санчиб, тутдилар ўтга.
 Молнинг сони куйгач, улар пишган ўпка-жигардан тотиб,
 Қолган гўштни ҳам жаз қилиб пиширдилар сихларга тортиб.
 Шу зайлда эҳтиётлаб кабоб қилиб жамики гўшти,
 435. Даастурхонлар тузаб дарҳол бошладилар базми жамшидни;

- Бу сернеъмат зиёфатда барча бирдай қилди майшат.
 Ҳамма шароб ва овқатга тўйғандан сўнг Ҳеренияниңг
 Шоҳсувори* Нестор туриб, шундай деди Агамемнонга:
 «О, номдор шоҳ, соҳибқиран Агамемнон! Рухсат эт энди,
 440. Биз борайлар ва бошлайлик парвардигор буюрган ишни.
 Буюр, дарҳол жарчиларинг жар солишиб, жами лашкарни
 Бандаргоҳга йиғилишга даъват этсин, бизлар бўлсамиз
 Кўшишларни жангга ундан юрайлик кенг қароргоҳ бўйлаб».
- Агамемнон бажонудил қулоқ осди чолнинг сўзига:
 445. Шу он-оқ у фармон берди янгроқ овоз жарчи аҳлига
 Мис совутли данайларни жангга даъват этмоқ ҳақида.
 Жарчилар жар солган заҳот жам бўлдилар бутун аскарлар.
 Зевснинг сўйган бандалари — Атрейоннинг атрофидағи
 Шоҳлар халқни сафга тиза бошладилар; бу чоқ Паллада
 450. Бебаҳо ва мангу гўзал қалқон тутиб бўлди намоён:
 Безатилган эди қалқон юзлаб нафис зар гажим ила
 Ки азириди ҳар бир гажим энг камидаги ҳекатомбага.
 Маъбуда шул қалқони-ла омма аро айлануб юриб,
 Ҳар бир мардни ундан жангга, билагига уфуради куч,
 455. Чарчаш билмай олишсин деб ғаним билан зафар қучгунча.
 Оқибатда қонли уруш лаззатлироқ туюлиб кетди
 Бул мардларга она юртга толпинувчи хуш армондан ҳам.
 Машъум ёғрин энг юксак тоғ бошидаги қуюқ ўрмонни
 Қийратганда, қўрингандек олисларда упинг шуъласи,
 460. Саф-саф бўлиб ҳар ёқ юргап лашкарнинг ҳам мис яроқлари
 Қамаштириб эл кўзини, акс этарди ҳатто фалакда.
 Осиёнинг шўх Каистр жўшиб оққап воҳаларида
 Маскан қурган ёввойи ғоз ва турналар ё бўйни узун
 Оққушларнинг соп-саноқсиз галалари кўк гумбазида
 465. Шўх сайрашиб, гала-гала, тўп-тўп бўлиб, қилгандек парвоз,
 Гурра учиб тўрт томонга, қўнишгандек майсазорларга,
 Юонлар ҳам чиқиб шу чоқ кемалару чодирларидац,
 Шовқин солиб борардилар Аскамандр ўтлоги томон;
 Инграр эди замин отлар ва лашкарнинг пойи остида,
 470. Аргосликлар мисли азим бир дараҳтнинг япроқлариdek
 Ё баҳорда чаманзорда қулғурган гул-чечаклар янглиғ
 Аскамандр воҳасига жам бўлдилар ҳеч бекаму кўст.

Жазирама қиём чоғда қишлоқдаги мол қўраларда
 Соғилган сут билан тўлган хурма ҳамда хурмачаларнинг
 475. Тепасида ғужгон ўйнағ, ғув-ғув учган пашибалар каби
 Зирҳ совутли юонлар ҳам жанг майдонда трояниклар
 Қаршисида «янчамиз», деб наъра тортиб тураг әдилар.

Лекин дашту биёбонда ўтлаб юриб қоришиб кетган
 Кўй-эчқилар уюрларин аҳли чўпон ҳеч қийналмасдан

480. Ажратгандек, саркардалар ҳам ўз аҳлии сафларга тизиб,
Шайлардилар барин жангга; бу паҳлавон лашкарболислар
Орасида боши ҳамда боқишилари чақмоқдор Зевсга,
Алп кўкраги Посейдонга, қадди-басти буюк Ареига
Ўхшагувчи Агамемнон алоҳида турарди ажраб.

485. Ки беҳисоб говумушларниң орасида девқомат буқа
Яққол кўзга ташлангандек, бузрук Зевс ҳам Агамемнонни
Бу жапиггоҳда сон-саноқсиз ботирлардан қўйганди устун.

О, олимплик Музалар, сиз айланг баён кўрганларингиз:
Ҳар ерда сиз, маъбуналар, ҳозирдирсиз, ҳар гапдан огоҳ;
490. Бизлар эса ғофилдирмиз, бехабармиз кўп нарсалардан.
Айтиб беринг ном-баном сиз юнонларниң ҳукмдорларип;
Лек гар тилим бўлса ўнта, япа шунча кекирдагим ҳам,
Гар овозим мангу ўчмас ва юрагим мисдал бўлса ҳам,
Ожиждурман лашкарларни мен бирма-бир санаб чиқмоққа.
495. Трояя жанг-ла келган юнонларни биттама-битта
Фақат слз, о, Зевс қизларни қодирдирсиз тилга олмоққа,
Лек мен фақат санаб чиққум саркардалар ва кемаларни.

Беотия лашкарини жангга бошлаб келган эдилар
Аркесилай, Профоенор, Пенелей ва Лент, Клоний.
500. Булар тошлиқ Авлидада, Гириядада ва Схенада,
Урмони кўп Этеонда, Греядада ва Феспияда
Сколда-ю Микалеснинг кенг даштида яшовчиларга;
Ҳам Илезий, ҳам Гарма, ҳам Эритранинг аҳолисига;
Гил, Элеон, Окалея, Петеон ва ғоят муҳташам
505. Медеонда, Эвтрезда, капитари мўл Фисба шаҳрида,
Коронея, Галиартнинг хушманзара ўтлоқларида
Кун кўрувчи фуқарога, Глисс ҳамда Платеянинг
Даласида терлар тўкиб эккин эккан дехқон аҳлига;
Посейдоннинг меҳробгоҳи — хушманзара ўрмонзор Опхест
510. Ҳамда ажаб Ҳипофива халқларига, бундан ташқари,
Узумзори мўл Арпа-ю, Мидеядада, кўркам Ниссада
Ва ниҳоят, чекка әлат Анфедонда яшовчиларга
Сардор бўлиб келгандилар. Улар бошлаб келган кемалар
Эллик нағар эди, ҳар бир кемада юз йигирматадан
515. Беотия ўғлонлари ўтиради — павқироп ва мард.

Аспледону Орхомендек шаҳарларниң аҳолисига
Арейзодлар: Аскалаф ва Иялменлар саркарда әди;
Бу икковиш бокира қиз Астиоха ота уйидаги
Туққал әди: ки бир вақтлар унинг юксак кошонасига
520. Қодир Ареј ташриф этиб, қовушганди у-ла пинҳона,
Булар жангга ўттиз кема лашкар билан келганди етиб.

- Шундан кейин фокидалик лашкарларга бўлиб саркарда,
Ифитзотлар: Схедий ва Эпистроф келдилар бирга;
Ботир Навбол наасабидан бўлган бу мард эрлар авлоди
525. Кипарисса ва Пифосда, Криссанинг ҳамда Давлиснинг
Хушманзара воҳасида, Папоцея, Гиамполада,
Зироатзор Анеморий атрофида, табаррук дарё
Кефиссанинг бўйларида, Лилеяда яшар әдилар.
Бу элатнинг лашкарлари бўлганди жо қирқта кемага.
530. Қўш саркарда Фокидадан бошлаб келган ўз лашкарини
Сафлантириди Беотия кемаларин чап қапотига.

- Локр элига Оилейнинг ўғли Аякс йўлбошчи әди:
Лек у асло ўхшамасди Теламонзод ботир Аяксга:
Кўн совутли бу Аякснинг анча кичик әди жуссаси.
535. Илло моҳир найзаандоз әди ғоят эллиплар аро.
У Каллиар, Кинос, Опус, Весса, Скарф ҳам Авгейнинг
Хушманзара воҳасида яшагувчи қабилаларга,
Шўх Воаргий бўйларида кун кўрувчи Фроний, Тарфа
Элларига сарбон бўлиб қора биқин қирқта кемада
540. Пурмуқаддас Эвбеяга қўшини бўлган Локр юртидан
Талай-талай лашкарларни ўзи билан келганди олиб.

- Эвбеянинг кўп жангари одамлари —abant халқини —
Эретрия, Халқида ва Гистиея аҳолисини,
Денгиз шаҳри Коринфда ва Диумадек баланд қалъада,
545. Стир ҳамда Кристада истиқомат қилувчиларни,
Халқодонлар наслидан ва шоҳ Арейнинг қавмидан бўлган
Мардabantлар саркардаси Элефенор олиб келганди.
Сочин фақат энсасида ўстирувчи, билаги пайдор,
Мис совутли душман кўксин найзаси-ла чок айлагувчи,
550. Юрагида ўти бўлган буabantлар қирқта кемада
Илионга келгандилар Элефенор бошчилигида.

- Шоҳ Эрхтей она ердан бунёд бўлиб қадим замонда,
Камол топган әди мудом Палладанинг парваришида,
Сўнг маъбуда уни кўркам Афинага стаклаб кириб,
555. Ўз муҳташам маъбадига ўтказганди; Афина аҳли
Шундан буён уни ҳар йил охирида эъзозлаб чунон,
Қурбонликка сўяр әди қўю тана унинг пойида;
Ушбу обод Афинанинг мард эрлари моҳир саркарда
Петейзода Менесфей-ла Трояга келган әдики,
560. Ер юзида биронта зот на отларни, на лашкарларни
Жанг-жадалга ҳозирлашда Менесфейга келолмасди тенг,
Елғиз кекса Нестор у-ла бу борада беллашоларди.
Петейзод-ла лашкар тўла эллик кема келганди елиб.

Саламиндан ўигирмата кема билан келган паҳлавон

565. Теламонзод афиналик лашкарларнинг сафига турди.

Аргослик мард ўғлонларга, метинdevор Тиринф аҳлига,
Гермиона ва Азина бандаргоҳи халқларига ҳам,
Трезена, Эйон, токзор Апидавр шаҳарларида,
Масета-ю, Эгинада яшагувчи ёш-ялангларга
570. Машҳур жангчи Диомеду Капанейнинг диловар ўғли
Мард Сфенел, тағин подшо Талайзод алп Мекестейнинг
Маъбудсифат ботир ўғли ёш Эвриал эди саркарда,
Лек Диомед бузрук сардор эди ҳамма устидан турган:
Саксон кема лашкар ила келган эди улар жанггоҳга.

575. Ҳашаматли Микенада, бой-бадавлат, гўзал Коринфда,
Данғиллама уйлари кўп Клеонада яшовчиларни;
Шоду хуррам Арифрея ва Орпия аҳолисини,
Бир замонлар Адраст ҳоким бўлган кўхна Искион шаҳрин,
Ҳиперя элин жами халқларини, юксак қояли
580. Ҳоноесса фуқаросин; Пелленада ва Эгионнинг
Теграсида, бутун денгиз соҳилида ҳамда бепоён
Геликанинг атрофида яшагувчи барча әлларни
Юа кемада Агамемнон сарбон бўлиб келганди бошлаб.
Мўл ва афзал эди у-ла келган лашкар ҳамманикидан;
585. Шу боисдан Агамемнон ғоят ажаб мис совут кийиб,
Мартабасин юксаклиги ва лашкарин сонсизлигидан
Мағрурланиб эл ичиди виқор билан юарди бугун.

Гўзал Фара, Спартада, тог ораси Лакедемонда,
Турға капитар галаси-чун хушмаскан ул Месса шаҳрида;
590. Брисия ўлкасида, Авгиянинг ғоятда гўзал
Воҳасида кун кўрувчи әлатларни; яна Амикла
Қалъасида ва денгизнинг бўйидаги Ҳелос шаҳрида;
Лаасда-ю, Этил шаҳрин атрофида яшовчи халқни,—
Шулар барин Атрейзода чўңг паҳлавон Менелай ботир
595. Бошлаб келиб бу жанггоҳга нақ олтмишта теран кемада,
Қўйган эди алоҳида бандаргоҳга этиб саф-басаф
Ва ҳар жангда лашкарини жанггоҳ сари бошларди ўзи;
Зероки бул диловар зот ўғирланган ҳур Еленанинг
Тортган ситам-нолалари учун ёвдан истиқом олмоқ
600. Орзусида ёнар эди астойдил, ҳаммадан кўпроқ.

Данғиллама уйлари кўп Эпи шаҳри, Кипариссия,
Ўта гавжум Аренею Пилос, Ҳелос, Амфигения
Фриосу Птелеос, Алфей бўйи ва Дорионнинг
(Бир замонлар музалар шу Дорионда фракиялик
605. Зўр хонанда Фамирга дуч келиб, уни этганилар хароб:
Зеро Фамир Эхалия шоҳи Эврит истиқболидан

- Қайта туриб керилганик: гар истасам, хонандаликда
Зевс қизлари Музалардан устун чиққум мұқаррар, дея.
Бұндан оғо ғүлгап қизлар ғазабланып унинг күзларин
610. Күр қилишиб, тангри ато этган янгроқ хүш овозидан,
Кифараси — шүх созидан тамом маҳрум этган эканлар) —
Шу ўлжалар фуқаросин кекса Нестор тұқсан кемада
Турнақатор сағта тизиб ўзи билан келганди бошлаб.
- Подио Әпит дағын этилган зиёраттоқ Аркадияда,
615. Яъни юксак Килленанинг этагида яшовчиларни,
Фенос, Рипа, Стратия, чорваси мүл Орхомен ахлин,
Жүшқин дарё Эниспанинг бүйларида, Мантинеяды
Хам Тегея құрғонида истиқомат қылувчиларни;
Стимбаллик мардларни ва Парразия деңқонларини, —
620. Булар барин Анкейзод шоқ Агапенор олтмиш кемада
Сардор бўлиб олиб келди; ҳар бир кема лиқ тўла эди
Жангга моҳир, иқтидорли Аркадия ўғлонларига,
Вале улар баҳрийликда бўлганийчун тамом уқувсиз,*
Денгиз оша Трояя борадиган барча кемани
625. Мардлар марди Агамемнон жиҳозлаган эди улар-чун.
- Улардан сўнг энг мұқаддас Элидада, Вупрас шаҳрида,
Гирминаю овлоқ Мирзин, Алезия тепалигида,
Оления қоясида яшовчи эл қирқта кемада
Тўртта гуруҳ бўлиб келди тўрт сардоринг бошчилигида.
630. Бу халқларга йтеатзод Амфимаҳу Актор наслидан
Эврит ўғли ботир Фалпий, Амаринкзод паҳлавон Диор
Ва шунингдек, чўнг ҳукмдор Агасфенпинг ўғли Авгийнинг
Набираси тангримонанд Поликсенлар сарбон эдилар.
- Элиданинг қаршиисида, чексиз уммон ортида ётган
635. Дулихийпинг, зиёраттоқ Эхинаднинг лашкарларига
Бошлиқ эди ботир Мегес. Бу зот — қочиб ота қаҳридан,
Дулихийда паноҳ топган тангриларнинг эрка баңдаси
Мард Филейнинг ўғли эди: Ареймонанд бу азаматнинг
Орқасидан лашкар тўла қирқта кема келганди елиб.
640. Кефалленияликларни, қуюқ ўрмон билан бурканган
Нерит элин, Итака-ю, Крокилея фуқаросини
Тақири-тошлоқ Эгилиса ерида қўш ҳайдовчиларни,
Закинф, Эпир, Самос юрти ва нариги соҳил ахлини
Бошлаб келди Шоҳ Одиссей — машваратда нақ Зевсга монанд.
645. Бу паҳлавон ўн иккита қизил тўшлик кема-ла келди.
- Андреоннинг ўғли Фоас ҳам Оленда, ҳамда Пиленда,
Плеврону Калидонда, соҳил шаҳар Халкидада ҳам
Яшагувчи Этолия аҳолисин бошлаб келганди.

- Зеро Иней ҳамда унинг алпекелбат мард ўғлонлари:
650. Мелеагр билан Тидей ўтган эди бу пайт оламдан;
Демакки шоҳ эди Фоас Этолия салтанатида.
Ўзи билан у қирқ кема лашкар олиб келганди бунда.
- Крит аҳлин найзабардор Идоменей келганди бошлаб;
Кносдаю Ликт, Милетда, сардевор-ла иҳоталангап
655. Гортинада, оқ уйлари мўл Лиқастда ҳам юз қалъали
Крит элин Ритий ва Фест каби ғоят шавкатли, гавжум
Ва поёнсиз ерларида маскан қурган элатларига
Кўп юртларга донғи кетган соҳибқирон Идоменей-ла
Ареймонанд Мерион шоҳ қиласидилар лашкарбошилик.
660. Критликлар келган эди саксоп қора кема лиқ тўлиб.
- Отасидек ҳам алпекелбат, ҳам паҳлавон Ҳераклзода
Тлиполем мутакаббир Родос элиз тўққиз кемада
Олиб келди; бу халқ Родос оролида уч уруғ бўлиб
Кун кечирди Линд, Иялис ва оқ уйли Қамир шаҳрида:
665. Ҳераклнинг қуввасию павниҳол қиз Антиохадан
Бунёд бўлган ўғлон — буюк пайзабардор, жангда рақибга
Шафқат билмас Тлиполем саркардайди бу элатларга;
Ки Ҳеракл Зевснинг хушбахт бандаларин сону саноқсиз
Шаҳарларин ғорат этиб юрган чоғда, Эфирадаги
670. Селлеиснинг соҳилидан топган эди бу гўзал қизни.
Лек бу ўғлон Ҳераклнинг саодатли хопадонида
Ўсиб-унгач, отасининг Ареваш, лек мункиллаб қолган
Амакиси Ликимнийни ўлдирганди бир кун тўсатдан.
Шунда баттол Тлиполем қўрқиб кетиб ўз қилмишидан,
675. Ҳераклнинг қуввасидан хешларининг интиқомидан,
Бошин олиб қочган эди қўп лашкар-ла она ватандан
Ва Родосга етган эди чекиб роса йўл азобини;
Мусофирилар бўлишишиб бу ўлкада учта уруққа,
Кун кечира бошладилар одамзоднинг бузрук падари
680. Зевснинг эрка бандалари қабилида, ки Олимпли Зевс
Сочиб турди мудом неъмат ва беадад давлат аларга.
- Триполем орқасидан уч кемада Сим ўлкасидан
Етиб келди ёш эр Мирей — шоҳ Ҳароп ва Аглай ўғли;
Илионга келган ушбу ўғлон Нирей Ахиллесдан сўнг
685. Ўқтамлиқда энг хушқомат, энг хушчеҳра бўлса ҳам гарчи,
Ботирмасди, боз устига лашкари ҳам оз эди жуда.
- Низир, Казос, Крапаф элин, шоҳ Эврипил шаҳри Қоғснинг
Ҳам Калидий ороллари фуқаросин икки саркарда:
Фидипп ила жангда тенгсиз Антиф келган эди бошқариб:

690. Иккови ҳам Ҳераклзод шоҳ Фессалнинг ўғлонларийди.
Чиройли саф тортган ўттиз кема билан келганди улар.
- Энди санай пеласгларнинг Аргосида яшовчиларни —
Мирмидонлар, ахейлар ва эллинлар деб юритилувчи
Алос, Алоц, Трахина, қир-адирии Фтия элни,
695. Соҳибжамол қизлари-ла донг таратган Эллада аҳлини —
Булар барин бошлиб келган эди Ахилл эллик кемада.
Илло улар жангу жадал ҳақда ҳозир ўйламасдилар;
Ки йўқ эди бу сертаҳдид сағни жангга бошлигувчи эр.
700. Зеро Ахилл бандаргоҳда, чўнг кемалар қўланкасида
Сумбул сочли Брис қизин хуморида ўтдай тутоқиб
Қовоқ солиб ётар эди захга бериб ёлдор тўшини.
Бу қизга у Фива янглиғ азим девор билан қуршалган
Лирнес шаҳрии айлаб ғорат, шоҳ Селеппинг набиралари —
705. Эвензотлар — найзабардор Эпистроф билан Минесни
Машаққатли жаңгда енгиб, бўлган эди охир мұяссар,
Хозир Ахилл аңдуҳ чекиб ётар эди шу қиз қўйида;
Лек ҳадемай наъра тортиб, шахт ўрнидан тургай паҳлавон.
- Филакия эрларига ва чаманзор Пираз аҳлига,
Итонея подаларин пушт-паноҳи Деметра суйган
710. Хушманзара ўтлоги мўл Птелейнинг, баҳрий Антронининг
Халқига мард Протосилай қиласи эди лашкарбошилик;
Эвоҳ, эпди ул азамат ётур қаро ернинг қаърида.
Олис юртда дийдаси хун хотинини, чаала битган иморатини
Ташлаб келган бу мард ўғлон лашкарлардан биринчи бўлиб
715. Трояннинг тупрогига қадам қўйган ва шу заҳоти
Приам ўғли мард Ҳекторнинг найзасидан бўлганди побуд.
Гарчи лашкар жудо бўлган бўлса ҳам ўз саркардасидан,
У бесарбон қолмаганди; лашкарларни энди жанггоҳга
Кумуш юнгли қўй-қўзилар пушт-паноҳи Ификл ўғли,
720. Шоҳ Филакпинг набираси, қурбон бўлган Протесилайнинг
Ўз туғишган укажони мард Подаркес бошлиб бораради;
Лек Подаркес акасидан сал заифроқ, нимжонроқ өдә:
Бинобарин ҳамон қўпин изтироб-ла қўмсарди уни —
Лашкар тўла қирқта кема билан келган Протесилайни.
725. Фера ва Беб, Глафира-ю Бебеид кўл қирғоқларида,
Иморати кўп муҳташам Ияолқда яшовчиларни
Елдек учар ўн бир кема олиб келди; бу қўшинларга
Адмет ила Алкестанинг ўғли Эвмел эди саркарда;
Опа-сингил қизлар ичра энг дилбари Алкеста эди.
730. Мефон аҳлини, Фавмакия дехқонларин, Мелибеядада
Ва бадҳаво Олизоннинг қир адрида яшовчи элни —
Шулар барин моҳир мерган мард Филоктет етти кемада

Олиб келди; ҳар кемада элликтадан билаги пайли,
Жангга ташна эшкакчилар ўтиради. Вале Филоктет
735. Бу аснода хушбахт Лемна оролида чекарди азоб.
Ки заҳарли илон чақиб, дучор бўлгач бедаво дардга,
Шу оролга ташлаб кетган эдилар ул ситамдийдани.
Лек ахейлар сал вақт ўтмай Филоктетни эслашгай яна.

Гарчи лашкар ҳеч қолмаган бўлса ҳамки лашкарбошиз,
740. Мудом барча қўймаср әди ул паҳлавон шоҳ Филоктетни.
Бул қўшинга Оилей ва гўзал Рена фарзанди Медон —
Оилейнинг гайри никоҳ ўғли Медон — әди саркарда.

Подшо Эврит салтанати Эхалия, тогли Ифима
Ва Трикка аҳолиси донишманд шоҳ Асклепийнинг
745. Икки ўғли — икки табиб Подалир ва Махаонларнинг
Етагида келгандилар саф-саф бўлиб ўттиз кемада.

Ормения, Астерия ва Титаннинг қорга бурканган
Чўққисида, Ҳиперия чашмасининг сўлим бўйида
Маскан қурган фуқарога Эвемонпинг серзийнат ўғли
750. Мард Эврипил сардор бўлиб, улар барин қирқта кемада
Ўзи билан әргаштириб елдек учиб етиб келганди.

Аргисса-ю Гиртонанинг чор ёғида, Орфа элида,
Азим Элон шаҳрида ва биполари ғоят сарбаланд
Олооссон қалъасида яшагувчи фуқароларга
755. Боқий Зевснинг зурриёти — Пирифойнинг ўғли Полипет —
Энг довюрак лашкарбоши сарбон бўлди. Кентаврларни
Қонли жангда мард Пирифой маҳв этган кун, шу Полипетни
Туққан әди унинг барно рафиқаси Ипподемия;
Пирифой ҳам ёлдор ёвни* Пелиондан тирқиратганча
760. Кувган әди дам бермайин то эфиклар юртига довур.
Сардорликда ёлғизмасди: Кеней ўғли — Корон авлоди
Метин юрак, Ареймонанд Леонтей ҳам эш әди унга.
Қирқта кема келган әди бу ўғлонлар бошчилигида.

Боз йигирма икки кема келди Гуней бошчилигида;
765. Бу мард бошлаб келган әди Эн аҳлини ҳамда урупшоқ
Перребларни, қиши-қировли Додонада яшовчиларни,
Жўшқин дарё Титаресий бўйида ер ҳайдовчиларни
(Титаресий кумуш янглиғ зилол сувин Пенейга томон
Оқизаркан, ҳеч омиқта бўлмай ўшал дарё сувига,
770. Гўёки мой янглиғ оқар әди сувнинг сатҳи юзалаб,
Ки Пенейнинг сарчашмаси әди мудҳиши Стикс дарёси*).

Тендредоннинг ўғли бўлмиш Профоой Пеней ерида,
Ва ўрмонли Пелионда яшагувчи магнет қавмига

Сардор бўлиб жангга бошлаб келган эди улар барини;
775. Қирқта қора кема тўла лашкар олиб келганди ул мард.

Шундай эди мис совутли данайларнинг ҳукмдорлари.
Сўйла, Муза, Атрейзодлар ила келган қай бир саркарда
От-увови ёки ўзи билан кўзга ташланди яққол?

- Жами отлар орасида Ферет ўғли Эвмел ботирнинг
780. Қушдек учар тулпорлари ажраб турар эди жанггоҳда;
Бир хил эди бу отларнинг туси, ёши, бўйи-басти ҳам;
Арейона даҳшатли бу йилқиларни Аполлон ўзи
Парваришлаб боққан эди Пиерия ўтлоқларида.
Мардлар аро Теламонзод Аякс эди энг машҳур жангчи —
785. Соҳибқирон Ахилл ғамнок ва ғазабнок бўлгандан бўён;
Аслида-ку, шоҳ Ахиллес Теламонзод Аяксдан анча
Зўрроқ эди; тулпорлари тенгсиз эди бу жанггоҳ аро.
Вале Ахилл ўлтиради кемаларин кўланкасида
Атрейзодга адоватдан алп юраги оташдек ёниб;
790. Лашкарлари эса уммон соҳилида бекорчиликдан
Лаппак ўйнаб, наиза, камон отишарди. Саркардаларнинг
Жангга ташна тулпорлари пишқиришиб, жанграбалар
Қаршисида нилуфар ем, беда кавшаб бекор турарди.
Жанграба ва отларнинг афзаллари саркардаларнинг
795. Даҳлизида саранжомлаб қўйилганди йигиширилиб;
Сардорларнинг ўзи эса муҳтоҷ бўлиб мард раҳнамога,
Зерикишиб, тентирашиб юардилар қароргоҳ аро.

Мана, лашкар юрди олға — буркангандай бўлди ер ўтга;
Чақмоқотар Зевс Тифейни* Аrimада (уни шу тоғда

800. Маскан қурган деб айтурлар) ўз қаҳрига олгандек гўё,
Воҳа фарёд чекар эди; ки заминнинг энг тераи ери
Зирқиради бу водийдан жадал ўтган лашкар пойида.

Бу аснода Зевс элчisi — Ирида шум хабар-ла елдек
Учиб келди Трояннинг казо-казо аҳли қошига.

805. Улар бари — ёшу қари жам бўлишиб Приам қасрида,
Ўтказишар эди кенгаш. Ул илоҳа — Зевс дарақчиси
Халқ давраси ўртасида туриб Приам ўғли Политнинг
Овози-ла элга қилди мурожаат: лек Полит ўзи
Бу пайт даштда, энг мўйсафид Эзиетнинг қабри бошида
810. Ўтирволиб, ишонганча ўзин чаққон оёқларига,
Кузатарди соҳил ёқдан данайларнинг ҳужум қилишин.
Зевс элчisi нутқ сўзлади ўшал Полит қиёфасида:
«Муҳтарам чол! Сен ҳали ҳам хуш кўрасан бир вақтдагидек
Эзмаликни: таҳдид солур мудҳиш уруш ахир бошингга!
815. Кўп юрганман жангларда мен, лек ҳеч қачон кўрмаган эдим
Лашкарларнинг шунчалик кўп бўлишини! Улар беҳисоб

Үрмондаги япроқлардек, соҳилдаги қум заррасидек;
Шахринг томон ёпирилиб келмоқдалар мўру малаҳдек.
Ҳектор, сенга бир ғойдали кенгашим бор — амал қил унга:
820. Ҳам элати, ҳамда тили бошқа-бошқа бўлган мутаффиқ
Қабилалар беҳисобдир Приам шоҳнинг салтанатида.
Ҳар элатнинг, ҳар бир халқнинг ўз сардори, ҳукмдори бор;
Шу сарбонлаш ўз халқларин тизиб сағфа, бошласин жангга».

Айди санам; бул баёнчи маъбудани таниди Ҳектор:
825. Маърака ҳам тарқатилди. Қуролланди Троя аҳли.
Ланг очилди дарвозалар; пиёда ва отлик аскарлар
Сағ-сағ бўлиб даштга чиқди; сурон босди еру осмонни.

Троянинг қаршисида, кенг далада доирасимон
Бир сарбаланд тепа бўлиб, бир хил эди ҳамма томони.
830. Ватиея деб атарди барча одам қадимдан уни,
Лек тангрилар Мириналинг қабри дерди. Худди шу ерда
Икки ёққа ажралишиб Приам эли ва муттафиқлар.

Мис дубулга кийган Ҳектор троялик паҳлавонларга
Лашкарошиб эди жангда; бу довюрак найзабардорлар
835. Руҳи тетик, қиличлари қонсираган йигитлар эди.
Улардан сўнг дарданларни Ахиз ўғли қудратли Эней
Бошлаб борди; у таваллуд тоғсан эди Афродитадан,
Ки ям-яшил, юксак Ида ўрмонида дилбар маъбуда
Дабдурустдан фоний Ахиз ила бир кун қовушган эди.
840. Ёлғизмасди Эпей; у-ла Антенорнинг икки фарзанди
Акамас ва Архелоҳлар қиласидилар лашкарошиблик.

Юксак Ида этагида, Зелияда яшаб, Эзепнинг
Лойқа сувин ичувчи бой аҳолига ёйотар Пандар —
Яъни ботир Лиқаонзод раҳнамолик қиласи,
845. Уни маҳвкор камон билан тақдирлаган эди Аполлон.

Адрастея, Питиея ҳамда Апез қишлоқларининг
Ундан кейип, юксак тоғли Тереяниг аҳолисига
Сарбон эди совут кийган Адраст ила Амфий — паҳлавон.
Иккови ҳам перкоталик шоҳ Меропнинг ўғли эдилар.
850. Мероп соҳиббашорат зот бўлганий-чун фарзандларининг
Қирғинбарат жанггоҳига боришига бўлмади рози;
Лек фарзандлар тингламади ўғитларин кекса падарнинг:
Ки уларни мудҳиш ўлим сари бошлаб борарди қисмат.

- Перкотада, Практионнинг теграсида, Сестос, Абидос
 855. Ва муқаддас Арисбада истиқомат қилувчи элни
 Гиртак ўғли мардлар марди Азий жангга келганди бошлаб;
 У Селлеис бўйидаги Арисбадан кўп маҳобатли,
 Олов тусли айғирларда келган эди Илион сари.
- Хиппофоой қир-адирли Лариссанинг серфайз, серҳосил
 860. Ерларида яшагувчи пеластларга бош бўлиб келди;
 У-ла Пилей лашкарбоши бўлиб келган эди бу ерга;
 Леф фарзанди, шоҳ Тевталнинг набираси эди иккови.
- Шўх Ҳеллеспонт оқиб ўтган Фракия вилоятининг
 Барча элин Акамас ва Пирос жангга бошлаб келганди.
865. Зевс әркаси Трезенниг ўғли бўлмиш Эвфем паҳлавон
 Найзабардор кикон элин бошлаб келди бу жанггоҳ томон.
- Перихм ҳам азим дарё Аксий оққан олис Амидон
 Ўлкасидан эгрикамон пеонларга бош бўлиб келди;
 Аксий зилол суви билан суғорарди талай ерларни.
870. Мард Пилемен пафлагонлар лашкарига қилиб сардорлик,
 Улар барин ҳам Китордан, ҳам Сесамдан, асов хачирлар
 Ўтлаб юрган Генетдан ва Парфенийнинг соҳилларидан,
 Дангишлама уйлари кўп Кромнадан ва Эгиалдан,
 Чўпг Эрифин қоясидан тўп-тўп қилиб келганди йигиб.
875. Кумуш кони ғоятда бой Алибадек йироқ ўлқадан
 Годий билан Эпистроф бошлаб келди гализонларни.
- Мизиянинг халқларига Хромий ва фолбии Энномос
 Сарбон бўлди; вале фол ҳам сақлаб қола олмади уни
 Евуз ажал чапгалидан: бўлди унинг қотили Ахилл —
 880. Бу паҳлавон жўшқин дарё соҳилида Троя аҳлини
 Ҳамда ўзга элатларни шафқатсиз маҳв этган чоғида.
- Форкис билан мард Асканий — жангга ташна икки паҳлавон
 Фригия элин бошлаб келди олис Асканиядан.
- Гигей кўлин фарзандлари* Пилемензод Антиф ва Месфл
 885. Осмонўпар Тмол тоғин этагида таваллуд кўрган
 Меония элларига келгандилар саркарда бўлиб.

- Настес эса, гайри тилда* сўзлашувчи Қария элин,
Яъни Милет ва ўрмонзор Ффири тоги аҳолисини,
Меандрнинг соҳилида, Микаланинг сар чўққисида
890. Кун кўрувчи уруғларнинг барин йигиб келганди бунда;
Диловор зот Номионнинг фарзандлари Амфимах билан
Настес эди бош бу элга; Настес ҳатто жангга ҳам худди
Хонимлардек олтин, кумуш тақиичноқлар тақиб киради.
Шўрлик! Машъум ўлимни даф этолмади олтин билан ҳам.
895. У Ахиллес шамширидан нобуд бўлиб, оқди жасади
Шўх дарёда; олтиилари ўлжака бўлди ғолиб Ахиллга.

Сарпедон ва мутакаббир Главк олис Ликиядаги
Теран Ксанф соҳилидан бошлаб келди саноқсиз лашкар.

УЧИНЧИ ҚҰШИК

ҚАСАМЕД. ЮНОН ҚҰШИНЛАРИНИ ШАХАР ДЕВОРИ УСТИДАН КУЗАТИШ.
АЛЕКСАНДР БИЛАН МЕНЕЛАЙНИҢ ЯККАМА-ЯККА ЖАНГИ

- Иккала халқ икки ёқда күриб бўлгач жанг тараддудин,
Қушлар янглиғ уввос солиб гурра қалқди Троя аҳли:
Одатда қиши бўронидан ё аёзли куз ёмгиридан
Қочиб, кўкка парвоз этган турналар шу тарзда қичқиргай;
5. Құшлар жўшқин уммон оша учарканлар юксак самода.
Ғанимлари пигмейларга* оғат йўллаб осмон-фалакдан,
Мудҳиш ғазаб ила ҳамла қилардилар улар устига.
Лек ахейлар адоватли ҳансирашиб келардилар жим
Бир ёқадан бош чиқариб жанг қилмоққа аҳд қилган ҳолда.
10. Нот шамоли тоғу тошни ўғрилар-чун зулматдан ағзал,
Чўпонларга кони зиён туман ила буркаганида,
Кўролмайсан отган тошинг бориб тушган ердан нарини,—
Худди шундай қуюқ әди лашкар пойи остидан чиқсан
Чанг, тўзон ҳам; кенг водийдан улар жадал ўтдилар юриб.
15. Икки тараф қўшинлари бир-бирига келгач рўбарў,
Троялик тангри келбат Александр чиқди олдинга;
Елкасида қошлион тери, әгри камон, ёнида шамшир,
Кўлларида икки найза — виқор ила шундай деди у:
— О, ахейлар, бўлса агар даврангизда бирон азамат,
20. Майдоп аро чиқсан мен-ла беллашгали шафқатсиз жангда!
Лекин шу чоқ саф ичидан кибр ила чиққап Парисни
Кўриб қолди тангри Арей арзандаси — Менелай подшо,—
Кўрди-ю, нақ шохдор кийик ё ёввойи дашт такасига
Тўқнаш келган шердек, кўзи чақнаб кетди; агар чор ёқдан
25. Овчилару този итлар ўраб олган бўлганида ҳам,
Парво қилмай, ўлжасини ямламасдан ютар бундай шер:
Менелай ҳам қувнаб кетди кўрган заҳот Александрни
Ва бу хотин ўғрисидан қасд олмоқ-чун жангаробадан
Сакраб тушиб, чопиб борди Александр рўбарўсига.
30. Аммо Парис кўзи тушиб Менелайнинг важоҳатига,
Терак барги янглиғ титраб, чиқаёзди юраги қиндан;
Сўнгра лашкар орасига шўнғиб кетди ўлимдан қўрқиб.
Рутубатли тоғ дарасин ўта хилват бир гўшасида
Дабдурустдан аждаҳога тўқнаш келган сайёҳ қўрқувдан

35. Дағ-дағ титраб, ранги ўчиб орқасига қочгандай жадал,
Ўқтам Парис ҳам қўрққандан Атрейзода важоҳатидан,
Троянинг мутакаббир ўғлонлари орасига урганди ўзиң.
- Бу исходни кўрган Хектор койий кетди ўз инисиши:
«О, хотишибоз, бадбаҳт Парис, кўринишинг экан довюрак!
40. Бундан кўра, яхши эди келмаганинг ёруғ жаҳонга!
Эл оғзида бўлганингдан кўра бадном, уйланмай ўтсанг,
Ўзингга ҳам соз бўларди, менга ҳам бу тушарди маъқул!
Жингалаксоҳ аргосликлар кулишмоқда, қара, устингдан.
Зеро улар важоҳатинг кўриб, сени әнг зўр паҳлавои,
45. Мард ўғлон деб ўйлашганди. Ҳа, ўқтамсан, қадди-бастинг соз
Лек қалбингда на жасорат, на қудрат бор билакларингда!
Бироқ шундай номард эрсанг ҳамки, талай дўстларинг ила
Чўнг уммондан кемаларда сузиб ўтиб, бегона әлат
Ишончини қозонгапинг ва эл юртнинг эпг соҳибжамол
50. Аёлини — пайзабардор Менелайнинг суюк қаллиғин
Олиб қочиб келишга жаҳд қилғанлигинг таажжуб ғоят;
Ҳолбуки бу ила әлнинг, салтанатнинг, падаримизниң
Номига доғ туширдинг ва ғанимларнинг кўнглиши хушлаб,
Ўзингни сен, Александр, шармандаи шармисор этдинг!
55. Нечун, номард, Мепелайни қурол ила қарши олмадинг?
Шунда билиб олардинг сен қандай марднинг гўзал ёрига
Кўзинг олайтирганингни. Шунда қора тупроққа ботган
Жасадингга на кифаранг, па хуш ҳуснинг, на гўзал сочининг,
На маъбуда Афродита сенга берган сонсиз тортиқлар
Малҳам бўла олар эди. Ҳа, журъатсиз ўзи халқимиз,
60. Йўқса сени аллақачон қилган бўлур эди тошбўрон —
Йорт бошига бундай машъум бахтсизликлар солганинг учун!»

Ташгрисифат Александр дарҳол жавоб қилди Хекторга:
«Танбехларинг тўғри, оға, гапларинг ҳақ, мен гуноҳкорман.
Баҳрий кема учун ёғоч ўйнган уста билакларига
65. Куч баҳш этган ўткир болта янглиғ сенинг алп кўксингдаги
Ироданг ҳам букилмасдир. Сен зулғизар Афродитанинг
Шаънига ҳеч тил теккизма. Тангриларнинг жамики шоён
Туҳфалари бекусурдир ва уларнинг ихтиёрисиз
Ҳеч бир кимса ул неъматга бўйлмагай мушарраф асло.
70. Энди, магар сен менинг жанг қилишимни этсанг ихтиёр,
Айт, тинглашсин Троянинг ўғлонлари ҳамда юнонлар;
Сўнг майдонга қўшин аро чиқар мени ва Менелайни,—
Эл олдидиа жанг қилгумиз соҳибжамол Елена учун
Иккимиздан қай биримиз зафар қучсак, ўшал ботирга
75. Насиб этсия Елена ҳам, унинг барча мол-давлати ҳам.
Сизлар дўстлик аҳдин тузиб, дориломон яшанг ватаанди;

Лекин ғаним жўнаб кетсин йилқиси мўл гўзал Аргосга,—
Аёллари ғоят сулув Ахайяга бўлсин равона».

- Ҳектор Парис қаломига қулоқ солди ва бўлди мамнун;
80. Сўнг ўртага чиқиб дарҳол, найзасининг ушлаб белидан.
Троянинг лашкарига таскин берди — тинчиди барча.
Бу аснода Приамзодни аргосликлар олиб нишонга,
Камонлардан отдилар ўқ ва тошбўрон қилдилар чунон.
Шу чоқ элга наъра қилди Агамемнон янгроқ сас ила:
85. «О, аргослик дўстлар, тўхтанг! Бас қилинглар дарҳол қирғинни!
Дубулғаси шоён гўзал буюк Ҳектор сўзламоқчи вутқ».

- Ахейлар ҳам дарҳол жангни тўхтатдилар ва қолдилар жим;
Шунда бузрук Приамзода лашкар аро нутқ бошлади:
«Сердабдаба совут кийган ахейлару трояликлар!
90. Тингланг, ушбу можаронинг сабабчиси Парис таклиғин.
У дейдики, икки тараф лашкарлари она заминга
Тўп-тўп қилиб уюб қўйисин жами яроқ-аслаҳаларин;
Ўзи эса шу даврада соҳибқироп Менелай ила
Соҳибжамол Елена деб жанг қилмоқчи яккама-якка.
95. Хуллас, икки марддан кимки ғолиб чиқса, ўшал баҳтиёр
Еленага ҳамда унинг давлатига бўлгайдир соҳиб;
Бизлар эсак боғлагаймиз дўстлик ипин қудсий онти-ла».

- Деди Ҳектор,— ахей аҳли сукут сақлаб жим туриб қолди;
Чиқиб шунда майдон аро нутқ сўзлади фотиҳ Менелай:
100. «Энди менинг сўзим тингланг, мудҳиш алам тирнар қалбимни;
Қўпдан орзу қиласман мен; ахейлару трояликлар
Ўзаро сулҳ тузмоғи шарт; сиз Париснинг шум жинояти
Ҳамда менинг адоватим касрига кўп чекдингиз андуҳ.
Қай биримиз қисмати гар ўлим бўлса, шу бўлсин ҳалок!
105. Сизлар эса, о ёронлар, галга солмай, тузинг дарҳол сулҳ.
Қуёш ила замин учун қурбонликка шахри азимдан
Бир оқ кўзи ва қора қўй келтири билар, Зевс йўлига боз
Сўйгумиздур ўзга жоплиқ. Ҳа, шунингдек, шоҳ Приамни ҳам
Чақирсиплар, токи ўзи бўлсин шоҳид ичилган оптга.
110. (Зеро упинг ўғиллари мудом бебурд, қалондимоғдир).
Шунда ҳеч ким Зевсга итган қасамига хиёнат қилмас:
Зотан ёшлар енгилтак ва беқарордир; магар бу аҳдга
Аралашса қария, у мулоҳаза билан иш тутиб,
Икки ёққа ҳам бир хилда наф берувчи қарор чиқаргай»,—
115. Деб Менелай икки элпинг кўнглин бирдан кўтарди төрдек,
Зеро ҳамма сезган эди машъум уруш тугаётганип...
Отларни жам айладилар сакраб тушиб жангаробадан;
Ечиб қурол-ярголарни тўп-тўп қилиб уйдилар барин.
Оқибатда, икки тараф орасида қолди тор майдон.

120. Ҳектор дарҳол йўналтириди Илионга икки жарчини —
Приам шоҳни чорламоқ ва қўю кўзи олиб келмоққа.
Айни шу чоқ фармон берди Талфибийга Агамемнон ҳам
Қурбонликка қўй келтирмоқ борасида бандаргоҳ ёқдан;
Талфибий ҳам қулоқ осиб ул фармонга, шошганча кетди.
125. Энди гапни сиз оқбилик Еленадан тингланг: у кўшида
Кўшқаватли нафис алвон мато тўқиб, унга жанггоҳда
Жон олиб, жон бераётган ахейлару трояликлар
Жасоратин тасвирини тикар эди рангин зар ила,—
Ки Елена туфайли рўй берган эди бил машъум қирғин;
130. Шу чоқ унинг қаршисида энг суюкли қайинсинглиси —
Приамнинг энг арзанда, соҳибжамол, навниҳол қизи
Лаодика (Антенорнинг келини, шоҳ Ҳеликаоннинг
Рафиқаси) тимсолида пайдо бўлди чаққон Ирида
Ва шундай деб Еленага юзланди ул тангри элчиси:
135. «О, санам, сен ташқари чиқ, троялик суворийлару
Данайларининг ўртасида содир бўлган мўъжизага боқ.
Боя, Ареј давъати-ла бир-бирини қийратмоқ, янчмоқ
Учун жангга кирган икки лашкар энди қилт этмай турур:
Жанг тўхтаган; жами лашкар найзаларин қадаб заминга,
140. Суянгандир қалқонларга. Лек паҳлавон Александр ва
Мард Менелай сен туфайли жанг қилмоққа яккама-якка
Совут-қалқон киймоқдалар. Кимки жангда зафар қозонса,
Ўшал сени ўз суюкли маҳбубаси дея айтажак».
- Шундай деб у Еленанинг сийнасида тотли ҳиссиёт
145. Уйғотдию илк маҳбубин, она шаҳрин, қон-қардошларин
Кўп мунаввар сиймоларни кўз олдига келтирди бирдан.
Елена шахт туриб, ҳарир оқ матога ўранди шоша
Ва хонадан жадал чиқди кўз ёнини тўкиб шашқатор;
Питей қизи — садоқатли оқсоҷ Әфра билан шаҳло кўз
150. Климена — жориялар эргашди ўз соҳибасига.
Улар Аскей қопқасига зум ўтмайин келдилар етиб.
Ушбу қопқа устидаги минорада юрт оталари:
Шоҳ Приам, саховатли Фимет, Панфой ва илоҳий Ламп,
Клитию Ҳикетаон, бир-биридан фаросатлироқ
155. Укалегон ва паҳлавон Антенорлар қурганди давра.
Мўйсафидлар гарчи заиф бўлсалар ҳам энди жанггоҳда,
Машваратда кўп беназир эрдиларким, яшил ўрмонни
Бошларига кўтаргудек янгратувчи чирилдоқларга
Қиёс қилса бўлур эди ул зотларни. Шундайин бузрук
160. Оқсоқоллар жамоаси жам бўлганди сар минорада.

Улар шу ёқ келаётган Еленани кўриб қолдилар,
Сўнг ўзаро пичирлашиб шундай мақтов сўзлар айтдилар:

«Йўқ, азизлар, Троянинг ўғлонлари ва мард ахейлар
Шунча йиллар шу жувон деб азоб чеккан, жаңг қилган әкан,

165. Асло айбга йўйиб бўлмас бунинг учун улар рафторин:

Ори ростки, гўзалликда у тенг келур маъбудаларга!

Шундай дилбар бўлса ҳамки кетсин, майли, Элладасига

Ва даф бўлсин бошимиздан машъум ўлат абадул-абад!»

Шоҳ Приам келинини ўз қошига чорлади шодон:

170. «О, келавер, азиз бўтам! Қўн ёнимга. Бу ердан яққол

Кўрингай илк шавҳаринг ҳам хешларингу ёру дўстларинг.

Сен фориғсан гуноҳлардан: маъбулларда барча айб фақат:

Зеро улар тезлаганди ахейларни менинг юртимага!

Ўтири қизим ва исмип айт анов турган девқомат зотнинг:

175. Ким бўлди у сафдан чиқиб, қаддин тоғдек тик тутган йигит?

Гар ахейлар орасида бўлса ҳамки ундан дарозлар,

Бундай ўқтам ва иззатманд зотни ҳеч вақт кўрмаганман мен.

Рафторидан у подшога ўхшаб кетар, гар янгишмасам».

Мўйсағидга шундай деди маъбудона хушчехра аёл:

180. «Муҳтарам зот, мен учун сен ҳам эъзозли, ҳам даҳшатисан!

Мен ўз никоҳ кўшкимни тарк этиб, қувноқ дугоналарим,

Жажжи қизим, оға-иним висолидан юз ўтирган пайт

Бунида келмай, азоб чекиб жон берганим минг афзал әди!

Лек ўлмадим: шул боисдан кўз ёш тўкиб чекурмен заҳмат!..

185. Мендан савол сўрадинг сен,— бажонудил айлагум жавоб:

Сен айтган әр — донишманд шоҳ ва диловор лашкарбоши деб

Элладада шавкат қучган шоҳлар шоҳи Агамемпондир.

У қайноға әди менга; кошки қолса шундайлигича!»

Деди аёл ва қария Агамемнон томон юзланди:

190. «Агамемнон, о масъуд зот, о иқболи сарбаланд банда!

Беададдир бу жанггоҳга сен-ла келган ахей лашкари!

Бир замонлар бўлганимда токзори мўл Фригияда,

Уларнинг мен елдек учар қўшғилдирак сувориларин,

Атрейнинг ҳам, тангриломанд Мидоннинг ҳам қўшиниларини

195. Манзил қуриб туришганин кўрган әдим Сангарий бўйлаб;

Бўйган әдим ўшал ерда мен муттафиқ дўст сифатида —

Махв бўлганди ўша куни йигитмонанд амазонкалар,

Ўшанда ҳам бунча кўпмас әди лочин кўзли данайлар».

Сўнг Приамнинг кўзи тушиб Одиссейга, айтди, бир калом:

200. «Бўтам, сўйла, энди анов йигит ҳақда: кимдир ул данай?

Бўйи бузрук Атрейондан бир қарич паст бўлса ҳам, илло

Назаримда ягриндорроқ кўринади, кўкси ҳам кенгроқ.

Баракатли ерда ётур дубулғаси, жаңг аслаҳаси;

Ўзи эса лашкар сафин айланмоқда мисли қўчкордек.

205. Дарҳақиқат, у наздимда кумуш юнгли қўю-қўзилар
Сурувига сардор бўлган бароқ юнгли қўчқорга ўхшар».

Мўйсағидга яна жавоб қилди Зевснинг қизи Елена:
«Бул жувонмард — Лаэрт ўғли Одиссейdir, о бузрук падар,
Тошлиқ ўлка Итаканинг сувин ичиб улгайган бу эр

210. Машваратда бекиёсу беназирдир ҳийла-найрангда».

Еленага фаросатли Антенор ҳам гап қотди шу чоқ:
«Ори росттир жами айтган каломларинг, о сулув жувон:
Кўп йил бурун бу шавкатли Лаэртзода Менелай ила
Сен туфайли келгандилар шахримизга элчи бўлишиб.

215. Мен уларни ўз уйимда кутиб олиб меҳмон қилгандим;
Кузатгандим икковининг рафторини, заковатини.
Улар бизнинг йиғинларга бирга келиб, елкама-елка
Туришганда, шоҳ Менелай яғриндорроқ кўринар эди;
Лек Одиссея басавлатроқ эди бирга ўтиришганда.

220. Гар жамоа олдида ўз фикрларин айлашса баён,—
Шоҳ Менелай қисқа қилиб, дона-дона гапиради-да,
Нутқини тез тугатарди; Зоро камган эди Атрейон.
Гарчи ёшроқ бўлса ҳамки топиб сўзлар эди гапларни.
Вале допо Одиссея нутқ сўзламоққа тикласа қаддин.

225. Кўзин ерга тикканича жим турарди бошчин эгиб ҳам;
Илкидаги ҳукмдорлик ҳассасини силкимас, аммо
Мисоли бир мардум янглиғ маҳкам сиқиб ушлаб турарди.
Шундай чоғда уни қайсар деб ўйлардинг ва ёки овсар.

230. Илло унинг алп кўқсида қудратли сас янграй бошлагач,
Жўшқин нутқи отиларди лабларидан қор қуюнидек!
Йўқ, Одиссея билан ҳеч ким фасоҳатда беллашолмасди;
Ўзгарарди шу даража Лаэрт ўғли нутқ сўзлаганда».

Чол учинчи паҳлавонни кўриб, деди ўз келинига:
«Ким бўлди у алпдек ботир, важоҳатли азамат ўғлон?

235. Бўйи баланд, яғрини ҳам кепнроқ экан барчаникidan».

Қарияга жавоб қилди жаҳон аро машҳура аёл:
«Бу эр — буюк Теламонзод данай элин таянчи Аякс.
Нарироқда, Крит элин лашкарлари ва сардорлари
Орасида қад кўтарган паҳлавон эр Идоменейдир.

240. Бул зот доим ўз шавкатли ватанидан келган чогида,
Шоҳ Менелай уйимизда меҳмон қилар эди эъзозлаб.
Кўрмоқдамен яша бисёр ўткир кўзли ахей мардларин;
Бир боқицда танигайман, ҳатто айтгум барин ном-баном,
Фақат икки саркардани кўрмайтирик кўзим ҳеч ерда:
245. Кўринмайди оғаларим — бир қориндан талашиб тушган —
Асов отлар тизгинловчи Қастор билан ботир Полидевк.

Е улар тарк әтмаганлар ўз юртлари — Лакедемонни,
Еки етиб келгандару бу жанггоҳа қора кемада,
Мен туфайли бадном бўлиб, маломатга қолганларидан
250. Мардлар ила жанг қилишга ийманурлар очиқ майдонда!»

Ағсус, унинг қондош, жондош оғаларин Лакедемонда
Ўз бағрига олган эди аллақачон меҳрибон замин.

Шу чоқ шаҳар кўчасидан әлчилар ҳам ўта бошлиди
Муқаддас аҳд-паймон учун қурбонликка аталган қўзи

255. Билан қўйни ҳамда бир меш хушкайф майни кўтарган ҳолда;
Жарчи Йдей қўлларида — шаффоғ жом ва олтин қадаҳлар;
У Приам қаршисида тўхтаб, чолга юзланиб деди:
«О, бузрук шоҳ, ўрнингдан тур, биз билан юр жанг майдонига,
260. Сени чорлар икки томон лашкарининг акобирлари,
Ки муқаддас қасамёдга сен шаҳодат берар әмиссан,
Зеро бугун ўғлинг Парис соҳибжамол Еленани деб
Узил-кесил жанг қўлмоқчи Менелай-ла яккама-якка.
Ролиб чиққан эга бўлур хотинга ҳам, бисотига ҳам;
Бизлар эса, дўст тутиниб, Троянинг соҳиби бўлиб
265. Қолгумиздир: аргосликлар жўпаб кетгай хотин-қизлари
Фоят сулув Ахайяга, йилқиси мўл гўзал Аргосга».

Қўрқиб кетган шоҳ Приам амр қилди маҳрамларига
Аробага от қўшмоқни, бажарилди подшоҳ амри;

270. Сўнгра чиқиб шоҳ Приам аробага, тортди тизгинни;
Дарҳол шоҳнинг ёнбошида турди обдор аробасида
Антенор ҳам; кейин улар чиқиб Аскей дарвозасидан,
Шамол янглиғ учирдилар тулпорларин жанггоҳ томонга.
Етиб улар икки тараф қўшинлари жам бўлган ерга,
275. Қўшфилдирак аробадан тушдилару она заминга,
Икки қўшип ҳосил қилган тор йўлакдан юрдилар олға.
Агамемнон ва Одиссей мўйсафиллар истиқболига
Пепивоз чиқиб келаверди; шу чоқ икки мўътабар жангчи
Олиб келди қурбонликка бағишланмиш жонлиқларни ҳам;
Обдор жомда май шопириб, сув қуидилар шоҳлар қўлига,
280. Агамемнон шу чоқ ўткир пичогини сугуриб қиндан
(Уни доим шамширининг ғилоғида сақлаб юрарди),
Бир тутам тук кесиб олди жонлиқларнинг бароқ бошидан,
Икки жарчи саф оралаб ул тукларни улашиб чиқди —
Троя ва Ахайянинг аслзода киборларига.
285. Агамемнон қўлини чўзиб, тангриларга сиғинди шупдай:
«О, қодир Зевс, арши аъло ҳукмдори, о, бузрук падар!
О, Хелиос, коинотнинг мушоҳиди, дингқулоқ қувва!
О, дарёлар, она замин ва онт ичиб онтини бузган
Мардумларнинг жонин дўзах азобига согувчи Аид!

290. Шоҳид бўлинг онтимизга ва муқаддас сақланг сиз уни:
Атрей ўғли Менелайни Александр маҳв этса агар,
Елена ҳам, унинг бутун бойлиги ҳам Парисда қолур
Ва биз баҳрий кемаларда Троядан кетгаймиз жўнаб.
Магар жангда ғолиб чиқса олтина сочли ботир Менелай,
295. Шаҳар аҳли қайтиб бергай Еленани ва хазинани;
Яна бизга мўмайгина жарима ҳам тўласинларким,
Ибрат бўлсин бу бадкорлик келгусида авлод-аждодга.
Приам ва Приамзодлар, Парис мағлуб бўлгандан кейин,
Менга ўлпон тўламоқдан бош тортгудек бўлсалар агар.
300. Яна жангни бошлигумдир то ўлпонни ундирамагунча қолгумдир шунда!»—
Деб ўткир мис пичоқ пла бўғизлади қўзичоқларни
Ва жон уза типирлагап жонлиқларни ётқизди ерга:
Мис пичоқнинг ўткир дами маҳв этди жониворларни,
305. Сўнг Ахайя ва Троя мардумлари қадаҳчларига
Олтин жомдан шароб суниб ичдилар ва тўқдилар ерга,
Сўнг барадла тангриларга топиндиilar айлаб тавалло:
«О мушарраф, қудратли Зевс ҳамда барча боқий тангрилар! Шоҳид бўлинг, қайси бебурд бузса гар бул муқаддас онтни,
310. Фарзандларин мияси шул майдек қаро ерга қоришсан,
Соҳибжамол хотинларин эса қучсин келгинди ёвлар!
- Вале улар илтижоси бўлмади ҳеч ижобат Зевсга.
Бу пайт кекса Приам шоҳ ҳалойиққа қилди такаллум:
«О, Троя ва Ахайя ўғлонлари, тингланг гапларим:
315. Камина бул ердан жўнаб, қайтгум ҳозир чўнг Илионга,
Ўз ўғлимнинг Ареймонанд Менелай-ла яккама-якка
Муросасиз курашини кузатишга йўқ менда мажол.
Бу бедариг жангда кимнинг куни битиб, ким соғ қолиши
Бузрук Зевсу ўзга боқий тангриларга аёндир фақат».
320. Нуроний чол аробага қурбонликни ташлаб, ўзи ҳам
Чиқди унга ва отларпинг тизгинипи олди илкига:
Антенор ҳам чиқди ўзин фусункор жанграбасига.
Сўнг отларни буриб улар, Илионга кетдилар суриб.
- Бунда эса, мурувватли Одиссей-ла Ҳектор жанг учун
325. Жой ташлашибди: Икки марддан ким биринчи найза отишни
Аниқлаш-чун дубулғага қуръа солиб силкитдилар сўнг.
Аҳли лашкар қўлларини чўзиб кўкка қилди илтижо,
Зеро бундай дуоғйилар кўп әдилар икки ёқда ҳам:
«О, қодир Зевс, арши аъло ҳукмдори, о бузрук падар!
330. Ушбу қирғип ва низога ким сабабчи бўлса, сен маҳв ёт
Ва Аидга равона қил уни, сўнгра мадад бер бизга
Дўст тутинмоқ ва муқаддас онтга содиқ қолмоқлик учун!»

Буюк Ҳектор терс ўгрилиб икки қуръа солингган масқул
Дубулғани силкитганди, чиқди аввал Парис қуръаси.

335. Икки тараф лашкарлари аргумоқлар ва жанг анижоми
Тўй қилингган ерга дарҳол ўтиридилар қатор тизилиб,
Бу пайт сулув Еленанинг ёш шавҳари мард Александр
Сердабдаба яроқларин елкасига ила бошлади.

Аввал опиоқ болдирига обдор пойбанд* тақиб, уларни
340. Кумуш богич билан маҳкам боғлади, сўнг алп қоматига
Ўз оғаси Лиқаоннинг мис совутин кийган эди, у
Лопша-лойиқ келди*; энди Александр совут устидан
Елкасига осди аввал кумуш нақши мис шамширини;
Кейин улкан ва мустаҳкам қалқонини олди илкига.

345. От ёлидан жигаси бор дубулғасин кийди бошига:
Бул жиганинг силкинганин кўрганларни қучарди даҳшат;
Зилдек оғир бўлса ҳамки қўлига мос найза танлади.
Айпан шундай шайланаарди Менелай ҳам аёвсиз жангга.

Ҳар икки мард ўз лашкари даврасида шайланағач жангга,
350. Кўзларидан ўтлар чақнаб, икки қўшин оралигига
Белгиланган майдончага чиқди. Шунда аргослик ҳамда
Троялик лашкарларнинг юрагини чулғади даҳшат.
Икки рақиб майдон аро қўлларида найза ўйнатиб
Яқин борди таҳдид солиб бир-бирини еб юборгудек.

355. Александр отди узун найзасини биринчи бўлиб,
У қаттиқ зарб билан теккан бўлса ҳамки шоҳ Менелайнинг
Қалқонига, метинга бас келолмасдан кетди қайрилиб.
Шоҳ Менелай ғанимига найза билан қиласкан ҳамма,
Нидо қилди эл соҳиби бузрук Зевсга оташ сўз ила:
360. «О, Зевс, менга мадад бергил маҳв этмоққа кўрнамак ёвни!
Сен ер билан яксон қилгин менинг қўлим ила Парисни,
Ки бўлғуси авлодлар ҳам бундан ибрат олиб, бад ният
Ила ҳеч вақт тоңташмасин меҳмондўстлик әзгу одатин».

У узун мис найзасини қулочкашлаб туриб, куч ила
365. Рақибининг доираваш қалқонига санчди беаёв,
Найза масқул қалқонни, сўнг ҳашаматли совутни тешиб,
Александр либосини йиртиб, унинг човига тегди;
У чап бериб зўрга ўзин асраб қолди машъум ўлимдан.
Атрейзода кумуш нақши шамширини жадал сугириб,
370. Қулочкашлаб туриб урди Александр дубулғасига;
Вале шамшир дубулғага дош беролмай уч-тўрт порага
Бўлинди-ю учиб кетди Менелайнинг метин қўлидан.
Шоҳ Менелай қўзларини тикиб кўкка зорланди бундай:
«О, Зевс, сенга тенг келојмас ҳеч бир тангри бадкирдорликда!

375. Мен, ниҳоят маҳв этдим, деб ўйлагандим нонкўр Парисни;
Лек шамширим бўлак-бўлак бўлиб кетди, отган найзам ҳам
Зое кетди: не надомат, ғанимимни ўлдиrolмадим!»
- Деб ташланди Парисга ва ушлаб ёлдор дубулғасидан
Судраб кетди оёғига пойбанд таққан ахейлар томон.
380. Соқолининг остидаги дубулғанинг гулдор тасмаси
Приамзодни хиппа бўғди унинг нозик бўйнига ботиб.
Гар Зевс қизи Афродита ўз эркасин машъум аҳволин
Кўрмасайди, Менелай ҳам рақибини кўзланган ерга
Судраб бориб, шон-шавкатга бўлур эди мұяссар албат:
385. Лек Киприда келиб дарҳол кўн тасмани узиб юборди,—
Менелайнинг қўлларида қолди фақат ёлдор дубулға.
Атрейон ул дубулғани отган эди чирцирак қилиб
Аргосликлар турган ёққа, содик дўстлар илиб олдилар.
Ўзи эса найза олиб яна ҳамла қилди Парисга;
390. Вале гўзал Афродита оппа-осон Александри
Қора булат билан рақиб нигоҳидан ниҳон айлаб, сўнг
Элтиб қўйди муаттар ҳид анқиб турган оромгоҳ кўшкка:
Ўзи эса чиқиб кетди Еленани бошлаб келгани,
Уни юксак минорада троялик аёллар ичра
395. Учратдию ажиб хушбўй ридосидан оҳиста тортди;
Сўнгра кириб бир нуроний кампир хотин қиёфасига
(Ушал кампир бир пайтлари Спартада Елена учун
Жун йигирил ва чин қалбдан эъзозларди бу ҳур малакни),
Гап бошлади Афродита ўшал кампир қиёфасида:
400. «Уйингга қайт, о Елена, сени Парис чорлар қошига,
Қутмоқда у ҳозир сени оромгоҳда, кенг чорпояда,
Унинг рўйи ва либоси шундай гўзал ва зиёбахши,
Жанг майдондан қайтган дебмас, сайргоҳга отланган деб ё¹
Сайргоҳдан қайтиб ҳордиқ чиқармоқда, дея ўйлайсан».
405. Шупдай деб у қутқу солди Елепага: у маъбуданинг
Тароватли бўйнини-ю латофатли сийналарини,
Эҳтирос-ла чақнаётган кўзларини кўрган ҳамоно
Кўркиб кетди ва шундай деб илоҳага таважжуҳ этди:
«О, шафқатсиз! Яна йўлдан оздиromoқми мени ниятинг?
410. Ё бундан ҳам олисроққа, Фригия ё Меония
Элидаги бирон гавжум шаҳарга жазб этмоқми кўнглинг?
Балки эрка бандаларинг бордир сенинг ўёқларда ҳам?
Эндиғина шоҳ Менелай жангда енгиги Александрини,
Олиб кетмоқ бўлиб эди уйига мен баҳти қарони.
415. Нечун ахир маккорона шум ният-ла келдинг қошимга?
Яхписи, сен қадам қўйма чўнг Олимпга, маъбудалиқдан
Воз кечгили жўна ўшал эрка банданг Парис қошига,
То у сени жория, ё маҳбуба деб атамагунча

Мудом ўшал ҳукмдоринг эркала-ю, хизматида бўл!

420. Ул қочоқнинг қошига ҳеч бормам, ҳатто ётмам у билан
Бир тўшакда: Троянинг аёллари қулмоқда мендан:
Қалбим шунча ғаму андуҳ, изтироблар чеккани етар!»

Лек дарғазаб Афродита Еленага бундай гап қотди:

«Жим бўл, бадбаҳт! Йўқса қаҳрим қайнаб, сендан юз ўгиргиму

425. Бурун қандай эъзозлаган бўлсам, энди шундай дуч этгум
Ғазабимга ва икки эл нафратини қаратгумки, сен
Бесаодат, бебизоат кун кечириб ҳазон бўлгайсан!»

Шундай деди. — Елена ҳам қўрқиб кетди ва кумуш янглиғ

Товланувчи ўртугига ўрандию Афродитанинг

430. Орқасидан эргашдики, сезмади ҳам аёллар буни.

Мана, улар етдилар ҳам ҳашаматли Парис уйига:

Дарҳол рӯзгор иши билан машғул бўлди икки жория.

Юксак кўшкка аста чиқди соҳибкамар жувон одимлаб.

Афродита латофатли жилва билан Елена учун

435. Курси олиб келиб қўйди Александр рўбарўсига.

Зевснинг қизи Елена ҳам шул курсига келиб индию

Юзини терс ўгирганча маломат-ла деди әрига:

«Ха, қочдингми жангдан, бадбаҳт! Еу кунингдан, биринчи

завжим

Қўлида сен риоятсиз жон берганинг минг афзал эди!

440. Сен масмидинг авваллари, Менелайдан ҳам куч-қувватда,
Ҳам қуролу аслаҳада мард эрурман, дея керилган?

Гар мард эрсанг, қайт жанггоҳга ва қайтадан жангга даъват эт
Атрейзодни; лек маслаҳат бермам сенга; ундан қўра сен,

Жим ўтиру бундан бўёқ ўзингни тий майдони ҳаробда

445. Олтин сочли Атрейзод-ла жанг қилмоқдан ва тортишмоқдан:
Йўқса унинг чўнг найзаси маҳв этажак, сени бир зумда!»

Еленага жавоб айлаб бундай деди пурвиқор Парис:

«Сен, дилбарим, қалбим эзма бундай аччиқ таъналар билан:
Афинанинг мадади-ла зафар қучди бугун Менелай,

450. Эртага мен енгум уни; бизда ҳам бор ҳомий тангрилар.

Кел, энди биз пар тўшакда сурайлик ишқ лаззатин обдан
Ҳатто хушбахт Спартадан елдек учқур кемаларимда

Сени олиб қочганим ул саодатли дақиқада ҳам,

Қранайда иккимиз ишқ риштаси-ла қовушганда ҳам

455. Ёнмаганди юрагимда севгим ўти, ион, бунчалик,

Бугун яна қўймоқдаман totли севги армонида мен!»

Дея парқу тўшак томон йўл олди у, ортидан юрди

Елена ҳам. Улар ажиб чорпояга ётдилар бирга.

- Атреизода бу пайт ваҳший ҳайвон янглиғ жанг майдон аро
460. Югуаркан, чор атрофга кўз ташларди излаб Парисни.
Вале на бир троялик, на уларнинг мутафиқлари
Приамзоднинг қайдалигин Менелайга кўрсатолмасди.
Хеч ким уни яширмаган бўлур эди дўст сифатида,
Зероки у манғур эди барча учун бало-оғатдек.
465. Мурожаат қилди шунда Агамемнон бутун оммага:
«Троялик дарданлару мутафиқлар, тингланг қаломим!
Кўрдингизлар Ареймонанд Менелайнинг ғолиб чиққанин.
Қайтиб беринг энди бизга Еленани ҳамда ўғирлаб
Келтирилган бутун молу давлатни ҳам, алқисса яна
470. Шартлашилган хирожни ҳам дарҳол тўланг пайсалга солмай,
Ки Елена можароси ибрат бўлсин кўп наслларга».

Шундай деди Агамемнон,— ҳамд айтдилар унга ахейлар.

ТҮРТИНЧИ ҚҰШИҚ

ҚАСАМГА ХИЕНАТ. АГАМЕМНОН ҚҰШИИЛАРНИ КҮРИКДАН ҮТКАЗАДИ

Мусоҳаба қургандилар тағрилар Зевс шоҳсупасида;
Гўзал Ҳеба обиҳаёт сунар эди давра оралаб;
Ҳамд айтишиб бир-бирига олтин қадаҳ тутган худолар
Трояни мушоҳада қиласидилар арши аълодан.

5. Ногаҳон Зевс ўз завжаси Ҳеранинг бир жигига тегиб,
Бирон аччиқ қалом ила таҳқирлашни этди ихтиёр:
«Менелайга ҳомий Ҳера ва Афина-Алалкомена,—
Икковлари таскин берип ўзларига, бамайлихотир
Кузатмоқда жанг майдонин хотиржамлик ила; ҳолбуки
 10. Афродита кўмаклашур арзандаси Парисга мудом,
Аритур у доим унинг бошидан кўп фалокатларни,
Мана, ўлим чангалидан халос этди бугун ҳам уни.
Лек Парисдан Менелайнинг қўли баланд келгани аниқ.
О, тангрилар, бу вазият интиҳосин ўйлайлик, келинг.
 15. Яна мудҳиш жанг бошланиб, яна қирғин бўлаверсинми,
Ё икки халқ ўртасинда тузайликни хушкўнгил битим?
Гар шу фикр тангриларга бўлса мақбул, ҳам бўлса манзур,
Вайронага айланмагай Приамнинг шаҳри Троя,
Шоҳ Менелай олиб кетгай Еленани ўз ватанига».
 20. Шундай деди Зевс, хўрсинди Афина ва Ҳера дарғазаб;
Қандай оғат ёғдирмоқни Илионнинг халқи бошига
Ўйлаб икков ўтиради. Афинадан чиқмасди садо;
Ваҳдоланки, бузрук падар Зевсга қарши адоватидан
Қаҳру газаб уйғонганди соҳибкарам дилида унинг.
 25. Вале Ҳера қаҳрин ичга яширолмай, юзлаиди Зевсга:
«О, тошбагир Кронзода! Қандай қалом чиқди оғзингдан?
Шунча қилган меҳнатиму тўккан терим кетсинми зое?
Ахир не-не лашкарларни қурбон бердим, не аргумоқлар
Холдан тойди фақат қирон келтирмоқ-чун Приам зотига.
 30. Билганинг қил; лек тангрилар бу фикрингга қўшилмагайлар».
- Булутбон Зевс, бундай жавоб қилди бадқаҳр рафиқасига:
«О, шум хотин! Приаму унинг авлод ва ажоддлари
Не ёвузлик қилибдики, сен доимо аҳли мардумнинг
Чўнг мақоми Илионни яксон қилмоқ ниятидасен?
35. Назаримда, тўлса керак кўнглинг, ушбу шаҳри азимга

- Кириб бориб, Приамни ҳам, унинг жами авлодини ҳам,
 Бутун шаҳар аҳлини ҳам ямламасдан ютганингдан сўнг!
 Қилғил кўнглинг буюрганин; тагин бу талх мубоҳасамиз
 Бора-бора орамизга адоватли низо солмасин.
40. Яна бир сўз айтгум сенга, туғиб қўйгил уни дилингга:
 Агар мен ҳам қаҳрим қайнаб сенинг суюк бандаларигнинг
 Бирон шаҳрин бир кун келиб ғорат этмоқ ихтиёр қиласам,
 Сен ҳам менинг ғазабимга ғов бўлмагил, эрк бергил шунда!
 Қалбим пора айлаб, бердим Илионни ихтиёрингга.
45. Зеро порлоқ қўёшу ой ва юлдузлар остидаги бу
 Баракатли ер саҳнида бандаларим шаҳри қанча кўп
 Бўлса, мен-чун улар аро энг азизи шу Илиондир,
 Унинг шоҳи мард Приам ва ул шоҳнинг фуқаросидир.
 Зотан унда қурбопликсиз, май-шаробсиз ва тангриларни
 50. Эъзозловчи оқ тутунсиз қолган бирон меҳробим йўқдир».
- Шаҳло қўзли Ҳера яна Зевс — падарга этди такаллум:
 «Менинг-чун энг суюклиси учта шаҳар шаҳарлар ичра:
 Яъни, Аргос, адири мўл Спартаю, гавжум Микена.
 Шуларни сен айла вайрон, гар ғазабинг жўшгудек бўлса;
55. Мен уларни ёқламам ҳеч ва сендан ҳам ранжимам асло.
 Гарчи сенга кўрсатсан ҳам мен монелик, ўтмагай амрим,
 Зеро ғоят қудратлисан Олимпдаги тангрилар аро.
 Вале зое кетмаслиги шартдир менинг уринишим ҳам.
 Мен ҳам сендеқ тангридурмен, бир онапнинг фарзандларимиз;
60. Боз устига, соҳибкарам Кроннинг мей катта қизиман.
 Лойиқдирмен икки ҳисса ҳамд-санога: негаки барча
 Тангриларнинг шоҳи бўлмиш сенга сингил ва хотиндурмен.
 Кел, яхшиси, даф этайлик адоватни, ён босайлик бир-биримизга,
 Токи қолган тангрилар ҳам ибрат олсин бизнинг рафтordan.
65. Афинага амр эт ҳозир, у қонга ғарқ жанггоҳга тушсин;
 Ва ундасин мутакаббир ахейларга бергап онтидан
 Хойнона воз кечишга* Троянинг саркардаларин».
- Завжасига қулоқ осди само ила ер султони Зевс;
 Сўнг чақмоқкўз Афинага шундай ўткир сўз-ла юзланди:
70. «Афипа, сен, шамолдек уч икки тараф лашгаргоҳига
 Ва ундагил мутакаббир ахейларга ичган онтидан
 Хойнона воз кечишга Троянинг саркардаларин».
- Деб амр этди Афинага унинг армон қилган ниятин:
 У ҳам дарҳол қуюн янглиғ учди Олимп сарчўқисидан.
75. Тангри Зевснинг мўъжизакор нишонаси порлоқ юлдуздай
 Баҳрийлару ҳарбийларга мудом шуъла сочиб кўрингтай;
 Афина ҳам шу юлдуздек учиб тушиб жанг майдонининг
 Ўртасига инди; шунда бедовсувор трояниклар
 Ҳам мис совут кийган юнон аҳли бундан келди ҳайратга;

80. Аксар лашкар бир-бирига қараб дерди: «Ё қудратингдан!
Наҳот яна бошланғуси Троянинг бўсағасида
Машъум уруш, қонли қирғин? Ё бандалар ўртасидаги
Муҳораба сарҳаками қодир Зевс сулҳ риштаси ила
Аҳли данай ва Троя ўғлонларип қовуштироқчи?»
85. Ҳам у, ҳам бу лашкаргоҳда шундай эди кўпчилик фикри.
Бу аспода Антенорзод Лаодоннинг қиёфасига
Кириб, кезди троялик пашлавонлар аро Афина,
Тангрисифат Пандарни у суришириб, қидира кетди;
Уни топди: Ликаоннинг диловар ва тамизли ўғли
90. Турар эди зич саф тортган қалқонбардор мардлар олдида,
Ушбу лашкар келган эди упинг бирла Эсеп бўйидан.
Шундай ўтқир сўзлар айтди Пандарга дуч келиб маъбуда:
«О, муҳориб Ликаонзод, этгаймисан менга итоат?
Дов берурми мард юрагинг Менелайга отмоққа новак?
95. Гар шунга сен журъат этсанг, мангубу бўлгай миннатдор сендан
Троянинг жами халқи, Парис эса ундан ҳам зиёд.
Гар у сенинг новакингдан ғориб бўлиб гулханга мазҳун
Чиқаётган* муҳориб әр Мепелайни кўрса, о Пандар,
Энг беназир армуғонни сен олгайсан Александрдан.
100. Қани, олға, Пандар! Үлдир, мутакаббир шоҳ Менелайнин!
Лек сен аввал ликиялик кумушкамон Фебнинг шаънига
Ота юртинг Зелияга қайтгач, зотдор қўзичоқлардан
Қурбонликлар қилишга онт ичу назр-ниёз бериб қўй».

- Шундай дея Афина бу лақма зотни кўндириди гапга.
105. Ботир Пандар ўз сержило камонини олди қўлига,—
Мазкур камон ясалганди тоғ такасин ажиб шохидан;
Бир вақтлар пистирмада пойлаб Пандар ушбу такапи,
У қоядан сакрамоққа шайлланганда қоқ кўксин пойлаб
Камонидан ўқ отганди ва маҳв этган эди жонвории.
110. Ул таканинг ҳар бир шохи ўп қаричдап эмас эди кам.
Шохкор уста бу қўш шохни моҳирона қилганди пайванд,
Жилолаган эди роса, тилла суви бериб сиртига.
Шу сержило камалакни эгиб Пандар, торти чилласин;
Лашкар упинг бу жунбушин тўсиб турди қалқонлар ила,
115. Зоро, Ареий малайлари — ахейзодлар кўриб бу ҳолни,
Менелай маҳв этилмасдан олдин уни ўлдирмасинлар,
Деб хавотир олардилар. Пандар эса бу чоғ тирдонин
Қопқогини очиб, ундан олдин машъум тири ҳалоҳил
Ва новакни дарҳол қўйди камалакпинг тараанг ишига;
120. Шундан кейин ликиялик кумушкамон Фебнинг шаънига,
Ота юрти Зелияга қайтгач, зотдор қўзичоқлардан
Қурбонликлар қилишга онт ичиб, назр-ниёз атади.

- У камоннинг ипин тортди кўксигача ёйсифат эгиб
(Ип эшилган эди ҳўқиз пайларидан), патли новакни
- 125.** Босган эди чўнг камонга, шох қисирлаб ип зинғиллади
Ва ажалкаш новак учди ғанимларнинг тўдаси томон.
- Вале сени, о Менелай, аҳли само — боқий худолар
Ва шаҳлоқўз қиз Афина беҳимоя қолдирмадилар:
- 130.** У олдинга чиқиб, ажал элтаётган тифи парроннинг
Йўлини тўёди; гўё ширин ухлаб ётган арзандасининг
Пашпасини қўриётган раҳмдил бир онаизордек.
Ўқ йўлини буриб четга, Менелайнинг камар тўқаси
Ва қўшқават зирҳи томон йўналтириди уни Афина:
Бул ажалкаш ўқнинг тифи тешиб ўтди ғоятда ажиб
- 135.** Зар камарни, ундан кейин қалқонсифат мис пешбандни ҳам,
Менелайнинг эгнидаги совутни ҳам тешиб зарб ила
(Мухорибни шул мис совут асрар эди кўпроқ ўлимдан),
Оқибатда, паҳлавоннинг баданини сал ялаб ўтди;
Анорраинг қон Менелайнинг ярасидан оқди тизиллаб,
- 140.** Кария ва Меония аёллари — вафодор ёрлар
Алвон рангга бўялган фил суюгидан аргумоқлар-чун
Ясад обдор яноқпўшлар*, асрайдилар ўз уйларида:
Ки энг лазиз армонидир бул яноқпўш кўп суворийнинг;
Лек бедовлар учун безак, чавандозга шон келтирувчи
- 145.** Бу бебаҳо ва шоҳона абзал ётур уйда əгасиз,—
Сенинг ҳам ул миқти сонинг, гўзал пойинг тўпигингчача
Айнаи шундай олранг қонга бўялдилар, Менелай, ногоҳ.
- Эл султони — Агамемнон ўз жигарин жароҳатидан
Қоп-қора қон оққанини кўрган ҳамон келди ларазага.
- 150.** Мард паҳлавон Менелайнинг вужуди ҳам ваҳшатга тўлди;
Вале кўриб новак тигин баданига ботмаганини
Сийнасида жўшди яна жасоратнинг кучли туйғуси.
Агамемнон оҳ уриб ўз инисининг икки қўлидан
Ушлаганча шундай деди, лашкарлар ҳам осдилар қулоқ:
- 155.** «Троянинг лашкарига бир ўзингни қилиб рўбарў,
Кўйган шартим бало бўлди бошгинангта, азиз жигарим!
Улар сени жароҳатлаб, воз кечдилар ичган қасамдан;
Йўқ, қон тўкиб, қурбон бериб, шароб ичиб, қўлга қўл бериб
Ичилган у вафодорлик қасамёди бўлмагай поймол.
- 160.** Олимплик Зевс бу қабоҳат учун ҳозир гар олмаса ўч,
Бир кун албат у интиқом олгай, шунда троянликлар
Хотин, бола-чақалари, ипчунун ўз бошлари билан
Жавоб бериб, мутеона тўлагайлар ғоят улкан музд.
- 165.** Менинг қалбан ҳамда руҳан комилдирики имоним шунига,
Бир кун албат вайронага айлангуси юксак Троя.
Приам ва унинг халқи битта қолмай қирилгусидир.

Муқаррарки, юксак само султони Зевс бул гаддорликдан
Қаҳри қайнаб, эчки тери қалқонини трояликлар

Боши узра қаттиқ силкиб, густоҳларга йўллагай ажал.

170. Лек, жигарим, қўйгайсан сен мени теран андуҳга солиб
Гар шу ерда кунинг битиб, кўзинг юмсанг ёруғ жаҳондан;

Унда оғир маломатга қолиб қайтгум ташна Аргосга!*

Ахейларинг барчаси ҳам қўмсаб қолур она ватани.

Бизлар эсак масрур айлаб Приами, шаҳар аҳлини.

175. Қолдиргаймиз бу даргоҳда соҳибжамол Еленамиззи;
Ҳамда сенинг суюкларинг чириб ётгай дашт-биёбонда,

Демакки биз армон қилган хушниятлар чиқмас рўёбга.

Ана унда соҳибкарам Менелайниг топтаб қабрини

Қандайдир бир троялик ғуурур билан дейди мақтаниб:

180. — О, кошкийди. Агамемнон ғазабланса ҳамиша шундай!
Зое кетди Илионни олмоқ учун қилган ишлари;
Энди бўлса жўнаб кетди ўз юртига бўш кемаларда
Жигарбанди Менелайпинг ўлигини қолдириб бунда. —
Дейишса гар, ер ёрилиб, қаро ерга кирганим афзал!»

185. Менелай ҳам таскин берди оғасининг кўнглини кўтариб:
«Бардам бўлгил, ога, ахей лашкарини солма таҳдидга;
Хатарсизdir новак зарби; унинг кучин қирқди аввало
Сербезак зар камар, кейин темирчилар ҳафсала билан
Тайёрлаган мис пешбанд ҳам муҳофаза қилди ўлимдан».

190. Шу чоғ жавоб қилди унга мардлар шоҳи Агамемнон ҳам:
«Азиз иним, қанийди, шу айтганинг рост чиқа қолса!
Мен табибни чақириргум, кўриб чиқиб жароҳатингни,
Тозалагай ва аламни қолдиргувчи малҳам босгай у».

Агамемнон шундай дея юз ўғирди Талфибий томон:

195. «О, Талфибий, дарҳол бориб, қўшинимиз ҳозиқ табибин, —
Асклепий зурёдини — Махаонни бошлаб кел буён.
Лашкарбоши Мепелайниг жароҳатин кўриб қўйсин у.
Жигаримни новак ила яралади бир номвар мерган
(Биронта бир троялик бўлса керак ё ликиялик),

200. Ки ахейни маҳзун қилиб, масрур этди трояликни.

Шунда шоҳнинг каломига қулоқ осди жарчи Талфибий:

У атроғга олазарак бўлиб жадал кетиб бораркан

Дабдурустдан кўзи тушди Махаонга лашкарлар аро:

Туарди у йилқиси мўл Трикидан ўзи бош бўлиб

205. Олиб қелган қалқондор мард лашкарининг зич даврасида.

Сердабдаба сўзлар айтди унга яқин бориб Талфибий:

«Юр мен билан, о Махаон, Агамемнон чорлайди сени;

Сен Аргослик лашкарбоши Менелайни кўриб қўйурсан,

Паҳлавонни новак ила яралабди бир машҳур мерган,

210. (Биронта бир троялик бўлса керак ё ликиялик),
Ки ахейни маҳзун қилиб, масур этди трояликни!»

Шундай дея ғулғулага солди жарчи Махаон қалбин.
Улар дарҳол йўлга чиқиб, дапайларнинг ўоят мислисиз
Лашкаргоҳин тикка кесиб, шоҳ Менелай жароҳатланган

215. Ерга етиб келишганда, ахейларнинг кўп казо-казо
Сардорлари тўпланганди паҳлавоннинг теварагига.
Аммо адл тутар эди у тангриваш қиёфасини,
Табиб қалин зар камардан тортиб олмоқ бўлди новакни;
Вале ўқпинг ўткир тифи ҳадеганда чиқавермади.

220. Шундан кейин, Акслений ўғли шоша ечди камарни,
Маҳоратли мисгар аҳли чўкичлаган мис пешбандни ҳам
Ечиб ташлаб, бадҳоҳ ўқнинг жароҳатига кечирди кўздан;
Ҳаром қонин сиқиб ташлаб, жароҳатга малҳам босдики,
Бу ҳунарин бир замонлар отасига донишманд Хирон
225. Қадрдан дўст сифатида ўргатганди ходисанилло.

Ҳамма унинг тепасида турганида бўлиб парвона
Троянинг қалқонбардор халқи яна ўтди ҳужумга;
Яна қўлга қурол олиб аргосликлар, кирди жанггоҳга.
Бу аснода кўрмасдинг сен Атрейзода Агамемнонни

- 230.Faflatда ҳам, юраксиз ҳам, жангга лоқайд, беҳафсала ҳам:
Мана, ўқдай отилди у шону шавкат манбаи — жангга.
У обдор жанграбани отлар билан қолдирди четда;
Пишиқирган бу тулпорларни тутар эди мард Эвримедон, —
Нираосга набираю фарзанд эди Птолемейга

235. Бу жиловдор, Агамемнон шай туришни амр этди унга,
Зеро шоҳнинг оёқ-қўли толиқса гар, аскатарди у.
Кейин подшо лашкарларни кузатаркан юриб пиёда,
Учратса гар жанггоҳ сари шошайтган суворийларни,
Кўнгилларин хушлагувчи эзгу сўзлар айтарди шу чоқ:

240. «О, Аргосинг ўғлонлари, яна бир бор кўрсатинг мардлик!
Йўқ, ҳеч қайчоно паноҳига олмагай Зевс пок қасамёдни
Поймол қилиб, хиёнат-ла бузган разил аҳли номардни,
Уларнинг оқ танларини жанг майдонда чўқигай зоғлар;
Бизлар эса асир олиб ёвнинг гўдак болаларини

245. Ва гулбадан хотинлариц, кемаларда олиб кетгаймиз
Юртимиизга, метинdevор Трояни забт этган ҳамон».

Лек жангдан бош товлаб турган номардларни кўрса у ногоҳ
Қаҳри қайнаб, таънаомуз сўзлар билан койиб берарди:
«Уялинглар, о аргослик бешарм, беор новакандозлар!

250. Нечун ҳурккан оҳулардек тўплангансиз саросимада?—
Кенг далада чопавериб толиққандан кейин оҳулар
Ҳам жасорат, ҳам қувватдан маҳрум бўлиб туришади ғуж —

Сиз ҳам ўшал оҳулардек ваҳм босиб, жангни пайсалга
Солиб бунда турибисизлар. Ёки Зевснинг сизларга қандай

255. Паногоҳлик қилишини кўрмоқ учун, мўйсафид уммон
Бўйида сағ тортиб турган ҳашаматли кемаларимиз
Олдигача ёвнинг босиб боришини кутмоқдамисиз?»

Кўшилларни айланаркан у шундайни фармонлар берди.

Сўнгра ёриб саф орасин яқинлашди критликларга:

260. Улар жангга шайланаради Идоменей бошчиллигида;
Қобондек зўр Идоменей турар эди қўшин бошида;
Орқа ёқда Мерион ўз лашкарларин ундарди жангга;
Буни кўриб Агамемнон бениҳоя шодланиб кетди
Ва критлик саркардага деди шундай лазиз қаломлар:
265. «Идоменей, мен учун сен ахейзодлар жамоасида
Шоёп азиз зотдурсенки, ҳам жангтоҳда, ҳам базмгоҳда
Теңг келолмас сенга бирон ҳам азамат, зеро акобир
Аргосликлар бундай базмда майга сувни омиҳта қилиб*
Ичишганда, бунинг зидди ўлароқ сен мендек дамодам
270. Қадаҳигни лим-лим қилиб, сипқарапдинг дил кўтаргунча.
Бўл, жангга кир, аввалгидек жасоратга интил, азамат».

Критликлар сардори ҳам жавоб айтди Агамемнонга:

«Садоқатли дўстинг бўлиб қолгайдирмен, о, шавкатли шоҳ,
Авваллар ҳам онт ичгандим бу борада сепга сўз бериб.

275. Лек сен ўзга данайларни ҳам даъват эт тезроқ урушга,
Жангни тезроқ бошлайлик биз; қасамёдга хиёнат қилди
Троянинг ўғлонлари! Қасам ургай уларни энди;
Бошларига бало-офат ёғиргай бу бедиёнатлик!»

Кўтарилиб кўнгли тоғдек, нари кетди мард Агамемнон;

280. Қўшин аро юриб бориб, дуч келди у икки Аяксга:
Улар жангга шайлар эди сон-саноқсиз пиёдаларни.
Тоғ бошида сурув боқиб юрган чўпон денигиз устида —
Бўрон қувиб келаётган нақ қатрондек тим қора ҳамда
Бениҳоя маҳобатли булутларни олисдан кўриб,
285. Ваҳимага тушгай ва тез сурувларин ҳайдагай горга,—
Худди шундай, икки Аякс ортидан жанг сари толпинган
Қалби оташ мард йигитлар найза-қалқон олиб қўлларга,
Гўё ўшал мудҳиш қаро булут янглиғ босиб борарди,
Ёв устига сағ-сағ бўлиб, така-пуча қилиб юракни.

290. Шоҳ бу марди майдонлардан масрур бўлиб, саркардаларга
Шундай оташ, дабдабали сўзлар билан этди таважжух:
«Мис совутли данайларнинг сарбонлари, ботир Аяклар!
Сизларга мен, халқни бошланг, деб беҳожат бермайман фармон.
Зеро халқни қизғин жангга ўзингиз ҳам ундей олурсиз.
295. О, олимпли Зевс, Афина, о, Аполлон — кумушкамон Феб!
Гар ҳар лашкар билагида Аяклар қудрати бўлса,

Шу мардларнинг құдрати-ла тез фурсатда Илион шаҳри
Маҳв этилган ва соврулган бўлур әди кули самога!»

Шундай дея, у йўл олди ўзга қўшин сафлари сари.

300. Йўлда унга пилослик шоҳ моҳир потиқ Нестор учради.
Сафга тизиб у қўшишин, жанг қўлмоққа руҳлантиради.
Теграсида Пелагону Аластору Хромий, яна
Муҳориб шоҳ Ҳемон билан халиқ сардори Биант турарди.
У олдинги сафга тизди жангароба мингани лапиқарни;
305. Беадад мард пиёданни жўшқин жангда таянч бўлсин деб
Орқа сафга қўйди; лекин қўрқоқларни қоқ оралиққа
Тўпладики, жанг қилишига улар мажбур бўлур әдилар
Исташсаю исташмаса. Олд сафдаги суворийларга
У вавъз айтиб отларни бир текис ушланг, деб фармон берди.
310. «Ҳеч ким ўзин маҳорати, құдратига ишониб, сафдан
Чиқмасин ҳам, ёв билан жанг қиммасин ҳам яккама-якка,
Орқага ҳам чекинишини ўйламасин: ожизлиқдир бу.
Кимда-ким жангаробада ғанимнинг жангаробасига
Тўқнаш келса наиза сурсин: отлиқлар-чун аъло усул бу.
315. Шу тарзда жанг қилиб, кўхна қўргонларни вайрон айлашган,
Шаҳарларни забт этишган бизининг авлод-ақждодларимиз,
Вале ақл-идрокни ҳақ сақлаганлар диловар кўксда!

Жанг-жадалда тобланган чол шундай дерди лашкарларига.

Агамемнон буни кўриб қўнгли кундай ёришиб кетди

320. Ва Несторга юзланганча ғоят ажаб бир калом айтди:
«Кошкийди, чол, оёқларинг кўксингдаги қалбинг сингари
Толиқишини билмасаю куч-қувватинг мўл бўлса мудом!
Лек қариллик руҳинг эзур; бундан кўра ўзга әрқаклар
Қариса-ю, сен йигитлар гули бўлиб қолсанг яхшийди!»

325. Херения шаҳсувори — Нестор айтди Агамемнонга:
«Рост айтасан, Агамемнон, бир замонлар Эревальонни
Енгган эдим курашиб мен, — ўша кучим бўлсайди ҳозир.
Лек тангрилар бандаларга айни пайтда барча пеъматни
Ато этмас әкан; бурун мен ёш эдим, қаридим энди,
330. Лек шунда ҳам жангга киргум лашкар ила ва қўшинимни
Руҳлантиргум, далда бергум унга сўзим, ўғитим билан;
Шудир мудом қарилликни иззати ҳам, фазилати ҳам.
Найзаларни эса мендан сўнг таваллуд кўрган навқирон
Ахейзодлар қўлга олсин — бақувватдир алар билаги».

335. Агамемнон нари кетди қўнгли тоғдек юксалиб бундан:
Кетатуриб у сувори Менесфейни учратди ногоҳ —
Афиналик муҳориблар даврасида турарди мағрур.
Заковатли Одиссей ҳам шунда әди; Қефалления

- Лашкарлари ғуж бўлишиб қуршашганди ўз саркардасин,
 340. Лек хотиржам эди улар жанг дарагин эшитмагандан:
 Зеро энди бошлишганди Троянинг ва ахейларнинг
 Отлиқлари сар ҳужумни. Шул боисдан икки саркарда
 Икки томон лашкарларин тўқнашувин кутар эдилар,—
 Шу қонли жанг бошлиган он ўтмоқчиди улар ҳужумга.
 345. Агамемнон булар барин шу беташвиш аҳволда кўриб,
 Хуноб бўлди ва сервиқор сўзлар айди саркардаларга:
 «О Менесфей, — шоҳ Петейнинг мард ўғлони, Зевс дастпарвари!
 Шунингдек, сен, о Лаэртзод, қув найрангбоз, маккор Одиссея!
 Нечун бунда турибсизлар бошқалардан ўтиб панаага?
 350. Саркардалар орасида айнап сиздан биринчи бўлиб
 Лозим эди ўтли жангга юз тутмоқлик, бориб олдинда.
 Гар улуғлар ҳурмати-чун биз зиёфат уюштиргудек
 Бўлсақ, сизлар бу даракни элдан аввал эшитардингиз.
 Зиёфатда қоврилган гўпти, кабоб ошаб тўйгунигизча,
 355. Хушбўй, ўткир майлар ичиб, кайф қилишини хуш кўрадингиз;
 Бунда бўлса, хуш ёқаркан сизга ўнлаб ахей сафии
 Фаним билан жанг қилишини кузатмоқлик бир четда туриб».

Шунда номвар Одиссея ҳам кўзларидан ўт чақнаб деди:
 «Не деяпсан, Агамемнон? Гапирсанг-чи оғазинга қараб!

360. Бизни жангдан бош тортган, деб ўйладингми? Гар биз, ахейлар,
 Арейонағазаб ила ҳамла қилсак трояликка,
 Кўрурсан сен, Телемахнинг падарини трояликлар
 Зич сафига элдан олдин яшин янглиғ ёриб киргалин,
 Ҳа, кўрасан гар хоҳлассанг, ҳамда жангга қотишсанг ўзинг;
 365. Ваҳоланки, айтганларинг бари қуруқ сафсата, тийбат!»

Одиссеининг жаҳлии кўриб Атрейзода жилмайиб қўйди
 Ва бошқача муомала қилди энди юзланиб унга:
 «О Лаэртнинг соҳибкарам ва мард ўғли ҳозиқ Одиссея!
 Қилмагайман сенга таъна, бермагайман амр-фармон ҳам.
 370. Саҳоватли қалбининг тўлиқ эканлигин эзгу ниятга
 Мен биламан, зероки биз маслақдошимиз бир-биримизга.
 Жангга, дўстим! Ўртамиизда яхши-ёмон гап ўтган бўлса,
 Тез фаромуш айласиплар кўнглимиздан уни тангрилар!»

- Агамемнон хайрлашди улар билан ва нари кетди.
 375. Сал нарида учратди у Тидей ўғли мард Диомедни;
 У ўзининг жангга тайёр, гумбир, гўзал жангарабаси
 Яқинида Капанейзод Сфенел-ла қурганди суҳбат.
 Мардлар шоҳи Агамемнон уларни ҳам койиди қаттиқ:
 Диомедга юзланиб у гап бошлиди такаббуронга:
 380. «Асов отни тизгинловчи, марди майдон, Тидейнинг ўғли,
 Кўрқяпсанми? Нечун кўзинг олазарак бөқур жанггоҳга?

- Шоҳ Тидейнинг одатида йўқ экан ҳеч бундай номардлик,
Фаним билан жанг қилганда у қўшиннинг бошида турган;
Кўрганлар дер бу гапларни; vale менга насиб этмаган
385. Уни кўрмоқ ва у билан бирга жангда жавлон урмоқ ҳам;
Деярларки, бўлмабдийкан бир паҳлавон ундан қудратли.
Қадимда у Микенага тангримонанд Полипик икков
Жанг биланмас, жаҳонгашта сифатида борган эканлар —
Лашкар йиғмоқ ва муқаддас Фива қасрин ғорат айламоқ
390. Мақсадида муттафиқлар сўраш учун миқенликлардан.
Улар рози бўлибди ҳам илтимосни бажо айлашга,
Валекин Зевс йўл қўймабди кўрсатиб бир мудҳиш нишона.
Шунда икки соҳибқирон кетиб бундан, Асон дарёси
Бўйидаги қамишзор ва майсазорда қурганкан манзил;
395. Сўнг Фивага мард Тидейни элчи этиб жўнатибдилар.
У Фивага қайтиб бориб, кўрипти шоҳ Этеоклнинг
Саройида базм қурган сон-саноқсиз кадм қавмини*.
Тидей гарчи бўлса ҳамки бир мусоғир шунча эл ичра,
Кўрқмабди ҳеч бу даргоҳга ёлғиз ўзи кириб боргани:
400. У бирма-бир кураш тушиб қасрдаги жами әл билан,
Барин осон енгтан экан, Афинанинг мадади ила.
Йилқичи кадм фарзандларин дили озор чекиб Тидейдан,
Кирқ йигитни хуфиёна пистирмага қўйган эканлар.
Тидейга ғов бўлган ўшал йигитларга иккита сардор:
405. Навжувон мард Ҳемонзода Меон ила шоҳ Автофоннинг
Жангга тўймас номвар ўғли мард Лиқофон бўлган экан бом.
Вале Тидей уларга ҳам ҳозирлабди мудҳиш интиҳо:
Йигитларнинг барин қириб, қолдирибди фақат биттасин;
Меонни соғ қолдирганкан башоратга қилиб риоя.
410. Шунаقا мард экан Тидей! Лекин ўғли жанговарликда
Отадан паст, гапдонликда ундан устун бўлиб чиқяпти».

- Лек Диомед бу сарбаланд мартабали Агамемноннинг
Таъпаларин мутеона тингладио бир сўз демади;
Валекин тек туролмасдан, гап қайтарди Қапанейзода:
415. Йўқ, Атрейзод, ҳақ гап турган ерда ёлғон сўзлама зинҳор,
Иисоф билан айтсан, бизлар аждодлардан довюракроқмиз:
Ки оз миқдор лашкар билан азим шаҳар пойига келиб,
Худоларнинг каромати ҳамда Зевснинг мадади ила
Ғорат этдик ўшал етти дарвозали азим Фивани*.
420. Лек нодонлик қилиб, нобуд бўлгандилар оталаримиз.
Бинобарин, улар шонин қиёс қилма бизнинг шавкатга!»

- Саховатли шоҳ Диомед аҳбобига боқди ўқрайиб:
«Сен, Сфенел, аралашма, қулоқ солиб гапимга, жим тур!
Соҳибқирон Агамемнон данайларни тезларкан жангга,
425. Бу қилмиши учун уни айбситмам мутлақо, дўстим.

Ахейларнинг қўли ёвдан баланд келиб, муazzам шаҳар
Илионни забт этсалар — мадҳу сано раҳнамомизга;
Вале бизлар мағлуб бўлсак, маломатга қолур фақат у.
Яхписи, кел, биз ҳам қўмсаబ жасоратни, кирайлик жангга!»

430. Шундай деб, у қўлда қурол сакраб тушди жанграбадан,
Унинг кўксин қоплаган мис совут мудҳиш жаранглаб кетди,
Ки ҳар қандай ботир кўрса, чўчир эди важоҳатидан.

Уммоннинг қоқ ўртасида зоҳир бўлиб, гумбирлаган ва
Соҳил сари Зефир қувган ўркач-ўркач долғалар каби
435. (Улар юксак қояларга пайдар-пай зарб ила урилиб,
Парчаланиб, то самога етгудек оқ кўпик сочурлар)
Данайлар ҳам сағ ортидан сағ тортишиб кетма-кет жангга
Епирилиб борарадилар; ҳар саркарда ўз лашкарига
Амр этарди; лекин қўшин борар эди теран сукутда;
440. Ки бу ҳолни кўрган кимса; булар ўзи гунг эмасмикин,
Дея савол бермасдан ҳеч туромасди. Ҳолбуки, лашкар
Ўз сардорин ҳурматини қилиб сукут сақлаб бораради:
Бир текисда борараканлар, абзаллари жилоланаарди.
Бошқачайди лек Троя аҳли,— улар ўхшаб кетарди
445. Чорвадор бой қўрасида қўмсаబ жажжи қўзичоқларин,
Софин пайти маърайвериб безор қилган юзлаб совлиқقا.
Шундай наъра тарааларди Троянинг қароргоҳида,
Вале қўшин таркибида бўлганийчун ҳар ёқдан келган
Тили бошқа, эли бошқа муттафиқлар, турли оҳангда
450. Янграр эди жанггоҳ аро бу наъралар ва чинқириклар.
Арей жангга ундар эди бу тарафни, аргосликларни —
Афишаю бадбаҳт Даҳшат, Вахима ва тамагир Низо, —
Яъни уруш худосининг шум синглиси ва дугонаси.
Аввалига кичик құртдай ўрмалайди Низо — Эрида,
455. Кейин боши қўкка етиб, замин узра отади одим.
Икки тараф лашкарлари орасида изғиб юриб у
Хамма ерда сочар бадкор ҳам ғазаб, ҳам ажал уруғин.

Тўқнашдилар бир-бирига яқин келиб довлашган кучлар,
Тўқнашдилар бир-бирига кўнлар* ҳамда ўткир найзалар.
460. Бошдан-оёқ совут кийган лашкарларнинг дўнг қалқонлари
Бир-бирига урилганда янграб кетди мудҳиш гулдурос.
Музаффарлар наъраси-ю, ўлётганлар оҳу ноласи
Бир-бирига қориши ва замин сатҳи гарқ бўлди қонга.
Гўё икки тошқин дарё бир воҳага қўйилганидек,
465. Қўш дарёнинг тубсиз жарда ваҳимали уввос солиши
Ҳаттоқи тоғ бошидаги чўпонга ҳам эштилгандек,
Жанг майдонин сурони ҳам уйғотарди шундай бир даҳшат.

- Аввал бошдан шоҳ Антилоҳ энг олдинда жанг қилаётган
Троялик Фализийзод Эхеполни яксон айлади.
470. Унинг ёлдор дубулғасин мўлжал олиб, ёрди манглайин:
Найза тифи ёриб кириб Эхеполнинг бошчаногини,
Шу заҳоти қорайтириди кўз олдини ва оқибатда,
Жанг аро у мисли юксак минорадек қулади ерга.
Қаҳри қаттиқ абант элин жангга ташна лашкарбошиси
475. Халкодонзод Элефенор тортиб шу чоқ мурда пойидан,
Унинг совут-қалқонини ўлжа олмоқ ниятида, тез
Ўқ ёмгири остидан бир чеккароққа судрай бошлади.
Зое кетди лек бу иши: унинг ўлжа судраётганин
480. Кўрган бадқаҳр Агенор, у энкайгандан қалқон остидан
Очилиган оч биқинига санчиб найза, қирқди пайини —
Элефенор тил тортмайин ўлди, шунда трояликлар
Ва ахейлар ўртасида бешафқат жанг бошлиниб кетди:
Муҳориблар бўрилардек ташланарди бир-бирларига;
Одам билан одам итдек ғажишарди бу жанггоҳ аро.
485. Шу чоғ Аякс Телемонпий навқирон мард Симоисийнинг
Гулдек умрин хазон қилди. Бир замонлар унинг онаси
Симоиснинг соҳилида ўтлаб юрган қўй-эчкилардан
Хабар олмоқ учун яқин хешлари-ла юксак Идадан
Тушганида, ногоҳ қўзи ёриганди шул фарзандига;
490. Шул боисдан Симоисий деб от қўйган эдилар унга,
Лек меҳрибон ота-она олдида у фарзандлик бурчин
Ўтолмади: қирқди умрин Аякс отган наизанинг зарби.
Иигит олға ҳамла қилган чогда Аякс унинг кўксига
Мис наизасин зарб-ла чунон санчган эди, у тешиб ўтиб
495. Симоисий кўкрагини елкасидан ёриб чиқди-ю,
У заминга, сув бўйида қад кўтариб, фақат қир уни
Шохлаган ул силлиқ азим терак янглиғ қулади гуппа,
Ки одатда аравасоз, гумбир тўғин ясамоқ-чун жанграбага
Шундай терак ахтарур ва топиб уни болтаси ила
500. Қулатарди, сўнг у анча фурсатгача дарё бўйида,
То етгунча вақт-соати ғубор босиб ётур қовжираб —
Шу теракдек хор ётарди қаро ерда ёш Симоисий, —
Аякс шилиб олган эди унинг жами қалқон-совутин.
505. Бу пайт бирдан олачипор совут кийган Приамзод Антиф
Аякс томон наиза отди, лек нишонни олди нотўғри;
Найза бориб Одиссейнинг содиқ дўсти Левкниги човига
Қадалганди, — бир ўликни судраб борар эди Левк бу чоғ, —
Унинг жони узилди ва шу ўлик-ла ётди ёнма-ён.
510. Қайнаб кетди Одиссейнинг қаҳри дўстин ўлганин кўриб
Ва отилди у олдинга ярақлатиб мис совутини;
У жасаднинг тепасида тўхтаб, кўзин тикди атроға

- Ва куч билан найза отди; ёвлар ўзин олди панага
Бу паҳлавон зарбасидан; vale пайза зое кетмади —
515. Бориб тегди Приампинг ўгай ўғли Демоқоонга —
Абидосдан келган эди жайг қилгани бу йилқибоқар.
Мўлжал қилган эди упинг қоқ чаккасиғ ғазабнок сардор:
Одиссейпинг тифи тешиб чиқди упинг у чаккасидан —
Шунда қотил кўзларида сўпиг зиё, она заминга
Дабдурустдан қуладики, жаранглади совут-қалқони.
520. Буни кўриб чекиндилар ғанимлар ҳам, ботир Ҳектор ҳам;
Наъра тортди ахейзодлар, ўликларни оширгач ортга,
Улар олға ҳамла қилиб, ёв устига босиб бордилар;
Буни Пергам чўққисидан мушоҳада қилган Аполлон
Фазабланиб, трояликларга айтди руҳафзо сўзлар:
525. «Олға, мардлар! Бўш келманг ҳеч ул такаббур ахейзодларга;
Улар кўкси тошдан эмас, баданлари метинданмаски,
Қайтаришга қодир бўлсин тифи ўтикир найзаларингиз.
Боз устига, сумбул сочли Фетиданинг ўғли Ахилл ҳам
Жанг аро йўқ, у ғазабнок ўтирибди ҳамон соҳилда».

530. Шундай калом йўллар эди, ғазабнок Феб ўз маконидан.
Лек Афина ахейларнинг сафи аро парвоз әтаркан,
Қўрқоқларни руҳлантириб жангга даъват әтарди барни.
- Паймонаси тўлди шу пайт Амаринкоз мард Диорнинг ҳам:
Серқира тош келиб тегиб, ўнг тиззасин мажақлаб кетди:
535. Фракия саркардаси Пирос отган эди ул тошни, —
Имбрассод Пирос жангга Эн шаҳридан етиб келганди.
Тиззасининг икки пайи ва суяги шафқатсиз тошдан
Тамомила мажақланган Диор ерга йиқилар экан,
Жонҳолатда чўзди титроқ қўлларини ҳамдастлар томон;
540. Шу чоқ уни яралаган Пирос етиб келиб бошига,
Найзасини бор кучи-ла ботирдию унинг қорнига
Ичак-чавоқларин тешиб, қаро парда тутди кўзига.

- Пирос кўксин пойлаб найза отди Фоас — этолиялик,
Тепиб ўтди найза унинг ўқасини; Фоас шитоб-ла
545. Етиб бориб қурбонининг тепасига, унинг кўксидан
Тортиб олди найзани ва яланғочлаб обдор шамширин,
Киндинини пойлаб санчиб, ёв жонипи сугуриб олди,
Лекин унинг совутини улгурмади ечиб олишга:
Ки саркарда жасадини ўраб олиб фракиялик
550. Кокилдор халқ, найзаларин ўқталдикি чор атрофига,
Зарра яқип йўлолмади важоҳати мудҳим Фоас ҳам;
Оқибатда, орқасига чекинишга мажбур бўлди у.

- Шундай қилиб, Фракия ва Элида муҳорибларин
Найзасидан ер тишлади икки сардор; улар ёнма-ён
555. Ётардилар сон-саноқсиз лашкарларнинг жасади аро.
- Бу жангларга шоҳид бўлган вот агарки ўткир найзадан
Хали шикаст кўрмагану жавлон уриб ҳали жанггоҳда
Юрган әрса ва Афина уни тифи паррондан сақлаб
Қолган бўлса, ул зот асло айбситмас бундай ҳолатни.
560. Ўшал куни аксарият данайлар ва трояниклар
Замин узра ётардилар қаро қонга ботиб паёпай.

БЕШИНЧИ ҚҰШИҚ

ДИОМЕДНИНГ ЖАСОРАТЛАРИ

Шу чоғ жами ахейзодлар орасида иқтидори-ла
Ажраб турсин ва мушарраф бўлсин юксак иззат-ҳурматга,
Деб Афина ато этди Диомедга кучу жасорат.

Унинг обдор қалқонию дубулғасин қилди шуълавор,

5.

Ки шуъласи ўшар эди Океанда оройиш олган
Юлдузларнинг орасида ёнг порлоги — нажми ҳазонга*,—
Тидейзоднинг кифтин, бошин шул нур ила айлаб чарогон,
Элтди уни жанггоҳнинг қоқ ўртасига бузрук маъбуда.

Илионда Дарес отли давлатманд ва шавкатманд бир зот

10.

Яшар эди — у Ҳефестнинг ёнг бекусур коҳини бўлиб,
Унинг Фегес, Идей отли икки ўғли эди пири жанг —
Оға-ини мисли қуюн отилдилар жанграбода
Диомедга; Тидейзода эса яёв бошлади ҳужум.

Икки тараф бир-бирига яқин боргач, биринчи бўлиб

15.

Фегес узун найзасини улоқтириди Тидейзодага:
Ялтироқ тиғ найза ботир Диомеднинг чап киғти оша
Учди, бироқ, ўтди тегмай; навбат келди Титей ўғлига —
Ул мард найза отган эди, ҳаракати кетмади зое:
У Фегеснинг қоқ кўксиға санчилди қулатди ерга.

20.

Буни кўриб Идей урра қочди ташлаб жанграбасин;
Қўрққанидан қўриқломай қолди ҳатто оға жасадин;
Ки ўзи ҳам дуч бўлиши мумкин эди машъум балога,
Гар Ҳефест тун пардасига ўраб уни яширгмагандা;
Ана унда фарзанд доғи маҳв әтарди падарни буткул.

25.

Бу аснода тутиб олиб тулпорларни ботир Диомед,
Амр этди ўз кемасига ўлжа этиб ҳайдаб кетмоқни.
Чол Дареснинг битта ўғли орқасига қўрқиб қочганин
Ҳамда яна бири қулаб аробадан ер тишлаганин
Қўрган ганим лашкарининг тушиб кетди жанговар руҳи:

30.

Шунда Арей қўлларидан ушлаганча, деди Паллада:
«Қаҳдор Арей, қонхўр тангри, о горатгар, эл кушандаси!
Не бўларкин, сен билан биз, ахейлару трояниклар
Жангжалига қотишмасак? Қай томонни афзал кўришни
Биз-чун бузрук Зевснинг ўзи ҳал қилгани маъқул әмасми?
35. Яхшиси, биз четга чиқиб турайлик, Зевс қаҳридан қочиб».

- Шундай деб у, жанг худосин олиб чиқиб кетди жанггоҳдан
 Ва ўтқазиб қўйди уни Аскамандр тик қирғоғига.
 Данайларнинг қўли баланд келди шунда; ҳар бир ахейзод
 Биттадан ёв аскарига бўлди қаттол; биринчи бўлиб
 40. Мардлар шоҳи Агамемнон Гализорнлар лашкарбошиси
 Мард Годийга ҳамла қилиб йиқди ерга жанграбадан,—
 Жанг майдондан қочганди у элдан бурун; Атрейон отган
 Найза тегиб икки курак орасига, чиқди тўшидан;
 У гурсиллаб йиқилганда совутлари жарапглаб кетди.
45. Идоменей Меония шаҳзодаси Фестни ўлдириди,
 Баракатли Тарнадан у келган эди ушбу жанггоҳга.
 Шаҳзода жанграбага чиқаётган пайтида бирдан
 Идоменей найза отган эди унинг ўнг ягринига:
 Кулаб Фест жанграбадан ер тишлади. Унинг совутин
 50. Жадал ечиб олдилар шоҳ Идоменей муқарриблари.

Айни чорда, Менелайнинг талх найзасин зарбидан ногоҳ
 Ҳалок бўлди овчи йигит Строфийзод Аскамандрий;
 У маъбуда Фебадан кўп сабоқ олиб, ўрмону қирда,
 Тоғу тошда ҳайвонларни ов қилгувчи зўр мерган эди;
 55. Вале бунда, унга паноҳ бўла олди на бир ғойиб куч,
 На маъбуда Феба, ҳатто на ўзининг зўр мерганлиги:
 Бул йигитча Менелайнинг яқинидан чопиб ўтганда,
 Кифтининг қоқ ўртасига санчди ул мард ўз найзасини
 Шунда найза қонга бўяб ёриб чиқди унинг кўксини:
 60. У заминга «гурс» қулади жаранглатиб қалқон-совутин.

Лашкарбоши Мерион ҳам Ҳармон ўғлин, — қўли гул уста
 Фереклни гумдоң қилди — Палладанинг әрка баидасин;
 Парис учун мазкур қирғин ибтидоси бўлмиш кемани*
 Ясаган ҳам шул кемасоз эдики, у бутун Илион
 65. Аҳлининг ҳам, Париснинг ҳам бошига кўп бало-оғатлар
 Солган эди шу иши-ла ва мушарраф бўлмаган эди
 Таңгриларнинг иқболига. Етиб олиб Мерион шунга,
 Найзасини санчди унинг думбасига, ажалкаш найза
 Чуқур ботиб кириб унинг қовуғини ёриб юборди:
 70. У чинқириб чўқди — ўлим ўраб олди ўз кафанига.

Ботир Мегес гумдон қилди Антенорнинг ўғли Педейни,
 У беникоҳ ўғил бўлса ҳам, Феана қилиб эрининг
 Иzzатини, ўз ўғлидек парваришлаб ўстирган эди.
 Ҳа, Филийзод Мегес шердек ҳамла қилиб Педейга, чунон
 75. Жимжимадор найзасини энсасига санчдики, найза
 Пидейнинг чўрт узиб тилин, ёриб чиқди тиш орасидан:
 У қулади ерга, қаттол тигни маҳкам тишлаганича.

- Эвемонзод шоҳ Эврипил ғориб әтди Долопионзод
Хипсенорни; Долопион роҳиб эрди Аскамандра
80. На эл уни халқ ичидан чиққан тангри деб эъзозларди.
Диловар зот Эврипил шул мардни қувиб бориб ортидан,
Шамширини ўнг кифтига солган эди, унинг мушакдор
Қўли шартта елкасидан узилди-ю қора тупроққа
Бир бўлак гўшт бўлиб тушди ва ботирнииг шўх кўзларига
85. Конхўр Ўлим билан қодир Қисмат қаро парда ташлади.
- Шундай мардлик кўрсатдилар саркардалар оташин жангда.
Илло соҳиб Диомеднииг қайси жойда ва кимлар билан —
Троянииг лашкари-ла ё ахейлар лашкари билан —
Жанг қиммоқда эканини мутлоқ маҳол эди аниқлаш.
90. Жанггоҳда у мисли кузда тошиб, кўприк ва тўғонларни
Кўпоргувчи асов дарё янглиғ ҳар ён қиласарди ҳамла;
Зевс раҳмати — ёмғир ёғиб сел тошган чоғ унинг йўлини
На кўприклар, на тўғонлар тўса олгай, ва поймол бўлгай
Еш-ялангнинг терлар тўкиб барпо этган зироатлари,—
95. Худди шундай, Диомеднииг ҳамласига дош бера олмай
Троялик әрлар сафи ҳам ҳар ёққа қочди тирқираб.

- Қаҳрамоннинг ёлғиз ўзи бу жанг аро ёв лашкарини
Тирқирактаётганини кўриб қолди шу маҳал Пандар;
Камонини ўқлаб у тез, Диомедни олди нишонга,
100. Ўқ ҳужумкор азаматнииг совутини тешиб ўтдию
Ўнг кифтини яралади: совут шу чоқ бўялди қонга.
Бундан Пандар ғуурланиб, хушнуд бўлиб чинқирди чунон:
«О, отларни халаловчи* троялик дўстларим, олга!
Аргослик мард яраланди; гар рост бўлса мени Аполлон
105. Бу жанггоҳга Ликиядан келтиргани, Диомед узоқ
Дош беролмас мен камондан отган кучли тири парронга!»

- Деб керилди; лек Диомед бош әгмади бул жароҳатдан:
У тисланиб бироз ортга, от қўшилган жангаробага
Яқинлашди ва Капаней ўғлонига қилди таважжух:
110. «О, Сфенел, бир зумга сен аробадан тушу елкамга
Ботган машъум ажал тиғин, қадрдоним, суғуриб ташла».

- Шу заҳоти Сфенел ҳам сакраб тушди жангаробадаи;
Орқасига туриб унинг, тортиб олди машъум новакни;
Диомеднииг мис ҳалқали совутидан қон сирқиб чиқди;
115. Афинага сигинди қўйл чўэзид шунда жасур паҳлавон:
«О, ҷақмоқдор Зевснинг қизи, қодир тангри! Агар қачондир
Эзгу ният бирла менга ё отамга майдони ҳарбда
Мадад берган эрсанг, яна дариг тутма лутғингни мендан!
Анов мени яралаган мақтанчоқни ўқим етгулик

120. Масоғага келтиргилки, маҳв этайин мен ул қаттолни —
Токи энди керилмасин Диомедни «ўлдирдим, дея».

- Афина ҳам қулоқ осиб паҳлавоннинг таваллосига,
Қувват ато этди унинг аъзолари, оёқ-қўлига
Ва шундайин ширин сўзлар айтди яқин келиб қошига;
125. «О, Диомед, мард бўй энди ва ёв билан мардана жанг қил!
Кўксингга мен отанг Тидей жасоратин қўйдимки солиб,
Ул қалқондор фарқ қилган шул жасорат-ла ағёrlаридан;
Хиралашган кўзларингдан мен даф этдим қора пардани;
Ки энди сен тангрини ҳам, бандани ҳам кўргайсан аниқ.
130. Қани, жангга, Тидейзода! Илло боқий тангри қаршишнгдан
Чикса, асло унинг бирла урушмоққа жаҳд қила кўрма
Ким бўйса ҳам, «вале агар Афродита жанггоҳга тушса,
Жароҳатла ул санамни шафқат қилмай мис наизанг ила».
- Шундай дея кетди нари чақмоқдорнинг шаҳло кўз қизи.
135. Тидейзод ҳам чекинди-ю, илгорлар-ла турди бир сафда.
У аввал ҳам ёвлар билан жанг қилмоқлик иштиёқида
Енган эди, энди эса гайрати ўн ҳисса ошдики,
Кумуш юнгли қўй-кўзилар кўрасига ҳамла қилган шер
Сагалгина яраланса тез тутоқиб кетарди шундай,
140. Зоро унинг кучига куч қўшар эди енгил жароҳат;
Шунда, шерни даф қилишга кўзи мутлоқ етмаган чўпоп
Уйга қочиб кирап, лекин бепаво ва бепапоҳ қўйлар
Маърардилар қўра ичра зир югуриб, бир-бирин босиб;
Дарғазаб шер шунда говдан ошиб тушиб ҳамла қиларди —
145. Диомед ҳам ёв ичига ёриб кирди шундай ғазаб-ла.

- Шу лаҳза у ер тишлатди Астипойни ва Ҳипенорни;
Биринчисин сийнасига санчди ўткир мис наизасини.
Иккимчисин елкасига солиб ўткир мис шамширини,
Бир кифтини танасидан жудо қилди бўйни аралаш.
150. Шундан кейин у тушларни таъбирловчи чол Эвридамнинг
Икки ўғли: Абас ила Полииидга ташланди бирдан.
Шўрлик ота таъбирлолмас энди улар тушин ҳеч қачон;
Диомед тез ечиб олди қурбонларнинг яроқ-совутин.
Сўнг тасиланди у Фенопнинг қартайгандада кўрган қўш ўғли:
155. Ксанф билан Фоонгаки, ошин ошаб ёшин яшаган
Қариянинг меросхўри йўқ эди шу мардлардан бўлак.
Лек Тидейзод шафқат билмай баҳти қаро оға-инининг
Жонин олди ва отага кўз ёш ила муягли ғам-андуҳ
Қолдиридики, қонли жангдан чол бағрига қайтмади улар;
160. Оқибатда чол мулкига эта бўлган эди ағёrlар.

Сўнг Диомед ҳамла қилди Хромийга ва Эхемонга —
Приамзодлар жанг қиларди туриб битта жангаробада;

- Даҳшатли шер кенг далада ўтлаб юрган шохдор молларга
Ҳамла қилиб, буқачанинг ё сигирнинг бўйнидан ғарчча
165. Тишлагандай — Диомед ҳам аробадан Приамзодларни
Шафқатсиз зўр зарба билан қулатди-ю тупроққа қорди
Жасадларин, ечиб олди совутларин, отларни ёса,
Олиб кетинг соҳил томон, деб амр этди ёронларига.
- Шу чоқ Эней кўриб қолди Диомеднинг қиронкорлигин:
170. Ўқ ёмғири остида у тангринамо Пандарни излаб,
Жанггоҳ ичра ҳар томонга олазарак бўлиб югурди;
Кўп ўтмай у кўриб қолди Ликаоннинг шавкатли ўғлини,
Келиб унинг қаршисига, маломат-ла шундай гап қотди:
«О Пандар! Айт, қани сенинг камонингу учар ўқларинг?
175. Қани шону шуҳратларинг? Ахир ҳеч бир троялик ё
Ликиялик журъат эта олмасдику сендан ўзмоққа?
Қани, кўлинг чўзиб Зевсга илтижо қил, тири парронинг
Уз анави паҳлавонга, ким бўлса ҳам; йўқса Троя
Лашкарини қўйратмоқда, кўп мардларнипг пайин қирқди у!
180. Эҳтимол у Трояни ғазабига олган биронта
Қодир, қаҳҳор худованддир? Худо қаҳри даҳшатнок бўлур!»
- Ул шавкатли Ликаонзод жавоб қилди Энейга дарҳол:
«Троянинг саховатли мушовири, довюрак Эней!
Назаримда, ўхшайди у мард Тидейнинг қодир ўғлига:
185. Қалқонидан танидим ва дубулғасин кўз тешигидан;
Отларин ҳам кўрмоқдаман, лек айтолмам ким эканлигин.
Агар ул зот, айтганимдай, метин билак Тидейзод бўлса,
У тангрининг мадади-ла иш кўрмоқда; унинг қошида,
Пайқашимча, бир худованд ниҳон айлаб ўзин абр ила
190. Унга паноҳ бўлмоқдаким, Диомедга йўналтирилган
Жами ўқни четга буриб юборган ҳам ўшал боқийдир.
Мен ҳам унга новак отиб, ўпг елкасин жароҳатловдим,
Аниқ кўрдим ўқим унинг қалқонини тешиб ўтганин.
Суюгандим ул ботирни жўнатдим деб Аид қаърига;
195. Аммо билсам, янгилишибман! Демак унга тангри паногоҳ!
Хозир бунда отларим йўқ жанг қилмоқ-чун, жанграбом ҳам;
Лек ян-янги, жозибали, нурафшон жанграбалардан
Ўн биттаси шай турипти Зелиядда, отам уйида;
Теграсида жанг либоси осилгап бул жанграбалар
200. Ёнларида иккитадан учқур тулипор арпа-буғдой еб
Пиширишиб, ер депсишиб турибдилар охур бошида.
Йўқ, муҳориб отам — кекса Ликаоннинг ўз мақомида
Мени жангга кузатганда айтган гапи эмаскан бежиз:
Троялик лашкарларга сардор бўлиб гар жангга кирсанг,
205. Жанграба билан киргии, деганди у; лек таассуфки,
Осмагандим қулоқ унинг пандларига, — оссам бўларкан.

- Мен отларни аягандим, құршовдаги әл охуридан
 Түйіб, танлаб ем еёлмай сиқилгайлар овқатдан, дея.
 Шул бөйсдан, отлар қолиб, ўзім яёв чиққандым йўлга,
 210. Умид боғлаб камонимпинг құдратига, — лек бўлмади наф!
 Икки машҳур саркардага, Диомеду шоҳ Менелайга
 Мен ўқ узиб камонимдан, икковин ҳам жароҳатладим,
 Лек бешбаттар қутиргирдим чоги, тўқиб қирмиз қонларин.
 Приам ўғлини шод этмоқ-чун Троята лашқарларимни
 215. Олиб келдим, лек чамаси, хоснитсиз қунда қўлимга
 Камониму тирдонимни бу сафарга олган эканиман.
 Онт ичаман, она юртга гар сог-омон қайтиб борсаму
 Насиб этса яна кўриш хотинимни, ота мақомини,
 Майли, юртим босгап ёвлар бошим этсип танимдан жудо.
 220. Гар жанггоҳда наф бермаган шу камалак ила ўқларни
 Ташламасам мен гулханга пора-пора айлаб синдириб!»
- Жавоб қилди шоҳ Пандарга троялик саркарда Элей:
 «Бу гапни қўй, азиз Пандар! Бошқа ишига қўл урмагаймиз
 То иккимиз чиқиб битта аробага, ўшал беҳаё
 225. Паҳлавонни яроғимиз билан гумдои этмагупча ҳеч.
 Кел, мепинг жангаробамга чиқиб, турғил мен-ла ёнма-ён;
 Шунда шоҳид бўлгайсан сен жанг майдонда Трос отларин
 Қўшдек енгил учишига ҳам ҳужумда, ҳам чекпиганда.
 Зевс Диомед қўлин агар яна баланд қилгудек бўлса,
 230. Бу тулпорлар шаҳар томон бизни елдек учирив кетгай.
 Кел, азизим, ол қўлингга қамчи ила гўзал ағсорни,
 Мен жанг қилимояқ учун ерга тушай, ёки сен ёвлар билан
 Жанг қилгилу мен бошқарай тулпорларни жангаробадан!».
- Ликаоннинг хушфазилат ўғли унга қилди эътиroz:
 235. «Ағсорингни ўзинг ушла, отларингни ҳам бошқар ўзинг:
 Зеро отлар ўз эгасин яхши таниб, тезроқ чопгайлар —
 Гар олдига тушиб қочиш тўғри келса мард Диомеднинг.
 Билъакс, улар эшитмаса ўз соҳиби таниш «ҳай-ҳай»ин,
 Ҳуркиб кетиб талмовсира тўхтагайлар, ёки бўлмаса,
 240. Бизни шаҳар ёққа олиб кетажаклар истар-истамас.
 Ана унда ҳамла қилиб шижаотали Диомед бизга,
 Иккимизни ўлдиргай ва ўлжга олгай отларимизни.
 Шунинг учун, сен, Анхиззод, тизгин ушлаб, отларни бошқар,
 Мен эсам ул ҳужумкорни қарши олгум ўткир пайзам-ла».
245. Шул қарорга келиб икков, аробага чиқдилар сакраб
 Ва шамолдек учирдилар тулпорларни Диомед томони.
 Бундан огоҳ бўлган ботир Капанейнинг ўғли Сфенел
 Шундай ажиб қалом айтди Диомедга қилиб таважжуҳ:
 «О довюрак Тидейзода, о қадрдои, эъзоволи дўстим!
 250. Сенинг билан беллашгани мард ўғлонлар келмоқда елиб,

- Икковининг құдрати ҳам беандоза; бири **Ликия**
 Шоҳин фахри ва фарзанди қодирандоз **Ликаонзоддир;**
Иккинчиси — Аххиз ила Афродита фарзанди — Эней.
 Аробага чиқ, азизим, чекинайлик; сен күп дарғазаб
255. Бўлиб олға интилмагил, гар истасанг омон қолмоқни!»
- Таҳдидона қараб уига, жавоб қилди қўрқмас **Диомед:**
«Чекинмоқдан очма оғиа! Мени бунга уйдай олмайсан!
 Йўқ, жанггоҳдан чекинмоқ, ё қўрқиб ўзни шанаға олмоқ,
 Ет одатдир **Диомедга;** билагимда кучим кўп ҳали!
- 260. Аробага чиқишни ҳам истамайман;** мана, кўрасан,
 Улар билан мен пиёда жанг қилгайман; **Афина** далда
 Бермоқдадир юрагимга. **Демак,** учқур отлар уларни
 Жанг майдондан омон олиб қочолмаслар; иккала ўғлон
 Бугун биздан қутулоимас, гар бирори тирик қолса ҳам.
- 265. Сенга бошқа гап айтгум мен, шуни пухта сақла дилингда:**
 Гар Афина насиб этса менга бугун икки ботирни
 Маҳв этмоқни, у чоқда сен шунда қолдир отларимизни
 Жангароба тутқичига боғлаб қўйиб улар афсорин;
 Ўзинг эсанг дарҳол Эней отларининг олдига югар
- 270. Ва уларни жадал ҳайда данайларнинг қароргоҳига.**
 Бир замонлар Зевс Тросга унинг ўғли **Ҳанимед** учун
 Асл зотли отлар берган — бул бедовлар ўша зотдандир;
 Булардан зўр аргумоқ ҳеч топилмагай рўйи заминда.
 Аххиз эса **Лаомедон** уюрига ўз бияларин
- 275. Хуфиёна юбортириб иоил бўлган эрди бу зотга:**
 Олтита той туғилди сўнг шоҳ **Аххизнинг** отхонасида;
 У тўрттасин олиб қолиб парваришилаб боқди уйида;
 Жанг майдонда жавлон урган бул иккисин берди Энейга.
 Гар уларни қўлга олсак, шон-шуҳратга бўлгумиз эга!»
- 280. Булар шундай мусоҳаба қилиб турган аснода, ёвлар**
 Яқин келиб қолгандилар учирганча олов отларни.
 Аввал Пандар гап бошлади **Диомедга** таважжуҳ қилиб:
«О оташқалб, мард муҳориб, Тидей шоҳнинг номдор ўғлони!
 Мен камондан оғули ўқ отиб сени маҳв этолмадим;
- 285. Энди найзам отиб қўргум, шояд аниқ олсам мўлжални».**
 Шундай дея, қулочкашлаб маҳобатли найзасин отди;
 Ўткир учли найза паррон этиб бориб, тешди қалқони
 Ва **Диомед** эгнидаги зирҳга тегди чунон қарсиллаб.
- Ликаоннинг соҳибкамол ўғли масрур бўлиб ҳайқирди.
- 290. «Тешиб ўтди найза човинг!** Энди узоқ чекмассан азоб;
 Ниҳоят мен сени мағлуб айламоққа бўлдим мушарраф!
- Соҳибкамам **Диомед** ҳам дадил жавоб қилди шу заҳот:
«Зое кетди зарбанг! Лекин йўқ деганда, иккингдан биринг

Қонга ташна Ареј нафсин ўз қони-ла қондирмагунча,
295. Аминманки, дам олишни унутгайсиз икковингиз ҳам!»

Шундай деб у найза отди; ва Афина унинг найзасин
Пандарнинг қоқ қаншарига йўналтириди: ул нобудкор тир
Ўтиб оппоқ тишлар аро, юмшоқ тилни тагидан уади
Ва бошоги тешиб чиқиб тўхтаб қолди ияқ остидан.

300. Шунда Пандар аробадан «гурс» қулади ва эгнидаги
Кўп антиқа ва ранго-ранг совутлари жарапнглаб кетди;
Олов отлар ҳуркиб кетди; Пандарнинг ҳам узилди жони.

Ана, Пандар жасадини ахейлардан қўриқламоқ-чун
Эней қалқон, найза бирла сакраб тушди жанграбадан.

305. У жасаднинг теграсида юрар экан қудратли шердек,
Яқин келмоқ ниятида бўлгашларга найза ўқталиб:
«Ким жасадга яқинлашса, ҳеч аямай, сугуриб олгум
Унинг жонин», дея таҳдид солар эди ахейзодларга.
Шу чоқ қодир Тидейзода ердан зилдек бир харсанг олди —
310. Ки ҳозирги одамлардан иккиси ҳам кўтаролмасди —
Диомед шу харсангтоши қулочкашлаб чунон отдики,
Харсанг паррон этиб бориб, Анхиззоднинг сонига тегди;
Бу зарбадан Энейнинг тос суяги ҳам мажақланғанди,
315. Пайлари юз пора бўлиб, териси ҳам шилинган эди.
Маъв этилган мард тиз чўкиб, қўлларини тиаркан ерга,
Кўзин олди бўлиб сиё, вужудини қамради зулмат.

Битар эди ҳалқ сардори мард Энейнинг куни шу заҳот,
Агар кўриб қолмагандан Афродита — онаизори, —
Бу Зевс қизи шу Энейга бўйда бўлган эди Анхиздан.

320. Маъбуда оқ билаклари билан ўғлини боғрига босди,
Сўнг, биронта бедовсувор ахей пайза санчиб кўксига,
Ўғлонимни жондан жудо қилмасин, деб ёйди сержило
Чодрасининг қатларини ва шу тарзда Анхиззодани
Жаңг майдондан ғойибона олиб чиқиб кетди маъбуда.

325. Бу орада Капанеийзод Сфенел ҳам бажо айлади
Тидей ўғли Диомеднинг фармонини: ўз метинтуёқ
Отларини олиб бориб жанг қайнаган ердан нарироқ,
Араванинг тутқичига банд айлади узун тизгинин;
Сўнг Энейнинг узун ёлли отларига ташланиб жадал,

330. Ҳайдаб кетди бедовларни ахейларнинг қароргоҳига.
У ерда у топиб ўзин содиқ дўсти мард Диепилни,
Буюрди бул тулпорларни бандаргоҳга олиб бормоқни;
Ўзи эса сакраб чиқиб аробага, обдор тизгинни
Ечди-да, шоҳ Диомеднинг орқасидан учирив кетди
335. Отларини, Тидейзода эса жадал қувиб борарди

Бу аснода ғоят бадқаҳр найзаси-ла Афродитани,
Зеро, унинг жангга қатнаб, лашкарларни бир-бирларига
Тезлагувчи Афинадек, ё гораткор Энио каби
Қудрати зўр маъбудалардан маслигин яхши биларди.

340. Довюрак зот Диомед зич оломоннинг орасин ёриб,
Маъбудага етган заҳот ҳамла қилиб найзаси ила,
Унинг нозик билагини дабдурустдан жароҳатлади:
Найза унинг әгнидаги Харитларнинг ўзи тўқиган
Хушмуаттар ёпинчиқни тешиб ўтиб, билак терисин
345. Шилган эди; Киприданинг боқий қони оқди чакиллаб,—
Бундай ажиб, ноб суюқлик бўлгай фақат ахли самода:
Зеро, улар на ошу нон еядурлар, на май ичурлар;
Шул боисдан, қонлари йўқ ва боқийлар деб аталурлар.
Маъбуда жон аччиғида чинқирди-ю, ташлаб юборди
350. Қучогидан фарзандини: шу заҳоти Аполлон уни
Илиб олиб, ғойиб қилди қора булат ичига буркаб,
Биронта бир бедовсувор ахей унинг алп кўксига
Найза санчиб, жондан жудо айламасин, деган мақсадда.
Бу пайт таҳдид қилди янгроқ овоз ила мард Тидейзода:
355. «Даф бўл, кўздан, ҳей, Зевс қизи! Қоранг ўчир, жанг майдонидан,
Е каммиди мудом йўлдан оздирганинг заифаларни?
Гар, сен яна аралашсанг ҳарб ишига, аминманки мен,
Тепа сочинг тикка бўлгай «уруш» сўзин эшитган чоғинг!»

Маъбуда ҳам ранги ўчиб нари кетди теран ғуссада.

360. Бу аламли дарддан ҳушин йўқотаёзган Афродитани
Қўлтиқлабон олиб кетди Ирида тез; гулбадан сўлди!
Киприда шул чоқ жанггоҳнинг сўл ёнида кўрди Арейни;
У ўлтирас; мотамсаро эди унинг боқий отлари;
Афродита оғасининг қаршисида тиз чўкиб, унга,
365. Зар абзалли отларингни бериб тур, деб ёлборди титраб;
«Оғажоним, қўллаб юбор, отларингни жанггаробангни
Бериб тургил, етиб олай тангригоҳга — арши аълога.
Жароҳатим азоб берур; мени фоний банда Диомед
Яралади. У Зевс-ла ҳам олишмоқдан тоймайди, чоғи!»
370. Шунда Ареј берди унга олтин абзал аргумоқларин;
Дили вайрон Афродита сакраб чиқди жанггаробага,
Унинг бирла Ирида ҳам чиқиб қўлга олди афсорни
Ва отларга қамчи босди, муте отлар учди шамолдек;
Боқийларнинг Олимпдаги масканияга етдилар зумда
375. Ва Ирида — Зевснинг учқур хабарчиси жанггаробадан
Тулпорларни чиқардию охурларга солди амбар ем*.
Бу аснода Афродита зор-зор йиглаб, онаизори

- Дионанинг қаршисида тиз чўқди, у бағрига босиб
Эркалади ҳур қизини сўнг юзланиб гапирди унга:
380. «Ҳизалогим, қайси тангри сенга бундай густоҳлик қилди?
Е ёмонлик қилибмидинг сен ошкора бирон боқийга?»
- Деди ханда соҳибаси Афродита зорланиб унга:
«Аргосликлар саркардаси мутакаббир Диомед мени
Яралади, сабаб — кўзим оқ-қораси эркам Энейни
385. Жанг ичидан олиб чиқмоқ бўлган эдим, бор гап шу холос.
Хозир уруш Троя ва Ахайянинг ўртасидамас,
Худолару данайларнинг ўртасида бормоқда, билсанг!»
- Жавоб қилди ўз қизига соҳибкамол, соғдил Диона:
«Қизгинам, сен дадил бўлгил, юрагингни не изтироблар
390. Тирнаётган бўлса ҳамки, сабр қилгил, зеро, Олимпда
Маскан қурган биз худолар билан фоний бандалар аро
Бўлиб турган нифоқ-низо бошимизга бир бало бўлган.
Чунончи, шоҳ Алоейнинг икки ўғли: Эфиальтес ва
Атос икков Арейни кўп изтиробга солган эдилар.
395. Мис занжирга боғлаб қўйиб: Ареј ўн уч ой мис зиндоңда
Шу кишаңбанд аҳволида чеккан эди кўп машаққатлар.
Гар лутфкор Эрибека — зулмкорлар ўгай онаси
Ушбу сирни яширипча айтмаганди эди Ҳермесга,
Жангга ташна Ареј балки шу зиндоңда бўларди нобуд:
400. Озиб-тўзиб, чўп устихон бўлиб қолган жанг худосини
Ўшал машъум зимишондан Ҳермес олиб қочиб чиққанди.
Ҳера ҳам шу каби азоб чеккан эди Амфитрионнинг
Мард ўғлидан*: у уч тишли талх ўқ ила яралаганди
Маъбуданинг сийнасини. Шундан кейин узоқ вақтгача
405. Сармаъбуда бу аламдан ғоят қаттиқ чекканди азоб!
Худовандлар ичida энг даҳшатлиси Аид ҳам ҳатто
Тири паррон аламини тортган эрди. Уни ҳам ўшал
Мард Диомед жанг пайтида яралабон қопқа олдида,
Кўп азобу уқубатлар солган эди унинг бошига.
410. Шунда руҳан маҳзун Аид чидай олмай оғриққа асло,
Учиб чиққан эди Зевснинг масканига — юксак Олимпга;
Ки Аиднинг елкасига чуқур ботган ўқ изтиробга
Солар эди унинг қалбин. Вале, ўшал шум жароҳатга
Ҳаким Пеан малҳам қўйиб оз фурсатда дардин олдию,
415. Боқий бўлиб туғилган бул худовандга бахш этди шифо.
Густоҳ банда! Ҳайиқмасдан дилозорлик қилганди, нодон:
Юксак Олимп аҳлига у камони-ла солганди таҳдид.
Диомедни сенга, қизим, гиж-гижлаган Афина әрур.
420. Тентак банда! Билмайдики ул диловар, худовандларга
Барибир у бу қонли жанг майдонидан ўз ватанига

Қайтмагай ва фарзандлари тиззасига ўтиргагайлар,
«Дада» деб ҳам айтмагайлар. Ундан кўра бул паҳлавон зот
Ўйлаб кўрса бўлар эди не қиласин, гар сендан, қизим,

425. Қудратлироқ зот у билан куч синашига тушса майдонга.

Тагин Адраст қизи, унинг вафодори Эгиалея

Бир кун келиб тун паллада ўз навқирон ёстиқдошини

Қўмсаб бирдан фарёд солиб бутун элни этмасин бедор».

Шундай деб у артар эди боқий қонни қизи қўлидан:

430. Киприда дард кўрмагандай бўлди бирдан оғриғи қолиб.

Бу аснода, барча гапдан воқиф бўлган Афина билан

Ҳера икковичининг отиб, Зевс гашига тегмоқ бўлдилар;

Афина сўз олди бошлаб — ул шаҳло кўз жангкор маъбуда:

«Бузрук падар, қудратли Зевс, бир гап айтсан чиқмасми жонинг?»

435. Шу тўғрими, Афродита бугун яна бир юпон қизин

Оғидрганимиш ўз ардоқли троялик ўғлонларига?

Балки ўшал қизни сўйиб, ўз илоҳий либосидаги

Олтин тўғноғич-ла нозик билагини тирнаб олгандир?»

Тангрилару бандаларнинг падари Зевс жилмайиб қўйди.

440. Ва қошига чорлаб олтин Кипридани, айтди бир қалом:

«Эрка қизим! Жангур жадал тушган әмас сенинг зиммангга.

Сенинг ишинг машғул бўлмоқ лаззатбахш ишқ-муҳаббат ила;

Харб ишини Арей ила Афинага қўйиб берайлик».

Шу тариқа сухбат қуриб ўтиради боқий тангрилар.

445. Бу маҳал мард Тидейзода ҳамла қилди яна Энейга:

Билса ҳамки у Энейга Аполлоннинг паноҳ эканин,

Шу қудратли худодан ҳам хайиқмади; унинг нияти

Энейни қатл этиб, ечиб олмоқ эди обдор совутин.

Диомед уч марта ҳужум қилди уни ўлдирмоқ бўлиб;

450. Лек Аполлон уч марта ҳам даф айлади унинг зарбасин;

Тўртични бор ул тангриваш шайлланганда яна ҳамлага,

Чўнг мерган Феб мудҳиш овоз билан унга қилди дағдага:

«Эсингни йиғ, боқийлар-ла тенгглашмоқни хаёлинингга ҳам

Келтирма ҳеч, о мағрур зот! Ки самовий тангрилар билан

455. Рўйи замин бандаларин муқоиса қилиб бўлмас ҳеч!»

Тидейзода қўрқиб кетиб Аполлоннинг дағдагасидан,
Бир оз ортга тисарилди. Феб ҳам шу пайт жанг орасидан
Анхиз ўғелин олиб чиқиб Пергамнинг энг чўққисидаги
Ўз муҳташам маъбадига келтирди-ю, ётқизди аста:

460. Лета ила маҳорибкор Феба ушбу ибодатгоҳда

Анхиззодга уғурдилар иқтидору илоҳий жамол.

Айни пайтда, Феб — Аполлон бунёд этди соҳта бир рўё —

- У ҳам жонли Эней эди, ўхшар эди аслаҳаси ҳам.
 Ушбу рўё теграсида ҳам Троя, ҳам Юнон аҳли
465. Тўқнашдилар ва қоришиб кетиб, ҳўқиз теридан бўлган
 Кунгирадор оғир, енгил қалқонларни ёрдилар торс-торс.
 Кумушкамон Феб таважжуҳ этди тангри Арейга шу чоқ:
 «О бандакуш, қалъаларнинг ғоратгари, о қонхўр Ареи!
 Бул муҳориб Тидейзодни қувмайсанми ахир жанггоҳдан?
 470. Зевс билан ҳам жанг қилишдан тоймайди у, гар қўйиб берсанг.
 Боягина Киприданинг билагидан жароҳатлади;
 Сўнг менга ҳам нақ илоҳий қувва япглиғ ҳамла қилди у!»—

- Шундай дея, Пергамнинг сар чўққисига инди Аполлон;
 Ёвуз Ареи эса шунда Фракия лашкарбошиси
475. Қаққоноёқ Акамасга ўхшаб олиб, Приамзодларга
 Янгроқ овоз билан шундай баландпарвоз нутқ сўзлади:
 «Соҳибқирон Зевс паноҳи остидаги о Приамзодлар!
 Токайгача халқингизни ахейларга хўрлаб қўясиз?
 Еки улар жанг қиласинми Илионнинг бўсағасида?
480. Таңгримонанд Ҳектор янглиғ эътиборли диловар Эней —
 Шоҳ Анхизининг номвар ўғли қолди жангнинг қоқ ўртасида!
 Қани, дўстлар, қутқарайлик паҳлавонни қиёмат жангдан!»

- Шундай дея уйғотди у ҳар кимсада гайрат, жасорат.
 Вале энди шоҳ Сарпедон таъна тошин отди Ҳекторга:
 «Қайда қолди, Ҳектор, сенинг бир замонги диловарлигинг?
 Сенмасмидинг, Илионни элу юртсиз, муттафиқларсиз
 Ёлғиз ўзим, куёвларим, иниларим билан ҳимоя
 Қилажакман, деб керилган? Қани ўша ишиларинг, айт?
 Мен улардан биронтасин кўрмадим бу жапг майдонида.
490. Ҳаммалари шердан қўрқкан лайчалардек пана-панада;
 Бу жанггоҳда жапг қилётган бизлардирмиз — мададкор әллар:
 Чунончи, мен бир муттафиқ сифатида келдим олисдан,
 Зоро, Қсанф дарёси ҳам, Ликия ҳам йироқdir бундан,
 Үнда қолган менинг суюқ хотиним ва жажжи ўғилчам,
495. Ҳасисларнинг жасадини уйғотувчи улқан ҳазинам.
 Гарчи, бунда юнонларга ўлжа бўлғич ҳазипам йўқдир,
 Шунда ҳам ёв билан жангда олишувдан бош тортмам асло.
 Ва лекин сеп шаҳардаги хотин-халаж, бола-чақани
 Фанимлардан муҳофаза қилмоқ учун ўз лашкарингни
500. Жангга ундаш ўрнига, қўл қовуштириб турибсан ҳамон.
 Эҳтиёт бўл, Ҳектор, тағин ҳаммаларинг бешафқат ёвнинг
 Шум домига илинибон, асир бўлиб қолманглар яна!
 Апа унда ёвлар ажиб шаҳрингизни қилгайлар ғорат!
505. Сен шул ҳақда кеча-кундуз қайғурмогинг, жанг майдонига
 Мудом даъват этмоғинг шарт саркардалар, муттафиқларни,
 Дағдагаю таъналардан эса соқит бўлмоғинг лозим!»

- Сарпидоннинг бу гаплари қаттиқ ботди Ҳектор қалбига:
 Қўлда қурол билан ул мард сакраб тушди жангаробадан:
 Найзасини силкитганча, руҳлантириб жангга барчани,
510. Кезиб чиқди лашкаргоҳни ва бошлади шафқатсиз ғирғин!
 Жами лашкар ортга қайтиб, ахейларга юзма-юз турди;
 Ахейлар ҳам зич сағ бўлиб ёв ҳамласин кутди мардона.
- Зар кокилли Деметранинг нафасидан уйғонган шамол,
 Ул муқаддас хирмонларда дон шопирган аҳли деҳқонни,
515. Бошдан-оёқ кўмганидек олтин бугдой тўпони билан,
 Юнонлар ҳам бошдан-оёқ бурканганди чаңгу тўзонга;
 Чанг жанггоҳда елдек учиб, шахт бурилган отлар туёғи
 Остидан то мис самога* етган эди; аробакашлар
 Ўз забардаст кўллари-ла йўллардилар отларни ёвга;
- 520.** Лек Троя мададкори жўшқин Арей лашкарлар сафин
 Кезиб юриб, бутун жангни буркаб олди қора пардага.
 У Аполлон амрин бажо айлар эди; Ки Феб ахейлар
 Паноҳгоҳи Афинанинг жангни ташлаб кетганин кўргач,
 Амр этганди ундумоқни троялик лашкарни жангга.
- 525.** Ўзи эса Анхез ўёлин ул муборак ибодатгоҳдан
 Олиб чиқиб, куч ва гайрат уғурди тез унинг кўксига.
 Эней шу тоқ ўз дўстлари даврасида бўлди намоён;
 Ҳамма уни куч-гайратда бекусуру тани-жони сог
 Ва бешикаст ҳолда кўриб масрур бўлди, лек ҳеч ким ундан
530. Ҳолу ахвол сўрамоққа улгурмади; зероки ҳамма
 Машғул эди зарур иш-ла: ушбу ишга кумушкамон Феб,
 Қопхўр Арей ва низокази Эридалар қистар эдилар.
- Саркардалар — икки Аякс, Одиссей ва Диомед шу пайт
 Ахейларни ундардилар жиiddу-жаҳд-ла жангга кирмоққа;
535. Ваҳоланки, ахейзодлар шундок ҳам ҳеч қўрқмас эдилар
 Фанимларнинг қудратидан ва даҳшатли ҳайқириғидан.
 Серкўланка булутларни ўз шиддаткор нафаси билан
 Фазо узра учирувчи Борей ҳамда ўзга шамоллар
 Маст уйқуда ётган тинч ва осуда пайт, чақмоқттар Зевс
- 540.** Индиради булутларни ғоят юксак тоғлар бошига —
 Ахейлар ҳам айни шундай булат янглиғ қилт этишмасдан,
 Фанимларнинг ҳужумини қўрқув билмай кутар эдилар.
 Агамемнон сафлар аро елдек учиб берарди далда:
 «Мард бўлинглар, биродарлар, бўлсин доим руҳнингиз тетик;
- 545.** Ҳар бирингиз ор қилингиз жанг пайтида бир-бирингиздан?
 Ки ори бор жангчи қўпроқ омов қолгай, бўлмагай нобуд;
 Лек қочоқлар эришгайлар на шавкатга ва па на жотга!»

- Шундай дея энг олдинда келаётган Деикоонга
 Найзасини итқитди у; бу Пергасининг ўғли, Энейнинг
550. Энг қадрдон дўсти эди; Троядга Приамзодлардек

- Изват-ҳурмат қилардилар: ки у мудом биринчи бўлиб
 Жанг қизиган ерга ёриб киришга кўп ишқибоз эрди.
 Агамемнон отган найза бориб тегди ёв қалқонига;
 Лек қалқон дош беролмади; найза уни ёриб ўтди-ю
555. Камарини чўрт узди ва қовуғига ҳам ёриб кирди;
 У заминга «турс» йиқилди, совутлари жаранглаб кетди.
- Шу чоқ Эней ҳам иккита аргосликни — шоҳ Диоклеснинг
 Икки ўғли Орсилох ва Крефонни айлади яксон.
- Шоҳ Диоклес яшар эди гўзал Фера шаҳрида, умри
 560. Ва давлати бўлиб фузун; бошланганди унинг насаби
 Азим дарё Алфейдан,— у Пилиядан ўтарди оқиб.
 Туғилганди шу дарёдан диловарлар шоҳи Орсилох;
 Орсилоҳдан туғилганди шоҳ Диоклес — соҳибкамол вот;
 Диоклесдан әгиз ўғил — Орсилох ва жасур Крефон
565. Туғилганди; улар турли савашларда моҳир әдилар,
 Икки дуркун йигит жангда Агамемнон ва Менелайнинг
 Исподини ювмоқ учун Илионга келган әдилар
 Улкан қора кемаларда; лек уларнинг икковлари ҳам
 Бахти қаро эканларки, шу заминда тоғдилар қазо.
570. Баланд тоғлар чўққисида, қуюқ ўрмон ичкарисида
 Она шернинг сутин эмий катта бўлган ва атрофдаги
 Қўраларни ғорат қилиб, бўрдоқи қўй ҳам әгри шоҳли
 Қорамолни тортиб кетиб кун кечирган ва лекин бир кун
 Ботир овчи отган ўқдан ер тишилаган икки баҳайбат
575. Шердек — улар қуладилар алп Энейнинг маҳвкор зарбидан,
 Қуладилар замин узра икки азим чинор сингари.
- Буни кўриб, шоҳ Менелай силкитганча қўлда найзасин,
 Совутларин ярақлатиб саф олдига чиқди отилиб:
 Арей уни тезлаганди бунга, шояд Эней қўлидан
580. Ажал топса Диомед ҳам деган пият ила ниҳоний.
 Лек Несторзод кўриб қолди буни шу чоқ — хуш дил Антилоҳ;
 Ва отилиб чиқди у ҳам саф олдига, халқ чўбонини
 Бирон ғаним маҳв этмасин тагин, шунча тўкилган қонлар,
 Шунча хатти-ҳаракатлар хайф кетмасин, деган шубҳа-ла.
585. Бу пайт мардлар астайдил шайланиб беаёв жангта,
 Найзаларин ўқталишиб турардилар қарама-қарши.
 Лек Менелай ёнида тез пайдо бўлди Антилоҳ бирдан,
 Буни кўрган Эней қанча зўр муҳориб бўлса ҳам, лекин
 Бир-бирига таянч бўлган икки алпдан чекинди ортга.
590. Алплар эса олиб қайтиб мурдаларни лашкаргоҳ томони,
 Шўрликларни қолдирдилар маҳзун дўстлар ихтиёрида;
 Сўнг жанггоҳга қайтиб, яна жанг қилдилар олдинги сафда.
- Жангда улар Пафлагонъя лашкарининг азим сарбони
 Арейсифат Пилеменни зор қақшатиб ғориб этдилар.

595. Шавкати зўр наизаандоз Менелай ўз рўбарўсида
Турган ушбу паҳлавоннинг ўмровига санчганди наиза;
Шоҳ Антилоҳ йиқди ерга бу пайт унинг аробакаши
Атимнийзод Мидонни ҳам; у отларни буриб, қочмоққа
Шайлапгапда, Антилоҳ тош отиб унинг метин тирсагин
600. Мажақлади; фил суюкли тизгин тушиб кетди қўлидан,
Антилоҳ бир сакраб, Мидон чаккасига урди шамширин;
У оғир бир иҳрадию аробадан мук тушди ерга
Ва боши-ла елкагача қумга ботиб, то ҳурккан отлар
Жойларидан қўзғалгунча шу алпозда тиккайиб қолди;
605. Сўнг Антилоҳ бедовларни ахейларнинг қароргоҳига
Ҳамчи билан саваб ҳайдаб кетганида, мурда қулади.
- Бул мардларни кўргап Ҳектор энг қаҳрли ҳайқириқ билан
Улар томоп ҳамла қилди; троялик азаматлар ҳам
Орқасидан қўзғалдилар; бу беҳисоб лашкар аҳлига
610. Ҳонхўр Эней ва золима Эпиолар әдилар сардор:
Важоҳатли наизасини силкитганча бандакуш Арей,
Ҳектордан гоҳ ўзиб кетар, гоҳ югуран эди ортидан.

Жанг худосин кўриб қолиб, бу муҳориб даҳшатга келди,
Поёни йўқ саҳро бўйлаб кетатуриб, нақ дабдурустдан
615. Кўпик сочиб ва шовуллаб чўнг денгизга қўйилаётган
Шўх дарёни кўрган иштади сайдиҳ каби у шу заҳоти
Орқасига тисарилди ва халқига юзланиб деди:
«Дўйстлар, бугун тангринамо Ҳектор асл наизабардордек
Ва бекиёс паҳлавондек жанг қиласкан, ажабланмоқ не?

620. Унга паноҳ бўлиб мудом жанг худоси, ўлимни ҳайдар!
Ҳануз Ҳектор ёнида у жанг қилмоқда фоний бандадек!
Биродарлар, ғанимлардан юз ўғирмай жанг майдонидан
Чекининглар, тангрилар-ла олишмоқдан бўлинг эҳтиёт!»

- Бу аспода яқин келиб қолган эди трояниклар.
625. Ҳектор битта аробада жанг қилётган қўши муҳориби ни —
Чаққон ва мард Мепесф ила Аниҳиалини ўлдирди шу чор.
Теламоний буюк Аякс кўп ачинди бу ўлганларга;
Яқин бориб у ёв сари, яшиндек тез наизасин санчди
Селаг ўғли Амфийнинг қоқ киндигига; мўйсафид Селаг
630. Яшар эди экинзори мўл Песода; ва лекин тақдир
Унинг ўғлини Приамзодлар учун жангга ундалган эди.
Аякс отган наиза унинг қовуғига кирганди ботиб;
У гурсиллаб йиқилди ва голиб Аякс унинг совутин
Ўлжа олмоқ ниятида тепасига борди югуриб;
635. Аммо ёвлар ёғдирдилар пайзаларни мисли ёмғирдек;
Ҳалқонида тирноқча жой қолмаганди новак тегмаган.
Шунда ҳам у оёғини босиб туриб ўлик кўксига,
Мис наизасин ёв танидан тортиб олди; лек улгурмади

У Амфийнинг бошқа яроқ-аслаҳасин ечиб олмоққа:

640. Ки у қўрққан эди найза ўқталганча босиб келётган Сон-саноқсиз троялик қуршовида қолиб кетишдан; Гарчи Аякс не алпеклбат, не паҳлавон бўлса ҳам, ёвлар Уни ортга тараффудда чекинмоққа этдилар мажбур.

Шу йўсинда оташ жангта киришдилар яна қўшиллар.

645. Бу аснода Ҳераклнинг мард ўғлони Тлиполемни Ёвуз тақдир тўқнаштирди марди майдон Сарпедон ила — Зевснинг машҳур ўғли билан набираси рўбарў келди*, Аввал бошдан Сарпедонга Ҳераклзод гап отди шундай: «О Ликия шоҳи, жангнинг нималигигин билмаган ношуд, 650. Бу жанг аро даг-дағ титраб юришингдан не ҳожат сенга? Ёлғончидир, сени Зевснинг фарзанди деб гап тарқатганлар! Йўқ, йўқ, Зевсдан бир замонлар бўнёд бўлган азамат әллар Орасида сен әрурсан энг заифи, рамақижони; Ба аксипча, — дейдиларки, — менинг отам ўта диловар, 655. Шерюрак зот — шоҳ Ҳеракл қуч-қудратда экан бепазир! Бир вақт отам оз микдорли лашкар билан олти кемада Бу даргоҳга отлар сўраб келганида Лаомедондан, Илиопни айлаб ғорат, ҳувиллатиб кетган экан у!* Сен қўрқоқсан, лашкирингни ўлим сари келурсан бошлаб. 660. Йўқ, менимча, троялик учун мадад бўлолмайсан ҳеч: Япглишгансан Ликиянгни тарк этиб сен; агар юз чандон Қудратлироқ бўлганингда ҳам, ажалинг менинг қўлимда. Зоро Аид қопцасига этгум сени бугун равона!»

Сарпедон ҳам жавоб қилди Ҳераклзод Тлиполемга:

665. «Тўғри, отаңг саодатли Илионни вайрон этганди, Сабаби, шоҳ Лаомедон ўз лағзидан қайтган эди-да: Аҳмоқ шоҳ ўз халоскорин таҳқираган ва ваъда қилган Отларини олис элдан келган зотга бермаган эди. Лекин энди сенга келсак, амииманки, умринг тутаган; 670. Ҳа, қотилинг мен әрурман — ушбу найзам олур жонингни, Бахш этгайсан менга шавкат, тулпори мўл Аидга — руҳинг».

Шундай деди шоҳ Сарпедон. Тлиполем кўтарди баланд ўз найзасин отмоқ бўлиб; бирдан икки рақиб найзаси

- Бир пайтда учди қўлдан; Сарпедоннинг машъум найзаси 675. Рақибининг қоқ бўйнига бориб тегиб, энсадан чиқди: Тлиполем кўзи олди сиёлашиб, жон берди дарҳол. Лекин у ҳам айни пайтда Сарпедонни яралаганди; Найза унинг баданини чок айлабон қадалган эди Тос суюкка; лек падари Зевс сақлаб қолди ўлимдан.

680. Ёронлари Сарпедонни жанггоҳдан тез олиб кетдилар Авалилашиб; аммо найза қаттиқ азоб берарди унга;

- Қаҳрамонга паноҳ бўлган ёру дўстлар шошғанларидан
Ўйлашмади бад наизани жароҳатдан тортиб олмоқни;
Ярадор ўз оёғи-ла юрур эди шундай қилишса;
685. Ул ёқда ҳам Тлиполем жасадини данайлар жадал
Олиб чиқа бошладилар жанг майдондан; бу ҳолни кўрган
Шижаоти Одиссейнинг чўнг қалбидагазаб;
У, чақмоқдор Зевс ўғлини қувиб етиб маҳв этсаммикин,
Ё Ликия лашкарини битта қўймай қийратсаммикин
690. Тутдай тўкиб бу жанг аро, дея бир оз ўйланиб қолди.
Илло Зевснинг иқтидорли ўғлини наиза билан маҳв этмоқ
Соҳибназар Одиссейга буюргаган экан тамоман,
Ки Паллада қаратганди унинг қаҳрин ликияликларга.
Жанг бошлаб у, Керап, Галий, Аластору Хромийларни,
695. Ноемону Алкандрни, Пританни ўлдирди бир-бир;
Шоҳ Одиссей кўп лашкарнинг қуритарди яна ёстиғин —
Шу пайт обдор дубулгали Ҳектор уни кўрмаганида:
Мис совутин ярақлатиб у саф ёриб отилди олга
Давайларга солиб даҳшат. Дўстин кўриб суюнган Зевсзод —
700. Шоҳ Сарпедон ҳазин овоз билан унга юзланди шундай:
«Дўстим Ҳектор! Жасадими ахейларга ўлжа қолдирма;
Ҳимоя қил! Уидан кўра, кўзим юмай сизнинг дилбаста
Шаҳрингизда; қараб турсам, пешонамга ёзилмаганкан
Киндик қоним тўкилган ўз ватанинга қайтиб бормоғу
705. Масрур бўлмоқ рафиқаму ўғилчам-ла кўришиб дийдор!»

- Аммо Ҳектор жавоб қилмай Сарпедоннинг илтижосига,
Олга томон елиб кетди — ошиқарди унинг мард қалби
Тезроқ юони лашкарини даф қитмоғу маҳв этмоққа.
Сарпедонни бу пайт дўстлар ўтқаздилар далада ўсгал
710. Зевс дарахти — ғоят хушқад азим шамшод кўланкасига*.
Бунида унинг энг суюкли ва диловар дўсти Пелагон
Тортиб олди баданига чуқур ботган узуни наизани:
Сарпедоннинг жони чиқиб, кўз олдлари қоронгулашди.
Бир оздал сўнг яна чуқур тин олди ва салқин шаббода
715. Уни яна жонлантириб, базўр нағас ола бошлади.

- Аргосликлар Арей билан мард Ҳекторнинг рўбарўсида
Зич туришар, соҳил томон бирортаси қочмас эди ҳам,
Олдинга ҳам ҳамла қилмас эди лекин Приамзодларнинг
Тарафида жанг худоси борлигидан воқиф бўлишиб,
720. Юзни орта ўгириласдан борарадилар чекиниб аста.

Иқтидорли Ҳектор ва жон кушандаси Арей шу куни
Не-не азиз одамларнинг бошларига етмади дейсиз?
Булар: Орест — бедовсувор, сўнг Тевфрас — тангримонанд эр,
Қўрқув билмас Эномаос, Этолия наизабардори

725. Трех, Эноп ўғли Ҳелен, олачипор белбог таққап мард —
Орезбийдир; мол йигишда суяги йўқ бу гилалик зот
Кефис кўли соҳилида истиқомат қиласарди аксар
Бой-бадавлат оиласар қаторида — беотиялик.
- Айни шу пайт ахейларнинг қонли жангда қирилётганинг
730. Кўриб ҳолди ул оқбилак сармаъбуда Ҳера Олимпдан
Ва шу заҳот Афинага бундай сўз-ла этди таважжух:
«О маъбуда, бузрук Зевснинг жангкор қизи, қандай фалокат!
Агар дарҳол чек қўймасак қаттол Арей ғазабига биз,
Менелайга, Трояни горат этиб ғолиб қайтгайсан
735. Ўз уйингга, деб айтган сўзларимиз пуч чиқдай мутлоқ!
Ушбу уруш борасида, кел, ўзимиз бош қотирайлик!»
- Шундай деб у Зевснинг шаҳлекўз қизипи унатди гапга;
Лекин бузрук Крон насли сармаъбуда Ҳеранинг ўзи
Олтин абзал тулпорларни аробага қўша бошлади.
740. Ҳеба эса аробанинг темир ўқин икки бошига
Кегайлари саккизтадан, қўш ғилдирак кийдириди мисдан;
Ғилдираклар айланаси олтин бўлиб, улар устидан
Қопланганди пухта этиб мис гардишлар ғоятда турфа!
Ярақларди гуцчаклари — гир айланга кумуш қопланган;
745. Зар ва кумуш тасмалар-ла ўқ устига маҳкам боғланган
Кажавага ёй шаклида икки тутқич ўрнатилганди;
Пайванд эди кажавага кумуш шоти; ки Ҳеба унга
Гўзал олтин бўйинтуруқ, олтин абзал илди — нурағшон;
Шунида бутун вужуди-ла жанг майдонга толпинган Ҳера
750. Ўз беказо тулпорларин қўшди жадал жангаробага.
- Айпи шу пайт Афина ҳам Зевс кўшкида ҳарир ўртигин
Елкасидан аста ерга туширдики, маъбуда уни
Ўз қўли-ла тўқиб, унга ўзи ажиб гуллар тикканди;
Үртугининг ўрнига у чақмоқдор Зевс совутин кийиб,
755. Бошдан-оёқ қуролланиб, ҳозирланди андуҳкор жангга.
Кифтга илди кунгираси сершокила тангри қалқониц, —
Бу қалқонининг ҳаммаёғин чулғаганди бебадал Ваҳшат:
Бунда Нибоқ ва Иқтидор, қўрқоқларга ғоят ўч — Таъқиб,
Қодир падар тангри Зевснинг мўъжизаси — баҳайбат маҳлуқ
760. Горгонанинг таҳдидона, машъум боши муҳайё эрди!
Тўрт жигали зар дубулға кийди бошга маъбуда шу чоқ —
Ўнда юзта паҳлавоннинг тасвири акс эттирилганди.
У оташин аробага чиқиб, улкан, серқувва, залвар
Найза олди илкига-ки, бу яроқ-ла Афина қаҳрин
765. Келтирган ул мардлар сағин пароканда этса бўларди.

Қамчи босди учар отлар сағрасига Ҳера ҳам шу чоқ;
Ўз-ўзидан қалдир-кулдур очилди ул само қопқаси.

- Ушбу қопқа бүлутларни тарқатмоқ ө жамламоқ учун
Берилганди Олимпнинг ва кенг фазонинг нозиралари —
770. Ҳераларнинг измига; шу дарвозадан икки маъбуда
Отларини шиддат ила ҳайдаб, елдек учиб чиқдилар;
Теңда улар Олимпнинг энг чўққисида чақмоқдор Зевснинг
Тангриларсиз ташо ўзи ўлтирганин кўриб қолдилар.
Шу ерда оқбилақ Ҳера отларини тўхтатиб таққа,
775. Соҳибқирион Зевсга шундай қалом айтди таважжух айлаб:
«Наҳот қаҳринг қайнамаса Арейнинг бул бадкорлигидан?
Юнонларнинг у беҳисоб асилизода азаматларин
Шафқат билмай нобуд қилди зўрлик билан! Мен андуҳдамен,
Зотан бу пайт Киприда ва Феб икковлон тентак Арейни
780. Жангга тезлаб, вақтичоглик килмоқдалар бамайлихотир.
О, падар Зевс! Гар Арейни мажбур этсам шармандаларча
Калтаклабон жанг майдонни тарқ этмоққа, чиқмасми жаҳлинг?»
- Булутларнинг кошифи Зевс жавоб берди Ҳерага шу дам:
«Яхшиси, сен Палладани тезла ўштал қаттол Арейга;
785. У ўргапиб қолган Арей бошига шум савдо солмоққа».
- Шу заҳоти бўйин эгди бу пайғомга гулбадан Ҳера;
У отларга қамчи босди ва илоҳий отлар қуюндеқ
Елиб кетди юлдуз тўла само билан ер орасида.
Туриб юксак минорада бепоён ва тунд денгиз сатҳин
790. Қузатётган одам кўзи бир қарашда фазонинг қанча
Масофасин илғаса, ул гажак бўйин учқур отлар ҳам
Одимлаб ҳар сакраганда шунча ерни босиб ўтарди.
Трояга етиб улар Симоис ва Аскамандрининг
Шўх сувлари туташган бир ерда манзил қурдилар, шунда
795. Чиқариб жангаробадан тулпорларин гулбадан Ҳера.
Буркаб қўйди қора булат пардаси-ла; бу отлар учун
Симоис ўз соҳилида ўстирганди лазиз амбар ўт.
Маъбудалар бу пайт эрка бандалари — ахейзодларнинг
Бошларидан даф айламоқ учун бало-оғатни тезроқ,
800. Пилдир-пилдир борардилар бамисоли мусичалардек.
Мана, Ҳера ва Афина етиб келди энг асилизода,
Мард йигитлар ила турган Тидейзода истиқболига;
Улар ваҳштӣ шерлар янглиғ, ё қудратда тентсиз қобонлар
Сингари ғуж турардилар, буни кўрган гулбадан Ҳера
805. Наъра тортди кириб жарчи Стенторнинг қиёфасига,
Наъраси нақ эллик жарчи овозидек гулдурос эди:
«Фақат сирти ялтироқ о аргосликлар, уялмайсизми?
Бир вақтлар соҳибқирион Ахиллес жанг қилган чоғларда
Троялик Троянинг қопқасидан чиқмасди ташга:
810. Ахиллеснинг маҳвкор ул найзасидан қўрқар эдилар!
Энди эса кўп олис-да, бандаргоҳда қилмоқдалар жанг!»

- Шундай деб, у ҳар жангчиди уйғотди куч ҳамда жасорат.
Диомеднинг қошига бу маҳал яқин келди Афина;
Шоҳ ўзининг аробаси ва отлари ёнида туриб,
815. Советарди Пандар отган мис наизанинг жароҳатини,
Терлаб кетган эди унинг дўнг қалқонип тасмаси ости:
Шу боисдан кучи кетиб увишмоқда эди қўллари:
У тасмани кўтарибон артар эди ярасин қонин.
- Зевснинг қизи отлар ёли оша унга шундай гап айтди:
820. «Йўқ, Тидейдан бўлган ўғил ўхшамайди ўз отасига!
Бўлса ҳам у паканароқ, ғоят буюк муҳориб эрди!
Бир замонлар у бир ўзи ахейлардан Фива шаҳрига
Элчи бўлиб борган эди,— серфуқаро Қадм қошига.
Ушанда мен унинг жўшқин қалб оташин бир оз сўндириб,
825. Амр этгандим шоҳ қасрида осойишта шират қўлмоқни;
Вале Тидей жасорати мудом жўшқин бўлганилигидан,
Даъват этиб курашга ёш-ялангларни, ҳаммаларини
Осонгина енгган эди; унга ўзим бергандим мадад!
- Шу сингари, сенга ҳам мен бўлиб паноҳ, Фракиянинг
830. Лашкари-ла мардона жанг қилишингнинг тарафдориман;
Лек билмадим, ё тинимсиз қонли жанглар силланг қуритган,
Ё беҳаё қўрқув қамраб олган бутун вужудинг сенинг!
Шундай экан, деб бўлурми сени бузрук Тидей фарзанди?»
- Соҳибкарам Диомед ҳам маъбудага айлади жавоб:
835. «О! Танидим, Зевснинг шаҳло кўэли қизи, сени бир зумда!
Ҳеч бир сирни яширмасдан, ҳамма гапни айтгумдир ошкор:
Мени тутиб турган нарса на чарвоқлик ва на қўрқоқлик,
Балки сенниг ўгитларинг,— улар бари ҳануз ёдимда:
Саодатли аҳли само билан асло жанг қилмасликни
840. Уқтиргандинг менга, фақат Афродита аралашса гар,
Унигина наизанг ила жароҳатла, деб амр этгандинг.
Шул боисдан чекиндиму жами юонон лашкарига ҳам
Урушни тарк этиб,- бунда жам бўлмоқни амр этдим дарҳол:
Кўрмоқдамен мен Арейни; бош бўлмоқда бу қирғинга у».
845. Диомедга деди яна Эгиохнинг порлоққўз қизи:
«О муҳориб, Тидейзода, Афинавинг эрка бандаси!
Йўқ, энди сен ҳайиқма ҳеч Арейдан ҳам, ўзга қудратли
Тангрилардан ҳам қўрқмагил; ўзим бўлгум сенга мададкор!
850. Мард бўл, эркам, метинтуёқ отларингда Арей устига
Бостириб бор, дадил тўқнаш, зарба бер ул телба худога,
Ул қаҳдорнинг касби-кори ёвузлигу хиёнат фақат!
Ул бурди йўқ куни кеча сўз берганди мен-ла Ҳерага,
Трояга қарши ахей томонида жанг қилгум, дея;
Бутун бўлса Трояни ёқламоқда аҳдидан кечиб!»

855. Шундай деб у, аробадан Сфенелни тортиб туширди —
Дарҳол ерга сакраб тушди итоат-ла аробакаш ҳам;
Маъбуданинг ўзи энди ёниб уруш ишиёқида,
Аробага чаққон сакраб чиққан эди, ароба ўқи
Афина ва Диомеднинг залваридан инграб юборди.
860. Қамчинни ҳам, тизгинни ҳам қўлга олиб Афина ўзи,
Дабдурустдан Арей томон йўналтириди олов отларни,
Бу аснода қонхўр Арей Этолия шоҳи алпқомат
Перифаснинг совутларин ечар эди, маҳв этиб уни;
Лек Афина кийди Аид дубулғасин* кўринмаслик-чун.
865. Қонга ташна тангри Ареј Диомедни кўрган ҳамоноқ
Этолия шоҳи донгдор Перифаснинг улкан жасадин
Улоқтириб, тикка босиб борди унинг устига жадал.
Довлашганлар бир-бирига яқинлашгач, уруш худоси
Мис найзасин от абзали, тизгин оша чунон отдики,
870. Мақсад — жондан жудо этмоқ эди ботир Тидей ўғлини;
Валекин Зевс қизи учиб келаётган найзани тутиб,
Отди четга ва Арейнинг ҳаракати бўлди бесамар.
Шунда кўрқмас Диомед ўз мис наизаси билан Арейга
Хужум қилди; Паллада ҳам уни тўғри жанг худосининг
875. Чови томон йўналтириди — мис пешбанд-ла ихоталанган;
Шоҳ Диомед шу ерига наиза санчиб, боқий жисмини
Яралагач, яна уни тортиб олди; Ареј оғриқдан
Шундай додлаб юбордики, машъум жангга кирган минг-минглаб
Пашкарларнинг наърасидек гумбирлади унинг фарёди!
880. Ҳам Троя, ҳам Аргоснинг пашкарлари ларзага келди
Чўчиб кетиб: шундай пола қилган эди баңдакуш Ареј.
- Дамни ичга қайтаргулик саратонда қора булутдан
Обу ҳаво қандай нохуш ва бадқовоқ кўринса кўзга,
Қора қонга бўялган ва само сари парвоз айлаган
885. Мис совутли шум Ареј ҳам Диомедга кўринди шундай.
Боқий тангри учиб чиқиб тангриларнинг сар мақомига,
Фоят нохуш кайфиятда соҳибқирон қопига чўқди
Ва кўрсатиб ярасидан оқаётган беказо қонни,
Нола чекиб тангри Зевсга айтди шундай юксак каломлар:
890. «Наҳот қаҳринг келмаса шул бадкорликни кўра туриб, Зевс?
Биз боқийлар одамзодга қиласмиш деб яхшилик, мудом
Еғдиурмиз бир-биrimиз бошимизга мудҳиш оғатлар;
Ҳаммамизни ра нижитдинг сен: хаёлида фақат бадкорлик
Бўлган ўша оғаткаш ва густоҳ қизин яратган сепсан! .
895. Бул мунаvvар Олимпдаги ундан ўзга ҳамма худолар —
Ҳаммамиз ҳам доим сўзсиз бажаргаймиз айтганларингни.
Лек шу қизинг тергамайсан амалда ҳам, калом билан ҳам;
Билъакс, кўп эрк бериб қўйдинг ўшал бадкор қизингга, тангрим!

- Мана, бугун у Тидейзод Диомедни ўчакишитирди
900. Ваҳшиёна газаб билан само аҳли — худовандларга!
Аввало у Кипридани яралаган эрди илкидан;
Кейин мисли қуюн янглиғ ҳамла қилди менга ҳам, ғаддор!
Фақат чаққон оёқларим халос этди мени балодан,
Йўқса төғ-төғ жасадларнинг орасида ҳануэзга қадар
905. Азоб чекиб ётар эдим, шум наизадан бўлиб чалажон!»
- Чақмоқдор Зевс дағдага-ла қараб унга шундай сўз айтди:
«Ўчири унинг, о, бурди йўқ! Қашқир янглиғ увлама бувда!
Мен учун сен арши аъло аҳли ичра энг маразисан!
Сенга фақат адсовату нифоқу жанг бўлса кифоя!
910. Сен бебошсан ва ўжарсан — феълинг ўхшар онанг Ҳерага,—
Ки мен уни базёр гашга кўндираман койиб, уришиб!
Бу куйга ҳам тушган бўлсанг керак онанг касрига қолиб!
Вале қараб туролмайман сенинг азоб чекишингга ҳеч:
Зоро менга жондошурсен, онанг сени туққандир мендан.
915. Сен бадкирдор бўлсанг эди ўзга тангри фарзанди агар,
Аиднинг энг теран ери — Уранзодлар ётган ердан ҳам
Чуқурроқ* ер — бўлар эди аллақачон маконинг сенинг!»

- Сўнг Арейни даволашни буюрди у табиб Пеанга.
Пеан ира оғригини даф этгувчи малҳам қўйдию
920. Шу он шифо берди боқий худованднинг боқий жисмига.
Гар анжирнинг шарбатига сут омихта қилиб чайқалса,
Бир зумда сут чириб қотар (қоракуя қуиллган қондек), —
Шундай теазлик билан Пеан даволади бемор тангрини.
Ҳеба уни ювиб-тараб, ғоят ажиб либос кийдирди,
925. Алқисса, боз ўрин олди мағрур Ареј Зевснинг ёнидан.

Ана шундан кейингина Ҳера билан Алалкомена
Этиб поймол ва бартараф Арейнинг жон қушандалигин,
Қайтиб чиққан эдилар ул бузрук Зевснинг кошонасига.

ОЛТИНЧИ ҚҰШИҚ

ХЕКТОРНИНГ АНДРОМАХА БИЛАН УЧРАШУВИ

Довлашғанлар жаңгогохини тарқ әтдиilar бу чоқ тангрилар;
Валекин ул Қсанф ила Симоиснинг оралигида —
Кенг воҳанинг гоҳ у, гоҳ бу гўшасида бири-бирига
Найза отган лашқарларнинг жангиги ҳамон әди шиддатли.

5. Аввал Аякс Теламоний — юнонларнинг суюнган тоги
Ёв сафини ёриб кириб, йўл очди ўз ёронларига
Ва маҳв әтди Фракия лашқарларин энг паҳлавони
Ҳам девқомат, ҳам қудратли Эвсор ўғли — шоҳ Акамасни;
У зарб уриб Акамаснинг от ёлли мис дубулғасига*,
10. Бош чаногин шамшири-ла чок айлади ва шу ҳамониқ
Акамаснинг кўзи олди бўлиб сиё, жон берди ногоҳ.

15. Мард муҳориб Диомед ҳам маҳв айлади Тевфрис ўғли
Аксилни: у обод шаҳар Арисбада яшаркан шодоп,
Мудом ҳаёт лаззатидан баҳраманд ва ўтган-кетганини
Йўл бўйида қад кўтарган ҳашпаматли қасрида бирдай
Очиқ юз-ла қарши олиб, саховат-ла қиласарди меҳмон.
Вале ўшал ёру-дўстдан биронтаси даф әтмади ҳам
Бу офатпи, хеч ким унга мадад қўлин узатмади ҳам;
Шоҳ Диомед уни ҳамда, унга қўшиб аробакаши
20. Калезийни гумдон қилиб ер қаърига әтди равона.

25. Мард Эвриал қатл айлаб Дрес ила Офедтийни бот,
Жадал босиб борди эгиз Эсеп ила Педас устига —
Буколион — ота әди, опалари — Абарбарея;
Никоҳсиз ва хуфиёна туғилганди Лаомедоннинг
Тўнгич ўғли Буколион — бул мард сурув боқиб юрганда
Қовушганди санам билан, оқибатда, туғилган әди
Икки ўғил; мард Эвриал шу қўш ўғил руҳин ва жисмин
Маҳв әтди-ю, зум ўтмайниа ечиб олди совутларини.

30. Астиални енгди шу чоқ мард Полипет — жангда устувор;
Шоҳ Одиссей мағлуб әтди перкоталик жангчи Пидитни;
Тевкр эса жанг-жадалда монанди йўқ Аretaонни.
Нестор ўғли Антилоҳ ҳам найза ила Аблерни йиқди:
Мардлар марди Агамемнон ер тишлатди Элатни бул чоқ

- (Суви зилол Сатнионнинг бўйидаги чўнг қалъа Педас
 35. Юрти эди шоҳ Элатнинг). Паҳлавон Лент Филакни қувиб
 Гумдон қилди; Меланфейни ечинтириди чаққон Эврипил.
- Найзабардор шоҳ Менелай тирик асир олди Адрастни:
 Жангу жадал суронидан ҳуркиб кетган унинг отлари
 Айиқтовон бутасига чунон уриб жангаробани,
 40. Шотисини таг-тубидан синдирганча шаҳарга томон
 Елдек учиб кетдиларким, эргашдилар ўзга отлар ҳам.
 Адраст қаттиқ зарбдан учиб аробадан юзтубан тушди
 Фиддиракнинг нақ пойига; зум ўтмасдан унинг бошида
 Пайдо бўлди шоҳ Менелай ғоят узун пайза ўқталиб.
 45. Вале Адраст шоҳ пойдан қучиб, унга қилди тавалло:
 «О, Менелай, сақла жоним, ҳадсиз товои тўлашгай мен-чун!
 Падаримнинг молу мулки номаъдуддир хазинасида,
 Лак-лак эрур мису зарлар ва аввойи темир буюмлар.
 Агар отам асириликда соғ эканим эшитса погоҳ,
 50. Бадалимга бажону дил сенга бисёр тўлагай товои!»

- Шундай деб у Менелайнини қўндирган ҳам эди гапига,
 Менелай ҳам аҳбоб топиб бандаргоҳга юбормоқ бўлиб
 Турган эди бу бандини, дабдурустдан югуриб келган
 Агамемнон таққа тўхтаб, инисига бақира кетди:
 55. «О, оққўнгил иним, нечун бугун ёвга мушфиқсан бунча?
 Остонангга аҳбоб бўлиб қадам қўйиб, ағёр ишини
 Қилган шулар эмасмиди? Йўқ ҳеч бир кас машъум қирғинда
 Қўлимиздан соғ чиқмагай, ҳатто она қорнида ётган
 60. Қақалоқ ҳам йўқ қилингай! Троянинг жами мардуми
 Қабр қўрмай беном-нишон йўқ қилингай рўйи заминдан!»

- Шу ҳаққоний қаломи-ла ботир оға ўз инисини
 Ниятидан тез қайтарди; жингалаксоч шоҳ Менелай ҳам
 Бир сўз демай, даф айлади пойин қучган банди Адрастни;
 Шунда мағлуб қорнин пойлаб Агамемнон санчди найзасин;
 65. Адраст зарбдан гурс ӣиқилди ва Атрейзод мурда кўксига
 Оёқ тираб ўз найзасин бир силташда суғуриб олди.

- Бу чоқ Нестор ахейларни жангга қўзғар эди баралла:
 «О, дўстларим, аҳли юнон, о, Арейнинг мард бандалари!
 Жанг чогида ғаниматни ўйламай ҳеч, юринглар олға.
 70. Кемаларга ташимоқчи бўлсангиз гар ӣиққан ўлжангиз,
 Сафдан ортда қолажаксиз. Аввал ёвни этайлик яксон;
 Сўнг баҳузур мурдаларни ечинтириб олаверасиз».

Хар мардни у руҳлантириб жасоратта йўллади шундай.
 Бу оснода руҳи тушиб мағлуб бўлган трояниклар

75. Қонсираган данайлардан шаҳар ичра қочган бўларди,
Гар Приамнинг қушлар ила ғол очувчи ўғлони Хелен
Бермаганда Эней ила мард Ҳекторга доно маслаҳат:
«Ҳектор, Эней! Огоҳ бўлинг, Троянинг бутун ташвиши
Икковингиз зиммангизда; зероки сиз — икки саркарда
80. Бекиёссиз ҳар жабҳада: хоҳ жанггоҳда, хоҳ тафаккурда.
Жангдан қочган лашкарларни йўлатмайт ҳеч қопқага томон,
Ки номардлар ҳар тешикка ўзин уриб, хотин қўйнига
Кирмасинлар элдан бурун, ғанимларга бўлиб шарманда!
Троялик лашкарни сиз руҳлантириб саф кезиб чиқинг
85. Сўнг бу ерда аргосликлар билан яна жанг қилгумиздир,
Улар бизни қанча сиқиб келишса ҳам: йўқ ўзга чора.
Аммо, Ҳектор, Илионга елдек уч сен ва онамизга
Баён эт бул маслаҳатим: Троянинг энг соҳибкарам
Аёлларип ҷашми шаҳло Афинанинг азиз маъбади
90. Қаршиисига — Акрополга йигсиип. Сўнгра муқаддас боргоҳ
Қопқасини очиб, шоҳнинг қасридаги энг жозибали,
Онам ўзи энг хуш кўрган турфа гулли ҳарир чойшабни
Олиб келиб Афинанинг тиззасига ташласинларким,
Гар маъбуда инобатга олса улар таваллосини
95. Ва даф этса фалокатни шаҳримиздац, хотинларимиз,
Беайб гўдакларимизнинг бошларидан, гар важоҳатли
Диомеднинг башарасин Троядан қилса тескари
(Назаримда, энг муҳориб зот шу эрур ахейлар аро!
Ки эрларнинг энг сараси — маъбудадан дунёга келган
100. Ахиллес ҳам бизга таҳдид солмаганди Диомедчалик!
Жасоратда бекиёс бул Тидейзода ошмоқда ҳаддан!),
Қасам ичинин бир яшарлик ташалардан ўн иккитасин
Шу даргоҳда дарҳол қурбон айламоққа тангри йўлига».

- Кулоқ осди жасур Ҳектор иписининг маслаҳатига;
105. Кўлда қурол ила жадал сакраб тушди жангаробадан;
Силкитганча чўнг наизасин айланаркан лашкар сафини,
Руҳлантириди жами элши қирғинбарот мудҳиш урушга.
Яна ёвга юз ўгириб жанг бошлади трояниклар;
Буни кўрган аргосликлар чекиндиilar чек қўйиб жангга,
110. Ки аларнинг назарида туюлганди сернажм самодан
Бирон тангри пинҳон тушиб ёв тарафда жанг қилётгандай;
Троянинг лашкарлари шу даража әди шиддатнок.

- Яна Ҳектор наъра тортиб халқни жангга жунбиш қилдириди:
«Троянинг шоввозлари, о шавкатли муттағиқларим!
115. Мард бўлинглар, унумтсангким, жўшқин қувва соҳибидирсиз.
Мен ғизиллаб Илионга бориб келай; айтай суюкли

**Хотинларимизга ҳамда машваратчи қарияларга:
Тангриларга сиғинишсин, қурбоиликка атаб юз тана».**

- Деб равона бўлди Ҳектор ярақлатиб дубулғасини;
**120. Орқасига осиб олган чўнг қалқонин чарм гажимлари
Товони ва энсасига тегар эди у юрганида.**
- Бу аснода Ҳипполоҳзод Главк билан номвор Диомед
Давра аро чиққандилар жанг қилмоққа яккама-якка.
Паҳлавонлар бир-бирига яқин келгач, биринчи бўлиб
**125. Гап бошлади муҳориб эр, куч-қудратда тенгсиз Диомед:
«О бандай замин, кимсан, падаринг ким сен довюракнинг?
Авваллари жангдоҳ аро кўрмовдим ҳеч сен паҳлавонни;
Баски, узун найзам сари тик келишга этибсан журъат,
Биламанки, афзалдирсан жасоратда барча мардлардан.**
- Лек унутма, фақат баҳти қаро одам беллашгай мен-ла!
Ошкора айт, гар самодан тушган боқий тангри бўлсанг сен —
Хаддим сиғмас олишмоққа Олимпидаги тангрилар ила,
Ликургдайин паҳлавон ҳам бу жаҳонда кўши яшамади
Тангриларга кўтариб қўл, кўп густоҳлик қилгали учун.
- Ушал ғаддор хушкайф Вакхнинг мураббияларига бир кун
Хужум қилиб тирқиратган эди қудсий Нисса ёқалаб:
Улар яшил асоларин отиб ерга, қаттол Ликургнинг
Шум қамчиси зарбасидан фарёд чекиб қочган эдилар;
Қўрқиб қалт-қалт титраган Вакх отган эди ўзин денгизга
140. Ва Фетида ўз багрига олиб уни берганди таскин.
Ҳаловатни хуш кўргувчи худовандлар шунда Ликургдан
Фазабланди; Зевс эса кўр қилиб қўйди ғаддор Ликургни;
Кейин эса тангриларнинг қарғишига қолиб, ҳаётнинг
Лаззатидан маҳрум бўлди то ўлгунча. Йўқ, саодатли
145. Тангрилар-ла жанг қилишни истамайман! Лек эрсанг мардум
Ва улгайган бўлсанг замин неъматидан бўлиб баҳраманд,
Кел яқинроқ, машъум ўлим сарҳадига етгайсан шитоб».
- Жавоб қилди дарҳол унга Ҳипполоҳнинг паҳлавон ўғли:
«О, Диомед, нечук сўраб қолдинг менинг наслу наسابим?
**150. Одамзод ҳам дараҳтларнинг баргларига ўхшайди, билсанг.
Кузда алар айримини ел учириб ер узра тўкса,
Баҳор келиб аксар дараҳт яна либос кийур барглардан;
Одамзод ҳам шу: бирорлар ўлар экан, бирор түғилар.
Гар истасанг, ўз наسابим кимлигини сўзлаб бергумдир;**
155. Алқисса, бир саодатли шаҳар бордир олис Аргосда,
У — Эфира; Сизиф отлиқ мутафаккир яшарди шунда;
У Эоллинг ўғли бўлиб, ўзи эди Главкка ота.
Главк фарзанд кўриб, отин Беллерофонт қўйди; тангрилар
Бу афиғга баҳш этдилар эзгу мардлик, бебадал ҳусн:

160. Вале Прет бул бегуноҳ йигитчани ўлдирмоқ бўлди:
 Газаб ила уни элдан қувғин қилди (зероки бул зот
 Ахейларнинг энг қудратли шоҳи эди, боз устига, Зевс
 Бутун халқни тобе қилган эди унга). Хуллас, гап шуки,
 Шоҳ Претнинг ёш хотини Антия бу ўқтам йигитга
165. Фамза қилиб, пинҳона ишқ лаzzатини сурмоқ бўлганди;
 Лек учмади дийёнатли Беллерофонт бундай жодуга
 Ва шарманда бўлган аёл туҳмат қилиб айтди эрига;
 — Ўлганинг соз, Прет, агар ўлдирмасанг Беллерофонтни;
 Зероки у мени зўрлаб номусимга тегмоқчи бўлди.—
170. Шоҳ дарғазаб бўлди тинглаб маликанинг қуруқ тухматин;
 Лекин қўли бормади ҳеч қаттолликка; қўрқди исноддан;
 Бериб унга шум белгилар қайд этилган букма тахтакач*,
 Ликияга, қайин ота ҳузурига жўнатди уни;
 Қайнотаси ўлдирмоги лозим эрди ўқиб тахтакач.
175. Йўлга тушди Беллерофонт тангриларниг хуш паноҳида.
 Эсон-омон етиб олди Ликияга, Қсанф бўйига;
 Очиқ чеҳра билан пешвоз чиқди унга Ликия шоҳи;
 Сўнг, ҳар куни сўйиб тана, меҳмон қилди уни тўққиз кун.
 Жамолини ўнинчи бор кўрсатганда заркокил Шафақ,
180. Шоҳ меҳмондан тахтакачни сўраб қолди — куёв юборган;
 Суюк куёв битган машъум белгиларни кўздан кечиргач,
 У амр этди йигитчага, авваламбор тангри қавмидан
 Бўлган ўта ёвуз маҳлуқ Химерани маҳв айламоқни;
 У — боши шер, думи аждар, бели эчки бир маҳлуқ эрди,
185. Даҳшатли ўт сочар эди у оғзидан яқин борганга.
 Йигит уни маҳв айлади мадад эмиб парвардигордан.
 Иккиласми, мағлуб этди у шавкатли солим халқини,
 Ки кўрмабди, айтишича, бунга монанд шиддатнок жангни;
 Учинчидан, у мардона Амазонкаларни маҳв этди.
190. Ва лекин шоҳ яна фитна ўюштириди у қайтар пайти:
 Ликиянинг эпг довюрак йигитларин саралаб олиб,
 Беллерофонт келадиган йўлга қўйди пистирма қилиб;
 Лек этмади пасиб бошқа бул эрларга ўз уйин кўрмоқ:
 Барчасини ер тишлатди бекусур эр мард Беллерофонт
195. Шунда имон келтирди шоҳ унинг боқпий эканлигига
 Ва саройда олиб қолиб, куёв қилди уни қизига.
 Ярмин берди ўз шоҳона иззати-ю салтантининг;
 Даврон суреб яшасин деб эъзозли зот; Ликия халқи
 Фоят ажиб зироатзор, сермуҳассал ерлар ажратди.
200. Учта фарзанд дунё кўрди шул хирадман Беллерофонтдан:
 Исандро Хипполоҳ ҳам соҳибжамол Лаодамия.
 Бу қиз ила қодир падар чақмоқдор Зевс ҳамтўшак бўлди —
 Ки сапамнинг тангримонанд Сарпедонга кўзи ёриди.
 Таажжуబки, Беллерофонт ўзи кейин аҳли самонинг
205. Нафратига учраб*, Алей саҳросида сарсон-саргардон,

Девонаваш тентиб юрди ўз ёғига қоврилиб ўзи.
Беллерофонт жанг қилган чоғ солим халқи билан беомон,
Түнгич ўғил Исандрни маҳв этганди бандакуш Ареј.
Қизи эса олтинкамон Артемида ғазабига учраб жон берди.

210. Ҳипполоҳдан мен дунёга келгандурмен — мағрурмен ғоят.
Отам мени Трояяга жўнатаркан, мудом ағёрдан
Қўлинг баланд бўлсин жангда, шижаотинг қўрсат дамодам,
Доғ туширма Эфираю Ликияда саодат қучиб
Донг таратган аждодимиш шаънига, деб қилганди ўгит.
215. Шундай эрди менинг авлод-аждодларим, гар сенга айтсан».

Диомеднинг кўкси тоғдек кўтарилиди бу шодмонликдан;
Баракатли замин узра санчиб узун мис найзасини,
Табрик сўзин қилди баён лашкаро боши Главкка бундай:
«Ҳипполоҳзод! Бобом ёқдан сен меҳмоним экансан менинг!*

220. Ки бир замон менинг бобом Иней машҳур Беллерофонтни
Ўз уйида йигирма кун саховат-ла қилганикан меҳмон.
Яна ажиб совғалар-ла бир-бирларин тақдирлашганкан:
Бобом Иней сержозиба лаъл камар этгандан туҳфа;
Беллерофонт эрса унга бахш этгандан олтип қўшқадаҳ;

225. Жангга жўнаш олдида ул қўшқадаҳни қолдирдим уйда;
Илло отам Тидейни мен эслолмайман — Фива остида
Ахейлар маҳв этилганда гўдаклиқда қолганман етим.
О, мард ўғлон! Энди дўстим, меҳмонимсан Аргосда мудом,
Лисияга борсам агар мен ҳам сенинг меҳмонинг бўлгум.

230. Энди бизлар қурол билан тўқнашмаймиз жанггоҳда зинҳор,
Етарлидир мен учун ёв лашкари-ю, муттафиқлари;
Янчадурман худо насиб этганини, қувиб етганим.
Юнонлар ҳам сероб сен-чун, қийратавер хоҳлаганингча,

235. Дўстим Главк! Алмашайлик қуролларни, ки мард боболар
Дўстлигини ардоқ этиб юрганимиз қўрсин жамоа!»

Улар шундай дейишиди ва сакраб тушиб жангаробадан,
Қўл олишиб аҳду паймон қилишди дўст бўлмоққа мангу.
Айни шу пайт чақмоқдор Зевс Главк ҳушин ўғирлаб қўйди:
Алмаштириди у юз буқа турадиган олтин советин

240. Диомеднинг тўққиз тана турадиган мис советига.

Бу пайт Ҳектор этиб қолган эди Аскей дарвозасига.
Троялик хотин-халаж борар экан Ҳекторни қуршаб
Фарзандларин, маҳбубларин, огаларин сўрарди ҳолин;
Ҳектор эса тангриларга сигининг, деб таскин берарди:

245. Зероки жанг майдонида лашжар ҳоли танг эди ғоят!

Мана, Ҳектор Приамнинг кўп муҳташам, олди сидирга
Равон бўлган ҳовлисига этиб келди (бу улкан ҳовли

- Теграсида силлиқ тошдан қад күттарған әллик хобхона
Бир текисда турар әди: Приамнинг әлликта ўғли
250. Яшарди шул хоналарда ўз гулчехра хотинлари-ла;
Кенг ҳовлининг ул бетида Приамнинг ўн икки нафар
Қизи учун мармартощан қурилган ва битта том билан
Туташилган ўн иккита хос хонада шоҳ қуёвлари
Турадилар ўз бекусур, соҳибжамол завжалари-ла);
255. Бунда Ҳектор ўз онаси Ҳекубани, арзанда қизи
Лаодика хонасига кетаётган ерда учратди;
Она ўғлин қўлларидан ушлаганча қилди такаллум:
«Нечук, қўзим, шундай пайтда ташлаб келдинг майдони ҳарбни?
Исканжага олдими ёв йигитларни шаҳар пойида?
260. Сени бунда қалб даъвати бошлаб келган: ки Акрополда
Туриб Зевсга сифинмоқчи бўлсанг керак — шундайми, қўзим?
Хиёл сабр қилгил, Ҳектор, бир жом шароб олиб чиқай мен
Сарпадар Зевс ҳамда ўзга тангрилар-чун паймо қилгали;
Сўнг ўзинг ҳам майи нобдан қиттай ичсанг яхши бўларди:
265. Қуч бағишилар одатда май заҳмат чекиб толиққан мардга:
Сен, тойчогим, муҳофаза қилиб халқинг, толиқдинг обдан».

Дубулгаси обдор Ҳектор онасига айлади жавоб:
«О, эъзовли онажоним, тутма зинҳор менга ширин май!

- Май қирққай куч: кетгай қувват билакдану мардлик юракдан.
270. Зевс шаънига ишопок қўл-ла паймо қилмам қирмизи майни
Уидан кейин, буюк Зевсга қон ва чангга булғаптаган қўл-ла
Сано демоқ, ё сифинмоқ, ё тавалло қилмоқ гуноҳдир.
Лек сен, она, йиғиб кибор аёлларни, хайрияга ўч
Афинанинг боргоҳига бориб унинг қопқасин оч-у
275. Хушбўй гиёҳ тутат; сўнг шоҳ қасридаги гоятда латиғ,
Она, ўзинг энг хуш кўрган, турфа гулли нафис чойшабни
Олиб келиб Афинанинг тиззасига ташласинларким,
Гар маъбуда инобатга олса сизнинг таваллонгизни
Ва даф этса фалокатни шаҳримиздан, хотинларимиз,
280. Беайб гўдакларимизнинг бошларидан, гар серважоҳат
Диомеднинг башарасин Троядан қилса тескари,
Қасамёд қил, бир яшарлик таналардан ўн иккитасин
Шу даргоҳда дарҳол қурбон айламоққа худо йўлига.
Хўп, она, сен Афинанинг маъбадига борақол тезроқ;
285. Бориб Парис қошига мен, ундаи уни жанггоҳга, шояд
Кирса гапга. О! Яхшийди ул бадбаҳтни ютганида ер!
Олимплик Зевс, падаримиз Приамнинг, биз Приамзодларнинг
Бошимизга, Троага шум бадбаҳтлик ёғдирмоқ учун
Паноҳида асрраганкан, билишимча, ул касофатни!
290. Гар мен унинг даф бўлганин кўрсам әрди Аид қаърига,
Ўйлайманки, унут бўлиб кетар әди бу ғам-андуҳлар!»

Шундан кейин Ҳекуба ҳам чақиртириди жорияларин:
Улар шаҳар кезиб, кибор аёлларни йигдилар дарҳол.
Она эрса бу аснода ўз муаттар кўшкига кирди;
Сақланарди ғоят нафис, турфа гулли чойшаблар унда —
Бу — сидонлик аёлларнинг нафис иши, — уларни Парис
Олиб келган эди ўзи қилганида денгизга сафар.

- Соҳибжамол Еленани ҳам ўшанда олиб қочганди.
Шу тахлоғлик чойшабларнинг энг тубида ётган, қайсики,
300. Гуллари нақ самодаги юлдузлардек ярақлагучи
Энг каттасин, энг нодирин танлаб олиб Ҳекуба, шуни
Олиб кетди маъбудай-чун — ҳамроҳ бўлди кибор аёллар.

- Акрополга — Афипанинг маъбадига етганда улар,
Антенорнинг рафиқаси, Киссей қизи барно Феано
305. Пешвоа чиқиб, очди қаср қопқасипи. Уни Троя
Эркаклари сайлаганди Афинага коҳина этиб.
Аёллар қўй чўзигб кўкка, сифиндилар Афинаеяга;
Анор юзли Феано ҳам Ҳекубадан олиб чойшабни,
Зулғи зебо Афинанинг тиззасига келтириб қўйди
310. Ва сифиниб сартангриининг бул қизига, шундай сўз айтди:
«О, улкан куч соҳибаси, шаҳримизнинг ҳимояткори!
Диомеднинг найзасин тез синдир, сўнгра шундай қилгилки,
Ер тишлиасин шу кун Аскей мипораси қаршисида у!
Гар даф этсанг фалокатни шаҳримиздан, хотинларимиз,
315. Беайб гўдакларимизнинг бошларидан, онт ичгумизки,
Қўш қўрмаган бир яшарлик таналардан ўн иккитасин
Шу даргоҳда дарҳол қурбон қилгумиздир сенинг йўлингга!»

- Лек Афина коҳинанинг ибодатин этмади қабул.
Троялик аёллари Зевс қизига сигинётган пайт
320. Бузруқ Ҳектор етиб борди ҳашаматли Парис уйига.
Қурган эди уни Парис бир вақт, бутун Троядаги
Донги кетган қўллари гул меъморларни чақириб келиб:
Акрополда, Приамнинг ва Ҳекторнинг қасри ёнига
Александр учун ўшал аҳли меъмор ғоят серҳашам
325. Хобхона-ю, меҳмонхона, данғиллама ҳовли қурганди.
Тангrimonанд Ҳектор қўлда ўн бир газли найзаси ила
Кириб борди уй ичига; найзасин қир учida мис тиф
Ярақларди ва, шунингдек, олтин ҳалқа — тиф теграсида.
У кирганда, Парис ўзин ҳашаматли әгри камони,
330. Қалқони-ю совутини кийиб, тақиб ясанар эди.
Соҳибжамол Елена ҳам шу ердайди, каштачи қизлар
Даврасида ўтириб иш буюарди уларга турли.
Шунда Ҳектор иинисига таҳқирона маломат қилди:
«Хой, сен бадбахт, келиб-келиб шу маҳалда аразлайсанми?
335. Юксак девор орқасида, шаҳримизнинг бўсағасида

Даҳшатли ёв билан жангда қон тўқмоқда азиз халқимиз;
Теграмизда жўш урган бу уруш фақат сен туфайли-ку;
Гар учратсанг мудҳиш жангдан юз ўғирган бирон номардни,
Койиб берган бўлар эдинг уни ўзинг. Тур, урушга кир.

340. Илионга ёв ўт қўйиб, уни вайрон этмасдан олдин».

Тангрисифат Александр дарҳол унга айлади жавоб:
«Мени тўғри койидинг сен, оға! Бунга ҳаққинг бор албат;
Юрагимни ёзай сенга, ўтири, қулоқ сол қаломимга:
Мени, бунда одамлардан ранжигани, аразлагани
345. Учуп бекор ўтирипти, дема, мен ғам чекмоқдадурмен.
Боя завжам майнин сўз-ла мени жангга ундаган эди;
Энди бўлса бу ҳолимдан жанг қилганим маъқуллигини
Пайқаб қолдим: зеро зафар эл ичиди эмас барқарор.
350. Бўлса агар иложинг, кут, совутларим кияй шитоб-ла;
Ё бўлмаса, сен кетавер мен орқандан етиб олгумдир».

Мекин оға-бузрук Ҳектор чурқ этмади унга жавобан.
Елена сўз айтди шунда Ҳекторга хуш таважжуҳ айлаб:
«Қайин оғам, тингла бадбаҳт ва беҳаёб келининг сўзи!»
Гар онамнинг кўзи менга ёриган дам бадкирдор қуюн

355. Бекас тоққа ё қутурган, серталотум уммонга элтиб
Ташлаганда ва тўлқинлар ўз домига тортганда мепп,
Бўлмас эди бу қирғиллар, тўкилмасди мардумлар қони!
Бас, тангрилар ёзган экан пешонамга бу андуҳларни,
Бўлмасмиди риоятли, одамларнинг маломатини

360. Тан олғувичи соҳибкамоқ, соҳибдил эр ато этсалар?
Бу эр эса ҳануз тентак, тузалмас-ов бундан кейин ҳам;
Шу феълига яраша у, ўйлайманки, тортгай жазосин!
Лек сен киргил ичкарига, нағасингни ростла ўтириб;
365. Қалбинг эзган менинг қусрим ва Париснинг гуноҳи эрур:
Зевс шўр этиб яратгакан иккимизнинг пешонамзни,
Ки ўлсак ҳам ношоиста қолгай биздан хотира мангү».

Елонага жавоб қилди шу чоқ Ҳектор: «Мени ундама,
Ўтprmайман, қилсанг ҳамки менга дилдан хушигуомала;
Бутун фикру зикрим олган жанггоҳдаги ҳамишаҳарларим;
370. Улар мени муштоқ бўлиб кутмоқдалар. Сен ҳам эрингни
Бунда олиб ўтирма кўп: жанг майдонга отлансин жадал;
Тез орқамдан етиб олсин, мен шаҳардап чиқиб улгурмай.
Бирров уйга киргум ҳозир рафиқаму лазиз ўғилчам,
Уй ичларим, жориялар билан дийдор кўришмоқ учун:
375. Ким билади, яна уйга омон қайтиш бўларми насиб,
Ё тангрилар бу гал мени маҳв этарми данай қўли-ла».

Шундай дея дубулғаси обдор Ҳектор тарқ этди уйни.
Зум ўтмайин ўз муҳташам қасрига у етиб ҳам олди;

380. Вале уйда тополмади у гулбадан Андромахани.
Хотин жажжи ўғилчаси ва бир башанг энага ила
Минорага чиқиб, унда маҳзун йиғлаб, урар эди оҳ.
Ҳектор уйда ўзин жуфти ҳалолини топмагач, дарҳол
Остонага чиқиб сўрди ишлаб юрган жориялардан:
«О, аёллар, тезроқ айтинг менга ростин; қани хотипим?»
385. Естиқдошим Андромаха қайга кетди остона ҳатлаб?
Чиқдими у қайинсингли ё овсини олдига бирров,
Ё Афина маъбадига йўл олдими аксар аёллар
Билан бирга ўшал жангкор маъбудага қилгали сажда?»
390. Шунда унга жавоб қилди садоқатли калитдор хотин:
«Ҳектор, баски, сен амр этдинг, баён этгум мен ҳақиқатни.
Хотининг на қайинсингли, на овсипи олдига чиқди,
На Афипа маъбадига йўл олди у аксар аёллар
Билан бирга ўшал жангкор маъбудага қилгани сажда,—
Минорага чиққанди у: ахейлардан трояниклар
395. Енгилмоқда эмиш, деган шум хабардан бўлиб безовта;
Эшитдию худди телба бўлгандек у, шаҳар девори
Томон чопди; энага ҳам кетди бирга ўғлинг кўтариб».
400. Шундай деди, Ҳектор уйдан нақ шамолдек отилиб чиқиб,
Ўзи келгап хушманзара кўчалардан қайтди орқага.
У шаҳарни кесиб ўтиб, энди Аскей дарбозасига
Яқинлашиб қолганида (чиқиларди шундан жанггоҳга),
Дуч келди у рўбарўдан елиб келган ҳур маъшуқаси —
Этионнинг мақомида ўсиб-унган Андромахага.
Шоҳ Этион ўрмоизори қуюқ Плак тоғин пойида —
405. 405. Плакия Фивасида килик элин сultonи эрди;
Мис совутли Ҳекторга шул шоҳнинг қизи бўлганди завжга.
Шу хотин-ла тўқнашди у: орқасида унинг энага
Турад эди қўлда мурғак чақалоқ-ла — чўлпон юлдуздек
Хушрўй гўдак икковларин якка-ёлғиз фарзанди эди.
410. 410. Ҳектор унга Аскамандрий деб от қўйган, трояниклар —
Астианакс*, зеро Ҳектор Троянинг паноҳи эрди.
Ота ўғлин жамолига боқиб, аста жилмайиб қўйди;
Қаршисида туради ҳур Андромаха — кўзлари гирён
Ва маҳбубин билагидан ушлаб унга айтарди калом;
«Бошгинангга кошки бало бўлмасайди диловарлигинг!
415. 415. Азиз ёrim, аяйсан на ўғилчангни, на мен шўрликни.
Кўнглим сезур, ёвлар сени маҳв этгайлар бостириб келиб
Яқин кунда, ўшанда мен, баҳти қаро қолгайман бева!
Яшагандан кўра сенсиз қаро ерга кирганим афзал:
420. 420. Сенсиз менга бу дунёнинг шавқу завқи қолмагай мутлоқ:
Ёзмишим ғам-андуҳ бўлгай! Ки менинг на меҳрибон онам,
На отам бор! Чакқонобек Ахиллес қатл этганди уни

- Килик әлин, чўнг қопқали ҳур Фивани ғорат қилган кун.
 У отамни ўз қўли-ла ўлдирганди, лек совутларин, —
 Одамларнинг дашномидан қўрқди чоги, — ечиб олмовди;
425. Отамни у бутун совут-яроги-ла ёндириган эди
 Чўнг гулханд; ва қабр уйган эди хоки тўкилган ерда,
 Ўшал қабр атрофига Зевс қизлари — тоғ санамлари
 Қайрагочнинг ниҳолларин ўтқазмишлар бир текис қилиб.
 Етти нафар қондош оға-иниларим қолганди уйда —
430. Улар бари бир маҳалда риҳлат этди Аид қаърига:
 Сўқим моллар, оқ юнгли қўй-қўзиларни оралаб юриб,
 Топиб олган ва қиличдан ўтказганди уларни Ахилл.
 У онамни — юксак Плак пойидаги жаннат малагин
 Банди айлаб олиб кетди чодирига ўлжалар билан,
435. Аммо кейин беандоза тўлов олиб, әрк берди унга;
 Лек бари бир онам жонин олди Феба* отам уйида!
 Ҳектор, энди мен учун сен — ҳам отамсан, ҳам азиз онам,
 Ёлғиз оғам ҳам, суюкли маҳбубим ҳам ўзингсан, жоним!
 Раҳминг келсин менга, муррак фарзандингга, қолгин биз билан,
440. Үғилчангни етим, мени — хотинингни тул қилма зинҳор;
 Пащкарингни қўйгил анжир дарахтига яқин: шу ерда
 Наҳра борки, душман учун ҳамла қилмоқ қуладайдир ундан:
 Иккى Аякс, Идоменей, Атрейзодлар, ҳатто Диомед
 Уч бор ҳамла қилгандилар шаҳримизга шу наҳра оша.
445. Наҳра ҳақда шипшигандир балки бирон копиғ каромат
 Ё қалбларин даъвати-ла топгандирлар эҳтимол уни».
- Дубулғаси обдор Ҳектор хотинига айлади жавоб:
 «Иштибоҳда кўнглим менинг; лек гар ўзим бош тортсам жанг-
 дан,
- Унда ҳар бир троялик ва ҳар узун кўйлакли аёл
 450. Олдидা мен хижолатдан бош кўтариб юраман қандай?
 Виждоним йўл қўймас бунга; мен мардликка одатланганман,
 Троялик әрлар аро мардона жанг қилиб, падарим
 Ба ўзимга шон орттирмоқ одатимдир — бу сенга аён!
 Таассуфки, мен ҳам фикран, ҳам қалбан ҳис этмоқдадурман:
455. Бир кун әмас, бир кун келиб вайрон бўлгай азим Троя,
 У-ла бирга ҳалок бўлгай Приам ҳам, бутун ҳалқи ҳам.
 Валекин, бил, келгусида Троянинг, отам Приампинг;
 Кекса онам Ҳекубанинг бошларига тушажак мудҳиш
 Савдодан ҳам, қутурган ёв зарбасидан ер тишляяжак
460. Қондош, жондош иниларим ва беҳисоб ёш-яланларнинг
 Фоят машъум тақдиридан ҳам, эй хотин, сенинг қисматинг
 Қалбим кўпроқ изтиробга солмоқдадир! Бешафқат ғаним
 Шашқатор ёш тўкишингга қарамасдан сени әркингдан
 Махрум этиб, ўз юритига олиб кетгай асира этиб!
465. Сен Аргосда чўри бўлиб ёв хотинга тиккайсан кашта,

Мессеис ё Ҳиперейнинг чашмасидан сен қалбинг нолон,
Кўзинг гирён, сув ташийсан; мажбур этгай бахти қаролик!
Асоратда қон-қон йиғлаб юрганингни кўрганлар дерлар:

— Бу ожиза Илионда бўлган жангда диловарликда

470. Бекиёс ва соҳибкамол мард Ҳекторнинг хотини эди!

Шундай дея яна қалбинг жароҳатин янгилагайлар:

Яна ишоҳ эслагайсан паногоҳинг — эринг Ҳекторни!

Йўқ, асира бўлганингни кўриб, ҳазин нолаларингни

Эшитгаんだн, минг афзалдир қатил бўлиб кирганим гўрга!»

475. Шундай деб у ўғилчасин қучмоқ учун чўзи қўлларин;
Аммо гўдак қўрқиб кетиб — ўз падарин қиёфасидан,
Дубулғасин ярақлаши ва чўққида елшиниб турган
От ёлидан, — чинқирганча әнагага ёпишиб олди.
Буни кўриб жилмайдилар суюк ота, меҳрибон она.

480. Шунда бошдан ечди обдор дубулғасин илоҳий Ҳектор,
Уни ерга қўйиб, ширин ўғилчасин олди қўлига,
Эркалади, ўпди, босди бағрига ва баланд кўтариб,
Самодаги тангриларга шундай сўз-ла илтижо қилди:

485. «О, Зевес, о, худовандлар! Зорим тинглаб шундай қилингки,
Худди мендек диловару Троядга қудратли подшо.
Ки вақт келиб, жанг майдондан қайтётганин кўрган одамлар;
— Отасидан ўтиб кетди! — деб айтишсин холисанилло.

490. Ҳар доим у жангдан қонли ўлжа билан қайтсин мардона
Ва меҳрибон онасининг кўнглини мудом айласин хушнуд!»

Дея Ҳектор маҳбубасин пок илкига тутди ўғлини;
Кўзида ёш, лабда жилва онаизор босди гўдакни

Ўз муаттар сийнасига. Уни қучди эр кўнгли ийиб

Ва зулғидан силаб туриб унга шундай такаллум этди:

495. «О, дилбарим! Андуҳ чекиб юрагингни кўп эзаверма,
Ҳеч ким мени маҳв этолмас, тақдир азал вид бўлса агар;
Лек жаҳонга келган бирон эр,xo у мард, xo қўрқоқ бўлсин.
Қочиб тақдир таъқибидан жонин сақлаб қола олмаган.

Сен борақол, жоним, уйга, ўзинг овут рўзгор иши-ла;

500. Ишингни тик, кашта тўқи, жориялар хизматин кузат;

Уруш эса бул мұқаддас Илионда таваллуд топган

Эркаклар-чун фарз ҳам қарзидир, мен учунку — инчунун,
биссанг».

Ҳектор ёлдор дубулғасин олди ердан тугатгач сўзин;
Чашми гирён Айдромаха йўл оларкан уйига томон,

505. Қараб-қараб қўяр эди орқасига — шўрлик, безабон.

Тез орада у Ҳекторнинг серҳашамат уйига етди;

Уйда жами жориялар жам эканин кўрган заҳоти,

Айдромаха улар барин мажбур этди увлаб йиғлашга:

- Ки очдилар аза улар ҳозирданоқ тирик Ҳекторга.
510. Зеро унинг мудҳиш жангдан соғ чиқиши ва қаҳдор ёвнинг
Қўлида маҳв бўлмасига аёлларнинг етмасди кўзи.
- Бу пайт Парис ҳам тарк этди дангиллама уйини жадал.
Ҳаммаёғи ярақловчи дабдабали совут кийган бу
Бодпо йигит шаҳар бўйлаб ела кетди мисли бўроидек.
515. Ки ҳозир у ўхшар эди арпа ем еб кўп туриб қолган
Ва юганин узиз энди поёнсиз дашт бўйлаб юргурган,
Шўх дарёда бошин адл тутиб дадил сузган айғирга;
Бундай отнинг узун ёли ҳилпирайди гажак бўйнида,
У магурурдир ўзин гўзал эканидан; шу боисдан ҳам
520. Түёқлари уни елдек учирарди хоним биялар
Ҳамда таниш от уюри ўтлаб юрган ўтлоқقا томон:
Сердабдаба қуролланган жингалак соч Александр ҳам
Илионнинг ул сарбаланд қасридан нақ порлоқ офтобдек
Чеҳрасидан нур ёғилиб, шоду хуррам чиқиб бораради;
525. Оёқлари ғоят илдам Парис тезда этди Ҳекторга;
Ҳектор мўъмин рафиқаси билан оз вақт дийдор кўришгач,
Эндингина видолашиб жўнаганди учрашган ердан.
Аввал-бошдан Александр оғасига юзланди шу чоқ:
«Азиз оғам, мен кутдириб қўймадимми сени бу ерда?
530. Тайинлаган вақтингдан кеч қолмадимми танбаллик қилиб?»
- Унга обдор дубулғали бузрук Ҳектор айлади жавоб:
«О, жигарим! Биронта ҳам номусли зот сенинг аскарий
Ишларингни қоралолмас: сен диловар муҳорибдирсан;
Фақат аксар пайтларда сен сусткашсан ва ишга ялқовсан;
535. Сен туфайли заҳмат чекиб жанг қилётган азаматларнинг
Дашномини эшитсан гар, юрагим хун бўлар исноддан.
Ҳозир жангга шошилайлик, кейин, агар Троямиздан
Ахейларни даф қилишни ва ўз озод мақомимизда
Тангриларга ҳамду сано ўқимоқни насиб этса Зевс,
540. Ана унда гаплашгаймиз баҳамжиҳат, бамайлихотир».

ЕТТИНЧИ ҚҰШЫҚ

ҲЕКТОР БИЛАН АЯКСНИНГ ЯККАМА-ЯККА ЖАНГИ

Шундай дея пажиб Ҳектор дарвозадан чиқди отилиб;
Чиқди Парис ҳам у билан: оға-ини ёнарди қалбан
Жанггоҳ аро мардонавор жанг құлмоқлик иштиёқида.

5. Билаклари толиққандан, ел туришин интизор ила
Күтишганда, тангри ногоҳ боди мурод йўллаганидек,—
Икки сардор ҳам жанггоҳда пайдо бўлди айни пайтида.

Жанг бошланди: Парис Арно фуқароси мард Менесфийни —
Гурзибардор шоҳ Арейфой ва қора кўз Филомедува

10. Икковларин жигарбанди — шаҳзодани айлади яксон.
Ҳектор эса жонин олди лашкарбоши Эионейпинг,
Найза сапчиб иҳотасиз қолган унинг очиқ бўйнига.
Ликияning саркардаси Ҳипполоҳзод бешафқат жангда
Дексий ўғли Йфинойнинг елкасига санчди пайзасин —
15. У бостириб келётганди тулпорларин Главк устига —
Ва у қулаб аробадан, тарк айлади руҳи жисмини.

Мудҳиш жангда данайларинг ёвузона қирилётганин
Кўрган шаҳлокўз маъбуда Афинея, қоломмай тоқат,
Отди ўзин Олимпдан ва келиб тушди мисли қуюндек

20. Ул муборак Трояга; маъбудани кўрган Аполлон
Пешвоз чиқди Пергамдан; у Трояга истарди зафар.
Икки тангри учрашдилар келиб кекса болут тагига;
Кумушкамон Феб — Аполлон гап бошлади биринчи бўлиб:
«Нечун бунча безовтасен, о қудратли Зевеснинг қизи?
25. Олимпни тарк этдинг нечун? Не истайди ул оташ кўнглинг?
Ё ноҳалол зафар ато этмоқчисан Аргос аҳлига?
Наҳот шафқат қиласанг сен шўринг қурғур трояликка?
Хеч бўлмаса, маслаҳатим тингла — шояд тегса ҳаёни:
Бугун жангга ва элларинг қирғинига қўяйлик биз ҳад;
30. Кейин, майли, то Троя ер-ла яксон этилмагунча
Жангни давом эттирсинлар, баски, сиздек ҳур маъбудалар
Истар экан вайронага айланишин гулдек шаҳарнинг».

Зевеснинг шаҳло кўзли қизи дарҳол жавоб қайтарди Фебга:
«Ҳа, чўнг мерган, шундай бўлгай, мен шу ният ила Олимпдан

35. Учиб тушдим ваҳшатли жанг бўлаётган ушбу майдонга.
Лек баён эт, сен қандай ҳад қўймоқчисан муҳорабага?»

Кумушкамон Феб — Аполлон маъбудага жавоб айлади:
«Биз Ҳекторнинг мардлигини этгумиздир яна зиёда.

У қочириқ қилиб данай әрларига шундай гап қотсин:

40. — Орангида гар яккама-якка жангда мен-ла олишмоқ
Истагини билдирган мард бўлса, қани, чиқсин ўртага!
Мис пойбандли юнонларга бу гап қаттиқ тегиб кетади.
Ва ўзлари танлайдилар муборизни Ҳекторга монанд».

Феб таклифин маъқуллари тангри Зевснинг шаҳлокўз қизи.

45. Соҳибназар Приамзода Ҳелен руҳан сезди Аполлон
Ва Афина ўртасида бўлиб ўтган бу хуш кенгашни,
Яқин бориб шундай деди у оғаси Ҳектор қошига:
«Халқ чўбони, машваратда Зевсга монанд ҳамзодим Ҳектор!
Осурсанми қулоқ сен ўз инингнинг хуш маслаҳатига?

50. Амр эт, жами троялик ва аргослик ўтиреин ерга;
Ўзинг лашкар аро чиқиб, узил-кесил, яккама-якка;
Жангга даъват эт ахейлар орасидан энг диловарин.
Қўрқма, бугун ўлмагайсан, паймонанг ҳам тўлмаган ҳали;
Мен самовий тангриларнинг сасларини туйдим шу топда».

55. Шу заҳоти Ҳекторнинг бул гапдан кўнгли ёришиб кундай,
Найзасини ушлаб белдан, олдга чиқди, — трояликлар
Сафи таққа тўхтаб қолди; ерга инди типчиб ҳаммаси.
Қарши ёқда Агамемнон ҳам тўхтатди аргосликларни.
Бу аснода Афина ва кумушкамон Аполлон икков

60. Мисли йиরтқич қарчигайдай паррон этиб чақмоқдор Зевснинг
Кекса, азим болутига қўндилар-да жами лашкарни
Жим кузата бошладилар; мудҳиш қалқон, ўткир найзалар,
Дубулғалар кийган, таққан лашкарлар зич ўтирадилар,

65. Мавж тубида денгиз қаъри сиё бўлиб кўринганидай,
Троялик ва аргослик лашкарларнинг сафлари ҳам нақ
Уммон янглиғ мавжланарди; сафлар аро сўзларди Ҳектор:
«О, Троя ўғлонлари, мард ахейлар, тингланг қаломим;
Баён этгум сизларга мен саховатли қалбим даъватин:

70. Сарпарлар Зевс қасамёдни бажармоққа бермади имкон,
Ул бадният сизу бизга яна оғат ҳозирламоқда:
Ки сиз бизнинг метинdevор шаҳримизни забт этмагунча,
Ё биз сизни бандаргоҳда тамомила маҳв этмагунча,
Мудом давом этар эмиш бу даҳшатнок, оғаткаш уруш.

75. О, ахейлар, орангида мард, азамат қаҳрамонлар кўп;
Кимки мен-ла холисона жанг қўймоққа билдиrsa хоҳиш,
Майли, чиқсин даврага у — шайдир жангга илоҳий Ҳектор.

- Мен шундай шарт қўймоқдамен, бу лафзимга Зевс ўзи шоҳид.
 Гар рақибим ўз оғаткаш наизаси-ла маҳв этса мени,
80. Майли, яроқ, совутларим олиб кетсин ўз кемасига;
 Лек жасадим қайтиб берсин, токи сўнг бор ҳамшаҳарларим
 Менга иззат кўрсатишиб, аза тутиб, ўтда ёқсинлар.
 Гар мен енгсам Аполлоннинг таҳсинига бўлиб мушарраф, —
 Рақибимнинг совутларин ечиб олиб, муқаддас шаҳрим
85. Илионда, Аполлоннинг маъбадига осиб қўйгумдир;
 Жасадини қайтаргумдир ул серәшкак кемаларига.
 Жингалаксоҳ аргосликлар дағи этишиб уни Хеллеспонт
 Соҳилига, турбатини баланд қилиб кўтарсаннларким,
 Замоналар ўтиб, бундан кўп эшқакли азим кемада
90. Сузиб ўтган янги авлод бул даҳмани кўриб галирсин:
 — Бу — қадимда ҳалок бўлган муҳорибининг сағанасидир...
 Уни жангда маҳв этгапди Приам ўғли — илоҳий Ҳектор! —
 Шу зайлда шоп-шавкатим эл оғзида қолажак мангу».
- Вале бутун аҳли Аргос теран сукут сақлаб ўтирди:
95. Ҳектор шартин рад этмоқдан уялишар, қабул қилмоқдан
 Қўрқардилар. Шунда дили вайрон бўлган Менелай бирдан
 Шахт ўрнидан туриб, барча дапайларга қилди маломат:
 «Қаңдай уят! Мақтанчоқлар! Эркак эмас, хотин экансиз!
 Ҳектор билан беллашмоққа бироптангиз чиқмасангиз гар,
100. Шум иснодга қолур бутун аҳли юнон абадул-абад:
 Бундан кўра, ҳаммаларинг сувдек оқиб, қумдек сочилиб
 Кетгапларинг афзал эди, бедиёнат, о шарманда ҳалиқ!
 Ўзим жангга отлангумдир Ҳектор ила! Зафар қуръаси,
 Биламан мен, фақат қодир худоларнинг измида мудом».
105. Шундай деб у сержозиба яроқларни тақди шошганча;
 Гар ўшанда, о Менелай, ҳукмдорлар ва саркардалар
 Сени ушлаб қолмаганда эди, ширин жонингдан жудо
 Бўлур әдинг сендан юз бор қудратлироқ Ҳектор қўлида:
 Соҳибқирон Агамемон инисининг ушлаб илкидан,
110. Бу шаштидан қайтармоқ-чун гап уқдира бошлади унга:
 «Саховатли Менелай, ҳой! Сен эсипгни еб қўйганимисан?
 Жаҳл чиқса, ақл кетур — такаббурлик қилмагил зинҳор,
 Шайланиб сен олишмоққа ўзингдан кўп қудратли мард-ла,—
 Ҳектор ила беллашмоққа ўзгалар ҳам ютолмас юрак!
115. Ҳаттоқи у билан жангда Ахиллес ҳам юрак ҳовучлаб
 Тўқнашади, ваҳоланки, у кўп марта қудратли сендан!
 Бор лашкаринг даврасига, Зевс бандаси, босиб ол ўзинг;
 Орамиздан унга монанд муборизни топгаймиз бошқа;
 Ки ўшал мард қанча ботир, қанча жангга бўлмасин ташна,
120. Аминманки, бул даҳшатнок беллашувдан чиқса безиён,
 Жон-жон дея тизин буккай тангриларга айтиб шукронада!»

Шу ҳақ сўз-ла инисиин ниятидан қайтарди оға;
Менелай ҳам бўйин әгди; жўралари бўлиб кўп хушнуд,
Унинг ажаб қуролларин шопа-пиша еча кетдилар.

125. Бу пайт Нестор ростлаб қаддин, қайгу ила бир калом айтди:
«О, тангрилар! Шум падомат босгай энди ахейлар элин!
Энди аччиқ кўз ёш тўккай, Мирмидоннинг доно нотиги,
Мушовири, мард чавандоз саодатли мўйсафид Пелей.
Ки у бир вақт ўз уйда мендан сўраб жангга отланган
130. Ҳар ахейнинг наасабини, кўнгли тоғдек қўтарилганди.
Мана энди, ахейларнинг барин битта Ҳектордан қўрқиб,
Лол қолганин эшитса у, икки қўлини чўзгай самога
Ва гамзада руҳи тезроқ ғориб бўлгай Аид қаърига!
О, тангirim Зевс, о, Аполлон, о, Афина! Қанийди ҳозир
135. Мен бир вақtlар жўшқин Ярдан бўйидаги Феа қалъаси
Яқинида пилосликлар Аркадия лашкари ила
Жанг қилишган чоғдагидек қирчиллама йигит бўлолсам.
Аркадия лашкарига сардор бўлган Эревфалион,
Бутун элда — ҳам эркаклар, ҳам аёллар оғзида бирдай, —
140. Гурзибардор деб танилган Арейфойнинг қалқон-совутин
Кийган эди ҳамда унинг гурзисини олганди тақиб.
Арейфой на новак отар ва на узун найза тутарди,
У ёв сафин ёриб, метин гурзиси-ла соларди даҳшат.
Ликург уни маҳв этганди: куч биланмас, макр ишлатиб
145. Тор дарада; гурзи ора киролмади марднинг жонига;
Рўбарўдан келган Ликург фойдаланиб шул вазиятдан,
Арейфойнинг киндинига найза санчиб, тоғдек қулатди.
Ечиб олиб унинг Ареј тухфа этган чўнг гурзисини,
Сўнг тақиб ҳам чиққан эди ареёна беллашувларда.
150. Вале кейин Ликург қариб, кучи кетиб ўтириб қолгач,
Берган эди ул гурзини жангдош дўсти Эревфалионга:
Ўшанда у гурзиси-ла мағуруланиб Пилос мардларин
Чақирганди ўзи билан жанг қилмоққа. Ҳамма зир титраб,
Хеч ким юрак ютолмаган эди унга пешвоз чиқмоққа;
155. Шунда қалбим жўш урдию жазм қилдим ўшал мард ила
Олишмоққа, гарчи кичик бўлсан ҳамки сафдошлар аро.
Ҳа, қилгандим жанг у билан — баҳш этганди зафар Афина!
Ҳа, энг улкан, энг қудратли одамни мен ўлдирган эдим!
Оламжаҳон ерни тутиб чангга ботиб ётарди жисми,
160. Ҳозир ҳам мен ўшандай ёш, билакларим бўлсайди бақват,
Дубулгаси обдор Ҳектор қолмас эди бунда берақиб!
О, данайлар, орангизда довюраклар бисёр бўлса ҳам
Топилмади биронта мард Ҳектор ила беллашадиган!»

Қариянинг дашномидан тўққиз ботир қалқди оёққа:

165. Мардлар марди Агамемнон иргиб турди биринчи бўлиб;
Ундан кейин иқтидорли Тидейзода жасур Диомед;

- Сўнг Аяклар — иқтидорда қиёси йўқ икки саркарда;
 Кейин густоҳ Идоменей ҳамда унинг бадқаҳр сафдоши
 Лашкарбони Мерион шоҳ — Ареймонанд кушандалиқда;
170. Эвемоннинг номвар ўғли диловар зот Эврипил; сўнгра
 Андремон ўғли Фоас, кейин тангримонанд Одиссей.
 Соҳибкамол Ҳектор ила беллашмоқ-чун шунча мард қалқди.
 Шунда яна кекса Нестор қалом айтди диловарларга:
 «Дўстлар, қуръа ташлайлик биз холисона, у кимга чиқса,
175. 175. Ӷаш ботир, аминманки, хушнуд әтар ахейлар кўнглин
 Ва ўзи ҳам бўлгай шодмон, — бунга комил имоним менинг, —
 Омон чиқса оташ жангдан ва даҳшатли муборизликдан»
- Шул таклифдан кейин ҳар бир диловар зот ўз қуръасига
 Белги қўйиб, ташлади шоҳ Агамемон дубулғасига.
180. 180. Аҳли лашкар қўлларини чўзиб қўкка қилди ибодат;
 Кенг фазога кўз тикканча қилардилар шундай тавалло:
 «Мададкор бўл ўзинг, о, Зевс! Қуръа чиқсин ё Диомедга,
 Ё Аяксга, ё олтинга кон Микена ҳукмдори Агамемнонга».
- Нестор эса эл олдида дубулғани силкитар эди;
185. 185. Шунда жами әл ҳоҳиши бўлди содир — Аякс қуръаси
 Учиб чиқди; жарчи уни ўигдан бошлаб, ҳаммага бир-бир
 Кўрсатганди, тан олмади ул қуръапи ҳеч бир саркарда,
 Ниҳоят у яқин борди бул қуръапи мис дубулғага
 Ташлаган зот — Бузрук Аякс Теламоний истиқболига;
190. 190. У қўл чўзди; жарчи яқин бориб, унга қуръа узатди;
 Аякс нигоҳ ташлади-ю ўз қуръасин таниди дарҳол
 Ва шодликдан ерга отиб қуръани у қичқирди шундай:
 «О, юонлар, менини бу! Хурсандликдан осмонда бошим!
 Зеро эзгу армонимdir мағлуб этмоқ бузрук Ҳекторни.
195. 195. О, ёронлар, то мен бунда таққунча жанг аслаҳаларим,
 Қодир Зевсга сиз ибодат қилиб туринг; лек ичингизда,
 Чиқармай ун сифинингким, эшитмасин трояликлар.
 Йўқ, баралла сифининглар: биз ҳеч кимдан қўрқмаймиз асло!
- Хеч ким мени на куч қўллаб, на жанговар маҳорат ила
200. 200. Ҳайтаролгай ушбу жангдан; зеро отам мақомида мен —
 Саламипда подон бўлиб туғилмаган бўлсан кераг-ов!»
- Данайлар ҳам сифиндилар шу заҳоти қудратли Зевсга.
 Кенг самога тикиб нигоҳ сифинганлар эрди зиёда:
 «О, Иданинг ҳукмдори, шавкатли ва бузрук падар Зевс,
205. 205. Ҳам ғалаба, ҳам порлоқ шон ато этгил ўзигл Аяксга!
 Ҳекторни ҳам бандам десанг, бўлсанг агар унга ҳам мушфиқ, —
 Баб-баробар қудрат ва шон баҳш айлагил икковларига!»

Бу аснода сержило мис совутларин киярди Аякс,
 Тақиб бўлган заҳот ботир ўз жанговар аслаҳаларин,

210. Ев томонга юра кетди; ки одатда даҳшатли Ареј Жангга шундай киришарди, қодир Зевснинг иродаси-ла Иккита халқ низолашиб қонли уруп бошлаган чогда:
Эл таяни, маҳобатли Аякс мудҳиш тиржайганича
Ва заминни зириллатиб катта-катта одим отганча,
215. Чўнг найзасин силкиб кўкда, рақиб сари юра бошлади.
Аргосликлар кўриб унинг рафторини қолдилар қойил;
Лек Троя лашкарининг вужудида қалтироқ турди;
Ҳекторнинг алп кўксидаги юраги ҳам увишди ҳатто;
Бироқ энди у на ёвдан қоча олар, на қўшии ичра
220. Яширолар эди ўзин — пиширганди бу ошни ўзи.
Аякс қалқон тутиб, мисли минорадай келарди жадал,—
Ушбу етти қат теридан моҳирона ишланган қалқон
Гила элии фуқароси кўнчи Тихий* маҳсули эди;
Мазкур қулай қалқонга у етти қават ҳўқиз териси
225. Қоплаганди, саккизипчи — устки қават эса мис эди.
Қодир Аякс Теламоний шул қалқонни тутиб кўксига,
Яқин борди Ҳектор томон ва гулдирос овоз-ла деди:
«Ҳектор, энди ўзинг шоҳид бўлурсанки, ахейлар ичра
Ёв сафини чок этгувчи ул шерюрак Ахиллдан ўзга
230. Ҳали яна бисёр эрур қалби оташ мард муборизлар!
Хозир Ахилл мирмидонлик лашкарининг қароргоҳида,
Кемалари соясида ётур ранжиб Агамемнондан.
Вале сен-ла олишмоққа жазм айлаган ахейлар кўпдир!
Қани, Ҳектор, бошла энди сен, яккама-якка курашни!»
235. Аммо обдор дубулғали бузрук Ҳектор деди Аяксга:
«О, Теламон ўғли Аякс, соҳибарам, халқ ҳукмдори,
Мени худди гўдакдек, ё жапг ишидан мутлақо ғоғил
Қиздек билиб гапирияпсан — булар бари сафсата паққос.
Кўп кўрганман мен жангни ҳам, қон кечилган қирғинларни ҳам!
240. Метин залвар қалқонимни ҳам ўнг ёққа, ҳамда сўл ёққа
Йўналтира оламан мен ҳордиқ билмай жанг қиларканман;
Мен Арейнинг шум наъраси даъвати-ла гоҳи пиёда,
Гоҳ гумбир жанграбода елдек учиб жанг қилолурмен.
245. Бироқ сендек муҳорибга пистирмадан пинҳона ҳамла
Қилмоқни ҳеч истамайман, олишгайман очиқласига».

Приам ўғли қулочкашлаб туриб узун найзасин отди,
Найза шаррон етиб бориб Аякснинг чўнг қалқонидаги
Мис қопланган саккизинчи қатламга зарб ила қадалди
Ва қалқоннинг олти қатин тешиб ўтиб оғаткаш найза,
250. Еттинчи қат кўнга бориб туриб қолди. Шул зарбдан кейин
Бузрук Аякс Теламоний отди узун найзасин ногоҳ!
Найза ботди Приамзоднинг доираваш мис қалқонига:

- Уткир найза қалқонни ҳам, Приамзоднинг ғоятда гўзал —
Совутин ҳам тешиб ўтиб, давдонасин сал пастрофига —
255. Қовурага яқин ерин ялаб ўтиб йиртди либосин:
Аммо Ҳектор ушбу машъум фалокатга чап бериб қолди.
Икковлари яна узун найзалиарин суғуриб олиб,
Яна қонхўр шерлар янглиғ, ёки осон жон бермайдиган
Ул ёввойи қобонлардек ташландилар бир-бирларига.
260. Ҳектор Аякс қалқонининг қоқ ўртасин олди нишонга,
Вале найза мис қатлами тешолмасдан қайрилиб кетди.
Шунда Аякс бир ҳамлада ёв қалқонин ўз найзаси-ла
Тешиб ўтиб, даф айлади ҳужум қилмоқ бўлган Ҳекторни,—
Унинг найза ялаб ўтган бўйнидан қон оқди тирқираб.
265. Илло жангни тўхтатмади қалби оташ қаҳрамон Ҳектор:
Фақат бир оз тисарилиб, ерда ётган қора ва машъум
Харсангишни кўтарди-да метин қўл-ла, кучин борича
Шоҳ Аякснинг етти қават кўн қопланган чўнг қалқонининг
Ўртасига зарб-ла урди; ки жаранглаб кетди мис қатлам.
270. Аякс ҳам кўп маҳобатли харсанг олди дарҳол қўлига;
Кучангандча, қулочкашлаб отди уни,— рақиб қалқонин
Ёриб ўтган тегирмонтошнамо харсанг Ҳектор тиззасин
Яралади: у чинордек «гурс» қулади чалқанчасига,
Мис қалқони босди уни; лек Аполлон яна оёққа
275. Турғазди тез Приамзодни; шунда улар бир-бирларини
Шамшир ила қиймалаган бўлурдилар, агар Зевс ҳамда
Мардумларнинг жарчилари ҳозиқ Идей билан Талфибий
Икки ёқдан вакил бўлиб келмаганда мардлар қошига.
Ҳукмдорлик ҳассаларин чўзди улар рақиблар аро,
280. Сўнг Троя хабарчиси маслаҳатчи Идей гап очди:
«О, эъзозли ўғлонлар, бас, барҳам беринг энди жангга сиз:
Сарпадар Зевс учун бирдек азиздурсиз икковингиз ҳам;
Икковингиз беназирсиз жасоратда — келтирдик имон.
Вале кириб келмоқда тун; на хуш унга этмоқ итоат!»
285. Лек алпқомат Теламоний жавоб қилди дарҳол жарчига:
«Идей, амр эт, шу қаломинг тақрорласин Приамзода ҳам;
Зеро бизнинг йигитларни жангга даъват ётган шу эди;
У бошласин: гар истаса, мен тайёрман рози бўлишга».
290. Шунда обдор дубулғали бузрук Ҳектор айлади жавоб:
«Шундай, Аякс, тангри сенга шону шавкат, иқтидор, идрок
Ато ётган; боз устига, эл ичра зўр найзаандозсан.
Бугунчалик ҳад қўяйлик биз курашга ва олишувга!
Тўқнашумиз кейин яна, ана унда жанг қилгумиздир
Иккимиздан биримизга тангри зафар баҳш этмагунча.
295. Ҳозир кириб келмоқда тун; на хуш унга этмоқ итоат.
Кемаларинг қошига бор, хушнуд этгил аҳли юнонни

- Ва айниңса, яқин хешу аэз ёру биродарларни;
 Мен ҳам азим Трояга бориб, унда жами әрқаклар
 Ва мен учун Афинанинг маъбадида сифинаётган
 300. Узун кўйлак кийган жами аёлларнинг хушлагум кўнглин.
 Теламоний! Эсадалик-чун алмашайлик буюмларимиз.
 Троада ва Эллада ўғлонлари замонлар ўтиб:
 — Бул ботирлар жанг қилишган бўлса ҳамки шафқат
 билмасдан,
 Лек дўстона ажрашганди, деб юришсин, масрур бўлишиб».
305. Ҳектор сўзлаб бўлиб, ўзин кумуш нақшли ажиг шамширин
 Филофи ва ғоят нафис елка банди ила узатди;
 Аякс эса тутди унга қирмизи ранг нақшин шамширин.
- Мардлар шундай ажрашишгач, — бири юонон лашкаргоҳига,
 Иккинчиси Трояга йўл олди тез; Троя ахли
310. Теламонзод қуввасидан, унинг метин билак зарбидан
 Омон қолиб, соғ, беозор қайтаётган Ҳекторни кўриб,
 Қалбан хушиуд бўлди ғоят; Приам ўғлини тирик кўрмоқдан
 Үмид узган мардум уни бошлаб кирди азим шаҳарга.
 Гўзал пойбанд таққан юонон лашкари ҳам айнан шу қабил
315. Бошлаб кетди ғолибият шуҳратидан оғзи қулоқда
 Бўлган мағрур шоҳ Аяксни Агамемнон истиқболига.
- Эл сultonи Агамемнон чодирида тўплапганлар-чун,
 Қодир Зевсга бахшида, деб беш ёшли бир семиз танани
 Қурбонликка бўғизлатди. Тез шилдилар тана терисин,
320. Гўштин жадал нимталашди, кейин тўғраб кўп жаз қилишгач,
 Сихга тортиб лаққа чўғда аста-секин айлантирганча
 Пиширдилар кабоб, кейин тайёр бўлгач олдилар ўтдан.
 Кўриб ҳамма тадорикни бошладилар дарҳол зиёфат:
325. Ҳамма бирдай ишрат қилди, камситилган бўлмади асло;
 Аяксни мөхмон қилди энг тотли гўшт — сарпанжка ила.
 Зиёфатда ҳамма ичиб-еб, қоринлар тўйгандан кейин,
 Кекса Нестор ўз фикрини баён этди биринчи бўлиб
 Бу кенгашда: ки у мудом машваратда эди беназир;
330. Хуштафаккур чол оммага шундай дея солди маслаҳат:
 «Шоҳ Атрейзод, о, ахейлар лашкарининг саркардалари!
 Жингалаксоч юонларнинг кўпи қурбон бўлди жанггоҳда.
 Қаҳҳор тангри Арей улар қонин тўкиб Ксанф дарёсин
- Соҳилига, гориб этди руҳларини Аид қаърига.
335. О, Атрейзод, тонг отган чоғ жангни таққа тўхтатмоқ лозим.
 Биз ҳаммамиз жанг майдонда ётган лашкар жасадларини
 Хўқизлару хачирлар-ла судраб келиб бу қароргоҳга,
 Кемаларнинг яқинида ёндирайлик ёқиб гулханлар:

340. Токи ҳар ким, фарзаңларга ёдгорлик, деб она-Ватанга
 Олиб кетсин қурбон бўлган оталарнинг азиз хокини
 Сўнг жасадлар куидирилган даштда барча ўлганилар учун
 Бир ягона улкан қабр тиклайликки, упинг ёнига
 Фоят баланд, серминора узун девор кўтараильик биз
 (Кемаларга ва лашкарга хизмат қиласин учун гов бўлиб),
 345. Ўрнатайлик унга метин табақали улкан дарбоза,
 Ки бемалол ўтсин ундан ҳам отлар, ҳам жангаробалар.
 Сўнг шул девор ёқалаб биз теран зовур қазийлик — сиртдан;
 Агар мағрур ёв ҳужумга ўтмоқ бўлса, ул теран зовур
 Йўл қўймасин ўтишига хоҳ отлиқ, хоҳ пиёда ҳолда».
350. Саркардалар кекса Нестор машваратин әтдишлар матьқул.
 Бу аснода Троянинг эрлари ҳам Пергам ичида, —
 Приам қасрин қаршисида шовқин солиб кенгашардилар.
 Хуштафаккур Антенор гап бошлиди бу ерда энг аввал:
 «О, Троя ўғлонлари, тингланг, сиз ҳам, о, муттафиқлар!
355. Қулоқ осинг, айлай баён кўксимдаги дил сўзларимни:
 Яххиси, биз Еленани бутуни молу давлати бирла
 Маҳобатли Менелайга топширайлик бўлиб ҳамжиҳат;
 Биз муқаддас қасамёдни буздик ахир ва хоинона
 Жанг қилурмиз; аминманки, бундан хайр кутиб бўлмагай,
360. То мен айтган маслаҳатга амал қилиб, иш кўрилмаса».

- Деб жойига ўтириди у; ана шунда жамоа аро
 Қад кўтарди соҳибжамол Еленанинг шавҳари Парис;
 Антенорга у шундайин баландшарвоз қаломлар айтди:
 «О, Антенор, номақбул гап айтдинг мен-чун! Ҳолбуки сендан
 365. Кутган әдик барчамизга хуш келгувчи әзгу маслаҳат!
 Гар шу айтган гапларингни чин юрақдан сўзлаган бўлсанг,
 Шубҳасизки, ақлинг олиб қўйибдилар боқий тангрилар!
 Менинг очиқ қаломим шу троялик диловарларга:
 Естиқдошим Еленани бермам асло! Лек мен Аргосдан
 370. Олиб келган ҳазинага келсак; барни бергумдир қайтиб,
 Ҳатто, лозим бўлса, яна қўшиб бергум ўз ҳазипнамдан».

- Деб жойига ўтириди у; ана шунда жамоа аро
 Қад ростлади машваратда таңгрига тенг соҳибдил Приам.
 У шундайин хуштафаккур кенгаш солди мажлис аҳлига:
 375. «О, Троя ўғлонлари, тингланг, сиз ҳам, о, муттафиқлар!
- Қулоқ солинг, айлай баён кўксимдаги дил сўзларимни:
 Ҳозир сизлар шаҳар ичра шомлик қилинг бир вақтдагидек;
 Соқчи қўйинг, бўталарим, бедор турсин ҳар ким ўрнида.
 Эрта эса жарчи Идей бориб баҳрий кемалар ёққа,
 380. Иқтидорли Менелай ва Агамемнон қошига кирсинг,
 Баён этсин бу низонинг сабабчиси Парис ниятин.

- Яна шундай оқилопа бир фикрин қиласин у таклиф:
 То ўлганлар жасадини йиғиб ўтда ёққунимизча,
 Улар бир оз дам олсинлар бу шафқатсиз муҳорабадан;
 385. Кейин яна тўқнашурмиз, ана унда жанг тўхтамагай
 То бизнинг қай биримизга таңгри зафар баҳш этмагунча».
- Шундай деди, — барча унинг гапларига этди итоат.
 Сўнгра лашкар тўп-тўп бўлиб, давра қуриб қилди тановул.
 Идей эса тонг чогида кетиб баҳрий кемалар ёққа,
 390. Агамемнон кемасининг соясида бутун жанговар
 Данай аҳлин маъракага жам бўлганин кўрди нogaҳон.
 Саркардалар аро Идей шундай деди жарангдор сас-ла:
 «О, Атрейзод, о, сиз, юнон лашкарининг мард сардорлари!
 Приам ва Троянинг энг акобир мансабдорлари
395. Бул низонинг сабабчиси бўлмиш шоҳзод Парис пиятии
 Сиага байён этмоқликини буюрдилар, қулоқ оссангиз:
 Аргосдан чўнг кемаларда ортиб келган молларни Парис
 (О, кошкайд, буядан кўра ўша ёқда қолса ўлиги!)
 Барин сизга қайтармоқчи, ўз молидан қўшиб ёнига;
 400. Валекин у Менелайнинг гулюз ёрин қайтармоқчимас,
 Унга қанча ёлборишган бўлса ҳамки жами одамлар.
 Яна айтиб юбордилар: то ўлганлар жасадин ўтда
 Еққунгача бир оз ҳордиқ чиқармоқни истамайсизми?
 Кейин яна тўқнашурмиз, ана унда жанг тўхтамагай
 405. То бизнинг қай биримизга таңгри зафар баҳш этмагунча».

- Идей сўзин тинглаб ҳамма толди теран сукутга бирдан.
 Лекин шу чоқ иқтидорли Диомеддинг саси япгради:
 «Йўқ, ҳеч бир зот қабул этмас Париснинг мол-давлатни ҳам,
 Еленанинг бойлигин ҳам! Зеро ҳатто телбаларга ҳам
 410. Аёндириким, ҳадемайин Троянинг битади куни!»

- Асов отни тизгинловчи* Тидейзода шоҳ Диомеддинг
 Жавобидан завққа тўлган ахей эли қийқирди шодон.
 Ана шунда соҳибқирон Агамемнон деди Идейга:
 «Доно жарчи, юнонларнинг фикрин ўзиниг эшиитдинг, мана,
 415. Халқимиznинг жавоби шу, айнан шундай ўзимники ҳам.
 Марҳумларни куйдиришга келсак энди, бунга монелик
 Қилмам асло. Бу дунёда яшаб бўлган баандалар учун
 Ҳеч нимали аямасдан, улар руҳин дарҳол ўт ила
 Шод айламоқ тирикларга энг муқаддас фарзdir ҳам қарзdir.
 420. Бу аҳдимга Ҳера ёри чақмоқотар Зевс бўлсин шоҳид!»

Шундай деб у ҳукмдорлик ҳассасини кўтарди кўкка;
 Идей ҳам тез қайтиб кетди ул муқаддас Илион сари.
 Бу чоқ улкан маъракага тўпланганди трояниклар:

- Сабрсизлик билан улар кутардилар Идей қайтишин.
425. Мана у әл аро туриб, баён әтди келтирган гапин;
Мажлис аҳли тинглаб бўлиб унинг гапин шайланди ишга,—
Бирор ўлик ташимоққа, бирор ўтин олиб келмоққа.
Ахейлар ҳам бандаргоҳдан шундай жадал тарқай бошлади,—
Бирор ўлик ташимоққа, бирор ўтин олиб келмоққа.
430. Ўз самовий сафарига шайлантган ва сокин уммоннинг
Энг тубидан әндигина бош кўтарган нуркоқил қўёш
Кенг далани илк нури-ла ёритган чоқ жанг майдонида
Икки тараф учрашдилар. Бунда ётган кўп жасадларнинг
Ағёри, ё аҳбоблигин билиб олиш кўп маҳол эди.
435. Жасадларнинг юзин қондан ва тупроқдан ювишгачина,
Таниб, қайнок кўз ёш тўкиб ортардилар арабаларга;
Приам ҳўнграб йигламоқни ман әтганди: шунинг-чун улар
Жасадларни унсиз, руҳий изтироб-ла куйдирадилар,
Сўнг қайтдилар Трояга мурдаларни куйдириб бўлгач.
440. Ул ёқда ҳам мис совутли аргосликлар айнан шу тарэда
Жасадларни унсиз, руҳий изтироб-ла ўтда ёқдилар,
Сўнг қайтдилар бандаргоҳга мурдаларни куйдириб бўлгач.

Эртаси кун гира-шира тонг ёриша бошлигар пайтда
Юнонларнинг сараланган йигитлари кирипди ишга.

445. Үлганларни куйдиришган ерда улар гайрат қилишиб,
Бир ягона улкан қабр тикладилар; унинг ёнига
Фоят баланд, серминора узун девор тиклади улар
(Кемаларга ва лашкарга хизмат қилисин учун гов бўлиб),
Урнатдилар яна метин табақали улкан дарбоза,
450. Ки бемалол ўта олсин ҳам отлар, ҳам жанграбалар.
Сўнг шу девор бўйлаб сиртдан ҳамма ери ҳам кенг, ҳам теран
Зовур қазиб, тубларига қозиқ қоқиб қилдилар тўсиқ.
Даштда шундай тер тўкишди жингалаксоч ахей мардлари.

Бу аснода Зевс қошида давра қурган жами худолар.

455. Ахейларнинг улкан ишин кўриб ҳайрон қолган әдилар.
Шу чоқ ерни тебратгувчи Посейдон гап бошлади туриб:
«Чақмоқдор Зевс, энди қай бир банди ушбу рўйи заминда
Ўз армонин ва ниятин тангриларга айтгай ошкора?
Ва ёки сен жингалаксоч ахейларнинг ўз кемалари
460. Қаршисига бир кечада юксак девор тиклаганини,
Олд ёғига теран зовур қазиганин кўрмаяпсанми?
Ахир улар тангриларга ҳекатомба аташмади-ку!
Бул деворнинг шони энди тонг шафаги зиб таратган
Жами ерга тарқалажак; ҳолбуки, шоҳ Лаомедон-чун
465. Меп Аполлон ила қурган азим девор бўлгайдир унут!»

Посейдонга жавоб қилди газаб ила Зевс хўрсиниб:

- «О, заминни тебратгувчи қодир тангри нелар деюрсан? Сендан қалбац ва қувватан кўп марота заифроқ бўлган Худовандлар ҳайиқсинлар бу сингари фикр-ўйлардан!»
470. Сенинг шонинг тонг шағаги етган жами ерга тараалган; Кўнглинг тўқ тут: жингалаксоч ахей аҳли чўнг кемаларда Жўнаб кетгач ўз туғилиб ўсган она юртига, дарҳол Ўшал юксак деворни буз ва итқитиб денгизга пакъос, Пойни йўқ бу соҳилга тўша яна денгиз қумини,
475. Токи асар ҳам қолмасин ахей эли қурган девордан».
- Худовандлар шу зайлда гурунглашиб ўтирадилар. Қуёш ботди, юонлар ўз улкан ишин тугалладилар, Қароргоҳда мол сўйдилар кечлик овқат тарааддуудида. Айни шу чоқ бу соҳилга келиб инди кема карвони:
480. Лемиос шоҳи Эвней ушбу кемаларда Атрейэздларга Туҳфа этиб юборганди ўз майдан минг ўлчовини (Эвней — подшо Ясон ила Ипсипила фарзанди эрди). Ўзга юон йигитлари майни молга алмашиб олди: Бирор сафид темир берди, жарангдор мис яна бириси,
485. Бирор ҳўқиз терисини, ё ҳўқизнинг ўзини берди, Бирор берди ўз асирин. Сўнг бошлианди хушкайфият базм. Аргосликлар қилдилар базм лашкаргоҳнинг ҳамма ерида, Трояда эса — унинг аҳолиси ва муттафиқлар.
- Лек олимплик Зевс бутун тун шум иият-ла сурункасига 490. Чақмоқ чақиб базм аҳлига таҳдид солди, ўчирди рангин. Қадаҳлардан май тўкарди мардлар, зеро биронта ҳам зот Зевс учун май паймо қилмай май ичишга этмасди журъат* Нихоят эл лаззат топди ётиб уйқу армуғонидан.

САККИЗИНЧИ ҚҰШИҚ

ТАНГРИЛАР КЕНГАШИ. БҰЛІНГАН ЖАНГ

- Заррин либос кийган Шағақ тарағанда рүйи заминга,
Чақмоқсевар Зевс тұплади тангриларни зүр маъракага;
У серчүққи Олимп тоғын зирвасига ўтириб олиб,
Бир сүз айтди; сукут сақлаб тингладилар боқийлар уни.
5. «Каломимга қулоқ осинг, о, маъбулдар ва маъбудалар:
Сиаларга мен сийнамдаги қалб сўзларин айлагум баён;
Лек на илоҳ, на илоҳа каломимга асло монелик
Кўрсатмасин; барчангиз ҳам менга бирдек этинг итоат,
Зеро амрим мұқаддасидир, унга амал қилгумдир албат!
10. Бирон боқий гар густоҳлик қилиб, юнон ё Трояга
Мадад бермоқ бўлиб ерга инсаю, мен пайқасам буни,
Тортиб олгум уни дарҳол калтаклабон шармандаларча!
Ва ё уни заминнинг энг теран қаъри — олис Тартарга
Улоқтиргум: ки қанчалик йироқ бўлса осмон заминдан,
15. Дарвозаси темирдану бўсағаси мисдан, зим-зиё
Ул Тартар ҳам шунча теран жаҳаннамдан! Ул ерга тушган
Ўзи кўур қанчалик зўр эканлигим аҳли самодан!
Каломимнинг ҳақлигини, майли, синааб кўринг, тангрилар:
Шу тоңдаёқ олтин занжир туширишгиз осмон-фалакдан,
20. Сўнг занжирга битта қолмай осилсиплар ҳам маъбулар,
Ҳам маъбулар; ўшанда ҳам арши аъло меъмори Зевсни,
Минг урининг, ерга тортиб туширмоққа етмас кучингиз!
Ва лекин мен бутун замин ва уммонни ўшал занжир-ла
Кўкка тортиб, бир учини Олимпнинг энг сарчўққисига
25. Боглаб қўйгум гар астойдил шунга истак билдирам ногоҳ;
Ана унда бутун олам кенг фазода қолгай муаллақ —
Тангрилару бандалардан мен шунчалик қудратлидурмен!»
- Пол қолдилар худовандлар ҳайратланиб Зевснинг нутқидан;
Зеро унинг гулдираған саси шундай ваҳшатли әди;
30. Илло шу чоқ оғиз очди сукунатни бузиб Афина:
«О, қодир Зевс, о, сарпадар, олампаноҳ, олий ҳукмдор!
Жуда яхши билурмиз биз: қудратингшинг йўқ ниҳояси;
Не қилайлик, гар шавкатли ахейларга ачинса қўнгил?
35. Теэда улар, талх тақдиргага тан беришиб, бўлгайлар нобуд.
Майли, сен амр әтаркансан, бизлар жаңгга аралашмаймиз,
Фақат Аргос әрларига бир маслаҳат бермоқчимизким,

Сенинг машъум ғазабингдан қирилмасин уларнинг бари».

Жилва ила жавоб қилди Афинага булутқувар Зевс:
«Эрка қизим, қўрқмагил ҳеч, бадхоҳлик йўқ асло гапимда,
40. Ва инчунун, сенга, қўзим, тамомила раҳмдилдурмен».

- Шундан сўнг у, зар ёллари товланувчи бўрондек учқур
Мис туёқли тулпорларин қўшди тез жанграбасига;
Ўзи ҳам зар либос кийди; ва қўлига олиб ғоятда
Бежирим бир олтин қамчи, чиқди масқул жанграбага;
45. Қамчи босди отларга у ва тулпорлар Зевс амри билан
Замин ила юлдуз тўла само аро этдилар парвоз.
У отларни йўналтирди жонзодларнинг серсув онаси —
Идадаги Гаргар номли тепаликка; бунда серсоя
Ўрмон ичра турад әди тангри Зевснинг хушбўй меҳроби.
50. Коинотнинг ҳукмдори отларини тўхтатди шунда
Ва уларни аробадан чиқарди ќуюқ аулматнинг
Оғушига яшириб тез, ўзи Ида сарчўққисига
Виқор ила бориб инди. У ердан Зевс ТРОЯ шаҳрин
Ва мис зирҳли данайларнинг кемаларин кузатди аста.
55. Бу пайт ахей ўғлонлари нонуштани қилиб бўлишиб,
Қуроллана бошладилар шитоб ила шайланиб жангга.
Ул ёқда ҳам кўрарди жанг тараффудин трояликлар,
Қамчил әди улар, аммо шай әдилар қақшатқич жангга
Хотин, бола-чақаларни қўриқламоқ учун ағёрдан.
60. Лапг очилиб дарбозалар, пиёдаю отлиқ лашкарлар
Мисли селдек оқиб чиқди; мудҳиш әрди бу эл сурони.

Икки тараф лашкари бир жойга келиб юзма-юз турди;
Шуцда қалқон кўнларию найзалару мис совут кийган
Муҳориблар бир-бирига дуч келдилар бирваракайга

65. Ва лашкарнинг шум сурони кўтарди жанг майдонин бошга.
Фолибларнинг наъраси ва мағлубларнинг оҳу фарёди
Аралашиб кетди; оқди қон дарёси замин юзалаб.

Узоқ фурсат — тонг чогидан то ёйилиб кетгунича кун —
Икки тараф новак отиб, бир-бирини қийратди роса.

70. Бузрук Қуёш самонинг қоқ марказига — қиёмга келгач,
Парвардигор Зевс илкига олди олтин тарозусини;
Одамзодни мангу уйқу оғушига солгучи Ўлим
Қуръасидан иккитасин қўйди унга; сўнг тарозуни
Қўтарганди, аён бўлди юнонларнинг куни битгани —

75. Сербарака замингача тупшиб борди улар палласи,
Трояпинг қуръаси-чи? — кўтарилиди осмон-фалакка.

- Зевс Идадан туриб ахей лашкарига дағдага ила
 Тинмай оташ чақмоқ ота бошладики, аргосликларнинг
 Рангларидан қочди қони бу балокаш даҳшатдан қўрқиб.
80. Қола олди жанггоҳда на Идоменей, на Агамемнон,
 На Арейнинг шогирдлари икки Аякс — икки саркарда.
 Бу жанг ичра қолди фақат Нестор — мардлар пуштипанаҳи —
 Ночорликдан: унинг оти ёв ўқидан яраланганди.
 Сумбул сочли Еленанинг эри Парис отнинг бошини —
85. Жониворнинг узун ёли бошланган энг хатарли ерини —
 Қаншарини кўзлаб новак отган эди; от миясига
 Кирган ўқнинг аламига чидай олмай, орқа оёқда
 Тикка турди ва ҳуркитди чир айланиб ўзга отларни.
 Нестор отнинг абзалини тезроқ кесиб юбормоқ учун
90. Аробадан сакраб тушди; бироқ Ҳектор — номвар ҳукмдор
 Тулпорларин елдек қувиб келаверди жангаробада
 Жанг қилётган оломоннинг орасини ёриб бу томон!
 Бу пайт чолнинг жондан жудо бўлмоғи ҳақ эди, агарда
 Иқтидорли шоҳ Диомед кўрмаганда бу машъум ҳонни.
95. Наъра тортиб диловар зот Одиссейга юзланди бундоқ:
 «О, Лаэртнинг соҳибидрок, ҳозиқ ва мард ўғли Одиссей!
 Юраксиздек қочмоқдасан нечун ёвга кўрсатиб орқанг?
 Эҳтиёт бўл, яринингга санчилмасин яна шум найза.
 Тўхта, ахир! Бадҳоҳ эрдан муҳофаза қилайлик чолни!»
100. Бу даъватни эшитмади саховатли бадҳол Одиссей
 Ва ёнидан елдек учиб ўтиб кетди баидаргоҳ томон.
 Лек Диомед ёлғиз қолган бўлса ҳамки отилди олдга;
 Нестор отин жиловидан ушлаб, унга шундай сўз айтди:
 «О, қария, фапим сепи исказижага олибди ёмон!
105. Дармонинг ҳам қолмаган ҳеч, панд берган шум кексалик сенга;
 Тулпорларинг ҳам толиқкан, мажолсиздир аробакашинг.
 Чиқ менинг жангаробамга; жангда Трос аргумоқларин
 Ҳам у ёққа, ҳам бу ёққа — ҳам ҳужумда, ҳам чекинганда
 Нечоғлик хушрафторлигин ўзинг кўриб бўлгайсан иқор.
110. Буларни мен ўлжа этиб олган эдим кеча Энейдан.
 Сен ўзингнинг отларингни ҳавола қил муқаррабларга;
 Сўнг иккимиз ёвга ҳамла қилгумизки, Ҳектор менинг ҳам
 Қўлларимда найза бадқаҳ бўлишини бир кўриб қўйсин».

- Шундай деди; Ҳерения чавандози берди розилик;
115. Сфенел ва Эвримедон — қариянинг муқарраблари —
 Паҳлавонлар тез олдилар отларни ўз ҳимоятига.
 Икки сардор бирга чиқди Диомеднинг аробасига;
 Нестор қўлга олиб дарҳол сержозиба тизгинни, ногоҳ
 Қамчи босди тулпорларга — мана, улар Ҳектор қопида.

120. Найза отди тиқка босиб келаётган мардга Диомед;
Лек нишонин қўзлолмади; найза Ҳектор аробакаш —
Жиловдори Фебей ўғли Эниопеи кўксига ботди;
Аробадан қулади у ва тулпорлар кетдилар ҳуркиб;
Жиловдорнинг шу чоқ руҳи ва қувваси тарк этди жисмин.
125. Бу жудолик Ҳектор қалбин изтиробга солди тамоман;
Лек андуҳнинг пайтимасди! Шунинг учун Ҳектор ҳар ёқда
Нигоҳ ташлаб, қидирди бир аробакаш; Тулпорлар бебош
Қолмадилар; тез топила қолди шу чоқ матлуб жиловдор:
Соҳиб қувва Ифитзода Архентолем; Ҳектор амр этди
130. Аробага сакраб чиқиб от тизгинин қўлга олмоқни.

Шу чоқ мудҳиш қирғинбарот бошлиномғи, трояликлар,
Машъум оғат арафаси қўтонларга ҳайдаб кирилган
Қўйлар янглиғ, шаҳар сари қочмоқлари муқаррап эди,
Агар огоҳ бўлмагандан ушбу ҳолдан парвардигор Зевс.

135. У даҳшатли қалдироқ-ла яшин отди ва оташ чақмоқ
Тўғри келиб Диомеднинг тулпорлари пойига тушди:
Қўрқинчли ўт чақнаб кетди замин узра лоц этиб бирдан;
Ҳуркиб кетган отлар дағ-дағ титраб, ортга тисарилдилар;
Чол илкidan тушиб кетди отларнинг кўп ажиб тизгини:
140. Капалаги учган Нестор Диомедга юзланди шундай:
«Қадрдоним, тулпорларни бур орқага, қочайлик теэроқ
Бугун Зевснинг сенга ҳуши йўқлигини сезмаяпсанми?
Парвардигор бугун фақат Ҳектор қўлин қилмоқда баланд.
Шоянд кейин кўнгли эриб бизга ҳам шон бахш айласа у.
145. Ки одамзод қанча кучли бўлмасин, Зевс иродасини
Ўзгартмоққа ожиз, албат, зероки у кўп маротаба
Қудратлироқ эрур жами тангрилару бандалардан ҳам!»

Бироқ унга жавоб қилди чўнг муҳориб, машҳур Диомед:
«Каломларинг, о, қария, одилона ва оқилона;
150. Лек шафқатсиз бир дард қалбим ва руҳимни кемириур мудом!
Бир кун келиб Ҳектор азим Троянинг аҳолисига:
— Шоҳ Диомед мендан қўрқиб қочган эди кемалар ёққа,—
Деб мақтанса, бу кунимдан қаро ерга кирганим афзал!»

- Яна Нестор — Пилос шоҳи жавоб қилди шоҳ Диомедга:
155. «О, жангбардор Тидей ўғли, шерюрак мард, нелар деюрсан?
Агар Ҳектор сени қўрқоқ ва заиф деб атаганда ҳам,
На Троя фуқароси, на дарданлар ишонгай бунга;
Ва айниқса, сенинг билак кучинг ила ҳалок этилган
Троялик қалқонбардор йигитларнинг рафиқалари».
160. Шундай деб у метинтуёқ тулпорларни ортга бурди-да,
Қочаётган оломоннинг орасига ҳайдади; шунда

- Мудҳиш наъра тортиб Ҳектор ҳамда унинг азаматлари,
Чақмоқнамо патли ўқлар ёғидирдилар ғаним бошига.
Дубулгаси обдор Ҳектор ҳайқирди нақ момақалдироқ:
165. «О, Диомед! Аҳли данай мудом сени эъзоzlар эди:
Базмларда тўрдан жойу ғоят тотли нозу неъматлар
Ва май тўла қадаҳлар ҳам сенинг учун муҳайё эди;
Эди ит ҳам боқмас қиё: номардлигинг кўрсатдинг элга!
Манфур, беор, хотинчалиш! Сен мени маҳв этиб, муқаддас
170. Шаҳримизни забт айлашинг, ё асирга хотинларимиз
Олишингдан олдин, сени мен даф этгум жаҳапнам сари!»
- Шу сўздан сўнг, Тидейзода Ҳектор ила олишимоқ учун
Бурсаммикин отларни, деб тараддудда қолди тамоман.
У уч дафъа шу қарорга келиб кўрди ақлан ва қалбан;
175. Уч дафъа ҳам Зевс Иданинг чўққисидан мудҳиши гумбирлаб,
Трояя аён қилди иштибоҳли зафар белгисин.
Ҳектор яна наъра тортид лашкарларин ундан жанггоҳга:
«Троялик, ликиялик азаматлар, о, Дардан қавми!
Мард бўлингиз, упутмаигиз собиқ диловарликларимиз!
180. Сезмоқдамен, Зевс менга шу иқтидорли гулдирос ила
Зафар ва шон, ахейларга — иснод, ўлим баҳш айламоқда!
Ул тентаклар мудофаа учун девор қурибдилар мўрт,
Нописанд у мардга; менинг қудратимга бўлолмагай ғов!
Отларимиз эса осон сакраб ўтгай зовурларидан.
185. Едингида бўлсин, дўстлар! Мен юононлар бандаргоҳига
Етганимда, қўлга олинг лов-лов ёнган машъалаларни.
Мен ўт қўйгум ахейларининг жамики бор кемаларига
Ва ўзларин тутун ичра маҳв этгумдир шу бандаргоҳда!»

- Шундан кейин у юзланиб деди ўзиң тулпорлариға:
190. «Тулпорларим Ксанф, Подарг, илоҳий Ламп, ҳайбатли Эфон!
Парваришлаб боққанимнинг ҳиссасини чиқаринг бугун:
Аксари пайт Этионнинг қизи, менинг Андромахам
Берар эди сизларга ем ғоят нодир, хуштаъм бүгдойдан,
Яна, мендан — ўз навжувон маҳбубидан олдин, сизларга
Шароб элтиб емга қориб берар эди сиз хоҳлаганча!
195. Энди елдек учинг, отлар; ғанимларга биз етиб олиб,
Чол Несторнинг донғи кетган қалқонини тортиб оламиз,
Эмиш унинг ҳаммаёғи — гардиши ҳам, банди ҳам олтин;
Шунингдек, биз Диомеднинг сержозиба ажиб совутин —
200. Таңгри Ҳефест маҳсулини — елкасидан олурмиз ечиб!
Гар шуларни қўлимизга киритсак биз, ҳеч шубҳа йўқки,
Шу тундаёқ қочтай учқур кемалари томон ахейлар!»

Деб мақтанди; иқтидорли Ҳера бундан бўлди дарғазаб,
Ки таҳтида сал қўзғолган эди Олимп келди ларзага.

205. Шундан сўнг у бузрук тангри Посейдонга қилди таважжуҳ: «О, заминни тебратгувчи қодир худо, наҳот юрагинг Қирилётган юонларнинг ҳолин кўриб эзилмаса сал? Ён босгил сен шу мардларга! Эгода ҳам, Геликада ҳам Сенга манзур қурбонликлар эҳсон этган шулар-ку ахир! 210. Агар бизлар — юонларнинг ҳомийлари, — бўлиб ҳамжиҳат, Троянинг лашкарини даф этсайдик, чақмоқтотар Зевс. Шу заҳоти ғамга ботган бўлар эди Идада ёлғиз!»

Зилзилакор қодир тангри аччиқланиб деди Ҳерага:
«Густоҳжалом Ҳера! Нелар сўзламоқда забонинг сенинг?
Йўқ, истамам тангрилардан бирортасин чақмоқдор ила
215. Олишмоғин; иқтидори беназирдир унинг бағоят!»

- Шундай гурунг борар эди Олимп уэра тангрилар аро.
Бу чоқ Зевспинг паноҳида шавкат топган саркарда Ҳектор
Юопларнинг лашкарию отларини бандаргоҳ томон —
220. Зовур ила юксак девор оралиғи — катта майдонга
Сиқиб келаётган эди ҳамла айлаб мисли Арейдек.
Шу келишда у ўт қўйғап бўлур эди кемаларга ҳам,—
Зевс завжаси Ҳера агар солмаганда Агамемноннинг
Юрагига, лашкарни тез жанггоҳ сари даъват этмокни;
225. Ваҳолапки, Агамемнон ҳам шул ҳақда қотирарди бош:
Мана, алвон ридосини у құдратли қўлига олиб,
Катта-катта одим отиб, қароргоҳга бўлди равона.
Овозимни жами лашкар — ҳатто Аякс ва Ахиллеснинг
Лашкари ҳам бирдек яхши әшитсип, деб у Одиссейпинг
230. Қоқ ўртада турган қора кемасига чиқди отилиб.
Гап шундаки, Аякс билан Ахилл — икков ўз жасорати
Ва кучига ишонишиб әшкаги кўп кемаларини
Қўйғандилар бандаргоҳнинг ўнг қанот ва сўл қанотига.
Атрейзода янгроқ сас-ла юонларга юзланди шундай:
235. «Уят сизга, аргосликлар! Сирти ботир, қўрқоқ бандалар!
Лемпосда сиз, энг довюрак азаматлар бизлар бўламиз,
Деб керилган эдингиз-ку! Қайда қолди ул мардлигинги?
Базмларда катта-катта ошаб нозу неъматларни сиз,
Қадаҳларни лим-лим қилиб шаробларни сипқааркансиз,
240. Ҳар биримиз юзта, ҳатто икки юзта троялик-ла
Жанг қилмоққа тайёрмиз, деб мақтапгансиз! Ҳолбуки мана,
Ҳаммамиз ҳам бас келолмай гарангдурмиз битта Ҳекторга!
О, тангрим Зевс, айтгил, рўйи заминдаги қайси құдратли
Шоҳни мендек жазолаган, бадном этган эдинг сен яна?
245. Ахир мен, Зевс, ушбу бадбаҳт жанггоҳ сари қора кемамда
Сузарканман, меҳробларнинг биронтасин ўтдимми ёнлаб?
Йўқ, ҳар битта меҳробингда сепга атаб қурбонлик қилдим
Метинdevор Трояни горат этмоқ орзусида мен.

- Энди, о Зевс, жилла қурса, бир истагим айлагил бажо.
250. Ҳеч бўлмаса, имкон бергил ёвдан омон қолишимизга;
Бу мусофири юртда хўрлаб ўлдирма сен аргосликларни!»
- Тангри Зевснинг раҳми келди чашми гирён Атрейзодага
Ва башорат қилди юнон ҳалқин нобуд бўлмаслигини:
Панжасига кийик қўзи чангаллаган бургутни (соҳиб)
255. Кароматлар учун ғоят матлуб қушни*) туширди кўкдан.
Ажиб меҳроб узра келиб, ташлади у кийик қўзисин,
Ки шул ерда сифинарди соҳибкарам Зевсга юнонлар.
Улар Зевсдан эзгу дарак келганини кўришган заҳот,
Яна ёвга ташландилар, яна оташ жанг давом этди.
260. Гарчи бунда данайлар кўп бўлсалар ҳам, фақат Диомед
Отларини ҳайдаб ўтди кенг зовурдан ҳаммадан олдин
Ва ёв билан энг биринчи тўқнашмоққа бўлди мушарраф.
У аввало троялик мард Агелай Фрадмонзодни
Маҳв айлади: қочмоқ бўлиб у отларин бураётганди,
265. Тидейзода кураклари орасига санчди найзасин;
Найза тиги қон аралаш ёриб чиқди унинг кўксини:
У қулади аробадан, совутлари кетди жаранглаб,
Диомеддан кейин икки Атрейзода ташланди жангга;
Улардан сўнг энг қудратли икки Аякс ўтди ҳужумга.
270. Икки Аякс орқасидан Идоменей ва унинг дўсти
Арейона сертаҳдид зот шоҳ Мерион кирди жанггоҳга;
Ундан кейин мард Эврипил — Эвемоннинг шавкатли ўғли.
Тўққизинчи бўлиб жангга кирган Тевкр, Теламон ўғлини
Чўнг қалқони панасида туриб торти камон чилласин.
275. Аякс бот-бот қалқонини четга сурар, шунида мергган Тевкр
Ёвлар ичра нишон таплаб, уни дарҳол жароҳатларди:
Жароҳатдор қулаб ерга жон берарди; лек Тевкр шу чоқ
Худди гўдак кирганидек онасининг иссиқ пинжига,
Ўтар эди оғасининг чўнг қалқони паноҳига тез.
280. Хўш, кимларни маҳв айлади энг аввало паҳлавон Тевкр?
Энг аввало Орсилоху Офелесту паҳлавон Ормен,
Сўнг Детору мард Хромий, тангрисифат жангчи Ликофонт,
Иқтидорли Меланипп ва Ҳамопаон Полиемонзод
285. Ер тишлашибди Тевкр отган талх ўқлардан биттама-битта.
Унинг новак отиб ёвнинг сафларини қийратганини
Кўриб қолган Агамемнон шодмон бўлди, яйради дили;
Сўнг Тевкенинг яқинига келиб шундай мақтов сўз айтди;
«О, диловар Теламонзод! О, беназир соҳибандоз! Сен
290. Евни шундай маҳв этсанг гар, аҳли юнон ичра шон қучиб,
Кекса отанг Теламоннинг армон қилган фахри бўлгайсан:
Бўлсанг ҳамки сен беникоҳ фарзанд унга, болалигингдан
Отанг сени ардоқлаб, ўз паноҳидан қувмади зинҳор:

- Ўйлайманки, дөгламайсан йироқдаги падаринг иомин? Мен эсам бир сўз айтаман ва чиқаман сўзим устидан; Приамнинг кўркам шаҳри Трояни чақмоқотар Зевс
295. Ва Афина забт этмоқни насиб этса мабодо менга,—
Ўзимдан сўнг, аввал сени тақдирлагум ноёб музд ила:—*
Ё бекирим сепоями, ё қўш отли жангаробами,
Ё сен ила бир тўшакда ётадурган навниҳол қизми».
300. Юраги пок Тевкр жавоб қилди дарҳол Агамемнонга:
«О, Атрейнинг машҳур ўғли, нечун мени ўзим итилган
Жасоратга чорлайдурсан? То бор экан билагимда куч,
Зум ҳам бекор ўтирумайман; бизлар ёвни Илион сари
Қувиб борган чоримиздан мудом уни қийратмоқдамен.
305. Узун тишли новаклардан саккизтасин отдим ғанимга
Ва саккизта энг навжувон акобирни маҳв этдим қатор:
Лек нишонга ололмадим ҳеч анави қутирган итни!»
- Шундай деди, камонидан мард Ҳекторни нишонга олиб
Яна янги ўқ узаркан; армонийди уни маҳв этмоқ;
310. Лекин яна тегмади ўқ; бироқ новак Приам ўғли
Бефутур ва кўп диловар Горгиғион кўксига тегди
(Туқдан эди бул ботирни Приамнинг маъбудамонанд
Соҳибжамол рафиқаси эзималик Кастианира).
Чаманзорда гарқ очилиб, баҳор сувин мириқиб эмган
315. Қизил лола вазмин бошин әгганидек, Горгиғионнинг
Ҳам дубулға кийган боши аста оға бошлиди ёнга.
- Тевкр эса камонидан мард Ҳекторни олиб нишонга,
Яна янги новак узди: армонийди уни маҳв этмоқ,
Лек яна ўқ зое кетди. Аполлон даф этганди уни;
320. Бу сафар ўқ оташқалбли Архентолем кўксини тешди —
Жангга кирган бу мард Ҳектор жиловдори ва дўсти эди:
Аробадан қуларкан у, отлар ҳуркиб кетдилар ногоҳ,
Шунда унинг қувваси ҳам, руҳи ҳам тарқ этди жисмини.
Бу жудолик изтиробга солди Ҳектор қалбини қаттиқ;
325. Лек андуҳнинг мавридимас эди ҳозир: у нарироқда
Ўз иниси Кебрионни кўриб қолиб, амр этди унга —
Тез отларни бошқаришни, — у ҳам дарҳол этди итоат.
Ўзи эса наъра тортиб кўп бекирим жанграбадан
Сакраб тушди ва илкига олиб харсанг, Тевкр томонга
330. Чопа кетди, ўлдирмоқлик мақсадида новакандозни.
Бу пайт Тевкр тирдоидан олиб патли ажалкаш новак,
Илди камон чилласига; у Ҳекторнинг ўмров суюгин —
Яъни бўйни кўкрагига улаб турган энг хавғли ерни
Энди мўлжал қилганди ҳам, Ҳектор отиб серқирра харсанг,
335. Узди камон чилласини; Тевкр қўли шалвираганча,

- Камалаги тушиб кетди, ўзи эса тиз чўкиб қолди.
 Телемонзод шикаст кўрган инисини қўймади ташлаб;
 Етиб келиб тўсіб турди уни қура қалқони ила.
 Бу пайт Тевкр ёронлари — Ехий ўғли Мекистей билан
 340. Аласторлар жароҳатдан инграётган ўз дўстларининг
 Кўлтиғидан ушлаб, уни бандаргоҳга кетдилар олиб.
- Троянинг лашкарига Зевс баҳш этди яна жасорат;
 Ахейларни теран зовур томон қувиб кетди у шунда;
 Ўз кучидан магрур Ҳектор энг олдинда борарди елиб,
 345. Шикор чори елдек чопқир този шерни, ёки қобонни
 Қувиб етиб, у қанчалик чап бермасин, гоҳ биқинидан,
 Гоҳ сонидан азза-базза олганидек,— обдор дубулга
 Кийган Ҳектор ҳам пайдай данайларнинг ортидан қувиб,
 Энг орқада қолганини наиза санчиб маҳв этар эди.
350. Лек данайлар алгов-далғов тўполонда кўп лашкарини
 Қурбон бериб, ўтиб олгач зовурдан ва юксак девордан,
 Ниҳоят, ўз кемалари қаршисига индилар бориб.
 Шу ерда бир-бирларига далда бериб, қўл чўзиб кўкка,
 Астойдил сиғиндилар Олимпдаги худовандларга.
 355. Горгона ё қаттол Ареј каби Ҳектор кўз ташлаб ҳар ёқ,
 Ёлдор отлар қўшилган жанграбода зир югуради.

Юнонларнинг бу аянчли ҳолин кўрган маъбуда Ҳера
 Шу заҳоти Палладага юксак парвоз йўллади қалом:
 «О, чақмоқдор Зевснинг қизи ҳур Афина! Наҳот сен-ла биз
 360. Шўринг қурғур юнонларга беролмасак кўмак хиёл ҳам?
 Назаримда, улар барин қисмати талх, ҳаммалари ҳам
 Ажал топгай бир одамдан; ки Ҳекторнинг аргосликларга
 Фазабин йўқ ниҳояси, қилмади у не-не ёвузлик!»

- Унга дарҳол жавоб қилди чақмоқдор Зевс қизи Афина:
365. «Падарим Зевс данайларни олмаганда ўз ғазабига,
 Приам ўғли ота юртда аллақачон жудо ҳам бўлиб
 Қуввасидан ва жонидан, юнонлардан топарди ажал.
 Маккор, қаҳдор отам доим барбод этур ниятларимни;
 Лекин оғир азоб чекиб Эврисфейнинг қўлида банди
 370. Бўлган ўғлин* печа марта қутқарганим эсламайди ҳам.
 Тавалло-ла фарёд этиб қўлин чўзган ўғлонига, Зевс
 Мадад бермоқ учун мени туширганди арши аълодан.
 Гар олдинроқ билганимда унинг метин қопқа Аидга
 Эврисфейнинг амри билан, Эребдан — шум таитри Аиднинг
 375. Қўл остидан, унинг ития ўғирлашга* борганини мен,
 Энг оғатли теран Стикс домида у бўлар эди гарқ.
 Энди мени хуш кўрмай Зевс, Фетидага осмоқда қулоқ:

Ки у Зевсдан Ахиллесга шону эъзоз ато этмоқни
Сўраганди тизин қучиб, соқолига қўл учин уриб.

380. Падарим Зевс яна менга меҳр қўйгай, кези келганда!
Ҳера, тез қўш метинтуёқ тулпорларни жанграбага;
Унгача мен Зевс кўшкига чиқиб жангга кўрай ҳозирлик,
Кийиб совут, тақиб мудҳиш яроқларни; кўриб қўяйлик,
Ўшал обдор дубулғали мағрур Ҳектор — Приам ўғли
385. Бўлармикин хурсанд кўриб жанггоҳ аро биз иккимизни?
Илоё! Ул Троянинг аксар халқи юнонларнинг бандаргоҳида
Ер тишласин ва ем бўлсин саёқ итлар билан зоғларга!»

Афинанинг бул фикрини маъқуллади гулбадан Ҳера;
Сўнг шу заҳот маъбудалар маликаси, Кроннинг қизи

390. Абзали зар тулпорларни аробага қўша бошлади.
Айни шу пайт Афина ҳам Зевс кўшкига ҳарир ўртугин
Елкасидан аста-секин туширдики, маъбуда уни
Ўз қўли-ла тўқиб, унга ўзи ажиб гуллар тикканди;
Ўртугининг ўрнига у чақмоқдор Зевс совутин кийиб,
395. Бошдан-оёқ қуролланиб, ҳозирланди апдуҳкор жангга.
Сўнгра у жанграбага чиқиб, улқап, серқувва, залвар
Найза олди илкигаки, бу яроқ-ла Афиша қаҳрин
Келтирган ул мардлар сағин пароқандада этса бўларди.
Қамчи босди учар отлар сағрисига Ҳера ҳам шу чоқ;
400. Ўз-ўзидан қалдир-қулдур очилди ул само қопқаси,
Ки бул қопқа булатларни тарқатмоқ, ё жамламоқ учун
Берилганди Олимп ҳамда кенг фазонинг нозиралари —
Ҳераларнинг измига; шу дарвозадан икки маъбуда
Отларини шиддат ила ҳайдаб, елдек учиб чиқилилар;
405. Зевс Иада ўтирганди; кўриб қолиб қаҳри қайнади,—
Ва зар қанот Иридани улар ёққа йўллади дарҳол:
«О, Ирида, уч, уларни қайтариб кел, олислашмасдан;
Ё бўлмаса, бўлгай бехайр жанггоҳдаги тўқнапшувимиз!
Лйт уларга каломимни — айтган сўзим отилган ўқдир;
410. Отларининг оёқларин синдириб мен, аробаларин
Мажақлагум, ўзларипи улоқтиргум рўйи заминга!
Ҳаттоқи йил ўн марота айлансан-да, ул маъбудалар
Шифо топа олмагайлар чақмоғимнинг жароҳатидан.
Падарига бош кўтармоқ оқибатин зинҳор-базинҳор
415. Упутмагай Афинае! Лек хафа ҳам ва дарғазаб ҳам
Эмасдурман меп Ҳерадан, зеро унга теккан касалдир
Меп ўйлаган ишни доим барбод қилмоқ, йўққа чиқармоқ!»

Қуюмонанд Ирида тез учди Зевснинг амрин бажариб;
Парвоз қилди у Иданинг чўққисидан Олимпга томон

420. Ва муazzам Олимпнинг илк дарвозаси бўсағасида
Ҳера ила Афинапи тўхтатиб, Зевс каломин айтди:

- «Ниятингиз недур? Недан даргазабдир боқий қалбингиз?
 Зевс ман этди жингалаксоч юнонларга ён босмоқликни.
 Ул сарпадар шундай деди — чиқар айтган сўзин устидан:
425. Отларингиз тиззалирин синдирамуш, жанграбангиз
 Мажақлармуш, ўзларингиз отар эмиш рўйи заминга.
 Ҳаттоқи йил ўн марота айланса ҳам, икковларингиз
 Шифо топа олмасмисиз Зевс чақмогин жароҳатидан.
 Сен — Афина, отанг сўзин икки қилиб еган танбеҳинг
430. Тоабад ҳеч унумтайсан! Сармаъбуда Ҳерадан эса,
 Дарғазаб ҳам, хафа ҳаммас, зеро унга теккан касалмиш
 Зевс ўйлаган ишни доим барбод қўлмоқ, йўққа чиқармоқ!
 Сен бадният нобакорсан, бешарм итсан, агар чинданам
 Падарингга улкан наиза кўтармоқчи бўлган экансан!»
435. Қуюнмонанд Ирида шу заҳот яна айлади парвоз.
 Ҳукми равон Ҳера эса, Афинага бир қалом айтди:
 «Йўқ, о, Зевснинг шаҳло қизи, бундай ишни истамам асло,
 Крон ўғлини рапига зид, бандаларни қўллай олмайман!
 Тақдир-азал дерлар буни; бир ёқ агар қирилиб кетса,
440. Иккинчи ёқ қолсин омон; Зевс келишиб ўз қалби билан,
 Икки томон устидан ҳам билганича ҳукм чиқарсан!»
- Шундай деб у елдек учқур отларини бурди орқага.
 Ҳералар тез тулпорларни чиқардилар аробалардан
 Ба уларни боғладилар амбар озуқ тўла охурга;
445. Тирадилар сўнг кошиндор деворга жанграбаларни;
 Маъбудалар ўзи эса боқийларнинг жамоасига
 Маҳзуи қалб-ла кириб бориб ўтирадилар зар тахтларига.
- Ида ёқдан Зевс ҳам гўзал ғилдиракли жанграбада
 Етиб келди Олимп тоққа — боқийларнинг анжуманига.
450. Посейдон Зевс отларини аробадан чиқарган заҳот
 Аробани чорпояга қўйиб, парда ёпди устига.
 Гулдироси оламшумул Зевснинг ўзи олтин тахт сари
 Юrap экан, бутун Олимп зириллади пойи остида.
 Зевсдан анча нарироқда Афина ва гулбадан Ҳера
455. Сўз айтмоққа тиллари лол, андуҳ чекиб ўтирадилар.
 Лек Зевс улар дилидагин қалбан пайқаб, юзланди ўзи:
 «Нечун ғамнок кўринасиз, о, Афина, о, Ҳера — икков?
 Эр йигитлар иши бўлмиш жангда сизлар кўп бўлдингизми?
 Қанчасини маҳв этдингиз сизга манфур троялиқдан?
460. Ха, унумтанд, билак кучим, иқтидорим шундай беназир,
 Енголмаслар мени жами боқийлар бир тараф бўлса ҳам!
 Сизлар эса жанггоҳни ҳам, шум жангни ҳам кўрмасингиздан
 Қалбингизни ва хушқомат жисмингизни чулгади қўрқув.
 Каломим шу (рўёбга ҳам чиқардим айтган гапимни):
465. Мабодо сиз чақмогимнинг зарбига дуч келганингизда

Тангриларнинг сармақоми Олимпга жанграбангизда
Қайтиб келиш насиб этмас эди сизга абадулабад!»

- Хера ила Афина Зевс сўзидан лол ўтирадилар
Хўрсииб ва ғазабланиб: икковлари кенгашардилар
470. Қандай қилиб Трояни балога дуч айламоқликни.
Гарчи бадқаҳр адоват-ла ёнаётган бўлса ҳам қалби,
Афинея чурқ этмади, падарига гап қайтартмади.
Вале Хера яширолмай ғазабини деди эрига:
«Бадқовоқ Зевс! Не каломлар айтмоқдасан ўзинг, бераҳм?
475. Ўзимиз ҳам биламиз хўб иқтидоринг беназирлигин;
Аммо бизнинг ул диловар юнонларга келур раҳмимиз,
Ки уларнинг паймонаси тўлган, нобуд бўлгайлар тезда!
Лекин сен амр этаркансан, бизлар жангга аралашмаймиз;
Фақат юон әрларига бир маслаҳат бермоқчийдиким,
480. Сенинг машъум ғазабингдан қирилмасин уларнинг бари».

- Булутларнинг соҳиби Зевс хотинига таважжуқ қилди:
«Эртага тонг отган заҳот, о, сигиркўз, шаддод Хера, сен
Ўзинг шоҳид бўлажаксан Зевс қудратин беҳадлигига:
Жасур данай әрларининг яна кўпин маҳв этар эринг!
485. Хуллас калом, икки қўшин кемаларнинг пойида Патрокл —
Жасадининг атрофида босиб-янчиб бир-бирларини,
Энг даҳшатли жанг қилган кун чаққоноёқ Ахилл оёққа
Қалқмагунча, жанг қилишдан тўхтамагай қудратли Ҳектор.
Бу ҳақ қисмат! Сенинг оташ ғазабингдан эса қўрқмам ҳеч.
490. Сен ғазаб-ла ҳатто замин ва уммоннинг энг чеккасига —
Янет ила отам Крон юксак офтоб шуъласидан ҳам,
Ғир-ғир эсган шамолдан ҳам бўлиб мангу бенасиб ётган
Ўшал мудҳиш теран Тартар қаъригача етиб борсанг ҳам!
Такрор айтгум, ҳаттоки шу даражага етганингда ҳам
495. Қанча беор бўлмагил сен, парво қилмам жаҳолатингга!»

- Зевс каломин тингладию чурқ демади гулбадан Хера.
Порлоқ Қуёш ботар экан айни чоғда Океан сари,
Баракатли замин узра ёпди зулмат Тун пардасини.
Бу қоронгу тундан хурсанд бўлмаса ҳам трояликлар,
500. Юнонлар-чун дил армони ҳамда айни муддао бўлди.

- Саодатли мард Ҳектор ҳам кемалардан анча олисада
Ўликлардан холи бўлган кенг далада, дарё бўйида
Троянинг лашкарини йигиб кенгаш ўтказди бу чоқ.
Мана, улар нутқ тингларди тушиб бари аробалардан.
505. Бузрук Ҳектор эди нотиқ; у ўн бир газ узунилкдаги
Найзасини ушлаб турар; найзанинг қир учida мис тиф,
Олтин ҳалқа ярақларди, зулматда ҳам тиф атрофида.

- Шу найзага таянгандарвоз нутқ айтди Ҳектор:
 «О, фуқаро дарданзодлар, о, муттафиқ лашкарлар, тингланг!
510. Ахейларни қириб бугун кемаларин ёндириб паққос,
 Илионга зафар ила қайтurmiz деб қилғандым ният.
 Вале оқшом бевақт тушди; ёлғиз шу тун туфайлигина
 Омон қолди юнонлар ҳам, улкан баҳрий кемалари ҳам.
 О, ёронлар, энди биз ҳам зулмат тунга бўлайлик тобс:
515. Шунда кечлик қилайлик биз; муҳориблар, аробалардан
 Чиқарингиз тулпорларни ва ем беринг саховат ила;
 Ўзларингиз тез шаҳардан сўқим тана, бўрдоқи қўйлар,
 Кўнгилларни хушловчи май яна нон ҳам олиб келинглар;
- Сўнг тог қилиб уйиб шоху шаббаларни, гулхан ёқинигки,
520. Бутун кеча то Тонг заррин кокилини ёйгунга қадар
 Лангиллаган бил гулханинг шуълалари етсин самога,
 Жингалаксоч ахейлар ҳам фойдаланиб зим-зиё тундан,
 Кенг уммоннинг тўшин тилиб уйларига қочиб қолмасин,
 Е тинчини кўзлаб, дарҳол кемаларга чиқиб олмасин.
525. Йўқ, кемалар томон қочган ахейларниш аксарияти
 Бизнинг найза ё қапотли ўқимиздан жароҳатланиб,
 Ўз юртида узоқ фурсат шифо излаб бўлсин овора;
 Токи эллар бу муаззам Трояга қаратса яна
 Машъум уруш очмоқликдан ҳайиқсинлар абадулалад!
530. О, жарчилар, Зевспинг эрка бандалари, шаҳарга боринг
 Ба жар солинг, жами ўсмир ва кексалар азим шаҳарниш
 Деворига чиқиб, тангри бунёд этган минораларда
 Мижжак қоқмай ғанимлардан Трояни қўриқласинлар;
 Лек заифа аёлларнинг ҳар бири ўз хонадонида
535. Ўзоқларга ўт ёқинилар лангиллатиб; ки бу алапга
 Шахримизга ёриб кирмоқ бўлган ёвни фош айласин бот
 Мен не десам, шундай бўлур, о, жангбардор трояликлар!
 Бугун сернаф сўз айтдим мен троялик паҳлавонларга,
 Лек эртага бошқа сўзлар айттурман мен муҳорибларга.
540. Зевс ва ўзга боқийларни паноҳ айлаб умид қилгумким,
 Даф айлагум улкан қора кемаларда Троадага
 Шум тақдирнинг даъвати-ла босиб келган итлар галасин.
 Лек тунда биз лашкаргоҳда қўриқлайлик ўзимизни ҳам;
 Тонг отган чоқ совут кийиб, қуролланиб, юнонлар билан
545. Кемаларнинг пойида биз бошлагаймиз яна қирғин жанг.
 Қўрайлик-чи, иқтидорли Диомедми мени соҳилдан
 Қувиб шаҳар деворига олиб бориб қисиб қўйгувчи,
 Еки меними азим шаҳар Илионга мард Диомедни
 Найзам ила маҳв айлаб қонли ўлжак билан қайтгувчи?
550. Эртага у диловарлик кўрсатажак, мен отган ўққа
 Дош берса гар; вале умид қиламанки, у ҳам албатта
 Жонсиз мурда бўлиб ётур, ҳалок бўлган ёр-дўстлариниш

- Жасадлари орасида қуёш ҳали кўтармасдан бош.
Эртанги кун юнонларга оғат олиб келмоғи аниқ,
555. О, тангрим Зевс! Қани эди шундайин ҳақ бўлса менинг ҳам
Аполлон ё Паллададек шавкатли ва бокий бўлишим!»
- Ҳекторнинг бул сўзин тинглаб, ҳайқирдилар трояниклар;
Сўнг терлаган тулпорларни чиқардилар аробалардан
Ва ҳар бирин аробанинг шотисига боғлаб қўйдилар.
560. Айни шу чоқ шаҳар ёқдан сўқим тана, бўрдоқи қўйлар,
Кўнгилларни хушлагувчи май, бисёр нон олиб келдилар;
Сўнг жуда кўп шоҳ-шаббани тог-тоғ уйиб худовандларга
Атаб қон ҳам чиқардилар, куйдирдилар ҳекатомбалар.
Ки уларнинг хушбўй иси шамол билан етди самога;
565. Вале масъуд тангриларга бу қурбонлик бўлмади манзур;
Қудсий шаҳар Троя ҳам, Приам шоҳ ва Приамнинг
Жами халқи ҳам уларга бўлиб қолган эдилар манфур.

- Мағрур армон билан бедор ўтказдилар трояниклар
Бутун тунни: кенг майдонда ёнар эди соңсиз гулханлар.
570. Ҳаво сокни ва бегубор бўлган пайтда пажми соқиблар
Тўлин ойнинг теграсида ғоят ажиб бўлиб кўринур,
Шу сингари, тогу тошлиар, дала-даштлар — бутун табнат
Яққол кўзга ташланади; фазо ҳадсиз; чароғондурлар
Юлдузлар ҳам; чўпон ҳам бу манзарадан хушинуд бағоят,—
575. Чўнг кемалар билан жўшқин Қсанғ аро, трояниклар
Еққан жами гулханлар ҳам кўринарди шундай чароғон.
Кенг майдонда минглаб гулхан ёнар эди ва ҳар бир гулхан
Теграсида ўтиради элликтадан муҳориб лашкар.
Отлар эса аробалар яқинида опсоқ арпаю
580. Тотли бугдой ер эканлар кутардилар зулғизар Тонгни.

ТҮҚҚИЗИНЧИ ҚҰШИҚ

ЭЛЧИЛИККА БОРИШ (САФОРАТ)

- Шундай огоқ сақлардилар қароргоҳни трояликлар;
Ахейларни әса, само солар әкан мудхиш таҳдидга,
Үндар эди, вақт борида бу жанггоҳдан қочиб қолмоққа;
Машъум андух әнг довюрак мардларга ҳам берарди азоб.
5. Фракия томонидан әсган жүшқин Борей ва Зефир
Бир-бири-ла түқнашғанда, балиғи мүл теран уммонда
Күтарилиб маҳобатли қора қуюн, унинг қаъридан
Юзиб чиққан сув ўтлари бўлганидай пора ва пора.
Соҳибкарам данайларнинг ҳам қалблари эди минг пора.
10. Юрагига талх надомат ништар урган шоҳ Агамемнон
Лашкаргоҳни кезар әкан, жарчиларга, саркардаларни
Жар солмасдан маърракага битта-битта чақирмоқликни
Амр этарди; хабарчилик қилас әди шоҳнинг ўзи ҳам.
Мажлисгоҳга тўплланганлар ғамнок әди. Шоҳ Агамемнон
15. Бамисоли юксак қоя чўққисидан шовуллаб оққан
Зилол чашма янглиғ шу чоқ кўзёш тўкиб турди ўрнидан.
Дийдаси хун шоҳ хўрсиниб юонларга юзланди бундай:
«Дўстлар, юон элин доно соҳиблари, ҳукмдорлари,
Чақмоқдор Зевс мени ғоят мушкул ҳолга қилди гирифтор!»
20. Илгари у, сен кўкўпар минорали Илион шаҳрин
Форат айлаб, әлга ғолиб қайтгайсан, деб бош иргатганди:
Энди бўлса, ул бадният, шунча халқим нобуд бўлганда,
Айди менга: Аргосингга жўнаб кет, деб шармандаларча!
Қодир Зевснинг кўнгли шуни тусаб қопти баногоҳ, дўстлар;
25. Қудратининг чеки йўқдир: Троянинг у анча-мунча
Қалъаларин вайрон әтди, яна кўпин айлагай хароб.
Бинобарин, қулоқ осинг гапларимга ва айланг бажо:
Қочмоқ лозим! Дарҳол қайтиб кетмоқ зарур жонажон элга;
Барибир забт этолмаймиз Троядек шаҳри азимни!»
30. Шундай деди, — ҳамма теран сукут сақлаб ўтиради лол;
Рұҳи тушган юон аҳли узоқ фурсат қолди безабон.
Ва ниҳоят гап бошлади жавонмард шоҳ Диомед туриб:
«О, Атрейзод! Бу бехирад нутқингга мен этгум эътиroz

- Энг аввало. Таомили шу кенгашнинг, ранжимайсан-да.
35. Куни кеча лашкар аро мени номард, деб камситгандинг;
Яна қўрқоқ, жангга ношуд, деб айтгандинг; лек қанчалик ҳақ,
Еки ноҳақ эканлигинг яхши билур ҳар бир ёши-қари.
Сенга кошиф каромат Зевс ато этган фақат бир нарса:
У шоҳона асо ила шавкатингни қилди зиёда,
40. Лек бермади одамзоднинг чўнг қувваси — диловарликни!
О, юраксиз! Бизни почор, жангга ношуд, заиф, деб айтдинг,—
Наҳотки сен ўзинг айтган шу гапларга ишонсанг чиндан?
Гар ниятинг ўз юртингга тезроқ қайтиш экан, кетавер!
Йўлинг очик, Микенадан ўзинг бошлаб келган кемалар
45. Амрингга шай. Илло барча мард юнонлар қолгайлар бузда
Троянинг кулини кўкка совургунча! Гар она юртини
Кўмсаганлар бўлса яна, ҳай, улар ҳам жўнайверсинлар!
Сғенел-ла икков қолиб жанг қилурмиз то Трояни
Ер-ла яксон этмагунча; тангри ёр ва мададкор бизга!»
50. Бўлиб ҳангуманг, қичқирди жами юнон лашкари шунда
Соҳибқудрат Диомеднинг дадилона бу сўзларидан.
Бу пайт туриб хуштафаккур Нестор калом айтди эл аро:
«Тидей ўғли, сен жанг аро қандай ботир муҳориб бўлсанг,
Машваратда ҳам тенгларинг орасида бекъёсдирсан.
55. Бу ердаги ахейлардан биронтаси айтган нутқингни
Айбламоқчи, ёки унга қарши сўз ҳам айтмоқчи эмас;
Фақат шуки, — нутқингни сен етказмадинг ниҳоясига.
Ҳали ёшсан, ҳатто менга кенжя ўғил бўлишинг мумкин;
Лек барибир, шоҳлар аро оқилона нутқ айтдинг букун:
60. Зоро барча айтган гапинг одилона, ҳаққоний гапдир.
Энди эса, сендан ёшим анча улуг бўлгани сабаб
Мағрурланиб шул гап ила каломимни тугаллайманким,
Инкор этмас уни ҳеч кас, ҳатто сендек соҳибқирон ҳам:
Фақат нокас, ҳаромзода, ватангудо, ножинсларгина
65. Хуш кўуруллар мардум аро оғатангиз низо қўзғашни.
Қош қорайди,— тунга тобе бўлайлик биз: шомлик тановул
Қилсин лашкар; лек соқчилар тўш-тўш бўлиб девор ташига
Чиқиб, вовур қирғозида қўриқчилик қилсинлар сергак.
Буни ёшлар бажарсинглар. Шундан кейин сен, Агамемнон,
70. Улуғларга зиёфат бер: орамизда юксак рутбали
Хоким сенсан,— ки ҳам осон, ҳам муносиб бу иш сен учун;
Чодирингда шароб мўл-кўл; ҳар кун сенга Фракиядан
Олиб келиб турадилар кемаларда аргослик мардлар;
Кўп элларга ҳукмдорсан — қурбинг етар зўр зиёфатга,
75. Қулоқ солгил, айёфатга келганлардан қайси бирининг
Маслаҳати мақбул әркин: ҳозир бизга әзгу ва доно
Машваратлар ғоят зарур: ана, ёвлар кемаларимиз
Яқинида манзил қуриб, ёқмоқдалар беҳисоб гулхан;

- Ахир ким ҳам хурсанд бўлур бундай ҳолдан? О, диловарлар!
80. Бу сиё тун юракларни ё маҳв этгай ва ёки халос!»
- Нестор нутқин халқ диққат-ла тинглаб, фикрин эътироф этди.
 Қўлга қурол олиб чиқди соқчиликка юон әрлари;
 Пилос элин шаҳзодаси Фразимед — Несторнинг ўғли;
 Унинг бирла Арейвашлар: мард Аскалаф ила Иялмен
85. Ва критлик Мериону Диепириу қўрқмас Афарей
 Ҳам Крейон ўғли жасур, олийҳиммат сардор Лиқомед,—
 Мазкур етти саркарданинг ҳар қайсиси юзтадан йигит
 Бошлиб борди соқчиликка — тик найзалар мисли тароқдек.
 Улар тўхтаб зовур ила юксак девор оралиғида,
 90. Гулхан ёқиб, пиширдилар кечлик овқат ўзлари учун.
- Агамемнон улуғларни бошлиб кириб ўзин шоҳона
 Мақомига, таклиф этди хушкайфият зўр зиёфатга.
 Меҳмонлар ҳам хуштаъм нозу неъматларга узатдилар қўл;
 Ҳаммалари еб-ичишиб, қоринлари тўйгач тамоман,
 95. Кенгашдаги эрлар аро энг биринчи сўз олди Нестор,—
 У аввалиги чоғларда ҳам машваратда эди бекиёс.
 Жамоага шундай нутқ-ла юзланди бул соҳибтағаккур:
 «О, шавкатли барқарор шоҳ Агамемнон, марвлар султони!
 Нутқим сендан бошлиб, сен-ла тугатгумдир: сен кўп элларнинг
100. Иқтидорли шоҳидурсен, ки халқларга паногоҳ бўл, деб
 Зевс, салтанат асосини ва қонунлар жорий қилмоқни
 Елғиз сенга насиб этган. Бинобарин, ҳаммадан кўпроқ
 Сен сўз айтиб, ҳаммадан кўп сен тинглашинг лозим эл фикрин.
 Агар кимдир астойдил берса бирон эзгу маслаҳат,
105. Унга қулоқ осмофинг шарт, бажарсанг ҳам, бажармасанг ҳам.
 Ҳозир сенга, чамамда, мен кўп хайрли маслаҳат бергум,
 Ки бундайин хуш фикрни айттолмагай бирон ҳам кимса;
 Бул фикрни, о Зевсмонанд, кўпдан бери — сен Брис қизин
 Ул газабнок Ахиллесдан тортиб олган чоғингдан буён
110. Сақлаб келдим ўз дилимда. Ўшанда сен қулоқ осмовдинг
 Каломимга. О, неча бор ёлборгандим, шаштингдан қайт, деб;
 Лек ғуруринг амрига сен тобе бўлиб, лашкар ичидা
 Тапгриларнинг эъзозига мушарраф, энг диловар эрни
 Бадном айлаб, маҳрум этган әдинг уни ҳалол муздидан.
115. Кеч бўлса ҳам, бизлар энди кенгашайлик, о, қудратли эр,
 Қандай қилиб Ахилл кўнглини хуш туҳфалар, дўстопа сўзлар
 Ила лутған овламоқни, ўзимизга ён бостиromoқни».
- Дарҳол унга жавоб қилди Агамемнон — марвлар султони:
 «О, қария, қусурларим борасида гапларинг ҳақдир.
120. Ҳа, бўйнимга олгум айбим! Банда агар мушарраф бўлса
 Зевс меҳрига, у бутун бир халқа тепгур, парвардигор ҳам
 Ахиллесни ёрлақаб, мард данайларни айлади залил.

- Баски, ўзим ўз ғуурим даъвати-ла қилибман гуноҳ,
Унга сону саноқсиз музд инъом этиб, ювгум айбимни.
125. Ўшал совға-тортиқларни мен ҳозироқ айтгум ном-баном:
Йигирмата тогорада кумуш, яна ўн талант олтин,
Хали ўтга қўйилмаган етти дона сепоя ўчоқ,
Ўн иккита совриндор от — пойгаларда музaffer мудом —
Бу отларим пойгаларда голиб чиқиб олган совринлар
130. Кимда бўлса, у ҳеч қачон қашшоқликнинг юзин кўрмагай,
Зар-олтинга гарқ бўлгага ҳеч нарсага муҳтож бўлмагай!
Туҳфа қилгум етти нафар иффатли ва чевар аёлни —
Ахилл вайрон қилганида чаманзор эл — Лесбосни, ўзим
Танлагандим ер юзида бекиёс бу дилраболарни.
135. Шуларни мен бергум; ўзим тортиб олган Брис қизин ҳам
Қайтарурмен айни пайтда; яна шуни айтай онт ичиб:
Эру хотин ўртасида бўладурган мулоқот бизда
Бўлмаган ҳеч,— ётмаганман бир тўшакда у билан асло.
Шулар барин олгай ҳозир; яна шуки, тангрилар бизга
140. Ул муazzам Трояни забт этмоқни насиб қилган кун
Унинг ўзи кўриб турсин ўлжаларни тақсимлашимиз
Ва кемаси тўлгунича, майли, олсин мису олтиналар.
Троянинг қизларидан (лек Елена истисно бундан)
Энг ҳурларин танлаб олсин, гар хоҳласа, йигирматасин.
145. Саодатли юнон эли — Аргостга гар қайтиб борсак биз,
Уни куёв қиладурмен ва уйимда хушҳол ўсётган
Якка ўғлим Орест каби кўриб уни, ардоқлагаймен.
Уйда яна учта қизим бўйи етиб топмоқда камол:
Лаодика, Хрисфемиса, ва навниҳол Ифианасса.
150. Қай бирига қўйигил қўйса, шуни олсин завжаликка у.
Сепни эса ўзим бергум, ки ҳеч бир зот ўз қизи учуп
Бундайин мўл, сердабдаба сепни ҳеч вақт бермаган бўлсин.
Яна етти фаровон ва гавжум шаҳар армуғон этгум:
Кардамила, Энопа ва ўтлоқзори мўл Ҳера шаҳрин,
155. Таңгри севган Ферани-ю кенг воҳали Анфейни ҳам,
Бошдан-оёқ токзор Педас ва муҳташам Эпейни ҳам.
Булар барин қумлоқ Пилос ила қўшни — денгиз бўйида;
У ерларда истиқомат қилур фақат чорвадор бойлар,
Улар уни худо янглиғ иззат қилиб, бергайлар эҳсон
160. Ва тўkkайлар унинг шоҳлик пойи узра беназир ўлпон.
Шулар барин бажаргаймен, у нифоқни тарк этган заҳот.
Бас, қайсанлик қилмасин у; Аид қайсар, Аид бешафқат;
Энг бадқаҳр тангри шудир бандалар-чун худолар ичра.
Айтинг, менга ён боссин у; зероки мен шаҳаншоҳлигим
Ва ёшимнинг улуғлиги билан ундан кўп афзалдурмен.

Пилос шоҳи Нестор жавоб қилди шунда Агамемнонга:
«О, Атрейнинг номвор ўғли Агамемнон, мардлар соҳиби!

- Ахиллесга бермоқ бўлган туҳфаларинг ғоятда аъло.
Дуруст, дўйстлар! Ундай бўлса, Ахиллеснинг ҳузурига биз
170. Борадурган элчиларни саралайлик биттама-битта.
Келинг, ўзим танлай қолай; мен гапирсам йўқ демагайлар:
Элчиларга сардор бўлсин тангриларнинг эркаси Феникс;
Эш бўлсинлар Теламоний Аякс ила Одиссей унга;
Эврибат-ла Ҳодий борсин улар билан муждакаш бўлиб.
175. Қани, қўлга сув қўйинглар, сўнг муқаддас сукутга толиб,
Тангри Зевсга сигинайлик, шояд бизга айласа шафиқат!»
- Шундай деб у барча әлнинг кўнглин хушлаб эзгу сўз айтди.
Жарчилар ҳам сув қўйдилар улуғларнинг қўлларига тез;
Еш-яланглар хушибўй шароб тўлдирилган жомлар келтириб,
180. Ўнг томондан бошлаб бир-бир жамоага сундилар қадаҳ,
Элчилар ҳам худовандлар йўлига май паймо айлашиб,
Сўнг ичдилар ўзлари ҳам мириққанча; ҳамма баробар
Чиқиб подшо Агамемнон мақомидан, тушди сафарга.
Оқилюна маслаҳатлар берди Нестор кетётгандарга;
185. Не бўймасин, Ахиллесни кўндиринглар, демоқчилик у
Ҳар элчига, алалхусус, Одиссейга, кўз қисиб қўйди.
- Улар тинмай шовулловчи денгиз бўйлаб борар эканлар,
Мутакаббир Ахиллеснинг кўнгли бугун шояд юмшаса,
Деган ўй-ла зилзилакор Посейдонга сигинардилар.
190. Улар келиб қарасалар мирмидонлар қароргоҳига,
Ахилл япгроқ лира чалиб кўнгилхушлик қиласарди унда,—
Бу шохлари кумуш қажак ила туташ этилган гўзал
Лирани у Этионни забт этганда ўлжа олганди,—
У дилхушлик қиласар эди мадҳ айлабон мардлар шавкатин.
195. Ахиллеснинг қаршисида ўлтиради ёлғиз Патрокл
У кўшикнинг ниҳоясин кутар эди* бамайлихотир.
Бу аснода Одиссей бош элчилар ҳам келишиб яқин,
Ахиллеснинг қаршисида тўхтадилар: шоҳ таҳайюр-ла
Кўлида соз, туриб кетиб, пешвоз юрди меҳмонлар томон.
200. Патрокл ҳам элчиларни кўргаи заҳот дик туриб кетди.
Мард Ахиллес кўй узатиб, меҳмонларга шундай сўз қотди:
«Салом, дўйстлар! Келибсиз дўст тутиб мени! Юз берди не ҳол?
Аҳли ахей қаттиқ хафа қилди мени; шундай бўлса ҳам
Мен учун сиз улар ичра энг эъзозли, энг ардоқлисиз».
205. Шундай дея хушдил Ахилл меҳмонларни бошлади тўрга
Ва ўтқазди олранг гилам узра момиқ курсичаларга.
Сўнг шул ерда ҳозир бўлган Патроклга юзланиб деди:
«Азиз дўстим, улканроқ жом ҳозирла сен; майни яхшилаб
Омихта қил, ҳар бир меҳмон олдига қўй олтин қадаҳлар:
210. Кўнглимга энг яқин эрлар келди бугун ошиёнимга!»

- Патрокл ҳам қулоқ осди қадрдони шоҳ Ахиллесга.
 У хонтахта қўйиб улкан, ланғиллаган ўчиқ ёнига,
 Бўрдоқи қўй ва эчкининг сарпанижасин ташлади унга,
 Яна ёғи ялт-ялт қилгац семиз қобон нимтасини ҳам;
 215. Автомедон ушлаб турди нимталарни, Ахиллес чопди,
 Сўнг чапдастлик ила майда тўғраб гўштни, сихларга тортди.
 Бу аснода тангримонанд Патрокл ўт ёқди ўчоққа.
 Утиналар ҳам ёниб бўлиб лаққа чўрга айланди охир.
 Шунда Ахилл чўғни титиб муқаддас туз сепди сихларга
 220. Ва уларни олов узра айриларга илди кўндаланг.
 Айлантириб пиширгач у, кабобларни қўйди тахтага.
 Бу пайт Патрокл нону неъмат қўйиб чиқди саватчаларда;
 Кабобларни эса Ахилл ўзи тортди меҳмонларига.
 Шундан кейин тангримонанд Одиссейнинг рўбарўсига
 225. Ўтиаркан, таом олдин худоларга баҳш айламоқни
 Амр этди у Патроклга. У ҳам ўтга май цаймо қилиб,
 Жаз ташлади. Сўнг меҳмонлар қўл чўздиilar ноз-неъматга;
 Улар бир оз еб-ичиштагч, имо қилди Фениксга Аякс;
 Одиссей тез пайқаб буни, қадаҳини тўлдирди майга
 230. Ва Ахиллнинг қўлларидан ушлаб, уни табриклай кетди:
 «Саломат бўл, дўстим Ахилл! Зиёфатинг бўлди беқиёс.
 Асло каммас халқлар шоҳи Агамемнон зиёфатидан;
 Кўнгил тортган жами неъмат муҳайёдур дастурхонингда;
 Вале ҳозир гап хушчақчақ зиёфатлар борасидамас.
 235. О, Зевеснинг дастпарварди, бошимизга тушажак мудҳиш
 Фалокатдан қўрқмоқдамиз, ки сен совут кийиб жанггоҳга
 Отланмасанг, айтолмайман, кемаларнинг ҳоли не кечур!
 Троаялик мағрур эрлар ва уларнинг муттағиқлари
 Келиб қолган бандаргоҳга, паноҳимиз — девор пойига;
 240. Улар гулхан ёқиб ҳар ёқ, кемаларга ҳужум қилмоқ-чун
 Ҳеч қандай куч тўхтатолмас бизни, дея солурлар таҳдид.
 Зевс ҳам чақмоқ чақур тинмай ёвга омад башорат айлаб!
 Ҳектор эса ўз қудратин пеш қилмоқда, Зевсга суяниб
 Қутиromoқда; тангрини ҳам, бандани ҳам менсимай қўйган.
 245. Дуо қилур, фақат тезроқ келсин, дея, мунааввар Шафақ.
 Ки эртага у ўт қўйиб кемаларга, тутун ичидা
 Зир югурган ахейларни маҳв этмоқчи шафқат билмасдан.
 Худовандлар Ҳекторнинг бу таҳдидларин ногоҳ рўёбга
 Чиқармасми экан ҳамда ўз жонажон ватанимиздан
 250. Олис ёқда, Троянинг нақ пойида суюкларимиз
 Ётмасикин чириб, дея қўрқаман мен, о қудратли зот!
 Гар сен мушк ҳолга тушган данайларни троаяликлар
 Сиқувидан қутқармоқчи бўлсанг, туру жанггоҳ сари юр.
 Фурсат ўтгач ўзинг аттанг деб қолурсан, аммо бўлур кеч —
 255. Содир бўлган ёвузлики тузатмоқлик маҳоллур ғоят.
 Сен, яхшиси, фалокатни даф этмоқни олдиндан ўйла.

- Дўстим! Сени кекса отанг Фтиядан кузатар әкан
Агамемон қўшинига, қилгандику бундай насиҳат:
- Истасалар, диловарлик баҳш этгайлар, ўғлим, Ҳера ҳам,
260. Афина ҳам; илло оташ кўксингда сен тақаббурликини
Тушовлаб қўй; ки сафоли камтаринлик афзалдир минг бор.
Сўнг бадният низолардан ҳаминқадар юргил нарироқ,
Ана шунда ёшу қари аргосликлар эъзозлар сени,—
Деб васият қилган эди бузрукворинг; унутдингми ё?
265. Бас, қалбингда шафқат уйғот, газабни қув! Гар шундай қилсанг,
Агамемон тортик қилур ғоят бисёр, бебаҳо муздлар.
Гар истасанг, шу ёронлар даврасида Атрейзоданинг
Сенга тортик қилмоқ бўлган тухфаларин айтгум ном-баном:
Йигирмата тогорада кумуш, яна ўн талант олтин;
270. Ҳали ўтга қўйилмаган етти дона сепоя ўчоқ,
Ўн иккита совриндор от-пойгаларда музаффар мудом.
Бу тулпорлар пойгаларда ғолиб чиқиб ютган совринлар
Кимда бўлса, у ҳеч қачон қашшоқликнинг юзин кўрмагай,
Зар-олтинга қўмилгай ва ҳеч пимага муҳтож бўлмагай!
275. Тухфа қилур яна етти нағар ҳур ва чевар аёлни —
Сен вайрона қилганингда ул чамапзор Лесбосни, ўзи
Танлаганкан ер юзида қиёси йўқ ул санамларни.
Шулар барин сенга берур; тортуб олгаи Брис қизини
Ҳам қайтарур айни пайтда; яна шуни айтди онт ичиб:
280. Эру хотин ўртасида бўладиган мулоқотни у
Қилмаганимиш, ётмаганимиш бир тўшакда Брис қизи-ла.
Шулар барин ҳозир берур; яна шуки, тангрилар бизга
Ул муаззам Трояни забт этмоқни насиб этган кун
Ўзиңг кўриб тураркансан ўлжаларнинг тақсиланишин
285. Ва то кеманг тўлгутика оларкансан мису олтинлар.
Троянинг қизларидан (лек Елена истисно бундап)
Танларкансан, гар хоҳласанг, йигирмата энг гўзалини.
Саодатли юпон әли — Аргосга гар қайтиб борсак биз,
Сени қўёв қиладирмиш ва уйида хушҳол ўсётган
290. Якка ўғли Орест каби кўриб, ғоят ардоқлагаймиш.
Уйда яна бўйи етиб камол топур унинг уч қизи:
Лаодика, Хрисфемиса ва навниҳол Ифианасса.
Қай бирига кўпгил қўйсанг, завжаликка олурсан шуни,
Сенин унинг ўзи берур, ки ҳеч бир зот ўз қизи учун
295. Бундайин мўл, дабдабали сенин ҳеч вақт бермаган бўлсин.
У еттита фаровон ва гавжум шаҳар берур сеп қилиб:
Кардамила, Эпопа ва ўтлоқзори мўл Ҳера шаҳрин,
Тангри севган Феранию кенг воҳали Анфейни ҳам,
Бошдан-оёқ токзор Педас ва муҳташам Эпеяни ҳам.
300. Булар бари қумлоқ Пилос ила қўшни денгиз бўйида;
У ерларда истиқомат қилур фақат чорвадор бойлар;
Улар сени худо янглиғ иззат қилиб бергайлар эҳсон

Ва тўқайлар ул шоҳона пойинг узра беназир ўлпон.
Бажаргай у шунар барин, сен ниғоҳни тарк этган заҳот.
305. Гар сен учун Агамемнон — унинг ўзи ва туҳфалари
Фоят манфур бўлсалар ҳам, лашкаргоҳда сиқувда қолган
Юнонларга ачин; улар иззатлашур сени тандридек;
Шу лашкарнинг даврасида шон-шавкатинг бўлгай зиёда!
Сен Ҳекторни маҳв этгайсан! Телбаона қутуриб келур
310. У қошингга; Трояга келган жами юнонлар аро
Ўзимга тенг келадиган ботир йўқ, деб керилмоқда у!»

- Чаққоноёқ Ахиллес ҳам унга жавоб айладп бундай:
«О, соҳиб дил Лаэртзода, иқтидорли, закий Одиссей!
Лозим эрур ўз фикримни сенга ошкор баён этмоғим,
315. Непи дилга туккан бўлсам, шуни бажо айлагум, токи
Минғир-минғир сўзлар билан емангизлар қулоқ-миямни:
Қай кишики тили бошқа бўлиб, дили бўлса бошқача,
Менга манғур эрур ул кас жаҳданинамнинг қопқаси янглиғ.
Вале пени этъозозлашим сизга ошкор айтгум мен бу кун:
320. Йўқ, ёронлар, на қудратли Агамемнон, на ўзга юнон
Ийдиролур юрагимни: қани, айтиш, қандай каромат
Кўрсатдингиз ҳордиқ билмай жанг майдонда ёвни қирганга?
Бир хил улуш олур сизда шоввозлар ҳам, ландавурлар ҳам;
Баб-баробар шарафлайсиз қўрқоҳни ҳам, диловарни ҳам;
325. Паҳлавон эр ўладими ва ё танбал — барибир сизга!
Қандай музд-ла тақдирландим мен жонимни қўйиб хатарга,
Қун-узвукун мashaққатли жанг қилганим учун жанггоҳда?
Ўз муниқулин ўйламасдан, темирқанот полапонларин
Боқмоқ учун эртаю кеч типим билмай оғзида дон, сув
330. Ташмалаган қушдай мен ҳам Троянинг бўсағасида.
Кўп тунларни бедорликда, қонга гарк, кўп купларни эса
Евлар билан шафқат билмай жанг қилганча ўтказдим паққос,—
Мақсад фақат Менелайнинг хотинини қутқармоқ эди.
Кемаларда горат қилдим мен ўн икки гавжум шаҳарни;
335. Қуруқлиқда жанг қилиб, вабт этдим ёвнинг ўн бир қалъасин.
Уларнинг ҳар қайсисидан беадад ва бебаҳо бойлик
Ўлжа олдим ва барини тақдим этдим шоҳ Атрейзодга;
Холбуки, у жангдан ортда — кемаларнинг пойида қолиб,
Ўлжаларни қабул қиласар, бисёр қисмин ўзига олиб,
340. Озгипасин улашарди паҳлавонлар, саркардаларга:
Бу қандайин бедодликки, бутун данай аҳли ичидা
Фақат менинг маҳбубамни тортиб олса ул шаҳватпараст!
Айтинг, нечун аҳли юнон жанг қилмоқда Троя ила?
Нечун лашкар тортиб келди Агамемнон Приам устига?
345. Соҳибжамол Елепани деб эмасми буларнинг бари?
Е мардумлар ичра жуфти ҳалолини фақат Атрейнинг
Ўтиллари севармилар? Йўқ, ҳар битта соҳибидроқ ва

- Соҳибдил әр жондан севар ва ардоқлар ўз ёстиқдошин
Мен ардоқлаб севганимдек соҳибжамол Брис қизини:
350. Ҳа, севардим уни, жангда ўлжа қилиб олган бўлсам ҳам!
Қизни тортиб олиб, мени мулзам қилди шоҳ Атрейзода.
Лек овора бўлмасин у, гел қилолмас мени ҳеч қачон!
Ундан кўра, о, Одиссей, сен-ла ҳамда ўзга шоҳлар-ла
355. Бош қотирсин қандай қилиб кемаларни машъум ёнғиндан
Халос этмоқ борасида. Рост, ўзи ҳам кўш ишлар қилди:
Юксак девор тиклади у ва кенг, узун зовур қазитиб,
Зовур ичра маҳобатли зич қозиқлар қоқтириди учли!
Лек бефойда! Дош беролмас бу ғов қаттол Ҳектор зарбига.
У шаҳардан олисроқда жанг қилмоққа этмасди журъат
360. Мен юононлар орасида жангга кирган чоримда сира:
Келолганди фақат Аскей қопқасию эман пойига;
Бир гал у дуч келиб менга, аранг қочиб қутулган эди.
Мен илоҳий Ҳектор ила жанг қилмоқни истамам зинҳор.
Зевс ва ўзга тангриларининг ҳаққи, эрта қурбонлик қилиб,
365. Ўлжа ортган кемаларим туширгайман жўшқин денгизга.
Гар қизиқсанг ва хоҳласанг, кўражаксан ўз кўзинг билан
Эрта тонгда әшкаги кўп менинг азим кемаларимнинг
Балиғи мўл денгиз тўшин тираб сузид кетаётганини.
Ато этса боди мурод гар қудратли Посейдон менга,
370. Кенг адирли Фтиямга етгум, шаксиз, уч кун дегандা.
У ёқдаги мол-давлатим беназирдир; яна бу ердан
Ўлжа олиб кетмоқдаман қирмизи мис, сафид темир-у
Талай олтин, асиirlар ва ол белбоғли ҳур асиralар;
Булар бари ўз насибам; лек Атрейзод таҳқирлаб мени,
375. Тортиб олди ўзи тортиқ қилган қизни шоҳона кучла!
Бул гапларим бориб айтинг унга эллар шоҳидлигида,
Ки бешармлик либосига бурканган шоҳ мабодо яна
Ўзга юонон мардига ҳам шундек риё қилмоқчи бўлса,
Ушал мард ҳам нафралансин худди мендек ул бетамиздан!
380. Вале энди менга келсак, аминманки, ит янглиғ безебет
Бўлса ҳам у, журъат этмас кўзларимга тик қарамоққа!
Унинг бирла на ишда, на маъракада сўзлашмам ҳаргиз!
Рост, бир марта лақиљлатди, таҳқирлади мени у маккор,
Етар, энди гел қилолмас, хап ўтирусин! Битди иззати!
385. Парвардигор Зевс тамоман олмиси унинг ақлу шуурин.
Ҳа-я, ундан нечун ранжий, кас ўрнида ҳисобламасам!
Гар у бутун давлати, боз ортириражак ўлжаларидан
Ўн, йигирма карра кўпроқ музд тавсия қилганида ҳам,
Хаттоки у Орхоменга, ё ҳар қайси хонадонида
390. Молу давлат бебадал ул юз қопқалик азим Фивага
(Ҳар қопқадан тулпор отлар қўшилган жангаробаларда
Икки юзлаб мард паҳлавон чиқиб келур мисли қуюндек)

- Эҳсон этиб келтирилган бойликларни берганида ҳам,
 Ё зар берса оёғимиз остидаги қум заррасича,—
 395. Үшанда ҳам юрагимни исканжага олган аламни
 Даф этолмас Агамемнон ва беролмас кўнглимга таскин!
 Унинг қизин эса асло хотинликка олмам, ҳаттоқи,
 Гўзалликда баҳслашса ҳам соҳибжамол Афродита-ла,
 Чеварликда шаҳло кўзли Афинага бўлса ҳам монанд!*
400. Яхшиси, у аҳли юонон орасидан бирон шоҳона
 Мартабали ва мустаҳиқ қайлиқ топсин арзандасига.
 Гар тангрилар паноҳида эсон-омон она юртимга
 Қайтиб борсам, менга лойиқ қайлиқ тонгай падарим ўзи.
 405. Элладада, саодатли Фтиядада тагли-зотли гулчехра қизлар
 Кўпдир жуда — заминдорлар ва ҳокимлар фарзанди улар:
 Мен улардан дил тортганин атагайман суюк ёрим деб.
 О, қачонки мен покдомон ёрим ила никоҳ риштасин
 Боеълаб, кекса отам йиққан бойликлардан баҳраманд бўлсам
 Ва бол ҳаёт айшин сурсам биргаликда, ўшандагина
410. Ушалажак, азиз дўйстлар, саховатли қалбим армони.
 Хеч бир нарса бўлолмагай ҳаётчалик ширин ва азиз:
 На бу азим Илионнинг бойликлари (эмиси, юононлар
 Истилоси бошлинимасдан, унда бойлик экан беназир),
 На Пифосда, Аполлоннинг маъбадида, мудҳиши қоялар
415. Панасида ётган олтин хазиналар тенгdir ҳаётга.
 Ҳар нарсага эга бўлмоқ, сотиб олмоқ мумкин ҳар нени:
 Шоҳдор моллар, кумуш юнгли қўйлар, ипак ёлли тулпорлар
 Ҳамда олтин сепоялар — булар бари топилур шулга.
 Илло ҳаёт қайтмас ортга, сотилмас у ҳар қанча шулга,
420. Тутиб бўлмас қайта жонни учиб чиққач дудоқларингдан.
 Шундай деган эди менга кумушоёқ онам Фетида:
 Езилганмиш қисматимга қазо қилмоқ икки йўсинда:
 Трояни фатҳ этмоқ-чун бунда қолиб жанг қилсан агар,—
 Она юртга қайтмай ўлгум, аммо сўнмас мангу шуҳратим.
425. Гар уйимга, азиз она-ватанимга қайтгудек бўлсам,
 Унут бўлгай шон-шуҳратим, аммо умрим бўлгай зиёда,
 Зеро мени машъум ажал ўз домига тортмагай бевақт.
 Бинобарин, ахейларнинг барчасига маслаҳатим шу:
 Дам ғанимат, жўнангизлар уйингизга; чақмоқдор падар
430. Мадад берур Трояннинг лашкарига илкини чўзиб,
 Шу боисдан кўролмайсиз Илионнинг ҳалокатини.
 Лашкаргоҳга қайтиб сизлар, саховатли аҳли юононга
 Ошкор айтинг жавобимни, бажо айланг элчилик бурчин.
 Улар кенгаш чақирсину қандай қилиб чўнг кемаларни
435. Ва соҳилда исканжага тушиб қолган ўз лашкарини
 Фалокатдан халос этмоқ учун топсин ишончли тадбир;
 Лек бенафдир ахейлар-чун улар тузган бугунги режа:
 Ки событман ўз қаҳримда. Бунда қолгай қария Феникс.

Ором олиб, таскин топсин, гар хоҳласа,— илло зўрламам,—

440. Эрта мен-ла чўнг кемамда ватан сари чиққай сафарга».

Меҳмонлар ҳам ҳайратланиб Ахиллеснинг эътирозидан,
Узоқ фурсат лол қолдилар, зеро нутқи серваҳшат эди.

Ниҳоят, кўз ёшларини дув-дув тўкиб мўйсафид Феникс
Гап бошлиди: хавотирда эди юнон кемаларидан:

445. «Баски, сен, о, ҳамиятили Пелсечода, қайтиб кетмоқни
Ният қиссан ва дарғазаб жўшқин қалбинг кемаларимиз
Муҳофаза қўлмоқликни истамапти маҳвкор ўтдан,
Бунда сенсиз ёлғиз ўзим қандай қолгум, о, азиз ўғлон?
Кекса отанг Эакзода Агамемнон лашкаргоҳига

450. Кузатаркан, топширганди сени менинг ихтиёrimга.
Сен ёш әдинг, оғаткаш жанг нималигин тушунмас әдинг,
Тажрибанг йўқ эди ҳали кенгашларда нутқ сўзламоққа.
Маъракада ўткир нотиқ, омилкор мард муҳорабада
Бўлсин, дея юборганди мени отанг сабоқ бергани.

455. Йўқ, о, бўтам, бунда қолмам, қолишини ҳам истамам, ҳатто
Қудратли Зевс менга яна, ўз падарим чол Аминторнинг
Ғазабидан қўрқиб, ғоят соҳибжамол қизу жувонлар
Ила машҳур Элладани тарк айлаган ўшал навқирон
Йигит даврим қайта бошдан қайтармоқни ваъда қилса ҳам.

460. Отам мендан ишак сочли бир қизни деб ғазабланганди:
Ўшал қизни у зўр ҳирслла севиб, онам шўрликни қаттиқ
Хўрлаганди: шунда онам ёлборганди тизларим қучиб:
Сен олдин ёт жория-ла, ки отангдан нафрлатансин у.

465. Мен итоат этдим унга; огоҳ бўлиб бундан падарим,
Оқ қилди ва бир умрга мендан бўлган набираларин
Тиззасига олмасликка Эринийлар ҳаққи, онт ичди:
Отам ичган онт ижобат бўлди, қаҳҳор Персефона
Ва ер қаъри Зевси ёқдан. Шунда қайнаб ғазабим менинг,
Обдор тиф-ла қатл этмоқчи бўлган әдим кекса отамни;

470. Лек тангрилар даф этдилар ғазабимни: агар ахейлар
Падаркуш деб эл ичида тарқатсалар овоза, борми,
То ўлгунча бадном бўлиб қолурсан, деб кўзим очдилар!
Вале ўшал чоқдан бошлаб тунд отамга рўбарў келмоқ
Ва ғуссада кун кечирмоқ мушкул бўлди менга бу уйда.

475. Еру дўстлар ва хешларим атрофимда парвона бўлиб,
Мудом мени олиб қолмоқ бўлардилар ота уйида.
Кўп бўрдоқи қўй-қўзилар, гажак шохли семиз буқалар

Қурбонликка сўйилдилар, чўчқаларнинг ҳовли саҳнига
Кенг ёйилган оқ мойлари куйдирилди лов-лов оловда;

480. Қанча-қанча хумлардаги мусалласлар ичилди бунда.
Еронларим тўққиз кеча атрофимдан жилмадилар ҳеч;
Үйимизда туни билан чироқ ёнди; навбатма-навбат
Навбатчилик қилди дўстлар: агар бири қопқа оғзида

- Кенг ҳовлида турса, бири хобхонанинг остонасида.
485. Лек ўнинчи зулмат кечча бошланганд, мен хобхонанинг Эшигини аста бузиб ташга чиқдим ва девор ошиб
 Қочиб қолдим сездирмасдан соқчиларга, жорияларга;
 Сўнг поёнсиз Элладанинг даштларидан югурдим узоқ
 Ва ўтлоқзор Фтияга — қўй, эчкилар ҳур ватанига
490. Етиб, тўғри кириб бордим шоҳ Пелейнинг истиқболига.
 Подшо мени лутфан қутлаб, қартайганда кўрган ягона
 Суянчиғи ва вориси сен — ўғлидек кўп эъзозлади.
 Кўп бойликлар инъом этди, соҳиб қилди соңсиз элларга.
 Фтиянинг сарҳадида ҳоким бўлдим долоп қавмига;
495. Ўшал ерда тангримонанд этиб сенин тарбияладим!
 Ардоқлардим сенин гоят: меҳмонларнинг истиқболига
 Чиқардинг мен ила ёлғиз, то тиззамга ўтқазиб олиб
 Гўшт жазларин, май қадаҳин ўзим сенга тутмагунимча,
 На бурда пон, на қултум май олар эдинг ўзга қўлидан.
500. Нечаке маротабад сен, Ахиллес, болалигинда
 Оғзингдан май оқизибон, булғагапсан усту бошимни.
 Кўп меҳнатим сингтан сенга, кўп овора қилгансан мени,
 Ўйлардимки, бас, тангрилар фарзанд ато әтмабди менга,
 Тангримонанд, о Ахиллес, сени ўғлим дея атагум;
505. Шояд бир кун фалокатдан мени халос этсанг баногоҳ.
 Мард бешафқат бўлмас асло, тарк эт, ўғлим, кибру ҳавони!
 Тангрилар ҳам мойилдурлар мушфиқликка, гар бўлсалар ҳам
 Фоят юксак маҳобату, салобату қудратда биздан.
 Лек ул қаҳҳор тангриларнинг ҳам кўнглини юмшатур гумроҳ,
510. Осий банда — гоҳ қурбонлик, гоҳ май паймо қилиб, гоҳида
 Иш чиқариб чин дилдан, гоҳ ибодат-ла хокисорона.
 Бузрук Зевснинг шикастнағс қизлари бор — Муножот отли —
 Оёғи ланг, юзи ажин, кўзи ғилай бўлиб барипинг,
 Мудом Озор орқасидан юрадилар изма-из ғамгин.
515. Аммо Озор қудратли ва чаққоноёқ; Муножотлардан
 Ўзиб кетиб, ҳамма ерда жароҳатлар у бандаларни;
 Муножотлар эса, бориб шифо берар ул мажруҳларга.
 Кимки эъзоз-эҳтиром-ла қарши олса Зевс қизларини,
 Кўмаклашур қизлар унга, қулоқ солур илтижосига.
520. Кимки бағри тошлиқ қилиб юз ўғирса маъбудалардан,
 Қизлар бориб Зевс қошига, арз қилурлар, шунда Озор ҳам
 Тушшиб шаккок пайига тез, зиён-заҳмат етказар унга.
 Бўтам, сен ҳам ибрат олиб саховатли аҳли мардумдан,
 Рутбасига монаанд иззат-ҳурмат қилгил муножотларни.
525. Қилмаганда эди ваъда Агамемнон сенга мўл тухфа
 Ҳам аввалги кажбаҳслигин ҳозир ҳам тарк этмагандайди,—
 Мен ҳам сепга ёлбормасдим: воз кеч одил ғазабингдану
 Муҳофаза қил ёрдамга муҳтоҷ шўрлик юнопларни, деб.
 Шоҳ ҳозир кўп тухфа берур, яна ваъда қилур бисёр музд;

530. У қошипгга ҳақириона илтижо-ла асл мардларни
Ва дашайлар орасида сепга азиз бўлган зотларни
Юбордики, сен ҳам улар тақалумин қолдирма ерда,
Қадамларин қутлуғ бил. Сен аввал ҳақли ғазаблангандинг.
Эшитганмиз биз мозийда ўтган шонли мардлар ҳақида:
535. Жўшқин ғазаб қамраганкан уларнинг ҳам бузрук қалбини;
Лек юмшаган улар қалби беназир музд, хуш қаломлардан.
Фоят кўҳна ва қадимги бир воқеа тушди ёдимга:
Унинг қандай рўй берганин баён этгум сизларга, дўстлар.
Этолия аҳли уруш бошлаганди куретлар билан,
540. Калидоннинг теграсида бўлган эди қирғинбарот жанг:
Ул шаҳарни ғорат этмоқ эди курет лашкарин аҳди,
Этолия аҳли эса, жон олиб, жон бериб, ўзининг
Суюк шаҳри Калидопни муҳофаза қиласарди қаттиқ.
Бу оғатни Артемида солган эди улар бошига:
545. Иней унга ўз бодининг илк ҳосилин бахшида қилмай,
Ҳекатомба ила ўзга тангриларни эъзозлаганди;
Зевснинг фақат шу қизига қилмаганди Иней қурбонлик;
Ё унуган, ё лоқайдлик қилганди у ботиб гуноҳга.
Шунда Зевснинг новакандоз қизи Феба дарғазаб бўлиб,
550. Йўллаганди ўшал боққа сўйлоқ тишпи ваҳший тўнғизни.
Тўнғиз Иней боғларига бисёр зиёни етказган эди:
Гулга кириб яшиаб турган азиз олма дараҳтларини
Айқаш-уйқаш қўпорганди илдизи-ла ул малъун ҳайвон.
Ниҳоят мард Инейзода Мелеагр йигиб жамики
555. Овчиларни итлари-ла, ўлдирганди йиртқич тўнғизни.
Зеро уни оз куч билан маҳв этмоқлик эди кўп маҳол!
Кўп одамнинг ёстиғини қуритганди бу машъум ҳайвон.
Шунда низо солган эди Феба икки ёв орасига —
Оқибатда, довлашганлар жанг қилдилар ваҳший тўнғизнинг
560. Мудҳиш боши, дағал тукли терисини талашиб чунон.
Соҳибқудрат Мелеагр, ёнип олиб ўз юртдошларин
Жанг қилганди, куретларнинг тамомила қуриди шўри:
Гар довюрак бўлсалар ҳам қўргон ичра,— шаҳар ташида
Узоқ қолиб кетишлиқдан қўрқардилар улар бағоят.
565. Лек энг закий әрларнинг ҳам юрагига ғулу солгувчи
Машъум ғазаб Мелеагр қалбин чулғаб олган бир пайтда
(У онаси Алфейдан қаттиқ ранжиб дилтанг бўлгандан,
Соҳибжамол рафиқаси Клеопатра бирла ётарди.
Клеопатра — нағисоёқ Марписсанинг ва ул замонда
570. Мардум ичра энг диловар ҳисобланмиш Иднинг қизииди.
Ўз завжаси гўзалоёқ санамни деб соҳиб қувва Ид
Кўл кўтарган эди ҳатто қумушкамон Аполлонга ҳам:
Шундан бошлаб Клеопатранинг отаси ва волидаси
Қизларини Алкиона* дей атай башлаганларки,
575. Онаизор Феб томондан ўғирланган пайтда, ўзи ҳам

- Кун-уззукун кўз ёш тўкиб, ул маҳзуна Алкионанинг
 Талх қисматин кечирганди ўз бошидан кўп машаққат-ла.
 Мелеагр хуноб бўлиб онасининг таваллосидан,
 Қаҳри қайнаб ётар эди хотинининг хобхонасида:
 580. Мотамсаро она мудом худоларга қилиб илтижо,
 Маҳв этилмиш оғасийчун сўрар эди қасос олмоқни.
 У тиз чўкиб ўтиаркан, қўлларини аччиқ алам-ла
 Ҳадеб ерга ураг, дув-дув кўз ёшлари намларди кўксин,
 Фарёд чекиб у Аиддан ҳамда бадқаҳр Персефонъядан
 585. Ўз ўғлига ўлим тилар; оқибатда, дўзах қаърида
 Учиб юрган Эриния қулоқ осди унинг зорига),
 Дабдурустдан калидонлар дарвозаси олдида душман
 Ҳамласидан миноралар қасур-қусур сина бошлади.
 Этолия улуғлари Мелеагр истиқболига
590. Энг эъзозли коҳинлардан элчи йўллаб, унинг ғанимдан
 Она юртни қўриқлашин сўрадилар тавалло қилиб.
 Тоғ-тоғ туҳфа ва музд ваъда қилгандилар ботирга улар.
 Калидоннинг энг хушҳаво, хушманзара еридан улар
 Ярми тоқзор, ярми эса, зироатбон кенг шудгор бўлган
 595. Эллик ботмон энг ҳосилдор ер бермоқни ваъда қилдилар.
 Қўп ёлборди ўз ўғлига кекса Иней — паҳлавон падар;
 Чиқиб ота Мелеагр хобхонасин бўсағасига,
 Дарвозани қоқар экан ўз ўғлига қилди тавалло.
 Ёлбордилар сингиллари ҳам, азиза онаизор ҳам;
600. Энг қадрдан ёронлари ҳам илтижо қилдилар унга;
 Баттар терслик қиласиди у. Ҳеч уйғотиб бўлмасди унинг
 Топ бағрида раҳму шафқат, то чор ёқдан бостириб келган
 Ёв зарбидан хобхонаси келмагунча қаттиқ ларзага,
 Ки куретлар кириб бу чоқ ўт қўйганди азим шаҳарга.
605. Ана шунда навниҳол ёр юм-юм йиглаб, Мелеагрга
 Халқ бошига маҳв этилмиш шаҳарда не кулфат тушарин
 Бир-бир санаб чиқди: шўрлик одамларни ёвлар қиличдан
 Ўтказурлар, бутун шаҳар ўт ичиди қолгай муқаррар,
 Гўдаклару жувонларни асирикка кетурлар ҳайдаб.
610. Мард руҳини таҳликага солганди бу шум фалокатлар;
 У ташқари чиқмоқ бўлиб кийди обдор совутин чақон.
 Шу тарзда у қалб амри-ла куретларнинг шум ҳамласини
 Даф этганди: ваҳоланки, Мелеагр ваъда қилинган
 Совғаларни олмаса ҳам ҳали қўлга, даф қилди ёвни.
615. Лек сен бундай хаёллотта борма! Шайтон васвасасига
 Ҳам учма ҳеч! Жўшқин ёнгин бошланса гар кўп мушкул бўлур
 Кемаларни халос этмоқ; о мард, чиқиб армуғонларни
 Қабул айла! Шунда эллар шарафлагай сени тангридай.
 Бордию сен начорликдан жангга кирсанг, бундайин ҳамдан
620. Маҳрумдирсан, гарчи ёвни қувган бўлсанг ҳамки узоққа».

- Қарияга чаққоноёқ шоҳ Ахиллес жавоб қилди тез:
 «Феникс, отам, мўътабар зот! Ундаи ҳамдга әмасмен муҳтоҷ;
 Шундоқ ҳам мен мушаррафмен, Зевс амри-ла, ҳамду санога!
- Бу шавкатим, номусимни сақлагаймен қўшин олдида
625. То сийнамда қалбим тепар, пойларимда бор экан дармон.
 Сенга бошқа қалом айтгум, қулоғингга қўйиб ол уни;
 Атрейзодга ёқаман деб, бунда йиғлаб, ранижитма қўнглим;
 Кўп ҳам меҳр қўйма унга, чунки сени жондан зиёда
 Севган одам сийнасида уйғотурсан ўзингга нафрат.
630. Сен таҳқирла мени ноҳақ бадном этган малъун одамни!
 Мен ила тенг ҳукмрон бўл, бирга баҳам кўр шавкатимни.
 Жавобимни булар элтур Атрейзодга; сен шу ерда қол,
 Чодиримда ороминг ол зар тўшакда; тоңг отгач эса,
 Жўнаб кетмоқ ё шу ерда қолмоқ ҳақда ўйлаб қўурмиз».
635. Шундай деб у Патроклга қош учириб бир имо қилди:
 Сен Фениксга тўшак солки, тезроқ чиқиб кетсин қолганлар
 Чодиримдан, демоқчилик. Қўзгаларкан шунда ўрнидан
 Таңгримонанд бузрук Аякс Теламонзод, бир қалом деди:
 «О, Лаэртзод, саховатли ва донишманд ўғлон Одиссей!
640. Биз кетайлик; кўряпманки, кўзланилган мақсадга асло
 Етолмаймиз бу йўл билан. Лек жавобни етказмоқ керак.
 Ахейларга, гарчи ноҳуш ва шум хабар бўлса ҳамки у;
 Юноп аҳли бизни кутур. Мирмидонлар шоҳи Ахиллес
 Ҳадлан зиёд мутакаббир бўлиб кетган! Тошибағир банда!
645. У аҳбоблар дўстлигини — бизлар унинг қароргоҳида
 Чин юракдан қадрлаган чин дўстликни менисимаётир!
 Шафқат йўқдир бу бандада! Ўлган оға учун иши,
 Ҳатто ўғил учун ота тўлов олиб тушар ғазабдан;
 Бож тўлаган қотил эркин боши кўтариб юрар эл аро;
650. «Қонга қон» деб юрган эса, воз кечажак, жарима олгач,
 Иптиқомдан ва ғазабдан; лек таңгрилар бир қиз баҳона
 Юрагингга солган ғазаб энг бемаъни қайсарлик эрур!
 Ахир сенга бермоқдамиз тортиқ этиб ети дилбарни
 Ва беназир молу дунё! Кел, қалбинигни тўлдир шафқатга!
655. Ҳеч бўлмаса, иззат қилгил ўз уйингни; бизни қошингга
 Юноп ҳалқи юбордики, мақсад — сен-ла дўстлик риштасин
 Маҳкам bogлаб, эъзозламоқ сени барча марддан ортиқроқ».

Шу заҳоти жавоб қилди чаққоноёқ Ахиллес унга:
 «Халиқ чўбони, бузрук Аякс, соҳибкарам Теламонзода!

660. Сезмоқдамен, қаломларинг чин юракдан, о, диловар дўст!
 Лек эсласам Атрейзоднинг мени бутун ҳалқ ўртасида
 Ялангоёқ бир саёқдек бадном этиб хор қилганини,
 Қалбимда жўш урган ғазаб ва нафратим босолмам асло!
 Сизлар қайтиб орқангизга, жавобимни етказилиг шоҳга:

665. Мен кирмоқни ўйламаймап қонли жангга то Приам ўғли
 Ул илоҳий Ҳектор юпон лашкарини тору мор этиб
 Ва ёндириб кемаларин, мирмидонлар қароргоҳио
 Бандаргоҳи яқининг келмагунча қўшинин бошлаб.
 Шунда Ҳектор қанча бевош ва шиддатпок бўлмасин охир
670. Тияр ўзин жанг қилмоқдан қора қорин кемам пойида».
- Кейин ҳар бир мард илкига қўшқадаҳни олиб, май паймо
 Қилди дарҳол тангрилар-чун, сўнг Одиссей бошчилигида
 Ташқарига чиқди аста. Патрокл ҳам жорияларга
 Ва қулларга ғармон берди Феникс учун тўшак тўшашни.
675. Таъзим бажо айлаб улар чорпояга момиқдек пўстак
 Тўшадилар ва устидан ғоят ҳарир чойшаб ёздилар.
 Феникс серхайр тонг отишини кутиб шунда кетди пинакка.
 Сўнг Ахиллес кириб ётди чодирининг пичкарисига;
- Форбас қизи апор юзли Диомеда бўлди ҳамтўшак —
 680. Лесбосни забт этганида, уни асир олганди Ахилл.
 Патрокл бир четда ётди нафисбадан Ифиса ила,—
 Бу ҳур қизини Ахилл форат қилганида Энией шаҳри —
 Аскиросни, қадрдони Патроклга этганди тортиқ.
 Элчилар шоҳ Агамемнон чодирига етиб борган он
685. Саркардалар қўлда олтиң қадаҳлар-ла пешвоз чиқдилар,
 Пешвоз чиқиб, элчиларни саволларга кўма кетдилар.
 Энг аввало мардлар шоҳи Агамемнон такаллум қилди:
 «О, данайлар, шон-шавкати бузрук дўстим Одиссей, сўзла,
 Даф этмоқчи бўлдими у кемалардан оғаткаш ўтни,
 690. Е рад этиб илтимосим, адоваратни тукканми қалбга?»

- Жавоб қилди шунда машҳур жаҳонгашта Одиссей унга:
 «О, шавкатли ва мунаввар Агамемнон, мардлар султони!
 Йўқ, Ахилл тарқ этмоқчимас адоватни; қаҳри пақ тўфон,
 Назарига илмади у ўзингни ҳам, муздларингни ҳам.
695. Соҳилдаги кемаларни ва у ерга қочган лашкарни
 Қандай қилиб фалокатдан сақламоқни кенгашармишсан
 Қўшин билап. Ўзи эса эртага тонг отган ҳамоноқ
 Эшкаги мўл кемаларин туширармиш теран уммонга.
 Қолганларга ҳам у уйга кетмоқликини берур маслаҳат;
700. Сизлар, дейди, ҳеч вақт азим Трояни маҳв этолмассиз,
 Чакмоқдор Зевс илкин чўзиб паноҳ бўлгани, дейди, шаҳарга, —
 Шу боисдан унинг халқи сержуръят ва бадгустоҳ эмиш.
 Ахиллеснинг жавоби шу; гар истасанг ҳамроҳларим ҳам —
 Теламонзод ила икки доно жарчи такрорлар шуни.
705. Кекса Феникс ётиб қолди ўшал ерда, Ахилл амри-ла,
 Эртага у Ахилл ила чўиг кемада она юрт сари
 Йўлга чиқар, гар хоҳласа; хоҳламаса — зўрламас эмиш».

- Шу гапдан сўнг ҳайратланиб толди ҳамма теран сукутга
Ки элчилар лашкаргоҳга хунук хабар келтирган әди.
710. Ҳа, ахейлар узоқ фурсат маъюс ва гунг туриб қолдилар;
Ва ниҳоят соҳибкарам Диомед сўз бошлади аста:
«Бузрук подшо Агамемнон — паҳлавонлар соҳибқирони!
Сен такаббур Ахиллесга ёлбормасанг яхши бўларкан
Талай совға ваъда қилиб: шундоқ ҳам у кеккайган гоят,
715. Вале сен у димогдорнинг fuуурини оширдинг яна.
Ҳай, у ҳақда бас қилайлик; у жанггоҳдан жўнаб кетурми,
Е қолурми — шубҳасизки, яна жангта кирап муқаррар
Агар қалби даъват этса, қодир худо кўнглига солса!
720. Таклифимга қулоқ осиб, ёронларим, маъқулланг уни:
Ҳозир ухланг, лекин олдин еб-ичинглар қорин тўйгунча,
Зероки май қувват берур, далда бўлур одамга мудом.
Эрта эса зарқокил Тонг жамолини кўрсатган ҳамон,
Сен сағфа тиз бандаргоҳда ҳам отлиқ, ҳам пиёдаларни.
Жами лашкар руҳин кўтар ва бош бўлиб ўзинг, жангга кир».
725. Диомеднинг бу мардона каломини лашкарбошилар
Ҳайрат ила тингларканлар, айтганларин маъқулладилар.
Сўнг ётгани тарқалдилар тангриларга май назр айлаб;
Жами қўшин тотли уйқу тухрасидан бўлди баҳраманд.

ЎНИНЧИ ҚҰШИҚ

ДОЛООННОМА

Жәми шоҳу қаҳрамонлар таслим бўлиб муаттар тушга

Ухладилар тун бўйи ўз кемалари рўбарўсида.

Лек бузрук шоҳ, халқ чўбони Агамемнон бисёр хаёллар

Оғушида ширин уйқу лаззатидан бенасиб эрди.

5. Сумбул сочли ҳур Ҳеранинг шавҳари — Зевс кони зиён дўл,
Ёки ёмғир ёғдиргана, ё кўтариб қуюн бандогоҳ,
Кенг саҳрони оппоқ қорга буркаганда, ёки ваҳшатли
Жанг комини очганида, чаққанидек оташ чақмоқлар,—
Агамемнон ҳам дам-бадам оҳ уради ёниб юраги:
10. Зир қақшарди унинг бутун важоҳати похуш ўйлардан;
Ки у назар ташлар экан ғанимларнинг қароргоҳига,
Енаётган гулхапларнинг кўплигидан, наю сибизга
Садосидаи, оломоннинг ғавғосидан ваҳми келарди.
Сўнг, ахейлар ётган сокин қароргоҳи кузатар экан,
15. Аламидан сочин юлиб, ташгрி Зевсга илкин чўзарди;
Зеро унинг мағрур қалби чекар эди оғир изтироб.

Нихоят шоҳ Агамемнон шул тадбирни мақбул деб билди:

Энг аввало Нелей ўғли доно Нестор ила учрашсам,

Исканжага тушган ахей лашкарини машъум оғатдан

20. Қандай халос этмоқ ҳақда упинг билан маслаҳатлашсам;
У эгнига узун кўйлак кийди жадал, туриб ўрнидаш;
Сўнг боғлади у бекирим кафшларин оёқларига;
Елкасига ташлаб шерпинг, тўлиғига етгудек узун
Қонли, малла терисини, узун найда олди қўлига.

25. Менелай ҳам шундай таҳдид оғушида бедор ётарди;
Безовтайди: мен туфайли денгиз оша, диловарона
Жанг қилгани Трояга келган соңсиз ахей мардларин
Бошига шум фалокатлар тушмасайди ишқилиб, дея.
Туриб у, алп елкасига ёпди хол-хол қоплон терисин,
Ялтироқ мис дубулғасин кийди бошга, метин қўлига
Найза олиб, жўнади тез аргосликлар бош саркардаси,
Бутун мардум худо янглиғ эъзазловчи оғаси ёққа.
Бориб, кема пойида у оғасининг серҳашам совут
Кийётганин кўрди, оға хушинуд бўлди кўріб жигарин.
35. Шунда шопли мард муҳориб шоҳ Менелай юзланди унга:

«Азиз оғам, нечун совут киймоқдасен? Бирон айғоқчи
Юбормоқми ёв ичига пиятиң ё? Лек қўрқаманки,
Бундай ишга бел боғловчи ва зим-зиё тунда бир ўзи
Ёв ичига дадил кириб борувчи мард тоцилмайдиёв,

40. Гар топилса шундай ботир у ғоятда довюрак зотди».

Мардлар шоҳи Агамемнон иинисига жавоб айлади:

«Муҳтоҷдурмиз сен билан биз, о, соҳибдил укам Менелай,
Машваратга — ахейларниң лашкарию кемаларини
Шум оғатдан асрагувчи фаросатли зўр маслаҳатга:

45. Ўзгарғандир Зевснинг феъли: у Ҳекторни ардоқламоқда,
Ки беназир қурбонлар-ла овлаган у сарпнадар кўнглин!
Йўқ, мен ёлғиз бир банданинг бир кун ичра шунча ахейни
Ҳекторчалик,— на маъбуда, на маъбудниң фарзанди бўлган
Ҳекторчалик, — қийратганин па кўрганман, на эшитганман —

50. Фақатгина Зевс әркаси Ҳектор қодир бу мўъжизага.
Валекин у бошимизга шундай оғир кунлар солдики,
Ахей аҳли эслаб бот-бот у кунларни фарёдлар чеккай!
Сен, Менелай, тезроқ бориб баандаргоҳга, Идоменейни,
Аяксни тош, мен эъзозли Нелей ўғли Нестор қошига

55. Бориб уни үйғотаман, шоядки чол қутлуғ соқчилар
Жамоасин бориб кўриб, амру фармон берса аларга,
Халқ итоат этгай кўпроқ Нелейзодга: ки унинг ўғли
Сардор әрур соқчиларга. — У-ла бирга Идоменейнинг
Яқин дўсти Мерионни сарвар этиб тайинлагапмиз».

60. Оғасига савол берди шавкати зўр ботир Менелай:
«Менга пени амр этурсен, қандай фармон берурсен, оға?
Токи етиб боргунингча ўшал ерда кутайми сени,
Е амрингни бажарган он дарҳол қайтиб келайми бунда?»

Менелайга мардлар шоҳи Агамемнон айлади жавоб:

65. «Қароргоҳда сўқмоқлар кўп: қоронғуда бир-биримизни
Кўрмай ўтиб кетмаслик-чун сен қолақол борган ерингда.
У ерда сен ҳар бир мардни отасининг исмин, насабин
Атаб чақир ва даъват эт одамларни ҳушёр бўлмоққа:
Барча ила хушфөъл бўл, кеккаймагил ўзинг ҳам асло.

70. Энди биз ҳам эл қатори тер тўкурмиз қисмат шу экан!
Бизларни Зевс шўрпешона яратганкан ўзи аввалдан!

Шундай доно ўгит айтиб иинисини жўнатди оға;
Ўзи эса йўл олди эл ҳукмдори Нестор қошига.

- Чол ётарди қора кема паноҳида, ўз чодирида
75. Пар тўшақда: ёнбошида жанговар қўр-аслаҳалари:
Дўйиг қалқону икки найза ҳам пурафшон ажиб дубулга;
Яна камар ҳам ранг-баранг ётар әди. Чол уни бот-бот

Белга боғлаб, лашкарини бошлар әди бандакуш жаңгга:
Зероки у ҳамон маҳзун кексаликка әгмас әди бош.

80. Нестор хиёл бош кўтарди тирсагини тираб ёстиққа
Ва жарапнор овоз-ла савол берди Атрей ўғлига:
«Кимсан? Нечун зулмат тунда ёлғиз ўзинг кемалар аро
Тентирайсан ҳамма ухлаб ётган чоғда қароргоҳ узара?
Дўстингни мима ахтарурсен ва ё қочиб кетган хачирпиг?
85. Не истайсан? Жавоб бер тез, яқинлашма товушсиз, зинҳор!»

Жавоб қилди халқ чўбони Агамемнон чолга шу заҳот:
«Муҳтарам зот, дапайларпинг о, муаззам шону шавкати!
Рўпарангда Атрей ўғлини кўрмоқдасен, зоро тангри Зевс,
То кўксимда қалбим тепиб, оёқ-қўлим саломат экан,

90. Солгай менинг шум бошимга мангуда андуҳ, баҳтиқаролик.
Шу боис мен саргардонмен, уйқу қочган мужгопларимдан,
Хаёлнимда фақат жаңгу юнопларпинг аччиқ қисмати!
Безовтамен мен улардан, зоро руҳим ўз пойдорлигини
Сақламоққа ожиз мутлақ, қалбим эса қиндан чиққудек
95. Гурс-гурс тепар, тиззаларим ҳолсизликдан қалтирамоқда!
Гар дилингда бўлса бир ўй (кўрмоқдамен — бедор ётибсен),
Ўрнингдан тур, бориб ахей соқчилари қилайлик тафтиш.
Балки дилтанг соқчилликдан ва мудроқдан толиқиб улар
Ҳушёрикни упугтаплар ва пинакка кетгандирлар ҳам.
100. Мутакабир ёв лашкари қаршимизда: әҳтимолки, у
Зулмат тупдан фойдаланиб қилмоқчирил ҳамла баногоҳ».

Ҳерепия шаҳсувори Нестор жавоб қилди подшога:
«О, шавкатли Атрей ўғли Агамемнон, мардлар султони!
Ўйлайманки, худованд Зевс мағрур Ҳектор ниятларпининг

105. Барини ҳам чиқармоғи амримаҳол рўёбга букун;
Сезмоқдамен, улкан андуҳ солгай унинг бошига Зевес,
Агар Ахилл тарк айласа ўз қалбидан машъум ғазабни,
Бажонидил боргум сен-ла: юр, биз ўзга саркардаларни;
Соҳибқудрат Диомедни, Одиссейни уйғотайлик тез,
110. Яна чаққон Аяксни* ҳам, Филей ўғли мард Мегесни ҳам.
О, қанийди бирон бир кас бориб подшо Идоменей-ла
Тангримонанд Аяксни* ҳам чорлаб келса маъракамизга;
Афсус, улар кўп йироқда,— бандаргоҳнинг чеккасидалар.
Лек меп дўстим, қадрдоним Мепелайдан ёзғирмоқчимен.
115. Гарчи сени рапнитсан ҳам: йўқ, таънамни яширолмаймен!
Ки ташнишига солиб қўйиб сени, ўзи ухлар бепарво!
Ҳозир айнап у елкама-елка туриб диловарлар-ла
Тер тўқмоғи лозим эрди; мушкул дамлар келди биз учун!»

Мардлар шоҳи Агамемнон жавоб қилди яна Несторга:

120. «Бошқа маҳал «бир койиб қўй инимни», деб ўзим сўрардим;

Ки у сусткаш, ишёқмасдай кўринади аксар пайт кўзга;
Лек нодонлик, ё ношудлик эмас сабаб бу рафторига;
Мудом мендан узмас кўзин, мудом мендан олур андоза.
Вале бугун у қошимга ўзи келди ҳеч кутмаганда.

125. Шу заҳоти сардорларни тўпламоққа юбордим уни.
Ўзимиз ҳам борайллик тез, аллақачоп улар тўпланган
Бўйса керак чўнг минора пойига, мард эрлар қошига;
Амр этдим, ўшал ерга жам бўлсин деб жами саркарда».

Яна Нестор — Пилослик шоҳ жавоб қилди Агамемпонга:

130. «Еироп юноп таъна қилмас ундан асло, бас шундай экан;
Қулоқ осгай каломига амр этса ҳам, ё ман этса ҳам».

Шундай дея у әгнига кенг кўйлагин кия бошлиди;
Фоят ажиб кафшларин боғлади тез оёқларига,
Сўнг эгпига қирмизираанг, қўшқаватли, мўйпа ҳошияли

135. Ридосини кийиб, барча тумаларин қадади бир-бир;
Шундан кейин ўткир учли наиза олиб қўлга, қария
Юра кетди кемалару чодирларни оралаб жадал.
Йўл-йўлакай, сердағдага наъра ила теран гафлатдан
Уйғотди у машваратда Зевсга монанд мард Одиссейни.
140. Нестор саси етди дарҳол Одиссейнинг динг қулоғига;
Чиқиб келиб чодиридан савол берди саркардаларга:
«Не сабабдан лашкаргоҳда зулмат тунда юурсиз ёлғиз?
Е бироп ҳол юз бердими, туғилдими бирон зарурат?»

Одиссейга Ҳерения шоҳсувори айлади жавоб:

145. «ЛАЭРТЗОДА, мардонавор, олиҳиммат иним Одиссей!
Сен ранжима: чўнг мусибат тушди букун қўшин бошига!
Биз ила юр, кенгашайлик, баҳамжиҳат: жанг қиласизми
Бугун ёв-ла, ё жанггоҳдан қочамизми дам ғаниматда».

Шу гапдан сўнг, Одиссей ҳам чодирига кириб, елкага

150. Илиб чиқди нақшин қалқон ва әргашди ёронларига.
Сўнг Диомед ҳузурига бориб, уни силоҳий тарзда
Чодиридан нарироқда ётганини кўрдилар ухлаб;
Атрофида, қалқонларин болиш қилиб ётар дўстлари;
Ерга санчган наизаларин учи Зевснинг чақмоғи янглиғ
155. Ярақларди зулмат тунда, Тидейзода ёввойи ҳўқиз
Терисини тўшаб, бошин пат гиламга қўйиб ухларди.
Кекса Нестор яқин бориб, Диомедни оёқ учи-ла
Аста туртди ва гафлатдан уйғотаркан таъна сўз айтди:
«Турмайсанми? Наҳот бутун тун бепарво ухламоқчисан?
160. Унутдингми, жанггоҳдаги тепаликни трояниклар
Забт этгалин, оралиқда қолгапини торгина майдон?»

Диомед ҳам ғафлатни тарк этиб сакраб турди тўшакдан
Ва сарафroz сўзлар айтди Ҳерения шаҳсуворига:
«Асло тиним билмайсан, чол мунта куйди-чишди бўлмасанг?
Сағимизда ёш-яланглар йўқмидики, улар қароргоҳ
Бўйлаб юриб, сардорларни уйғотишса биттама-битта?»

Диомедга жавоб қилди пилослик шоҳ шаҳсувор Нестор:
«Ҳа, Диомед, фикрларинг одилона ва оқилона.
Ўғилларим бор азамат, беҳисоб ҳалқ бордир амримда;
170. Шулар даъват этсалар ҳам бўлур эди сизни кенгашга;
Вале Аргос әрларининг бошига зўр кулфат тушмоқда!
Бизлар ҳалок бўламизми, ё ўлимдан жон сақлаймизми:
Илингандир ҳаммамизнинг қисматимиз шамшир тифига!*
Ҳай, сен бориб Филейзода ва Аяксни чақир бу ёққа,
175. Баски, менга раҳминг келар экан, яна ёпсан ҳам мендан».

Тидей ўғли елкасига ташлаб малла шер терисини
(Тўпигига тушарди у), пайзасини олди илкига
Ва тез бориб саркардалар барин бошлиб келди уйғотиб.

Улар дарҳол этиб борди соқчилар жам бўлган сарҳадга,
180. Соқчиларнинг бошлиқлари қарши олди уларни бедор,
Сергак тураг эди ёш-ёш аргосликлар қўлда қурол-ла.
Тоғ бошидан ўрмон ичра тушаётган оч арслонни
Пайқаб қолган соқчи итлар қўй қўраси олдида туреб
Жонҳолатда овуллашиб, жами итлар ва одамларни
185. Уйғотгани ва юракни гулгулага солгани каби,
Машъум тунда қароргоҳнинг чегарасин қўриқлаётган
Ийитларнинг кўзидан ҳам қочган эди муаттар уйқу;
Тројалик ёвлар босиб келётганий йўқмикин яна,
Деб муттасил кўзларини тикардилар дашт томон улар.
190. Чол қувониб кетди кўриб йигитларни ва ғоят ажиб
Шодиёна сўзлар айтди далда бериб уларга шу чоқ:
«Балли, азиз бўталарим, ҳушёр туринг, ухламоқлики
Ўйламанг ҳам: ёвнинг хурсанд бўлмоғига имкон берманг ҳеч».

Шундай дея у зовурнинг парёғига ўтди; кенгашга
195. Қақирилган барча шоҳлар әргапдилар унга пайдарпай,
Мард Мерион ила машҳур Несторзод ҳам улар ортидан;
Чорлаганди машваратга бул мардларни шоҳларнинг ўзи.
Кенг зовурдан ўтиб улар, ўтирдилар бир сайҳонлика —
Фақат шу ер жанггоҳдаги майитлардан холироқ эди.
200. Данайларни қириб Ҳектор шу ергача келганди этиб
Ва орқага қайтган эди у қоронғу тушгандагина;
Саркардалар шу майдонда давра қуриб суҳбатлашдилар,

- Жамоага серҳаён сўз айтди шунда муҳориб Нестор:
 «Дўстлар! Айтинг! Топилурми ораңгизда шул қора тунда
 205. Ёв ичига кириб бориб, овлоқ ерда тентираб юрган
 Бирон касни тирик тутиб келадиган довюрак ўйигит?
 Хеч бўлмаса, душманларнинг қандай қарор қабул қилганин
 Билиб келса ул довюрак, бўлур эди нур устига нур;
 Қурмоқчими истеҳком ёв Троядан олисда — бунда
210. Ва ёки у, данайларни енгдик энди, дея керилиб,
 Таскин топиб, кўзлайдими Трояга чекинмоқликни?
 Гар ўшал мард бажо айлаб тошириқни қайтса бешикаст,
 Ноил бўлур барча халқлар орасида, рўйи заминда
 Энг сарбаланд шон-шуҳратга: совға олур бағоят гўзал?!
 215. Қанча сардор бўлса бизнинг кемаларда, улар ҳар бири
 Туҳфа этгай қора совлиқ қўзиси-ла биттадан унга.
 Ки teng келмас ҳеч қандайин молу давлат бундай туҳфага;
 Яна уни жами базму байрамларда эъзозлагайлар.
- Аммо ҳамма сукут сақлар, ҳеч бир зотдан чиқмасди садо
 220. Мана, охир мард Диомед гап бошлади биринчи бўлиб:
 «Бузрук Нестор! Жасур қалбим ва мард руҳим даъват этмоқда
 Мени, тезроқ кириб бор, деб ғанимларнинг қароргоҳига.
 Лек ёнимда тагин битта шерик бўлса, яна зиндароқ
 225. Ва хушҳолроқ бўлур эди менинг кўнглим. Гар икки нағар
 Бўлиб борсак, иш кўрардик кўмаклашиб, маслаҳатлашиб;
 Зоро ёлғиз киши қандай ўйламасин, мулоҳазаси
 Апча заиф ва суст чиқур, қарори ҳам камҳаён бўлур».
- Диомед-ла жўнамоқни хоҳлаганлар кўп эди бунда;
 Шахт турдилар Арейнинг мард бандалари иккала Аякс;
 230. Мерон ҳам, Фразимед ҳам истарди бирга бормоқни;
 Яна машҳур пайзаандоз ул мушаввар шоҳ Менелай ҳам;
 Шоҳ Одиссей ҳам хоҳларди ёв ичига кириб бормоқни —
 Ки бул мардининг қалби мудом талпинарди серҳатар ишга.
 Лек такаллум қилди шу чоғ Агамемнон — мардлар сultonни:
 235. «Тидейзода, саховатли ва эъзозли дўстим Диомед!
 Сен ўзинингга йўлдош қилиб дидингга мос одамни танла:
 Хоҳловчи кўп: кимни энг мард деб ўйласанг, олиб кет шуни.
 Лекин бориб анишага, ташлаб кетма яхши одамни,
 240. Кўнгли ўксисб қолур деб ҳам танламагил заиф одамни;
 Насабига қарама сен бўлса ҳамки шоҳона зотдан».

Шундай деди Агамемнон инисидан хавотирланиб.
 Шунда яна ул диловар Тидейзода қайтарди жавоб:
 «Баски ҳамроҳ танламоқни қилибсизлар менга ҳавола
 Тангриларнинг арзандаси Одиссейни қандай унугтум?
 245. У бағоят уддабурон: мусибатда, оғир меҳнатда

Фоят қатъий најиб руҳи; пуштипаноҳ Афина унга!
Гар менга у йўлдош бўлса, ўт келса ўт, сув келса — сувдан
Кечиб, омон қайтгумиздир: у шу қадар тадбиркор, зукко»,

Лек эътиroz қилди унга ситамдийда номвар Одиссей:

250. «Азиз дўстим, мени ортиқ мақтама ҳам, ёмонлама ҳам, —
Мени яхши билишади ахейларнинг шоҳу мардлари.
Яхшиси, тез жўнайлик биз! Тун ўтмоқда, тонг отур ҳали:
Юлдузлар ҳам хиралашган учиб кетиб олис-олисага,
Туннинг учдан икки қисми ўтиб* бўлиб, бир қисми қолган»,
255. Шундай дея даҳшатона яроқларни тақдилар, икков.
Нестор ўғли Фразимед ўз ханжари ва қалқонини.
Ечиб берди Диомедга (қолган эди уники уйда);
Сўнгра ҳўқиз терисидан тикилган ўз сарпўшин берди —
Ки одатда ёшу яланг кияр эди бундай бебезак
260. Ва бежига дубулғани тўсмоқ учун яноқларипи,
Шоҳ Мериоп Одиссейга берди шамшир, камон ва тирдон;
Сўнг кийдирди чарм сарпўш Лаэртзоднинг мағрур бошига;
Сарпўш ичра қат-қат тасма тараанг қилиб тортилган эди,
Тўнғизларнинг оқ тишлари қадалганди унинг сиртига,
265. Ки сарпўшга ҳуси қўшиар эди бу зич терилган тишлар:
Дубулғанинг астари ҳам қалин, пухта кигиздан эди.
Бу сарпўшни бир замонлар шоҳ Автолик Элеон бориб,
Аминторнинг қўрғонини ғорат қилиб ўғирлаганди;
Сўнг берганди Аскандийда Кифералик Амфибадасга;
270. Амфибадас туҳфа қилган эди уни чин қалбдан Молга;
Мол, ниҳоят, берган эди уни ботир Мериоп шоҳга;
Энди ўшал машҳур сарпўш Одиссейнинг безади бошин.

Шу зайлда улар икков даҳшатона яроқ тақдилар,
Саркардалар билан шунда хушланишгач, тупидилар йўлга;

275. Шу заҳоти Афинея аён қилди эзгу аломат
Кўндирганча бир турнани катта йўлнинг ўнг ёқасига,—
Кўрмадилар қушни тунда, эшитдилар лек янгроқ сасин.
Қуш сасидан хушиуд бўлган Лаэртзода қилди илтижо:
«О, Афина, ҳар бирга папогоҳим, тингла овозим;
280. Мен ҳам сендан тутмам асло сирларимни пинҷон, маъбудам;
Лек энди сен, чақмоқдор Зевс қизи, қилгил мурувват менга?!
Имкоп берким, шавқат қучиб, ғанимларни доғда қолдириб,
Бажо айлаб топшириқни, бандаргоҳга қайтайлик омон!»

Сўнг иккипчи муҳориб эр Диомед ҳам қилди тавалло:

285. «Этиохнинг қодир қизи, тингла менинг овозимни ҳам!
Отам Тидей Эллададан элчи бўлиб Фива боргандা,
Қандай мадад берган бўлсанг, ҳомийлик қил менга ҳам шундай:

- Отам Асон соҳилида мис совутли аргосликларни
Қолдириб, сулҳ тузмоқ учун борган эди Қадм әлига.
290. Лек қайтишда Қадм әлидан отам, сенинг караминг ила
Одамизод эшиитмаган энг даҳшатли ишлар қилганди.
Дариг тутма кўумагингни паноҳингда асра мени ҳам!
Эвазига манглайи кенг, мўғизлари зарга бурканган,
Қўш кўрмаган тапачани меҳробингда қилгумдир қурбон».
295. Улар шундай сигинцилар: маъбуда ҳам қаҳрамонларнинг
Таваллосин қабул қилди. Диловарлар сигиниб бўлиб,
Жўнадилар мисли шердек журъат ила зулмат кечада
Жасадлару аслаҳалар ётган жанггоҳ узра қон кечиб.
- Бу чор Ҳектор ҳам Троя ўғлонларин тутарди ҳушёр:
300. Қўшин ичра у энг оқил ва тадбиркор саркардаларни,
Машваратда қиёси йўқ доноларни йигди кенгашга.
Сўнгра у жам бўлгашларга солди шундай допо маслаҳат:
«Орапгиэда ким қодирдур кўрсатмоққа улкап жасорат
Чўнг мукофот эвазига? Ул мукофот кўп бебаҳодир:
305. Гажак бўйин икки тулпор бергум қўшиб жанграбога,
Ки данайлар кемасидан ҳам учқурроқ эрур у отлар.
Ким шу зулмат тунда бориб аргосликлар қароргоҳига,
Билиб келса ахейларнинг кайфиятини: улар ҳали ҳам
310. Қўриқларми кемаларни ё дош бермай бизнинг қуввага,
Ўзаро жанг майдонидай қочмоқ ҳақда кенгашурларми?
Ё чарчаб жанг азобидан соқчиликдан воз кечмишларми?
Шуни билиб қайтган жўмард мустаҳидир мунаvvар шонгаг!»
- Деди Ҳектор, лек сукутда эди ҳамма, чиқмасди садо.
Лашкар ичра Долон отли одам бўлиб, мису зарга бой
315. Бул азамат ўғил эди троялик жарчи Эвмедга;
У бир ўғил эди беш қиз орасида, валекин хунук,
Бадбашара бўлса ҳамки, чаққон эди оёғи унинг.
Сафдан чиқиб шундай деди у саркарда Ҳекторга шу он:
- «Ҳектор, менинг жасур қалбим ва мард руҳим даъват этмоқда
320. Шу зулматда бориб билиб қелмоқликни ёв кайфиятин,
Лек сеп, Ҳектор, ўз салтанат асонг ила қасам ич олдин:
Ул паҳлавон Ахиллеснинг фоят ажиб тулпорларини,
Сержило жанграбасин менга инъом қилмогинг шарттур.
- Сенга, балки, кўп фойдали янгиликлар олиб келармен;
325. У бошдан бу бошигача кезиб чиққум ёв қароргоҳин
Ҳатто боргум Агамемпон кемасининг поийига қадар;
Балки кенгаш қураётгандирлар унда лашкарбошилар
Жангни давом эттироқлик, ёки ундан қочмоқлик ҳақда».
- Шу заҳоти, Долонга опт ичди Ҳектор кўтариб асо:
330. «Хур Ҳерапинг ёстиқдоши ҷақмоқдор Зевс шоҳид онтимга!

Илионда сендан ўзга ҳеч ким миимас у тулпорларга;
Онт ичаман, у отларнинг соҳиби сен бўлурсен фақат».

Бўлса ҳамки бу онт сохта, лек Долонни гайратлантириди.

Шу заҳоти у әгри ёй ва ўқдонни илди елкага.

335. Сўнг устидан бўз бўрипинг бароқ юнгли терисин ёпди:
Сассиқ кузан терисидан қалпоқ кийди кейин бошига
Ва илкига найза ушлаб, жўнаб кетди кемалар томон;
Илло унга насиб бўлмас омон қайтиб, хабар келтироқ.
Долон жадал юриб кетди ташлаб бунда от, одамларни.
340. Салдан кейин, шоҳ Одиссей кўриб қолиб яқинлаштган
Айгоқчини, ўз ҳамроҳи Диомедга бир қалом айтди:
«Назаримда, анов шарпа келмоқда ёв қароргоҳидан!
Гумонимча, у кемалар ёққа келур айгоқчиликка:
Ё қилмоқчи кафаандуздлик, излаб бирон мурдапи тунда.
345. Лек биз унинг сал олдинлаб кетишига имкон берайлик,
Сўнг изига тушшиб, бирдан ҳамла қилиб қўлга олайлик:
Гар чац бериб қочмоқ бўлса, найзанг ила таҳдид сол унга
Ки орқага қочолмасин, қочсин бизнинг кемалар ёққа».
- Шу қарорга келиб улар беркиндилар жасадлар аро,
350. Долон эса ёнларидан ўтиб кетди шипиллаб, сезмай,
Лек у хачир бир ҳамлада тортган жўяқ узунлигича
(Ки одатда, оғир карвон ҳўқизлардан кўра хачирлар
Узоқроққа тортиб борар терап эгат олиб омочни)
Ерга боргач, мардлар унинг орқасидан қува кетдилар.
355. Долон оёқ товушини эшитдио таққа тўхтади.
У, Ҳекторнинг амри билан ўртоқларим мени орқага
Қайтаргани келмоқдалар шекилли, деб ўйлаган эди.
Лекин ортда қолганида эллик-олтмиш қадам масофа,
Долон таниб ғанимларни, ура қочди шаталоқ отиб,
360. Одиссей ва Диомед ҳам қува кетди қочоқ ортидан.
Ўткир тишли икки този тоғ эчкисин ёки қуённи.
Ўрмон ичра тирқиратиб қувганида, у ҳовучлаб жони,
Чопганидек оёғини қўлга олиб чийиллаганча,—
Диомед ва Одиссей ҳам айгоқчининг Троя томон
365. Қочишига имкон бермай, борардилар қувиб кенг даштдан,
Лек у етиб қолган эди кемаларга ва зум ўтмасдан
Аралашиб кетар эди соқчиларга,— шунда Афина
Диомеднинг дилига чўнг ғулу солиб, ҳасад уйғотди:
Бирон кимса лашкаргоҳда мендан олдин уни яралаб
370. Шавкатимга шерик бўлса, хунук бўлур,— деб ўйлади у
Ва найзасин ўқталганча айгоқчига қилди дағдаға:
«Тўхта, йўқса тўхтатурман найза отиб! Менинг илкимдан
Маҳол қочиб қутилмоқлик — муқаррардир, ҳақдир ўлиминг!»

Шундай деб, у найза отди тегмайдиган қилиб жўрттага;

375. Троялик тақ тўхтади найза унинг ўнг елкасидан
Яшин янгилиғ чақнаб ўтиб санчилган он она заминга:
Пир-пир учди дудоқлари, такиллади тиши даҳшатдан;
Мардлар уни ушладилар етиб келиб ҳаллослаганча —
Шунда Долон бундай деди кўз ёшлирин дув-дув тўкканча:
380. «Шафқат қилинг! Тўлов олинг мен учун сиз, уйимда зар, мис
Беҳисобидир, ажаб темир ашёлар ҳам кўпдир бағоят.
Гар падарим билса асир эканлигим қўл остингизда,
Бажонидил тўлов тўлар сизга бисёр хазинасидан».

Аммо унга жавоб қилди ақли равон Одиссеяй бундай:

385. «Хотиржам бўл, ўлим ҳақда ўйламоқни кўнглингдан чиқар.
Яхшиси, сен жавоб қайтар гапларимга, фақат рост сўзла;
Не сабабдан ҳамма ухлаб ётган чоғда, шу зулмат тунда
Елғиз ўзинг келаётган эдинг бизнинг кемалар томон?
Жанггоҳдаги мурдаларни тунамоқдир балки пиятинг?
390. Еки Ҳектор, ахейларнинг пиятини билиб кел, дея
Юбордими сени? Ёхуд келурсами ўз хоҳишинг-ла?»

Жавоб берди шўрлик Долон тиззалари қалтираганча:
«Шўрим қурсин, мени Ҳектор мажбур қилди йўлдан озириб;
У сўз берди менга бузрук Ахиллеснинг заранг тўёкли
395. Отларипи жангароба билан бирга туҳфа қилмоққа
Эвазига, мен шу зулмат туп тугамай, қароргоҳингиз
Томон келиб, билмоғим шарт эди шуни: яъни юонилар
Кўриқларми ҳамон ўзин ё дош бермай бизнинг қуввага,
Ўзаро жанг майдонидан қочмоқ ҳақда кенгашурларми?
400. Е чарчаб жанг азобидан, соқчиликдан воз кечмишларми?»

Жилмайганча деди шунда соҳиб идрок Одиссеяй унга:
«Ие! Кўнглиниг тусаб қопти дейман ҳали бебаҳо туҳфа —
Мард Ахиллеснинг тулпорларин! Улар гоят саркашдир, йитит:
Ул отларни жиловламоқ ва бошикармоқ маъбуздозда

405. Ахиллесдан бўлак ҳеч бир фоний банда қўлидан келмас!
Вале яна шуни айт-чи ҳақиқатни яширмай тезроқ:
Сен бил ёққа жўнаганди қайда эди саркарда Ҳектор?
Қайда ҳозир унинг қурол-аслаҳаси, учқур отларни?
Қайда унинг қароргоҳи, соқчилари, бутуп лашари?
410. Улар нени кўзламоқда: Троядан олис — бу ерда
Қолмоққа аҳд қилганмилар қатъий тарзда ё, ахейлардан
Эди устун келдик, дея ўйлармилар ортга қайтмоқни?»

Одиссеяга жавоб қилди троялик айгоқчи Долон:
«Бажонидил ҳақиқатни айтгум сенга, о, диловор зот;

415. Мен жўнаган чоғда Ҳектор илоҳий Ил қабри ёнида,
Хилватгоҳда азиз эрлар даврасида қуаради кенгаги;
Лек соқчилар деярли йўқ — манзилгоҳни қўриқлагувчи.

- Кўряпсанми гулхапларни — пергамликлар ёққан барини.
Ундейдилар бир-бирларин улар туяда бедор бўлмоққа;
420. Лек олисдан келган бутуни Троянинг муттафиқлари
Бошларидан соқит қилиб соқчиликни, ухлаб ётурлар:
Ки уларцинг хотин, бола-чақалари қолган йироқда».
Савол берди айгоқчига соҳиб идрок Одиссей яна:
«Муттафиқлар троялик лашкари-ла бирга ётурми,
425. Бошқа-бошқа жойдами ё? Сўйла шуни, билмоқ истаймен».

- Яна унга жавоб қилди троялик айгоқчи Долон:
«Ҳаммасини айтиб бергум яширмасдан, бор ҳақиқатни:
Денгиз бўйин маскан қилган лелеглару карияликлар.
Камонбардор пеонлару кавконлару мард пелагслар;
430. Фимбрата яқин ерда Ликия ва Мизия эли,
Фригия лашкари-ю Меония суворийлари.
Лек ҳар бирин бошқа-бошқа сўрамоқдин пе ҳаёп сизга?
Гар Троя қўшишининг орасига кирмоқ бўлсангиз,
435. Ана, четда манзил қурган янги қўшин — фракияликлар;
Улар шоҳи — Эйенойзод Рез ҳам бирга ётур халқ ичра.
Резнинг гўзал ва ҳайбатли отларини мен ўзим кўрдим, —
Қордек оппоқ, пойгаларда шамолдан ҳам учқурроқ отлар,
Бошдан-оёқ безалгап зар, кумуш билан жангаробаси.
Резнинг ўзи ҳайратомуз, ажиб олтин совут кийганким,
440. Бундай совут ва яроқлар биздек фоний бандаларгамас,
Балки Олимп аҳли — боқий таңгриларга яратажакдур!
Сиз, яххиси, ҳозир мени кемаларнинг пойига элтинг,
Ёки боғлаб оёқ-қўлим, ташлаб кетинг вақтингча бунда,
Ана унда гапларимнинг ҳақлиги ё поҳақлигига
445. Шоҳид бўлиб қайтажаксиз ўзингиз ҳам, о, паҳлавонлар».

- Шу чоқ унга таҳдидона боқиб деди собит Диомед:
«Э, йўқ, Долон, гарчи бизга хушхабарлар айтган бўлсанг ҳам,
Қўнимизга тушибсанми, умидинг уз жон сақламоқдан.
Агар сенга биз эрк бериб, Трояга қўйиб юборсак,
450. Турган гапки, яна бизнинг бандаргоҳга айгоқчи бўлиб,
Ё ошкора жанг қилгали лашкар билан қайтиб келурсен,
Бинобарин, гар қўлимда жон бергудек бўлсанг, у чогда
Юонларпинг бошига сен ғаму оғат ёғдиролмайсан».

- Шунда Долон Диомеднинг иягига титроқ қўли-ла
455. Тегиб, унга ёлбормоқчи бўлганида, унинг бўйнига
Қулочкашлаб қилич солди Диомед ва чўрт узди бошин;
Шу он ерга юмалади ҳали гапдан қолмаган калла.
Айгоқчининг бошидаги мўйна сарпуш улжак олипди,
Яна: камон, улкан найза, бўри тери — елкасидаги.

460. Булар барин соҳиб камол Лаәртзода баланд кўтариб,
Ғаниматбахш Афинага нидо қилди гулдирос сас-ла:
«О, Афина, хушнуд бўлгил бу назрдан! Буни энг аввал
Бизлар сенга бағишлаймиз Олимпдаги боқийлар ичра!
Яна битта тавалломиз бордир сенга: фракияликлар
Манзилига ва отлари турган ерга бошлаб бор бизни!»
- Шундан кейин, шоҳ Одиссей илкидаги ғаниматларни
Яшил майса узра қўйиб, қучоқ-қучоқ қамишу юлғун
Ўриб келди ва уларнинг атрофига белгилар қўйди —
Қоронғуда қайтаётиб кўрмай ўтиб кетмаслик учун.
470. Сўнг ўзлари йўл олдилар қон кечишиб, жасадлар оша.
Тез етдилар Фракия лашкарининг чет манзилига.
Хорғин лашкар ғафлатдайди; лекин совут, аслаҳалари
Фоят ажиб тартибда уч қатор қилиб тизиб қўйилган
Ва ҳар бир тўп қаршисида бир жуфтдан от туради боғлиқ.
475. Рез қўшиппинг ўртасида ётар ухлаб, унипг қўш оти
Шу ерда — жангаробанинг орқасига боғланган эди.
Одиссейнинг кўзи олдин Резга тушди ва шундай деди:
«Ана, ўшал мард Диомед, мана унипг ўшал отлари.
Биз ўлдирган Долон айтган Фракия тулпорлари шу.
480. Қани, бошла, кўрсат кучинг: зеро ўткир яроқ бор экан
Бекор туриб бўлмас асло. Ё мардларни қиличдан ўтказ,
Ё отларни тез олиб кет: чопгум унда лашкарни ўзим.
- Шу заҳоти Афина ҳам куч пуркади Тидей ўғлига:
У чор ёққа қилич солди: чопилганлар мудҳиш фарёди
485. Етиб борди нақ самога, бутун замин қонга гарқ бўлди.
Диомеднинг Фракия лашкарига қилган ҳамласи
Ўхшар эди чўбони йўқ эчки ё қўй сурувии тунда
Босиб, барин шоша-пинча бўғизлаган шер рафторига;
Улардан ўн иккитасин ўлдирди у, Одиссей бу пайт
490. Диомеднинг шамшири-ла маҳв этилган ҳар бир жасадни
Оёғидан тортиб, жадал четга судраб чиқа бошлади,—
Ки даврадан тулпорларни, ҳали олиб чиқаётган чоғ,
Муҳораба кўрмаган бу жониворлар ҳуркиб кетмасин
Тагин босиб жасадларни, деган ўй-ла шундай қилганди.
495. Бу аснода мард Диомед етиб борди Рез теппасига
Ва ул шоҳнинг ширин жонин олди у ўн учинчи қилиб.
Оғир, ҳазин ингради Рез: у ёмон туш кўраётганди —
Афинанинг амрила Диомед шоҳ бошида турди,
Бу аснода Одиссей Рез отларини еча бошлади;
500. Жиловларни қўшиб ушлаб, у отларни очиқ майдонга
Етакларкан, камони-ла ҳайдар эди (жангаробада
Етган обдор шоҳ қамчисин унуганни у шошганидан),
Шундан сўнг у Диомедни ҳуштак чалиб чақирди аста.

- Шоҳ Диомед бу пайт, яна қандай мардлик кўрсатсан экан:
505. Кўп бебаҳо аслаҳалар ортилган Рез аробасининг
Шотисидан тортиб, ёхуд бошим узра кўтарганинч
Кетсаммикин олиб, ёки Фракия ўғлонларининг
Яна кўпин қирсаммикин, дея хаёл сурин турарди.
Шундай хаёл оғушида турган марднинг рўбарўсида
510. Афинея пайдо бўлиб, шундай қалом айтди ботирга:
«О, соҳибдил Тидейзода, унутма сен ортга қайтмоқни!
Дам ганимат, юқ кемалар ёққа тезроқ, ки адоваратли
Тангри магар Троянинг эрларини уйғотса шу чоқ,
Насиб қилмас сенга мутлақ кемаларнинг пойига етмоқ».
515. Тидей ўғли маъбуданинг сасин таниб тез минди отга,
Одиссей ҳам тулпорларни қамчилади камони ила;
Сўнг довулдек учди улар ахейларнинг бандаргоҳига.
- Кумушкамон Феб ҳам бу пайт ҳушёр эди. У кўриб қолиб
Афинапанинг Диомедга қилаётган ҳомийлигини,
520. Қаҳри қайнаб учди буюк Троянинг қўшини томон.
Бориб у шоҳ Резнинг хеши фракияли Ҳиппокоопни
Үйғотди тез; у ўрнидан сапчиб турди ва отлар турган
Ернинг бўм-бўш эканини, майдонда жон талвасасида
Ётгандарци кўриб қолиб, қути ўчди, оҳ-фарёд қилди
525. Ва суюкли аҳбобининг отин атаб юм-юм йиглади.
Мудхиш ваҳм босди бутун Троянинг қўшинларини;
Зум ўтмаёқ тўпланди ҳалқ, аллақачон ўз кемалари
Томон қайтган ёв қилмишин кўриб ҳамма ҳанг манг эди.
- Мардлар бу пайт етиб келди Долон қатл әтилган ерга,
530. Таңгри севгани шоҳ Одиссей тақ тўхтатди жўшқин отларни;
Тидей ўғли сакраб тушиб, қонга ботган ганиматларни
Одиссейга битта-битта узатди-ю сўнг яна ўзи
Отга милиб қамчи босди, ваҳоланки муте тулпорлар
Беқамчи ҳам учардилар ахейларнинг манзили ёққа.
535. Бундай деди от дўпирин элдан бурун әшитган Нестор:
«Азиз дўстлар, қўшинимиз сардорлари, саркардалари!
Қалб буюрган гапни айтмай туролмам ҳеч — ҳақманми, ноҳақ;
Ха, юрагим така-пука отларнинг бу туёқ сасидаан,
Қошкийди бу Лаэрт ўғли Одиссей ва Диомед бўлса —
540. Троянинг жаарангтуёқ отларини ҳайдаб келётган!
Лек ёронлар, қўрқадурмен, энг диловар йигитларимиз
Ев ичиди ғавғо қўзгаб, ўзлари маҳв бўлмадимикин!»

Чол гапини тугатмасдан, қаҳрамонлар келдилар етиб;
Улар отдан ерга тушган заҳот шоҳлар масрур қўл чўзиб,

545. Пешвоз чиқиб, ботирларни хуш калом-ла олқишиладилар.
Херения шаҳсувори Нестор савол берди даставвал:
«О, Одиссей, қандай қўлга киритдинглар бу тулпорларни?
Дадил кириб бордингларми ўзи ғаним қароргоҳига?
Е бу отлар сизга аён бўлган тангри армуғоними?»
550. Қаранг, мисли порлоқ офтоб шуъласига ўхшайди булар!
Мен кексайган бўлсан ҳамки, турганим йўқ қўйл қовуштириб,
Мудом жангга кирмоқдамен троялик мардларга қарши;
Илло бундай бедовларни шу топгача кўрмагандим ҳеч!
Имон комил, тангри сизга тұхфа этган бу тулпорларни;
555. Зеро қодир чақмоқотар Зевс ҳам, унинг шаҳло кўз қизи
Афина ҳам иккингизни бирдай севиб, бирдай ардоқлар!»
- Шоҳ Несторга соҳиб идрок мард Одиссей айлади жавоб:
«О, Нелейнинг номвар ўғли, ахейларнинг шону шавкати!
Гар ҳоҳласа парвардигор, бу отлардан ҳам гўзалроғин
560. Ато этгай: тангриларнинг иқтидори кўп бебадалдир!
О, муҳтарам падар, булар жанг майдонга Фракиядан
Кеча келган отлардирким, Тидейзода улар шоҳин ҳам,
Бо ўн икки нафар асл дўстларин ҳам чониб ташлади!
Ўн учичи ёвни эса, ундан олдин, кемаларимиз
565. Яқинида ўлдирғандик — уни Ҳектор юборган экан
Шу қоронғу тунда бизнинг қароргоҳга айғоқчиликка».

- Шундай дея бу шодмон ва такаббур зот хушвақт данайлар
Қўршовида тулпорларни ҳайдаб ўтди зовур ортига.
Мардлар етиб бориб дарҳол Диомеднинг кенг чодирига
570. Бедовларни охурларга боғладилар кўн нўхта билан,
Диомеднинг кўп отлари бунда тотли буғдой еярди.
Шоҳ Одиссей кемасига олиб кетди Долоннинг қонли
Аслаҳасин,— ўйлаганди Афинага назр қилмоқни.
Сўнг икковлон чўмилдилар денгиз бориб, долғалар ичра
575. Покладилар тер ва чангдан оёқ-қўлу баданларини:
Вужудларин машъум тердан фориғ қилгач денгиз суви-ла
Ва шу зайл қалбларини тамомила тароватлашгач,
Икковлари ювиндилар яна силлиқ тогораларда.
Улар шундай покланишиб, муаттар мой сурдилар танга.
580. Сўнг ёронлар ила базм қурарканлар, лим-лим қадаҳда
Муаззама Афинага бол янглиғ май паймо қилдилар.

ҮН БИРИНЧИ ҚҰШИҚ

АГАМЕМНОННИНГ ЖАСОРАТЛАРИ

Зулғизар Тонг ўқтам Тиғон түшагини тарқ әтган ҳамон
Боқийлару фонийларга энг әтъозэли зиё бахш әтди.

Шунда Зевс Адоватни — илкига жаңг нишонасасини*

Тутган бадкор даракчии, — аргосликлар томон үйләди,

5. Адоват ҳам бандаргоҳда қоқ ўртада турған Одиссей
Кемасига келиб инди, — истарди у машъум овозин
Бандаргоҳнинг ҳар иккала чеккасини қўриқлаб турған
Аякснинг ҳам Ахиллнинг ҳам кемалари эшитишини.
Шум Адоват ахейларга қараб пашра солди құдратли;
10. Сўнг ҳар бир мард қалбига у, чарчоқ билмай жаңг қилсин, дея
Жўшқин құдрат пуркадики, шу ҷоқ жами юнонлар учун,
Кемаларда азиз она юрга жўнаб кетмоқлиқдан ҳам
Тотли бўлиб туюлганди қон дарёси муҳорабалар.

Атрейон ҳам зўр ҳайқириб, даъват әтди жами лашкарни

15. Конли жаңгга бел боғлашга ва ўзи ҳам ҳарб либосини
Кийди жадал. Энг аввало — у құдратли оёқларига
Сердабдаба зирҳ боғлади — боғичлари кумуш тўқадан.
Шундан кейин алп кўксини тўсади машҳур бир совут билан,

20. Ки бир вақтлар шоҳ Кинирас этган эди уни армуғон;
Зоро етиб борган эди Кипрга ҳам аргосликларнинг
Кемаларда сузишга аҳд қилганлари Троя томон;
Шунда шоҳга сифориш-ла у совутни қилганди тухфа,
Бул совутда мавжуд әди ронпа-расо ўн йўл қора зоф*,
Йигирма йўл оқ қалаю ўн икки йўл ялтироқ олтин;

25. Унинг икки томонидан нақ уттадан зангори илон
Ёқагача бўй чўзиб, ёй янглиғ ҳосил қилган камалак,
Зоро Зевс ўз бандаларин тақдирини қилганда аёп,
Булутларнинг оқ сатҳида шу йўсинда берур аломат.
Агамемпон, банди олтин пистонлар-ла хўп безатилган
30. Зар қайишли, кумуш ғилоф шамширини илди елкага.
Сўнг баҳайбат, ҳашаматли қалқонини олди қўлига:
Теграсида ўн доира мис гардиш бор, гардиш ёқалаб
Йигирмата ялтироқ оқ қалай тўқа ёпиширилган;
Қалқоннинг қоқ ўртасида дўмпайганди қора мис тўқа;

35. Горгонанинг бадважоҳат боши шунда тасвириланганди;
Акс этганди Даҳшат ила Қочқин рамзи бош атрофида.
Қалқоннинг кенг тасмаси соғ кумушданди; тасма сатҳига
Аждар акси солинганди бошдан-оёқ, узунасига
Ва бу мудҳиш, зангори раиг жирканч маҳлуқ уч бошли эди.
40. У бошига тўрт қанотли, от ёли бор дубулға кийди,
Дубулғанинг чўққисида тебранарди мудҳиш зар жига.
Қўлларига мис учлари ярақлаган бир жуфт бақувват
Найза олди, ки самода акс этарди улар шуъласи.
Шунда Ҳера ва Паллада олтинига бой Микена шоҳи
45. Соҳибкамол Атрейзодни қутлаб, кўкда чақдилар чақмөқ.

Ҳар бир мард ўз шотирига амр этдики: жанграбага
Теа от қўшиб, жангта тайёр турмоқ лозим зовур лабида.
Лек ўзлари мис совутлар кийиб, қўлга яроқ-аслаҳа
Ушлаганча шитоб билан жўнадилар пиёда ҳолда;

50. Кучли ғулув кўтарилди лашкаргоҳда тоңг отмасданоқ.
Мардлар жангта шай турдилар отлиқлардан олдинроқ бориб;
Шундан кейин етиб келди жиловдорлар; чақмоқтар Зевс
Қонли шабнам ёғдирдию ахейларнинг бошига шу чоқ,
Ғулғулага солди халқни; зеро бугун кўп диловарлар
55. Жонин Аид қаърига у юбормоқни қасд қилган эди.

Троянинг лашкари ҳам баланд қирда жангга шай бўлиб,
Бузрук Ҳектор, эл тангридек әъзозловчи Анхиззод Эней,
Полидамас, Антенорнинг уч ўғлони: Агенор, Полиб,
Ва тангривш Акамаснинг атрофига бўлган эди жам.

60. Ботир Ҳектор доирашаш қалқони-ла эди олдинда
Нажми завол* тоҳ булатлар орасидан парпираб чиқиб,
Гоҳо қора абр ичига кириб кўздан ғойиб бўлгандек,
Лашкарбоши Ҳектор ҳам тоҳ олдги сафда бўларди пайдо,
Гоҳ орқа саф орасида бўлиб зоҳир ундарди жангга;
65. Хуллас, Зевснинг чақмоғидек ярақларди у бошдан-оёқ.

Заминдор бой даласида ўрмоқ учун арпа ё буғдой
Икки ёқдан тушиб келган ўроқчилар тўқ бошоқларни
Бог-бог ўриб ташлаб, жадал интилгандек бир-бирларига,—
Икки томон лашкари ҳам қисқартириб оралиқдаги

70. Масофани, бир-бири-ла жанг қиласиди шафқатсизларча:
Икки ёқ ҳам ўйламасди қўрқоқларча чекинмоқликни;
Икки томон жаҳду жадал ила бирдек жанг қиласиди экан,
Мисоли оч бўрилардек ғажишарди. Ёлғиз Адоват —
Бул фалокат сабабчиси, — хушнуд эди ушбу қирғиндан.
75. Ки бир ўзи қатнашарди бу жанггоҳда худованлардан.
Қолганлари четга олиб ўзларини, Олимп тогишининг
Ёнбағрида қад кўтарган әнг нурафшон кошопаларда

- Якка-якка ҳордиқ олиб ётардилар бамайлихотир.
Ҳаммалари хафа эди булутларнинг сultonи Зевсдан.
80. Зеро зафар шавкатини Трояга баҳш әтганди у.
Лек Олимпнинг ҳукмдори тангриларга қилмасди парво;
У ўзини олиб қочиб хилват ерга, мағрур ва шодон
Қузатарди азим шаҳар Трояни, жанггоҳда жангни,
85. Юноналарнинг кемаларин, мис совутлар ярақлашини,
Жангда қилич чопаётган ўлаётган азаматларни.
- Эрталабдан то наизага келгунича мунаvvар қуёш
Мудом тинмай икки ёқдан ёғди ўқлар, қирилди лашкар.
Азим, йўғон дараҳтларни кесавериб қўллари толган,
Тотли таом қўмсаб, дили сал беҳузур бўлган ўтичи
90. Салқин ерни топиб, ўзи учун тушлик пиширган чоғда,
Аргосликлар ҳайратона ҳайқирганча, бир-бирларига
Далда бўлиб қаттиқ куч-ла ёв сафларин ёриб кирдилар:
Даставвал шоҳ Агамемон ҳамла қилди ва мардлар шоҳи
Бионорни бир зарб билан маҳв айлади, сўнг унга қўшиб
95. Жиловдори Оилейни ҳам ўлдириди. Чунки бул шотир
Сакраб тушиб аробадан ташланганди Агамемонга.
Лек Атрейзод пайза санҷди унинг юзин олиб пишонга,
Найза унинг салмоқли мис дубулғасин тик тешиб ўтиб
Бошчаногин парчалади қора қонга қориб миясин, —
100. Шу тарзда у жиловдорнинг ҳамласини қилди бартараф.
Агамемон маҳв этилган ғанимларни тупроққа отиб,
Ечиб олди тез уларнинг порлоқ совут-аслаҳаларин,
Сўнг у бир жанграбада урушаётган Приамзодалар —
Шаҳзода Из ва Антифни ўлдирмоқ-чун отилди олға;
105. Из отларни бошқаарди, жанг қиласиди Антиф мардона;
Бир замонлар Ида тоғи әтагида булар қўй боқиб
Юришганда Ахилл тутиб икковини банд әтган эди,
Кейин эса улар учун тўлов олиб озод қилганди.
Вале ҳозир эл сultonи Агамемон пикоҳсиз ўғил —
110. Из кўксини ғоят узуни наиза ила жароҳатлади;
Антифни жанграбадан ханжар уриб қулатди ерга.
Шоша-пиша у ўлганлар совутини ечиб оларкан,
Бул навжуvon йигитларни мард Ахиллес ҳибсга олиб
Ида тоғдан бандаргоҳга ҳайдаб келган чоғин эслади.
115. Бадқаҳр шер шўрлик оҳу уясига бостириб кириб,
Унинг мурғак гўдакларин шафқат қилмай гажиганда ҳам,
Онаизор яқин туриб, мурғакларин қутқаролмайди,
Билъакс, ўзин қалбини ҳам машъум даҳшат солур ларзага;
У чангальзор, қуюқ ўрмон оралаб шер бедодлигидан
120. Нола чекиб, қора терга чўмиб қочгай елдек югуриб —
Шу сингари, шум ажалга тўқнаш келган Приамзодларга

Биропта ҳам троялик ёрдам қўлини чўзмади мутлақ;
Йўқ, ўзлари қочардилар ёрдам бермоқ ўрнига жангдан.

Шундан кейин Агамемнон Антимахнинг ўғилларипи —

125. Пизанр ва жангда жўшиқин Ҳипполохни маҳв айлади
Чол Антимах турфа ҳадя, олтину мис олганийчун Александрдан
Кенгашларда Еленани Менелайга қайтармоқликни
Таклиф қилган одамларга қарши чиқиб сўзларди доим.
Шу одамнинг ўғлонларин Агамемнон тутиб олганди;
130. Улар бир жангаробада жидду жаҳд-ла жанг қиласардилар;
Икковлари ҳуркиб кетган тулпорларни бошқарётганда,
Чиқиб кетиб қўлдан жилов, эсанкираб қолган әдилар;
Айни шу чор Агамемнон шердек ҳамла қилди уларга.
Ака-ука ёлбордилар тургачиша жангаробада:
135. «Жонимизга қасд қилма, о, Атрейзода! Ки падаримиз
Бизлар учун улкан товоң тўлар сенга гар ўлдирмасанг.
Антимахнинг қимматбаҳо буюмлари кўп бебадалдир:
Мису олтин ва темирдан ясалган кўп антиқа моллар.
Маълум бўлса отамизга бизнинг тирик эканлигимиз:
140. У бепазир тўлар сенинг ўзинг тилаганингча».

Шундай шафқат сўрадилар улар шоҳдан илтико қилиб.

Лекин шоҳнинг гайришафқат овозини эшилди улар:
«Агарки сиз ёвуз ният Антимахнинг фарзандларисиз,
Қасд олгаймен отангиздан маҳв этибон бугун сизларни —
145. Ҳа, эсимда, троялик оқсоқоллар машваратида,
Одиссей-ла элчи бўлиб бирга борган шоҳ Менелайни
Ўлдиришлар, деб маслаҳат берган эди ўшал нобакор!»

Деб у кучли зарба билан Пизандри қулатди ерга.
Найза еб у кўкрагидан замин узра ётди чалқанча.

150. Аробадаи сакраб тушган Ҳипполохни ҳам Агамемнон
Шамшир ила бўйинин узиб, қўлини чопиб айлади гумдон;
Шунда жасад мисоли бир ғўла янгири думалаб кетди.

Сўнг қолдириб жасадларни, жанг авж олган томон юрди у
Ва ортидан эргапшилар мис совути далир ўғлонлар.

155. Пиёдалар маҳв этарди қочаётган пиёдаларни,
Суворийлар — суворийни (ки отларнинг туёқ остидан
Кўтаришган чанг тўзон буркаганди еру осмонни),
Мис яроқлар қўйратарди икки томон лашкарларини
Вале қодир Агамемнон қочган ёвнинг ортидан қувиб,
160. Мудом янгири овоз билан ахейларга берарди далда.
Машъум ёғин чўнг ўрмонга шафқат қилмай қилганда ҳамла,
Ҳатто азим дараҳтлар ҳам қулайдилар ўт бўронидан —

- Худди шундай соҳибқирион Агамемнон дастидан қочган
Троялик мардлар боши думаларди она заминга;
165. Аксар отлар жангтоҳ узра ахтарганча ўз суворларин
Шалдиратиб қочардилар бўйм-бўш қолган аробаларни;
Ҳар томонда ўлиб ётган суворларни хотинларимас,
Зоғлар кўпроқ эъзозларди бу жанггоҳда чўқиб кўзларин.
- Лек бу маҳал сарпадар Зевс муҳофаза қилиб Ҳекторни
170. Ўқдан, чангдан, қоп тўкишдан, четлатганди машъум жанггоҳдан.
Агамемнон эса бу пайт юнонларни ўз орқасидан
Эргаштириб, ҳамон ёвни таъқиб қилиб бораиди шитоб.
Ёв қария Ил мозори ва саҳрода ўсган ёввойи
Анжирнинг кенг соясидан тапир-тупур чопиб ўтарди —
175. Дам ғанимат — тез шаҳарга кириб олмоқ иштиёқида;
Лек Атрейзод давом этиб ғанимларни таъқиб қилишда,
Мудом метин билакларин бўяр эди улар қонига.
Ёв эманга ҳамда Аксей қопқасига яқинлашгандা
Тўхтади ва ортда қолган ўртоқларин кута бошлиди.
180. Улар эса ярим тунида молхонага бостириб кирган
Ваҳший шердан ҳуркиб қочган сигирлардек шаталоқ отиб,
Кенг далада ҳар томонга тирақайлаб қочар эдилар;
Лек улардан бири ўлим топмоғи шарт шер панжасида;
Шер сигирнинг гарданига тишларини ботириб ғарчча,
185. Қолдирмасдан ҳатто ичак-чавагин ҳам, ютар ямламай,—
Агамемнон ҳам шу шердек қуввар эди ёвни бетўхтов
Ки орқада қолган эрнинг қурир эди, муқаррар, шўри.
Ёв қочаркан, кўпчилиги ийқиларди жангаробадан;
Агамемнон наиза тутиб, шундай қонли жанг қиласди.
190. Зафар ила яқинлашгач у Троя бўсағасига,
Боқийлару фонийларнинг падари Зевс тушиб фалакдан,
Инди Ида чўққисига; у чақмоқлар тутиб қўлида,
Елдек учқур, олтин қанот Иридага бир калом деди:
«Сең, эй чаққон муждачи, уч Ҳектор сари ва айтгил унга:
195. Халқ чўбони Агамемнон лашкарини қийратётганин
Кўрса ҳамки, ўзин тийсин ҳозирчалик жангга кирмоқдин,
Вале даъват этаверсин ўзгаларни шафқат билмасдан
Юнонларнинг лашкари-ла мардона жанг қилмоққа мудом.
Лек Атрейон троялик наизасидан, ёхуд ўқидан
200. Яраланиб, жанграба томон юрган чоғ Ҳекторга мен
Шундай қувва ато этгум, ки то қуёш ботиб заминга,
Қудсий Зулмат ингунгача, бандаргоҳда қийратгай ёвни»,

Қуюнмонанд Ирида ҳам Зевс амрига этди итоат:
У Идадан қудсий шаҳар Трояга шўнғиди тўғри;

205. У ерда у суворийлар даврасида, жангаробада
 Турган бузрук Приамзода мард Ҳекторни учратди шу он;
 Ирида ҳам туриб унинг қаршиисига, такаллум қилди:
 «Машваратда Зевсга монаңд Приамзода Ҳектор, қулоқ ос!
 Келдим сенинг қошингта мен Зевс қаломин баён этгали:
210. Халқ чўбсип Атрей ўғли лашкарининг қийратётганин
 Кўрсанг ҳамки, ўзингни тий ҳозирча сен жангга кирмоқдин,
 Вале даъват этавергил ўзгаларни шафқат билмасдан
 Юнонларнинг лашкари-ла мардана жанг қилмоққа мудом.
 Лек Атрейон Троялик найзасидан, ёхуд ўқидалан
215. Яраланиб, жангароба томон юрган заҳот, Зевс сенга
 Шундай қувва ато этгай, ки то қўёш ботиб заминга,
 Қудсий Зулмат ингунгача, бандаргоҳда қиргайсан ёвни».

Шундай дея учиб кетди қуюнмонанд Ирида ортга.

- Сакраб тушди ерга қўлда яроғи-ла қаҳрамон Ҳектор;
220. У силкитиб найзаларин лашкар сафии айланар экан,
 Қўшин қалбин руҳлантириди; муҳораба авж олди яна;
 Жами лашкар ўғирилиб юнонларга юзма-юз турди,
 Юнонлар ҳам қарши ёқда сафларини мустаҳкамлади.
 Жанг тикланди; ёвлар яна тўқиашдилар; шоҳ Агамемнон
225. Энг олдинда жанг қилмоқлик истаги-ла отилди олга.

О, Олимпда истиқомат қилғучи ҳур Музалар, сўзланг,
 Троянинг лашкаридан, ё шавкатли муттағиқлардан
 Қай муҳориб қарши чиқди Атрейзодга биринчи бўлиб?—
 Майн жунли қўй-қўзилар вилояти — Фракияда

230. Дунё келган Антенорзод Ифидамас — девқомат ботир.
 Ўшал ерда уни гўзал Феананинг отаси Киссеј —
 Чақалоқнинг бобоҷони боққан эди уни бешикдан.
 Вале йигит бўлганида Ифидамас ўсиб, улғайиб,
 Бобо берган эди унга ўз қизини. Лек куёв бола
235. Тарк этганди никоҳ кўшкин жанг дарагини эшитиб қолиб;
 Учганди у Илионга ўй иккита қора кемада;
 Аммо улкан кемаларни Перкотада қолдириб, ўзи
 Лашкарини Илионга бошлаб кирган эди пиёда.
 Атрейонга элдан бурун қарши чиққан ҳозир шу эди,—
240. Икковлари бир-бирлари сари яқин боришгандан сўнг,
 Агамемнон найза отди, лек нишонга теккизолмади.
 Ифидамас эса санҷди найзасини Агамемноннинг
 Совут ости камарига ва қуч ила ботирди уни.
 Ҳолбуқи у тешолмади ҳашаматли камар тўқасин:
245. Найза учи қўрғошинваш оқ кумушга тегиб қайрилди.
 Мардлар шоҳи Агамемнон, шунда найза бандидан ушлаб,
 Нақ қутурган шердек юлқиб олди уни ағёр қўлидан;
 Сўнг бўйнига қилич солиб жонин олди Ифидамаснинг.

- Шўрлик, пиҳол ва вафодор завжасининг васлига тўймай,
250. Кўрмай ҳали унинг меҳру навозишин, әркалашларин,
Яъники ўз саҳоватин натижасин (у тўёнаға
Юзта ҳўқиз берган, яна мингта қўю эчки армуғон
Қилмоқчииди ўз беҳисоб сурувидан), бегона юртда
Дўстларининг ёнин олиб, кетган эди мангу гафлатга.
255. Мана, упинг қип-ялангоч жисмин отиб жангга, Атрейзод
Ҳашаматли совутини олиб ўтди халқ орасидан.
- Атрейзодни кўриб қолди шу чоқ Коон — машҳур муҳориб,
Антенорнинг тўнғич ўғли: у жигарин ўлиб ётганин
Кўрган заҳот қалбидаги талх аламдан кўзлари типди.
260. Найза ушлаб, у ўзини Атрейзоддан олди панага;
Сўнг тез ҳамла қилиб, унинг тирсагидан жароҳатлади;
Ялтироқ тиг тешиб ўтган эди қўлин Агамемноннинг.
Ки қўрқувдан бир сесканиб тушди шунда мардлар султони;
Лек шунда ҳам ўзин четга олмади у жангу жадалдан;
265. Хамла қилди у Коопга ўз устувор найзаси ила.
Бу пайт Коон суюк ука жасадини оёқларидан.
Судрар экан, дўстларини чақиравди ёрдам бермоққа,
Лек Атрейзод улкан қалқон панасида жасадни судраб
Кетаётган бул мардга мис найза санчиб, жонин олдию
270. Бошин чопди ётганида у иинисин жасади узра.
Антенорнинг икки ўғли ўз қисматин ниҳоясига
Шу зайлда етказишиб, Аид сари этдилар рихлат,

- Илло қодир Атрейзоднинг ярасидаи ҳали қайноқ қон
Оқар экан, троялик лашкар сафин у доҳо найза,
275. Гоҳ шамшир, тоҳ харсангтош-ла қийратмоқдан тўхтамади ҳеч.
Аммо яра юзи қотиб, қон тўхтагач, Агамемноннинг
Қалбига шум изтиробли алам нишин санча бошлади.
Тўлғоқ тутган оналарга Зевс қизлари — Илифиялар
Кўз ёришин теззлатмоқ-чун ништар санчиб азоб бергандек, —
280. Шоҳ қалбida ҳам ниш урди шундай қаттиқ бетўхтов оғриқ.
Чиқиб у жанграбага, амр этаркан аробакашта
Ҳайдамоқни тулпорларни жадал баҳрий кемалар томон,
Ахейларга юзланганча қичқирди нақ момақалдироқ!
«О, ёронлар, данайларнинг сардорлари, доно шоҳлари!
285. Машъум жангни бандаргоҳдан энди сизлар йироқлаштиринг:
Не иложки, Трояннинг хаёнаткор лашкари билан
Кун ботгунча жанг қилмоққа менга имкон бермади Зевс».

- Шундай деди, — қамчи босди жиловдори ёлдор отларга;
Муте отлар ҳам шамолдек учди қора кемалар ёққа;
290. Ярадорни жангдан олиб кетаётган отларнинг кўкси
Кўпик бўлиб, ботгандилар туёқлардан чиққан тўзонга.

- Хектор кўриб Атрейзоднинг жангтоҳни тарк әтәётганин, Дарҳол ўзин лашкарига далда берди янгроқ овоз-ла:
 «Трояю Ликиянинг ўғлонлари ва мард дарданлар!»
295. Бардам бўлинг дўйстлар, энди жўшқин қувва соҳибидурсиз! Зеро энг мард юони жангдан чиқиб кетди, Зевс эса менга Сарбаланд шон йўлламоқда; сиз ҳам метинтуёқ отларда Мутакаббр ёв устига босиб бориб, шон қучинг юксак!»
- Шул паъра-ла уйғотди у ҳар бир мардда журъат ва қувват, 300. Бирон шерга ё қобонга тозиларин соглан овчилик Троянинг эрларини ахейларга гиж-гижлатарди Қиммишлари — жонкушандаги Ареймонанд қаҳрамон Ҳектор; Ўзи эса уммоннинг нақ қаъригача тўлқинлатгувчи Кучли тўйфон янглиғ кирди жаңг домига олдинги сафда.
305. Олимплик Зевс зафар ато этган чоғдан бопилаб Ҳекторга, Ким энг аввал, ким энг охир ўлим топди унинг қўлида? Аввал Ассей, ундан кейин Автоной ва жапгари Опид. Клитийнинг ўғли Дилоц, Агелей ва қодир Офелтий, Оташ қалбли Ҳиппоной, муҳориб Ор ва жасур Эзими:
310. Маҳв этгапди ботир Ҳектор ушбу ахей саркардаларин Яна бисёр лашкарин ҳам: боди Зефир оқ булувларни Бир-бирига айқаштириб, боди Нотнинг шиддатнок, совук Ҳамласи-ла тилка-тилка қилганидек, чор ёқдан эслан Шамоллардан бетинч уммон узра мудом кўпик тўлқинлар
315. Парчаланиб сачрардики, шу тариқа Ҳектор зарбидан Узиларди юониларнинг бошлари ҳам тинимсиз чўрт-чўрт.
- Машъум оғат юз берарди ва, муқаррар, ахей лашкари Дош беролмай ёв зарбига чекинарди кемалар томон, Гар Одиссей Диомедни жанг майдонга ундумаганда:
320. «Нима қилиб турибмиз биз, Тидейзода, ё унутдикми Диловарлик шавкатини? Кел буёққа, қўлдош бўл менга: Қолурмиз-ку исподга, гар кемаларни забт этса Ҳектор!»
- Фаросатли Лаэртзодга жавоб қилди қўрқмас Диомед: «Менку бардош бергум албат, лек ҳаён кам мардлигимиздан:
325. Зевс Троя қўшинига ён босмоқда бизлардан кўра!»
- Деди у ва Фимбрейнинг қоқ қўксига найзасин санчиб, Қулатди жанграбадан; Лаэртзода шоҳ ҳамтовори Тангримонанд Молионнинг жонин олди. Аскарлик бурчин Үтаб бўлган жасадларни улар шунда қолдирдилар-да,
330. Лашкар сафиғ ёриб ўтиб, ғулғулага солдилар ёвни Ва тозилар таъқибидан қочаётган қобонлар бирдан

- Ўгирилиб тез орқага, қылганидек ҳамла итларга,
Паҳлавонлар ҳам ҳужумга ўтдиларки, қаҳхор Ҳекторнинг
Таъқибидан қочаётган аргосликлар хурсанд бўлишиб,
335. Троялик лашкарларни ҳеч аямай қира кетдилар.
Тутиб олиб Перкоталик фолчи Мерон ўғилларини,
Найзаандоз Тидейзода шу заҳоти жангаробадан
Қулатдию маҳв айлади улар руҳин ҳамда жисмни,
Сўнгра ечиб олди ажаб лиbosларин ака-уқанинг.
340. Ота рухсат бермаганди ўғилларин Троядаги
Шум қирғипга бормоғига; лек фарзандлар тингламадилар
Кекса падар ўғитларин, ки шур экан пешоналари.
Шоҳ Одиссей ҳалок этди Ҳиперохни ва Ҳипподамни.
Шунда, Ида чўққисидан жанг майдонин кузатётган Зевс
345. Икки тараф ўртасида мувозанат барпо қилдики,
Довлашганлар бир-бирларин энди қира кетдилар бирдай.
Найза санчди Тидейзода Пеон ўғли Агастрофга:
Қоқ сонидан яралангап бул азамат жангаробасин
Йўқлигидан (жиловдори нарироққа олиб кетганди)
350. Қаттиқ ғамга ботиб, ҳар ён югуради кенг жанггоҳ узра
Оқсоқлапиб, лек пиҳоят, учиб кетди руҳи жисмидан.
Кўриб қолиб икки мардни Ҳектор сафлар аро жанггоҳда,
Наъра тортиб ўқдек учди ўшал ёққа: упнинг ортидан
Троялик йигитлар ҳам эргашдилар саф-саф бўлишиб.
355. Ўлғулага тупди қалби буни кўрган Тидейзоданинг.
Шу заҳоти юзланди у бунда турган Лаэртзодага:
«Оғат босиб келур — обдор дубулғали забардаст Ҳектор!
Вале упнинг ҳамласини даф этмоқ-чун қолурмиз шунда!»

- Деди у, сўнг қулочкашлаб туриб узун пайзасини отди.
360. Найза бориб Приамзоданинг тулпор ёлли дубулгасинииг
Чўққисига тегдию лек мисдан сачраб қайтди орқага.
Аполлоннинг армуғони — бу уч қатли, қўз тешиги бор
Дубулға ҳифз этган эди Приам ўғлини оқ бадапили.
Ҳектор қўшини орасига чекинди ва тиз чўкиб қолди;
365. Кўз олдлари мисли зулмат тундек тамом қоронгулашди.
Лек Диомед хийлагина олис жойга бориб санчилган
Найзасини олмоқ бўлиб, у ерга то етиб боргунча,—
Ҳектор ҳушини ўйниб олиб, ташланди жангаробасига
Ва қўшини томоп учиб шум ажалдан қутилиб қолди.
370. Мард Диомед наъра тортиб пайза ила қуваркан уни:
«Яна, кўпрак, сен ўлпидан қочиб қолдипги? Қодир Аполлон
Халос этди болинг узра чарх урган ул ажалдан сени,
Ки сен Фебга жанг олдидан сиғипмоқни қилгансан одат!
Лек, барибир, қасдим олгум кейишги гал, ўлдириб сени,
375. Гар тангрилар орасида пушти-паноҳ топилса менга!
Хозир, қувиб бошқаларни, жопин олгум қўлим етганин!»

- Деб әнгашди у Пеонзод совутини ечиб олмоқ-чун,
 Бу аснода сумбул сочли Еленанинг маҳбуби Парис
 380. Дардан ўғлини — бир замонлар қўп мўътабар зот ҳисобланмиси
 Кекса Иллининг, — қабридаги азим қабр тоши ортида
 Туриб олиб, халқ сардори Тидей ўғлини нишонга олди;
 У әнгашиб әндинги Агастроф устига, унинг
 Қалқонили, жимжимадор совутини, дубулгасини
 385. Ечиб ола бошлаганди Александр камон чилласин,
 Таранг тортиб ўқ узди ва отган ўқи кетмади зое:
 Диомеднинг ўнг товонин тешиб ўтиб ерга қадалди.
 Буни кўргани шодон Парис тантанавор қаҳ-қаҳ урганча
 Пистирмадан чиқса солиб мағрурланиб деди зафардан:
 «Яраландинг! Демак менинг отган ўқим бекор кетмади!
390. Жонингни ҳам олар әдим гар қорнингга теккизганимда!
 Ана унда, сендан худди шердан ҳурккан қўзичоқлардек
 Кўрқкан аҳли Троянинг таскин топар әди сал кўнгли!»
- Саховатли Диомед ҳам жавоб қилди унга тортинмай:
 «О, кокилдор новакандоз, о, қизларнинг шайдоси, малъун!
395. Гар ошкора чиққанингда рўпарамга, кўмак бермасди
 Камонинг ҳам, дўлдай ёқсан ўқларинг ҳам мутлақо сенга!
 Ҳали менинг товонимни тирнаб, шунча керилмоқдасен;
 Мен-чун бу ҳеч! Ҳатто чивин чаққандай ҳам оғригани йўқ!
 400. Ки олчоқ ва ожиз әрнинг отган ўқи шундай заифдур!
 Мен отган ўқ бошқачадир: унинг тиги ағёр баданин
 Албат тешиб ўтажак ва жонин олиб ер тишлатажак!
 Бева қолган ёстиқдоши фарёд қилгай юзин тимдалаб,
 Болалари уйда етим қолгай, ўзи чириб ётаркан.
 Боши узра хотинлармас, шум қузгуилар парвона бўлгай!»
405. Шоҳ Одиссей яқин келиб, пана қилди дўстин ағёрдан:
 Тидейзода тиз чўқди-ю, тортиб олди ўқни ярадан,
 Шунда бутун вужудида изтиробли зирқироқ турди.
 Дарҳол сакраб чиқиб у жанграбага, кемалар сари
 Ҳайдамоққа фармон берди: қалби қаттиқ чекарди азоб.
410. Найзаандоз шоҳ Одиссей жанггоҳ аро қолганди ёлғиз;
 Қўрқув жами ахейларни чор томонга тирқиратганди.
 У хўрсишиб қўйиб, ўзин марданавор қалбига деди:
 «О, разолат! Оҳ не кечгай ҳолим менинг? Шарманда бўлгум
 415. Гар ганимдан қўрқиб қочсам; асир тушмоқ ундан ҳам ёмон:
 Тирқиратиб юборди Зевс юнонларниг барча лашкарин.
 Вале нечун юрагимни изтиробга солур бу ўйлар?
 Биламанки, фақат абллаҳ қочгай жангдан шармандаларча!
 Аммо олийҳиммат одам, хоҳ енгсин, хоҳ уни енгсинлар,
 Шубҳасизки, мардана жанг қилмоғи шарт чекинип билмай!»

420. У шундайин теран ўйлар оғушида турган бир пайтда
Троянинг қалқонбардор лашкарлари уни дағъатан
Ҳар тарафдан қуршаб олди ўз бошига орттириб бало.
Еш овчилар шикор чиқиб қуршаганды ваҳтий қобонни,
Чиқиб келар у ўрмондан иршайтириб сўйлоқ тишларин;
425. Лек овчилар, този итлар ҳайқмай ҳеч, қилурлар ҳамла;
Қобон эса тишларини таҳдидона тақиллатади;
У нечоғлиқ зўр бўлмасин чекинмайди овчилар зипҳор,—
Шу янглиғ шоҳ Одиссейга ҳам чор ёқдан трояниклар
Ташланарди: лек Одиссей даф әтарди ҳамма ҳужумни:
430. Даставвал у Дейопитиниг елкасини жароҳатлади;
Сўнг Фоонни ва Эниомни бирип-кетин қулатди ерга,
Херсидамга эса, у жангаробадап тушаётгапда,
Найза санҷди, қалқон остин, яъни қорни нишонга олиб;
У заминга қулади жонҳолатда чангллади ер,
435. Лаэртзода шундан кейин шавкатли мард Сокнинг ииси
Азиз ҳамзот Ҳиппасзода Харонни ҳам ер тишлассатиди.
Жигарига кўмаклашмоқ учун шошган тангримонанд Сок
Шундай деди этиб келиб Лаэртзода истиқболлга:
«Шоҳ Одиссей! Ишда толмас ва найрангда беқиёс баңда!
440. Бугун ё сен маҳв этибон ака-ука Ҳиппасзодларни,
Керилгайсан ечиб олиб бизнинг обдор совутларимиз,
Ехуд ўзинг топгайдурсен ажал менинг найзам зарбидан!»

- У Одиссей қалқонига қулочкашлаб урди пайзасин;
Иқтидорли найза порлоқ қалқонни ҳам, бисёр безакли
445. Советни ҳам тешиб ўтиб, қадалди шоҳ қовурғасига;
Лек Афина киритмади мард қорнига ул мис найзани.
Лаэртзода, жароҳатин кўп хатарли эмаслигини
Англаб бир оз чекинди-да, шундай деди Ҳиппас ўғлига:
«Йўқ, бадбахт, сен бугун албат топгайдурсен ўз ажалингни!
450. Йўл бермадинг бугун менинг ёвлар ила олишувимга;
Лек барибир, юз тутмогинг аниқ сенинг машъум ўлимга;
Сен шу бугун, шу ердаёқ қатил бўлиб, менга шон-шуҳрат
Ва Аидга ўз руҳингни бахш этурсан муқаррар, малъун!»

- Шундан сўнг Сок ўгирилиб орқасига қоча бошлади;
455. Вале Лаэрт ўғли Сокнинг гарданига пайзасин санҷди.
Ки ул тифдор найза тешиб чиқди Сокнинг алп сийнасидан
У гурсиллаб тушди ерга, қийқирворди шунда Одиссей:
«Асов отни тизгинловчи Ҳиппаснинг о ботир ўғли, Сок!
Бас, қисматинг ўлим экан, ундан қочиб қутилиб бўлмас!
460. Ҳа, о бадбахт! Энди қора кўзларингни на муҳтарама
Онажонинг, на падаринг юма олур: қонхўр қузғунлар
Чарх уришиб бошинг узра, тилка-пора қилурлар жисминг!
Лек мен ўлсам мард ахейлар иззат билан дафи этурлар!»

- Шундай дея соҳибкарам Лаәртзода муҳориб Сокнинг
 465. Шум найзасин ўз танидан, қалқонидан суғуриб олди:
 Қон тизиллаб оқиб шу чоқ жароҳатдан, тойдирди ҳушдан,
 Одиссейнинг қонин кўрган троялик азамат эрлар
 Бақиришиб, ҳаммалари отилдилар паҳлавон томон.
 Лек Одиссей наъра тортиб дўстларини чорлай бошлади.
470. Овозининг борича у уч марота ҳайқирди қаттиқ;
 Менелай ҳам әшитди уч марта унинг ҳайқиригини
 Ва ёнида турган ботир Аяксга юзланди шундай;
 «О соҳибдил Аякс, халқлар султони, о Теламонзода!
 Қулогимга чалиммоқда Одиссейнинг янгроқ наъраси,
475. Овозидан, Троянинг йигитлари уни жанггоҳда
 Гўё қуршаб олиб, қаттиқ қийнаётган кўринадилар.
 Дўстим, жангта ёриб кириб, Одиссейни ҳиғз қилайлик!
 Ев ичра у шикастланиб қолмасайди ёлғизлик қилиб;
 Унда юнон қўшинининг бошига кўп мусибат тушгай!»
480. Деб у олға отилди тез, орқасидан тангривани Аякс.
 Салдан кейин Одиссейни кўрди улар: шоҳ теграсида
 Ев ичра у шикастланиб қолмасайди ёлғизлик қилиб;
 Шоҳдор кийик атрофида оч бўрилар чарх урганидек;
 Гарчи қони қайноқ кийик оёқлари уни овчидан
485. Халос этган бўлса ҳамки, бешафқат ўқ унинг кучини
 Қирқар охир, шунда қуюқ ўрмон ичра, төғ дарасида
 Бечорани оч бўрилар гажийдилар хомталаш қилиб.
 Лек гойибдан тангри шу чоқ, мудҳиш шерни қилур намоён,
 Ки бўрилар утра қочиб, шерга насиб бўлгайдур ўлжа,—
490. Мард Одиссей атрофида ҳам бир талай трояликлар
 Худди шундай изғишарди, ул мард эса ўз найзаси-ла
 Ҳамла қилиб, маниъум дамни даф қиласарди ўзидан мудом.
 Етиб келиб минорадек улкан қалқон кўтарган Аякс,
 Одиссейни пана қилди ва ёв ҳарёй қочди тирқираб.
495. Соҳибкарам шоҳ Мепелай Одиссейни илкидан ушлаб
 Олиб чиқди қуршовдан ва бошлаб борди жангаробага.

Бу чоқ Аякс Дориклни — Приамнинг беникоҳ ўғлини
 Яралади: Айни пайтда Пандокни ҳам жонин олди у.
 Лизандрни, Пиразни ва Пилартларни қулатди яна.

500. Эриган қор Зевс неъмати — жала билан қовушиб, тоғдан
 Қудратли сел бўлиб тушиб дала-даштиғ ғарқ қилганида,
 Йўл-йўлакай қўпориб у кўҳна болут, қарағайларпи,
 Пишқирганча олиб бориб отганидек денгиз қаърига,—
 Қодир Аякс ҳам ҳарёқни остин-устун қилди — отлару

505. Одамларни қийраратаркан. Ғофил эди лек бундан Ҳектор;
 У жанггоҳнинг чап ёнида олишарди, Аскамандрнинг
 Соҳилида; ўша ерда кўпроқ ғориб бўларди бошлар.

Ўша ерда кекса Нестор ва паҳлавон Идоменейнинг

Атрофида янграп эди ёнг жанговар наъралар кўпроқ.

510. Қодир Ҳектор ўша ерда жавлон уриб соларди даҳшат:
Данайларни қўйратарди найзаси-ла жангаробада.

Қочмасдилар ҳам данайлар тарк этишиб жанг майдонини,
Гар заркокил Еленанинг ёстиқдоши қаҳрамон Парис

515. Пашлавон эр Махаоннинг ўнг елкасин камон ўқи-ла
Жароҳатлаб, уни мажбур этмаганда жангдан чиқмоққа.
Ишқилиб, бул машъум жангда Махаонни ёв нобуд қилиб
Қўймасин-да, деб қўрқарди жангга ташна жами данилар.
Шунда аввал Идоменей гап бошлиди Несторга қараб:

«О, шавкатли Нелейзода, юон элли улкан ғурури!

520. Тезроқ чиқ жангаробага: Махаон ҳам турсин ёнингда;
Сўнг кемалар сари жадал ҳайда бодпо тулпорларингни.
Хозир битта моҳир табиб ағзалроқдир мингта ботирдан,
Зоро ўқни тортиб олиб, жароҳатга малҳам босгай у».

Идоменей сўзин ерда қолдирмади Нелейзода ҳам;

525. Зудлик ила чиқди у жангаробага; ҳозинқ ҳакимнинг
Ўғли машҳур Махаон ҳам сакраб чиқди унинг ортидан.
Қамчи босди чол отларга — улар елдек учди кемалар
Турган ерга, ки икковин истаги ҳам шу эди айнаи.

Бу он Ҳектор билан бир жангаробада жанг қилаётган

530. Мард Кебрион лашкар аро ғулув қўриб ўзупдай сўз айтди:
«Ога! Қара, не фалокат! Биз жанггоҳнинг бу чеккасида
Данайларни қиряпмизу, қўшишимиз саросимага
Тушиб қолган у томонда: айқаш-уйқаш лашкару отлар.
Бу — паҳлавон Аякс иши; бир қарашда танидим уни
535. Елкасига илиб олган минорадек чўнг қалқонидан.
Кел, биз ҳам жангаробани ўшал ёққа йўналтирайлик;
Отлиқлару пиёдалар тўқишишибон унда, қаҳр ила
Бир-бирларин қирмоқдалар, фарёдлари етиб самога!»

Деб Кебрион майип ёлли тулпорларга қамчи босники,

540. Муте отлар жанггоҳ аро аробани учирлаб кетди
Босиб-янчиб жасадлару қалқонлару дубулғаларни:
Аробанинг мис ўқи ҳам, устидаги тутқичлари ҳам
Ғилдираклар ва отларнинг туёқлари сачратган қондан
Бўялганди ол рангаки, Приамзода ғаним ичига
545. Ёриб кириб барин қирпб ташламоққа шошарди шундай!
Данайларни довдиратиб қўйганди у ўз найзаси-ла.
Юононларнинг яна ўзга сафларин ҳам тинч қўймади у
Маҳв этаркан найза, шамшир, харсангтошлар билан уларни;
Лек Аякс-ла олишмоқдан ўзин олиб қочарди мудом;
550. Зоро Зевснинг қаҳри келур эди ул мард ила жанг қилса.

- Парвардигор Зевс ғулғула солди Аякс қалбига шу он:
 У «так» тўхтаб, етти қатли қалқонини илди орқага
 Ва ҳуркиган ҳайвон янглиг олазарак бўлиб ҳарёққа,
 Ёв оралаб орқасига тисарилди хижолат бўлиб.
555. Эслатарди у ҳўкизлар қўтонидан қопорон итлар
 Ва дехқонлар томонидан даф қилинган мағрур арслонни:
 Подачилар туни бўйи қўриқлашур оғилхонани
 Лек гўштга суқ шер, тап тортмай ҳеч нарсадан, келаверади.
 Аммо зое кетур унинг ҳаракати: зеро соқчилар
560. Қамондан ўқ ёғдиурлар машъалалар отурлар тинмай;
 Бу мардона қаршиликдан бадқаҳр шер ларзага келиб
 Тонг ёриша бошлагандা чекинади ортга ноумид,—
 Худди шундай руҳи тушиб чекинганди дарғазаб Аякс;
 Зероки у хавотирда эди ахей кемаларидан.
565. Экинзорга кирган эшак у ердаги қулф уриб ўсган
 Экинларни пайҳон қилиб ўтлар экан бамайлихотир,
 Ўраб олган болаларнинг ожизона калтакларини
 Ҳаргиз парво қилмайдики, фақат қорни тўйғандагина
 Уни ҳайдаб чиқарурлар зўру баёз зироатзордан,—
570. Теламоннинг ўғли буюк Аяксни ҳам трояниклар
 Ва беҳисоб муттафиқлар жиҳду жаҳд-ла жанг майдонидан
 Қувардилар шундай, улкан қалқонига наиза ёғдириб.
 Ул мард эса гоҳо ўзи ўтирилиб ғаним томонга,
 Ўз қуввасин ишга солар, трояник суворийларга
575. Ҳамла қилиб тириқтирап ва гоҳида ўзи қочарди.
 Лек барибир тўсган эди ёв йўлини кемалар томон;
 Кўпингча у икки қўшин орасида жанг қиласи эди,
 Ки отилган наизаларнинг кўпи унинг оқ баданига
 Етиб бормай, етти қатлам қалқонига санчилар эди,
580. Вале аксар мис наизалар қадаларди тушиб заминга.

- Найза дўли остида танг қолган ботир Аяксни шу чоқ
 Қўриб қолди Эвемоннинг шонли ўғли сардор Эврипил;
 Дўсти томон отилди у ва ялтироқ наизасин отиб,
 Яралади мард муҳориб Фавззода Ацизаонни —
585. Найза унинг қоқ жигарин тешиб ўтиб, тизларин буқди,
 Шунда мағлуб совутини ечмоқ учун югурди ботир.
 Эврипилнинг бул қилмишин кўриб қолган тангриваш Парис
 Дарҳол камон чилласини таранг тортиб нишонга олди
 Ва қанотли ўқи билан яралади унинг ўнг сонин —
590. Ўқнинг банди синиб қолиб, ҳолсизланди марднинг оёги.
 У ўлимдан қочиб, тезроқ ўз лашкари томон чекинди;
 Данайларга қаратада у наъра тортди ҳайқирганича:
 «О, ёронлар, юнонларнинг доно шоҳу саркардалари!
 Трояник лашкар ила сиз юзма-юз турингу тезроқ
595. Соқит қилинг шум ажални ул муҳориб Аякс, бошидан;

Ўқ ёмғири остида у саранг бўлиб қолган чамамда,
Унинг ўзи ожиз эрур қутилмоққа бу мушкулотдан!
Дўстлар, ёвга юзланинглар Аякс учун, шаънимиз учун!»

Яраланган Эврипилни дарҳол ўраб олди данайлар,
600. Қалқон тутиб, наизаларин ўқталдилар ағёрга қараб;
Аякс ҳам етиб келди бу даврага бешикаст, омон
Ва ўгириб юзин ёвга, наизасини ўқталди у ҳам.
Муҳориблар жанг қиласиди гуриллашиб мисли ёнғиндек.

Бу аснода чопавериб кўпик бўлган Нелей отлари
605. Нестор ила Махаонни жанг домидан олиб қочарди.
Ўз кемаси қўйруғида туриб, ахей лашкарларининг
Оғир жангин ва жанггоҳдан қочётганин кузатиб турган
Шоҳ Ахиллес кўриб қолиб қарияни, таниди дарров.
Чақириди у азиз дўсти Патроклни кемадан туриб.
610. Патрокл ҳам Ахиллеснинг янгроқ сасин эшитиб, дарҳол
Чодиридан чиқдики,— бу фалокатнинг ибтидосийди.*
Савол берди Ахиллесга саховатли Менетийзода:
«Нечун мени чақиргандинг, о, Ахиллес, не буюурсан?»

Чаққоноёқ Ахиллес ҳам унга жавоб айлади бундай:
615. «О, ҳимматли Менетийзод, азиз дўстим, қалбим ғурури!
Келса керак ахей ҳалқи тизим қучмоқ учун ҳадемай;
Пичоқ бориб устихонига қадалганга ўхшайди, кўрсам.
Сен, Менетий ўғли, тезроқ бориб сўра Нелейзодадан,
Ўзи олиб кетаётган ярадор мард ким бўлди әкан?
620. Орқасидан худди ботир Махаонга ўхшаб кетмоқда;
Лек юзини кўролмадим: отлар елдек учиб ўтдилар».

Шу заҳоти Патрокл ҳам қулоқ осиб дўст қаломига.
Чопа кетди баҳрий кема ва ҷодирлар ёқалаб жадал.

Бу орада иккни ботир етди Нестор оромгоҳига;
625. Тушдилар жанграбадан саховатли заминга улар;
Чол чокари — Эвримидон аробадан чиқариб олди
Тулпорларни; мардлар эса, кўйлакчан юз тутиб шамолга,
Терларини қотирдилар туриб теран уммон бўйида;
Сўнг ҷодирга кириб, момиқ курсиларга чўқдилар улар.
630. Жингалак соч Ҳекамеда улар учун май тайёрлади,
Ки Ахиллес Тенедосни забт этганда, ахей лашкари
Машваратда қиёси ўйқ Несторга бул Арсеной қизин
Туҳфа этиб берган эди. Ўтирганлар олдига аввал
Ҳекамеда кўп антиқа курси қўйди — оёғи қора;
635. Сўнг курсига мис товоқда газак учун лаззатли пиёз,
Олтинранг бол ва муқаддас арпа уни келтириб қўйди;

- Яна олтин михлар ила парчинланган гўзал қадаҳлар —
Нелейзода ўз уйидан олиб келган эди уларни;
Қадаҳнинг тўрт банди бўлиб, ҳар биррида икки қабутар
 640. Олтин донлар чўқиётган вазиятда тасвиrlанганди:
Зилдай оғир бул қадаҳнинг қўши оёғи бор эди тубда.
Ки май ила тўлдирилган ҳолда уни қўлга кўтармоқ
Душвор эди — осон эмас эди бу иш ҳамма учун ҳам;
Лек Пилослик Нестор уни осонгина қўлга оларди.
645. Маъбудаваш Ҳекамеда шул қадаҳда омихта қилди
Прамидан келтирилган майнин* ҳамда эчки пишлогоин
Мис қирғичда қириб, оппоқ арпа уни сепди устидан.
Ҳекамеда соҳибларни шул шаробга таклиф қилганди.
 650. Саркардалар шароб ичib қондиришгач чаңқоқларини,
Чақчақлашиб ўтиридилар суҳбат қурниб, ҳордиқ чиқарниб.
- Шу чоқ бирдан бўсағада зоҳир бўлди тангриваш Патрокл.
Нестор уни кўрган ҳамон ҳашаматли курсидан турди
Ва меҳмоннинг илкин олиб жой кўрсатди ораларидан;
Лек бош тортиб ўтиришдан шундай жавоб қилди у чолга:
 655. «Ўтиришнинг пайти эмас, — зўрламагил, илоҳий Нестор.
Жанг майдондан кимни олиб чиққанингни билгани, мени
Юборган зот фоят бузрук vale ӯта дарғазаб эрур.
Энди ўзим ҳам кўряпман — халқ сардори Махаон экан.
 660. Хўп, мен тезроқ қайтай буни Ахиллесга хабар қилгали.
Ўзинг яхши биласан, у фоят тажанг, жаҳли тез одам:
Хеч гап әмас унинг учун бегуноҳни гуноҳкор қилмоқ».

- Ҳерения шаҳсувори унга дарҳол жавоб айлади:
«Нечун энди шоҳ Ахиллес ёв ўқидан жароҳатланган
Юнонларнинг ташвишини қилиб қолди? Ү лашкаrimиз
 665. Бошига не мусибатлар тушганидан бехабарми ё?
Жанг майдонда ғанимларнинг найзасидан ё камонидан
Нобуд бўлиб ётиптилар энг диловар йигитларимиз!
Яраланди мард саркарда Тидеизода қодир Диомед.
Одиссей ҳам яраланган, Атрейзода Агамемон ҳам.
670. Елкасидан яраланган бул мардни ҳам ҳозир жанггоҳдан
Арапг олиб чиқдим ўзим. Лек қалъалар фотиҳи Ахилл,—
Қодир Ахилл ахейларнинг гамин емас, шафқат ҳам қилмас!
Эҳтимол у, бу бесамар муҳораба ниҳоясида
Ахейларнинг мағлуб келиб, Ҳеллеспонтнинг қирғонидаги
 675. Кемаларни ёв томондан ёндирилиб юборилмоғин
Ва бизларнинг тамом ҳалок бўлмоғимиз кутиб ётгандир?
Карib қолдим, мушакларим жўштирган куч қолмади энди!
Қани эди, яна йигит бўлиб қолсан қадимдагидек —
Пода-пода молимизни ҳайдаб кетган элидаликлар
680. Ила бизлар ўша пайтда қолган эдик қаттиқ довлапиб;

- Шунда бир кун Ҳипирохнинг қодир ўғли Итимонейни —
 Зироатзор Элидада яйраб-яшнааб ўсган ботирни
 Маҳв этгандим мен ва жами подаларин тортиб олгандим;
 У чорвасин ҳифз қилиб бўлган эди ҳалок пайзамдан;
 Шунда ҳарён қочган эди қўрқиб кетган қишлоқ лашкари,
 Туман-туман ўлжа ҳайдаб келган әдик биз Элидадан;
 Эллик сурув қўю қўзи ва қорамол подаси шунча.
 Яна шунча чўчқалару ундан ҳам кўп эчки подаси,
 Яна йилки уюрлари: юз элликта саман биялар
690. Ва уларнинг кўпчилигин ёнида шўх, жажжи тойчоқлар.
 Бизлар бутун ғаниматни ҳайдаб кирдик тунда Пилосга;
 Ёш ўғлининг жангдан шунча мўл ғанимат ила қайтганин
 Кўрган бузрук падаримнинг кўтарилиди кўнгли тоғ мисол
 Эртаси кун, тонг отган чоқ жарчилар жар солиб, муқаддас
 695. Элидадан оласи бор Пилос аҳлини йигдилар жадал.
 Сўнг ўртада ғаниматни бўлашдилар ҳукмдор әрлар
 (Кўпимиздан қарзларини узолмади мағлуб эпейлар;
 Зеро улар Пилос юртин маҳв этгандা бизлар оз қолиб,
 Бошимизга кўп мashaққат соглан эди ботир Ҳеракл*.
700. Шаҳrimizni muҳoғaza қилgan мардлар bўlganidi nobud.
 Шоҳ Нелайнинг ўн иккита мард ўғлони бўлиб шулардан
 Мен қолгандим фақат: қатил bўlgan эди жамики оғам!
 Шу сабабли, мис совути эпей аҳли итдек қутуриб,
 Бизни таҳқир қилган эди шумлик ила ёвузлик ила).
705. Музд сифатда пода-пода қора молу сурув-сурув қўй
 Олди отам, ҳам уларга уч юз нағар чўпон ёллади;
 Ки муқаддас Элидадан отамнинг ҳам борди оласи;
 У, пойгада қатнашмоқ-чун юборганди бир жангараба,
 Тўрт улоқчи музaffer от, совринига — олтин сепоя,
710. Авгий эса сурбетларча тортиб олиб уларнинг барин,
 Суворийни саройидан ҳайдаганди шармандаларча.
 Ҳукмфармо Авгийнинг бул рафторидан ранижиган Нелей
 Энди кўп музд олган эди; қолган моллар ҳам эл аро тенг
 Бўлиндикни, ҳеч бир кас бу тақсимотда камситилмади.
715. Жами ўлжа тақсимланиб bўlgach, Нелей шаҳрининг ҳамма
 Гўшасида худоларга қурбонликлар қилинди бисёр.
 Лек учинчи куп сахара мис совути ғанимлар бутун
 Кучин тўплаб, босиб келди шаҳrimizga учқур отларда;
 Ҳарб ишига ношуд икки Молион ҳам келганди бирга.
720. Қўмлоқ Пилос чеккасида, йироқ Алфей соҳилида бир
 Чўнг қояли шаҳар борки, унинг оти — Фриоесса.
 Шул шаҳарни ғорат қилмоқ ниятида қуршаб олди ёв.
 У шаҳарнинг ташидаги кенг майдондан ўтаётганди,
 Афипея огоҳ қилди бизни, тунда Олимпдан тушиб.
725. У пилослик энг диловар йигитларни шайлади жангга.
 Лек падарим, ҳали ёпсан, ҳарб ишида пишмагансан, деб

- Мени жангга юбормади ва яширгди жангаробамни.
 Мен пиёда жанг қилиб ҳам шухрат қучдим отлиқлар аро;
 Зеро жангда бўлган эди Афинанинг ўзи мададкор.
730. Аренанинг яқинида шўх денгизга қуиладиган
 Миниенос дарёси бор: биз отлиқлар табаррук тонгни
 Шунда кутдик, бирин-кетин келаверди пиёдалар ҳам.
 Шу манзилдан туш чогида қуролланган ҳолда баримиз
 Равон бўлдик тўпланишиб ул муқаддас Алфей бўйига.
735. У ерда биз қодир Зевсга бағишладик нажиб қурбонлик,
 Посейдоинга ва Алфейга атаб икки танача сўйидик;
 Кон чиқардик наслдор бир говумуш сўйиб Афина учун.
 Шундан кейин шомлик қилди жами лашкар тўп-тўп бўлишиб;
 Сўнгра бизлар қўлда қурол билан ётиб соҳил бўйига,
740. Ухлаб кетдик; лек шаҳарни муҳосара қилган эпейлар
 Уни вайрон қилмоққа шай туардилар тишларин қайраб.
 Илло ҳали ёв олдида тураг эди Ареона иш.
 Ҳадсиз замин узра офтоб бош кўтариб зиё сочган он,
 Биз ҳужумга ўтдик дарҳол Афина ва Зевс паноҳида.
745. Пилосликлар эпейлар-ла жанг бошлаган ҳамон, даставал
 Мен маҳв этиб мард Мулейни, тортиб олдим учқур отларин;
 У Авгийнинг куёвийди — тўнғич қизи Агамеданинг
 Эри эди: ки зулфизар Агамеда рўйи заминда
 Мавжуд жами гиёҳларни билар эди муолажабон.
750. Мис найзам-ла маҳв этдим ҳамла қилган шул муҳорибни;
 У тупроққа қулади-ю мен унинг жанграбасига
 Чиқиб олиб, бедовларин жанг қайнаган ер томон сурдим.
 Шунда мағрур эпейлар ўза саркардаси — диловар эрнинг
 Ўлганини кўриб, қоча бошладилар бир-бирин қувиб.
755. Мен қочётган ганимларга ҳамла қилдим қора қуюндеқ;
 Забт этдим жанграбадан элликласин, ҳар аробада
 Иккитадан муҳорибни ер тишлатдим найзам зарби-ла,
 Ҳа, маҳв этган бўлардим мен икки эгиз Молионни ҳам,
 Гар заминни тебратгувчи* қодир падар қора булулага
760. Буркаб, жангдан олиб қочиб кетмаганда икковларини.
 Зевс Пилоснинг мардларига баҳш этганди ҳам зафар, ҳам шон
 Биз Алезий тепалиги, Оления қояси бор буғдоизор ўлка —
 Вупрасийга қадар ёвни от учириб қувар эканмиз,
 Йўл-йўлакай мис найзадан ўтказардик кўп ағёларни
765. Ва шошилинч совутларин ечиб олар эдик уларининг.
 Шу манзилда, ортга қайтинг, деб амр этди Афина бизга.
 Шу ерда мен сўнгги марта маҳв айладим яна бир ёвни;
 Сўнг ахейлар яна ортга — Пилос сари аргумоқларин
 Буар әкан, ҳаммалари тангрилардан Кронзодаю
770. Баандалардан каминага — Нелейзодга ҳамд ўқидилар.
 Бир замонлар эрлар билан беллашгандим шундай мардона!
 Ахилл эса ҳар жасорат кўрсатганда ўйлайди ўзин!

Лек аминман, биз қирилиб кетсак, ўзи қайгуар ҳаттиқ!

Дўстим Патрокл, Фтиядан Атрейзода лашкаргоҳига

775. Юборганда пок падаринг, сенга ўғит қилмаганими?

Ўшандада биз Одиссей-ла эдик Пелей кошонасида

Ва падаринг айтган жами каломларни ёшитган эдик.

Пелейнинг бул кўп муҳташам даргоҳига бормоқдан мақсад —
— Баракатли ахей ерин кезиб, жангга қўшин тўплардик,

780. Шу боисдан, унда отанг Менетийни учратган эдик;

Уйда сен ҳам, шоҳ Ахиллес ҳам бор эди, чол Пелей бўлса,

Кўйдирапарди қодир Зевсга атаб молнинг семиз нимтасин;

У ҳовлида туриб, олранг шароб тўла олтин қадаҳдан

Май қуярди қурбонлик гўшт куяётган муқаддас ўтга;

785. Гўшт нимталар эдингиз сиз; Мен ила шоҳ Одиссей икков

Туриб қолдик остоноада; Бизга кўзи тушган Ахиллес

Таажжуб-ла нешваз келиб, ўз кўшкига бошлагая эди

Ва эъзозлаб кўп анвои неъматлар-ла қилганди меҳмон.

Тановулдан кейин, мен сўз олиб сизни муҳорабага

790. Бормоқликка даъват эта бошлагандим ўзимиз билан;

Сизлар рози бўлгандингиз, оталар ҳам қилганди ўғит.

Кекса Пелей Ахиллесга, жасоратда устувор бўлгил,

Мудом мардлик кўрсатмоққа урин, дея қилганди ўғит.

Саховатли отанг эса қилган эди шундай насиҳат;

795. — Ўғлим! Гарчи Ахилл сендан пажиблиқда юксак турса ҳам,

Еш жиҳатдан сен каттасан, қудратлироқ vale у сендан;

Унга доно ва дўстона маслаҳат-ла йўл-йўриқ кўрсат;

У ҳамиша эзгу гапга қулоқ осур, итоат этур. —

Кекса отанг шундай ўғит қилган эди, сен унутибсан.

800. Ҳеч бўлмаса, журъат этиб энди гапинг уқдири Ахиллга, —

Еки қулоқ осмасмикин? Шояд тангрим мадади ила

Унинг кўнглини эритсанг сен! Дўст каломин қувваси зўрdir.

Ўртаётган бўлса қалбин бирон хабар ғойибдан келган,

Е бирон Зевс башоратин онасидан ёшитган бўлса,—

805. Жангга сени йўлласин у сардор этиб мирмидонларга;

Данайларни халос этмоқ сенга насиб этгандир балки.

Ўз шавкатли яроқларин балки сенга берар Ахиллес;

Троялик лашкар сени Ахиллес деб ўйлаб, эҳтимол

Жангдан тўхтар; шунда бизнинг қўшинимиз оз вақт бўлса ҳам

810. Ҳордиқ олур; ки жанг аро кўпdir нафи бундай ҳордиқнинг.

Сизлар янги куч-ла ёвни бандаргоҳдан ва қароргоҳдан

Осонгина улоқтириб ташлайсиз то Троягача».

Шундай деб у жўш урдирди Патроклининг кўксида қалбин.

У бандаргоҳ бўйлаб, Эак набирасин қошига учди;

815. Лек етганда у тангриваш Одиссейнинг кемаларига,

Бу ердаги маъракагоҳ кенг майдонининг ҳамма ерида

Кўриб қолди маъбуллар-чун ўрнатилган меҳробларни у.

- Шу ерда у яраланган Эвришилга рўбарў келди;
Камон ўқи санчилганди Эвемоннинг ўғли сонига.
820. У жанггоҳдан оқсоқланиб келар эди; жароҳатидан
Тинмай қора қон оқарди, бошдан-оёқ чўмганди терга;
Вале ғоят тетик эди унинг рухи. Бу ҳолни кўрган
Саховатли Патроклнинг раҳми келди ул паҳлавонга
Ва шундай дил сўзларини изҳор қилди юзланиб унга:
«О, юноннинг бахтиқаро сардорлари, хукмдорлари!
- Наҳот азиз она юртдан, аҳобблардан олис бу элда
Пок жисмингиз Илионнинг итларига ем бўлса? Ҳайҳот!
Сўйла менга, хабар бергил о, диловар Зевс арзандаси,
Ҳамон бардош бермоқдами қўшинимиз Ҳектор зарбига?
825. 830. Ехуд унинг яроғидан қирилурми жароҳатланиб?»
- Жавоб қилди унга дарҳол Эвемонзод доно Эвришил:
«О, ҳимматли Менетийзод, йўқдир қўшин учун ҳеч нажот!
Ҳадемай у қочиб келур бандаргоҳга — кемалар сари!
Жами лашкар троялик найзасидан жароҳатланиб
835. Ехуд ўлиб жанггоҳ узра ётур қора қопига ботиб,
Мутакаббир ёв қудрати борган сари ошмоқда чандон;
Кел, менига сен қўмаклашвор кузатиб қўй то кемамгача;
Камон ўқип кесиб олғил, илиқ сув-ла қонимни ювги.
- Сўнгра қилиб муолажа, қўй шифобахш малҳам ярамга;
840. Дейдиларки, бул касбни сен Ахиллдан ўрганганишсен,
Ахиллесга, ўргатганмиш табибликни кентавр Ҳирон.
Энди келсак шифокорлар: Подалирий ва Махаонга,
Кейингиси, чамамда, жанг майдонида ҳозиқ ҳакимга
Муҳтоҷ бўлиб, жуда оғир яраланиб ётибди беҳуш;
845. Подалирий эса ҳамон жангда жавлон урур мардона».
- Яна унга жавоб қилди саховатли Менетийзода:
«Не-ла тӯгар экан бу иш? Қандай тадбир қўрайлик, дўстим?
Шошмоқдамен мен қаҳрамон Ахиллеснинг қароргоҳига —
Етказгали ахейларнинг бузруквори Нестор қаломин.
850. Вале сени, о, Эвришил, бу аҳволда кетмайман ташлаб».
- Дея, унинг қўлтиғидан олиб чодир сари бошлади;
Соҳибини кўриб маҳрам, момиқ тери тўшади ерга.
Шул тўшакка ётқиздилар паҳлавонни, Патрокл эса
Жароҳатни пичоқ ила кесиб, ўқнинг мис учин олди,
855. Сўнг қонини илиқ сувда ювби, унга шифобахш, лек талх
Дори сепди, шу заҳоти симилловчи оғриқ ҳам қолди;
Салдан кейин ҳам тўхтаб, қўтирир бўлди жароҳат юзи.

ҮН ИККИНЧИ ҚҰШИҚ

ДЕВОР ПОЙИДАГИ ЖАНГ

Саховатли Менетийзод Эврипилнинг кең мақомида
Шу тарықа даволарди мұхорибни; жаңғ авж оларды:
Жон олиб, жон беріб ёв-ла жаңғ қиласынан жами даянайлар;
На зовуру на мустақам յұксак девор чүйг кемаларни

5. Ва лашкарни ҳіфз құла олур эди әнді ағёрдан;
Ки даянайлар құрбонликка ҳекатомба атамаган ҳам,
Соҳилдаги кемалару ўлжаларны паноқшынгизда
Асранг, дея таңгриларга мұножот ҳам құлмагандылар.
Боқийларнинг хоҳишисиз тикланғанды бул метин девор.
10. Шу боис у узоқ фурсат турмаганды рүйін заминда:
Хектор тирик, Ахиллес ҳам ғазабидан туғымаган экан,
Ҳали горат қилинмай, қад күттарғанкан Приам шаҳри,
Данаиларнинг бул девори тураверди мағрур, безиён.
Вале жаңгда нобуд бўлгач Трояннинг қаҳрамонлари,
15. Юноналар ҳам ҳалок бўлиб, айримлари жон сақлаб қолгач,
Шу қолганлар Илионни машъум жаңгнинг ўнинчи йили
Вайрон айлаб, жўнаб кетгач она юрга кемаларидан,—
Посейдон ва Феб иккови келишишиб, Ида тоғидан
Жўшқин дениз томон оқиб туплаётган жами дарёлар
20. Қувваси-ла кўзладилар чўнг деворни вайрон қилмоқни:
Рез, Хентапор, Карез, Эзиц, шўх Родий ва Грапик наҳрин,
Соҳилида сон-саноқсиз қалқонлару обдор дубулға
Соҳиблари, ярим тангри ҳисоблаимиш не-не ботирлар
Ҳалок бўлган құдсий дарё Аскамандр ва Симоисни —
25. Шулар барин Феб құдратли бир оқимга айлантирганча
Бир кам ўн кун йўналтириди эртаю-кеч девор пойига;
Бу аснода, девор тезроқ ғарқ бўлсин, деб гирдоб қаърида
Бузрук падар Зевс дамодам шаррос ёмғир ёғдириб турди.
Зилзилакор Посейдоннинг ўзи ушлаб уч шохли асо,
30. Ҳалокаткаш оқимга йўл очиб борар экан, деворнинг
Замирига зарба уриб, юноналар не машаққат ила
Тиклаган тош, ходаларни ҳар томонға отиб ташлади;
У жамики истеҳкомни яқсон қилди бошидан охир;
Деворни у вайрон этгач, кеңг соҳилга яна құм сепди
35. Ва жамики дарёларни солди яна ўз ўзанига.

- Шу ишни аҳд қилгандилар келажакда Посейдон ва Феб.
Хозир эса истеҳкомнинг пойида жанг борарди қизғин,
Қулаётган мисоранинг харилари синарди қарс-қурс.
Зевс қаҳрига дучор бўлган, мард Ҳекторнинг чўнг қудратидан
40. Қўрқиб девор панасига қочгаи барча юнон лашкари
Кемаларнинг қошидаги лашкаргоҳда уймалашарди.
Ҳектор эса мудом даҳшат солар эди мисли қуюндек,
Овчилару този итлар қуршовига тушиб қолган шер
Еки қобон кўзларидан ўтлар сочиб ҳарён ташланур;
45. Лек елкама-елка туриб девор ҳосил қилган овчилар
Чор атрофдан мис наизалар ёғдирурлар ҳайвон бошига;
Аммо ҳайвон қўрқмайди ҳеч: қочмайди, у қалтирамайди;
Оқибат, шул жасурлиги ўз бошига етади унинг;
Ҳамла қилур у ҳар томон синамоқ-чуи овчилар сағин,
50. Лек қай томон ташланса у, чекилади овчилар сафи;
Мард Ҳектор ҳам ўз лашкари олдида нақ бўрондек елиб
Борар экан, амр этарди тик зовурга от солмоқликни,
Вале олов отлар ҳуркар: теран зовур лабида тўхтаб,
Оёқларин кўтарароқ, кўз олайтиб пишқирадилар;
55. Улкан зовур чўчитарди, ки у сакраб ўтмоқ учун кенг,
Тушиб чиқмоқ эса мутлақ душвор эди бу теран говга:
Унинг икки чети ҳам тик кесиб тушган — эмасди нишоб;
Зовур бўйлаб тароқдек зич қадалганди учли оғочлар.
Ахейлар бу истеҳкомни ўзларини мағрур ғанимдан
60. Муҳофаза қилмоқ учун шундай пухта ишлагандирлар.
От қўшилган қушдай енгил жангароба тушолмас унга;
Бироқ ботир пиёдалар ўайландилар ундан ўтмоққа.
Айни шу чоқ Полидамас мард Ҳекторга ҳайқириб деди:
«Ҳектор, сиз ҳам, троялик ва муттағиқ лашкарбошилар!
65. Хомхәёлдир бу зовурдан олиб ўтмоқ арабаларни.
Унинг икки қирғига зич қозиқлар қоқилгандурким,
Босиб ўтмоқ мушкул уни: гов орқаси — мустаҳкам девор.
Отлиқлар-чун бу зовурга тушмоқ ҳам, жанг қилмоқ ҳам маҳол;
Ки у ғоят тор, у ерда биз хаммамиз нобуд бўлурмиз.
70. Агарки Зевс ахейларга тамомила қирон келтирмоқ
Ва Троя ўғлонларин фалокатдан халос этмоқлик
Ниятидан ҳанузгача қайтмаганкан, истардимки мен,
Бу ният тез юз берсину ахей аҳли битта ҳам қолмай,
Хору расво бўлиб ўлсин Эллададан олис бу ерда!
75. Гар бордию бандаргоҳдан улар қарши ҳужумга ўтиб,
Улоқтириб ташласалар бизни теран зовур тубига,—
Аминманки, ахейларнинг бизга берган шу зарбидан сўнг
Ҳеч ким қолмас жанг ҳақида Трояга хабар элтувчи.
Дўстлар, тинглаб маслаҳатим амал қилинг барингиз унга;
80. Отларни биз қолдирайлик шотирларга зовур лабида,
Сўнг ўзимиз совут кийиб, қўлда қурол билан пиёда

Мард Ҳектор бош ташланайлик ёвга, бўлиб бир жопу бир тан;
Қисмати талх юони аҳли ҳаммамизни даф эта олмас».

- Полидамас маслаҳатин Приамзода эътироф қилиб,
85. Тез замшига туцди яроқ-силоҳи-ла жанграбадан.
Ўзгалар ҳам барҳам бериб майдон аро от ўйнатмоққа,
Мард Ҳектордан ибрат олиб жадал сакраб тушдилар ерга.
Саркардалар отларни бир сағфа тизиб зовур лабида,
Урушга шай туринглар, деб амр этдилар шотирларига.
90. Сўнгра жами лашкар бешта ғуж гуруҳга билинди-ю тез,
Бирдан ҳужум бошлаворди саркардалар бошчилигида.

- Ҳектор ила Полидамас, тезроқ яксон айлаб деворни,
Ёв-ла унинг кемалари қаршисида ғоят бешафқат
Жанг қилмоққа бел боғлаган ботирлардан уюштирилган
95. Энг биринчи, энг диловар тўдага бош бўлган эдилар.
Кебрион ҳам сардор эди шу тўдада. Ундан заифроқ
Жиловдорни жасур Ҳектор қолдирганди отлар олдида.
Иккинчига — Алкафою Агенор ва Парис бош бўлди;
Приамзодлар: соҳибназар Хелен, машҳур ботир Деифоб
100. Ҳамда қўрқмас Азий бошлаб борди жангга учинчисини;
Хиртак ўғли — Азий олис Селлиеснинг соҳилидаги
Арисбадан келган эди Трояга бедов отларда.
Сўнг, тўртинчи жамоага саҳоватли Анхизнинг ўғли
Машҳур Эней ҳамда моҳир муҳориблар — Антенорзодлар:
105. Троялик Акамас ва Архелоҳлар бошчилик қилди.
Лек Сарпедон ёнга олиб Главк ила Астеропейни,
Муттафиқлар лашкарини бошлаб борди муҳорабага;
Эней мазкур икки мардни ўзидан сўнг турган сардорлар
Орасида энг диловар муҳориб деб ҳисоблар эди.
110. Улар шундай тайёрланиб, қалқонларин туташтирганча
Фаним томон борарканлар, зарбамизга дош беролмай ёв,
Кемалари томон қочгай, дея умид қилган эдилар.

- Шундай қилиб троялик сардорлар ҳам, муттафиқлар ҳам
Лашкарбоши Полидамас қаломига қулоқ осдилар.
115. Хиртакэода эл сардори Азийгина зовур бўйида
Отларини қолдирмоқни хоҳламади жиловдорига:
Азий олов отларида елдек учди кемалар томон;
О, телба эр! Энди сен шум қисматингдан қоча олмайсан;
Йўқ, ўзин жанграбаси, бедовлари ила керилган
120. Мардга энди насиб бўлмас омон қайтмоқ чўнг Трояга;
Девкалион ўғли жасур Идоменей, то у қайтгунча,
Мис найзаси ила унинг шум тақдирин белгилаб берур.
У сўл ёққа — юони баҳрий кемалари томон от сурди,
Ки ахейлар қочардилар шул ёққа жанграбаларда;
125. Азий учқур отларида истеҳкомнинг етиб пойига,

- Қўрди бирдан дарвозанинг на ёпиқ, на танбаланинг;
 Ки жанггоҳдан қочаётган ҳар бир жангчи ўзин панага
 Олсин, дея атай очиб қўйғандилар ахейлар уни.
 Эзгу хаёл оғушда от чоптириб бораркан Азий,
 130. Узгалар ҳам мудҳиш наъра тортиб унга эргашарканлар:
 Ахейлар дош беролмасдан зарбамизга, албат ўз баҳрий
 Кемалари турган ерга қочажаклар, деб ўйлардилар.
 Калтабийлар! Дарвозада лапифларнинг икки ўғлони
 135. Икки ботир найзабардор — Пирифойнинг довюрак ўғли
 Полипет ва Леонтийлар кутар эди такаббурларни.
 Икковлари турадилар юксак девор пойида адл,
 Мисоли тоғ бошидаги азим болут дараҳтидекки,
 Бундай дараҳт ботирганча ер қаърига илдизларини
 140. Кун-уззукун адл туриб бардош берур бўрон, ёмғирга,—
 Бу мардлар ҳам ишониб ўз жасорати, билак кучига,
 Довул янглиғ келаётган мард Азийни кутардилар жим.
 Ёвлар Азий атрофини, Иямену Орест, Эномай,
 Азийзода Адамас ва Фоокларни ўраб олганча,
 145. Қалқонларин баланд ушлаб, наъра тортиб жангварона
 Ахейларнинг истехкоми сари тикка босиб келаркан,
 Икки лапиф дарвозада туриб олиб, аҳли юонини
 Ундар эди кемаларни жасурона ҳифз қилмоққа.
 Шу он улар қўриб қолиб ёв бостириб келаётганин,
 150. Ахейларнинг айюҳаниос солиб ортга чекинаётганин,
 Бўсағага отилдилар ва ёввойи қобон мисоли
 Жону жаҳд-ла ганимларга ҳамла қила бошладиларки,
 Бундай қобон тоглардаги болутзорда шундай мардона
 Қарши олур овчилару този итлар ҳужум-ҳамласин,
 Узин четга олур у тез пайҳон қилиб бутазорларни,
 155. То бирон ўқ унинг жонин олмагунча мудҳиши акс-садо
 Берар эди тишларининг такиллапи, ки шундай садо
 Чиқарди лапифларнинг ҳам қалқони ёв зарбасидан;
 Икки йигит оташона жанг қиларди, ўз дўстларини
 Минорада қўриб ва ўз кучларига қаттиқ ишопиб.
 160. Дўстлар эса туриб юксак минорада, ўз-ўзларини,
 Кемаларни, қароргоҳни муҳофаза қилиб, харсанглар
 Еғдиради ёв бошига; кучли шамол қора булатни
 Қувлаганда, замин узра оқ қор қандай гумиллаб ёғса,—
 Икки ёқдан отилган ўқ ёмғирни ҳам ўхшарди шунга;
 165. Дубулғалар, мис қалқонлар гумбирларди харсангтошлардан.

Шунда Азий Ҳиртак ўғли алам билан уриб сонига
 Кафтларини, оҳ урганча нола қилди самога қараб:
 «Олимплик Зевс! Сохта экан бизга бўлган меҳрининг тамоман!
 Хаёлга ҳам келтирмаган эдим юон ўғлонларининг

170. Бизнинг билак кучимиизга ҳали яна дош бершини!
Лекин кўрсам, улар чанг йўл ёқасида тош орасига
Уя қурган боларидек ва ё сариқ ари мисоли
Маскапларин тарк этмоқни истамасдан, асалхўр ёвлар
Ҳамласидан фарзандларин уялари бўсағасида
175. Ҳиғз қилиб, жон-жаҳдлари билан шундай жанг қитулларки, —
Йкки лапиф йигити ҳам дарвозадан нари силжипни
Ҳатто хаёл қилмаянти то енггунча, ё енгилгунча».

Шундай нола қилса ҳам у, чақмоқдор Зевс осмади қулоқ:
У Ҳекторни шон-шуҳратга буркамоқни истарди ҳамон.

180. Жанг қиларди ўзга тўда ўзга қопқа бўсағасида
Булар ҳақда тангрилардек баён қилмоқ душвордир менга;
Қизиб кетди бутун девор бўйлаб мудҳии тошбўрон жангиги;
Руҳи тушган аргосликлар кемаларни қўриқламоқчун
Ноилож жанг қилардилар; бу ердаги муҳорабада
185. Ахейларнинг ёниш олган худолар ҳам ғамнок эдилар.

Бу аснода икки лапиф қаттолона жангга киришди.
Пирифойнинг найзабардор алп ўғли ботир Полицет
Найза урди мард Домаснинг мис яноқли дубулғасига:
Ўткир найза дубулғани тешиб ўтиб қаттиқ зарб ила,

190. Бошчаноққа кириб борди ва миясин қора қонига
Бўяб, уни маҳрум этди ғанимига ҳамла қилмоқдан.
Шундан кейин у Пilonинг ва Орменнинг жонини олди.
Айни шу пайт Ареймонанд мард Леонтей Антимах ўғли
Ҳашномахнинг қоқ белига ўткир учли найзасин санчди.
195. Шундан кейин бу мард ўткир шамширини сугуриб қиндан,
Фуж тўдани ёриб кирди ва у ерда рўбарў келиб
Антифатга қилич чопди, — у чалқанча қулади ерга.
Шу ерда у яна Менон, Орест ҳамда Иаменларни
Бирин-кетин ер тишлатди йиқиб барин қонли заминга.

200. Киришгана икки лапиф ўлганларни ечинтирмоқка,
Полидамас ила Ҳектор бошлиб келди ўз қўшинини;
Бу навқирон ва довюрак йигитлардан тузилган қўшин
Бошқалардан ҳам кўпроқ жаҳд қилган эди аргосликларнинг
Истеҳкомин яксон қилиб, ўт қўймоққа кемаларига.
205. Лек шулар ҳам тараффудда тўхтадилар зовур бўйида:
Пайдо бўлди кўкда бир қуш, гойиботдан дарак бергувчи —
Чангалида қора қонга бўялган бир улкан илонни
Тутган бургут аён бўлди лашкар аҳлини сўл қанотида:
Ҳали тирик илон човут қилар эди мудом бургутга;
210. Мана, бирдан у бургутнинг тўшин чакди тўлғаниб туриб;
Шунда оғриқ аламига дош беролмай бургут ўлжасин —

- Чўнг илонни жанггоҳнинг қоқ ўртасига ташлаб юборди;
Ўзи эса айюҳаниос солиб учди шамол эсган ёқ.
- Троилик лашкар Зевснинг нишонасин — қора плоннинг
215. Кўшин аро ётганини кўриб, ғоят даҳшатга тушди.
- Полидамас жасоратли Ҳекторга бир сўз айтди шу он:
«Ҳектор, мени сен мазаммат қиласурсан доим мажлисида,
Гарчи одил нутқ айтсанм-да: зеро ҳеч кас маъракада ҳам,
Жанггоҳда ҳам, ҳурмат қилиб, тайри ҳақ сўз айтмаслиги шарт.
220. Вале шундай бўлса ҳам ўз фикрим айтгум — тегар ҳаёни:
Олга бориб жанг қилмайлик дапайларнинг қароргоҳида.
Ўйлайманки, зовур ҳатлаб ўтмоқ бўлган қўшинимизга
Кўринган Зевс нишонаси — чангалида қонга бўялган
Фоят мудҳиш илон тутиб, лашкаrimиз чап қанотидан
225. Учбў ўтган баландпарвоз бургут — хунук даракчи эрур;
Илло бургут ўз ўлжасин инидаги полопонларга
Элтиб бера олмай, уни чангалидан қўйиб юборди, —
Худди шундай биз ҳам — гарчи дапайларнинг дарвозаларин
Ва деворин маҳв этсак-да, гарчи улар чекинсалар-да,
230. Лек орқага қайтгумиздир парокаидан бўлиб у ёқдан;
Кўплар қолур жанг майдонда: аксар ахей муҳориблари
Муҳофаза қилиб баҳрий кемаларин, бизнинг қўшин-ла
Мардона жанг қиларканлар, қийратурлар аксаримизни.
Ҳатто кошиф каромат ҳам шундай таъбир қилган бўларди
235. Бул аломат маъносини ва эл қулоқ осарди унга».
- Дубулғаси обдор Ҳектор шундай деди ўқрайиб унга:
«Полидамас, сенинг бундай каломларнинг ёқмас ҳушимга!
Соз бўларди бизга бундан фойдалироқ маслаҳат айтсанг!
240. Гар шу айтган гапларнинг чин юракдан сўзлаган бўлсанг,
Демак, сени жудо қипти ғаросатдан боқий худолар.
Истайсанки, мен чақмоқдор Зевснинг ўзи каромат қилган
Хамда вожиб қилмоқ бўлган истагини унутай буткул?
Сен, тангрилар каломидан кўра, кўқда учган қушларга
245. Кўпроқ ишон, демоқчисан? Мен қушлардан пафратланаман;
Ишим йўқdir уларнинг тонг томон — шарққа, яъни ўнг ёққа,
Ёхуд сўлга — рутубатли гарбга томон учиши билан*.
Бизлар бузрук Зевснинг — фопий бандалар ва боқий тангрилар
Хукмдори Зевснинг — амрин фарзидир албат бажармоғимиз!
250. Ватан учун мардона жанг қилмоқликдир — энг зўр аломат!
Лекин нечун қўрқасан сен қирғинлардан, муҳорабадан?
Гар барчамиз ахейларнинг кемалари пойида тамом
Ҳалок бўлиб кетсак ҳамки, сен ҳеч қўрқма ўлиб қолишдан!
Ғаним билан тўқнашибон олишувга юрак йўқ сенда!
255. Лек башарти сен жанггоҳдан қочмоқ бўлсанг, ёхуд ўзгани
Жанггоҳни тарқ этмоқликка даъват этмоқ бўлсанг баногоҳ,
Ўшал заҳот менинг найзам айлар сени жонингдан жудо!»

- Шундай деб у олға кетди: ҳайқирганча әргашди унга
Бутув лашкар; Зевс ҳам уни руҳлантирмоқ учун Иданинг
Чўққисидан энг серваҳшат тӯғон ҳайдаб, мудҳиш тӯзонга
260. Буркаб олди кемаларни; ки данайлар руҳин тушириб,
Ҳектор ила қўшинининг шавкатини қилди зиёда.
Шунда Зевснинг башорати ва ўзларин билак кучига
Орқа қилиб, буза кетди истеҳкомни трояликлар.
Кўчирилди миноралар қунгираси, говлар бузилди,
265. Кўпордилар пойдеворга ўринатилган устунларни ҳам.
Айни пайтда деворни ҳам қулатмоқни режа қилдилар;
Ваҳоланки, ҳамон жойдан жилмасдилар аргослик мардлар.
Улар тўсиб девор пойин, зич тизилган қалқонлар ила
Яқинлашган ёвга тошлар ва пайзалар ёғдирадилар.
270. Икки Аякс девор узра борган жангга бошлилик қилиб,
Ҳар томонга зир югуриб кўтаришар мардлар руҳини:
Бирорларга илиқ сўз-ла далда бериб, бошқа бирорни,
Жанггоҳни тарқ этганини кўриб қолиб, койир эдилар:
«О, ёронлар, — илгорлару миёнаю қолоқ жангчилар, —
275. Кўурсизки, бугун бизни олдимизда улкан бурч мавжуд!
Тингланг, дўстлар, ёвнинг мудҳиши наърасидан қўрқиб ҳеч бир

зот

Орқасига чекинмоқни хаёлига келтирмасин ҳам,
Олға юринг, даъват этиб қонли жангга бир-бирингизни!
Шояд бизга мадад берса олимплик Зевс, ёв ҳамласига
280. Барҳам бериб, орқасидан соҳилгача қувиб бормоққа!»

- Шундай нутқ-ла икки Аякс ахейларни ундарди олға.
Чақмоқдор Зевс ўз қудратин мардумларга аён қилмоқ-чун
Қаш фаслида шамолларни «тақ» тўхтатиб, кўқдан муттасил
285. Қор ёғдиргай ва юксак тоғ чўққиларин, қоя бошларин,
Чаманзор дашт ва ҳосилдор далаларин оққа буркагай;
Шу сингари, қор мўйсафид денгиз лабин ҳам оқартирас;
Лек долғалар жўшиб келиб, қорни ялаб кетур дамодам;
Бироқ қолган ҳаммаёқни буркагай қор узоқ фурсатга,
Гар самодан эсиб келса қудратли Зевс пуркаган қуюн,—
290. Худди шу қор қуюнидек, ахейлар ва трояликлар
Бир-бирларин бошларига тошлардан дўл ёғдирадилар;
Янграп әди истеҳкомпинг чор ёғида гумбири-гумбири сас.

- Лек на Ҳектор, на Троя йигитлари дарвозаларнииг
На зулғини, па-да улкан танбаларин бузолардилар,
295. Гар Зевс шоҳдор буқаларга қарши шерни йўллаганидек,
Ахейларга қарши ўғли Сарпедонни ташламаганда.
Бул мард дарҳол моҳир мисгар* томонидан ясалган ажиб,
Доираваш қалқони-ла кўқспи тўсиб (унинг сатҳига

- Қават-қават бузоқ тери қоплаганди ва гардишига
300. Олтин жияк тикилганди), силкиганча икки наизани,
Кўпдан бери гўшт кўрмаган, қонга ташна тог шери каби —
Кўрадаги қўй ҳидини сезиб, унга ҳеч ҳайқмасдан
Ериб кирмоқ ниятида бўлган шердек — иштилди олға;
Гар қўрани подачилар наизалару този итлар-ла
305. Муҳофаза қиласётган бўлсалар ҳам, бундай арслон
Истамайди чекиницни гўшт мазасин татиб қўрмасдан;
Ё қўрага ёриб кириб бўғизлайди биронта қўйни,
Ё жон таслим қиласди у метинбилақ отган наизада,—
Ул тангриваш Сарпедон ҳам худди шундай, истеҳком сари
310. Тик бостириб бориб ғовини барбод қилмоқ истагидайди.
Шу маҳал у Хишполоҳзод мард Главкка бир қалом айтди:
«Дўстим Главк! Нечун, айтгин, Ликияда зиёфатларда
Авом ҳалқдан фарқ ўлароқ, энг мўътабар ерга ўтқазиб,
Тангрилардек эъзозлашиб, бошларига қўюрлар бизни?
315. Нечун Йсанғ бўйидаги поёни йўқ серҳосил ерга —
Ўзумию буғдоий мўл майдонларга соҳибмиз бизлар?
Сабаби, биз — ҳукмдорлар ликиялик паҳлавонларга
Оташ жангда шундай ибрат бўлмогимиз лозимки, бизнинг
Мардлигимиз кўриб бундай десин қалқон тутган ботирлар:
320. — Ҳа, Ликия ҳокимлари лойиқдирлар ҳамду санога;
Улар лазиз таомлар еб, шаробларнинг ноёбин ичур;
Вале улар, айни пайтда, соҳибдурлар беназир кучга;
Ки жанггоҳда улар мудом ликиялик мардларга бошдур!
Азиз дўстим! Агар ҳозир иккимиз воз кечиб бу жангдан,
325. Мангу ёш ва боқий бўлиб қолишимиз билсамиз эди,
Мен ўзим ҳам кирмас эдим лашкарга бош бўлиб жанггоҳга
Ва сени ҳам тортмас эдим бул шавкатли муҳорабага;
Илло ҳозир ҳар галгидек ўлим ҳавфи бизни кутарки,
Ундан қочиб, ёки уни ёнлаб ўта олмас ҳеч бандা.
330. Қани, олға! Шон қучурмиз, ёки ёвга шон бағишлармиз!»

- Мард Главк ҳам инобатга олди унинг маслаҳатини.
Сўнг икковлон қўшинга бош бўлиб, ҳамла қилдилар ёвга.
Кўрқиб кетди уларнинг бул рафторини кўрган Менесфей:
Ёв у турган минорани бузмоқ бўлиб босиб келарди.
335. Шоҳ Менесфей миноравинг тепасидан туриб, ғанимнинг
Бул ҳамласин даф қилмоқча қодир сардор кўринмасмикин,
Деган ўй-ла чор атроғни кузатарди кўзи тўрт бўлиб.
Шу чоқ унинг кўзи тушди жанг қилётган икки Аяксга,
Улар билан эди энди чодиридан чиқсан Тевкр ҳам;
340. Аммо унинг наъралари минорага эшитилмасди.
Жанг суропли эди — ёлдор дубулгалар ва қалқонларнинг
Жаранглаши, қопқаларнинг шарақлаши етганди кўйка:
Тројалик эрлар қопқа қаршисида уймалашаркан,

Енардилар уни бузиб, ёриб кирмоқ иштиёқида.

345. Шоҳ Менесфей Фоот отли мұждачиниң қақыриб деди:
«Мұхтарам зот, сен Аяксга бориб айтгил: ёрдамға келсин.
Йўқ, яхшиси икковларин чақир, зеро уларнинг бунда
Бўлмоги кўп фойдалидур: ҳозир мудҳиш қирғин бошланур!
Бу томонга ликиялик саркардалар бостириб келур.
350. Улар мудом довул янглиғ кириб келур машъум жанггоҳга!
У ерда ҳам гар ахейлар тушган бўлса мудҳиш аҳволга,
Майли, тезроқ келсин бузрук Аякс ўзи — теламонзода;
Унинг бирла машҳур мерган саховатли Тевкр ҳам келсин».

Менесфейнинг ғармонига қулоқ солиб мұждачи Фоот,

355. Чопа кетди мис совутли данайларнинг девори бўйлаб.
Деди етиб бориб Фоот икки Аякс истиқболига:
«О, диловар Аяклар, қалқон тутган данай шоҳлари,
Мадад сўрар тамкин Петей ўғли сахий Менесфей сиздан;
Машъум жангда, ҳеч бўлмаса бир зум қўлдош бўлсангиз унга.
360. Ікковингиз борсангиз гар, о, диловар эрлар, яна ҳам
Яхши бўлур эрди: ҳозир мудҳиш қирғин бошланур унда!
У томонга ликиялик саркардалар бостириб борур.
Улар мудом довул янглиғ кириб келур машъум жанггоҳга!
Лек бу ерда ахейлар ҳам тушган бўлса мудҳиш аҳволга,
365. Майли, тезроқ борсин бузрук Аякс ўзи — теламонзода;
Унинг бирла машҳур мерган саховатли Тевкр ҳам борсин».

Шундай деди у ва Аякс бажонудил бош эгди унга.

Сўнгра олий мақом сўз-ла юзланди у Оилейзодга:

- «О, Оилей ўғли Аякс, сен ҳам тингла, о, мард Ликомед!
370. Сизлар шунда қолиб, уиданг бутун халқни мардона жангта,
Мен эсам у ёққа бориб, кўмаклашай ёру дўйстларга;
Кўп ўтмасдан қайтиб келгум, фалокатни даф қилган заҳот».

Шундай дея дўйстларига, жўнаб кетди Теламонзода.

Унинг ота бир иниси Тевкр ҳам у билан жўнади.

375. Пандион ҳам равон бўлди Тевкенинг чўнг камонин олиб.
Улар девор паналаб тез Петейзода минорасига
Етиб бориб, девор пойин ёв босганин кўрдилар бирдан.
Ликиялик мард лашкару саркардалар ва ҳукмдорлар
Мисли мудҳиш тўғон янглиғ ўрлардилар девор бошига;
380. Тўқнашгаиди ёв ёв билан жаҳолатли наъра тортганча.

Энг аввало Теламоний Аякс жангга кириб, даставвал
Маҳв қилди Сарпедоннинг мард аҳбоби — шоҳ Эпиклини
Юксак девор пойидаги кўп қиррали мармартош билан;
Бул харсангни икки қўл-ла ердан зўрга узган бўларди
Хозирги мард паҳлавонлар, Аякс ули итқитди куч-ла
385. Ва Эпикл дубулғасин бошчаноғи бирла мажақлаб,

- Маҳв этдики, у сарбаланд минорадан мисли ғоввосдек
Шўнгиди-ю, шу заҳоти руҳи жисмин тарқ этди тамом.
Тевкр эса минорага ўрлаётган, ботир Главкни
390. Том бошидан камон отиб зирҳдан холи қўл мушагини
Яралабон, мажбур қилди жанг майдонин тарқ айламоққа.
У девордан сакраб тушиб ўзин олди панага, чунки
Аргосликлар қўриб қолиб унинг оғир яраланганин,
Истамасди ул мағуруни хўрлашларин иснодга қўйиб.
395. Серпедоннинг қалбин гусса қамраб олди дўсти Главкнинг
Чекинганин кўриб; аммо тарқ этмади жангни шунда ҳам.
У Фесторзод Алкмаонга найза санчиб, суғуриб олди;
Фесторзода қаттиқ зарбдан заминга юзтубан йиқилди
Ва ул мардининг ғоят ажиб совутлари жаранглаб кетди.
400. Лек Сарпедон кўп чиравниб, ўзин чайир қўллари билан
Тортди девор кунгирасин ва заминга қулатди уни.
Кўпчиликка йўл очилди девор боши ялангочланиб.

Тевкр ила Аякс бирга қарши олди бу вайронкорни:
Тевкр унинг кўксин пойлаб ўқ узганди, ўқ Сарпедоннинг
405. Бўй баробар қалқоннинг тасмасига бориб урилди,
Лек ўз эрка ўғлининг ёв кемалари рўбарўсида
Улишини хоҳламаган Зевс ажални даф қилди ундан.
Қодир Аякс найза уриб ёв қалқонин тешиб юборди
Ва шу билан мажбур қилди чекинмоққа шиддатнои ёвни.
410. У сал ортга чекиндию лек жанггоҳни ва қалбидаги
Шону шуҳрат қозонмоқлик умидини тарқ айламади.
У ўгрилиб шундай деди ликиялик ўз қўшинига:
«О, тангриваш мардлар! Нечун унутдингиз диловарликни?
Мен нечоғлик кучли бўлмай, ёлғиз ўзим бу метин ғовни
415. Бузиб сиз-чун бандаргоҳга йўл очмоққа қодир эмасмен!
Мен-ла бирга олға, дўстлар! Ҳамжиҳатлик босамар бўлур!»

Шунда шоҳнинг таънасидан ўсал бўлган ликияликлар
Жам бўлишиб әргашдилар шоҳга, дадил жанг қиларканлар.
Ахейлар ўз сафларини жисплар эди девор ортида.
420. Диловарлик кўрсатмоққа шайландилар улар бу жангда
Лек бул ёқда ликиялик мардлар ёвнинг метин деворин
Парчалашиб, ўзлари-чун соҳилга йўл очолмагандек,
Ахейлар ҳам ул томонда шиҷоатли ёв ҳамласини
Ҳеч бартараф қилолмасди ҳанузгача девор пойдан.
425. Икки қўшни даланинг қоқ ўртасида қўлда газчўп-ла
Туриб олиб, шовқин солиб талашгандек тўрт энлик ерни,
Икки тараф лашкарин ҳам бир хок тепа ажратган эди;
Мард йигитлар шул хок тепа оша ўтиб бир-бирларининг
Доира ва қушдай енгил қалқонларин парчалардилар.
430. Жангдан қочмоқ бўлган аксар муҳориблар иснодга қолиб
Яралани гарданидан, шиҷоатли, йигитлар эса,

Қалқонини тешиб ўтган мис наизадан жароҳатланди.
Метин девор, миноралар бўялганди ҳар икки ёқдан
Ахейларнинг ва Троя мардларининг қора қонига.

435. Лек довюрак ахейларни қўрқитолмас эди ҳеч нима;
Болаларин ғамини еб, оз-моз ақча ишламоқ бўлган
Инсофли юнг йигириувчи аёл момиқ юнгни тарозда
Тортганида, баб-баробар турганидек иккала палла,
Икки тараф ўртасида ҳам жанг давом этди баробар,
440. Токи қодир Зевс Ҳекторга улкан шавкат баҳш этмагунча;
Шунда Ҳектор ёриб ўтди ёв говини биринчи, бўлиб.
Шижоатли наъра билан юзланди у ўз қўшинига:
«Троялик суворийлар, олға! Ёвнинг метин деворин
Бузинглару кемаларин кўнка совурипглар бот!»
445. Шундай дей далда берди, ҳамма унинг сасин эшилди;
Еппасига лашкар олға отилди ва наизалар қадаб
Юксак девор кунгираси сари жадал чиқа бошлади.
Ҳектор эса дарвозага яқин ерда ётган харсангни —
Туби ясси, усти чўққи улкан тошни кўтариб олиб
450. Келардики, бундай тошни ҳозирги мард паҳлавонлардан
Иккиси ҳам ердан узиб аробага қўйишга ожиз;
Вале Ҳектор боши узра уни силкиб келарди енгил.
Зеро тошнинг салмоғини даф қилганди кошиғ қарам Зевс.
Сезмасди у тош салмоғин ва бир тутам юнгни бир қўлда
455. Ушлаб олган чўпон янглиғ жадал елиб борарди олға, —
Приамзода харсангтошни нақ момиқдай осон кўтариб
Қопқа томон елдек учиб борар эди. Гоятда маҳкам
Ўрнатилган қўш тавақа ва сарбаланд гумбир дарвоза
Ичкаридан икки йўғон тиргак билан танбаланганди.
460. Ҳектор қопқа қаршисида туриб керди икки оёғин
Ва қопқанинг қоқ ўртасин мўлжал олиб, бор кучи билан
Улоқтириди харсангтошни; дарвозанинг икки илгаги
Чўрт узилиб, залвар харсанг тушди қопқа ичкарисига.
Қопқа мунгли ғижирлади; дош бермади улкан танба ҳам:
465. Пачақланган тавақалар гоҳ очилиб, гоҳ ёпиларди;
Шунда олға отилди нақ бўронли тун янглиғ шиддатнок
Бузрук Ҳектор; икки найза ўйнар эди икки қўлида;
Яшин янглиғ мис совути ярақларди то бошдан-оёқ;
У кўзидан ўтлар сочиб дарвозага кириб борган чоғ
470. Йўлин тўса олмас эди ҳеч қандай мард — тангридан ўзга.
Деворни тез забт қилмоғин амр этди у ўз лашкарига
Шу заҳоти саркарданинг амри вожиб бўлди пайсалсиз:
Ялпи ҳужум бошланди тез — ким деворга тармапиб чиқар,
Кимлар ҳамла қиласи ҳар икки дарвозага. Қайга қарама,
475. Чекинарди ўзин қора кемалари сари данайлар;
Қоплаганди ваҳимали оҳу ғарёд бутун жанггоҳни.

ЎН УЧИНЧИ ҚҰШІК

КЕМАЛАР ЯҚИНИДА ЖАНГ

Зевс Ҳекторнинг лашкарини ахейларнинг қароргоҳига
Бошлаб келиб, ул мардларга раво қўрди мудҳиш азобда
Заҳмат чекиб олишувни, кемаларнинг рўйбарўсида.

Ўзи чашми тобонини олисларга — ботирлар эли

5. Мизияга, суворийлар ҳур диёри Фракияга
Ҳамда фақат сут билан кун кечиргувчи әнг адолатли
Аммо қашшоқ ҳиспомолглар заминига қаратди шу чоқ.
У мунаввар пигоҳини Троядан ўғирди мутлақ;
Зеро кўзи етар эди маъбуллардан энди ҳеч бирин
10. На Троя, на данайлар тарафда жанг қилмаслигига.

Илло, ҳушёр эди бу чоқ бузрук худо қодир Посейдон;
У Сам тоғин ўрмон билан бурканган әнг сар чўққисидан
Кузатарди қонли жангни. Ўша ердан бузрук Ида ҳам,
Троя ҳам, кемалар ҳам яққол кўзга ташланар эди.

15. Чиқиб денгиз қаъридан у ўтиаркап, трояликлар
Қуввасига дош беролмай чекинётган ахей лашкарип
Аҳволига ачинарди, қаттиқ ранжиб худованд Зевсадап.
Ул дарғазаб шаҳт ўрнидан туриб, тогдан туша бошлади;
Шитоб ила кетаётган бул тангрининг муқаддас поий
20. Остида тоғ ва ўрмонлар келар эди қаттиқ ларзага.
Посейдон уч қадам босди ва тўртинчи қадам қўйганда
Эгияга етди; ушбу манзилгоҳда хилват қўрғазда
Посейдоннинг нурафшон бир олтин қасри бор эди ажаб.
Кела солиб шу манзилга, мис туёғли ва ишак ёлли
25. Тулпорларин қўшиди дарҳол қўш гилдирак жангаробага,
Ўзи олтин совут кийди, ўнг илкига бағоят ноёб
Олтиң қамчи олиб, илдам чиқди порлоқ жангаробага:
Отлар денгиз тўлқинлари узра елди, — шунда наҳанглар —
Денгиз қаъни маҳлуқлари ёриб чиқиб тўлқин тўшини,
30. Танидилар ҳукмдорни, жавлон уриб отлар пойида;
Нақ поёндоz эди денгиз, — магрут отлар эса, қуюндек
Учар экан, аробанинг мис ўқига тегмасди нам ҳам;
Бул тулиорлар учайдан эди юнон қароргоҳига.

- Тенедос ва тик қояли Имбринг нақ оралиғида
35. Күрфаз бўлиб, унинг тубсиз қаърида бир улкан ғор бордир.
 Зилзилакор Посейдон шу ерда сақлар эди отларин;
 Шул ғорда у аробадан чиқардию тулпорларини,
 Пойларига олтин кишап урди, сўнгра амбар ем солиб
 Охурларга, ўзи ахей лашкари ёқ равона бўлди.
40. Данайларнинг кемаларин забт этмоққа ва ўзларини
 Буткул қириб ташламоққа азм қилган трояликлар
 Мисли ёнғин ёки селдек ёппасига Ҳектор ортидан
 Наъра тортиб борардилар оташин жанг иштиёқида.
 Лекин шу чоқ ер соҳиби, зилзилакор қодир Посейдон
45. Руҳлантириди юнонларни чиқиб теран уммон қаъридан.
 Ҳам зоҳирсан, ҳам саси-ла кириб Калхас қиёфасига:
 У энг аввал қалом айтди жангта ташна икки Аяксга:
 «О, Аяклар, чекнимоқни билмайдурган диловар эрлар,
 Фақат сизлар ахейларни ҳалокатдан ҳалос этгайсиз.
50. Гар бошқа ер бўлганида қўрқмас эдим, метин деворни
 Бузиб, бизнинг қароргоҳга кириб келган трояликдан;
 Ки уларга ҳамма ерда зарба бергай ахей лашкари.
 Лек бу ерда кўрмасайдик деб қўрқман қаттиқ талоғат,
 Зеро бунда нақ ёнғинде Ҳектор — ўзини қодир
55. Зевснинг ўғли деб билувчи Ҳектор — қилур лашкарбошилик!
 О, сизга ҳам боқий тангри мадад берса, ёр бўлса шояд,
 Бу — сизга ҳам, юраги йўқ лашкарга ҳам бўларди далда!
 Ҳекторни сиз, у нечоғлиқ қутурмасин ва керилмасин,
 Даф қилгайсиз улкан баҳрий кемалардан бугун албатта,
60. Бўлса ҳамки унга ҳатто чақмоқдорнинг ўзи раҳнамо!»

- Деди замин рукни қодир зилзилакор ва ўз асосин
 Теккиздю сертаҳдид куч бағишлади икки Аяксга;
 Енгиллашди ҳордикни тарқ этиб бутун оёқ-қўллари.
 Посейдоннинг ўзи жадал узоқлашиб мардлар қошидан,—
65. Мисли ожиз қуш пайига тушиб, юксак қоя бошидан
 Парвоз қилиб дала узра қанот қоқкан қарчигай янглиғ.
 Таниб қолди тангрини энг аввал Аякс Оилейзода
 Ва шу заҳот Теламоний Аяксга у юзланди бундай:
 «О, мард Аякс! Шубҳа йўқки, кемаларни қўриқламоқни
70. Амр этган зот боқий тангри эди Калхас тимсолидаги.
 Йўқ, у соҳибарам Калхас эмас эди, қушларга қараб
 Фол очувчи: мен тангрини орқасидан — у босган издан
 Ва пойидан таниб қолдим: тангриларни танимоқ осон.
 Мана, мен ҳам сезмоқдамен кўксимдаги тетик қалбимнинг
75. Қопили жангга аввалидан ҳам жўшқинроқ талпипётганин;
 Жангга шайдир чарчоқ билмас пойларим ҳам, билакларим ҳам».

Жасоратда қиёси йўқ Теламоний тез жавоб қилди:
«Тўғри, Аякс! Жангга ташна бул найзакаш билакларим ҳам,
Руҳим тетик, оёқларим ўз-ўзидан талпинур олға;
80. Сезяпман, Приам ўғли соҳибқирон Ҳектор-ла ёлғиз
Беллашмоқни истар кўнглим бу бешафқат муҳорабада».

Қалбларига парвардигор жо айлаган диловарликдан
Боши кўкка етган икки Аякс шундай гаплашардилар.
Лек Посейдон бу пайт қора кемаларнинг пойида, четда
85. Қалбларига дам берётган данайларни ундарди жангга;
Оғир жангда ҳолдан тойган аргосликлар, метин деворни
Бир ҳамлада янчиб ўтган троялик ёв рафторини
Кўрган ҳамон, исканжага олган эди қалбларин андуҳ,
Зафар қучган ёвни кўриб, кўзларидан оқарди «дув» ёш,
90. Ки иснодли ҳалокатдан, кўз етмасди ҳалос бўлмоқца.
Лек Посейдон дабдурустдан лашкар ичра намоён бўлиб,
Барчага куч бағишлади ва оёққа тургазди жадал.
Энг аввало у Тевкрга ва Лейтга уқидирди гапин,
Ундан сўнг шоҳ Пепелейга, Деепирга ва мард Фоасга,
95. Маҳоратли муҳориблар Мерионга ва Аптилохга.
Зилзилакор олпий мақом сўз-ла барин гайратлантириди:
«Уят сизга, о, навжувон аргосликлар! Умидвордимки,
Айнан сизлар ҳифз этурсиз бизнинг баҳрий кемаларимиз!
Баски сиз ҳам чекинмоқда экансиз жанг хавғидан чўчиб,
100. Демак ғаним бизни гориб этадирган машъум кун яқин!
О, тангрилар! Мен муаззам бир мўъжиза кўрмоқдадурмен!
Лек бул лаин мўъжизани рўй бермайди, дердим мен ҳаргизи:
Троянинг ўғлонлари, — ўрмонларда «пирр» этган қушдан
Чўчиб қочган, эртаю-кеч йўлбарс, бўри ва қашқирларга
105. Хўрак бўлган, жангга пошуд оҳуларга ўхшаб кетгувчи
Троялик азаматлар етди ахей кемаларига!
Бурун айнан шу йигитлар ахейларнинг иқтидорига,
Худди ожиз оҳулардек бир зум ҳам дош беролмасдилар.
Энди бўлса жанг қилурлар Троядан олисда, бизнинг
110. Кемаларнинг яқинида! Сабаби не? Сабаб — сардорнинг
Рафторию жангчиларнинг заифлиги. Мана шу лашкар
Саркардага аччиқ қилиб кемаларни хиғз этмоқдин
Бош тортмоқда, хоҳламоқда ёв қўлида ҳалок бўлмоқни!
Уялинглар: агар бизнинг энг муаззам ҳукмдоримиз
115. Агамемнон, соҳибқирон Ахиллесни таҳқирлагани
Ва гуноҳга ботганлиги филҳақиқат рост бўлганда ҳам,
Мажбурдирмиз бир зум ҳам тарқ этмасликка муҳоробани!
Тузатайлик хатони биз: соҳибдил зот мойилдир бунга.
Уят спзга, о, ахейлар! Лашкар ичра энг иқтидорли
120. Муҳориблар бўлсангиз ҳам, унутибсиз мардлик шавкатин!
Жанг майдондан олчоқ қўрқиб қочса агар, ранжимасдим ҳеч,

Лек ҳақлиман гар қўрқоқлик қилсангиз сиз қаҳрлапмоққа!
Ҳушиңгишни йигинг, дўстлар! Шалвираманг, заифлигингиш.
Бисёр оғат келтиражак бутун қўшин бошига ҳали!

125. Унумтманг эл маломатин! Шиддатли жанг бормоқда букун!
Қодир Ҳектор истеҳкомпинг қопқаларин ва занжирларни
Бузиб, узиб ўтиб, эди кемаларга қилмоқда ҳамла».

Зилзилакор шундай сўз-ла данайларни ундали жангга.
Шу заҳоти мард Аякслар теграсига лашкар тўпланди

130. Ва саф тортди мудҳиш метин девор каби. Ки на Афина,
Ва на Арей қувонмасдан туролмасди бу сағни кўриб.

Бузрук Ҳектор қўшинини кутар эди бу диловарлар:
Найзалари мисли тароқ, қалқонлари — сидирға девор;
Қалқон ила қалқон туташ, дубулғага туташ дубулға,
135. Одам ила одам кифтдош; аргосликлар шу қадар тифиз
Эдиларки, дубулғалар ярақларди бир бутун бўлиб;
Мисли илон тўлғанарди мис найзалар метин қўлларда;
Троялик қўшин ёққа тикилганди жангталаб қўзлар,

Лек Троя йигитлари сал олдинроқ ўтди ҳужумга;

140. Энг олдинда жўшқин Ҳектор төғ бошидан кўчган оғаткан
Харсанг янглиғ паррон этиб келар эди: кузги жаладан
Ҳосил бўлган даҳшатли сел чўнг қоянинг бир бўлагини.
Ўзи билан оқизгаんだ, ўшал бўлак йўлда дуч келган

Дараҳтларни босиб-янчиб, думалайди кенг водий сари;

145. То водийга етгунча у ҳеч нимадан тап тортмай, тикка
Паррон этган бўлса ҳамки, шу ерда «тақ» тўхтаб қолади,—
Ҳектор ҳам шу! Аввалига ўюонлар жасадларини
Босиб-янчиб, чодирлару кемаларин оралаб, денгиз
Соҳилига жадал чиқиб оламан, деб ният қилганди;

150. Лек мустаҳкам ва зич ахей сафларига рўбарў келиб,
Таққа тўхтаб қолди: шунда аргосликлар бўлиб ҳамжиҳат,
Шамширларин, икки учли найзаларин ишга солдилар
Ва Ҳекторнинг шум ҳамласин даф қилдилар — ки бу саркарда
Чекинаркан почор ёвнинг қуввасидан ларзага келиб,

155. Троянинг лашкарига бор овози ила ҳайқирди:
«О, Троя ва Ликия ўғлонлари, о, мард дарданлар!
Бардам бўлинг! Мени кўп вақт тўхтатомас ахейлар, ҳатто
Лашкарлардан тиклагудек бўлса ҳамки метиндек девор;
Тезда улар чекингайлар мис найзамнинг зарбидан, агар

160. Қодир худо, чақмоқдор Зевс сарвар бўлса менга бу жангда!»

Шундай дея шуркади у ҳар бир мардга куч ва жасорат.
Шу чоқ бирдан Приамзода мард Деифоб доирасимон
Қалқони-ла кўксин тўсиб, зафар қучмоқ иштиёқида
Жанг майдонга тез отилиб чиқди қалқон ҳимоясида.

165. Лек Мерион уни пойлаб отган эди порлоқ найзасип.

- Машъум найза кўн қалқонинг қоқ дўнгига санчилди бориб;
Бироқ найза тешолмади кўпни: банди синди қирсиллаб.
- Мерионнинг учқур ўткир новакидан қўрқан Деифоб
Кўн қалқонни шу заҳоти олди четга. Аммо қудратли
170. Мард Мерион ҳам зафардан, ҳам наизадап айрилганидан
Хуноб бўлиб орқасига — ёронлари сағнига қайтди;
Кейин эса, у кемалар ва чодирлар томон йўналди
Чодирпда сақлаб қўйган чўнг наизани олиб чиқсани.
- Лек авжипда эди уруп; еру қўкни босганди фарёд.
175. Теламоний Тевкр аввал · ийлқичи бой Менторнинг ўғли,
Приамнинг күёви — мард Имбрыйни йикди заминга.
Прпамнинг гайрникоҳ қизи бўлмис Медезикаста
Ила эру хотин бўлиб · яшар эди у Педаосда.
- Лек юонилар кўп эшкакли кемаларда босиб келган чоқ,
180. Илионга учиб келиб, кўп жасорат кўрсатди жангда;
Приам ҳам ўз ўғлидек эъзозларди уни қасрида.
Теламоний найза санҷди шу ботирнинг қулоқ·остига;
Шу заҳоти у юксак төғ чўққисида қаддин тиклаган
185. Ва сайёхга кўп олисдан маёқ янглиғ қўриниб турган
Аммо болта зарбасидан қулаб, шоху япроқларини
Ерга этган болут каби гориб бўлли қора заминга:
У қулаган заҳот ажиб совутлари жаранглаб кетди.
- Чопа кетди Тевкр унинг совутини ечиб олай деб.
Лекин Ҳектор буни кўриб Тевкрга ўқ узди камондан;
190. Тевкр·эса парроп этган ўққа базўр чап бериб қолди,
Аммо зое кетмади ўқ, — у шу топда жанггоҳга чиқсан
Ктеатзод Амфимахнинг сийнасига қадалди бориб;
У гурсиллаб қулаганди, совутлари · жаранглаб кетди.
- Амфимахнинг бошидаги гоят кўркам мис дубулгани
195. Ечиб олмоқ иптиди жасад томон отилди Ҳектор.
Аммо · буни кўриб қолган Аякс унга отди наизасин;
Найза Ҳектор баданини яралашга ожизлик қилди,
Ки пхота қилинганди бошдан-оёқ у мис совут-ла,
- Лекин Ҳектор қалқонига зарб-ла ботган Аякс наизасин
200. Қуввасидан чёкиноққа мажбур бўлди, икки жасадни
Ташлаб ортга; жасадларни аргосликлар судраб кетдилар;
Ктеатнинг ўғлини икки афиналик: жасур Стихий
Ва плоҳий Менесфейлар олиб кетди бандаргоҳ сари.
- Ментор ўғли Имбрыйни эса, мудом диловарликка
205. Интилувчи икки Аякс, худди ўткиртиш кўппаклардан
Төғ эчкисин тортиб олиб тишлаганча қонли оғзида,
Қуюқ ўрмон ичра мағрур бораётган арслонлардек,—
Имбрыйнинг жасадини икки Аякс баланд кўтариб,
- Совутини ечдилар, сўнг Амфимахнинг қасдига, унинг
210. Шилқ осилган калласини Оилейзод қилич-ла узди

Ва коптоқдек улоқтириди уни ёвнинг қўшини ёққа,
Калла Ҳектор оғига бориб тушиб, ботди тупроққа.

Зилзилакор Посейдон ўз набираси Ктеатзода
Амфимахнинг машъум жангда ўлганидан кўп ғазабланди.

215. Шу ғазаб-ла у кемалар ва чодирлар томон йўл олди
Ва жамики юнонларни руҳлантириб қўнглини кўтариб,
Йўл-йўлакай оғат солди троялик қўшин бошига.

Йўлда унга тўқнаш келди найзаандоз шоҳ Идоменей.
Келарди у, ҳозиргина тиззасидан яраланган ва

220. Уникига олиб келиб ётқизилган дўсти ёнидан.
Дўстига у табиб чорлаб, энди ўзи қайтарди жангга:

Ки олишмоқ истагида ёнар эди ҳамон бу ўғлон;
Соҳибқирон Посейдон шул азаматга деди юзланиб
Овозини Плевронда, Қалидоннинг ҳамма ерида

225. Подшо бўлган ва барча эл худо каби мұқаддас билган
Андремон ўғли Фоас овозига тақлид қилганча:
«О, Критнинг ҳукмдори, сўйла, қани, қайга йўқолди
Ахейларнинг ёвга қиммоқ бўлган таҳдид, пўписалари?»

Идоменей эътиroz-ла жавоб қилди дарҳол тангрига:

230. «Билишимча, ахейларда гуноҳ йўқ ҳеч, Андремонзода!
Биз ҳар ишга қодирдурмиз, тайёрдурмиз жанг қилмоққа ҳам;
Мараз қўрқув исканжага ололмагай ҳеч биримизни;
Ҳеч кас мушкул жангни ташлаб бегамликка ўгирамди юз;
Лек чоғимда, қудратли Зевс бизни бунда — ҳур Эллададан
235. Йироқ элда хоки туроб бўлишимиз ихтиёр қилган!
Мудом руҳи тетик Фоас о, соҳибдил Андремонзода,
Доим далда берардинг сен жасоратни унутганларга,
Энди ҳам сен узоқ кетмай ҳар бир қалбни мардликка унда!»

Зилзилакор Посейдон ҳам жавоб қилди Идоменейга:

240. «О, критлик муҳориб шоҳ! Бугун жангни ҳеч эҳтиёжсиз
Тарк айлаган ҳар битта эр қайтласин ҳеч ўз ватапига
Ва итларга хўрак бўлсин Троянинг бўсағасида!
Юр, қуроллан, ёнимга тур, жанг қилайлик ҳамжиҳат бўлиб;
Шояд бир оз далда бўлса рафтормиз икковимизнинг.
245. Ожизлар ҳам улкан кучdir, гар ҳамжиҳат бўлсалар жангда;
Бизлар эсак энг қудратли зотлар ила ҳам беллашганимиз».

Дея тангрини одамзоднинг қирғинига юз тутди яна.

Идоменей эса кириб ўз муҳташам қароргоҳига,
Сердабдаба совут кийди ва қўш найза олди қўлига.

250. Ул мунаввар Олимпдан Зевс бандаларга ғойибдан дарак
Бермоқ учун отган чақмоқ қандай паррон қилса ярақлаб,
Чопаётган Идоменей совути ҳам чақнарди шундай.
Дуч келди у номвар жангчи Мерионга чодир олдида.

- Бу ёқса у янги найза учун шошиб келаётганди.
255. Идоменей уни кўриб, шундай савол ила юзланди:
 «Жигаргинам, азиз дўстим, чаққоноёқ Молий Мерион,
 Нечун келдинг бешафқат жанг ва жанггоҳни тарк этиб буён?
 Сўйла, азоб чекурсенми мис найзанинг жароҳатидан,
 Е жанггоҳдан менга бирон янги хабар келтирурсеними?
260. Кўурсанки, ўзим ҳам жанг истагида жангтоҳ борурмен!»
- Фаросатли Мерион ҳам жавоб қилди Крит шоҳига:
 «Идоменей, Крит элин мис совутли лашкарбошиси,
 Қароргоҳга келмоғимдан мақсад — найза олмоқдир сендан.
 Олган заҳот қайтгум яна; синдиридим мен ўзимникини
265. Иқтидорда қиёси йўқ Деифоб-ла олиша туриб».

- Крит элин ҳукмдори деди яна шоҳ Мерионга:
 «Найза даркор экан сенга, чодирга кир,— девор ёқалаб
 Бир эмас, нақ йигирмалаб найза турур, — танлаб олавер.
 Троянинг жанггоҳида ўлжак қилиб олганиман барин.
270. Дадил айтгум, мен ёв ила жанг қилганди қочмам узоққа,
 Шу сабабли чодиримда беҳисобдир мис қалқонлару
 Найзалару ғоят ҳашам дубулғалар ва зирҳ либослар».
- Яна унга жавоб қилди заковатли жангчи Мерион:
 «Шоҳ, менинг ҳам чодиримда ва кемамда бундай ўлжалар
 275. Беҳисобдир; аммо кемам ва чодирим анча олисда.
 Менга ҳам ҳеч бегонамас қонли жанглар, ҳарбона шавкат:
 Низокаш жанг бошланган он мен ўзим ҳам азаматларининг
 Ўрни бўлмиш — олдинги саф томон ўтиб жангга киурман.
 Балки, қандай жанг қилишим ўзга абжир аргосликларга
 280. Маълуммасдир; лек сен яхши билсанг керак жасоратимни?»

- Крит элин ҳукмдори яна жавоб қилди дўстига:
 «Воқифдуман шавкатингдан, гапирмасанг ҳам бўлур менга.
 Қани, бизни пистирмага юборсинлар мардлар қатори
 (Ки ҳар эрнинг жасорати аён бўлур шу пистирмада;
285. Дарров кўзга ташланади бундай жойда қўрқоқ ҳам, мард ҳам:
 Қўрқоқ эрпинг ранги дарҳол ўзгаради, қони қочади;
 Така-пука юраги ҳам йўл қўймайди дадил бўлмоққа;
 Гоҳ туриб, гоҳ чўккалайди, жой тополмай ўзин қўярга;
 Сийнасида беҳуд қалби тепади нақ безовта қушдай;
290. У ўлимни кутар, тиши такиллаб ва вужуди қақшаб.
 Марднинг ранги ўзгармайди, бир меъёрда уради қалби;
 Пистирмага мардлар ила илк бор келган бўлса ҳамки, у
 Ёнур тезроқ ғаним билан олишмоқлик иштиёқида),
 У ерда сен ҳам, Мерион, бўлур эдинг таҳсинга лойик!
295. Гар сен жангда, одам холис, яралансанг найза ё ўқдан,
 Аминманки, на эпсангда, на елкангда бўларди яранг:

Сен мардларга сардор бўлиб бошларкансан уларни жангга,
Найза, ўқни кўксинг ила, қорнинг ила қарши оласан.
Ке, қўй, гўдак болалардек алжимайлик бу ерда туриб,
300. Тагин битта-яримтадаи маломатга қолиб юрмайлик.
Қани, кириб чодиримга метин найза олиб қайтиб чиқ».

Шундан кейин, важоҳати Ареймонанд Мерион кириб,
Олиб чиқди ярақлаган учи мисдан ажалкаш найза,
Шоҳ ортидан юра кетди у жанг қилмоқ ишқида ёниб.
305. Жонкушанда Ареј, ўзи янглиғ кучли ва қўрқув билмас,
Жангда ҳатто довюраклар қалбига ҳам даҳшат солувчи
Ўз ўғлони — тангри Даҳшат ила чиқиб Фракиядан,
Эфиранинг халқига, ё соҳибқувва флегийларга
310. Қарши уруш очишганда, бу даҳшатнок қаҳҳор худолар
Қулоқ осмай на у, на бу халқининг оҳу иолалариға,
Қилгандинлар ато фақат бир томонга шон, ғолибият,—
Мерион ва Идоменей ҳам шу янглиғ дағдаға солиб
Нурағшон мис совутларда қонли жангга кириб бордилар.

Чаққоноёқ Мерион боз йўл-йўлакай юзланди шоҳга:
315. «Идоменей, сен қай ерда душман ила қилмоқчисан жанг?
Очиқ айт — ўнг қанотдами, ўртадами, ё чап қанотда?
Назаримда, ҳаммадан ҳам бу томонда жингалак сочли
Аргосликлар мадад кучга кўпроқ муҳтож кўринадилар».

Мерионга критликлар саркардаси жавоб айлади:
320. «Йўқ, кемалар марказини муҳозафа қилур бошқалар:
Икки Аякс ила Тевкр — яъни ахей халқи ичидা
Энг зўр мерган ва пиёда жангларда ҳам қиёси йўқ мард;
Ҳа, у ерда қонга тўймас асов Ҳектор Приамзоданинг
Суробини тўғрилашга қодир куч бор, гарчи жанггоҳда,
325. Жами лашқар ичиди у бўлса ҳамки энг иқтидорли!
Аммо Ҳектор ахейларнинг жасоратин бартараф қилиб,
Қирқиб билак кучларини, жон-жаҳд ила жанг қилганда ҳам,
Бироргина кемамизга ўт қўйишга етмайди қурби,
Зевснинг ўзи кемаларга оташ машъал отмаса магар.
330. Йўқ, йўқ, Аякс Теламоний фоний бўлиб дунёга келган
Ва Деметра неъматин еб катта бўлган, мисдан ясалган
Сплоҳнинг, ё харсангтошнинг зарбасидан яраланишига
Мойил бўлган ҳар қандайин азаматга ҳам бўш келмайди —
Ҳа, ҳаттоки қўшиннларнинг маҳвкори Ахиллесга ҳам;
335. Faқат чаққоноёқликда бас келолмас у Пелейзодга.
Қани, тезроқ қўшиннинг чап қанотига етиб борайлик
Ҳамда шоҳид бўлайлик: биз ўзгага шон келтирамизми,
Е ўзимиз бу жанггоҳда шон-шарафга эришамизми!»

- Шу каломдан сўнг Арейваш мард Мерион сафнинг олдида
340. Елдек учди етмагунча токи тайин қилинган ерга,
Фоят зариф совут кийиб жанггоҳ ичра мисли машъалдек
Лов-лов ёниб бораётган Идоменей ила дўстини
Кўриб қолган ёв баробар ҳайқирганча ўтди ҳужумга,
Қизиб кетди қонли уруш кемаларнинг пойида шу оى,
345. Саратонда дабдурустдан эсиб келган кучли шамолдан
Ҳосил бўлур машъум қуюн ва тобора авжга чиқаркан,
Замин узра ётган чаңгни кўтаради осмон-фалакка,
Ўртадаги жанг ҳам шундай ваҳшиёна авжга минарди:
Ки ҳар битта мард муҳориб бир-бирини ҳалок этмоқлик
350. Ниятида ённиб, учли наизалар-ла жанг қилар эди.
Оғаткаш ва ўрмон янглиғ зич наизалар босиб кетганди
Жанггоҳнинг чор атрофини; бошлардаги олов сингари
Порлаётган сарпӯшларнинг, зирхларнинг, ғоят нурағишон
Қалқонларнинг ярақлаши, жанг майдонда ҳеч шафқат билмай
355. Олишётган йигитларнинг кўзларини қамаштиради.
Кимда-ким бул қирғинбарот жангни кўриб сесканмасао
Мароқланса, ҳузур қиласа, — ўшал асл диловар эрдир.

- Ха, Кроннинг икки ўғли икки тараф бўлиб жанггоҳда,
Ёғдиарди шупдай оғат икки халқнинг бошига тинмай,
360. Шон бағишлаб Ахиллесга, ғолибият бахши этар эди
Приамзода Ҳекторга ва Трояннинг лашкарига — Зевс,
Валекин Зевс ул муаззам Трояннинг бўсағасида
Данайларга буткул қирон келтирмоқчи эмасди асло;
У Фетида ила унинг ўғлига ён босарди, холос.
365. Лек Посейдон сатҳи кўпик теран уммон қаъридан яширин
Сузиб чиқиб, троялик ёв кучидан енгилаётган
Донайларга далда берар эди, ўзи қатнашиб жангга.
Оғасидан хафайди у, ёзгиради, газабланарди.
Бир ота ва бир онанинг фарзандииди бу икки худо;
370. Лек Зевс олдин туғилганди, инисидан кўпроқ биларди,
Зевсдан қўрқар, унга қарши бош кўтармас эди Посейдон.
Мардум келбат бўлиб тангри, данайларни ундарди жангга.
Кўп одамнинг бошин еган, ғоят пишиқ қилиб эшилган
Адоваткаш ва қиронли жанг арқонин бул икки тангри
375. Тортар эди икки халқнинг боши узра гоҳ у, гоҳ бу ён.

- Идоменей — сочига оқ оралаган саркарда, шу чоқ
Қўшин билан ёвга ҳужум қилган эди, — ёв қочди ортга;
Шундан кейин ҳалок этди у, яқинда жанг даъвати-ла
Трояга етиб келган кабезлилк мард Офрионейни.
380. У Приамнинг соҳибжамол фолчи қизи Кассандрани
Қалин ҳақи тўламасдан хотинликка олмоқчи эди,
Эвазига жанггоҳ ичра жавлон уриб, мардлик кўрсатиб,

- Мис совутли данайларни Троядан қувмоқчи эди.
 Чол ҳам улга бермоқликка рози эди Кассандрани, —
385. Орфионей шундай тотли орзу билан жангга кирганди.
 Идоменей метин учли найзаси-ла жароҳатлади
 Ул магурни: унга паноҳ бўлолмади обдор мис зирҳ ҳам:
 Ўткир найза тешиб ўтиб унинг жисмин, қорнига кирди;
 «Гурс» ийқилди у заминга ва ҳайқирди музaffer шунда:
390. «Офрионей! Мен сени энг бузрук инсон деб ҳисоблардим
 Агарда сен Дарданийга берган барча ваъдаларинга
 Вафо қилсанг: сенга қизин бермоққа аҳд қилган эди чол.
 Биз ҳам сенга ваъда қилиб, бажарумиз ваъдан ҳалол:
 Агамемнон қизларидан энг сулувин берумиз сенга;
395. Аргосдан биз қайлиғингни келтирамиз олиб бу ерга
 Гар Приамнинг ҳашаматли, обод шаҳрин вайрон қилсанг сен,
 Юр мен билан: кемаларнинг яқинида никоҳ шартларин
 Келишамиз; биз ҳам хасис совчилардан эмасмиз сепга».
- Шундай деб, у жанггоҳ аро судраб кетди мурда пойидан,
 400. Вале Азий пешвоз чиқди марҳум учун қасос олмоққа,
 У пиёда келар эди; орқасидан пишқириб, елиб
 Келаётган икки отни бошқарарди жиловдор дўсти;
 У маҳв этмоқ ниятида, ҳамла қилди Идоменейга;
 Лек паҳлавон Идоменей ундан олдин чаққонлик қилиб
405. Фанимнинг кекирдагига тешиб ўтди найзаси ила.
 У қулади эман каби, кумуш баргли терак сингари,
 Ехуд ўрмон кесувчилар тоққа чиқиб, болталар билан
 Кема учун танлаб чопган энг азим туп қарағай янглиғ:
 Азий ҳам ўз аробаси яқинида шундай ётарди
410. Тишларини гижир қилиб, қонли ерни чангллаганча.
 Лекин унинг жиловдори эс-ҳушини йўқотиб қўйиб,
 Рангি ўчиб, серрайганча турар эди отларни четга
 Буриб, ғаним ҳамласидан қочишига ҳам қолмасдан ҳоли.
 Шунда бирдан мард Антилох елиб келиб жароҳатлади
415. Жиловдорни: унга паноҳ бўлолмади обдор мис зирҳ ҳам:
 Ўткир найза тешиб ўтиб унинг жисмин, қорнига кирди;
 У оҳ уриб муҳташам жангаробадан қулади ерга.
 Саховатли Нестор ўғли ёш Антилох трояниклар
 Орасидан ҳайдаб кетди тулпорларни ахейлар томон.
420. Шунда Азий ўлимидан қаттиқ қайгу чеккан Деифоб
 Крит шоҳи яқинида келиб, отди порлоқ найзасин.
 Илло ҳушёр шоҳ ажалкаш мис найзага чап бериб қолди;
 Қат-қат ҳўқиз терисидан ясалган ва гир айланаси
 Асл мисдан, ич томонда кўндаланг қўш тутқичи бўлган
425. Улкан қалқон панасига олди бутун вужудипи у;
 Найза шоҳнинг боши узра нақ яшиндек паррон этаркан,

- Қалқон четин ялаб ўтди, метин қалқон даранглаб кетди.
 Лек қудратли қўлдан учган порлоқ найза зое кетмади:
 Найза бориб Ҳиппас ўғли — Ҳипсенорниинг алп сийнасига
 430. Санчилди-ю, мадорини олди шу чоқ тиззалиридан.
 Бу зафардан кўнгли тоғдай кўтарилган Деифоб деди:
 «Йўқ, армонда кетмас энди ботир Азий; у Аидпинг кенг
 Ҳопқасидан зулматгоҳга кирав экан руҳи бўлур шод:
 Зеро, лойиқ ҳамроҳ топиб йўлладим мен ул паҳлавонга!»
435. Такаббурнинг бул қаломи юпонларни ранжитди ёмон,
 Ҳаммадан ҳам қаттиқ ботди Аптилохнинг теран қалбига.
 Лек у ғамнок бўлса ҳамки, ташламади дўст жасадини;
 Чопа келиб ҳифз қилди уни обдор қалқони ила
 Бу пайт унинг ёронлари навқирон мард Аластор ила.
 440. Эхийзода Мекистейлар Ҳиппас ўғлин кўтариб қўлга,
 Бандаргоҳга томон олиб бораардилар, мунгли фарёд-ла.
- Идоменей жону жаҳд-ла олишаркан, хоҳ ёв бошига
 Қабристоний зулмат солиб, хоҳи ўзи жон фидо қилиб,
 Ахейларнинг фалокатин аритмоқни ўйларди мудом.
 445. Тангриларнинг арзандаси — Эзиетнинг ўғли, Троя
 Кўшинининг шон-шавкати Алкафойни — Аххиз күёвия
 (Аххиз ила хотинининг суюк қизи Ҳипподамия
 Завжа эди Алкафойга: бу қиз барча дугоналари
 Орасида таровати, заковати ва рафтари-ла
 450. Порлар эди: боз устига, Троянинг энг соҳибкарам,
 Хуш саодат фуқароси бу дилбарга бўлганди шавҳар)
 Идоменей қўли билан ҳалок этди шу чоқ Посейдон
 Ва сўндириб кўз нурини банд айлади чаққон оёғин:
 У на қоча олди ортга, на панага ололди ўзин;
 455. У қўрқувдан мисли азим туп дараҳтдек, қоқсан қозиқдек
 Қимир этмай туарар эди, шунда унинг алп сийнасига
 Найза урди Идоменей ва жангларда ўз соҳибининг
 Жонига кўп ора кирган либосини ёриб юборди;
 Иқтидорли зарбадан зирҳ ҳазин сас-ла йиртилиб кетди;
 460. Маҳв этилмиш қулаб тушди санчилгаиди найза юракка;
 Найза бандин тебратарди талвасада тепаётган қалб;
 Лек ажалкаш Арей тезда қалб қуввасин сўндириди буткул,
 Наъра тортидни Идоменей хушнуд бўлиб ўз зафаридан:
 «Хўш, Деифоб, муносибми олган учим? Бир дўст ўрнига
 465. Учта ёвни маҳв этдим! Кериласан фақат оғизда!
 Қани, яқин келиб мен-ла ўзинг ҳам бир олишиб кўр-чи:
 Қандайлигин кўрасан Зевс қавми бўлмиш Идоменейнинг!
 Зеро Минос — Крит шоҳи тангри Зевсдан туғилган эрур.
 Доно Минос ота бўлди шавкатли шоҳ Девкалионга;
 470. Девкалион эса мени — худди йўқ Крит элида

Беҳисоб ҳалқ ҳукмдори бўлмиш мени бунёд этганди;
Энди бўлса денгиз оша етиб келдим оғат солгани
Сенинг ҳамда отангнинг ва бутун шаҳар аҳлини бошига!»

Деифоб ҳам ортга қайтиб бирон мардни ёнимга олиб

475. Сўнг майдонга чиқсаммикин, ё бир ўзим Идоменей-ла
Жанг қилсамми экан, деган ўйга бориб мушавваш бўлди.
У Энейни чақирмоқни маъқул кўрди мададкорликка.

Эней орқа томондаги лашкар аро турарди бекор:
Троянинг шоҳидан у ҳар галгидек даргазаб эди*

480. Ки, қария қадрламас эди асло бу диловарни.
Етиб бориб паҳлавоннинг қаршисига, шундай деди у:
«Ботир Эней, троялик эл сultonи, гар күёвингга
Қайғурётган бўлсанг, унинг хуин олмоқ учун жангга кир.
Орқамдан юр, уни ҳифз қиласийки, ул муҳтарам зот
485. Сен гўдаклик чоғда сени ўз уйида тарбиялаган.
Энди уни ҳалок қилди соҳибқудрат Девкалионий».

Шундай деб у ғулғулага солди Эней кўксида қалбин.

Эней қаҳру ғазаб билан Идоменей томон отилди,
Илло қўрқоқ гўдак янглиғ зинҳор ортга қочмади у мард:

490. Тоғ ораси, хилват ерда овчиларга рўбарў келган
Ваҳший қобон тукларини таҳдидона тиккайтирганча,
Ишониб ўз қудратига қимир этмай кутарғанимин;
Кўзларидан ўт чақнатар, иршайтириб сўйлоқ тишларин,
Тозилару овчиларга қарши ҳамла қилмоқчи бўлар,—

495. Идоменей ҳам бўрондек келаётган муҳориб жангчи
Анхизийни ўз жойидан ҳеч жилмасдан шундай кутарди;
Фақат шуки, жанг-жадалда чиниққан ўз ёронларини:
Саркардалар — Аскалафу Антилоҳу, Афарей, Дейпир,
Мерионни наъра тортиб ўз ёнига чорлай бошлиди;

500. Чорлар экан, баландпарвоз қалом ила шундай нутқ айтди:
«Дўйстлар, келинг, кўмак беринг, ёлғиз қолдим, иҳота қилинг!
Менга ҳужум қилаётган жўшқин Эней сердаҳшат ғоят;
У оғаткаш жангда ғоят қудратлидир лашкарлар аро;

505. Боз устига, у ёш ҳали, ёшлиқ эса ҳадсиз қуввадир.
Гар Эней-ла ёшимиз тенг бўлгандайди руҳимиз каби,
Ё у зафар қучар эди, ёхуд мен бу муҳорабада!»

Шундан кейин, ҳамма бир жон, бир тан бўлиб, Девкалионий
Теграсига жам бўлди ва қалқон ила тўси тўшларин.

Бу томонда наъра тортиб Эней ҳам ўз сафдошларига.

510. У Парисни, Деифобни, Агенорни, хуллас, жамики
Сардорларни тортиб жангга; Анхизийга эргашди ҳамма:
Ки сувлашга кетаётган сурув-сурув қўйлар, қўчқорга
Худди шундай эргашурлар, буни кўрган чўбон суюнар,—

Орқасидан келаётган тўда-тўда лашкарни кўриб
515. Соҳибарам Эннейнинг ҳам кўнгли шундай ёришиб кетди.

- Алкафойниш атрофида пайзабозлик жангни бошланди.
Ярақларди чўнг найзалар, муҳориблар кийган совутлар
Мудҳиш садо чиқаради қўшиналарнинг тўқнашувидан.
Шу чоқ икки мард муҳориб — Идоменей ва Ахиззода, —
520. Иккovi ҳам Ареймонанд диловарлар, — чиқди ўртага
Бир-бирини маҳв этмоқлик илинжида шум найза ила.
Аввал Эней найза отди қулочкашлаб Идоменейга;
Сезиб қолиб у зарбани, фалокатга чап берди чаққон.
Шунда жасур Ахиззийнинг метин илки итқитган найза
525. Зое кетиб, она-Ерга санчилганча тебраниб қолди.
Идоменей эса санчди найзасини Эномаосга;
Найза ёриб марднинг зирҳин юлиб чиқди ичак-човогин:
У заминга қуладио чанглалди қўллари ерни.
Идоменей тортиб олди мис найзасин мурда жисмидан;
530. Лек жасаднинг совутларин улгурмади ечиб олмоққа:
Еғдиарди ёв найзалар Идоменей бошига дўлдай.
Унинг пойи ўз найзасин орқасидан югуrolгудек
Ебегона найзадан жон сақлагудек чаққон эмасди.
Шу боис у собит туриб, даф қиласарди машъум офатни;
535. Чунки жангдан қочмоқ учун, оёғида йўқ эди мадор;
У оҳиста чекинарди. Деифоб ўқ узди яна унга қаратади.
Зеро мудом газабланар эди ул мард Идоменейдан.
Ўқ бу гал ҳам четга кетиб, яралади Ареј ўғлини:
Ажалкаш ўқ Аскалафнинг елкасини ёриб юборди.
540. Шунда қулаб заминга у чанглалди она тупроқни.
Лек жонзодлар кушандаси тангри Ареј ғофил қолганди.
Ўз ўғлининг жангда нобуд бўлганидан, апча вақтгача:
У Олимпнинг чўққисида сарпадар Зевс иродаси-ла
Зар булутлар паноҳида ўтиради; ўзга худолар
545. Ҳам шу ерга йигилганди, четлатилиб жанг майдонидан.

- Аскалафнинг теграсида борарди жанг, әнди шиддатли
Мана, юлқиб олди унинг бошидаги дубулғасини
Мард Деифоб: лек Арејваш шоҳ Мерион югурга келиб,
Найза билан кағандуздинг ўнг қўлини жароҳатлади;
550. Кўз тешиги бор дубулға ерга тушиб жаранглаб кетди.
Мард Мерион яна ғапим тўдасига ўқдай отилиб,
Юлқиб олди Деифобнинг мушагига ботган найзани.
Сўнгра яна чекинди у ўз қуролдош, дўстлари томон;
Деифобни қўлтиғидан олиб унинг укаси Полит,
555. Машъум жангдан олиб чиқиб, отлар турган ерга кузатди:
Жанггоҳнинг бир чеккасида жиловдори жангаробага

Қўшиб учқур тулпорларни кутар эди ўз соҳибини;
Отлар уни Трояга олиб кетди: ярасидан қайнаб чиқарди
Қон булоқдай; инграиди у аламли дард изтиробидан.

560. Лек бошқалар олишарди. Мудҳиш фарёд тутганди қўкни.
Жўшқин Энней чопиб бориб, тажовузга шайланган жангчи
Калеторий Афарейнинг кекирдагин тешди найза-ла:
Ёнга оғди унинг боши; қалқон ила дубулға босди;
Оқибат, жон кушандаси — ўлим уни олди бағрига.
565. Несторзода кўриб қолиб Фооннинг терс ўгрилганини,
Хамла қилди унга ва ўнг биқинидан энсасигача
Ўтган пайни чўрт уздию бечорани маҳв этди буткул;
Гандираклаб кетди Фоон; у заминга йиқилар экан
Еронлари турган ёққа чўзди титроқ қўлларин беҳол.
570. Нестор ўғли елиб келиб ёв совутин еча бошлади
Олазарак бўлиб ҳарён; ғаним уни ҳалқага олиб
Ўқ ёғдирди марднинг улкан қалқонига, лек бўлмади наф;
Биронта ҳам ўқ тегмади Несторийнинг оқ баданига:
Қодир худо Посейдоннинг ўзи уни — ўз эркасини
575. Хамма ерда паноҳига олар эди ўқ ёмғиридан:
Ки бул тангри юрар эди ағёр ичра, кетмай узоққа;
Илкида жим турмас найза, силкитарди ҳамиша уни;
Интиларкан у жанг сари, отмоқ бўлар эди найзасин
Ё олисда олишётган ғанимини нишонга олиб,
580. Еки уни санчмоқ бўлар яқиндаги ёвга аямай.

- Лек Адамас Азийзода кўриб қолиб уни жанг аро,
Хамла қилди ва зарб урди қалқонининг қоқ ўртасига;
Аммо қорасоч Посейдон қаҳрамоннинг умрида илк бор
Иқтидорин қирқиб, буткул найза зарбин сўндириди мутлоқ:
585. Ярим найза куюқ қозиқ янглиғ қолди қоқилганича
Дўнг қалқонга, ярми эса, синиб тушди заминга шу чоқ,
Азийзода ўз дўстлари томон қочди ўлимдан қўрқиб.
Лек Мерион тезда уни қувиб етиб, порлоқ найзасин
Киндиги ва уягининг ўртасига санчди бешафқат.
590. Бу жароҳат бахти қаро бандалар-чун азобдур гоят:
Шу еридан яраланган ёв найзага юзтубан қулаб,
Чарх урганча тиширчилай бошлади жон талвасасида
Подачилар нўхта солиб етаклаган асов буқадек,—
У ҳам шундай питирларди: лек бу азоб бормади кўпга:
595. Мард Мерион келиб, машъум найзасини унинг жисмидан
Тортиб олди ва ёвнинг кўз олдин тўсди ўлим пардаси.

Бу пайт Ҳелен улкан шамшир ила урди фракиялик
Деипирнинг чаккасига — учирворди дубулғасини.

- Ерда, лашкар пойи узра у ён-бу ён думалаб ётган
 600. Дубулғани бир аргослик кўриб қолиб, кўтариб олди;
 Деиширнинг кўз олдини зим-зиё тун чулғади шу он.
- Соҳибқирион Менелайнинг раҳми келди мард Деиширга;
 У Ҳеленга зарба бермоқ илинжида ўткир найзасин,
 Силкитганча олға чиқди; Ҳелен тортди камон чилласин.
 605. Икковлари тўқнашдилар: бири найза қулочкашлаган,
 Бири эди узмоққа шай камонининг чилласидан ўқ;
 Шу чақ Ҳелен Менелайнинг кўксин пойлаб патли ўқ узди.
 Лек ўқ марднинг қалқонига бориб тегиб, чекинди сачраб.
 Боди мурод эсган чоғда кенг хирмонда дон шопирётган
 610. Бободеҳқон курагидан лўя, нўхот қандай соврилса, —
 Иқтидорли Менелайнинг совутига келиб урилган
 Ӯқлар шундай сачрар эди жағнг майдонин ҳар томонига.
 Атрейзода мард Менелай ўз найзаси ила Ҳеленинг
 Порлоқ камон тутган илкин яралади шу чақ дафъатан;
 615. Найза қўлни тешиб ўтиб михлаб қўйди уни камонига.
 У ўлимдан қочиб дўстлар паноҳига интилар экан,
 Найза ерда судраларди шалвираган қўлига кириб.
 Лек Агенор хаолос этди унинг қўлин ёвуз найзадан;
 Сўнгра майин боғич ила боғлаб қўйди у моҳирона,
 620. Ки у доим олиб юрар эди буни саркарда учун.
- Бу аснода, Менелайга ҳамла қилди қодир Пизандр:
 Аччиқ қисмат — ажал бошлаб келган эди уни бу ерга,
 Шу отапин жанггоҳ аро, о, Менелай, сенинг қўлингда
 Маҳв бўлмоқ ёзилганди ул марднинг шўр пешонасига.
 625. Бир-бирлари томон юриб, улар бир оз яқинлашишгач,
 Шоҳ Менелай найза отди — аммо хато кетди найзаси.
 Лек Пизандр отган найза Менелайнинг дўнг қалқонига
 Бориб теккан бўлса ҳамки, аммо уни теша олмади:
 Метин қалқон бўш келмади; найза банди чўрт синиб кетди.
 630. Суюнганди мард Пизандр, — умид қилган эди зафарни.
 Лек Менелай кумуш нақшли шамширини суғуриб қиндан,
 Ҳамла қилди Пизандрга, у ҳам дарҳол қалқон ичидан
 Фоят гўзал, узун, силлиқ зайдуванд мис ойболтасини
 Чиқардию икковлари қайта бошдан олиша кетди:
 635. Менелайнинг от ёлли мис дубулғасин қоқ чўққисига
 Зарба урди мард Пизандр; Атрейзода эса ғанимнинг
 Қаншарига солди шамшир: ки бошчаноқ қисирлаб синиб,
 Икки кўзи қонли ерга оқиб тушди ситилиб чиқиб;
 Узи эса қулав тушди замин узра; шунда музазффар
 640. Шоҳ Менелай тираб туриб бул жасаднинг кўксига пойин,
 Совутларин очиб олди ва керилиб шундай сўз деди:
 «Касби-кори қирғин бўлган о, сиз, номард трояликлар,

- Барчангиз ҳам бардаргоҳни худди шундай тарк әтажаксиз!
 Бир вақт мени кўп шарманда қилгандингиз, қутурган итлар,
 645. Ки кўрмаган бутун жаҳон ундан озор ва бадномликни!
- Ҷақмоқдор Зевс ғазабидан ҳам сизлар ҳеч ҳайиқмадингиз;
 Лекин шоҳид бўласиз, Зевс, — меҳмондўстлик пушти паноҳи,—
 Бир кун келиб албат вайрон қилгай азим Троянгизни!
- Азиз меҳмон бўлиб келиб сиз уйимга, навниҳол завжам,
 650. Ҳам беназир ҳазинамни разилларча ўғирладингиз!
- Энди бўлса, бизнинг баҳрий кемаларга ўт қўйиб буткул,
 Жами ахей мардларини битта қўймай қирмоқ бўласиз!
- Аммо қанча қаттол бўлманг, тапобингиз тортилгай охир!
 Олимплик Зевс! Дейдиларки, фонийлар ва боқийлар ичра
655. Сен заковат соҳибисен. Ҳамма нарса сенинг измингда.
 Баски шундай экан, о, Зевс, нечун бул шум муҳорабада
 Қаттолликни қўймай мудом урушётган фригиялик
 Зўравон ва ғаддорларга лутф қилурсен, шағе бўлурсен?
 Иисон қонур ҳар нарсага: хушсаодат муҳаббатга ҳам,
660. Уйқуга ҳам, қўшиққа ҳам, бекусур ва латиф рақсга ҳам;
 Булар бари одам учун матлуброқдир жангта нисбатан;
 Лек Троя аҳолиси урушга ўч одамлар экан!
- Деб саркарда шоҳ Менелай қайноқ қонга бўялиб ётган
 Жасаднинг ҳарб либосларин ечиб, берди ўртоқларига;
 665. Ўзи қайтди яна лашкар орасига — олдинги сафга.
 Пилемений Гарпалион ҳамла қилди бу ерда унга:
 Трояга келган эди у эъзозли падар ортидан,
 Лек уйига қайтмоқ насиб бўлмади бу баҳти қарога!
 Чопа келиб Менелайнинг қалқонига найза санҷди у,
670. Вале ўткир силоҳи-ла тешолмади у мис қалқонни;
 Шу заҳоти ёронлари томон қочди ўлимдан қўрқиб,
 Яна ғаним ўқи қувиб етмасин, деб аланглаганча.
 Лек Мерион зарба берди бу қочоққа мис найза ила;
 Найза унинг ўнг думбасин ёриб кириб, сийдик қопини
675. Тешиб ўтди ва тақалди етиб бориб қов суюгига.
 У шу ерда, азиз дўстлар даврасида ғужанак бўлиб
 Жон бераркан, ерга ёмғир чувалчангি каби чўзилди;
 Ҳалқоб бўлди ярасидан оққан қони унинг остида.
 Атрофида садоқатли пафлагонлар парвона бўлди;
680. Жасадни жанграбада қузатдилар шаҳарга ғамгиш;
 Улар ила отаси ҳам аччиқ кўз ёш тўкиб борарди;
 Зеро ўлган ўғли учун ожиз эди у ўч олмоққа.

Лек Парисда түғён қилди одилона қасос туйгуси:
 Бир вақтлар борганди у пафлагонлар юртига ҳамда
 685. Азиз меҳмон бўлган эди Гарпалион кошонасида;
 Александр шу мард учун қасос олиб отди патли ўқ.

- Қўшин ичра Эвхенор ҳам бор эди, у — асли коринфлик,
 Бой ва машҳур; соҳибкарам Пелииднинг ўғлони эди.
 Қисматининг машъумлигин била туриб келганди жангга.
 690. Зеро ота таъкидлагач эди унга қайта ва қайта:
 — Сен ё оғир хасталикдан ўз уйингда қазо қиласан,
 Ёки ҳалок бўлажаксан ёв зарбидан кема пойида.
 Лек Эвхенор ахейларга таҳқирона бож тўламоқдан
 Ҳамда оғир хасталикдан қутулмоқни истаган эди.
 695. Парис шул мард чаккасини — қулоқ остин тешиб юборди,
 Шу он жони узилдию мудҳиш зулмат босди кўзини.
- Икки тараф жанг қиларди, ёнгин каби гуриллаб чунон.
 Зевс эркаси Ҳектор әса, кемаларнинг чап қанотида
 Фоғил эди қўшичининг мағлубият қучётганидан,—
 700. Шу кетишда, аргосликлар голибият қозонардилар
 Троилик ёв устидан: ки Посейдон аҳли юонига
 Шундай далда берар ва ўз қувваси-ла кўмаклашарди.
 Ҳектор ўзи, қалқонбардор юоноларнинг зич сафин тикка
 Ериб ўтиб, дарбозага кирган ерда, Протесилайнинг
 705. Ва Аякснинг кемалари чиқарилиб сағид уммондан
 Тиргакларга қўтарилган, ахейларнинг қурган говлари
 Энг паст бўлган, асл зотли отлар ҳамда навкарлар
 Жон олиб, жон берадётган ерда жўшқин жанг қилар эди.
 Бу жанггоҳда Беотия йигитлари, фтияниклар,
710. Узун либос ияонлар, локр эли ва мард эпейлар
 Жам бўлишиб, базўр бардош берардилар ёв ҳамласига,
 Лек бўронваш Ҳекторни даф қилмоққа йўқ эди ҳоллари.
 Афинанинг лашкари кўп сара эди; унга Менесфей
 Саркардалик қилар эди, орқасидан Фидас, Стихий
715. Ва Биаслар қўшинларин саф-саф қилиб бошлиб келарди.
 Довруғи зўр эпейларга Амфиону паҳлавон Мегес —
 Филейзода ва муҳориб Дракийлар сардор эдилар.
 Фтиялик лашкарга бош эди Медон ила Подаркес
 (Медон — подшо Оилейга ғайри никоҳ ўғил, Аяксга
720. Ўгай ука бўлиб, четда — Филакада сургунда эди,
 Зероки у Оилейнинг ёстиқдоши Эриопанинг,
 Яъни ўгай онасининг оғасини ўлдирган эди;
 Мард Подаркес Ифилклининг ўғли эди, Филак наслидан).
 Иккови ҳам Беотия қўшинида фтияниклар
725. Олд сафиди олишарди кемаларни ҳимоя қилиб.
- Чакқон Аякс — Оилейзод бир қадам ҳам ортда қолмасга
 Уринарди шоҳ Аяксдан — иқтидорли Теламонийдан.
 Кенг далани шудгор қилмоқ учун қўшга қўшилган бир жуфт
 Қора ҳўқиз баб-баробар тортганида метин омочни,
 730. Мўғизларин остин босур йирик-йирик тер томчилари;

- Лек қўш ҳўқиз марза бўйлаб битта порлоқ бўйинтуруқда
 Бир текисда ер бағрини чуқур тилиб борур ёнма-ён —
 Шундай олға талпинарди Аяқслар ҳам туриб кифтма-кифт.
 Кўп диловар мардлар, дўстлар әргашдилар Теламонийга;
 Гар толиқиб терласа у, оёғида қолмаса дармон,
 735. Бораардилар улар мардинг қалқонини кўтариб қўлга;
 Лек бирон кас әргашмади локрлардан Оилейзодга:
 Юраклари бермасди дов наизабозлик жангига асло;
 Зероки бул йигитларда на от ёлли обдор дубулға,
 740. На чўнг қалқон ва на узуи, учи ўткир наиза бор эди;
 Илионга улар фақат жун сопқону камонлар ила
 Қуролланиб келгандилар: ки бу эпчил ва мерган мардлар
 Ўқ ва тошдан дўл ёғдириб ёв сафини емирадилар.
 Хуллас, обдор қурол-яроқ ила бирор олдинги сафда
 745. Ҳекторнинг мис совут кийган қўшини-ла жанг қилар экан,
 Локр эли ортда туриб ўқ отар, тош ёғдирадики,
 Евни қаттиқ таҳликага соларди бу ажал ёмғири.
 Сал бўлмаса Троянинг ўғлонлари шармандаларча
 Үз баҳаво шаҳри томон чекинарди бул бандаргоҳдан,
 750. Гар бир калом демаганда Полидамас диловар эрга:
 «Ҳектор, сен ҳеч кирмагайсан ўзгаларнинг маслаҳатига!
 Ҳарб ишида худо сенга ато этган юксак истеъод;
 Лек биринчи бўлмоқчисан сен донолар кенгашпида ҳам!
 Йўқ, бир одам баб-баробар эплолмагай жамики ишни.
755. Парвардигор бир кишига ато этса жанговарликни,
 Бошқасига порлоқ зако насиб этгай арши аълодан:
 Ки шул зако мевасидан аҳли фоний бўлур баҳраманд
 Ва шаҳарлар бўлур обод; ки хушбахтдир бундай донишманд.
 Ҳектор! Қулоқ ос гапимга, чамамда бу — доно маслаҳат.
 760. Рўпарагдга, ҳамма ерда ёнгиндек авж олмоқда уруш;
 Лашкаримиз девор ёриб киргач ганим қароргоҳига,
 Бирор қўлда қурол билан туурур четда, бирорвлар базур
 Жанг қилурлар бутун соҳил бўйлаб сонсиз ахейлар ила.
 Сен жангдан чиқ ва бу ерга тўпла энг мард саркардаларни;
765. Биз ҳаммамиз баҳамжиҳат бир қарорга келайлик қатъий:
 Бутун қўшин, гар иноят қилса тангри, бир жону бир тан
 Бўлиб, азим кемаларга ташлансинми, ё талофатга
 Учрамасдан, дам ганимат, чекинсинми ортга! Очиги,
 Қўрқмоқдамен, ёв кечаги берган қарзин қайтиб олгай деб:
 770. Жангга ташна бир мард кутар кемаларнинг пойида бизни,
 Шу кетишда, у ўзини жангдан тийиб туриши маҳол».

Приамзода маъқуллади одилона бу маслаҳатни;
 Сакраб тушди қуроллари билан ерга жанграбадан
 Ва дўстига шундай жавоб қилди баландпарвоз сўз ила:

775. «Полидамас, сен бу ерда жамлаб тур мард саркардаларни:
Мен лашкарга алангали жангда ибрат кўрсатаману
Фармон бериб сардорларга шу заҳоти қайтаман ортга».

Чопа кетди чўққисин қор босган тоғдек бузрук саркарда;
Троялик ва муттағиқ қўшиналарни айланар экан,

780. Жар солди у: Ҳектор саси етиб борган дарданлар борки
Иқтидорли Полидамас ҳузурига йўл олдилар тез.
Ҳектор эса бу аснода жанггоҳ бўйлаб кезиб юраркан,
Ахтарарди мард Ҳелени, соҳибкарам иниси бўлмиш
Деифобни, Азийзода Адамасни ҳамда Гиртак ўғли Азийни.

785. Тонди; афус кўпчилиги шикастланган ё ўлган эди:
Баъзилари данайларнинг кемалари пойида ёвнинг
Зарбасидан маҳв бўлиб, қора қонга ботиб ётарди,
Бошқалар ўқ ё найзанинг талх нипидан чекарди азоб.
Фақат, гўзал Еленаning шавҳари, ўз иниси Парис

790. Қирғинбарот жангтоҳнинг чап қанотида ўз лашкирини
Руҳлантириб бошлар эди қатъиятла шафқатсиз жангга.
Ҳектор унинг қаршисига бориб деди маломат ила:
«Али келбат, лек хотинбоз, бадбаҳт маҳлуқ, лўттибоз Парис!
Қайдা қолди мард Деифоб, халқ султони Ҳелен қаёқда?

795. Қани машҳур Орфионей, Адамасу муҳориб Азий?
Қуламоқда бугун, маҳв бўлмоқда ул қудсий Троя!
Бинобарин, муқаррардир бугун сенинг ҳалокатинг ҳам!»

Тангримонанд Александр жавоб қилди тез оғасига:
«Сенга, ўзи одат бўлган бегуноҳни айблаш, Ҳектор!

800. Мен, ҳозирмас, авваллари кўпроқ пошуд эдим жангтоҳда,—
Зеро онам мени ботир қилиб түқсан, қўрқоқ қилибмас,
Сен кемалар қаршисида қонли жангни бошлаган чоғдан
Биз ҳам бунда тўхтовсиз жанг қилмоқдамиз ахейлар ила;
Лек айрилдик сен номларин зикр айлаган дўстларимиздан.
805. Фақат ботир Деифобу халқлар шоҳи Ҳелен иккови
Жанг майдондан чиқдилар ёв найзасидан лат еб қўллари;
Хайриятки, сарпадар Зевс ажални даф қилди улардан.
Сен, эй Ҳектор, қалбинг даъват этган ёққа бошла бизни ҳам.
Эргашмоқца шаймиз сенга; аминманки билагимизда
810. Куч бор экан, асло нуқсон тоғмагайсан мардлигимизда;
Лекин қанча уринмайлик, жанг қилурмиз баҳоли қудрат!»

Дея Парис, бузрук Ҳектор юрагини юмшатди бир оз.
Шундан кейин икковлари мард Кебрион, шоҳ Полидамас,
Фалк ва Ортей, тангримонанд Полифит, Пальм, Ҳиппотионнинг
815. Куни кеча Асканиядан етиб келган икки фарзанди:
Морис ила Асканийлар атрофида аланга олган
Жўшқин жангга отилдилар, ки бу Зевснинг истаги эди.

- Шунда жангга қуюн янглиғ ташландилар трояниклар, —
Зевснинг момақалдириғи — дағдағаси остида қуюн
820. Даشت саҳнида гирдоб ясаб эсиб бориб, дengиз сатҳида
Ҳамла қилур, ўркач-ўркач тўлқинларни отур осмонга,—
Илионлик йигитлар ҳам саф ортидаң сафланиб шундай,
Мис яроқлар, совутларин ярақлатиб ва шарақлатиб,
Сардорлари орқасидан довул янглиғ елиб бораради.
825. Энг олдинда жонкушандада Ареймонанд Ҳектор бораради;
У кўксини ғоят улкан, доирашав, мис қопламали,
Пишиқ-пухта кўн қалқони ила тўсиб олганди буткул;
Чопганида тебранарди бошидаги порлоқ дубулға,
Қалқонининг панасида туриб, ёвга соларди таҳдид;
830. У ўз мудҳиш ҳамласи-ла синар эди ёв жасоратин,
Данайларнинг собит руҳин соломласди лек таҳликаға.
Теламоний сафдан чиқиб ўзи томон чорлади уни:
«Яқинроқ кел, ҳей паҳлавон! Чиранасан нечун узоқдан?
Муҳораба санъатида ношудлардан эмасмиз биз ҳам;
835. Таассуфки, ҳозир ичор ҳолдамиз, Зевс инояти-ла.
Тўғри, бизнинг кемаларни ёндиromoққа қасд қилгансан сен!
Лек бизда ҳам билаклар бор кемаларни ҳифз қилувчи!
Рости шуки, аввал сизнинг серминора азим шаҳрингиз
Биз томондан забт этилгай ва ер ила қилингай яксон!
840. Ҳадемай сен чекингайсан, шунда Зевсдан ва тангрилардан,
Кенг далани чангитганча Трояга сени учириб
Кетаётган узун ёлли отларингни қарчиғайдан ҳам
Тез ва жадал елдиromoқни қилгайсан сен илтижо роса».
- Шу чоқ бирдан, ўнг қўл ёқда пайдо бўлди бургут осмонда;
845. Кийқирдилар аргосликлар буни әзгу аломат билиб.
Вале Ҳектор ҳайиқмасдан жавоб қилди Аяксга бу пайт:
«Ўпкангни бос, Аякс! Бунча кериласап қуруқдан-қуруқ!
О, агар мен бўлсам эдим чақмоқдор Зевс ҳамда Ҳеранинг
Боқий ўлиқ, мени Феб ва Афинадек эъзозлашлари
850. Қанчалик ҳақ бўлса — бугун ахейларнинг ҳам бошларига
Бало оғат ёғилмоғи шунчалик ҳақ, муқаррар эди!
Гар ажалкаш пайзамга дуч келсанг, сен ҳам маҳв бўлгайсан:
Пора-пора қилгай сенинг ўшал нағис баданингни тиғ;
855. Шунда сен дашт зоғларини ва Илион кўпракларини
Ўз гўштинг-ла боқадурсан бу майдонда ер тишлаганча!»

Шундай деб у олға юрди. Троялик мардлар қийқириб
Эргашдилар; орқадаги лашқар ҳам жўр бўлди уларга;
Бу томонда данайлар ҳам ҳайқирдилар; трояниклар
Ҳамласини кутардилар бу йигитлар мардона туриб;

860. Довлашганлар ҳайқириги етди кўкка — Зевс мақомига.

ЎН ТЎРТИНЧИ ҚЎШИҚ

ЗЕВСНИ АВРАШ

Бу наърани ўз кўшкида шароб ичиб ўтирган Нестор
Эшитдию Махаонга баландпарвоз шундай сўз айтди:
«О, Махаон, бу нохуш иш оқибати қандай бўларкин?
Авжга чиқур ёш жангчилар ҳайқириғи кемалар ёқда!

5. Сен, дўстим, шу ерда ўтири, қирмизи май ичиб дармон йиғ:
Хали-замон, жингалаксоҷ Ҳекамеда сенга иссиқ сув
Тайёrlагай ва ярангнинг ювиб қўйгай қотган қонини;
Мен дўнглилка чиқиб, дарҳол билиб келгум не бўлётганин».

Деди у ва ўз паҳлавон абжир ўғли Фразимеднинг

10. Бунда турган, зўр санъат-ла безатилган мис қалқонини
(Ўғли ота қалқонини олиб кетган эди жанггоҳга)
Ва ўтқир уч, зарангдаста мис наиззани олди қўлига;
У чодирдан чиқдию бир хунук лавҳа шоҳиди бўлди:
Чекинётган ахейларни ёв қўшини қувиб келарди;
15. Буткул вайрон этилганди юнонларнинг истеҳкомлари!
Хали-замон сатҳи узра кучли шамол эсишин сезган
Улкан уммон гунг жимиirlар Зевс бўрони етиб келгунча,
Эсанкирар шунда, билмай тўлқинларин қаён отмоқни,—
Нестор қалби ҳам икки хил ўйдан шундай тараддуddайди:
20. «Бориб юнон отлиқлари қаторига қўшилсаммикин,
Ёки мардлар ҳукмдори, халқлар шоҳи Агамемнонга?»
Ўйлаб кўриб, бормоқ бўлди у Атрейон истиқболига.
Икки қўшин бу пайт жангда қирап эди бири бирини;
Икки тиғли, наизалару шамширларнинг қаттиқ зарбидан
25. Мис совутлар ва қалқонлар мудҳишона жаранглардилар.

Чол Несторга шу чоқ тўқнаш келди Зевснинг дастпарварлари
Ярадорлар: шоҳ Диомед, Одиссею бузрук ҳукмдор
Агамемнон: ҳаммалари келар эди кемалар ёқдан.

30. Кемалари жанг майдондан йирокда, чўнг уммон бўйида,
Олиб чиқиб қўйилганди долғалардан қўмлоқ соҳилга;
Истеҳкомни эса бутун қўшин бирга тиклаган эди.
Поёни йўқ қирроқ барча кемаларни сиғдиролмасди,
Шу боисдан, аҳли силоҳ қалашганди мўру малаҳдай,
Хуллас калом эшкаклари мўл кемалар қўмлоқ соҳилга

35. Қатор-қатор терилганди икки күрфаз оралиғида.
Уч нафар шоҳ машъум жангни кўрмоқ бўлиб, наизаларига
Таянганча келардилар андуҳли қалб ила ёнма-ён
Херения шаҳсувори Нелейзода Нестор шуларга
Тўқнаш келди ва чўқтириди ул мардларнинг руҳин бешбаттар,
40. Эрлар шоҳи Агамемнон шу заҳоти юзланди унга:
«О қария, данайларнинг ифтихори, илоҳий Нестор!
Нечун бу ён келмоқдасан қирғинбарат жангни қолдириб?
Қўрқаман мен, қайсар Ҳектор ўз аҳдида турмасайди деб:
Бир пайтлар у Троя эрларининг маъракасида:
45. Токи ахей кемаларин буткул ўтда ёнди рмагунча,
Жанггоҳдаги ахейларнинг барин қириб ташламагунча
Асло қайтмам бандаргоҳдан Трояга, — деб керилганди.
Мана, ўша айтганлари ҳам рўёбга чиқмоқда энди!
Ё тангрилар! Наҳотки мис совут кийган жами юонлар,
50. Чаққонёқ Ахилл янглиғ мендан тамом нафратлансаю
Кемаларнинг пойида жанг қилмоқлиқдан бош тортса бу кун!»

Херения шаҳсувори жавоб қилди Агамемнонга:

«Ҳа Атрейон, содир бўлди айтганлари Приамзоданинг!
Энди буни ўзгартира олмас ҳатто чақмоқдор Зевс ҳам.

55. Биз ахейлар, кемаларга яхши паноҳ, ёвга ғов бўлар,
Дея умид қилганимиз метин девор ҳам бўлди барбод.
Бироқ ғапим шиддатли жанг қилиб, бизнинг қўшинимизни
Буткул сиқиб келмоқдаки, тикилсанг ҳам энди астойдил,
Билолмайсан ахейларнинг қайдан-қайга чекинаётганин.
60. Оҳу фарёд кўкка етган, ҳар ёқ қирғин, парокандалик!
Келинг, дўстлар, энди қандай иш кўрмоқни келишайлик биз.
Балки ақл мадад берар. Лек сизларга маслаҳат бермам
Жанг қилмоқни: урушмоғи мумкин эмас ярадорларнинг».

Яна мардлар ҳукмдори Агамемнон деди Несторга:

65. «Нестор, баски, жанг кемалар пойида авж олётган экан,
Баски, бизлар кемаларга яхши паноҳ, ёвга ғов бўлар,
Дея умид қилганимиз ул сарбаланд метин девор ҳам,
Заҳмат чекиб қазилган ул теран зовур ҳам бизга мадад
Бўйолмаган экан, демак қудратли Зевс ахей элининг
70. Бу ёқларда битта қолмай қирилмоғин ихтиёр қилган;
Кўрмоқдаман, шон баҳш этур у Троя ўғлонларига,
Маҳрум этур юонларнинг билагини куч-матонатдан!
Бир насиҳат бор, ёронлар, чиқарайлик шуни рўёбга:
Сув бўйига яқин турган кемаларни қўзгатиб жойдан,
75. Тупирайлик улар барин дарҳол теран қудсий денгизга
Ва сокин тун тушгунгача лангар ташлаб тортиб қўяйлик;
Шояд тунда ҳужумни тарқ этса қайсар трояликлар;
Ана унда туширамиз сувга қолган кемаларни ҳам.

Уят эмас, фалокатдан ҳатто зулмат тунда қочмоқ ҳам;
80. Ки бесамар қирилгандан, қутилган соз қочиб оғатдан!»

Заковатли шоҳ Одиссей шундай деди ўқрайиб унга:
«Сен оғзингга қараб гапир, эй ҳукмдор, нелар деюрсан?!
Сен, касофат, бизларгамас, — сарпадар Зевс, муттар ёшлик
Чоғимиздан токи қариб-қартайгунча қирғин-жангларда,

85. Қўлдан бир зум ташламасдан қуролларни, ғориб бўлгунча
Кун-увзуқун жанг қилмоқни ато этган бизларга эмас,—
Бошқа қўрқоқ қўшиналарга сардор бўлсанг тўғри бўларкан!
Ё бу гавжум Трояни — атрофида бизлар беадад
Қўрбон берган бу шаҳарни тарқ этмоқми ниятинг сенинг?

90. Ўчир унинг, токи ақл-заковат-ла нутқ сўловчи,
Сенга ўхшаш давлатшаноҳ ва беҳисоб халқлар султони
Бўлган бирон мард аргослик хаёлига ҳам келтиргмаган
Бу бетайин гапларингни эшитмасин яна бандоҳ!

95. Келиб-келиб сен шу қизғин жанг пайтида жами кемани
Теэроқ сувга туширмоқни бизга таклиф қилмоқчисанки,
Бу билан сен троялик лашқар орзу қилган, шундоқ ҳам
Яқин қолган — зафар онин яқинлатмоқ бўласан яна!
Бошимизга не-не мудҳиш фалокатлар ёғилгай энди!

100. Ҳеч ким жангга дош беролмас, туширилса кемалар сувга:
Ҳар зум ортга қарайвериб мардликни тарқ этгай жангчилар.
Ана унда, бизни нобуд қилгай буткул маслаҳатинг, шоҳ!»

Одиссейга жавоб қилди Агамемнон — мардлар султони:
«Лаэртзода! Сен қалбимни яраладинг маломатинг-ла,

105. Валекин мен кемаларни ахейларнинг ихтиёрига
Зид ўлароқ туширмоқчи эмас әдим теран уммонга,
Майли, бошқа биронта эр — хоҳи ёшу, хоҳ кекса бўлсин —
Бамаънироқ фикр айтсин — бажонудил этгум эътироф».

Гап бошлади энг навқирон шоҳ Диомед туриб ўрнидан:

110. «Мана, ўшал сен айтган эр! Лозим бўлса эзгу маслаҳат,
Уни излаб ўтироқнинг ҳожати ийӯқ, — маслаҳат тайёр;
Вале мендан ўпкаламанг, сиз диловар саркардаларнинг
Орангизда энг навқирон бўла туриб, гап олганим-чун,

Мен мағрурман Фивада дағи этилган пок ва саховатли

115. Шоҳ Тидейнинг фарзанди ва жигарбанди эканлигимдан.
Шоҳ Парвейдан уч баркамол ўғил келган әди дунёга;
Улар — Аргий, Мелас, Иней,— серҳосил юрт Плеврондаю
Тогли ўлка Калидоңда истиқомат қиласр әдилар.

Бобом Иней уч оғайни ичида энг паҳлавон әди.

120. Лек падарим жаҳон кезиб қарор топган әди Аргосда:
Ки Зевснинг ва таңгриларнинг инояти шу әди, дўстлар.

- Иней ўғли — отам Тидей уйланганди Адраст қизига,
Хонадони озуқау анжомларга лиқ тұла әди,
Поёни йүқ әкінзору әнг ҳосилдор боғу роғлари,
125. Подалари, сурувлари, уюрлари беадад әди,
Құли баланд әди жами ахейлардан найзабозлиқда;
Бу гапларим ҳақлигини әшитгансиз үзларингиз ҳам.
Бинобарин, зотимнинг паст әмаслигин билганингиз-чун,
Үйлайманки, мен айтмоқчи маслаҳатдан қылмассиз ҳазар;
130. Тақдир экан! Яраланган бўлсан ҳамки кирайлик жангта.
Лашкаримиз кўрсинг бизни, аммо яна жароҳатланиб
Қолмаслик-чун урушмоқдан үзимизни тийиб турайлик
Ва шу топга қадар жангта кирмай, четда қўрқоқлик қилиб
Турган жами лашкарни биз жанггоҳ сари даъват әтайлик».
135. Бузрук шоҳлар маъқул кўриб Диомеднинг айтганларини,
Жанггоҳ сари йўл олдилар Агамемнон бошчилигида.
- Машғул әди зилзилакор Посейдон ҳам бу чоқ иш ила:
Саркардалар қошига у келди бир өнде қиёфасида;
Ушлаб туриб у әнг бузрук соҳибдавлат Агамемноннинг
140. Ўнг қўлидан, баландпарвоз калом ила юзланди унга:
«Шоҳ Атрейон! Мана энди, Ахиллеснинг маҳзун юраги
Данайларнинг чекинипши, ҳалокатин кўриб қувонур!
Зеро унда мисқолча ҳам раҳм-шафқат йўқ, у тошбагир!
Ўлиб кетсин у такаббур, ёки бадном бўлсин эл аро!
145. Вале сендан, Агамемнон, кек сақламас мастьуд тангрилар;
Балки, ҳали троялик саркардалар, соҳибдавлатлар
Поёни йүқ дашт чангини кўтарурлар; балки сен ҳали
Кўурсан ҳам бандаргоҳу қароргоҳдан ёвнинг қочишин».
- Деди у ва мудҳиш наъра тортиб жанггоҳ сари отилди.
150. Жанг чогида ўп минг нафар құдратли мард ҳужумга ўтиб,
Баб-баробар ҳайқирганда, замин қандай жарзага келса,
Зилзилакор Посейдоннинг алп кўксидан отилиб чиқкан
Ҳайқириқ ҳам жами лашкар юрагини солди жарзага
Ва у яна, چарчаш билмай жанг қилсин, деб ҳар бир ахейнинг
155. Юрагига ғоят жўшқин иқтидор ва журъат уфурди.
- Олтин тахти сармаъбуда гўзал Ҳера Олимпда туриб,
Нигоҳини тикди ерга ва құдратли оғаси ҳамда
Қайнисининг* ифтихорли ва бешафқат жанг бораётган
Майдон узра елганини кўрди; кўриб қувонди қалби.
160. Сўнг нигоҳи Зевсга тушди; у серчашма юксак Идада
Ўтиради; манфур бўлиб кўринди у сармаъбудага.
Зевснинг сигир кўзли ёри ўз әрининг илоҳий ақлини
Қандай қилиб ўзига ром қилмоқликни ўйлай бошлади.

165. Ўйлаб-ўйлаб, маъқул кўрди Ҳера шундай мулоҳазани:
 Энг латиф ва зариф либос кийиб борур Зевс қошига у.
 Балки кўриб у мафтункор завжасини, у билап бирга
 Бир тўшакда ишқ лаззатин татимоқни қилур ихтиёр,
 Ҳера эса балки пайтдан фойдаланиб totли ва сармаст
 Ўйқу пуркар шавҳарининг шуурию мужгонларига.
170. Ҳера кирди азиз ўғли Ҳефест қурган олтин кўшкига.
 Ушбу кўшкнинг кеңиг әшиги сирли тараздада беркилардики,
 Шу топгача бирон тангри очолмаган эди уни ҳеч.
 Шул эшикдан кириб Ҳера, ёпди порлоқ қўш тавакани;
 Ҳур баданин гард қолдирмай ювив чиқди оби амбар-ла,
175. Гоятда пок, муттар ва илоҳий мой сурди танига:
 Гар уни сал чайқатилса Зевснинг юксак кошонасида,
 Тутар эди илоҳий ва хушбўй атри замину кўкни,
 Шу мой ила латофатли баданини мойлади Ҳера,
 Сўнг офтобдек жилвакор ва самовий бўй афшон этгувчи
180. Сочин тараб, ўримларин туширди у боқий бошидан,
 Кейин кийиб Афинея тиккан ҳарир кўйлакни, олтин
 Тугмаларин қадади ва зебу зийнат тақиб безанди.
 Назокатли белига зар попуги мўл фўта боғлади.
 Уч бўғинли, ёқут кўзли сирға тақди қулоқларига:
185. Жозибакор порлади, кўз қамаштириб, оқибат Ҳера.
 Шундан кейин сармалика қордек оппоқ, офтобдек порлоқ,
 Ҳарир, момиқ, шаффоғ рўмол ташлади ўз боқий бошига.
 Гўзал кафшлар боғлади у оппоқ, зариф оёқларига.
 Ҳера шундай ясантириб маҳлиёвар пок баданини
190. Оромгоҳдан чиқди, Зевснинг әрка қизи Афродитани
 Тангрилардан овлоқ ерга чорладию бир қалом деди:
 «Сўйла, қизим, илтимосим бажармоқдан тортмайсанми бош?
 Ё данайлар тарафида, о, Киприда, бўлганим учун,
 Ранжирмисан мендан қаттиқ Троянинг ёнин олароқ?»
195. Унга дарҳол жавоб қилди Зевснинг қизи ҳур Афродита:
 «Бузрук Қрон набираси сарматбуда, малика Ҳера!
 Айт хоҳишинг, бажо этгум астоидил гар етса қурбим».
- Уз макрини пинҳон тутиб сармалика гап қотди унга:
 «Сен, Киприда, ишқ қудратин,— боқийлару фонийлар қалбин
200. Ром этгувчи totли майл қуввасини баҳш этгил менга.
 Баракатли заминнинг мен сарҳадига бориб зиёрат
 Қилмоқчиман тангриларнинг падари ва волидасини —
 Океан ва Тефисани*; улар мени гўдаклигимда,—
 Зевс Қронни ер қаърига, денгизнинг энг теран тубига
205. Банд этганда, — икков мени боққан эди олиб Реядан.
 Мен ниғоҳқа барҳам бериб икковларин яраштирурмен,
 Ки бул азиз вотлар кўпдан аразлашиб қолганлар буткул:
 Бир тўшакда, бир-бирларин оғушида ётмайди улар,

- Гар уларни яраштириб қўя олсам ширин сухан-ла,
210. Гар падару волидамни бир тўшакда қовуштиrolсалам,
 Мен уларга мангур эрка ва азиза қиз бўлиб қолгум».
- Яна унга жозибали жилмайганча деди Киприда:
 «Илтимосинг рад этолмам, рад этмоққа ожиздур ҳам мен:
 Зероки сен қодир худо Зевс қўйнида ётурсен мудом».
- 215.** Шундай дея у кўксига тўғиаб қўйган чарм туморни
 Ечиб берди: лиқ тўлайди нақшин тумор сехру жодуга:
 Мұхаббату мойиллигу мағтункорлик, изҳори ишқу
 Оқиилларниңг ақлин олиб телба қилган хушомадларга.
 Шундай деди Афродита бера туриб уни Ҳерага:
- 220.** «Сийналаринг орасига яшириб қўй бул туморни сен!
 Унда жами жоду мавжуд; ўйлайманки, сен қайтмагайсан
 Олимп тоққа дилингдаги оташ орзунг чиқмай юзага»
- Кипридага жилва қилди сармалика гулбадан Ҳера,
 Жилва ила сийнасига яширид у чарм туморни.
- 225.** Тангриларниңг даврасига қайтди Зевснинг қизи Киприда,
 Ҳера эса Олимпнинг сар чўққисини тарк айлаб учди;
 Пиерия адирлари, Эмафия воҳаларию
 Йилқилари елдек учқур Фракия қорли тоғлари
 Узра пойи ерга тегмай учиб ўтди юксак самода;
- 230.** Мағрур Афос чўққисидан сарталотум уммонга тушди;
 Тушиб бориб, у Фоаснинг қудсий шаҳри Лемносга инди;
 У Ажалнинг оғажони Уйқу билан учрашди унда;
 Ҳера унинг илкин ушлаб, отин атаб бир калом деди:
 «О, замину самодаги хилқатларниңг султони Уйқу!
- 235.** Бир замонлар илтимосим бажонудил қилгандинг бажо,
 Сўзим ҳозир ҳам қайтарма; ҳади йўқдир миннатдорлигим.
 Мен қўйнимга олган ҳамон чақмоқдорни партўшагимда,
 Сен, о, Уйқу, дарҳол юмғил сарпадарниңг мунаввар кўзин.
 Хизматинг-чун инъом этгум ғоят латиф, олтин тахт сенга:
- 240.** Уни сен-чун ясаб бергай моҳир уста ланг ўғлим Ҳефест,
 Яна базму жамшидларда оёқларинг толиқмасин-чун
 Ғоят кўркам курси ясаб, қўйиб қўюр пойинг остига».
- Ширин Уйқу дарҳол жавоб қилди шундай сармаъбудага:
 «Бузрук Крон насаби эй муаззама маъбуда Ҳера!
- 245.** Қодирдурмен ухлатмоққа еру кўкни маскан айлаган
 Жами боқий тангриларни; ҳатто бутун мавжудотларни
 Бунёд этган чўнг Океан дарёсининг тўлқинларин ҳам.
 Вале яқин бормоққа ҳам журъат этмам Кронзодага,
 Ухлатолмам чақмоқдорни, ўзи буни амр этмагунча.
- 250.** Бир замонлар мени Зевс олган эди қаттиқ таҳдидга:
 Ҳа, эсимда, мард Ҳеракл Илионни тору мор айлаб,

Шоду хуррам қайтётган кун, мен Зевс ақлин қилиб фаромуш,
Ширия уйқу оғушига олган әдим, сўзингга кириб;

Сен фалокат ёғдиригандинг Ҳераклиниң бошига шунида:

255. Ки деңгизда мудҳиш довул қутариб сен, Зевс ўғлонини
Ватанидан, хешларидаи Коос ёққа улоқтиригандинг.

Зевс уйғониб, дағдага-ла тангриларни тириқтириганди;
Кўпроқ мени ахтарганди тувақиб ва арши аълодан

Улоқтирган бўларди ҳам, агар қаро Тун — боқийлару
Фонийларнинг маликаси кирмаганда жонимга ора.

Мен ўзимни топширдим Тун паноҳига. Чақмоқсевар Зевс
Ховуридан тушди охир, у нечоғлиқ бўлмасин қаҳҳор:
Құдсий Тунни таҳқирилашга сарпадарнинг сиғма-ди ҳадди
Валекин сен мени яна хавфли ишга унда моқдасен!»

265. Яла упга жавоб қўлди сигир кўзли маъбуда Ҳера:
«На ҳожат бу ноҳуш гапни эсламоқлик, о, тотли Уйқу?
Ё сенингча, Зевс ТРОЯ лашкарини, ўз азиз ўғлини
Муҳофаза қилганидек жидду жаҳд-ла ҳифз қилурми?
Хўп, деяқол; хизматинг-чун бергум сенга ёш Харитапи;
270. Сен, ишқида кўпдан куйиб юрганинг ул Пазиғеяни
Қучогингга босиб охир, атагайсен «ўз ёрим» дея».

Бул ваъдадан боши кўкка етган Уйқу жавоб айлади:
«Сине сувин тилга олиб қасамёд қил қатъий, о, Ҳера;
Илкинг бирин сербаракат заминга чўз, иккинчисини

275. Деңгиз узра, токи ернинг қаъридаги мўйсафид Крон
Ва жамики худовандлар шоҳид бўлсин ичган онтингга:
Хотинликка бераман, деб оит ич менга, ёш Харитани —
Мен ишқида кўпдан куйиб юрганим ул Пазиғеяни».

280. Ва Уйқунинг таклиғига рози бўлди гулбадан Ҳера;
У илкларин чўзиб мудҳиш қасам ичди ва Уйқу айтган
Гапга амал қилиб бир-бир тилга олди ер қаъридаги
Титан дея аталувчи тангриларнинг барин пом-баном.
Сўнг икковилон Имбр ила Лемносни тарк этиб учдилар;
Улар парвоза қилардилар булатларга бурканиб олиб;
185. Тез етдилар ҳайвони мўл, суви сероб Ида тоғига.
Булар Лект яқинида деңгизни тарк этиб, ер узра
Учарканлар, тебранарди асрий, азим дараҳтлар учи
Улар пойи остида. Шу ерда улар видолашдилар;
Уйқу ўзвин Зевс кўзидан четга олиб Ида тоғида
Мағрур боши кўкка етган, ғоят баланд қора қарагай
290. Бутогига қўниб, унинг қалин шохи оралиғида
Янгроқ сасли тоғ қушига ўхшаб кетди, ки аҳли само
Халқида деб, аҳли мардум киминда* деб атарди уни.

- Сармалика Ҳера жадал Ида тоғин чўққисидаги
295. Гаргар отли ерга чиқди: кўриб қолди уни чақмоқдор,
Кўрган ҳамон, иқтидорли қалбиди жўш урди эҳтирос —
Ки илк дафъя Ҳера ила ғойибона учрашгаандаги
Шаҳвоний ҳирс алангаси ўт олганди ҳозир ҳам унда.
Чақмоқдор Зевс пешвоз чиқиб қарши олди танимаҳрамини:
300. «Тўхта, Ҳера! Кетмоқдасен қаён, хотин, Олимпдан жадал?
Кўрдим мен на отларингни, на-да олтин жангаробангни».

Ўз макрини пинҳон тутиб деди Зевсга малика Ҳера:
«Мен муҳассал заминнинг энг чеккасига кетмоқдаман, эр,
Ажодимиз Океан-ла Тифисани кўриб келгани.

305. Улар мени тарбиялаб ўстирганлар ўз мақомида,
Шум нифоққа барҳам бериб, икковиларин яратиштргумдир.
Ки бул азиҳ зотлар кўпдан аразлашиб қолганлар буткул:
Бир тўшакда, бир-бирларин оғушида ётмай қўйганлар.
Тулпорларим кутар мени жилгаси мўл Ида пойида.

310. Олиб кетар улар мени бундан еру уммонлар оша.
Лек бу ерга, Зевс, қошининг қелганимнинг боиси шуки,
Суви теран Океанинг мақомига бесўроқ кетди,
Дея мендан аччиғланиб юрма кейин, холос, вассалом».

- Булутларнинг соҳиби Зевс жавоб қилди завжасига тез:
315. «Ҳера, ёрим, кейинроқ ҳам борсанг бўлур Океанга сен.
Ҳозир эса, кел, сурайлик оташ севги гаштии мириқиб.
На маъбуда, на-да фонций соҳибжамол менинг сийнамда
Уйготолган бирон марта бурунгидек ўтли эҳтирос!
Иксионнинг ёш завжаси мени шайдо қилган чоғда ҳам
320. (Заковатли Пирифойни туғиб берган эди у менга),
Акрисийнинг оппоқ қизи Даная ром қилганида ҳам
(Ёриганди унинг кўзи шавкатли мард Персейга мендан),
Шоҳ Феникснинг гўзал қизин* хотинликка олганимда ҳам
(У Критга Минос ила Родамантни туғиб берганди),
325. Фонийларнинг ичида энг соҳибжамол Алкменага
Мен Фивада хуштор бўлиб, оқибатда, событ иродада
Ва паҳлавон Ҳераклга ёриганда ҳам унинг кўзи,
Эл қувончи Дионисни туғиб берган Семелага ҳам,
Кокиллари гўзал, хушбўй ҳур малика Деметрага ҳам,
330. Шонли хилқат Латонага, ҳатто Ҳера, сенинг ўзингга
Шайдо бўлган чоғимда ҳам, оташ ишқнинг лаззат онлари
Илинжида ҳозиргидек ёнганимни ҳис этмагандим!»

Ўз макрини пинҳон тутиб деди Зевсга малика Ҳера:
«Эвоҳ, нелар деюрсан сен, Крон ўғли, қодир худо Зевс?
335. Наҳот шунда, боқийларнинг кўз олдиди, Ида бошида
Қучорингга олиб мени сурмоқ бўлсанг ишқ лаззатини?

Агар бирон ичи қора тангри күрса бизни муҳаббат
Оғушида ётганимиз, ҳамда ёйса аҳли самога
Не бўлади? Ўзинг ўйла, бўлиши ҳам мумкин-ку шундай.

340. Ана унда мен тўшакдан туриб сенинг Олимп тоғдаги
Мақомингга қайтолмайман: истиҳола қилурман ғоят!
Баски, қалбинг ёнаётган әкан севги иштиёқида,
Азиз ўғлинг Ҳефест қурган кўп муҳташам оромгоҳинг бор,
Эшиги ҳам зич ёпилур ва ичидан илгакланур ҳам.
345. Гар шунчалик қўмсаб қопсан оромни, юр ўшал гўшага».

Булутларнинг соҳиби Зевс дарҳол жавоб қилди Ҳерага:
«Завжам, ишон, бизни кўрур на тангрилар, на-да бандалар;
Сени шундай зар булутлар оғушига олайки, ўткир
Нигоҳлари коинотни мушоҳада қилмоққа қодир

350. Порлоқ қуёш ҳам мўралай олмасин ул булут оралаб».

Шундай дея завжасини олди қайноқ оғушига Зевс.
Юксак чаман бунёд этди замин шу чоқ улар пойида.
Шабнам ювган нилуғару заъфар гулу муаттар сумбул
Ҳера ила Зевсни аршга кўтардилар гуркираб ўсиб.

355. Шу юксакда қучоқлашиб ётди улар заррин булутлар
Панасида, ки мусаффо шабнам томиб турди улардан.

Зевс Иданинг чўққисида хотинининг оғушида, ишқ
Ва уйқуга таслим бўлиб, шу зайлда кетди цинакка.
Шунда юнон кемалари томон учди музaffer Уйқу
360. Эзгу хабар етказгани зулғи сиё Әниосигейга;
Баландпарвоз қалом айтди етиб бориб унинг қошига:
«Шоҳ Посейдон, шодмон бўлу данайларнинг ёнин ол энди!
Чақмоқотар Зевс уйқуда әканида, бир зум бўлса ҳам,
Уларга шон ато эт: мен тотли уйқу уғурдим Зевсга;
365. Ҳера уни жазб этиб, ишқ лаззати-ла маст қилди мутлақ».

Шундай деб у Посейдонни ахейларга ҳомий бўлишга
Ундади-да, паррон этди ўзга шонли эллар қошига.
Посейдон ҳам сағ олдига ёриб чиқиб бир наъра қилди:
«О, ахейлар, наҳот яна имкон берсак, кемаларимиз
370. Тортуб олиб, шон ва зафар қучмоғига Приамзоданинг?
Ҳектор шундай керилиур ва таҳдид солур, чунки Ахиллнинг
Аччиғланиб, жанг қилмасдан ўтирганин билур у яхши.
Лек агар биз бир ёқадан бош чиқариб, бир-биримизга
Қўлдош бўлиб жанг қилсамиз, Ахиллесга қолмас эҳтиёж!
375. Бир маслаҳат бергум сизга, амал қилинг унга, ёронлар:
Лашкаргоҳда мавжуд улқан ва бақувват қалқонлар ила
Тўсайлик тез кўкракларни, дубулгалар кияйлик бошга,
Сўнг мис тифли пайзаларни силкитганча, менинг орқамдан

- Дадил жангга кирайлик биз, аминманки, ўшанда Ҳектор
 380. Дош беролмас ҳамламизга, нечоғлиқ мард, шаддод бўлса ҳам!
 Ким қудратли бўлиб ўзи, кичик бўлса қалқони унинг,
 Нимжонга ўз қалқонини бериб, олсин ўзи улканиш».
- Шундай деб у зўр шижаот жўш урдирди ҳамма қалбларда:
 Унутдилар яраларин, сафладилар лашкарин шоҳлар:
 385. Диомеду, Одиссею давлатпаноҳ Агамемнонлар.
 Ва лашкарга амр этдилар қуролларни янгиламоққа:
 Кучлиларга кучли силоҳ, заифларга заифи тегди,
 Аргосликлар қуролланиб шундай обдор мис силоҳлар-ла
 Олға юрди; зилзилакор Посейдон бош бўлди уларга.
 390. Иқтидорли қўлларида узун тигли шамшир ушлаган
 Яшинмонанд Посейдонга жанг майдонда рўбарў келмоқ
 Душвор эди, — маҳв этарди бандаларни у даҳшат ила.
- Ул томонда жасур Ҳектор тизди сафга ўз лашкарини.
 Ана шунда зулғи сиё Посейдон-ла обдор дубулға
 395. Кийган Ҳектор бошладилар энг мудҳиш жанг — бири юоннлар
 Енин олиб, иккинчиси троялик лашкар тарафин.
 Уммон узра кўтарилган машъум тўфон ўқирганича
 Долғаларни кемалару чодирларнинг пойига отур,—
 Қўшинлар ҳам тўқнашдилар наъра тортиб нақ долғалардек.
 400. Энг ваҳшатли боди Борей нағаси-ла қутуриб тошган
 Ўркач-ўркач тўлқинлар кенг соҳил бўйлаб ўқирур яккап;
 Офаткаш ўт кетганида тог тўшида ўсган ўрмонга.
 У гувиллаб емиради дов-дараҳтни аямай-нетмай;
 405. Азим эман дараҳтлари узра шамол увиллар мудҳиш;
 Лек жанггоҳда олишиётган ахейлару трояликлар
 Ҳайқириғи долғаларнинг ўқириши, машъум ёнгиннинг
 Гувиллаши ва шамолнинг увлашидан ҳам мудҳиш эди.
- Энг аввало, дубулғаси обдор Ҳектор мис найза отди
 Рўбарўдан келаётган Аякс; найза нишонга
 410. Бориб тегди: у Аякс кўкрагида кесишиб ўтган
 Қалқон ила шамширнинг қўш тасмасига санчилди бориб;
 Лек қўшқават тасма ҳифз қилди мардни. Ҳектор итқитган
 Найзасининг кўриб зое кетганини ранжида қаттиқ;
 Қўрқиб ажал ҳамласидан у лашкари ичра чекинди.
 415. Лек Теламон ўғли Аякс қочаётган Ҳекторни кўриб,
 Кемаларга тиргак қилиб уюлган ва лашкар пойида
 Ётган харсангтошдан бирин кўтардию отди зарб ила;
 Тош ғизиллаб утиб Ҳектор ўмровига бориб урилди.
 Тангри Зевснинг шум чақмоғи теккан эман, илдизи билан
 420. Қўпорилиб, бошлайди талх тутамоққа. Бу ҳолни кўрган
 Ҳар қандайин иўловчининг тортиб кетур ортга юраги:
 Зеро қодир Зевс чақмоғи оғаткашdir жами жонзодга,—

- Ҳекторнинг ҳам кучи кетди ўшал эман янглиғ шалвираб.
 Қўш найзаси тушди қўлдан, залвар қалқон ва дубулғаси
 425. Босиб қолди уни, ажаб гулдор зирҳи жаранглаб кетди.
 Ёш ахейлар уни таслим этмоқ учун, наъра тортганча
 Отилдилар ёғдиришиб найза дўйин унинг устига;
 Лек битта ҳам найза заҳа қилолмади халқ сultonини;
 Энг довюрак муҳориблар: Полидамас, Эней, Агенор,
 430. Жасоратда тенгсиз Главк ва Ликия шоҳи Сарпедон
 Приамзод атрофини шу заҳоти ўраб олдилар;
 Ҳектор ғамин ерди барча; ҳар битта мард мудофаага
 Ўтиб, папа қилди ўзин қалқони-ла ярадор шоҳни;
 Дўстлар эса аснода мард Ҳекторни кўтариб олиб,
 435. Жанг майдонин орқасига шопшилганча олиб кетдилар.
 Ўша ерда кутар эди: жиловдори, жангаробага
 Қўшилиб ер тепинётган шўх отлари пишқириб уни.
 Инграётган соҳибини шаҳар ёққа учирди отлар.
- Вале улар етган ҳамон Зевс яратган серсув, сертўлқин
 440. Гўзал Ксанф соҳилига, мард Ҳекторни жанг аробадан
 Туширишиб, ётқиздилар ва юзига пуркадилар сув.
 Чуқур бир тип олиб, кўзин хиёл очди ярадор Ҳектор,
 Сўнг тиззалаб ўтирди-да оғзидаги қонни тупурди;
 Яна ерга ётди кейин, хиралашди яна кўз олди:
 445. У ҳарсангтоғ зарбасидап келолмасди ҳамон ҳушига.
- Ҳекторнинг жанг майдонини тарқ этганин кўрган ахейлар
 Дадиллашиб ғаним ила яна қизғин жанг бошладилар.
 Юнонлардан эпчил Аякс Оилейзод биринчи бўлиб
 Елиб келиб Сатнийни маҳв этди обдор найзаси ила.
 450. Сатнионцинг соҳилида бир замонлар сағам Шаяда
 Қовушибон Эноп билан шул Сатнийни туғиб берганди.
 Найзаандоз Оилейзод Сатний човин жароҳатлади;
 У қулади; шунда чўпон Эноп ўғлини жасади учун
 Даҳшатли жанг бошладилар ахейлару трояликлар.
 455. Сатний учун ўч олгани Полидамас чиқди майдонга
 Ба қудратли, узуп пайза улоқтириб, Ареиликзод
 Профоенор елкасини тешиб ўтиб, маҳв этди уни;
 У заминга қулар әкан, чанглалди қонли тупроқни,
 Қилмишидан мағрурланган Полидамас ҳайқирди дадил:
 460. «Қани, энди кимминг тили борур, ботир шоҳ Полидамас
 Улоқтирган маҳобатли найза зое кетгай, демокқа?
 Найзамни бир ахей қабул этди, энди аминманки, у
 Шу найзани асо этиб рихлат этгай Аид қаърига!»

Такаббурнинг нутқи қаттиқ хафа қилди аҳли юонини.

465. Ҳаммадан ҳам мард муҳориб Аякс қалбин қилди садпора;

Бу мард алпнинг пойида жон берган эди Профоенор.
Қалби жўшиб ёв ортидан отди найза дарғазаб Аякс;
Панфойзода шум ажалдан базур қочиб қолди, чап бериб;
Лек маҳваш мис найзани қабул қилди Антенорзода:

470. Ки Архелоҳ қисматига битгандилар тангрилар ўлим;
Найза унинг энсасига, умуртқанинг поғонасига
Тегдию чўрт узиб кетди бечоранинг чайир пайларин;
У қуларкан кучли зарбдан, боши, юзи ҳамда даҳани
Бориб тегди қаро ерга, тиззалари тегмасдай олдин.
475. Теламоний нидо қилди павкатли мард Панфойзодага:
«Троялик Полидамас, яхшилаб кўр ва ростингни айт:
Лойиқмиди бу мард фидо бўлмоқликка Профоенор-чуп?
Назаримда, зоти пастмас, олий насаб намёндаси:
Илионлик Антенорнинг иписи, ё ўғли, чамамда;
480. Антенорнинг авлодига жуда ўҳшаб кетмоқда бу мард».

Била туриб сўради у. Фамга ботди трояликлар,—
Акамас ҳам, Архелоҳнинг оёғидан судраб кетаётган
Промахни маҳв этиб, ўз оғасин қасдини олди;
Сўнг шу жасад устида у мудҳиш наъра қилди баралла:
485. «Йўқ, юоннлар, сизлар қуруқ мақтанмоқни билурсиз фақат!
Йўқ, оғир жанг заҳматлари ва андуҳлар ёлғиз бизгамас:
Худди шундай сизларнинг ҳам бошингизга ёғилур оғат!
Жангчингизни маҳв этдим, у, кўринг, энди мангу гафлатда:
Оғам учун ўч олмоққа ҳеч қанча вақт керак бўлмади!

490. Шу боисдан ҳар бир фозил, оқил оға ўз мақомида
Ўзи учун ўч олмоққа қодир или тарбияларкан!»

Мақтанчоқнинг бу қаломи қаттиқ ботди аргосликларга
Ҳаммадан ҳам Пенелейнинг қалбин қаттиқ тўлқинлантириди.
Ҳамла қилди у Троя ўғлонига; лек у Пенелей

495. Зарбасидан олиб қочди ўзин; шунда бу жасур сардор
Гориб қилди чорвачи бой Форбас ўғли Илионейни.
Ҳермес барча пергамликлар орасида Форбасни кўпроқ
Ардоқларди ва беадад бойлик ато этганди унга;
Лек хотини ёлғиз фарзанд туқкан эди — Илионейни.

500. Пенелей мис найза санчиб, кўз соққасин ситиб чиқарди;
Кўз косасин, бошчаноқни тешиб чиқди найза энсадан.
Шўрлик бола қўлларини ёйганича ўтириб қолди;
Голиб эса шамширини гилофидан сугуриб олиб,
Бир зарб билан бечоранинг узди бошин; дубулға кийган

505. Унинг боши қонга бўйкан замин узра кетди думалаб;
Машъум найза санчилганча қолди унинг кўз косасига;
У узгацдек бир туп лола, йигит бошин найза учидা
Кўтарибон баланд, шуидай деди ёвга, керилганича:

- «Пергамликлар, бу шавкатли ўғлоннинг сиз падари ила
510. Онасига хабар қилинг; уйда унга очсинлар аза!
Эвоҳ! Лекин Промахнинг нозик ниҳол ёш хотини ҳам,
Биз — ёш ахей йигитлари Троядан қайтгач кемада,
Хушнуд кутиб ололмагай суюк ёрин — қандай надомат!»
- Ганимларнинг жисми дағ-дағ қалтиради бу ёвуз сўздан;
515. Олазарак бўлди улар паноҳ излаб машъум ажалдан.
- О, Олимпни маскан қилган Музалар, сиз сўзлангиз менга,
Шоҳ Посейдон даъват этган машъум жангда ахейлар ичра
Энг аввало кимлар қўлга киритганди қонли ўлжани?
Аввал Аякс Теламоний Мизиянинг лашкарбошисин —
520. Мард муҳориб, соҳибидрок Гиртийзода Иртийни ийқди;
Антилоҳ — Фалк ва Мермерни енгиб, ечди совутларини;
Хипотион ва Мориснинг жонин олди сардор Мерион;
Профоон ва Перифет ҳалок бўлди Тевкр қўлида;
Шоҳ Менелай найза санчди хали чўбони Хиперинорнинг
525. Биқинига; найза тифи бечоранинг ичак-чавогин
Тилка-пора айлаб, сиртга тортиб чиқди; қон оқаётган
Жароҳатдан жон чиқдию мағлуб кўзин сўнди зиёси.
Чақон Аякс Оилейзод энг кўп лашкар қирди бу жангда;
Ки қалбига Зевс даҳшати ғулув солиб жадал қочётган
530. Ганимларнинг орқасидан қувиб етиб олишда унга
Саркардалар ичра ҳеч ким тенг келолмас эди мутлақо.

ЎН БЕШИНЧИ ҚҰШИҚ

БАНДАРГОХДАН ЧЕКИНИШ

Ахейларнинг зарбасидан лашкарининг кўпи қирилган,
Кўрқанидан ранги ўчган ва титраган трояликлар
Жадал ортга қочарканлар, юксак говдан, теран зовурдан
Ўтиб олиб, тўхтадилар аробалар қўйилган ерда.

5. Сармалика қучогида уйғонди Зевс бу пайт Йадада.
Шошиб туриб у тўшакдан кўриб қолди саросимада
Қочаётган троялик аскарларни, уларни қувиб
Бораётган данайларни, Посейдонни данайлар ичра.
Ҳектор эса ётар эди кенг далада ҳушидан кетиб,
10. Ҳансираб ва қон қайт қилиб; ёронлари эди парвона.
Мард Ҳекторга иқтидорли юон зарба берганди бу кун.
Яшинотар қодир худо Зевснинг раҳми келди Ҳекторга;
У Ҳерага бир ўқрайиб қаради-да деди дўқ ила:
«О, бадкирдор, маккор Ҳера, мард Ҳекторни жароҳатлаган
15. Ва Троя лашкарига таҳдид солган сенинг фитнангдур!
Илло билки, шул фитнангнинг мевасини энг аввал ўзинг
Татигайсен, саваласам агар сени чақмоқлар отиб!*
Унутдингми, икки сандон осиб икки пойингга, олтин
Арқон боғлаб қўлларингга, осганимни сени фазога?
20. Сени само ва булутлар орасида муаллақ ҳолда
Кўрган Олимп тангрилари қайғурганди қаттиқ ўшандা;
Вале сени қутқармоққа дов бермади улар юраги:
Сенга яқин ўйлаганин арши аъло бўсағасидан
Отардимки, у заминга бориб тушиб, кетарди ҳушдан;
25. Шунда ҳам ҳеч юмшамасди худомонанд ўғлим Ҳеракл
Тортган азоб-уқубатдан зоҳир бўлган қаҳрим, ғазабим;
Ки сен хезлаб боди Борей ва бўронни ўғлимга қарши,
Қисир денгиз бўйлаб уни оғат сари қувдинг қаҳр ила;
Сен ўғлимни бегона юрт — гавжум Қосга улоқтиргандинг.
30. Лек мен уни — ғоятда кўп жасоратлар кўрсатган мардни
Халос этиб қайтаргандим ватанига — обод Аргосга.
Бул гапни, сен фитналарга барҳам бер, деб эсламоқдамен,
Зеро ўзинг кўряпсанки, муҳаббату, оғушинг ила
Мени шайдо айлаб қилган ёвузлигинг не ҳаён берди!»
35. Бу каломдан муazzама маъбудан чулғади даҳшат,
Сўнгра ғоят баландпарвоз сўзлар ила такаллум қилди:

- «Шоҳид бўлинг каломимга о, замин, о, бепоён само,
Хатто боқий тангрилар-чун ҳам даҳшатли онт ҳисобланмиш
Ер қаърида оқувчи о, Стикс суби ҳатто сенинг, Зевс,
40. Қудсий бошинг ва иккимиз қовуштирган пок тўшак ҳаққи
(Мен умримда деч вақт буни тилга олиб онт ичмаганман)
Ҳасам ичгум: Троянинг ўғлонлари ҳамда Ҳекторга
Зиён пуркаб, данайларни ҳифз қилаётган Посейдон
Жанг майдонга ўзи кирган мутлақ менинг маслаҳатимсиз.
45. Эҳтимол у қалб амри-ла қўл ургандир бундай рафторга,
Ахейларнинг машақкатин кўриб шафқат қилмоқ бўлгандир.
Гар мен унга берар бўлсан маслаҳат, сен, чақмоқдор, чизган
Йўлдан четга асло-асло чиқмасликка даъват этардим!»
- Боқийлару фонийларнинг шоҳи шундай деди жилмайиб:
50. «О, гулбадан Ҳера, агар тангриларнинг жамоасида
Менинг бирла доимо ҳамфикр бўлсанг, шоҳ Посейдон ҳам
Ниятини ўзгартириб сен ва мен-ла бўлур маслакдош,
Гар кўзлаган бўлса ҳам у тамомила ўзга мақсадни.
Гар бугунги каломларнинг чинданам ҳақ, самимий бўлса,
55. Тез тангрилар мақомига жўна ва амр этки, Ирида
Ва Аполлон икковлари етиб келсин дарҳол қошимга.
Мен ул само даракчиси Ириданаравона этгум
Данайларнинг қошига, у Посейдонга амрим етказгай:
У жанггоҳни тарк айлаб, тез ўз кўшкига қайтмоғи даркор.
60. Валекин Феб, янги қувва туҳфа этиб бузрук Ҳекторга,
Уни дардан ва қалбини кемирётган терап азобдан
Фориг қилур, руҳлантирур муҳораба сари бошқатдан,
Ахейларга эса яна пуркаб қўрқув, кемалар томон
Чекинмоққа мажбур этур ҳаммаларин. Ки шу қочганча
65. Бориб Ахилл кемасининг тўхтагайлар пойида улар.
Шоҳ Ахиллес шунда дўсти Патроклни шайлагай жангга,
Лек у аввал Илионнинг жанггоҳида кўп йигитларни,
Шу қатори, менинг бўтам Сарпедонни ҳам ғориб қилур,
Шундан кейин, обдор зирҳли Ҳектор нобуд қилажак уни.
70. Чаққоноёқ Ахилл эса дўсти учун интиқом олиб.
Маҳв этажак жангга кириб Приамзода Ҳекторни шунда,
Шу лаҳзадан, аргосликлар то оқила Афинеянинг
Маслаҳати билан қудсий Трояни забт этмагунча*
Бандаргоҳдан ғайри такрор қатъий қувғин бошлайжакмен
75. Лекин Пелей ўғлини жами истакларин бажармагунча
(Ки Фетида тизларимни қучиб, ўғли Ахиллга шуҳрат
Бахш этмоқни қилганида илтижо, мен бопшум иргатиб
Ўз ваъдамнинг ростлигини тасдиқлаган эрдим ўшанда),
Мен қаҳримни юмшатмам ҳам, ўзга боқий худовандларнинг
80. Юноналарни муҳофаза қилмоғига йўл йўймам ҳам деч».

- Чақмоқдорнинг каломига амал қилди гулбадан Ҳера;
У Идадан қилди парвоз юксак Олимп сари шамолдек.
Кўп юртларни кезиб чиққан ва хаёлан уларни эслаб:
«Палон-палон ўлкаларни кўрдим, пистон ерларда бўлдим»
85. Деган одам тафаккури шундайин тез қилади парвоз,—
Маъбуда ҳам шундай жадал парвоз қилиб ўтди самодап;
Олимпнинг энг чўққисига бориб иниб, Зевс мақомида
Тангриларнинг жам бўлишиб ўтирганин кўрди малика.
Уни кўриб турди ҳамма ўз ўрнидан ва қадаҳ тутди.
90. Вале Ҳера манзур кўрди Фемиданинг қадаҳин фақат;
Зероки у энг биринчи бўлиб пешвуз чиққан эди ва
Маъбудани шундай әзгу сўзлар ила қарши олганди:
«Нима бўлди сенга, Ҳера? Қутинг ўчган, недан чўчидинг?
Е чақмоқдор шавҳаринг Зевс қўрқитдими дағдага қилиб?»
95. Фемидага жавоб қилди сармаъбуда гулбадан Ҳера;
«О, Фемида, не қиласан сўраб? Наҳот ўзинг билмасанг
Чақмоқдорнинг нечоғлиқ тунд ва такаббур эканлигини?
Сен ўрнингга бориб ўтири, давом эттири зиёфатингни;
Бошимизга Зевснинг не-не мусибатлар солмоқ бўлганин
100. Худовандлар билан бирга эшитурсен. Эпди ҳеч бир зот —
На банда, на, ҳатто, тангри (шу топгача у орангизда
Энг шодмон бўлган бўлсин) энди хушвақт бўла олмагай».
- Шундай дея ўз тахтига бориб инди малика Ҳера;
Эсанкираб қолди жами худовандлар; Ҳеранинг лаби
105. Жилмайса-да ёришмади қора қопли гўзал чехраси.
Сўнг у шундай хитоб қилди тангриларга дарғазаб сас-ла:
«О, гумроҳлар! Бекорга сиз қилмоқдасиз монелик Зевсга!
Ожиздурмиз сўз ё куч-ла зуғум қилиб унинг танобин
Тортмоқликка! Зевс бизларни менсимайди, ҳазар қилади,
110. У ўзини худовандлар орасида салоҳиятда
Ва қудратда беҳад юксак ҳисоблайди арши аълода.
У не завол етказмасин, фарзидир бизга бардош қилмоқлик;
Билишимча, Арейнинг ҳам қалбин бугун яралади у;
115. Иқтидорли Ареј ўғли ардоқли ва диловар банда
Мард Аскалаф бугун жангда нобуд бўлди ғаним зарбидан»,

Деди Ҳера; шунда Ареј метин янглиғ кафтлари билан
Уриб икки тиззасига, наъра тортди ҳўнграганича:
«О, Олимплик худовандлар, мени айбга буюрмангизлар,
Гар ўғлим-чун ўз олгани борсам ахей лашкаргоҳига

120. Ва ҳатто Зевс чақмоғидан яраланиб мурдалар аро
Қон ва чангта ботиб ётмоқ бўлса ҳамки қисматим менинг!»

Дея Қўрқув ва Даҳшатга отларни тез жангаробага
Кўшмоқликни амр этди у, ўзи порлоқ силоҳлар тақди.

- Турган гапки, дарғазаб Зевс тангриларга зулм ўтказган
125. Бўлур әди аввалгидан ҳазор чандон мудҳишроқ куч-ла,
Гар маъбуда Афинея боқийларнинг ташвишин қилиб,
Ўз тахтидан сакраб туриб, отилмаса эшикка томон;
У Арейнинг қалқонини, дубулғасин юлди бошидан,
Илкидаги найзасини тортиб олиб бир четга қўйди.
130. Сўнг бадфеъл бу тангрини койиб берди дағдаға қилиб:
«Бевош, телба, ўласан-ку! Қулоқларинг том битганми ё?
Еб қўйдингми ё эсинги, йўқотдингми шарму ҳаёнгни?
Ехуд ҳозир ҳукмировон Зевс қошидан келган маҳзуна
Сармалика Ҳера айтган гапларни сен эшитмадингми?
135. Еки ҳали ўз бошингга орттириб кўп шум бадбахтиклар,
Олимп тоққа маъюс бошинг хам қилганча қайтмоғинг камдек,
Яна бизни ҳам гирифтор қилмоқчисан шекил кулфатга?
Гар қайтмасанг ниятингдан, шубҳа йўқки, ҳали-замон Зевс
Жанг майдонин ташлаб, бунда етиб келур дағдаға билан;
140. Ана унда қаҳҳор худо фарқ қилмайин — ким гуноҳкору,
Ким бегуноҳ,— жазолагай ҳаммамизни бир бошдан, бирдай!
Гапим тингла, ҳалок бўлган ўғлинг учун ўч олмоқдан кеч.
Оз дейсанми жангда ҳалок бўлган, яна ҳалок бўлажак
Азаматлар — ўғлингдан ҳам диловарроқ ва қудратлироқ?
145. Бутун инсон насабини асраб қолмоқ душвор ўлимдан».

Шундай дея ўтказди у ўз тахтига қаҳҳор Арейни,
Ҳера бу чоқ Зевс уйидақ чиқар экан, Феб ва тангрилар
Даракчиси Иридани ўзи билан чақирди четга.
Сўнг юзланиб икковига, шундай жўшқин каломлар айтди:
150. «Зевс амр этди: икковингиз бораркансиз дарҳол Идага;
Лек билингким, сиз Эгиоҳ чеҳрасини кўрганингиз он,
Не ихтиёр қилса, дарҳол айланг бажо унинг амрини».

- Шундан кейин ўз кўшкига қайтиб Ҳера, ўтирди тахтга,
Ирида ва Феб — икковлон учдилару хиёл ўтмасдан
155. Индилар ҳам даррандалар паногоҳи серсув Идага;
Юксак Гаргар чўққисида чақмоқдор Зевс ўтирганини
Кўрди улар; безаганди унинг бошин муаттар булут.
Икки тангри булатларнинг сultonни Зевс рўбарўсига
Бориб турди — лек уларга Олимплик Зевс сочмади заҳрин,
160. Зеро улар Зевс завжасин амрин дарҳол бажаргандилар.
Даставвал Зевс Иридага юксакпарвоз шундай сўз деди:
«Сен, Ирида, зилзилакор Посейдоннинг қошига уч тез,
Каломларим етказ унга, бўлиб менга ҳалол даракчи.
Тарқ этсин у жаиггоҳни ва зудлик ила қудсий уммонга,
165. Е Олимпга қайтиб кетсин — боқийларнинг жамоасига.
Гар у мени менсимайин, гапларимга қилмаса амал,—
Унда қалбин ва идрокин ишга солиб бир ўйлаб кўрсин:

- Қаҳримига дош берармикин у қанчалик бўлмасин қодир?
Даг-даг титрар тангриларнинг бари менинг номим эшитиб;
170. Лекин ёлғиз Посейдон тенг қўймоқ бўлур мен-ла ўзини,
Ваҳоланки, қудратда ҳам зўрман ундан, ёшда ҳам улуғ».
- Зевс амрига қулоқ осди елдек учқур само элчиси;
Парвоз қилиб у Идадан, учди қудсий Илион сари.
175. Кенг самони губорлардан поклагувчи шимол шамоли
Еғдирган қор ё совуқ дўй қандай кучли шиддат-ла учса,
Ирида ҳам шундай жадал тилиб ўтди фазо бағрини;
Етиб келиб шундай деди иқтидорли Энносигейга:
«О, қорасоч зилзилакор Посейдон, мен истиқболингга
Олиб келдим Кронзода әгидакаш* Зевснинг каломин
180. Тарқ этиб сен жангни, дарҳол қайтармишсан қудсий уммонга,
Е Олимпга, қайтсин, деди,— боқийларнинг жамоасига.
Гар сен уни менсимайин, гапларига амал қилмасанг,
Унинг ўзи олишармиш дарҳол сен-ла бу томон келиб;
Маслаҳати шуки унинг: эҳтиёт қил ўзингни Зевсдан:
185. Дағ-дағ титрар тангриларнинг бари унинг номин эшитиб;
Лек ёлғиз сен, о, Посейдон, тенг келмоқчи бўласан унга,
Ваҳоланки, қудратда ҳам зўр у сендан, ёшда ҳам улуғ».
- Шоҳ Посейдон жавоб қилди Иридага қаҳру ғазаб-ла;
«Ха, Зевс қодир; лек у катта кетди, менинг — ҳақ ва ҳуқуқда
190. Ўзига тенг инисининг — танобини тортмоқчи бўлиб!
Некса Крон ва Реядан биз — уч оға-ини туғилдик:
Чақмоқдор Зевс, мен ва дўзах салтанатин султони Аид;
Уч бўлинди бутун мерос, шундан кейин ташладик қуръя:
Жўшқин уммон салтанати менга тегди абадул-абад.
195. Замин қаъри салтанати — Аидга ва бепоён осмон —
Булутию фазоси-ла тушди мангу Зевс зиммасига;
Ҳаммамизнинг тенг мулкимиз бўлиб қолди замин ва Олимп,
Йўқ, истамам бош әгмоқни Зевсга асло; қанчалик кучли
Бўлмасин у, ўз чекида ҳоким бўлиб тинч яшайверсин;
200. Мени заиф ҳисоблаб у, қўрқитмоқни ўйламасин ҳам!
Ундан кўра ўғилларин ва қизларин койиб ва тергаб
Ўз измига солиб олсин, зеро улар — ўз фарзандлари;
Фарзанд учун фарз ҳам қарзdir тобе бўлмоқ падар амрига!»
- Яна жавоб қилди унга чақмоқдорнинг чустпой элчиси:
205. «О, қорасоч зилзилакор Посейдон, айт: ушбу бадқаҳр
Ва қўрқинчли жавобининг етказмоғим лозимми Зевсга?
Е юмпоқроқ жавоб дерсан? Сахий қалблар юмшашга мойил.
Биласанки, улуғларнинг ёнин олур Эринийлар ҳам».
- Яна унга жавоб қилди зилзилакор тангри Посейдон:
210. «О, Ирида, гапинг ғоят оқилона ва одилона!

Қандай созки, элчи доно маслаҳат ҳам беришга молик.
Ростин айтсам, ўзи каби ҳак-хуқуққа ва тенг қисматга
Лойиқ бўлган жигарига — яъни менга дағдаға қилиб,
Ҳақоратлаб, юрагимни солди аччиқ изтиробга Зевс.

215. Вале ҳозир бажо этгум унинг амрин ранжиган ҳолда;
Илло сенга айтиб қўйай: ҳеч қалбимда ўчмас бу таҳдид:
Гар Зевс бизнинг — яъни менинг, Афинанинг, тангри

Ҳермеснинг

Шоҳ Ҳефестнинг, сармалика ҳур Ҳеранинг — ниятимизга
Зид ўлароқ метинdevор Илионга шафқат қиларкан,

220. Гар шаҳарнинг кулин қўкка совурмоққа халақит қилиб,
Ахейларнинг тўла зафар қучмогига йўл бермас экан,—
Ўртамизда адоватнинг интиҳоси бўлмас тоабад!»

Шундай дея, Посейдон тарк этди ахей лашкаргоҳини
Ва депизига шўнғиб кетди; аҳли юнон андуҳда қолди.

225. Буни қўриб чақмоқдор Зевс Апполонга юзланди шундай:
«О, эркам Феб, сен мис зирҳли мард Ҳекторнинг кошига югар,
Кўр, заминни титратгувчи қудратли эр қудсий уммонга

Шўнғиб кетди: четга олди ўзин мудҳини газабимиздан;
Йўқса, ўзга тангрилар ҳам, ҳатто Крон атрофидаги

230. Маъбуллар ҳам* энг даҳшатли жанг шоҳиди бўлар эдилар!
Иккимизга яхши қилди чекиниб тез иқтидоримдан:
Зеро осон барҳам бериб бўлмасди бу муҳолифатга!
Сен, Аполлон, сершокила қалқонимни тез илкингга ол
Ва силкитиб уни, ахей мардларини таҳликаға сол.
235. Айни чоғда, сен чўпг мерган, ғамхўрлик қил шонли Ҳекторга;
Сўнг муттасил жасоратин ошир унинг, токи данайлар
Тўхтамасдан қочиб борсин кемалари турган ергача.
Ўшал ондан жангга ўзим аралашгум амал ва сўзда,
Ки улар ҳам ором олур машаққатли жангдан ниҳоят».

240. Шундай деди; Аполлон ҳам падарига этди итоат:
Сўнгра ваҳший паррандалар орасида гоятда учқур
Қирғий янглиғ парвоз қилди дарёлари жўшқин Идадан.
Моҳир мерган Феб-Аполлон мард Ҳекторни учратди даштда;
Энди у сал кучга кириб, ўтиради туриб ўрнидан.
245. Энди таний бошлиғанди боши узра турган дўстларин;
Ҳансираши тўхтаб, текис нафас олар, тер ҳам қотганди;
Тангри Зевснинг амри ила кучга кирган эди у яна
Яқин бориб шундай деди кумушкамон Аполлон унга:
«О, Приамнинг насли — Ҳектор! Лашкарингдан йироқда нечун
250. Руҳинг сўниқ ўтиурсен? Ё тушдими бошингга кулфат?»

Базўр жавоб қилди унга дубулғаси дурахшон Ҳектор:
«О, ҳумоюн тангри, кимсан менга бундай такаллум қилган?
Хали, ахей кемалари яқинида улар лашкарин

- Тутдай тўкаётганимда, Теламоний харсангтош билан
 255. Зарба бериб, қаттиқ завол етказганин сезмадингми ё?
 Бугун Аид масканига рихлат әтиб аждодлар билан
 Учрашарман девдим; жоним узилгандай бўлувди ҳатто».
- Приамзодга шундай деди кумушкамон Аполлон яна:
 «О, бардам бўл, Ҳектор! Сени ҳимоя ва ҳифз қилмоқ-чун
 260. Зевс Идадан сенга қодир мададкорни — мени юборди,
 Менким, олтин шамшир тақдан Аполлонман; шу ҷоққача ҳам
 Трояни, ҳамда сени муҳофаза қилиб келганман:
 Сен қўшининг — беҳисоб мард суворийлар даврасига бор
 Ва амр әтиб йўналтири, сен улар барин кемалар сари.
 265. Ўзим боргум суворийлар олдида ва ўзим Илион
 Отларига йўл кўрсатгум, тирқиратиб ахей лашкарин».
- Шундай деб у беназир куч ато әтди лашкарбошига:
 Сархил ем еб семирган ва охурда кўп туриб қолган от
 Ахир бир кун нўхта узиб, кенг даладан елдай учади.
 270. Бошин магрур қўтарганча шўх дарёдан сузиб ўтаркан.
 Елпинади унинг гажак бўйнидаги ипак ёллари;
 Масти бўлиб у ўз ҳуснидан, лой сачратиб ўйноқлаганча
 Физиллади кенг ўтлоқда ўтлаб юргап биллар томон,—
 Мард Ҳектор ҳам тангри сасин эшитган он оёқларини
 275. Ўшал отдек илдамлатиб, отлиқларни ундинди жангга.
 Гоҳ овчилар този итлар билан ширкор чиқсан пайтда,
 Оҳу ёки тօғ такасин қувадилар жидду жаҳд ила;
 Лек жонворни баланд қоя ёхуд қуюқ ўрмон баногоҳ
 Пана қилгай, — тутилмаслик ёзилгандир тақдир азалда;
 280. Вале бу чор қийқирив ва ҳуришлардан уйғониб кетган
 Бир ёлдор шер овчиларнинг қаршисида бўлиб намоён,
 Ҳаммаларин жон ҳовучлаб чекивмоққа этади мажбур,—
 Юнонлар ҳам троялик ўглонларни аҳли ширкордек
 Найза отиб, шамшир чопиб орқасидан тинмай қувдилар;
 285. Аммо қўшин орасига кираётган Ҳекторни кўриб,
 Баданлари сескандиу юраклари тортди орқага.
 Шунда моҳир наизаандоз ва бекиёс қиличбоз Фоас —
 Этолия паҳлавони ахейларнинг руҳин кўтарди;
 Агар ёшлар хотиқлика тортишмоқчи бўлса, бу мардни
 290. Машваратда енгиб чиқмоқ маҳол әди сўзамолликда.
 Шул паҳлавон ахейларга деди ҳасад ва ҳайрат ила:
 «Ё тангрилар! Бу қандайин кўз кўрмаган мўъжиза бўлди!
 Ҳектор тирик! Мудҳиш ажал домидан у қутилиб қопти!
 Бу такаббур троялик Теламоний Аякс зарбидан
 295. Аллақачоп жаҳаннамга йўл олди, деб ўйлагандик биз.
 Бирон тангри яна унинг жонин сақлаб қолган кўринур.
 Шу топгача у беҳисоб юнонларнинг пайин қирққанди,

- Ўйлашимча, ҳали яна ҳалок этур кўп ахейларни!
Кучга кирган у албатта чақмоқдор Зевс иродаси-ла.
300. Дўстлар, менда маслаҳат бор, амал қилинг унга ҳаммангиз.
Бандаргоҳга чекинмоқни буюрайлик бутун қўшинг;
Бизлар, яъни — лашкар ичра энг довюрак ҳисобланганлар,
Бунда қолиб жанг қиласилик: тўхтатармиз балки Ҳекторни
Найзалар-ла; у қанчалик жангга ташна бўлганида ҳам,
305. Ўйлайманки, ботинолмас мардлар сағин ёриб ўтмоққа».

Шунда ҳамма тинглаб уни, амал қилди маслаҳатига.
Иқтидорли икки Аякс, найзаандоз шоҳ Идоменей.
Жасур Тевкр, мард Мерион ва Арейваш Мегеслар — бари
Саховатли ахейларни Троя ва бузрук Ҳекторга

310. Қарши туриб жанг қилмоққа ундиндилар, қўшин тузиб тез;
Бу пайт улар орқасида чекинарди бандаргоҳга халқ.
Троянинг лашкари энг аввал ҳужум қилди ғуж бўлиб
Ҳектор бошлиқ; Ҳектордан ҳам олдинда Феб елкаларини
Булутларга буркаб, Зевснинг сершокила, мудҳиш ва ажиб

315. Қалқонини кўтарганча борар эди; Ки уни Ҳефест
Одамзодга даҳшат солсин, дея ясад берганди Зевсга.
Шу қалқон-ла борарди Феб троялик қўшин олдида.

Аргосликлар девор янглиғ зич сағ тортуб кутарди ёвни;
Эшитилди икки ёқдан мудҳиш наъра баробар шу чоқ;

320. Камонларнинг чилласидан учди ўқлар; забардаст қўллар
Отган аксар найзалар ҳам санчилдилар ёш баданларга,
Яна кўзи ета олмай нишонга, кенг майдонда қолди
Ва санчилиб она-Ерга, ташна бўлиб қонга, титради.

То Аполлон чўнг қалқонин қимирлатмай ушлаб тураркан,
325. Ўқлар бирдай учиб, икки қўшин бирдай талофат кўрди;
Валекин у юнонларга тикка қараб машъум қалқонни
Силкитганди ва баралла даҳшатона наъра тортганди,—
Аргосликлар қўрқиб кетиб унудилар мардоналини.
Зулмат тунда ваҳший ҳайвон дабдурустдан чўпонсиз қолган

330. Бирон пода ё сурувни хуркитибон тирқиратгандек,—
Юнонларнинг ҳам мажоли қолмай бирдан, ҳар ён қочдилар;
Феб-Аполлон қўрқув пуркаб данайларнинг қалбига шунда,
Троялик лашкарларга ва Ҳекторга шон ато этди.

Айқаш-уйқаш жанг бошланди, якка-якка олишди эрлар,
335. Қодир Ҳектор маҳв қилди Стихий ва Аркесилайни;
Мард Стихий — Беотия лашкарининг саркардасииди,
Аркесилай — лашкарбоши Менесфейга дўст эди содиқ.
Лек Энейнинг силоҳидан ғориб бўлди Ияс ва Медон.
Мардлар шоҳи Оилейнинг ғайри никоҳ ўғлони Медон

340. Инисииди Оилейзод мард Аякснинг; ўгай онаси Эриопанинг оғасини ўлдиргани учун, Филакда Истиқомат қиласарди у — сурилганча она ватандан; Ияс эса афиналик муҳориблар саркардасийди, Буколзода Серел ўғли, деб атарди уни бутун әл.
345. Полидамас Мекистейни ҳалок этди, Полит — Эхийни, Клонийни ер тишплатди аслзода ботир Агепор; Шу он Парис наиза санчиб қочаётган Дейоҳни йиқди: Найза ботиб елкасига, тешиб чиқди мағлуб кўксидан.
- Ечишлира бошладилар ўлганларни трояликлар;
350. Лек данайлар тисарилиб қуладилар теран зовурга, Сўнг кенг даштдан пароканда бўлиб қочар эканлар, ҳар зум Бузуқ девор панасиға олардилар ўзларин ночор. Ҳектор эса троялик лашкарига янгроқ сас ила Буюради, ғаниматлар ила ҳозир шугулланмасдан,
355. Тўппа-тўғри соҳилдаги кемаларга ҳужум қилинг, деб: «Агар кўрсам бирон каснинг кемалардан узоқлашганинг Ўша ерда ўлдирурмен! Ана унда ўшал бадбаҳтининг Жасадини на оға, на сингиллари куйдира олур; Ражигайлар унинг жисмин Троянинг итлари бунда!»
360. Ҳектор отлар сағрисига қамчи босиб учаркан елдек, Наъра тортди юзланиб ўз лашкарига; лашкар ҳам мудхиш Қийқириқ-ла от сурди ўз саркардаси ортидан олға, Даҳшатона гумбирлаган садо босди бутун атроғни; Энг олдинда бораётган Феб — Аполлон теран зовурнинг
365. Топтаб бутун қирғонини ўпирди ва чуқурни кўмиб, Пергамликлар учун узуң ва ғоят кенг йўл текислади Бирлаҳзада. Гар одам ўз билак кучин синамоқ учун, Мазкур йўлнинг бир четида туриб найза отса, нариги Чеккасига бориб тушар эди унинг отган найзаси.
370. Пергамликлар қўшини шул йўлдан ўтди югуриб елдек; Бораиди Феб қалқонини ярақлатиб лашкар олдида; Қумдан денгиз соҳилида қаср қуриб ўйнаган бола Шўхлик қилиб, уни топтаб қандай осон бузиб ташласа, Феб ҳам данай деворини шундай осон айлади вайрон.
375. Ҳа, Аполлон, ахейларнинг сен улкан ва мушкул меҳнатин Барбод этдинг, ўзларини шум қувфинга гирифткор қилдинг.

Ва пиҳоят, кемаларнинг яқинида тўхтаб ахейлар Бир-бирига далда бериб ва қўлларин чўзиб самога, Жамики бор тангриларга сифиндилар қилиб муножот.

380. Ҳаммадан кўп кекса Нестор — ахейларнинг пушти паноҳи, Илкин чўзиб порлоқ юлдуз тўла кўкка, ёлборди Зевсга: «О, Кронзод, агар кимдир ул чаманзор ҳур Элладада, Бўрдоқи қўй ё бир ҳўқиз нимтасини сенинг йўлингга

- Үтга қўйиб, ўз уйига омон қайтмоқ ҳақида сенга
 385. Сажда қилган бўлсаю сен қабул этган бўлсанг саждасин,—
 Шул муножот ониң эслаб даф қил, тангрим, шум ҳалокатни!
 Ахейларнинг буткул мағлуб бўлмоғига йўл қўйма ёвдан!»
- Қулоқ осиб диёнатли қариянинг илтижосига,
 Зевс самода яшин чақиб гумбурлатди момақалдироқ.
 390. Лек буни ўз ҳаёнига қабул этган трояликлар
 Ахейларга яна қизғин ва жўшқинроқ хужум қилдилар.
 Гўё азим денигиздаги пўртаналар чўнг долггаларни
 Мудҳиш бўрон қувваси-ла тог-тоғ қилиб кўтарганидек,—
 Шундай мудҳиш наъра тортиб ўтди говдан трояликлар;
 395. Кемаларнинг орқасида туриб улар аробаларда
 Жанг қилдилар найзалар-ла. Ахейлар ўз кемаларига
 Чиқиб олиб, учиди мис найзаси бор, денигиз жангиди
 Асқатувчи узун-узун оғочлар-ла олишардилар.
- Троянинг ўғлонлари ила ахей лашкари ҳали
 400. Кемалардан йироқда жанг қилас әкан,— девор пойида,
 Мард Патрокл соҳибдил шоҳ Эврипилнинг истиқболида
 Ширин-ширин суҳбат қуриб кўнглии овлаб ва жароҳатин
 Даволабон ўтириди даф қилиб дардин гиёҳлар ила.
 Лек ғанимнинг пайҳон қилиб деворларни, мисли довулдек
 405. Босиб-яичиб келётганин кўриб ҳамда эштиб ахей
 Лашкарининг ҳаяжонли ноласини, «ҳайдот!» дедио
 Кафтларини тизларига уриб маҳаун оҳангда деди:
 «Йўқ, Эврипил, бунда ортиқ қололмам мен, минг сўрасанг ҳам;
 Мудҳиш қирғин авж олмоқда! Энди таскин берсин ҳамдўстинг;
 410. Мен Ахиллес ёнига тез борай, шояд жангга кирмоққа
 Кўпидиролсам уни. Балки Зевс мадади ила дўстимнинг
 Қалбин жангга жўштиарман; дўст сўзин дўст қолдирмас ерда».
- Шундай деб у чопа кетди; аргосликлар, хужумга ўтган
 415. Ганимга бўш келмасдилар, лек уларни, миқдоран камчил
 Бўлсалар ҳам, кемалардан йироқлатмоқ душвор эди кўп.
 Троянинг лашкари ҳам ёриб ўтиб ахейлар сафин,
 Кемалар ва чодирларнинг орасига кириб бормоққа
 Нечоғлиқ кўп уришмасин ҳайф кетарди ҳаракатлари.
 Соҳибидроқ Афинадан сабоқ олган, ўз ҳунарини
 420. Моҳирона ўзлаштирган нажиб уста кема қурганда
 Оғочларни қандай қилиб бир текисда жойласа иш-ла,—
 • Худди шундай бир текисда борарди жанг икки ўртада.
 Жанг қиласарди кимлар ушбу, кимлар ўзга кема пойида.
- Ботир Ҳектор қарши чиқди шавкатли эр бузрук Аяксга.
 425. Икковлари жанг қилдилар битта кема учун, валекин
 На Ҳектор ўт қўя олди Аяксни маҳв этиб кемага,

- На-да Аякс, тангри бошлаб келган ёвни даф қила олди.
Худди шу тоқ кемага ўт қўймоқ бўлган Клитий ўғли
Калеторнинг кўкрагига наиза санчиди ўлдирди Аякс;
430. У заминга «турс» қулади ва машъала тушди қўлидан.
Уз жигари Калеторнинг жасадини кема пойида
Чангга ботиб ётганини кўрган Ҳектор, барадла сас-ла
Троя ва Ликияниң йигитларин унадди жангга:
«О, Троя ва Ликия ўғлонлари, о, мард дарданлар!
435. Дадил туринг, тиқилинчда чекимоқдан қўрқинг жанггоҳдан;
Калеторни сиз яхшироқ ҳифа қилинг, токи данайлар
Ечолмасин ўз кемаси яқинида унинг силоҳин».
- Дея Ҳектор Аяксга йўналтириди порлоқ наизасин,
Вале наиза бориб тегди қифералик Лиқофронга;
440. Маастор ўғли бўлмиш бу мард бир одамни ўлдириб қўйиб,
Ватанидан қувилганди ва яшарди Аякс уйида;
Ҳектор Аякс ёнидаги шу йигитнинг бош чаноғига —
Қулоғининг орқасига санҷди зарб-ла ажалкаш наиза;
У кемадан қулаб тушиб, жон берди ер тишлаганича.
445. Лек ҳайратга келган Аякс инисиға юзланиб деди:
«Тевкр, иним, садоқатли дўстимиздан жудо бўлдик биз!
Қиферадан келиб, бизнинг уйимизда иззат-икромда
Кун кечирган Маасторзода ҳалок бўлди кўз ўнгимизда.
Уни Ҳектор маҳв қилди! Айт, оғаткаш ўқларинг қани?
450. Қайда қолди Феб — Аполлон туҳфа қилган даҳшатнок камон?»
- Шунда Тевкр англаб дарҳол унинг сўзин, чилласи таранг
Камон олди илкига ва елкасига патли ўқ тўла
Тирдон осиб, келиб турди Теламоний Аякс ёнига;
Сўнг ёғдириб ёв бошига машъум ўқлар, Полидамаснинг
455. Елқадоши Пизепорзод мард Клитпинг жонини олди.
Бу жиловдор айни шу пайт тулпорларни йўналтирганди
Одамлар ғуж бўлиб, уруш тез алана олётган ёққа;
Ки нияти — мадад бермоқ эди Ҳектор ила қўшинга
460. Валекин тез ўлим топди энсасидан ажалкаш ўқ еб,
Биронта ҳам дўсти сақлаб қололмади уни ўлимдан;
У заминга қулаб тушди, шунда отлар эгасиз қолиб,
Аробани гумбирлатиб Троя ёқ олиб қочдилар.
- Буни кўрган Полидамас кесиб чиқди отлар йўлини,
Сўнг топшириб у отларни Астинойга, шундай амр этди:
465. «Хушёр бўлиб, яқин ерда маҳкам ушлаб тур тулпорларни»;
Ўзи эса олдги сафга қайтиб, яна киришди жангга.
- Тевкр яна бир ўқ олиб мард Ҳекторни олди нишонга;
Аниқки, у шу кемалар яқинида Ҳекторни жангдан,
Чиқарган ва унинг ғолиб жонин олган бўларди албат;
470. Лек бу аҳдин тутолмади пинҳон Зевсдан ва Зевс Ҳекторни

- Паноҳида асраб, маҳрум этди шондан Тевкни шу чоқ:
У нишонга олаётган чогда, бирдан нажиб камонин
Фоят таранг чилласини тангри узиб юборди, шунда
Тевкр узган, тиги залвар мисдан бўлган ўқ бошиқа ёқса
475. Учиб кетди ва камони тушиб кетди Тевкр қўлидан.
У ҳайратга келиб, дардол бир гап айтди оға — Аяксга:
«Ҳайдот! Евуз бир куч бизнинг режаларни қилмоқда барбод;
У илкимдан камонимни ҳам туширди, чилласини ҳам
Шартта узди; мен шу бугун булагандим янги чиллани.
480. Ев устига пайдар-пай ўқ отганимда панд бермасин деб».

Бузрук Аякс Теламоний Тевкрга тез айлади жавоб:
«Иним, патли ўқларни ҳам, камонни ҳам бир чеккага қўй;
Ахейларга адовати бўлган тангри, баски ўқларни
Ҳар томонга сочаётганкан, улкан найза олу илкингга,
485. Қалқон илиб елкангта, ўз қўшинингни бошла жанггоҳга
Ва аямай қийратавер Троянинг лашкарларини.
Йўқса, ғаним машаққат-ла бўлса ҳамки, кемаларимиз
Қўлга олур; ҳай, ахейлар жасоратин эслайлик ҳозир!»

- Камони ва тирдонини олиб кирди Тевкр чодирга;
490. Елкасига илди тўртқат ва сербезак ажиб қалқонин,
От ёлидан жигаси бор ғоят кўркам дубулгасини
Кийди абжир бошига у; жига мудҳиш елпинар эди.
Сўнг қўлига олиб учи мисдан бўлган найза, чодирдан
Чиқди ва тез бориб турди Аякс билан елкама-елка.
495. Ҳектор Тевкр ўқларининг самарасиз бўлиб қолганин
Кўрган ҳамон, наъра қилди лашкарининг руҳин кўтариб:
«О, Троя ва Ликия ўғлонлари, о, мард дарданлар!
Бардам туринг, дўстлар; ахей кемалари яқинида сиз
Эслангиз ўз мардлигинги! Ўз кўзим-ла кўрдим мен ҳозир
500. Зевс шавкатли Тевкрнинг ўқ ва камонин барбод қилганин!
Зевс бировга юксак зафар тухфа этиб, бировни ерга
Ураг экан, дариғ тутиб ундан меҳрин, демакки, унинг
Қудратини бандаси тез, осонгина фаҳмлаб олгай;
Мана, ҳозир ахейларни хўрлаб, бизни қўлламоқда у.
505. Қани, ҳамма ҳужум қилсин баробар ёв кемаларига!
Кимки шамшир ё найзадан шаҳид бўлса, мардана ўлсин!
Ўз ватанин ҳифз қилиб ҳалок бўлмоқ улкан шарафдир;
Лек шаҳиднинг хотини ва зурриёти қолажак омон,
Путур етмас ҳовли-жойи, молу мулки ва давлатига,
510. Гар ахейлар жўнаб кетса кемаларда ўз ватанига».

Деб ошириди ҳар жангчилинг матонатин ва жасоратин.
Бу томонда нутқ сўаларди лашкар сафи олдида Аякс:

- «Уят сизга, о, ахейлар! Илож битта: ё нобуд бўлмоқ,
 Ё оғатни кемалардан даф қилиб тез қутулиб қолмоқ!
515. Е пиёда кетурмисиз сиз ватанга, гар дубулғаси
 Обдор Ҳектор тортиб олса барчангизнинг кемаларингиз?
 Ана, тингланг, ўшал гаддор наъра тортиб ўз қўшинини
 Таҳрик этиб, кемаларни ёндиримоққа таҳдид солмоқда.
 Турган гапки, у лашкарни рақсга эмас, жангга тортмоқда!
520. Энди биз-чун ғанимлар-ла жасорат ва қувватимизни
 Омихталаб олишувдан ўзга чора — илож қолмади!
 Кемаларнинг яқинида ўзимиздан анча заиф ёв
 Ила узоқ азоб чекиб қақшатқич жанг қилганимиздан,
 Бир ҳамла-ла ё енгмоқ, ё ҳалок бўлмоқ минг бор афзалдир!»
525. Шундай дея уйғотди у лашкарларда қувват ва журъат
 Бу пайт Ҳектор фокидалик жангчиларнинг лашкарбошиси
 Перимедаод Схедийни маҳв қилди; валекин Аякс
 Гориб қилди пиёдалар саркардаси Лаодамасни;
 Полидамас ечиб олди иродаси кучли эпейлар
530. Саркардаси мард Мегеснинг дўсти — Ҳотпинг ажиги совутин,
 Ҳамла қилди Мегес дўстин қотилига; чап бериб қолди
 Полидамас; зое кетди Мегес зарби, зеро Аполлон —
 Панфойзоднинг ҳалокатин истамаган эди бу жангда.
 Мегеснинг шум мис найзаси Крезмнинг кўксини тешди;
535. У гурсиллаб тушди ерга, ечди унинг совутин ғолиб,
 Шу чоқ бирдан илионлик найзаандоз шавкатли Долопс —
 Лаомедон набираси, жанггоҳларда довруқ қозонган
 Заковатли Лампнинг ўғли, ҳамла қилиб қолди Мегесга.
 Яқин келиб у Мегесга қалқонига санчди найзасин.
540. Лек ундаги қат-қат метин зирҳлар кирди жонига ора;
 Бу совутни бир замонлар Селлеинснинг соҳилидаги
 Эфирадан олиб келган эди Филей. Ўшал шаҳарнинг
 Шоҳи Эвфет Филейни дўст билиб унга тухфа қилганди,
 Ушбу қалқон қонли жангда ағёрлардан ҳифз қилисин, деб;
545. Мана, ҳозир ўғлини ҳам у ажалдан қутқариб қолди.
 Мегес эса Ламп ўғлининг дубулғасин чўққисидаги
 Чўнг тожнинг нақ замирига зарба урди мис найзаси-ла,
 Қирмизи ранг у ёлдор тож синиб кетиб таг-туги билан,
 Бутун ҳолда ерга тушиб чангга ботди. Валекин Долопс
550. Умид қилиб ғалабадан, олишарди ҳамон Мегес-ла.
 Ана шунда унга қарши кучли рақиб — Менелай чиқди;
 У панпада туриб найза санчди Лампет ўғлин кифтига
 Ба ажалкаш найза тешиб чиқди унинг алп кўкрагидан;
 Шу заҳоти Лампетзода она-Ерга ётди чалқанча.
555. Отилдилар мардлар унинг ажиги зирҳин ечиб олмоққа.
 Шунда Ҳектор Долопснинг хешларига — ҳаммадан олдин
 Диловар зот Меланиппига маломат-ла бақириб берди;

- Хикетаон ўғли бир вақт, ёв бостириб келмасдан бурун
Хеллеспонтнинг яқинида Перкотада пода боқарди;
560. Лек ахейлар кўп эшқакли кемаларда етиб келган он,
Елиб келиб Илионга, кўрсатганди жанггоҳда ўзин;
Приамнинг уйида у яшар эди азиҳ фарзанддек.
Хектор шунга таъна қилиб койинди хўб аччиғи чиқиб:
«О, Меланипп! Наҳот қасос олмасак биз? Наҳот юрагинг
565. Зигирча ҳам ачимаса гориб бўлган ўз жигарингга!
Еки унинг совутини ечишлариң кўрмаяпсанми?
Юр, мен билан! Ҳозир айпи ёвнинг додин берадиган пайт;
Биз уларнинг барин қириб ташлагаймиз, ҳали ғанимлар
Трояни вайрон қилиб, бутун ҳалқин қатл этмасдан!»
570. Деб у олға чопа кетди, шоҳ Меланипп әргашди унга.
Теламоний мард Аякс ҳам ахейларни ундарди жангга:
«Бардам бўлинг! Қалбингиздан жой олсин пок ҳаё, дўстларим!
Сиз жанггоҳда бўлган чоғда номус қилинг бир-бирингиздан!
Ҳаёси бор муҳориблар кам қирилур, соғ қолур кўпроқ;
575. Лек қочоқлар на ажалдан холи қолур, на шон қозонур!»
- Дерди Аякс, vale лашкар жанг қиларди шундоқ ҳам қаттиқ;
Аякс сўзин инобатга олиб ҳамма ихота қилди
Кемаларни мис девори-ла; валекин Зевс самода туриб
Төвлар эди троялик йигитларни уларга қарши.
580. Бу ёқда ёш Антилохни ундар эди жангга Менелай:
«О, Антилох, ахейларнинг орасида сендан на ёшроқ,
На чаққонроқ, на жанггоҳда қудратлироқ мард бор биронта,
Енгардинг сен ҳар қандай мард ғанимни ҳам гар жангга
кирсанг?»

- Антилохни васвасага солиб, ўзи чекинди ортга.
585. У отилиб чиқиб олға чор атрофга кўз ташладио
Найза отди; унинг кучли зарбасидан трояликлар
Танг қолдилар. Зеро отган мис найзаси зое кетмади:
У жанггоҳга мағуруланиб чиққан бузрук Хикетаонзод —
Лашкарбоши Меланиппнинг алп кўксига санчилди бориб;
590. У гурсиллаб йиқилганди, совутлари жаранглаб кетди.
Уясидан ўқдек учиб чиққан заҳот овчи ўқига
Дучор бўлган ва қон оқиб ярасидан, чаққон пойлари
Холсизланган ёш буғуга този итлар қандай ташланса,—
Шундай ҳамла қилди сенга ҳам, Меланипп, ботир Антилох,
595. Совутларнинг ечмоқ учун. Лек Ҳектордан қоча олмади;
Ҳектор қайнотқ жанг ичидан чиқди унинг рўбарусига.
Лек Антилох дангал қарши чиқолмади Приамзодага;
Пода боққан подачи ё итга шикаст етказган ҳайвон
То аҳоли тўплаймасдан қочганидек ўрмон ичига,—

600. Қочиб қолди жанггоҳдан шоҳ Антилох ҳам; трояликлар
Ҳайқирдилар ваҳшатона пайдар-пай ўқ отиб ортидан.
Угирилди у ёв томон, фақат етиб олгач дўстларга.
- Троянинг ўғлонлари бу он қонга ташна шерлардек,
Ёприлдилар кемаларга бажо айлаб Зевс иродасин;
605. Зевс аларга мудом мардлик ато этар, ахей лашкарин
Маҳрум қилиб ғалабадан, сўндиради руҳин батамом;
Зевс Ҳекторга баҳш айламоқ ниятида эди мудҳиш шон,
Лек бу шонга оғаткаш ўт қўйиб Ҳектор нойил бўлиши
Мумкин эди кемаларга,— шундагина амалга ошгай
610. Фетиданинг илтижоси; лек Зевс учун кифоя эди
Ёнаётган илк кеманинг алангасин кўрмоқ самодан.
Шундан бошлаб у Троя ўғлонларин буткул қувмоқни,
Данайларга ғолибият баҳши этмоқни қўзлаган эди.
615. Шу мақсадда Зевс Ҳекторни йўналтириди кемалар ёққа,
Ваҳдоланки, шуни истар эди руҳан Ҳектор ўзи ҳам;
У гўё жон кушандаси Арейдек, ё ўрмон ичидা
Кўтарилган оғатангиз ёнғин каби қаҳрланарди:
620. Кўпик сочар дудогидан, ўт чақнарди машъум қоплари
Остидаги кўзларида; мисли қуюн юргурганида!
Унинг тоҷдор дубулғаси таҳдидона тебрапар эди!
Пуштишаноҳ эди унга Зевснинг ўзи арши аълода
625. Ва бандалар орасида ёлиз уни эъзозлар эди:
Зероки бу Приамзоданинг умри тугай деб қолган эди
Ва Афина унинг Ахилл қувваси-ла ҳалок бўлғуси
Машъум кунин аллақачон қўйган эди яқинлаштириб.
630. Ҳектор қайда данайларнинг зич сафини ва гоят нодир
Силоҳларин кўрса, ўшал ерни ёриб ўтмоқ бўларди.
Вале қанча урилмасин, ўтолмади ёв сафин ёриб:
Аргосликлар ғуж бўлишиб мисли метин қалъадек, ёхуд
635. Жўшқин денгиз бўйидаги чўиг қоядек турардиларки,
Бундай қоя гирдибодли довулни ҳам, долғаларни ҳам
Мағруронга қарши олур,— Троянинг лашкарини ҳам
Аҳли юнон қилт этмасдан кутар эди шундай мардона.
Булутларнинг замирада зоҳир бўлган қуюн самари —
640. Қодир долға қаттиқ куч-ла урилгандек кема ёнига,
Ҳектор ҳам ўт бўлиб ёниб данайларга қиласарди ҳамла;
Кема шунда бошдан-охир бурканар оқ кўпикка буткул;
Гирдибоднинг машъум саси елканларда акс-садо берур
Ва шум қўрқув кема аҳлин вужудини қамраб олару
Азоб чекиб улар базур қочиб чиқар ажал домидан,—
Безовтайди шундай сахий данайларнинг юраклари ҳам,
Ҳектор эса сойликдаги кенг ўтлоқда ўтлашиб юрган
Сигирларга ҳужум қилмиш қонхўр шерга ўхшарди ҳозир;
Подачи ҳам шунда, илло ҳали у ёш бўлганлигидан

645. Гажак шохли сигирлардан даф қилмоқни билмайди шерни:
 Тажрибаси йўқлигидан у поданинг гоҳ орқасига,
 Гоҳ бошига танда қўяр тиним билмай; ваҳший шер эса
 Қора моллар орасига кириб олиб зотдор буқани
 Бўғизлайди, шунда барча сигир қочур тирқираб ҳарёп,—
650. Юнонлар ҳам Ҳектор ва Зевс қудратидан қочдилар шундай;
 Ҳектор фақат мард Конгрейзод Перифетнинг жонини олди,
 Бир замонлар Эврисфейнинг хизматида бўлганида у,
 Ҳерақлнинг ҳузурига қўп бор элчи, бўлиб борганди;
 Отасидан кўра бул эр диловарроқ, номварроқ әди:
655. Тез чопишда, делирона жанг қилишда ва ғаросатда
 Микенанинг бутун аҳли орасида бекиёс әди;
 Шул азамат Приамзоднинг шухратини қилди зиёда:
 Қочаётуб, бўй баробар қалқонига қоқилди бирдан.
 У чалқапча ийқиларкан дубулғаси жаранглаб кетди.
660. Буни кўриб Перипетнинг тепасига югуриб келган
 Ҳектор унинг қоқ кўксига санчди пайза ва дўстларининг
 Кўз олдидаги жонини олди; лек қанчалик қайғуришмасин
 Ероишли, Перапетга ёрдам қўйин чўзолмадилар:
 Улар буткул жон олдириб қўйгандилар қаттол Ҳектордан.
665. Сувдан олдин чиқарилган ва соҳилдан олисда турган
 Кемаларнинг* паноҳига чекиндилар жами данайлар;
 Аммо Ҳектор шу ерга ҳам келаверди сиқиб уларни,
 Бу ердан ҳам чекинишга мажбур бўлди шунда ахейлар;
 Энди улар бориб қолиб қароргоҳга, ғуж турардилар —
670. Жам қилганди улар барин орият ва қўрқув туйгуси;
 Улар мудом ҳайқиришиб бир-бирига берарди далда;
 Алалхусус, кекса Нестор — ахейларнинг пушти паноҳи
 Ҳар бир мардга, хешларининг номин әслаб, қилди илтижо:
 «Мард бўлинглар, о, ахейлар, ориятни йўқотманг зинҳор,
675. Бадном бўлманг эл олдидаги! Уйда қолган бола-чақаңгиз
 Ҳамда мушфиқ завжангизни әсланг қандай соғинганингиз,
 Әсланг ота-опангизни хоҳ ҳаёт, хоҳ ўлган бўлсиплар!
 Гарчи улар биздан узоқ бўлсалар ҳам шулар номи-ла
 Ёлбораман, қочманг оргта, дадил туринг ағёрга қарши!»
680. Шундай деб у руҳлантирди, кучлантирди ҳар бир жангчини.
 Афинея лашкар кўзи олдидаги қуюқ туманини
 Тарқатдию бандаргоҳдан жапгоҳгача бўлган оралиқ
 Нақ офтобдек ёришиди ва яққол кўзга ташланди борлиқ;
 Пурважоҳат Ҳектор ҳамда Илионнинг жами лашкари,—
685. Орқароқда жангга кирмай турганлар ҳам, олдинги сафда,
 Бандаргоҳда жаҳд билан жанг қилётганлар ҳам,— кўриндилар.

Бузрук Аякс ортиқ чидаб туролмади, жами ахейлар
 Қочиб келиб тўпланишган тор майдонда — кемалар аро;

У құдратли құлларида силкитганча ҳалқалар ила

690. Жиисланған ўн бир газли, узуп, улқан лангар чўпини
Бу кемадан у кемага дадил сакраб ўта бошлади.

Тўртта зотдор учқур отни танлаб олиб, нўхталарини
Бир-бирига улаганча кепг даладан шаҳарга томон

Заранг ўйлдан мисли елдек учирган ва шу югуришда,

695. Гоҳ у, гоҳ бу отда ҳадеб сакраб миниб, йўл ёқасида

Турган эркак ҳамда қўрқоқ аёлларнинг оғзиң очириб,
Ўзин ажаб маҳоратин кўз-кўз қилган зўр чавандоздек,—

Мард Аякс ҳам кемаларнинг супалари узра одимлаб,*

Ҳайқирганча борар эди кенг самоши ларзага солиб;

700. Шу наъраси билан Аякс дапайларни даъват этарди

Қароргоҳ ва бандаргоҳни тиним билмай қўриқламоққа.
Ҳодир Ҳектор ҳам бу маҳал метин зирҳли трояликлар

Орасидан елиб чиқди. Қонхўр бургут дарё бўйида

Тинчгина дон териб юрган ёввойи ғоз, турналарга ё

705. Бўйни узун оққушларнинг галасига човут согландек,—

Ҳектор ҳам ёв кемасига довул янглиғ қиласиди ҳамла;

Зевс Ҳекторнинг орқасида туриб, улкан илки-ла уни

Ва у билан Трояниңг лашкарини ундарди жангга.

Яна қизиб кетди учқур кемаларнинг пойида шум жанг.

710. Муҳориблар, гўё жангга эпди кирган янги кучлардек,

Чарчашиб билмай, жон олиб, жон бериб қаттиқ олишардилар.
Жаңгчиларни шундай хаёл ром этганди: ахей лашкари

Нажотдан юз ўғирганди ва ўлишга қарор қилинганди;

Лек ғайрати жўшган ҳар бир троялик, кемаларга ўт

715. Йўйиб, барча ахейларни қирамиз, деб қиласиди орзу!

Шундай журъат ва ғайрат-ла ўзаро жанг қиласиди улар.

Бир кеманинг қўйруғидан тутди маҳкам Ҳекторнинг қўли;

Ушбу гўзал кема бир вақт Трояга Протесилайни

Олиб келган эди, лек у ватапига қайтмайди эпди:

720. Айқаш-уйқаш бўлиб уруш қиласидилар трояликлар

Ва ахейлар шул кеманинг теграсида; икки тараф ҳам
Кутмас эди олисроқдан отилган ўқ ё шум наизани.

Рақиблар юзма-юз туриб, шамширлар ва икки тарафи

Ўткир залвор ойболталар ҳамда икки учи ҳам ўткир

725. Мис наизалар ила жўшқип жанг қилишар эди бир хилда.

Сопи қора, ҳашаматли кўп шамширлар хок-туроб бўлган
Муҳориблар илкидан, ё елкасидан тушарди ерга;

Бутун замин қора қонга ғарқ бўлганди. Кемани қўлга

Киритган мард Ҳектор унинг қўйруқдан кетмасди нари;

730. Лашкарига ҳайқиради у тутганча қўйруқ безагин:*

«Олов беринг, олов! Ҳамма, баб-баробар ҳайқириб олга!
Зевс интиқом кунин бизга баҳш айлади! У фатво берди —

- Хоҳишиса Трояга сузиб келган ва шаҳримизнинг
Кекаларин юраксизлик қилғанлиги оқибатида
735. Бизларни не кунга солған ёв кемасин ўтга тутмоқни;
Мен буғаним кемаларин забт әтмоққа аҳд қилганимда
Йўлимга ғов бўлдилар ва чалғитдилар адолини ҳам.
Гар ўшанда Зевс ақлимиз олган бўлса ҳам, мана бугун
Бизни жангга даъват этур ва кўрсатур зафар сари йўл!»
740. Кўшин яна шиддатлироқ ҳамла қилди аҳли юонга.
Аякс бардош беролмади отилётган ўқ ёмғирига;
У ўлимнинг ҳақлигидан қўрқиб аста чекинди ортга
Ва қуйруқдан тушди ерга етти пиллапоя орқали.
У шу ерда туриб олиб машъал ила кела бошлаган
745. Ҳар бир касни узун наизга билан уриб йиқитаверди
Ва юзланиб данайларга ҳайратомуз ҳайқириб турди:
«О, ёронлар, мард данайлар, о, Арейнинг қўрқмас лашкари!
Бардам бўлинг, унутманг ҳеч сиз жанговар шавкатингизни!
Эҳтимол сиз орқамиэда кўмакчилар бор, деб йўларсиз?
750. Еки бизни метин девор муҳофаза қиласди, дерсиз?
Йўқ, бу ерда ҳеч қандайин метин девор, қалья йўқдирки,
Биз у ерда жонни сақлаб, янги кучдан умид қилсамиз.
Биз Троя майдонида, метин зирҳли ёв лашкарининг
755. Ҷаршисида турадурмиз. Қўп мўътабар ватанимииздан
Олис ёқда — бу соҳилга қисиб қўйган бизни ағёрлар!
Нажотга биз жасорат-ла эришурмиз, заифлик-ламас!»
- Шундан сўнг у жаҳл ила маҳобатли наизасин силкди.
Ҳектор амрин бажо айлаб, машъал ила кема пойига
Яқинлашган ҳар бир ёвни наизаси-ла қийратиб турди.
760. Оқибатда, битта ўзи ҳалок этди ўн икки ёвни.

ЎН ОЛТИНЧИ ҚҰШИҚ

ПАТРОКЛНОМА

Қорабиқин кема учун шундай қаттиқ жаңг қиласылар.
Айни шу чөр мард Патрокл етди Ахилл истиқболига;
Күзларидан дув-дув қайноз ёш оқарди — төр босидаги
Тик қоядан тушаётган қайнарбулоқ сувидек зилол.

5. Халқ құбонин раҳми келди күриб унинг маҳзун аҳволин
Ва дўстига хитоб қилди сердабдаба шундай сас ила:
«Нечун кўз ёш тўкурсан, о, Мепетийзод? Худди онасин
Этагидан тутиб унинг кўзларига мўлтираб боққан
Ва «кўтар» деб зор йиғлаган жажжигина қизалоқ каби,
10. Сен ҳам, дўстим о, Патрокл, мунча зор-зор йиғламоқдасен?
Балки брон гап айтурсен менга, ёхуд мирмидонларга?
Ва ё сенга Фтиядан биронта шум хабар келдими?
Дейдиларки, сенинг отанг Акторзода шоҳ Менетий ҳам,
Менинг отам Эак ўғли Пелей ҳам соғ-саломатмишлар.
15. О, биз учун улкан андуҳ бўлур эди улар вафоти!
Балки сен ўз ноҳақлигин азобини, бугун соҳилда,
Тортатётган баҳтиқаро ахейларга ачинмоқдасен?
Юрагингда не гап бўлса, очиқ гапир, огоҳ қил бизни».
20. Сен, Патрокл, —мард муҳориб, дединг шунда оғир хўрсишиб:
«О, Ахиллес, лашкар ичра энг мард ўғлон, кечир кўз ёшим!
Тушди ахей лашкарининг бошига энг оғир мусибат!
Кўшин ичра донги кетган азаматлар бари ётурлар
Қароргоҳда ё ёй ўқи, ё найзадан жароҳатланаби.
Қодир жангчи Тидейзода яраланган тифи паррондан;
25. Найза ила яраланган Мард Одиссей, шоҳ Агамемнон,
Сонидан ўқ еб азобда ётур нажиб Эвемензода.
Анвойи ўт-гиёҳларнинг пири — ажиб табиблар унда
Беморларни даволарлар тепасида бўлиб парвона.
Вале ёлғиз сен, Ахиллес, ғазабингдан тушмайсан ҳануз!
30. Сендеқ кинчи одамни мен кўрмагаимен умримда асло,
Бу мардлигинг — кони зиён! Кимга керак бу диловарлик,
Гар оғатдан қутқармоқни истамасанг ахей лашкарин?
Отанг сенинг на хушрафтор Пелей, онанг — на Фетидадир;
«О, шафқатсиз?! Шуни билки, келтиргандир сени дунёга

80. Патрокл, йўл қўйма бунга! Кемаларни қутқар оғатдан;
Сен шундай зўр зарба берки, ёқолмасин кемаларни ёв
Ҳамда маҳрум этолмасин уйга қайтмоқ армонимиздан.
Илло билки, сенга ушбу топшириқни бериш им важи,—
Ҳам шуҳратим, ҳам обрўйим оширгонинг лозим эл ичра.
85. Яна шуки, гўзал қизни, унга қўшиб беҳисоб тухфа
Келтирмоғи лозим менга икки қўллаб данайлар ўзи.
Сен, Патрокл, ёвни қувиб кемалардан, дарҳол қайтиб кел!
Фолибият ато этса ҳамки ҳатто чақмоқотар Зевс,
Бутқул қирон келтирмагил Трояниг лашкарига, сен —
90. Бу билан сен етказурсен путур обрў-эътиборимга.
Жангда қўлиниг баланд келса, диловарлик қилиб ғанимни
Қиру аммо лашкарингни Илионга бошлима асло.
Тагин бирдан Олимпдаги тангрилардан у ё буниси
Трояниг ёнин олиб сенга қарши жангга қирмасин;
95. Феб — Аполлон ҳаддан зиёд хуш кўради Троя элин.
Кемаларни халос эту яна қайтиб ҳузуримга кел;
Ахейларни жаиг майдонда қолдир — улар қирилаверсин.
О, боқий Зевс, о, Аполлон, о, Афина, агар Троя
Ўғлонлари ва ахейлар бир-бирларин битта ҳам қўймай
100. Ўйиратсаю фақат бизлар омои қолсак қаттол ўлимдан,
Бир ўзимиз кулии кўкка совурадик Троя шаҳрин!»

Шундай суҳбат қуарар эди икки мард. Лек бу ёқда Аякс
Ортиқ бардоши беролмади ёғаётган ўқларга — дўлдек.

- Зўроқ эди Зевс ҳоҳиши ва дарданлар қувваси ундан;
105. Қулоқлари шангилларди унинг обдор дубулгасига
Урилётган ўқ дўлидан: зарб ер эди мудом мис сарпўш;
Мард Аякснинг қалқон илган алп елкаси увишиб қолди:
Лек отилган найза, ўқлар ҳаммаёқни мисли булутдек
Қопласа ҳам, ёв Аяксни ўз жойидан жилдиролмади.
110. У ҳансирар, қора терга ботган эди бутун вужуди;
У бир зум ҳам эркин нафас ололмасди: ки ҳар тарафдан
Еғиларди муҳорибнинг чўнг бошига оғат пайдар-пай.

О, Олимплик Музалар, сиз сўйланг менга, қандай йўсинда
Оғаткаш ўт тушганини данайларнинг кемаларига.

115. Чопа келиб Ҳектор, Аякс қўлидаги узуз найзанинг
Мис тифига яқин ерга қилич солиб узиб ташлади:
Найза тифи анча ерга учиб бориб, жаранглаб тушди:
Энди Аякс қўлидаги тўмтоқ найза беҳаён эди.
Теламоний, булар бари худоларнинг иши эканин
120. Ҳамда унинг муҳориблик умидларин Зевс барбод қилиб,
Ёвга зафар баҳш этганин ҳис қилдию чекинди ортга;
Айни шу пайт бир кемага ўт ташлади трояликлар;
Жоҳил олов тез тарқала бошлади ҳар ёнга, гуриллаб.
Ахилл, кема қуйругини ўт олганин кўриб, қўлларин

35. Совуқ дешгиз, шумшук қоя ўзларидек тошбағир этиб!
 Агар сени чўчитётган бўлса бирон хавфли башорат,
 Ёки онанг сенга Зевсдан биронта гап етказган бўлса,
 Унда, жаңгга мени юбор сардор этиб миридионларга:
 Шояд շулар кўмагида ҳалос этсан данайларни мен.
40. Ижозат бер, тақиб олай сенинг силоҳ, совутларингни:
 Балки жаңгни тўхтатурлар мени сен деб ўйлаб ғанимлар;
 Сўнг чарчаган аргосликлар пича ҳордиқ чиқариб олур.
 Ана унда биз толиқкан ёвни янги куч ила осон
 Қуважакмиз бандаргоҳдан, қароргоҳдан Илион сари».
45. Деб ёлборди шўрлик подон! Таассуфки, у ўзи учун
 Ахиллесдан ўлим сўраб олётганин билмасди, бадбахт!
 Ҷаққонёқ Ахилл оғир оҳ урдию қилди такаллум:
 «О, Патрокл Менетийзод, сен нималар деюрсан ўзи?
 Эшиганим башоратга мен парво ҳам қилмайман асло.
50. Ҳеч қандай гап келтирмади муҳтарама онам ҳам Зевсдан.
 Лек рутбада ўз тенгидан сал баландроқ бўлгани учун
 Тенг одамии тунамоқчи ва муздини тортиб олмоқчи
 Бўлган касни кўрсам, ҳадсиз ғазаб қамрар менинг қалбимни!
 Бешафқатдир қаҳрим менинг: жаңггоҳларда мен азоб чекиб,
55. Қонлар кечиб, ахейлардан туҳфа тарзда олганим қизни
 Агамемнон сурбетларча тортиб олди яна қайтатдан,
 Гўё мени бир ҳаёсиз, ялангоёқ сарсари билиб!
 Ҳай, салавот ўтган гапга! Одобданмас қалбда мудом кин
 Сақламоқлик: мен таъкидлаб келмоқдаман кўпдан бир гапни:
60. Фазабимни тарк әтмам ҳеч, токи кемам рўбарўсида
 Офаткаш жанг садосини қулоқларим эшиганинча.
 Хўп, энди бас, сен тақиб ол менинг шонли қуролларимни,
 Саркарда бўл жаңгсираган миридионлик менинг ҳалқимга:
 Кўрмоқдамен, бандаргоҳпинг ҳамма ёғин трояликлар
65. Қора булут янглиғ чулғаб олибдилар; ахей қўшиши,
 Кўрмоқдамен, соҳилдаги тор майдонга сиқиб борилган;
 Троянинг густоҳ эли босиб борур улар устига
 Қи, бу лашкар кўпдан бери кўрмай қўйди жанг майдонида
 Ахиллеснинг дубулғасин — иисон кўзин қамаштиргувчи!
70. Ҳа, ғанимлар бизнинг кучдан чекинаркан, дала-даштдаги
 Чуқурларни тўлдирворган бўлардилар жасадлари-ла,
 Агарда шоҳ Агамемнон менинг қаҳрим келтирмагана;
 Ҳозир эса ул густоҳлар лашкаргоҳни қуршаб олмоқда!
 Зоро энди Диомеднинг иқтидорли қўлида пайза
75. Ахейлардан фалокатни даф қилмоқ-чун силкинимаётир;
 Эшигилмай қолди қўшин орасида Агамемноннинг
 Таҳдидона саси; фақат қаттол Ҳектор овозигина
 Троялик лашкар ичра янгратмоқда; трояликлар
 Ҳайқириғи янгратмоқда кенг водийни музafferона!

125. Тизларига ғазаб ила уриб деди Мепетийзодга:
 «О, Патрокл Менетийзод, шошил, менинг паҳлавон дўстим!
 Кўрмоқдамен: кемирмоқда кемаларни машъум аланга!
 Агар шундай кетаверса, қайтолмаймиз биз ватанга ҳам.
 Дўстим, шошил, қуроллан тез, мен лашкарни йигиб тураман!»
130. Шундан кейин, Патрокл ҳам мис совутлар кия бошлади.
 Даставвал у соғларига ҳашаматли пойбандлар боғлаб,
 Ажиг кумуш тўқаларин илгаклади, шундан кейин у
 Алп кўксига зирҳли либос кийди шоша ки, юлдузсиғат,
 Нақшларга бой бу зирҳ либос Эакзода Пелейникийди;
135. Зирҳ устидан елкасига кумуш сопли мис шамширини
 Ҳамда ғоят маҳобатли ва мустаҳкам қалқонин осди;
 От ёлидан жигаси бор мис дубулга кийди бошига;
 Бу тоқсимон жига мудҳиш ҳиллиярди у юрганида.
 Ўз қўлига қулай ва мос икки найза олди Патрокл.
140. Вале битта найзасига қўл урмади у Ахиллесинг:
 Ғоят вазмин, маҳобатли, пишиқ эди бу шумтол найза;
 Ахилл уни осонгина силкитарди, лек ахейлардан
 Ҳеч ким уни ердан уза олмас эди, минг уринса ҳам;
 Бул найзани Хирон унинг падарий-чун Пелион тоғин
145. Чўққисидап кесиб тушган, ёв бошига солсин деб оғат.
 Отларни жанграбага қўшмоқни у Автомедонга,—
 Ахилдан сўнг энг эъзоэли ҳисобланмиш зотга амр этди,
 Бу энг содиқ шотир эди дош беришда жанг ваҳшатига.
 Автомедон, учқурлиқда шамолдан тез тулпор отларни:
150. Ёсанғ ила Балийни жанграбага қўша бошлади.
 Бу отларни Океанинг соҳилида Подарга деган
 Бир ҳарпия тукқан эди боди Зефир ила қовушиб.
 У шатакчи қилиб қўшиди доиғи кетган тулпор Недаспи,—
 Этионни забт этганда уни ўлжа олганди Ахилл.
155. Қолишмасди югуришда бу от боқий ҳамзотларида.

Бу пайт Ахилл қароргоҳни кезиб юриб, мирмидонларни
 Даъват этди қуролланиб, шай турмоққа муҳорабага
 Ғоят жасур эди улар қонга ташна бўрилар янглиғ;
 Ул ваҳшийлар тоғда, қалин ўрмон ичра шоҳдор кийикни

160. Маҳв этишиб ямламасдан ютадилар; оғизлари қон;
 Сўнгра улар галалашиб ўйл олурлар булоқ бошига:
 Ҳамда узун тилларини тиқиб зилол чашма сувига.
 Чанқоқларин қондирурлар қора қонга бўяб булоқни:
 Лек уларниң юраклари тепар: қоринлар тўйган,—

165. Жангсираган мирмидонлар сардорлари ва мушовирлар
 Патроклнинг атроғига худди шундай йигилгандилар.
 Мард Ахиллес туриб давра ўртасида баланд сас ила
 Отларни қалқонбардор жангчиларни руҳлантиарди.

- Зевс әркаси, Шоҳ Ҷакнинг набираси чаққон Ахиллес
170. Илионда жанг қилмоқ-чун әллик кема бошлаб келганди:
 Ҳар кемада әлликтадан аскар эшкак эшиб келганди.
 У лашкарни бешта бўлиб бешта сардор улар устидан
 Тайинлади, vale ӯзи бўлиб қолди олий саркарда.
 Энг биринчи сафга — Зевсдан бунёд бўлган дарёи* машҳур —
175. Сперхийнинг совут кийган ўғли бошлиқ бўлди — Менесфий:
 Шоҳ Пелейнинг гўзал қизи Полидора — фоний бир аёл
 Туққан эди уни таңгри Сперхий-ла қовушиб маҳфий;
 Лек аслида Менесфийнинг отаси — Бор Периерийзод
 Бўлиб ул мард Полидора учун бисёр қалин тўлаган
180. Ва қизни ўз никоҳига олган эди қонуний тарзда.
 Иккинчи саф сардорлиги топширилди ботир Эвдорга;
 Филас қизи ҳур раққоса Полимела туққанди уни:
 Бу шўх қизни таңгри Ҳермес олтиникамон ов маъбудаси
 Артемида байрамида қўшиқ айтиб рақс тушаётган
185. Қизлар ичра кўриб қолиб, бўлган эди ошиқу шайдо;
 Сўнг у кириб қиз қўшиқига, қовушиганди у билан маҳфий;
 Ўғил деса дегулил бир ўғлон туғиб берганди қиз ҳам —
 Чаққонеёқ ва жанггоҳда қиёси йўқ ботир Эвдорни.
 Чақалоқ ҳам тўлгоқ дардии юмшатувчи доя — маъбуда
190. Илифия кўмагида келгани он ёруғ жаҳонга,
 Акторзода мард Эхеклес Полимела учун беназир
 Қалин бериб, ўз уйига «хотиним» деб бошлаб киргапди;
 Сўнг Эвдорни олийҳиммат кекса Филас ўз мақомида
 Тарбиялаб ўстирганди ўз ўғлидек севио, ардоқлаб.
195. Мемал ўғли мард Пизандр бошлиқ бўлди учинчи сафга:
 Ахиллеснинг дўсти бўлмиш Патроклдан ўзга биронта
 Мирмидонлик тенг келолмас эди унга найзабозлиқда.
 Кўпни кўрган жангчи Феликс бошқарганди тўртиничи сафни;
 Бешинчили — бекусур мард Алкимедон Лаеркейзода.
200. Чаққонеёқ Телейзода лашкар барин шул саркардалар
 Ила бирга сафга тизиб, ҳокимона путь айтиб шундай:
 «Мирмидонлар, мени астойдил газабланиб юргаи пайтларда,
 Ҳар бирингиз эсланг энди ёвни не деб янганингизни:
 Ўшанда сиз бундай дея қилгандингиз таҳқир мени ҳам:
205. — Баттол Ахилл, онанг сенга оқ сут эмас, заққум эмизган!
 Дўйстларингни бандаргоҳда зўрлаб ушлаб турибсан, золим!
 Бас, сенинг тош юрагигни машъум газаб қамраб олибди.
 Яхшиси, биз кемаларда уйимизга кетайлик қайтиб!—
 Сизлар шундай таъна билан келардингиз бот-бот қошимга.
210. Мана, етиб келди ўшал орзу қилган муҳорабангиз!
 Довюраклар жангга кириб кўрсатсин ўз жасоратини!»

Деб ошириди у ҳар битта мард қалбида журъат ва қудрат;
 Шоҳнинг оташ нутқидан сўнг сафлар яна қаттиқ жипслашди.

- Худди меъмор уй деворин тиклаганды ҳар битта тошпи
215. Жипслаб пухта тергапидек, шамолларга дош берсин дея,—
Дубулгалар, мис қалқонлар бир-бираига туташдилар зич:
Қалқонлару дубулгалар ва одамлар зич туришгандан,
Бошлиардаги дубулгалар ярақларди сидирғасига,—
Жанг майдонда шундай тифиз эди сафи мирмидонларнинг.
220. Саф олдида икки шерқалб: мард Патрокл ва Автомедон
Лашкарга бош бўлиб жангга кирмоқ учун турардилар шай.
Шу пайт кириб қодир Ахилл чодирига очди сандигин.
Нафис либос, пат гиламлар ва аёзли шамол эсганда
Наф берувчи иссиқ ридо солинган бу юят муҳташам
225. Зар сандиқни, ўз фарзандин Иллонгга она Фетида
Кузатганда, тұхфа этиб кемасига қўйиб қўйганди.
Сандиқда бир ажиб қадаҳ ҳам бор эди: биронта ҳам мард
Бу қадаҳда қирмизи май ичмаганди Ахилл қўлидан.
230. Бу қадаҳдан шу топгача қилинмаган эди май паймо.
Чақмоқотар Зевсада ўзга биронта ҳам худованд учун
Чақмоқотар Зевсада ўзга биронта ҳам худованд учун
Олтингугурт дуди ила поклаб*, зилол сув билан ювди;
Қўлларини ювив бўлиб, қадаҳини тўлдирди майга.
Сўнгра ҳовли ўртасида туриб* паймо қиласкан шароб,
235. Кўзларини тикиб кўкка сидқидилдан қилди ибодат
Ки, чақмоқлар таңгриси Зевс бу рафторни кўрмай қолмади:
«О, Пеластга ва Додона шоҳи, оёқ ювмай ибодат
Қилиб, паққос қуруқ ерда қип-яланғоч ётмиш селлалар
Маскан қилган йироқ, аёз Додопада яшагувчи Зевс!
240. Сеп аввал ҳам бир марота муножотим этгандинг қабул:
Данайларни олган эдинг ғазабингга, мени улуғлаб.
Бугун ҳам сен, о, чақмоқкор, бажо айла бир илтимосим!
Мен вақтина қолгум бунда — кемаларим турган соҳилда:
Энг эъзозли ўртоғимни қўшиб бисёр мирмидонларга
245. Юборурмен жангга: зафар баҳш эт унга, о, соҳибарам!
Журъат уфур юрагига, токи ҳар мард йигитимизнинг
Беллашувга қодирлигин кўриб қўйисин Ҳектор жанггоҳда,
Ё у ҳамон қудратидан мағурланиб қутурмоқчими
Жанг майдонда, токи ўзим қонли баҳсга чиқмагувнимча?
250. Мард Патрокл ёғинни ва фалокатни лашкар бошидан
Даф айлагач, унинг жангдан дўстлари ва силоҳлари-ла
Шикаст кўрмай қайтмоғига имкон бергил истиқболимга!»

У тавалло қилди шундай; парвардигор Зевс Ахиллеснинг
Бир истагин қабул этиб, рад айлади иккинчисини:

255. Патроклнинг кемалардан ёғинни ва лашкар бошидан
Офатин даф қилмогига имкон берди; vale рад этди,
Патроклни жангдан омон қайтар, деган илтижосини.
Ахиллес май паймо қилиб, таңгри Зевсга сиғиниб бўлгач,

- Чодирига кириб ажиб зар қадаҳни солди сандиққа
 260. Ва кузатмоқ истагида ахейлар ва трояниклар
 Ўртасида бораётган машъум жангни, ташқари чиқди.
- Айни шу пайт мард Патрокл сардор бўлган қўшин, душманга
 Мардона зарб бермоққа шай бўлиб олға кетиб борарди.
 Шўх болалар йўл ёқалаб кета туриб, ари инига
 265. Чўп тиққанда ғув-ғув учар бетоқат ва жоҳил арилар,—
 Ахейлар ҳам худди шундай олға томон отилди гурра;
 Тентак бола қитмирлиги фалокатга қилур гирифтор;
 Гар бирон кас, одам ҳодис, тегиб кетса шу машъум инга.
 Улар яна учиб чиқиб жонҳолатда ғувиллаганча
270. Ўз инин ва гўдакларин кирипурлар қўриқламоққа.—
 Мирмидонлар ва шундайин жаҳолат ва шижоат ила
 Жанггоҳ сари отилдилар, мардонавор наъра тортганчча.
 Боз устига, Патрокл ҳам жасурона ҳайқирди шундай:
 «Мард Ахиллнинг ёронлари, мирмидонлар, жонажон дўстлар,
 275. Бардам бўлинг, азизларим, эсланг жўшқин шавкатингизни!
 Бизлар бугун шарафлайлик энг диловар шоҳ Ахиллесни
 Ҳамда унинг энг довюрак аскарлари бўлмиш — сизларни
 Ва қудратли Агамемнон ўзин ўта бадкорлиги-ла
 Фоят нажиб ахей мардин қаңдай қўнглини оғритганини!»
280. Деб юз чапдон оширди у қўшинининг шижоатини.
 Бирваракай ҳамла қилди ёвга қўппин: мирмидонларнинг
 Голибона наърасидан ларзаланди бутуп бандаргоҳ.
 Троянинг ўғлонлари совут кийган Менетийзода
 Ила унип шотирипи кўрган ҳамон, қўрқиб кетдилар;
 285. Энди ёвнинг зич сафлари сийраклаша бошлади бирдан;
 Шу чоққача жанг килмасдап бекор ётган диловар Ахилл
 Фазабни тарк этибдию яна ҳоким Агамемнон-ла
 Ярашибди, деган хаёл ўтган эди ёвпинг қўнглидан:
 Ажалдан жон сақламоқ-чун олазарак бўларди улар.
290. Энг аввало найзасини қулочкашлаб Менетийзода
 Ев энг тигиз бўлган ерга — саховатли Протесилай
 Кемасининг теграсида турганларга улоқтириди ва
 Азим Аксий бўйидаги Амидондан мард пеонларни
 Бошлаб келган Пирехмни елкасидан жароҳатлади:
295. Мард Пирехм замин узра «гурс» қуларкан ҳазин ингради;
 Бу мағлубнинг боши узра чарх уради пеон дўстлари;
 Зероки, маҳв этган эди Менетийзод, Пеониянинг
 Энг довюрак саркардасин, пеонларни даҳшатга солиб.
 Шуларни у кемалардан даф қилди ва ўтни ўчирди.
300. Чала ёнган кемани ёв ташлаб қочди саросимада;
 Аргосликлар кемаларнинг энг олдинги сафи оралаб

- Ейилдилар; шунда сурон кўтарили — энг ҳаяжонли.
Булатдор Зевс энг сарбаланд тоғ бошидан қора булатни
Ҳайдаганда, бутун борлиқ, адирлару азим қоялар,
305. Экинзорлар, мовий фазо бирдан кўзга ташланганидек,—
Ахейлар ҳам ёнғинни даф қилиб, ором олдилар тинчид;
Аммо ҳали тингани йўқ эди буткул уруп бўрони;
Зероки, ёв кемалардан сал нарига кетган бўлса ҳам,
Бандаргоҳдан тамомила чекинмоқни хоҳламас эди
- 310.** Ахейларнинг жангга ташна қўшинига орқа ўгириб.

Пароканда жангда ҳар кас маҳв қилди дуч келган касни;
Саркардалар саркардани; Патрокл ҳам Ареиликнинг
Қочаётганин кўриб қолиб, орқасидан санҷди мис найза,—
Ажалкаш тиғ паррон этиб чиқди унинг тос суюгидан:

- 315.** Бахтиқаро Ареилик қулади юзтубан заминга.
Бу аспода шоҳ Менелай лашкарбоши Фоаснинг зирҳдан
Холи бўлган баданига найза санҷиб олди жонини.
Мегес эса Амфиқлпинг ҳамласини кўриб қолдио
Ўзи унга зарба берди — мушақлари йўғон сонига:
320. Тиғ мағлубнинг пайларини чўрт уздию олди жонини.
Нестор ўғли Антилоҳ маҳв этии ўзин найзаси ила
Атимийни — мис тиғ тешиб кирган эди унинг қорнига:
Қулади у Антилоҳнинг оёғига. Марис оғасин
Ўлимидан ғазабланиб, Антилоҳга ташланди, найза
325. Силкиганча ва оғасин жасадини қўриқлаб турди:
Лек япа бир Несторзода — Фразимед чаққонлик қилиб,
Ўзи санҷди ундан олдин найзасини Марис кифтига;
Тиғ мушагин ўйнатворди, мажақлади суюкларини;
У гурсиллаб қуладио кўзларини чулғади зулмат.
- 330.** Саркаш маҳлуқ Химерани ўз уйида парвариш қилган
Амизадор ўғиллари, Сарпедоннинг мард ёронлари
Бахтиқаро оға-ини, шу йўсида ҳалок этилиб
Оға-ини томонидан, жаҳаннамга этганди рихлат.

- Ур-йиқитда поий тойиб қулаг тушган Клеобулнинг
335. Тепасига елиб келган ботир Аякс Ойлейзода
Чопди уни шу ердаёқ маҳбобатли шамишири ила;
Бандигача қизиб кетди шамишир унинг қайноқ қонидан;
Кўзларининг шурин олди Ўлим ила қудратли Қисмат.

- Бир-бирига яқин келди бу пайт Ликон ила Пепелей;
340. Лекин зое кетди отган найзалари икковларининг;
Энди улар шамшир ушлаб бир-бирига қилдилар ҳамла;
Лек эпчиллик қилиб Ликон ганимининг дубулғасига —
От ёлидан жига таққан сарпӯшига қилич солдики,
Қаттиқ зарб-ла тушган қилич чўрт узилди сопи ёнидан,

345. Шунда ахей қилич солди Ликоннинг нақ қулоқ остига
Ки, ул марднинг боши фақат терисига илиниб қолиб,
«Шилқ» осилди бир томонга ва кўз юмди ёруғ жаҳондан.

Чаққоноёқ Мерион, жанграбага чиқётган сардор
Акамасни қувиб етиб найза санчди ўнг елкасига;

350. У заминга қуладиу кўз олдини чулғади зулмат.

Идоменей Эримаснинг нақ оғзига санчди найзасин,
Найза тифи паррон этиб, энсасидан тешиб чиқаркан,
Бошчаноғин мажаҳлади, тишларини қоқиб ташлади;
Қонга тўлди бечоранинг даҳшатона боққан кўзлари;

355. Унинг оғиз ва бурнидан қон варақлаб оқа бошлади.
Қора булат янглиғ ажал олди уни ўз оғушига.

Магрур ёвни шундай маҳв этардилар ахей мардлари.
Ёш чўпоннинг уқувсизлик қилганидан ҳарён ёйилган

Кўю кўзи суруванин кўрган йиртқич бўри галаси

360. Бу юраксиз жонворларни битта-битта тутиб бўғизлар,—
Ахейлар ҳам қийратарди Трояннинг лашкарин шундай:
Лашкар эса қочар эди жасоратни унутиб буткул.

Валекин алп Теламонизод жаҳд қиласди яккаш Ҳекторни
Ўлдирмоққа: жангда кўзи пишган Ҳектор ёввойи ҳўкиз

365. Терисидан ишланган чўиг қалқони-ла кенг яғринини
Тўсиб олиб чап берарди виз-виз учган ўқ, найзаларга;
Зафар кўлдан кетётганини ўз кўзи-ла кўрса ҳам аниқ,
У жойидан жилмас эди ҳифз қилиб содик дўстларин.

Зевс бунёд этганида довул янглиғ момақалдироқ,
370. Олимп узра соғ фазога қора булат балқиганидек,—
Мудҳиш фарёд кўтарилиб бандаргоҳда, трояликлар
Пароканда ҳолда ортга — зовур томон чекинардилар.
Лек тулпорлар Ҳекторни тез олиб ўтди теран зовурдан;
Лашкар эса улкан ғовнинг у бўйида қолганди тўхтаб.

375. Отлар ҳуркиб аробалар шотисини синдирадилар.
Кўп саркарда қолдирганди шу зовурда жанграбасин.
Лек Патрокл данайларни руҳлантириб қуварди ёвни;
Ҳар тарафга қочар эди пароканда трояликлар;
Ёв пойидан кўтарилиган тўзон етган эди фалакка;

380. Кенг майдонга ёйилганди ахейларнинг кемаларидан
Трояга чекинётган отлиқлару пиёда аскар.
Мард Патрокл ёвни қайда таҳликага тушганин кўрса,

Наъра тортиб, ўшал ёққа сурар эди тулпорларини;

Оқибатда, муҳориблар қулардилар жанграбадан,

385. От опқочган аробалар гумбур-гумбур ағдариларди.
Тангриларнинг мард Пелейга армуғони — боқий бедовлар

Бу пайт елдек учиб ўтди кенг зовурдан; отлар соҳиби
Ахтарарди жонин олмоқ ниятида Приамзодани;
Вале Ҳектор аллақачон қочганди ўз аробасида.

390. Қўрқмай тангри жазосидаи, ҳақиқатга хилоф иш тутган
Ва жамоа орасида адолатсиз ҳукм чиқарган
Жинояткор ҳукмдорлар рафторидан газабланган Зевс
Рутубатли куз фаслида машъум жала қўйиб самодан,
Ул нопоклар ватанини жўшқин селга гарқ этадики,
395. Бу сел тоғдан ўшқирганча, пиширганча тушаркан оқиб,
Йўл-йўлакай кўп ўрларни ўпирава инсон яратган
Нарсаларни пайҳон қилар то дегизга бориб етгупча,—
Троянинг отлари ҳам шундай сурон солиб еларди.
Аммо чақон Менетийзод кесиб чиқиб душман олдидаи,
400. Уни қайта бандаргоҳга қувиб, сиқиб кела бошлиди;
Уғанимнинг ўз шаҳрига киришига имкон бермасдан,
Юксак девор, азим дарё ва кемалар оралиғида —
Кенг майдонда исканжага олар экан, шафқат билмасдан
Маҳв әтарди таъқиб қилиб аксарият трояликни.
405. Даставвал у найза санчиб Пронойнинг қалқондан холи
Яғринига, унинг жўшқин ғайратини сўпdirди буткул;
У заминга «гурс» қуллади; голиб шу чоқ Энопнинг ўғли
Мард Фесторга ҳамла қилди: у шўрлик ўз аробасида
Дағ-дағ титраб ўтиради: қўрқув уни тапг қилиб қўйган,
410. Қалтираган қўлларидаи тушиб кетган эди жилов ҳам;
Менетийзод шу Фесторнинг ўнг жағига пайзасин санчди;
Найза тифи тешиб ўтди оқ тишларин мажақлаб унинг;
Депгиз узра кўтарган қоятошда турган балиқчи
Обдор қармоқ билан сувдан қандай тортиб олса балиқни,—
415. Патрокл ҳам ўз ялтироқ пайзасига Энопзодани
Илгачича, шундай тортиб олиб уни жаигаробадан,
Заминга юзтубан отди — қотил руҳи тарқ этди жисмин.
Сўнг у елиб келаётган Эриалнинг қоқ манглайига
Катта тош-ла урган эди, ажраб кетди икки палллага
420. Мис дубулға кийган боши: маҳв бўлган ерга юзтубан
Тушдию шу заҳот қаттол ўлим қанот ёйди устида.
Шундан кейин у кетма-кет иқтидорли Эпалътни, Пирни,
Амфотеру Эrimасни, Дамасторнинг ўғли Эхийни,
Мард Эвиппни, Ифей илила лашикарбоши Тлиполемни
425. Ва Аргейзод Полимелни баракатли ерга қулатди.
- Шоҳ Сарпедон бекамар зирҳ кийган* талай ёронларининг
Патроклнинг илкидан маҳв бўлишганин кўргани ҳамон,
Янгроқ сас-ла таъна қилди ликиялик аҳли силоҳга:
«Уят сизга! Қочаяпсизми? Йўқ, довюрак бўлинг! Қўриқманг ҳеч’
430. Бизга оғат келтирган, кўп троялик азаматларнинг

Ёстигини қуриштап ул иқтидорли муҳориб ила
Ҳозир ўзим беллашурман ва кимлигигин билиб олурман!»

- Деб дарҳол жанграбадан сакраб тушди қуроли билан.
Буни кўрган Патрокл ҳам туша солиб аробасидан,
435. Ганим томон ела кетди. Мисли юксак қоя бошида
Мудҳишона қийқириқ-ла бир-бирига ташланган икки
Эгритумшуқ, қиңғир чанглал калхат сингари,—
Бу мардлар ҳам бир-бирига шундай наъра тортиб отилди.
- Буни кўрган пуркаромат Зевснинг қалбин чулғаб зўр аянч
440. Ўз завжаси ва синглиси ҳур Ҳерага юзланди бундай:
Эвоҳ! Ҳера, кўрмоқдаман, бугун азиз бўтам Сарпедон
Қисматига Патроклдан гориб бўлмоқ ёзилганини!
Иккиланур қалбим менини тараффудда икки аҳд аро:
Сарпедонни қонли жангдан халос этиб, Ликия элин
445. Сербарака заминига олиб бориб қўйсаммикин, ё
Патроклнинг зарби ила бугун жангда маҳв этсаммикин?»
- Дарҳол унга жавоб қилди сиғир кўзли маъбуда Ҳера:
«Айним, Зевс! Ўзи пима демоқчисан, о, қодир худо?
450. Қисматига кўп азалдан гориб бўлмоқ битиб қўйилган
Фоний мардни шум ажалдан халос этмоқ истайсанми сен?
Ихтиёринг, лек бу аҳдинг кўп маъбудлар маъқулламагай!
Сенга бошқа калом айтгум, туғиб қўйигил шуни дилингга.
Сарпедонни соғ-саломат қайтарсанг гар ўз мақомига,
Билки, бошқа тангрилар ҳам ўз суюкли, азиз ўғлонин
455. Жўнатмоқни истаб қолур она юртга ушбу жанггоҳдан.
Оз дейсанми Приамнинг азим шаҳри бўсағасида
Жанг қилётган паҳлавонлар орасида худозодалар?
Бу рафторинг ила сен, Зевс, ранжитгайсан олимплекларни.
Қанча севсанг ўғлини ҳам, қалбан раҳминг келса ҳам унга,
460. Бугун унинг шу жанггоҳда мириидонлар лашкарбошиси
Патроклнинг зарбасидан ўлишига йўл қўйиб бергил.
Кейин эса — Сарпедоннинг руҳи жисмис тарқ этгандан сўнг —
Сен марҳумнинг жасадини ўз ватани ҳур Ликияга
Аста олиб кетмоқликтин Уйқу ила Ўлимга амр эт.
465. Сўнг у ерда унц хешу ёронлари иззат-икром-ла
Дағи этишиб, улкан тош ҳам ўрнатурлар қабри устига».
Қулоқ осди боқийлару фонийларнинг падари унга:
- У Троя заминига қонли шабпам сочди самодан,
Она юртдан йироқ бўлган бу жанггоҳда, Менетийзода
470. Қўлида маҳв бўлажак ўз ўғлонини шарафлар экан.

Икки ботир бир-бирига яқинлашиб ҳужумга ўтди.
Олдии жасур Менетийзод пайза отиб Фразимелни —

Сарпедоннинг энг диловар шотирини маҳв айлади:
Құдратини қириқди унинг найза санчиб қорни остига.

475. Шоҳ Сарпедон ҳамла қилди шундан кейин; лекин мис найза Нишон қолиб, ўнг киғтига бориб тегди тулпор Педаснинг: Жонивор жон аччиғида қаттиқ кишинаб, жон берди шу он: У ерга «турс» қулаганда қолғаи икки от ҳуркиб кетди, Бўйинтуруқ ғижирлади, жилов тушди отлар пойига.
480. Автомедон бу мушкулни даф этмоқлик йўлини топди тез: У филофдан узун тигли шамширини сугуриб, ерга Сакраб тушди ва етакчи от жабдуғин кесиб ташлади; Шу заҳоти икки тулпор ўз ўрнига турди қайтадан.

Паҳлавонлар яна қайта киришдилар ажалкаш баҳсга,

485. Бу сағар ҳам зое кетди Сарпедоннинг порлоқ найзаси: Унинг тиги учеби ўтди Патроклнинг чап киғти узра, Лек тегмади; шунда жасур Патрокл мис найзаси ила Зарба берди ва зарбаси бу сағар ҳам кетмади бекор: Сарпедоннинг юраги жо бўлган кўксин тешди мис найза.
490. Ликиялик лашкарбоши мисли болут, ё терак ва ё Тоғ бошида ўрмончилар кема учун танлаб чопишган, Энг азим туп қарағайдек қулаб тушди гурсиллаганча, — Сарпедон ўз аробаси пойида шу тарзда ётарди Тишларини гижир қилиб, қопли ерни чангallаганча.
495. Говмушларнинг орасида савлат тўкиб юрувчи буқа Тўсатдан мол подасига ҳужум қилган шер панжасига Тушиб қолиб, жонҳолатда маъраб ҳалок бўлгани каби, Мард Патрокл маҳв қилган қалқонбардор ликияликлар Сардори ҳам фарёд чекиб ўз дўстига юзланди шундай: «Азиз Главк, эй қудратли муҳориб! Гар асл мард бўлсанг, Бугун найзаандозлигинг, қўрқув билмас диловарлигинг Сен намойиш қилмоғинг шарт машъум жангда бутун лашкарга! Дўстим! Югар, ликиялик энг довюрак саркардаларнинг Барин йигиб, уларни шоҳ Сарпедон-чун даъват эт жангга;
500. Сен ҳам мени ҳифз этиб ахейлар-ла жанг қил аёвсиз! Акс ҳолда, Ҳипполоҳзод, гар ахейлар ечиб олсалар Советимни, сенинг учун бу энг аччиқ бадномлик бўлур Ҳатто ҳали туғилмаган авлодларнинг олдида ҳам, бил! Мард бўл, дўстим ва оёққа турғиз бутун лашкаримизни!»
510. Шу чоқ ажал Сарпедоннинг кўзин юмди, бурнин беркитди; Голиб унинг кўкрагига оёқ тираб тортди найзасин,— Тиғга марҳум юрагининг бир парчаси илиниб чиқди: Бу мард найза билан мағлуб жонини ҳам суғурволганди. Аргосликлар тутиб олди шу чоқ шоҳнинг ҳурккан отларин:
515. Улар қочмоқ бўлгандилар жангароба соҳибсиз қолгач.

- Дўст сасини эшитган он Главк қалбин қамради ғусса;
 Куюнарди у дўстига кўмаклаша олмаслигидан;
 У сўл қўйин мушагини маҳкам сиқди: азоб берарди
 Янги олган жароҳати; Тевикр кема бошида туриб
 520. Офатни даф қилётганда яралаган эди Главкни.
 Шунда бу мард андуҳ чекиб Аполлонга қилди муножот:
 «Кумушкамон, тингла зорим! Сен серҳосил Ликияда ё
 Трояда бўлма, ҳамма ерда бирдай эшитажаксан
 Мендек гариб ва изтироб чеккан банданг илтижосини!
 525. Оғир яра азоб берур: илким ҳарчанд сирқираб оғрир:
 Ярамдан қон оқур тинмай; елкам жонсиз бўлиб қолмоқда!
 На' ушлашга чўнг пайзани, па ёв билан майдони ҳарбда
 Олишмоққа мадорим бор; энг паҳлавон шоҳ Сарпедон ҳам
 Ҳалок бўлди! Дариг тутди Зевс ёрдамин ўз ўғлидан ҳам!
 530. Вале менга кўмак бер сен! Шифо бергил оғир ярамга;
 Дардни даф эт ва қувват бер, токи мен ҳам ўз наърам ила
 Мард Ликия эрларини улкан жангга даъват этайин,
 Маҳв бўлган дўстим учун ўзим ҳам жанг қиласай мустаҳқи!
- Ушбу Главк муножоти этиб борди Феб қулоғига;
535. Дарҳол унинг дардин олди, ярасидан оқётган қонни
 Тўхтатдию юрагига шижоат ва журъат уғурди.
 Главк қалбан ҳис этиб ўз муножотин қабул бўлганини
 Бузрук тангри томонидан, кўтарилди кўнгли нақ тоғдек.
 У югурга кетди; аввал ликиялик муҳорибларнинг
540. Ҳаммасини даъват этди жанг қилмоққа Сарпедон учун;
 Сўнгра жадал юра кетди Троянинг қўшини сари.
 У саркарда Агенор ва Полидамас олдига борди;
 Энейга ва Приамнинг мис совутли ўғли Ҳекторга
 Учраб, шундай дабдабали сўзлар айтди икковларига:
545. «Эътиборсиз қолдирдинг сен, Ҳектор, шаҳринг муттағиқларин!
 Ахир улар сени деб жон фило қилмоқ учун тайёрлар
 Олис юртда: сен уларни истамайсан ҳифз қилмоқни!
 Ликияни ҳақгўйлик ва диловарлик ила тиклаган
 Қалқонбардор эл сардори шоҳ Сарпедон хок-туроб бўлди.
550. Патроклнинг қўли ила тангри Арей маҳв этди уни.
 О, довюрак дўстлар, келинг! Иниқом-ла суғоринг қалбни!
 Бандаргоҳда сон-саноқсиз данайларни қирганимиз-чун
 Бизга қарши тиш қайраган ва шу боис шоҳ Сарпедоннинг
 Силоҳларин ечмоқ бўлгар ғанимларга имкон бермайлик!
555. Оғир қайғу қамраб олди Троянинг жами лашкарин.
 Шоҳ Сарпедон гар хорижлик бўлса ҳамки, трояниклар
 Таянчийди; сон-саноқсиз лашкар бошлаб келган эди у
 Трояга ва ўзи ҳам кўрсатганди жангда жасорат.
 Шиддат ила ҳамла қилди данайларга трояниклар;

560. Бошлаб борди Сарпедоннинг ўлимидан дарғазаб Ҳектор;
Лек дадил қалб, мард Патрокл данайларни руҳлантиради;
Энг аввал у далда берди жангта ташна икки Аяксга:
«О, Аяклар, сизга ёв-ла олишмоқлик баҳши этсин лаззат!
Бурунгидек мард бўлинглар ёки ундан ҳам диловарроқ!
565. Ҳалок бўлди шоҳ Сарпедон — чўнг девордан биринчи бўлиб
Ошган ботир! О, қанийди ечиб олиб унинг совутин,
Жасадини таҳқир этсак, яна уни қўриқлаётган
Дўстларидан бир-иккисин наиза ила гориб айласак».
- Лек Аяклар шундоқ ҳам жанг илинжида ёнар эдилар;
570. Икки тараф: бир томонда троялик, ликияликлар,
Бир томонда ахейлар ва мирмидонлар сафларни зичлаб,
Бадбахт жасад атрофида мудҳишона жанг бошладилар,
Ҳаммаёқни босиб кетди қуролларнинг шарақ-шуруқи,
Зевс, арзанда ўғли учун бўлётган жанг беаёв бўлсин,
575. Деб жанггоҳни кунша-кундуз туи пардаси ила буркади.
- Троялик мардлар аввал данайларни чекинтиридилар;
Мирмидонлар орасида зўр паҳлавон бўлган саркарда
Олийҳиммат Агаклейзод Эпигейни ўлдирди улар.
Бир замонлар ул мард гавжум Будеоннинг ҳокими эди;
580. Лекин номвар бир хешини ўлдиргач у, бош олиб кетиб,
Шоҳ Пелей ва Фетиданинг паноҳида тоғанди қарор;
Кейин шулар Ахилесга қўшиб уни юборгандилар
Приамнинг салтанати — Трояни горат этгани.
- У Сарпедон жасадига қўл чўзганди, Ҳектор бу марднинг
585. Бошига тош билан уриб, айирворди икки паллага
Метин сарпўш кийгани бошин; йиқилди у мурда устига
Юзтубан ва шу он ўлим олди уни ўз оғушига.
Патроклнинг қаҳри ошиди мард дўстининг ўлганини кўриб;
У тез сафлар орасини ёриб, ўқдай отилди олға
590. Қўрқоқ зағча ё чуғурчук галасини қувган қирғийдек,—
О, Патрокл, дўстингни маҳв бўлганидан ғазабга тўлиб
Сен Троя ва Ликия лашкарини қувгандинг шундай!
Ер тишлатдинг Ифеменнинг ўслин шунда — Сфенелайни,
Гарданига тош-ла уриб, томирларин чўрт узиб ташлаб.
595. Мусобақа ҷоғида куч синаш учун, ёки жанггоҳда
Ўз ашаддий ғанимими маҳв этмоқ-чун отилган наиза
Қанча ерга бориб тушса, мард Ҳектор ва трояликлар
Шунча ортга чекиндилар: данайлар даф қилди уларни.
Шунда Главк — ликиялик қўшиннинг мард лашкарбошиси,—
600. Ўгрилдию Ҳалконзода Вафиклайни ўлдирди аввал:
У бўстонваш Элладада, ўз уйидаги мирмидонларнинг
Орасида энг баҳтиёр ва бадавлат кун кечиради;
Главк бирдан ўғирилиб ўз ортидан қувиб келётган

- Шу Вафиклей сийнасига наиза санчди қутилмаганда.
605. У гурсиллаб қулади ва марднинг маҳв бўлганин кўриб
Фамга ботди аҳли юнон; шодландилар трояликлар;
Улар дарҳол қуршаб олди жасадни, лек данайлар душман
Сари олға отилдилар жасоратни тарқ этмай асло
Ва Мерион ҳалок этди троялик мард Лаогонни —
610. Илионда Зевс коҳини бўлган ва ҳалқ худованлардек
Эъзозлаган Онеторнинг эпг муҳориб ўғли эди у;
Шунинг қулоқ-чаккасига наиза санчиб ўлдирди Главк;
Руҳи жисмиң тарқ этиб, кўз олдин зулмат чулгади зумда.
Доираваш қалқон тутган бу қотилни маҳв этмоқ учун
615. Иқтидорли Эней унга улоқтириди мис тифли наиза;
Паррон этиб келаётган мис наизани кўрган Мерион,
Тез энгашиб машъум тифдан жон сақлади; у учиб ўтиб
Қора ерга санчилди то қаттоллик ҳовуридан у
Тушмагунича, ёғоч банди замин узра тебраниб турди.
620. Ахиз ўғлини иқтидорли билагидан отилгап наиза,
Шу ўйсицда зое кетиб узоқ муҳлат тебраниб турди.
Шунда Эней ғазаб ила Мерионга қараб ҳайқирди:
«Сен, Мерион, гарчи рақсга чаққон* бўлсанг ҳам, агар наизам
Текканида мўлжалга, бир зумда ўлар ёдинг тил тортмай!»
625. Эътиroz-ла деди машҳур наизабардор Мерион дарҳол:
«Сен ҳам, Эней, бошқалардек фонийдурсен; билки, нечоғлиқ
Қиёси йўқ мард бўлсанг ҳам, сен билан жанг қилгани майдон
Чиққан ҳар бир муҳорибни маҳв этмоқ душвордир сенга;
Гар мен наиза санчганимда борми қалқон тўстап кўқсингга,
630. Сен ҳам қанча иқтидорли ва билагинг бақват бўлмасин,
Менга шуҳрат баҳш этардинг ва жоннингни Тартар* шоҳига!»
- Шундай деди: аммо уни койиб берди ҳимматли Патрокл:
«О, муҳориб Мерион, сен не қиласан қуруқ гап сотиб?
Билки, таҳқир сўзлари-ла маҳв этиб бўлмас Троя
635. Лашкарини, токи улар ўлмагунича қора қоп қусиб.
Қонли жангда масалали қўл, кенгашда сўз ҳал қилади:
Гап сотишмас, жанг қилмоқлик зарур бугун аргосликларга!»

Дея олға отилди у; Мерион ҳам эргашди унга.
Ўрмончилар тоғда дараҳт кесганида, болталарининг
640. Қарсиллагап овозлари олисларга эшитилгандек,—
Жангчиларнинг ўтқир шамшир, наизалари бориб урилган
Мис совутлар, қалин пишиқ кўн қалқонлар шарақ-шуруқи
Жанггоҳ узра чор атрофга худди шундай таралар эди.
Таңгиваш шоҳ Сарпедонни энг жонажон дўсти ҳам энди

645. Таний олмас: ул жасадга бошдан-оёқ қадалган эди
Патли ўқлар, қора қонга, хок-тупроққа кўмилганди у.

- Баҳор чоги сигирлар мўл сут берганда, оғилхонада
Сут идиши узра ғужгон ўйнагандек пашшалар ғув-ғув,—
Лашкар ҳам жанг қилар эди яккаш шундай мурда устида.
650. Чакмоқотар Зевс жанггоҳдан узмас эди мунаввар кўзин:
У муттасил кузатаркан мардлар жангни арши аълодан,
Кўп ўйларди Патроклнинг ўлимини ээилиб қалби:
Қодир Ҳектор шу шум жангда Сарпедоннинг жасади узра
Патроклни гориб этиб, совутларин ечиб олсинми?
655. Еки яна кўп лашкарни қийратсанми жангда Патрокл?
Бир фикрни маъқул кўрди Зевс хийла тараддуланиб:
Ахиллеснинг мард қўлдоши Троянинг бутун қўшинин
Ҳамда унинг мис совутли саркардаси жасур Ҳекторни
Шаҳар томон қувиб, яна кўп лашкарни қириб ташласин.
660. Шу ният-ла жўръатсизлик пуркади Зевс Ҳектор қалбига;
Оқибат, у Зевспинг қудсий мезонига итоат этди;
Аробага сакраб чиқиб қочар экан, ўз лашкарига
Амр этди зудлик билан шаҳар томон чекимоқликини.
Ликияллик йигитлар ҳам қололмади энди жанггоҳда;
665. Ўз шоҳлари Сарпедонни юрагидан наиза еб, буткул
Жасадлар-ла қўмилганин кўриб улар урра қочдилар.
Олимплик Зевс бу қиргинни бошлагандан буён Сарпедон
Жасадининг атрофида тоғ-тоғ бўлиб кетар ўликлар.
670. Сарпедоннинг муҳташам мис совутларин данайлар дарҳол
Ечиб олди ва Патрокл мирмидоплик ўз дўстларига
Фармон берди бу ўлжани кемаларга олиб кетмоқса.

- Бу аснода булатқувар Зевс юзланди чўнг мерган Фебга:
«Сен, Аполлон, Сарпедонни олиб кету унинг вужудин
Қора қондан, ўқлардан ва жанг хокидан фориг қил буткул;
675. Олисроққа олиб кетиб, ювгил зилол дарё сувида
Ва амбар мой суриб, боқий либос кийдир марҳум эгнига.
Шу маросим тугагач, сен гунг ва чаққон элчиларингга —
Эгиз Ўлим ва Ўйқуга амр этки, улар Сарпедон
Жасадини тез элтсиналар ҳур Ликия салтанатига.
680. Сўнг у ерда уни хешу ёронлари иззат-икром-ла
Дағи әтишиб, улкан тош ҳам ўрнатурлар қабри устига»,

- Шундай деди Зевс,— Аполлон падарига этди итоат:
Парвоз қилди жадал Ида чўққисидан жанг майдонига.
Ўқ ёмғири остидан у олиб қочди шоҳ Сарпедонни;
685. Олисроққа олиб кетиб ювди зилол дарё сувида
Ва амбар мой суриб унга, боқий либос кийдирди сўнгра.
Бу маросим тугагач, у гунг ва чаққон элчиларига —
Эгиз Ўлим ва Ўйқуга амр этди шоҳ Сарпедоннинг
Жасадини тез элтмоқни ҳур Ликия салтанатига.

690. Аробакаш ва отларни яккаш тезлаб бу пайт Патрокл,
 Троя ва Ликияning қўшинини қувганча, нодон,
 Ўз ўлими сари учиб борар эди! Амал қилсайди
 У Ахиллес каломига, қисматига ёзилмиш ўшал
 Машъум ўлим чангалидан халос бўлиб қолган бўларди.
695. Ҳолбуки, Зевс машварати зўрдир одам маслаҳатидан:
 У ботирнинг юрагига ғулув солиб, ундан зафарий
 Ироқлатур, батзан эса ўзи уни ундар жанггоҳга;
 Мана ҳозир у Патрокл қалбига ҳам пуркади журъят.
- О, Патрокл, сени тангри йўллагапдан кейин ўлимга
 700. Энг аввало ва энг охир, ким-кимларни сарнигун қилдинг?
 Энг аввало мард Адрастни, ундан кейин Автоной ила
 Эхеклии, сўнг Элазни, Эписторни ва Меланиппни,
 Кейин Мулий ва Пилартни — найза ила маҳв этдинг барин.
 Шуларни сенғ ғориб қилдинг, қолганлари қочиб қутулди.
705. Аргосликлар шу куниёқ таслим этган бўлар эдилар
 Ул муazzам Трояни Менетийзод бошчилигида,—
 У олдинда найза билан оташона жанг қиласр эди,—
 Гар Аполлон туриб юксак минорада, баҳш этмаганда
 Троянинг қўшинига қувва, ўлим Менетийзодга,
 710. Уч марота чўнг деворга густоҳона-ботир Патрокл
 Ҳамла қилди ва уч бора кумушкамон Феб ўз беқазо
 Илки ила уриб унинг қалқонига, қайтарди ортга;
 Валекин ул тангриваш зот тўртиччи бор қилганда ҳамла,—
 Чўнг мерган Феб таҳдидона дагдага-ла деди тақиқлаб:
 715. «Мард Патрокл, қайт орқангга! Ки довюрак трояликлар
 Шаҳрин ғорат этмоқликини тангрилар на сенга буюрган,
 На-да сендан беҳад кучли маъбудазод Пелей ўғлига!»
- Патрокл ҳам камопидап маниъум ажал ёғувчи тангри
 Аполлоннинг ғазабидан тез чекпиди шунда орқага.
720. Ҳектор Аскей қопқасида олов отлар жиловин тортди;
 Ўйлаб қолди: яна қўшин ичра кириб жанг қилсаммикин,
 Ё қалъада тўпламоқни амр этсамми ўз лашкаримга?
 Шу ўй ила тараддулда турганида, рўбарўсида
 Навқирон ва кучга тўлган жасур Азий кенг далалари
725. Сербарака Фракия тупроғида, азим Сингарий
 Соҳилида яшагувчи ўз тоғаси Димасзод Азий,—
 Сиймосида дабдурустдан зоҳир бўлди тангри Аполлон;
 Шундай деди у кириб мард йигит — Азий қиёфасига:
 «Ҳектор, жангни тарқ этдингми? Бу рафторинг ярашмас сенга!
730. Агар сендан заифлигим мезонича бўлсайдим кучли
 Кўп пушаймон ердинг шу оп қонли жангни тарқ этганинг-чунғ

Қайт орқаигга, тулпорларни йўналтири сен Патрокл томони:
Шояд сенга ғолибият бахш айласа тангри Аполлон!»

Шундай дея, тангри яна башарият жангига кирди.

735. Шуида Ҳектор ўз шотири Кебрионга отларни жадал
Жанггоҳ сари йўналтмоқни амр этди. Аполлон эса
Жанг ичидагойиб бўлди — у ерда у юнон аҳлини
Ваҳимага солиб, Ҳектор лашкарига зафар йўллади.

740. Ҳектор ҳеч бир ахей билан жанг қилмасдан учиб бораради;
У мистуёқ отларини Патроклга йўналтирганди.

Патрокл ҳам сакраб тушди Ҳектор ила олишмоқ учун;
У чап қўлда пайза ушлаб, ўнг қўлига тош кўтарволди —
Бу серқирра ва ялтироқ мармар зўрга сиғди кафтига;
Қўлочкашлаб отди уни ва у зое кетмай, нишонга

745. Жадал паррон қилиб борди: тош Ҳекторнинг учқур отларин
Хайдайтган аробакаш — Приамнинг пикоҳсиз ўғли
Кебрионнинг қаншарига бориб тегиб, қора қошлиарин
Шилганича бош чаногин нақ иккига ёриб юборди;

750. Қонли қўзи ситилибон оқиб тушди поий остига;

Шунда ўзи ҳам мисоли гаввос янглиғ жангаробадан
Қора ерга шўнгидио руҳи жисмин тарк этди буткул.

Мард Патрокл заҳарханда қилди уни таҳқирлаб шуидай:
«Во ажаб, бу муича чаққон! Шўнгишгаем кўп моҳир экан!

755. У денигизда бўлганида борми, сувга шўнгигб кемадан
Талай-талай чиганоқлар олиб чиқиб денигиз тубидан,
Элни хушнуд қиласи эди, гарчи денигиз потинч бўлса ҳам.
Худди ҳозир аробадан шўнгигандек шўнгирди сувга!
Троядга ҳам гаввослар бор экан-а, ё қудратингдан!»

Шундай пичинг сўзлар айтиб Кебрионга ташланди бирдан:

760. У қўрага ёриб кириб кўши молларни ёриб ташлаган,
Аммо ўзи ҳам тўшидан яраланиб бу жасурлиги
Ўз бошига етган ваҳшний арслонга ўхшарди ҳозир,—
Сен ҳам шундай ташлангацдинг бу жасадга о, мирмидонли.

Ҳектор сенга яқин келиб, сакраб тушди жангаробадан;
765. Икковлари — мард муҳориб Менетийзод ва нажиб Ҳектор,—
Кебрионнинг жасадий-чун, мисоли тоғ бошида ўлик
Така учун ғазаб билан харисона олишган икки

Арслондек, жону жаҳд-ла жанг қиларкан, бири-бирини
Аямасдан пайза санчиб ўлдирмоққа чоғланар эди.

770. Ҳектор тутиб жасаднинг бош томонидан, қўйвормасди ҳеч;
Менетийзод эса судрар эди унинг оёқларидан;

Бу икки мард теграсида данайлар ва тројликлар

Мудҳишона жанг қиласи бир-бираига қоришиб кетиб.

Икки жўшқин шамол: шарқий ва жапубий тоғ орасида

775. Бир-бирига тўқнаш келиб, дарадаги қуюқ ўрмоннинг
Метин шамшод, азим шумтол, шўстсиз қизил дараҳтларини
Хеч аёвсиз силқитганда, шох-шаббалар қаттиқ шовуллаб
Бир-бирини савалайди ва чор ёқни босиб кетади
Томири-ла қўпорилган дараҳтларнинг қасир-қусири,—
780. Разилона чекинмоқни хаёлига ҳам келтирмаган
Юнонлар ва трояннинг йигитлари шундай шиддат-ла
Бир-бирига ҳамла қилиб, маҳв бўлиб қулар эдилар.
Кебрионнинг атроғига сон-саноқсиз найза қадалди,
Сон-саноқсиз ўқлар ёғди чилласидан отилиб чиқсан;
785. Жасад учун бораётган бу урущда муҳорибларнинг
Қалқонлари мажақланди харсангтошлардан;
Лек Кебрион кенг далада, унутиб ўз аробакашлик
Маҳоратин, ётар эди виқор билан тупроққа ботиб.
- Анчагача, токи офтоб кенг самодан сузиб ўтаркан,
790. Икки ёқдан отилган ўқ ёмғиридан қирилди кўплар.
Лекин қуёш етганида ҳўқизларни қўшдан чиқариш
Маррасига, ахейларнинг қўли баланд келди ғанимдан
Шум тақдирга зид ўлароқ; улар ёвни зор қақшатганча,
Кебрионнинг жасадини ўқ ёмғири остидан судраб
795. Кетдилар ва ҳашаматли силоҳларин ечиб олдилар.

- Лек Патрокл бу пайт таҳдид солиб ёвга отилди олға.
Бул Арейваш уч бор мудҳиш наъра тортиб душман ичига
Ериб кирди ва уч марта тўққизтадан ёвни маҳв әтди.
Валекин ул худосифат тўртинчи бор қилганда ҳамла,
800. Шу ўринда, о, Патрокл, етдинг умринг сарҳадига сен.
Сенга қарши шиддат ила жангга чиқди мудҳиш Аполлон.
Аммо сен бу ур-ийқитда сезмай қолдинг унинг шарпасин:
Бурканиб ул тангри зулмат пардасига яқинлашганди.
У Патроклнинг орқасига келиб, унинг кенг яғринига
805. Шундай кучли зарб урдики, зулмат босди марднинг кўз олдин.
Патрокл бошидаги дубулгасин учирворди Феб;
Мис дубулға думалабон жаранглади отлар пойида;
Қора қонга ва тупроққа беланди от ёлли жигаси.
Шу чоққача топталмаган эди сира бу нажиб сарпўш:
810. У авваллар тағримонаанд Ахиллеснинг бузрук бошини
Безаганди, лек әнди Зевс, «Ҳектор кийсин уни бошига»
Деб ихтиёр қилди: куни битиб қолган эди Ҳекторнинг.
Патроклнинг илкидаги улкан, залвар, мис тифли найза
Чил-чил сианди, алл бўйига тенг қалқони заминга тушди;
815. Сўнг Аполлон паҳлавоннинг совутларин ечиб ташлади.
Дили вайрон бўлиб, кучли жуссасини тарк әтди дармон;
Мисли жоду қилингандек у донг қотиб қолди. Шу маҳал
Троялик мардлар ичра чопишдаю найза отишда

- Ва шотирлик санъатида қиёси йўқ шавкатли Эвфорб
 820. Панфойзода Патроклнинг орқасидан келиб, найзасин
 Унинг икки курагининг ўртасига санчди зарб билан:
 Бу мард бир вақт машқ қилмоқ-чун биринчи бор жангга
кирганда
- Йигирмата душманни жанграбадан қулатган әди.
 У биринчи бўлиб сенга, о, Патрокл, қурол йўналтди.
825. Илло маҳв этолмади: найзасини жароҳатингдан
 Суғурдю ортга қочиб, ўзин олди тўда ичига:
 Қўрқкан әди у қуролсиз Патрокл-ла олишувдан ҳам.
 Фебнинг зарби ва Эвфорбнинг найзасидан дармонсизланган
 Патрокл тез ортга кетди дўстлар томон, ўлимдан қочиб.
830. Ҳектор далир Патроклнинг ўткир тиғдан жароҳатланиб
 Жанггоҳни тарқ этётганин кўрган ҳамон, сағ орасини
 Ериб ўтиб, найзасини унинг қорни остига санчди;
 Ажалкаши мис наиза унинг ичакларин садпора қилди;
 Менетийзод қуладию теран ғамга ботди данайлар.
835. Сувсаган шер ила қобон тоғ бошида, кўлмак бўйида
 Бир-бираига тўқнаш келиб, сув талашиб жанг қилишганда,
 Қудратли шер ҳансираган қобонни маҳв этгандек охир,—
 Жанг майдонда кўп лашкарни ҳалок этган Патроклнинг ҳам
 Приамзода буюк Ҳектор наиза санчиб жонини олди.
840. Уни мағлуб этганидан мағрурланиб керилди шундай:
 «Сен, Патрокл, Трояни вайрон айлаб, завжаларимиз
 Қудсий эркдан маҳрум этиб ҳаммаларин асира қилиб,
 Кўзлагандинг ўз юрtingга кемаларда олиб кетмоқни!
 Йўқ, эй нодон! Уларни мен елдек учқур бедовларим-ла
845. Жанггоҳ аро муҳофаза қиладурмен ва троялик
 Мардлар ичра пайзам ила жанг қилиб, мен улар бошидан
 Асиралик оғатини даф қилурмен! Лекин сен бунда
 Қўзғулларга ем бўлурсен! О, бенаво! Ахиллес қанча
 Иқтидорли бўлса ҳамки, киромади жонингга ора.
850. Сени жангга йўллар әкан, балки бундай амр этгандир у:
 «О, муҳориб Патрокл, сен ўз қўлинг-ла қаттол Ҳекторнинг
 Зирҳларини токи қора қонга бўяб ечмагунингча,
 Хаёлингга ҳам келтирма қароргоҳга қайтмоқни асло!
 Сен телбани у шундай деб лақиллатган бўлса ажабмас».
855. Диёнатли Патрокл, сен жавоб қилдинг ҳансираганча:
 «Майли, Ҳектор, керил энди! Сен Аполлон ва чақмоқдорнинг
 Ердами-ла зафар қучдинг: мени енгган тангрилар бўлди;—
 Ечиб олди улар совут-силоҳимни; уларга осон.
 Лекин сенга ўхшаганлар йигирмата бўлиб ҳужумга
 860. Ўтганда ҳам, ҳаммалари ер тишларди наизам зарбидан!
 Тақдир әкан, тангри Феб ва фонийлардан Эвфорб даставвал

- Зарб бердилар менга жангда, сен учинчи бўлиб маҳв этдинг,
Сенга сўнгги қаломимни айтгум, уни ёдингда сақла;
Сенинг ҳам бу заминдаги умринг тутай деб қолган энди;
865. Қаттол Ўлим, қаҳҳор Қисмат яқин келиб қолган ёпингга:
Сени ҳалок этгай Эак набираси қодир Ахиллес».

Шундай деди Патрокл ва паймонаси тўлди шўрликнинг.
Унинг руҳи шум қисматдан зор-зор йиғлаб, Аид қаърига
Рихлат этди иқтидорин ва ёш жисмин тарк этганича.

870. Лекин ўлиқ Патроклга ҳам гап отди қудратли Ҳектор:
«Не қиласан, мирмидонли, менга ўлим башорат қилиб?
Ким билади, кумушоёқ Фетиданинг ўғли Ахиллес
Эҳтимолки, менинг наизам зарбидан маҳв бўлар олдинроқ?»

- Шундай дея пойи билан босиб туриб жасадни, ундан
875. Мис наизасин тортиб олди ва чалқанча ағдарди уни.
Кейин дарҳол қува кетди мард жиловдор Автомедонни;
Илло уни худованлар шоҳ Пелейга армуғон этган
Боқий отлар фалокатдан олиб қочиб ҳалос этдилар.

ЎН ЕТТИНЧИ ҚЎШИҚ

МЕНЕЛАЙНИНГ ЖАСОРАТЛАРИ

Ев томондан оташ жангда маҳв бўлган Менетийзода
Муҳориб шоҳ Менелайнинг назаридан қолмади четда.
У ялтироқ мис совутда чопиб чиқиб, жасад устида
Чарх урдики, тўлғоқнинг илк азобини тотган ғунажин

5. Бузоқчаси атрофида худди шундай парвона бўлур,—
Олтин сочли шоҳ Менелай Патроклнинг жасадин шундай
Қўриқларкан, яқинлашган ҳар бир ёвни маҳв этмоқ учун
Чўнг қалқони ва найзасин таҳдидона ўқталар эди.
10. Аммо машҳур найзаандоз Эвфорб ҳам лоқайд әмасди
Ҳалок бўлган Патроклга: у жасадга яқинроқ келиб,
Шундай деди, жанггоҳда энг иқтидорли шоҳ Менелайга:
«О, Зевснинг арзандаси, мард Менелай, ҳалқлар султони,
Сен нари кет бу жасаддан — менинг қонли ганиматимдан!
Патроклни троялик ва муттағиқ қўшинлар ичра,
15. Даставвал мен яраладим найзам ила бу оташ жангда.
Қўй, энди мен лашкаримиз ичра порлоқ шон-ла мақтанай:
Е сени ҳам жудо қилгум, эҳтиёт бўл, ширин жонингдан!»

Ғазаблапиб шундай деди олтин сочли Менелай унга:
«Зевс ҳаққи онт ичаман, одобданмас бунча керилмоқ!

20. Азбаройи, на қудратли шер, на йўлбарс, ҳатто на бадқаҳр
Ваҳший қобон керилади найзаандоз Панфойзодлардек!
Лекин мени ҳақоратлаб майдон чиқсан Ҳиперенорнинг,
Хазон қилди умрин ўлим, у навқирон ёшда бўлса ҳам:
Мени дапай лашкарида энг манфур зот, деб сўкканди у;
25. Аммо энди, назаримда, у жанггоҳдан ўз ёғи-ла
Кетолмайди ёпи хотини ва хешларин хушнуд этгали.
Мен сени ҳам маҳв этгумдир гар жаҳд қилсанг яқинлашмоққа!
Сен гапимга амал қилу тез ўзингни қўшин ичра ол;
Кўз олдимда турма, йўқса бошингга шум фалокат тушгай!
30. Бошга тушган фалокатни мушоҳада қилур аҳмоқ ҳам!»*

Шундай деди; лекин Эвфорб жавоб қилди эътиroz ила:
«Йўқ, Менелай, тўлагайсан қотиллигинг ҳунин ҳозироқ!
Сен ишимни ҳалок қилдинг; яна, унинг ёш хотинини
Тул қолдирдим, кекса ота-онасини ва хешларини

35. Мотамсаро қилдим, дея жар солиб сен керилмоқдасан!
 Шубҳасиази, азадорлар юрагига тасалли бергум,
 Гар бошингни узиб, қонли силоҳларинг билан қўшганча
 Олиб борсам отам Панфой ва волидам Фронтисага.
 Бас қиласайлик баҳспи, етар, жангни бошлаб куч синашайлик,
 40. Шунда тезроқ ошкор бўлур ким диловар, ким қўрқоқлиги!»

Дея Эвфорб найза урди рақибининг чўиг қалқонига;
 Лек қайрилиб кетди тиги мис қоплама қалқонга ботмай.
 Ана шунда шоҳ Менелай бузрук Зевсга дилдан илтижо
 Қилганича, маҳвкор мис найза билан отилди олға:
 45. У орқага чекинётган Эвфорбнинг томоқ остини
 Пойлаб туриб, билагида бор куч билан найза ботирди;
 Найза тиги тешиб ўтди Эвфорбнинг нафис бўйини;
 У заминга қуладиу совутлари жаранглаб кетди;
 Харитларнинг олтин, кумуш маржонлар-ла безалган зулғи
 50. Янглиг гўзал унинг сочи қора қонга бўялди шу чоқ.
 Киши зайдун ниҳолини овлоқ ерда жилга бўйига
 Ўтқазса гар, у барқ уриб кўкаради: гулга бурканган
 Бу ниҳолни шаббодалар тебратади аста аллалаб;
 Лекин бирдан кўтарилиган кучли бўрон бу ёш ниҳолни
 55. Қора ерга қулатади қўпораркан илдизи билан,—
 Менелай ҳам Панфой ўғли мутакаббир Эвфорбни шундай
 Замин узра қулатдию ечиб олди силоҳларини.
 Тогу тошда яйраб ўсан, ўз кучига ишонган арслон
 Гар подага ҳамла қиласа, орасидан семир сигирип
 60. Танлайдиу уни тутиб, бўғизлайди тишлари ила;
 Сўнгра унинг қонин ичиб, бутун ичак-чавоқларини
 Апир-шанир ея бошлар; бу аҳволни сал олисроқда
 Турин олиб куватётган қишлоқ аҳли тинмай «ҳой-ҳой»лар,
 Итлар ҳурир, vale юрак дов бермайди яқинлашмоққа,—
 65. Биронта ҳам троялик азаматнинг юраги шундай
 Дов бермади шавкатли шоҳ Менелайга қарши чиқмоққа.
 У қудратли Панфойзода Эвфорбнинг совутларини,
 Бир лаҳзада олиб кетган бўларди ҳам қароргоҳига,
 Агар ҳасад қилмаганда Феб — Аполлон бу диловарга;
 70. У киконлар саркардаси Ментнинг кириб қиёфасига,
 Мард Ҳекторни Ареймонанд Менелайга қарши йўлларкан,
 Шундай жўшиқин, балаандпарвоз қалом айтди унга қаратат:
 «Ҳектор! Билики, Ахиллеснинг тутқичбермас тулпорларини
 Бекор таъқиб қилмоқдасан: улар гоят даҳшатлидурлар!»
 75. Боқий она туққан ўғил Ахиллесдан ўзга ҳеч банда
 Асло қўлга ўргатолмас, тизгинлай ҳам олмас уларни!
 Ваҳоланки, бу орада Атрей ўғли жасур Менелай
 Патроклнинг жасадини муҳофаза қилиб, бир пайтда
 Энг довюрак муҳорибнинг — Эвфорбнинг қирқди кучи'ли».

80. Шундай дея, тангри яна башарият жангига кирди.
Мудҳиш андуҳ исканжага олди бузрук Ҳектор қалбини;
Атрофига пазар ташлаб, кўриб қолди у Менелайни:
Шоша-пиша ечарди у ярасидан оққан қонига
Ва тупроққа ботган жасур Эвфорбнинг порлоқ совутин.
85. Шунда Ҳектор наъра тортиб ва Ҳефестнинг олови мисол
Жадаллик ва шижоат-ла қўлда найза, отилди олга.
Атрейзода ҳам эшитди шу заҳоти унинг наърасин;
Теран хаёл оғушида шуидай деди у ўз-ўзига:
«Эвоҳ! Агар мен Эвфорбнинг совутини ечиб олмасам
90. Ва менга жон фидо қилган Патроклни қолдириб кетсам,
Буни кўрган ҳар бир юнон нафрлатланур мендан тоабад!
Лек орланиб чекинишдан, якка ўзим Ҳекторга, унинг
Троялик қўшинига ҳужум қилсан, ёлғизлик қилиб,
Тушиб қолгум мен албатта қуршовга ҳам; обдор дубулға
95. Кийган Ҳектор бошлаб келур бу томонга бутун лашкарин.
Лекин нечун бу хаёллар юрагимни безовта қилур?
Ахир кимки тангрilar ўз паноҳига олган мард ила,
Боқийларнинг хоҳишига зид ўлароқ, жанг қилмоқлика
Жўръат этса, ўша заҳот фалокатга қолгай-ку боши.
100. Йўқ, худолар менга таъна қилмагайлар, гар иқтидорли
Ҳекторга ён берсам: у жанг қилур Зевснинг иродаси-ла.
Агарда мен бирон ерда мард Аяксни учратиб қолсан,
Унинг билан бирга яна оташ жангга отилгайдурмиз
Ва Зевсга шак келтирсан ҳам, Ахиллесга дўстин жасадин
105. Элитгаймиз: корибадлар орасида энг енгили шу».

- Шу фикрлар оғушида тараддуdda турганида у,
Ҳектор бошлиқ троялик лашкар яқин келиб қолганди.
Молхонага кириб қолган ёлдор шерни, итлар вовиллаб,
Аҳли қишлоқ найза отиб ва «ҳай-ҳай»лаб қувганида, у
110. Орқасига қарай-қарай чекинади; Жасур юрагин
Қўрқув чулғаб, иочорликдан қочади у оғилхонадан,—
Менелай ҳам Патроклни ташлаб шундай чекинди ортга
Ва орқага ўгирилди данайларга етгандагина.
Сўнг ахтара кетди унда Теламоннинг ўғли Аяксни;
115. Шу заҳоти паҳлавонни кўрди жангнинг чаپ қанотида;
Аякс унда ўз лашкарин жанггоҳ сари даъват этарди
Ки, Феб кўқдан туриб таҳдид солган эди лашкар қалбига.
Шоҳ Менелай шу томонга отилдию деди дўстига:
«Дўстим Аякс, юр бўёққа! Жанг қилайлик Патрокл учун!
120. Ҳеч бўлмаса қайтарармиз Ахиллесга унинг ялангоч
Жасадини,— совутларин ечиб олди бадқаҳр Ҳектор».

Шундай дея Аякс қалбин руҳлантириди у машъум жангга,
У олдинга отилди, шоҳ Менелай ҳам унинг ёнида.

- Бу пайт Ҳектор ечиб олиб Патроклнинг шонли совутин,
 125. Оёғидан судраб кетди, шамшир ила унинг бошини
 Чопиб олиб, танасини қузғуларга қолдирмоқ учун.
 Бирдан кўксин минораваш қалқон билан тўсган Диомед
 Пайдо бўлди; шунда Ҳектор орқага — ўз қўшини томон
 Чекиндию сакраб чиқди шошиб ўз жанграбасига;
130. Сўнг лашкарга амр этди, ғаниматни нодир ёдгорлик
 Сифатида асррамоқ-чун Илионга элтинглар, дея.
 Вале Аякс турарди ўз қалқони-ла тўсиб жасади;
 Ўхшарди у чўнг ўрмонда ҳали нимжон шербаччаларин
 Овчилардан хифз қилган иқтидорли она арслонга;
135. У гижиниб ириллайди, кўзларидан чақнайди олов,
 Бужмаяди бутун афти кўзларин ҳам юмгудек бўлиб,—
 Аякс ҳам Патроклнинг жасадини қўрирди шундай.
 Диловарнинг бир ёнида қалби теран андуҳга тўлиб
 Мард муҳориб шоҳ Мепелай турар эди хомуш ва маҳзун.
140. Ликиялик лашкарбоши Ҳипполохий Главк бу маҳал
 Ўқрайганча шундай аччиқ маломатлар қилди Ҳекторга:
 «Сиртинг ботир сенинг, Ҳектор! Лек йироқсан диловарликдан!
 Ҳа, бекорга ҳамду сано айтмоқдалар сенга, юраксиз!
 Яхшиси, сен ёлғизгина троялик лашкаринг ила
145. Уз шаҳрингни ва қасрингни муҳофаза қилмоқни ўйла!
 Ликияликларга келсак, биттаси ҳам данайлар билан
 Жанг қилишни истамайди азим шаҳринг Троя учун.
 Зероки, бу жанг майдонда кун-узэзукун жонидан кечиб
 Ғаниминг-ла олишганлар қўрмадилар рўшилилк зинҳор.
150. Ахир, бадбаҳт, сен оддий бир муҳорибни қандай ўлимдан
 Қутқарардинг, шаҳринга ва ўзингга кўп яхшилик қилган
 Сарпедондек садоқатли дўстингни ва меҳмонингники
 Жанг майдонда ҳифа қилмай ёвга қолдирганингдан кейин?
 Ҳатто унинг жасадини итлардан ҳам қўриқламадинг!
155. Ликпянинг мард эрлари гар сўзимга оссалар қулоқ,
 Қайтажакмиз уйга: куни битиб қолган Илион шаҳрин!—
 Гар Троя лашкарида она ватан учун ёв билан
 Шафқат билмай урушмоққа ва тер тўкиб меҳнат қилмоққа
 Қодир бўлган фидойилар жасорати бўлганда эди,
160. Патроклни Илионга олиб кетган бўлардик осон.
 Агарда биз шу ниятга етиб, ўшал шонли жасадни
 Илионга олиб кира олсак эди, ахейлар дарҳол
 Қайтарарди бизга нажиб совутларин шоҳ Сарпедоннинг;
 Ҳатто унинг жасадин ҳам тезда қайтиб олган бўлардик.
165. Зоро, ҳалок бўлган у мард — бутун юнон лашкари ичра
 Энг жасур эр, энг довюрак жангчиларни ушбу жанггоҳга
 Бошлаб келган Ахиллеснинг содиқ дўсти Патрокл эрур.
 Лек Аякс-ла олишувга дов бермади сенинг юрагинг.
 Сен яқкама-яқка жангда тик бокишга журъат этмадинг

170. Қўаларига: негаки у сендан юз бор диловарроқдир!»

Дубулғаси обдор Ҳектор газаб ила боқди Главкка:
«Главк, сенга нима бўлди? Гапларинг кўп бемаъни бугун!
Сени, дўстим, шу чоққача кенг Ликия салтанатида
Қиёси йўқ деб ўйлардим заковатда бутун эл ичра:

175. Илло бугун эс-ҳушингни ебсан чоги: нелар деяпсан?
Алл Аякс-ла олишмадинг дея таъна қилмоқчимисан?
Йўқ, қўрқмадим мен жангдан ҳам, от туёғи дўпиридан ҳам,
Лек билки, Зевс иродаси мудом маҳкам одамникидан.
Угоҳ жасур йигитни ҳам маҳрум этар ғолибиятдан,

180. Гоҳо эса даъват этар қўрқоқларни мардона жангга.
Мен билан юр, ёнимда тур ва шоҳид бўл сен рафторимга:
Кун бўйи сен айтганингдек қўрқоқ бўлиб қолармикинман?
Е Патрокл жасадини муҳофаза қилётган бирон
Мард данайпинг юрагипи олиб, маҳв этармикинман!»

185. Сўрг Троя лашкарига янгроқ сас-ла ҳайқирди бундай:
«О, Троя ўғлонлари, дарданлар, сиз, ликияликлар!
Мард бўлинг ва эсланг, дўстлар, иқтидорли жасоратингиз.
Ўзим эсам, Патроклни маҳв этгандга ечиб олганим
Ахиллеснинг жанговар, чўиг совутларин кийгумдир жангга».

190. Дубулғадор Ҳектор шундай наъра тортиб чиқди майдондан:
У шамолдек ела кетди ва кўп ўтмай, шоҳ Ахиллеснинг
Монади йўқ совутларин Илионга шитоб айлабон
Элтаётган садоқатли дўстларига етиб ҳам олди.
У шу ерда туриб, совут-силоҳларин алмаштириди тез:

195. Ўзиникин ечиб берди Трояга элтсинлар дея,
Ўзи эса шавкатли эр Ахиллеснинг мангу совутин
Кийиб олди, — у тангрилар армуғони эди Пелейга;
Кекса Пелей берган эди бу совутни ўғли Ахиллга;
Лек ўғилга бу совутни кийиб қариш пасиб бўлмади.

200. Чақмоқдор Зевс мард Ҳекторни жангдан чиқиб, худовандмонанд
Ахиллеснинг совутларин киётганин кўриб қолдю
Доно бошин иргатганча шундай калом айтди ичида:
«Аё бадбахт, қалбинг сезмас ажалингнинг яқин эқапин!
Шу боисдан журъат этдинг кшимоққа сен ботирлар аро

205. Қиёси йўқ паҳлавоннинг умрибоқий совутларини!
Маҳв этдинг сен упилг ғоят иқтидорли ва содик дўстин
Ва пошоён ечиб олдинг у марҳумнинг совут-силоҳин!
Лекин бугун жангда сенга баҳш этгумки қудрат ва зафар,
Эвазига — қайтмагайсан сен уйингга: Андромаха
210. Шоҳ Пелейнинг силоҳларин қабул қилиб олмагай сендан!»

- Бу каломин тасдиқлаб Зевс қора қошин учиреб қўйди.
У Ҳекторнинг жуссасига мослаб берди Пелей совутин
Ва қалбига жанговарлик ва шикоат руҳин уғурди;
Куч-қувватга тўлди унинг бутун жисми. У Илионлик
215. Дўйстлар томон наъра тортиб борар экан, улар кўзига
Тангриларнинг совутларин кийган Ахилл бўлиб кўринди.
У сағларни айланаркан руҳлантирди саркардалардан:
Ферсилоҳни, Месғлни-ю, Медон, Главк Ҳипполоҳзодни,
Дезинорни, Ҳиппофоой, мард Хромий, Астеропейни.
220. Қушлар билан фол очишда монанди йўқ Энномни яна;
У шуларни руҳлантирди даъват этиб майдони ҳарбга:
«О, жамоа, сон-саноқсиз ёру дўйстлар, кўшинилар, тингланг!
Даркор эмас кўп миқдорли қўшин менга: сизларни йироқ
Шаҳарлардан Илионга муҳтожлиқдан чорламадим, йўқ.
225. Билъакс, сизни мен бегуноҳ хотинлару болларимизни
Данайлардан муҳофаза қилинглар, деб чақиртиргандим.
Шу сабабли мен сизларни кўп ардоқлаб, озуқалар ва
Армуғонлар ила сийлаб, ўз халқимни қийнамоқдаман.
Сиз юзма-юз туриб ёв-ла бошланг ҳаёт-мамот жангини!
230. Е ўлинг сиз, ё ўлдиринг — шудир фақат лашкарнинг бурчи!
Вале кимки Аяксни чекинтириб Менетийзоднинг
Жасадини ўзимизнинг қароргоҳга судраб келолса,
Улжаларнинг ярмин олур, қолган ярми менга бўлади;
Илло у ҳам мен-ла бирга юксак шонга бўлгай мушарраф.
235. Шунда ҳужум-бошлидилар данайларга трояликлар;
Улар қалби ёнар эди ёв таянчи Теламонийдан
Патроклнинг жасадини тортиб олмоқ иштиёқида.
Нодон эрлар! Аксарингиз жопин олди паҳлавон Аякс,
У сизларни кўрган ҳамон шундай деди шоҳ Менелайга:
240. «О, Менелай, Зевс әркаси! Назаримда ушбу жапгиҳдан
Она юртга омон қайтмоқ душвор бўлса керагов, дўстим!
Мен Патрокл жасадини энди мутлоқ ўйламай қўйдим:
Энди унинг ем бўлмоғи муқаррардир иту зоғларга,—
Хозир кўпроқ иккимизни фалокатдан омон сақлашни
245. Ўйлајпман; қора булут янглиғ босиб келмоқда Ҳектор;
Назаримда, хавф солмоқда бизга ҳозир муқаррар ўлим!
Дўстим, чақир данайларни, балки улар эшитар сасинг!»
- Олтин сочли Менелай ҳам қулоқ осди Аякс гапига,—
У баралла нидо қилиб, данайлардан сўради мадад:
250. «О, дўйстларим, о, сиз— Атрей ўғилларин зиёфатида
Мудом халқнинг шаробини ичгувчи ва ҳар бири Зевснинг
Паноҳида ўз халқига султон бўлиб довруқ қозонган
Ахейларнинг энг диловар шоҳлари ва саркардалари!
Душвордир мен учун бугун ҳар бир шоҳни, лашкарбошини

255. Таниб олмоқ: жаңг аланга олмоқда чор атрофимизда!
Ўзларингиз шошинг буён ва қаҳр ила мағрур қалбларда
Патроклни кўпаклар хор қилишига йўл қўйманг зинҳор!»
- Ҳайқирди у, — саси аниқ эштилди Оилейзодга;
Аввал шу мард ўтиб келди жангни ёриб Менелай томон;
260. Ундан кейин Идоменей билан унинг дўсти Мерион —
Бандакуш ва қаттол тангри Эниалиймонанд Мерион.
Шундан кейин етиб келиб данайларнинг кўнглини кўтарган
Ботирларни ким ҳам аниқ айтаоларди ёдан ном-баном?
- Троялик лашкар аввал ҳужум қилди: Ҳектор бош бўлди.
265. Зевс дарёси чўнг денгизга қуйилувчи ерда, долгалар
Мудҳишона шовуллаб шахт ҳамла қилур оқимга қарши
Ва соҳиллар фарёд чекур долгалардан — денгиз ўқчиган,—
Троялик ёв наъраси сердағдаға эди шу янглиғ;
Лек ахейлар Патроклнинг теграсида қалқонларини
270. Зич тутганча турардилар дадил, бўлиб бир жону бир тан.
Самодан Зевс мудҳиш зулмат ёғдирворди улар бошига
Ки, Патрокл тирик әкан ва Ахиллга қиласкан хизмат,
Ундан газабланмаганди боқиіларнинг сultonни зинҳор;
Шу боисдан тангри унинг кўпакларга ва қузгуналарга
275. Ем бўлиши истамади ва шу боис аргосликларни
Ўз дўстлари — Патроклни қўриқлашга рағбатлантириди.
- Ахейларни сиқиб борди даставвал мард трояликлар
Ва, жасадни ташлаб қочди аргосликлар: мағрур Троя
Аҳли қанча урипмасин, ҳеч кимни маҳв этолмади-ю,
280. Лек жасадни олиб кетди; данайлар ҳам жасаддан унча
Узоқлашмай тўхтадилар: ҳам қадду-баст ва ҳам рафтorda
Алп Ахиллдан сўнг юоннлар ичра энг зўр Теламонзода
Жанггоҳ сари даъват этди ахейларни яна астойдил.
- Жасоратда қобонмонанд бу паҳлавон отилди олга,—
285. Таъқибдаги ваҳший қобон бирдан ортга ўгриладио
Този ит ва овчиларга ҳамла қилиб тирқиратади,—
Теламоннинг жасур ўғли — саховатли шоҳ Аякс ҳам
Патроклнинг жасадини Трояга етказиб бориб,
Шон қозонмоқ илинжида бўлган ёвнинг зич сафларини
290. Шал ваҳший қобон янглиғ пароканда қилди бир зарб-ла.
Бу пайт пеласг Хиппофоий сиртмоқ солиб Менетийзоднинг
Тўпифига, судраб кетаётган эди қонга ғарқ ердан:
Бу билан у ёқмоқчииди ҳам Ҳекторга, ҳам лашкарига;
Лек ажали етган әкан, ҳеч бир дўсти қутқаролмади.
295. Сафни ёриб чиққан Аякс найза билан ташланиб унга,
Қаттиқ куч-ла зарба урди мис яноқли дубулғасига;
Улкан ва зил найза тутган бу қудратли билак зарбидан

- Мажақланди от ёлидан жиға таққан обдор дубулға.
Бечоранинг мажақланган бошидан мард Аякс назаси
300. Бўйлаб оқди қон аралаш мияси: у қувватдан қолди;
Патроклнинг оёқлари ерга тушди титроқ қўлидан
Ва ўзи ҳам жон берди юзтубан қулагб жасад ёнига.
Она юрти Лариссадан олис ёқда; ҳаттоқи боқиб
Катта қилган ота-она олдида ҳам фарзандлик бурчин
305. Ўтолмади, ўз қарзини узолмади; Теламонзода
Найзасидан жон берган бу марднинг умри жуда қисқайкан.
Ҳектор бу пайт Аяксга йўналтириди мис найзасини.
Паррон этган найзани у кўрдию тез чап бериб қолди;
Лекин Ҳектор Панопдаги данғиллама уйлар соҳиби
310. Фокидалик жасур ўғлон Ифитзода мард Схедийнинг
Ўмровига зарба берди; машъум найза тифи шўрликнинг
Елкасидан паррон этиб, тешиб чиқди оппоқ бўйнидан.
У гурсиллаб қулади ва совутлари жаранглаб кетди.
Аякс эса Ҳиппофоой жасадини қўриқлаб турган
315. Фенопсзод жасур Форкнинг киндигига санчди найзасин:
Зирҳни тешиб ўтган найза ағдарворди ичак-чавогин;
У заминга қулар экан, жонҳолатда чанг солди унга.
Мард Ҳектор ҳам, унинг илғор лашкари ҳам чекинди ортга.
Аргосликлар ҳайқирганча Ҳиппофоой ва Форк жасадин
320. Судраб кетиб, зум ўтмаёқ совутларин ечиб олдилар.
- Сал бўлмаса Троянинг лашкари ўз заифлигига
Иқрор бўлиб, Илионга қочиб кирган ва данайлар Зевс
Хоҳишига зид ўлароқ шараф қучган бўлар эдилар,
Гар қаҳҳор Феб, Эпит ўғли Перифаснинг қиёфасида
325. Пайдо бўлиб, шоҳ Энейни данайларга тезламаганда;
Эпитзода бутун умр мард Энейнинг кошонасида
Мутеона хизмат қилиб падарига, кексайган эди;
Феб Энейга юзланди шу қариянинг қиёфасида:
«Бир замонлар мен ҳам, Эней, шоҳид бўлгандим*
330. Бошқаларнинг суяниб ўз иродаси ва қуввасига,
Оз куч билан Илионни далирони забт этганига!
Зеро, сизлар тангриларнинг хоҳишига унда монелик
Қила олмай, Илионни сақлаб қола олмагандингиз!
335. Ҳозир эса Зевс мурувват қилур бизга, ахейларгамас;
Вале сизлар жангдан қочиб бир чеккада титраб турибсиз!»

- Шундай деди,— шунда Эней Аполлоннинг кўзига боқиб,
Таниб қолди тангрини ва янгроқ сас-ла деди Ҳекторга:
«Ҳектор, сиз ҳам, троялик ва муттафиқ халқ сардорлари!
Гар қўрқоқлик қилиб, яна данайлардан биз Илионга
340. Қочиб кирсак, уят ахир! Ким чидайди бундай иснодга?
Йўқ, қаршимда бир худованд пайдо бўлиб, хушхабар айтди:

Парвардигор Зевс паногоҳ әмиш бизга майдони ҳарбда!
Бизлар қўрқмай, тик борайлик ёвга қарши! Токи у, Патрокл
Жасадини кемаларга олиб кета олмасин зинҳор!»

345. Шундай дея: саф олдиға чиқиб, қўшин бошида турди.
Бутун қўшин ўгирилиб, юнонларга, турди юзма-юз.
Найза билан қуролланган саҳоватли Эней шу маҳал
Аризбантзод Леокритни маҳв қилди — Ликомед дўстин,
Ҳимматли мард Ликомеднинг раҳми келиб қатл бўлганга,
350. Келиб жасад тепасида турди ва мис найза отди-ю,
Пора қилиб мард саркарда Ҳиппасздода Апизаоннинг
Жигарини, буқди метин тизларини ва йиқди ерга —
Пеонъядан келган бу мард жанг майдонда Астеропейдан
Кейин тенгсиз иқтидорли, зўр муҳориб ҳисобланарди.
355. Соҳибқувва Астеропей ачинди шул мағлуб бўлганга;
Ахейлар-ла жанг қилмоқ-чун тикка ҳамла қилди у ботир;
Зое кетди уриниши! Патроклини ўраб олдилар
Аргосликлар, қалқонлардан девор ясаб, найза ўқталаб,
360. Бузрук Аякс муттасил бу жопли девор ёқалаб юриб,
Чекинмапг бир баҳя ортга, жанг қилмоқ-чун сафдан ҳам
чиқманг
- Ва жасаднинг теграсида қатъий туриб, ҳамла қилган ёв
Билангина олишининг сиз, деб уқдирав эди дамо-дам.
Бу чоқ замин қўялганди қора қонга; ҳам Трояннинг
Ва муттафиқ қўшиларнинг жангчилари, ҳам аргосликлар
365. Қирилишиб, жасадлари тоғ-тоғ бўлиб уюлган эди;
Лек данайлар қирилганди ғанимларга писбатан озроқ;
Зеро, улар мудом бу тўс-тўполонда бир-бирларини
Даҳшатона фалокатдан қўриқлашга уринардилар.
- Жанг ёнгиндеқ авж оларди; кўрган кимса, самода ой ва
370. Қуёш кўрган бўлса керак талофат, деб айтган бўларди
Ки, Патрокл жасадипи муҳофаза қилётгапларни
Қора зулмат буркаганди тамомила бу тўполонда.
Лек қолганлар: троялик лашкар ҳамда пойзирҳ боғлаган
Аҳли юони бемалол жанг қилар эди очиқ ҳавода;
375. Ҳамма ерда алангаваш нур сочарди мунаввар қуёш.
Кўринарди қатра булат на кенг майдон, на тоғ бошида;
Бот-бот ҳордиқ олиб уруш қилар эди бунда қўшилар;
Икки томон осонгина чап берарди машъум ўқларга.
Лекин бунда — жанггоҳнинг қоқ марказида, зулмат қўйнида
380. Мис силоҳлар қийратарди шафқат билмай диловарларни.
Лекин ҳали Патроклнинг ўлимидан оға-инилар:
Шавкатли мард Фразимед ва Антилоҳ гоғил эдилар;
Патроклини, улар, тирик ва олдинги сафда такаббур
Троялик жангчиларни қийратмоқда, деб ўйлардилар.

385. Иккови ҳам ҳифз қилиб дўстларини машъум ўлимдан,
Кенг жанггоҳда алоҳида жанг қиласди; ўтилларини
Нестор жангга йўллар экан амр этганди уларга шуни.

- У томонда чаққоноёқ Ахиллеснинг вафодор дўсти
Патроклнинг теграсида қақшатқич жанг тинмасди ҳаргиз;
390. Бу узлусиз давом этган жангдан ҳар бир мард муҳорибининг
Тизза, болдир, товонлари ва қўллари тер ва тўзонга
Ботган эди, тер қуюлган эди ҳатто кўзларига ҳам.
Кўнчи улкан говнинг серёғ терисини шогирдларига
Бериб, уни чор атрофдан тараанг қилиб тортирганида,
395. Тери анча ёйлади, суви сирқиб, ёғи кетади,—
Шатроклнинг жасадин ҳам тортардилар тор ерда шундай:
Троялик мардлар уни Илионга олиб кетмоқчи
Бўлса, данай ўғлонлари тортардилар кемалар ёқقا;
Мазкур жасад теграсида бораётган бу қизгин жангни
400. Маъқулларди Афина ҳам, жонқушанда тангри Арей ҳам,
Гарчи у, ё бу лашкардан бўлсалар ҳам дарғазаб улар.

- Патроклнинг теграсида бугун лашкар ва отлар учун
Мудҳини қирғип барпо қилган Зевс эди. Лек тапгриваш Ахилл
Патроклнинг ўлимидан ҳанузгача бехабар эди;
405. Зоро, лашкар кўп йироқда жанг қиласди энди соҳилдан,
Ки тасаввур ҳам қиласди у сафдошин ҳалок бўлганин;
Ахилл уни ҳали-замон Илиопнинг дарвозасига
Етадиу дарҳол ортга қайтади, деб умид қиласди;
Ахиллесга аён эди шу нарса ҳам: Менетийзода
410. Трояни Ахиллсиз ҳам, у билан ҳам забт этолмасди.
Бу ҳақда у опасидан кўп эшитган, у Зевснинг аҳдин
Айтган эди ўғли билан хуфиёна сирлашганида;
Аммо унга онаизор энг даҳшатли бир фалокатни
Айтмаганди — ўғлиниг энг содиқ дўстин маҳв бўлишин.
415. Лек ўёқда муҳориблар ҳануз жасад устида тинмай
Жанг қилишиб, найзалар-ла бир-бирларин маҳв этардилар.
Мис совутли данайларнинг айримлари шундай дердилар:
«Данай дўстлар! Қароргоҳга чекинмоқлик иснод-ку бизга!
Ундан кўра шу заминда ер ютгани минг карра афзал!
420. Ҳа, яхшидир ўлганимиз, дўстимизнинг жасадин ёвлар
Илионга олиб бориб шону шуҳрат қозонганидан!»

Троялик довюраклар ичиди ҳам дерди баъзилар:
«О, ёронлар, бу жанггоҳдан асло ортга чекинмагаймиз,
Гар шу жасад тепасида битта қолмай ўлиб кетсан ҳам».

425. Шундай дея дўстлар руҳин кўтарарди трояликлар:
Қўшин жаҳд-ла жанг қиласди; жанг сурони гумбирлаганча

- Ахиллеснинг отлари жанг майдонидан йироқда туриб
Йиглардилар, ўз соҳибин қаттол Ҳектор қўлида ҳалок
430. Бўлиб, чангда хор ётганин пайқаб қолганларидан бўён.
Соҳибидрок аробакаш Автомедон бу тулпорларни,
Тез чопсин деб қамчи босди, бақириб ҳам кўрди уларга,
Кўп меҳрибон сўзлар билан ялиниб ҳам кўрди, бўлмади:
На орқага — қароргоҳга чекимоқни истарди улар
435. Ва на олға югурмоқни — ахейлар жанг қилётган ёққа.
Бу тулпорлар муҳташам жангаробага қўшилганича
Бошларини ҳам қилишиб қимир этмай турар эдилар —
Гўё бирон номвар эркак ва ё аёл қабри устига
Ўрнатилган тош устундек: ўз диловар соҳибин қўмсаб.
440. Фамга ботган, чашми гирён бу отларнинг қайноқ ёшлари
Ерга чак-чак томар эди; узун ипак ёллари эса,
Тушиб туёқ остигача, чанг-тўзонга беланган эди,—
Парвардигор Зевс бу маҳзун тулпорларни кўриб ачинди
Ва бошини чайқаганча, ўз кўнглида деди бир қалом:
445. «О, шўрликлар, сиздек боқий ва мангу ёш отларни печун
Биз армуғон қилганканмиз ер фарзанди ғопий Пелейга?
Наҳот бадбаҳт инсонларнинг андуҳига шерик бўлинг, деб?
Зероки, ер юзидаги мавжуд жами жонзодлар ичра
Одамзоддек бахти қаро маҳлук йўқдир, бўлган ҳам эмас.
450. Лек ғам чекманг: сиз қўшилган ҳашаматли жанграбода
Юролмагай Ҳектор асло тантанавор: йўл қўймам бунга!
Е етмасми унга Ахилл совутларин кийиб олгани?
Уфургум мен янги қудрат қалбингизга ва пойингизга;
Сиз соғ-омон олиб чиқиб машъум жангдан Автомедонни,
455. Баандаргоҳга етказинг тез, зероки, мен пергамликларга
Шону шавкат бахш этгумдир, токи улар аҳли юонни
Тиним билмай қириб, баҳрий кемаларга етиб боргунча,
Қуёш ботиб қудсий Зулмат чулғагунча рўйи заминни».
- Шундай деб Зевс бедовларга илоҳий куч-қудрат бахш этди.
460. Улар узун ёлларига инган чангни силкитиб қоқиб
Дабдурустдан икки қўшин орасидан учдилар елдек.
Автомедон, гарчи, қаттиқ қайғурса ҳам ўз дўсти учун,
Нақ ғозларга ҳамла қилган қирғий янглиғ кирди жанггоҳга.
У тез ортга чекинарди троялик ёв ҳамласидан
465. Ва тез олға отиларди тирқириатиб қувиб ғанимни.
Лек ҳужумга ўтгапида олишмасди у ағёр билан;
Зеро, қудсий аробада душвор эди бир ўзи учун
Айни пайтда найза отмоқ ва отларни бошқариб бормоқ.
Шу чоқ уни миримидоплик содиқ дўсти ва қадрдони
470. Алкимедон — Лаеркейнинг ўғли қўриб қолди баногоҳ;

Орқасидан келиб, янгроқ овоз билан деди дўстига:
«Қадрдоним Автомедон, боқийлардан қай бири сенга
Бу бесамар ишни юклаб ўғирлади эсу ҳушингни?
Нечун бунда ёлғиз ўзинг ғаним ила олишмоқдасан?

475. Содиқ дўстинг ўлдирилди, жасадидан ечиб олинган
Ахиллеснинг совутини кийиб олиб керилур Ҳектор!»

Унга дарҳол жавоб қилди Автомедон Диорейзода:
«О, қудратли Алкимедон, ким ахейлар ичра бу боқий
Тулпорларни сенчалик зўр маҳорат-ла бошқара олур?
480. Ҳодир эди бундай ишга фақат тангрисиymo Патрокл;
Афсус, ўлим ёзилганкан қисматига ул муҳорибнинг!
Кел, азизим, илкингга ол қамчи ила обдор жиловни,
Мен эсам жапг қилмоқ учун тушгум ерга жанграбадан».

- Шундай деди; Алкимедон сакраб чиқди жанграбага;
485. Дарҳол жилов ва қамчини иқтидорли қўлига олди;
Автомедон ерга тушди; кўриб қолиб Ҳектор у мардни,
Шундай деди ўз ёнида турган жасур Энейга қараб:
«Дардапларнинг энг бекиёс мушовири паҳлавон Эней!
Чаққоноёқ Ахиллеснинг отларини яна жанггоҳда
490. Кўрмоқдаман; vale қўрқоқ қўринади суворийлари.
Уйлайманки, гар сен менга қўлдош бўлиб, ул суворларга
Дабдурустдан ҳамла қилсанг, забт этгаймиз бедов отларни,
Зеро, улар бизга қарши жанг қилмоққа журъат этмаслар».

- Деди Ҳектор, — қулоқ осди унга помвар Анхизэзод Эней;
495. У кўксини сиртига мис парчаланган, тош каби қаттиқ
Кўн қалқон-ла тўғсанича олға юрди Ҳектор ортидан.
Тангричехра Арет ила Хромий ҳам чопа кетдилар;
Улар аниқ ишонарди, маҳв қилиб аробадаги
Икки мардни, гажак бўйин тулпорларни олиб кетмоққа.
500. О, тентаклар! Ҳали қаттиқ зарб еб қайтур улар орқага,
Автомедон, бу аснода, сиғинганди Кроизодага,
Дарҳол унинг маҳзун қалби журъат ила қувватга тўлди.
Шу заҳоти юзланди у содиқ дўсти Алкимедонга:
«Биродарим Алкимедон! Кетиб қолма сен мендан йироқ.
505. Қи энсамда мен отларнинг пишқирганин эшитай мудом;
Аминманки, қаттоя Ҳектор ҳалок этиб икковимизни
Ахиллеснинг отларини ўз қўлига киритмагунча,
Ахейларни тирқиратиб қувмагунча ва ёхуд ўзи
Жангда маҳв бўлмагунча газабидан тушмагай асло!»

510. Сўнгра икки Аякс ила Менелайга хитоб қилди у:
«О, аргослик саркардалар — икки Аякс, о, шоҳ Менелай!
Сиз жасадни ўзга жасур ахейларга ҳавола қилинг;

Шулар уни қуршаб олиб, даф қылсынлар келгап ғанимни;
Сизлар эса халос этинг ҳалокатдан биз — тирикларни!

515. Троянинг энг диловар йигитлари Ҳектор ва Эней
Ҳалок әтмоқ илинжида келмоқдалар бизлар томонга!
Лекин боқий тангриларнинг этагида ётур бу ҳали*:
Барибир мен наиза отгум, у ёгини Зевс ҳал қилади!»

Шундай дея у куч билан улоқтириди узун наизасин

520. Ва зарб берди у Аретнинг доиравай чўнг қалқонига;
Найзага дош беролмади қалқон: уни ёриб ўтиб тиғ,
Тешди камар тўқасин ва тилка-пора қилди мард қорнин.
Алп йигит болта ила даштда ўсан ҳирсдай буқанинг

- Икки шохи ўртасига уриб, унинг пайин қирққанда,
525. Ул жонивор бир иргишилаб тушиб ерга қулаганидек,—
Арет ҳам бир сакраб тушиб «гурс» йиқилди чалқанчасига
Ва қорнига ботган наиза чайқаларкан, олди жонини.
Ҳектор отди ўзин обдор наизасини Автомедонга;

- Лек ажалкаш наизага у тез энгашиб чап бериб қолди;
530. Узуи наиза Автомедон боши узра учеб ўтдио
Сал нарида, қаро ерга санчилди ва банди узоқ вақт —
То ҳовурдан тушгунгача ўён-буён тебраниб турди.
Шу чоқ улар шамшир билан олишмоққа киришардилар,

- Гар қудратли икки Аякс дўст наърасия эшитиб қолиб
535. Бул жангари мардлар аро жадал ёриб киришмаганда.
Чекиндилар қўрқиб ортга Аяксларнинг важоҳатидан
Мард Ҳектор ҳам, тангримонанд Хромий ҳам, Анхиззода ҳам;
Улар Арет жасадини ўшал ерга ташлаб қочдилар;
Ареймонанд Автомедон чангга ботган мурда совутин

540. Чаққон ечиб олар экан, шундай деди керилганича:
«О, энг заиф бир жангчини маҳв қилиб бўлсаям, охир
Патроклнинг қасдин олиб юрак дардим енгиллаштиридим!»

Деди қонли ғаниматни ташлар экан жанграбага:

- У ўзи ҳам сакраб чиқди аробага — сигир бўғизлаб
545. Роса тўйган арслондек бошдан-оёқ қонга беланиб.

Патроклнинг теграсида қизиб кетиб қонли жанг, яна
Қўплар жондан жудо бўлди; у қирғинни самодан тушган
Ҳур Афина қўзгаганди: зеро, уни Зевс юборганди
Юнонларни руҳлантири, деб — ачинганди энди уларга.

550. Сарнадар Зевс бандаларга ё даҳшатли муҳорибадан,
Ёхуд қорамонли хомуш айлагувчи, дехқонни эса
Дала ишин тарқ этишга ундағувчи аёзли қишидан
Дарак бериб, кенг самода зоҳир қилур алвон камалак,—
Зевс қизи ҳам ўралволиб худди шундай ол булутларга,
555. Келиб тушди данайларнинг жамоаси тўпланган ерга
Ва ҳар битта мард қалбига жасорат ва қудрат уғурди.

Даставвал у кириб кекса Феникснинг қиёфасига,
Шу қария саси билан бундай деди яқинроқ турган
Иқтидорли муҳориб зот Атрейзода шоҳ Менелайга:
«О, Менелай, сен абадул-абад бадном бўлиб қолурсан,
Гар Ахиллнинг содик дўсти Патроклнинг азиз жасади,
Итларга ем бўлса бунда — Троянинг бўсағасида!
Бўш келма ҳеч ва дадил бўл, жангта унда жами лашкарни!»

- Маъбудга машҳур жангчи шоҳ Менелай жавоб қилди тез:
565. «О, қария, бобо Феникс! Кошки эди Тритогена
Билагимга куч берсаю ҳифз қиласа талх наизалардан!
Шунда жангга кириб, дўстим жасадини қўриқлар әдим;
Ки Патрокл ўлимидан мен ҳам қаттиқ қайғурмоқдамен!
Илло, Ҳектор ёнгинмисол қутурмоқда: у қаттол мудом
570. Чор атрофни қийратмоқда; чақмоқкор Зевс унга паногоҳ!»

- Шунда Зевснинг чашми тобон қизин кўнгли ёришиб кетди:
Ки Менелай аввал унга сиғинганди боқийлар ичра.
Маъбуда тез қувват берди унинг пою билакларига.
Юрагини пашша янглиғ жасоратли қилдики, инсон
575. Уни қанча ҳайдамасин, у очоғат то одам қонин
Сўрмагунча келаверар қайта-қайта хиралик қилиб,—
Афина шоҳ юрагига баҳш айлади шундай жасорат.
У Патрокл тепасида туриб, отди порлоқ наизасин.
Трояниклар ичида Подес отли бир жангчи бўлиб,
580. Бу бадавлат шонли эрни Ҳектор ғоят эъзовлар әди,
Зоро дилкаш ва ардоқли дўст эди у зиёфатларда.
Шоҳ Менелай қочаётган шу йигитнинг оч биқинига
Найза санҷди, найза тифи тешиб ўтди унинг баданин:
У заминга «гурс» қулади ва Менелай унинг жасадин
585. Елғиз ўзи шитоб билан судраб кетди дўстлари томон.
Бу аснода кумушкамон Феб — Аполлон Ҳектор қошида,
Содик дўсти абиdosлик Фенопснинг қиёфасида
Пайдо бўлиб, уни жангга руҳлантира бошлади жадал:
«Шу чоққача заиф жангчи ҳисобланган Менелайданки
590. Қўрқаркансан, Ҳектор, унда, данайлардан ким қолди яна
Сендан қўрқиб қочадиган? Шоҳ Менелай дўстинг ва жангчинг
Этионзод мард Подесни кўз олдингда ўлдириб, унинг
Жасадини кенг жанггоҳдан ёлғиз ўзи судраб кетмоқда!»

- Деди у ва Ҳектор қалбин рутубатли андуҳ чулғади.
595. У порлоқ мис наизасини силкиганча отилди олга.
Бу маҳал Зевс сершокила, офтоб каби порлоқ қалқонин
Қўлга олиб бир силкиди ва Иданинг сарчўққисини
Буркаб қора булутларга мудҳиш чақмоқ чақаркан, яна
Трояга ғолибият, данайларга қўрқув уғурди.

600. Бошлаб берди чекинишни Беотъялик сардор Пенелей.
У жанггоҳда тинмай олға отилгаңда, алп елкасини
Найза ялаб ўтганди, лек Полидамас яқинроқ келиб
Санчган узун найза тиги етиб борди суюгигача.
Хектор эса найза билан Алектрион ўғли Лейтнинг
605. Билагини жароҳатлаб, поймол қилди жонбозлигини;
Энди Лейт найза ушлаш ва Троя лашкари билан
Олишишдан умид узиб, олазарак қоча бошлади.
Лек Лейтга ҳамла қилган Хекторнинг ул чўнг қалқонига
Идоменей найза санчди: найза банди тифнинг остидан
610. Синиб кетди; Троялик лашкар буни кўриб ҳайқирди.
Мана, Хектор йўналтириди найзасини Идоменейга
(Аробада турганди у) ва сал қолди маҳв этишига;
Найза бориб Мерионнинг жиловдори Керанга тегди,—
Келганди у бу жанггоҳга Мерион-ла обод Ликтдан
615. (Бу жанггоҳга бандаргоҳдан яёв келган Девкалионзод
Ҳалок бўлиб ганимларга буюк шуҳрат баҳш этарди ҳам,
Гар етказиб келмаганда тулпорларни шитоб-ла Керан;
У бир нажот шуъласидек зоҳир бўлиб қувди офатни,
Валекин жон берди ўзи қаттол Хектор илкида шу чоқ).
620. Хектор унинг чакагига санчди найза: мис найза тиги
Тишлиарини қоқиб олди ва тилини чўрт кесиб ўтди;
Қуларкан у аробадап, тушиб кетди жилов қўлидан.
Лек Мерион тез энгасиб у жиловни кўтариб олди
Ва юзланди Девкалион ўғлига — шоҳ Идоменейга:
625. «Тезроқ жўна, Идоменей, бандаргоҳга — кемалар ёққа!
Кўряпсанки, бугун зафар биз ахейлар томонда эмас!»
- Деди у, — ва Девкалион қамчи босиб ёлдор отларга,
Бандаргоҳга йўналтириди: у олдириб қўйганди юрак.
Бу пайт Аякс ва Менелай Зевс ниятин пайқаб қолдилар:
630. Фолибият баҳш этганди у Троя ўғлонларига.
Нутқ бошлади буюк Аякс Теламоний қўшин олдида:
«Ҳайҳот, дўстлар! Энди ҳатто гирт овсар ҳам тушунмай қолмас
Крон ўғлини Трояга шону шуҳрат баҳш этётганин!
Троялик муҳориблар (хоҳ нимжону хоҳи паҳлавон)
635. Отган ўқлар зое кетмас: Зевс уларни йўллар нишонга;
Лек биз отган ўқлар бари санчилмоқда ерга бесамар!
Келинг, дўстлар, қандай қилиб Патроклнинг жасадин ёвга
Бермасликни ва бу жангдан қандай омон чиқиб дўстларнинг
Кўнглин хушиуд қилмоқликни баҳамжиҳат ўйлаб кўрайлик.
640. Зоро, дўстлар қайғурмоқда кўриб мушкул аҳволимизни,
Яна, бизни, қаттол Хектор қудратига, билакларига
Дош беролмай соҳил томон қочурлар, деб ўйламоқдалар.
О, қанийди, огоҳ қилса, Ахиллесни бирон азамат
Бу офатдан, фожиадан: ўйлайманки, Пелейзод Ахилл

645. Ўз қадрдан дўстин ҳалок бўлганидан ғофилдир мутлақ,
Ағсус қўшин орасида кўрмаяпман мен ундаи мардни.
Зулмат чулғаб олган жами тулпорларни, диловарларни!
Сарпадар Зевс, бу зулматни юоннларнинг бошидан даф қил!
Зиё қайтар кўзимизга, ўз кўзимиз билан кўрайлик!
650. Баски, қасдинг бизларни маҳв этмоқ бўлса, маҳв эт ёруғда!»

Шундай деди ва сарпадар ийиб кетди унинг сўзидан,
Дарҳол ҳайдаб булатларни, даф айлади машъум зулматни;
Бирдан чақнаб кўкда офтоб, жанггоҳдаги жангни ёритди.

655. Теламоний Аякс шунда Менелайга бир қалом деди:
«Атрейзода, топсанг агар Нестор ўғли Антилохни сен,
Айтгил унга, тез қаҳрамон Ахилеснинг қошига бориб
Хабар қилисин азиз дўстин жангда ҳалок бўлганин унга!»

Шундай деди, — қулоқ осди Менелай ҳам Теламонийга;
Лек жанггоҳдан чекинди у подачию итларни обдон

660. Гижинтириб толиқсан шер молқўрадан узоқлашгандек.
Подачилар туни билан сигирларни қўриқлайдилар
Шерни яқин йўлатмай ҳеч молқўрага, лек очопат шер
Гўшт емоқлик илинжида қанча дадил ҳамла қиласа ҳам,
Зое кетар ҳаракати; подачилар унга қаратা
665. Талх найзалар ҳамда ўтили машъалалар отурлар тинмай.
Арслон шу ҳамлалардан ҳуркиб, ноchor тоңг палласида
Орқасига чекинади қаҳри қайпаб, аччиқ алам-ла,—
Олтин сочли Менелай ҳам шундай ноchor — истар-истамас
Патроклиниг жасадидан узоқлашди маҳзун, дарғазаб.

670. У, ишқилиб Патроклни аҳли юони қўрқаплигидан
Ёвга ўлжа қолдирмаса гўргайди, деб хавотирдайди;
Айни пайт у шундай деди Мерион ва икки Аяксга:
«О, ёронлар — саркардалар: икки Аякс, сен ҳам, Мерион!
Сизлар эсланг жон дўстимиз Патроклнинг қандай оққўнгили,
675. Соҳибдил ва ҳамма билан бир хилдаги хушрафторлигин,
Лекин ағсус: отди уни машъум толе ажал домига!»

Шоҳ Менелай дўстларига шундай дея узоқлашаркан,
Кўз ташларди чор атрофга баландпарвоз бургут сингари.
Дейдиларки, бургут жами қушлар ичра энг ўткир кўзмиш:

680. Учуб юрган бўлса ҳамки у беғубор, юксак фазода,
Қалин бута тагидаги қуённи ҳам кўради яққол
Ва ўлжаси устига тез шўғлиб, уни чанглалайди-да
Олиб бориб уясига, жониворнинг жонин олади,—
О, Менелай сенинг шаҳло кўзларинг ҳам жовдираб ҳозир
685. Ахтарарди ахейларнинг орасидан ёш Антилохни.
Мана, охир кўрди уни шоҳ жанггоҳпинг чап қанотида:
Антилоҳ ўз дўстларига далда бериб ундарди жангга.

- Шоҳ Менелай яқин бориб, унга шундай бир калом айтди:
 «Антилоҳ, Зевс арзандаси, буёққа юр, сен хаёлингга
690. Келтирмаган энг шум хабар эшитгайсан бугун, о, дўстим!
 Аминманки, сен ўзинг ҳам ўз қўзинг-ла кўриб турисан
 Бошимизга Зевснинг қандай фалокатлар ёғдирётганин!
 Троилик зафар қучди! Маҳв бўлди энг жасур ахей —
 Мард Патрокл! Данайларнинг бошига кўп мусибат тушди!
695. Сен, дўстим, тез Фессалия кемалари томон югуру
 Хабар еткиз Ахиллесга: шоядки у Менетийзоднинг,
 Ҳеч бўлмаса, қип-ялангоч жасадини асрар қололса:
 Чунки мардинг совутини ечиб олган музaffer Ҳектор!»
- Антилохнинг кайфи учди шум хабарни эшитган ҳамон;
700. Йигитчанинг кўзи ғилт-ғилт ёшга тўлиб, янгроқ овози
 «Хии» бўғилди, узоқ фурсат шамдек қотиб, лол туриб қолди.
 Лекин дарҳол амал қилди шоҳ Менелай фармойишига:
 У, отларин шу ўртада ушлаб турган қадрдан дўсти
 Лаодокка совутларин қолдирдию югура кетди.
705. Чашми гирён Антилохнинг оёқлари учиб бораради
 Шум хабарни етказгани Пелей ўғли шоҳ Ахиллесга.

- О, илоҳий Менелай, сен Антилохнинг сикувда қолган
 Дўстларига ёрдам қўлин чўзмоқликни кўрмадинг лозим;
 Бу пилослик азаматлар мушкул ҳолга тушиб қолдилар;
710. У лашкарга ёрдам учун юбординг сен Фразимедни;
 Ўзинг яна чопа кетдинг Патроклни ҳифз қилгани;
 Шундай нажиб сўзлар айтдинг сен Аякслар қошига бориб:
 «Юбордим мен Антилохни миридонлар бандаргоҳига,
 Чақоноёқ Ахиллесни фалокатдан огоҳ қилгани;
715. Лекин аниқ биламанки, келмайди у гарчи, қудратли
 Ҳекторни ит каби ёмон кўриб ундан газабласпа ҳам.
 О, данайлар, қандай қилиб ҳалок бўлган ўз дўстимизни
 Евдан халос этмоқ, машъум қисматдан ва ажалдан қандай
 Фориғ бўлмоқ иложини биз ўзимиз топайлик, келинг».
720. Теламоннинг бузрук ўғли жавоб қилди Атрейзодага:
 «Айтганинг бари тўғри о, беқиёс ботир Менелай.
 Елиб бориб сиз, Мерион икковингиз, жасадни ердан
 Кўтарингу олиб чиқинг шитоб билан уни жанггоҳдан:
725. Бизлар, яъни тенг қудратли икки адаш, бу ерда қолиб
 Жасур Ҳектор ва Троя лашкари-ла жанг қилурмизки,
 Илгари ҳам икковимиз туриб олиб елкама-елка.
 Кўп марота дош берганимиз тангри Арей таҳдидларига».

Сўнг жасадни узиб ердан кўтардилар уни бош узра;
 Данайларнинг бул рафторин кўриб қолган троиликлар

730. Қаттиқ шов-шув кўтардилар; сўнг ярадор қобон ортидан
Елиб бориб уни тилка-тилка қилмоқ иштиёқида
Бўйлган този итлар янглиғ улар олға ҳамла қилдилар:
Лек гар қобон ўз кучига ишонсаю тозилар томон
Ўгирилса, итлар ортга тисарилиб, бири-биридән
735. Ўзиб қоча бошлийдилар ҳар томонга жон ҳовувланишеб,—
Ев ҳам аввал худди шундай, икки тигли найзаларин ва
Шамширларин силкиганча данайларни қувган бўлса ҳам,
Икки Аякс ўгирилиб турган ҳамон улар томонга,—
Ранимларнинг ранги ўчиб, биттаси ҳам қўлда қурол-ла
740. Сафдан чиқиб жасад учун жанг қилмоққа журъат этмади.
- Шундай жадал элтардилар бандаргоҳга жасадни мардлар;
Лекин уруш ортларидан изма-из авж олиб бораиди
Худди шаҳар томон босиб келаётган ёнғин мисоли;
Дабдурустдан ўт олган ва шамол пуфлаб яна авж олган
745. Бундай мудҳиши, қаттол ёнғин емирап дуч келган бинони,—
От қўшилган жанг ароба, мис совутли муҳорибларнинг
Сурони ҳам шундай қувиб борар мурдакашларни.
Ишчи отлар кемасозлар учун ўнқир-чўнқир йўллардан,
750. Тоғ бошидан хариларни судраб тушаётгапларида,
Кучанишиб, қора терга ботиб олға интиладилар,—
Юнонлар ҳам элтардилар Патроклни шундай жаҳд ила.
Икки Аякс қайтарарди ёв ҳужумин азим тепадек —
755. Кенг далада кўндаланг қад кўтарган бир ўрмонзор тела
Тоғдан келган машъум селнинг қарписида қандай ғов бўлса,
Икки Аякс ҳам душманнинг ҳужумини тўхтатди шундай.
- Бундай тела энг қудратли ва сертўлқин дарёларнинг ҳам
Йўлин тўсиб, ўйналтирас ӯзанини ӯзга водийга,
Зеро, жўшқин дарёлар ҳам емиролмас бундай тепани,—
Икки Аякс қайтарарди ёв ҳамласин орқада қолиб,
760. Лек ёв ҳужум қилар эди, алалхусус, икки азамат:
Қодир Эней билан обдор дубулғали паҳлавон Ҳектор.
Майда қушлар кушандаси қирғийнинг тик шўнгиганини
Кўрган загча, чуғурчуқлар чўчиб кетиб «гур» учганидек,—
Еш ахейлар ҳам жанговар руҳни буткул йўқотиб қўйиб,
765. Фарёд чекиб қочардилар Эней билан қаҳҳор Ҳектордан.
Йигитчалар ҳар тарафга қуролларин ташлаб қочдилар
Бу иснодли чекинишда; илло уруш тинмасди ҳамони.

ЎН САККИЗИНЧИ ҚҰШИҚ

ҚУРОЛ ЯСАШ

Мұҳориблар мисли ўтдек ёниб шундай жаңг қиласылар.
Бу пайт Ахилл қошига тез етиб борган Антилох уни
Елғиз күрди; у жаңгоҳда юз берәёттан фалокатларни
Қалбан сезиб, ғамга ботиб ўтиради кема пойида.

5. У оқиста оҳ уаркан шундай дерди ўзи-ўзига:
«Эвоҳ! Не ҳол содир бўлди? Жингалаксоч элладаликлар
Нечун яна пароканда чекинурлар кемалар томон?
Ё тангрилар волидамга кўпдан бери башорат қилган
Бадбахтликни қилмадилармикин зоҳир? Онам айтганди:
10. Бу жаңгоҳда троялик зарбасидан бир мирмидонлик
Видолашгай порлоқ қуёш шуъласи-ла, лек сендан олдин.
О, боқийлар наҳот ғориб бўлди экан бузрук Патрокл!
Оҳ бечора! Айтгандим-а ёғинни даф қилган заҳотинг,
Ҳектор ила олишмасдан орқангга қайт тезроқ, деб унга!»
15. Ахилл шундай маҳзун ўйлар оғушида ўтирганида
Мард Антилох Несторзода етиб келди унинг қошига
Ва дув-дув ёш тўкиб кўздан хабар қилди шум фалокатни:
«Шўрим қурсин, эй диловар Пелейзода! Тингла оғзимдан
Ҳеч қачон юз бермаслиги лозим бўлган энг бад хабарни!
20. Ҳалок бўлди Патроклимиз! Ва ҳалитдан қизиб кетди жаңг
У шўрликнинг жасадий-чун: у яланғоч энди тамоман:
Қодир Ҳектор ечиб олди унинг бутун совутларини!»

- Деди ва ғам қора булут янглиғ босди Пелейзодани.
Шу онда у қўлларига нопок қулини сиқимлаб олиб
25. Ўз бошидан соча кетди офтобмисол жамолин булғаб;
Унинг хушбўй ва бежирим либослари беланди кулга.
Сўнгра бу алпқомат йигит ётиб олиб ерга узала,
Аччиқ-аччиқ оҳ уаркан соchlарини юлди аямай.
У Патрокл ила икков банди этган навниҳол қизлар
 30. Бу пайт жадал чиқиб келиб чодирлардан, Пелейзоданинг
Атрофиға тўпландилар; гур-гурс уриб сийналарига,
Токи ҳолдан тойгунгача фарёд чекиб аза тутдилар.
Еш Антилох юм-юм йиглаб тутган эди Ахилл қўлидан:
Жудоликдан жонига қасд қилмасин, деб хавотирдайди.

35. Ахиллес зор йиглар эди: унинг зорин дengиз қаърида,
Кекса падар мақомида дам олётган она эшигиди;
У ҳам аччиқ кўз ёш тўқди; унинг оҳин эшитиб, дengиз
Тубидаги сингиллари тўпландилар теварагига:
Келди дарҳол Кимодока, Фалияю санам Главка,
40. Спеяю Несеяю Галияю шаҳло кўз Фоя;
Улардан сўнг Кимофоя, сўнг Актея ва Лимнория,
Мелитаю Иераю Агава ва Амфифоя ҳам,
Орифия, Амфинома, Ферузаю Дота, Прота;
Келди ниҳол Динамена, Дексамена, Каллианира;
45. Нерейзодлар ичра дилбар Галатея, санам Дориса,
Панопою Нимертаю нозикниҳол Калианасса;
Климена, Ианира ва навниҳол Ианасса ҳам,
Мера ила Апсевда ҳам, зулғи сүмбул Амафея ҳам;
Ҳаммалари Фетиданинг сингиллари — Нерей қизлари
50. Улар дengиз тубидаги кумуш ғорда, сийналарига
Уриб фарёд чекдилар кўп, лек Фетида ҳаммадан кўпроқ:
«Қулоқ солинг қаломимга сингилларим, о, маъбудалар!
Билурсиз не мусибатлар юрак-бағрим ўртаётганин!
- Шўрим қурсин, қандай бадбаҳт эканманки,— мард ўғил туғдим!
55. Ҳа, журъатда, саховатда қиёси йўқ ўғил туқсанман!
Ниҳолдек барқ уриб ўсли мардлар марди, бу паҳлавоним,
Чамандаги нафис гулдек парваришлаб ўстирдим уни.
Ёш бўлса ҳам елдек учқур кемаларда жангга юбордим
- Троялик мардлар ила жанг қилгали, энди ҳеч менга
60. Насиб этмас уни кўрмоқ эrim Пелей кошонасида!
Лек у тирик экан, офтоб шуъласидан баҳраманд экан,
Изтиробга маҳқум әрур, vale унга беролмам кўмак!
Барибир мен ўз әркамни бориб кўриб, эшитгум дардин:
Не фалокат қийнайдийкин жангга қатнашмаган ўелимни!»
65. Шундай деб у чиқди ғордан; сингиллари йиглаб эргашди.
Йўл очдилар шунда Нерей қизларига жўшқин долғалар.
Троянинг тупроғига етгач улар, мирмидонларнинг
Кемалари яқинидан кенг соҳилга чиқдилар аста.
Онаизор яқин борди нола чеккан ўғли қошига
70. Ва оҳ чекиб, аччиқ дард-ла әрка ўғлин қучди бошини;
Сўнг ўпкаси тўлиб бўзлаб шундай нажиб қаломлар айтди:
«О, ўғлоним, нечун ўқсиб йиғлайдурсан? Қалбингда не дард?
Яширмагил дардни асло! Сен илкингни чўзиб Зевсадан
Не илтижо қилган бўлсанг, у ҳаммасин айлади бажо:
75. Қочиб борди кемаларнинг пойигача жами данайлар;
Сендан мадад кутмоқдалар тушиб мушкул аҳволга улар».

Ахилл оғир хўрсиндию жавоб берди меҳрибонига:
«Хабарим бор, онажон, Зевс қабул этган бутун истагим.

- Лек қандай шод бўлай, дўстим Патроклдан ажралган бўлсам?
80. У дўстларим орасида энг эъзозли эди мен учун.
 Жудо бўлдим ўз жонимдан ортиқ кўрган қадрдонимдан!
 Қаттол Ҳектор унинг нажиб совутин ҳам ечиб олибди.
 Бу баҳайбат совутни, сен билан фоний падарим Пелей
 Қовушган кун худовандлар туҳфа қилган эди эринингга.
85. О, нечун сен сув тагида боқий санам бўлиб қолмадинг!
 Нечун Пелей танламади хотинликка фоний аёлни!
 Энди сен ҳам оғир дардга чалинурсан фарзанд доғидап,
 Зеро, бошқа кўрмагайсан ўз ўғлингни ота уйидা!
 Нечуники, мен то Ҳекторни ўз найзам-ла жонини олиб,
90. Қадрдоним Патрокл-чун интиқом — ўч олмагунимча.
 Қалбим менинг яшашимга имкон бермас эл орасида!»
- Кўзларидан ёшлар оқиб деди она ўз фарзандига:
 «Бу гапингдан, ўғлим, сенинг ҳам паймонинг тўлган кўринур!
 Ҳектордан сўнг етиб келур сенинг интиҳоси ҳам!»
95. Бундай деди онасига чаққонёқ Ахилл хўрсишиб:
 «О, онажон, шу тоғдаёқ ўлимимга розиман, билсанг,
 Ўз дўстимни шум қотилдан ҳалос эта олмаганим-чун!
 Ҳалок бўлди у ўз азиз ватанидан олис жанггоҳда:
 Эҳтимол у нидо қилиб чақиргацдир мени ёрдамга!
100. Энди яшаб не қиласай мен, кўролмасам она юртимни?!
 Яна — Ҳектор зарбасидан қутқаролдим на Патрокли
 Ва на ўзга ёронларни муҳофаза қила олдим мен:
 Мен, қайсики, машваратда бўлса ҳамки қиёсим бисёр,
 Матонатда қиёсим йўқ бўлган мендек бир муҳориб зот,—
105. Ортиқча юк бўлиб бекор ўтирибман бу бандаргоҳда.
 О, даф бўлсин шум адсоват тангрилару бандалар ичра,
 Сўнг у билан бирга ғазаб ҳам — донони телба қилгувчи,
 Ул ғазабки, болдай тотли бўлиб кириб инсон қалбига
 Пироварди, сийнасида оташ бўлиб алангланур!
110. Соҳибқирион Агамемнон мени шундай ғазаблантириди.
 Лек қанчалик талх бўлса ҳам, унутайлик энди барини:
 Тахқирланган қалб ғазабин сийнамиизда сўндирайлик биз.
 Жангга киргум азиз дўстим ҳалок этган Ҳекторга қарши!
 Қодир Зевс ва худовандлар қачон мени маҳқум этсалар,
115. Ўшал заҳот тайёрдурман мардолпавор жон бермоққа мен!
 Ўлимдан жон сақлолмади ҳатто мардлар марди Патрокл,
 Чақмоқотар Зевснинг, гарчи, арзандаси ҳисобланса ҳам;
 Ҳалок этди уни қисмат ва Ҳеранинг шум адсовати.
 Мен ҳам қисмат даъват этса, розидурман маҳв бўлмоққа;
120. Лекин олдин албатта шон қучмоғлик фарз ва қарздири менга!
 О, ҳали мен ўлгунимча, аза тутиб фигон чекишига
 Ва артишга кўз ёшларин латофатли чеҳраларидан

Мажбур этгум троялик кўп сийнадор қиз-жувонларни!
Қанчалик кўп дам олганим самарасин кўурулар ҳали!

25. Жанг қиласман; тутма мени, о; онажон: кирмам сўзингга!»

Яна унга жавоб қилди кумушоёқ Фетида — она:
«Азиз ўғлим, ҳақ гапирдинг: кўп савобдир мазлум дўстларни
Фалокатдан ва ўлимдан муҳофаза қилмоқ, албатта.

- Бироқ ажаб совутларинг... мутакаббир трояликлар
130. Илкидаки, дубулғаси обдор Ҳектор сенинг нурафшон
Мис зирҳинг-ла ўз кўксини тўсиб олиб керилиб юрур!
Валекин бу керилиши кўпга бормас, менинг наздимда:
Зеро, унинг поймонаси тўлиб, яқин қолган ўлими!
Бироқ сен ҳам хавфли жангга кирма, ўғлим токи мен қайтиб
135. Келмагунча, мени яна ўз кўзинг-ла кўрмагунингча:
Эртага тоиг палласида қўёш билап бирга қайтгум мен
Ва Ҳефестдан сенга япги ва ажойиб совут келтиргум».

Шундай дея ўгирилди маъбуда ўз ғамгин ўғлидан
Ва юзланиб бундай деди ўзин баҳрий сингилларига:

140. «Сингилларим, сизлар ҳозир кенг денгизнинг тубига шўнғинг.
Кириб бориб падаримиз — кекса Нерей кошонасига,
Ҳамма гапни айтинг унга: мен эсам-чи, учиб Олимпга,
Бораи Ҳефест мақомига; шоядки, ул шавкатли уста
Ўғлим учун ясад берса обдор, нодир совут-силоҳлар».

145. Шундан кейин санамлар ҳам шўнғидилар денгиз қаърига,
Фетида ҳам учди тўғри нурли Олимп чўққисига тез,
Силоҳ-совут келтироқчун азиз ўғли Пелейзодага;
У Олимпга етди зумда. Лекин бу пайт ахей мардлари
Лийоҳаниос қўтарганча қаттол Ҳектор олдига тушиб
150. Қочардилар Ҳеллеспонтнинг соҳилига, қўрқоқлик қилиб.
Мис пойбандли аргосликлар Ахиллеснинг марҳум ўртоғи —
Патроклни халос этмоқ бўлардилар ўқ ёмғиридан.
Вале шу пайт Ҳектор бошлиқ суворийлар ва пиёдалар
Патроклнинг тепасига мисли қуюн бостириб келди.

155. Приамзода Ҳектор уч бор Патроклнинг пойидан тортди
Ва жасадни берманглар, деб наъра қилди ўз қўшинига;
Уч бор унинг ҳамласини қайтардилар қодир Аякслар;
Валекин ўз қудрати-ла мағрур Ҳектор гоҳи қизғин жанг
Оғушига отиларди, гоҳи тўхтаб руҳлантиради

160. Баланд сас-ла қўшинини: ўйламасди лек чекинмоқни.
Қора тунда подачилар «ҳай-ҳай»лашиб оч арслонни,
Қонга ботган ўлжадан ҳеч ҳайдай олмаганлари каби,—
Икки Аякс ҳам бир бўлиб Троянинг лашкарбописи
Мард Ҳекторни Патроклнинг жасадидан даф қиломасди.
165. У жасадни олиб кетиб буюк шонга ғарқ бўларди ҳам,
Гар Ирида, Зевс ва ўзга тангрilarни ғоғил қолдириб

Ерга учиб тушмаганда ва Ҳеранинг амрига кўра,
Ахиллесни тезроқ жангга кирмоқликка унданмаганды.
У Ахиллес қаршисида туриб деди тумтароқ сўзлар:
170. «Чаққоноёқ Пелейзода, диловар эр, тезроқ кир жангга!
Кемаларнинг қаршисида Патроклнинг жасади учун
Мудҳиш қирғин бошланди, сен қутқар уни: жангда ахейлар
Патроклнинг жонсиз жисмин ҳифз қилиб, трояликлар
Ул жасадни Илионга олиб кетмоқ бўлиб, шафқатсиз
175. Маҳв этурлар бир-бирларин; кўпроқ Ҳектор жон куйдирмоқда;
У жасаднинг бошин чопиб, хўрламоқчи қозиққа санчиб.
Бўлақол тез, вақти эмас ҳордикини ҳеч; даҳшат-ку ахир;
Не иснодга қолиб бадном бўлишингни ўйла, Ахиллес,
Гар Патрокл илионлик кўппакларга ўйинчоқ бўлса,
180. Гар ул жасад таҳқирланса ғанимларнинг поий остида!»

Деди унга чаққоноёқ Пелейзода чуқур хўрсиниб:
«Қай тангрипинг ами билан келдинг, сўзла, учқур маъбуда?»

Жавоб қилди Ахиллесга қуюмонанд Ирида яна:

«О, юборди мени Ҳера — Зевс завжаси сенга пиҳона;
185. Бундан огоҳ на сарбаланд таҳт соҳиби чақмоқотар Зевс.
На чўққисин қор қоплаган Олимпдаги ўзга тангрилар».

Унга яна қалом айтди чаққоноёқ, машҳур Ахиллес:
«Қандай чиқай жанггоҳга мен?— Советимни ёв олиб кетган!
Онам менга, хавфли жангга кирма то мен келмагунимча.

190. То мен ила қайта дийдор кўришгунча, деб таъкидлаган,
У Ҳефестдан менга янги ва ажойиб совут келтиур.
Лек бу ерда қайси әрда менга монанд совут бор — билмам.
Менга фақат тўғри келур Теламоний Аякс қалқони:
Билишимча, унинг ўзи ҳам жанггоҳда, дўстим Патрокл
195. Жасадни ҳифз қилиб ғанимларни қийратур мудом».

Жавоб қилди Ахиллесга қуюмонанд Ирида яна:
«Воқифдумиз, сенинг шонли қуролларинг душман қўлида;
Вале зовур бўйига сен бориб тургил бекурол — шундоқ;
Балки ёвлар сени кўриб бас қилурлар муҳорибани;

200. Бу узлуксиз жангдан толган мард данайлар бир зум бўлса ҳам
Дам олурлар; қисқа дамнинг ҳам ҳаёни тегур жангчига».

Шундай дея парвоз этди шамол янглиғ учқур Ирида.
Чақмоқкорнинг арзандаси Ахиллес ҳам турди ўрнидан;
Унинг метин елкасига шокиладор қалқонин осиб.

205. Бузрук бошин ўраб олди олтин булут ила Паллада
Ва шу булут теграсида зоҳир қилди нурли алана.
Мудҳиш ғаним қуршовида қолган йироқ оролнинг халқи
Эртадан то кечга довур туриб олиб девор бошида,

- Евлар ила шафқатсиз жанг қилур: лекин қуёш ботиши
 210. Билан ҳаммаёқда ёнур маёқсифат порлоқ гулханлар;
 Бу гулханлар шуъласи нақ шаҳар узра қалқан тутундек,
 Етиб юксак самога ҳам, шуъласи акс этгай чарақлаб.
 Буни кўрган олис-олис ерлардаги муттафиқ ҳалқлар
 Дарҳол тушиб кемаларга ёрдам бермоқ учун келурлар,—
 215. Ахиллеснинг бошидан ҳам шундай шуъла балқирди кўкка,
 Қароргоҳдан чиқиб, зовур қирғонига бориб турди у;
 Лек онасин ўғитига амал қилиб кирмади жангга;
 Шунда туриб ҳайқирди у; Паллада ҳам жўр бўлди унга:
 Троянинг лашкарини гайритавсиф қўрқув чулгади.
 220. Қалъани забт этмоқ бўлган қаттол ёвнинг карнай садоси
 Аҳолига қанча манфур эшитилса, Ахиллеснинг ҳам
 Ҳайқириги шу даража ҳайратомуз бўлиб янгради.
 Троянинг ўғлонлари эшиган он Ахилл наърасин,
 Бир сесканиб тушди бари; фалокатни сезган узунёл
 225. Отлар ўзи олиб қочди ул мардларни аробаларда.
 Суворийлар тангrimonанд Ахиллеснинг алп боши узра
 Лов-лов порлаб турган боқий алангадан ҳайратга келган
 Эдиларки, Афинея ёққан эди бу алангани.
 Чаққоноёқ Ахилл уч бор ҳайқирди нақ момақалдироқ;
 230. Уч бор чўчиб алғов-далғов бўлди ёв ва муттафиқлари.
 Нобуд бўлди шу тўполон пайтида ўз найзаларидан
 Ва отлари пойида ўн икки нафар мард троялик.
 Ахейлар ҳам фойдаланиб ғулғулдан, олиб қочдилар
 Патроклнинг жасадини, сўнг замбилга ётқиздилар-да
 235. Ўраб олиб уни, ғамгин ёронлари олиб кетдилар;
 Саховатли Ахиллес ҳам юрди улар ортидан маҳзун;
 Садоқатли қўлдошининг маҳв бўлиб ўқ, найзалардан
 Ётганини кўриб қайноқ-қайноқ кўз ёш тўқди Ахиллес —
 Дўстин жангга ўз отлари қўшилган жангаробасида
 240. Юборганди, илло унинг кўролмади тирик қайтганин.

Бу вақт Ҳера амр этди ўз йўлида изчил қўёшга —
 Шу заҳоти Океангага ботмоқликни, — хоҳламаса ҳам.
 Қуёш дениз тўлқинига ботиб, жасур данай лашкари
 Шунда бир оз ҳордиқ олди серфожна қирғинбаротдан.

245. У ёқда ҳам троялик мардлар чиқиб жанг майдонидап,
 Узун ёлли отларини чиқардилар аробалардан
 Ба кечликни ҳам ўйламай тўпландилар мажлисга бирдан.
 Бу кенгашда тик турарди ҳамма, ҳеч кас журъат этмасди
 Ўтироққа; ки ҳаммани ваҳимага солиб қўйганди
 250. Кўпдан буён урушдан бош тортиб ётган ул чаққоноёқ
 Ахиллеснинг яна пайдо бўлғавлиги майдони ҳарбда.
 Панфой ўғли Полидамас берди элга доно маслаҳат;

Ки ёлғиз шу воқиғ әрди ўтмишдан ҳам, истиқболдан ҳам;
У Ҳекторнинг дўсти эди, туғилганди бир тунда улар;

255. Лекин Ҳектор жасоратда тенгсиз эди, у — машваратда;
Хушниятли бу зот шундай ўғит берди ҳамشاҳарларга:
«Пухта ўйланг, дўстлар; сизга маслаҳатим: муқаддас қуёш
Чиқишини кемаларнинг яқинида, жанггоҳда кутмай,

- Шу заҳоти бутун лашкар билан қайтиб кирип шаҳарга;
260. Кўп йироқда қолиб кетди, дўстлар, бизнинг истеҳкомимиз.
Ул паҳлавон довлашгандага халқ султони Агамемон-ла,
Унча душвор эмасди жанг қўлмоқ бизга данайлар ила.
Мен ўзим ҳам тунагаиман кемаларнинг поида хушнуд;

Ҳадемай забт этурмиз, деб ўйлагапман ул кемаларни.

265. Энди эса мен ҳам сиздек қўрқмоқдаман Пелейзодадап;
Ки довюрак Ахиллеснинг ниятини яхши биламан;
Троялик лашкар ила ахейлар тенг олишаётган
Бу жанггоҳда истамайди у сусткашлиқ қилишни мутлоқ;

- Шаҳримизни забт этиб у, хотинларни асир олмоқчи.
270. Тез қайтайлик шаҳарга биз! Ишонингким, айтганим бўлур!
Бугун жўшқин Пелей ўғлини муаттар тун тўхтатиб қолди;
У әртага қурол билан жангга кириб бизни бу ерда
Учратса гар, о! Кўп мардлар Ахиллеснинг билур кимлигин;

Ул ботирдан жонини сақлаб қолган одам — хуррам киражак

275. Трояга; кўплар қузғун ва итларга хўрак бўлажак;
Вале, буни кўрсатмангиз менга асло, у худовандлар!
Гар ганимга, қанча оғир бўлса ҳамки, амал қилсангиз,
Тунни шаҳар майдонида ўтқазурмиз бутун лашкар-ла;

Шунда бизни ҳифз қилгай шаҳримизнинг миноралари,

280. Деворлари, қопқалари ва уларнинг тавақалари.
Тонг чогида тургаймиз биз қурол тутиб минораларда;
Ана унда, шўри қурур бацдаргоҳдан келиб, шаҳримиз
Атрофида биз билан жанг қўлмоқ бўлган мутакаббрининг!

У шаҳримиз атрофида отларини елдиравериб

285. Толиқтиргач, мажбур бўлур чекинмоққа яна соҳилга;
Ғаним журъат этолмас ҳеч деворларни бузиб, шаҳарга
Кирмоқликка; олдин ўзи ем бўлажак зоғу итларга!»

Обдор сарпўш кийган Ҳектор деди унга ўқрайиб қараб:
«Полидамас, сен ҳамиша исхуш гаплар айтасан менга —

290. Сен маслаҳат бермоқдасан Трояга яшириимоқни!
Айт, жонингга тегмадими писиб юрмоқ тўрт девор ичра?
Авваллари шаҳримизни барча эллар каромат қилиб;
Мис, олтинга бой, саодат ўлкаси, деб ҳисоблардилар;

Фойиб бўлган ўшал қиммат ва серҳашам бойликлар энди!

295. Зевс қаҳрига учрагандап бўён не-не бойлигимизни
Ночорликдан сотдик бизлар Фригия, Меонияга!
Бугун, менга Зевс пашогоҳ бўлиб, ёвни Ҳеллеспонгача

- Қувиб, зафар қучишимиға имкон берган шундай бир пайтда,
Сен, бетавфиқ, әл олдида, уял, бундай фикр айтмоққа!
300. Каломингни бирон жангчи тинглашига йўл қўймам асло!
Тингланг, дўстлар, менинг гапим, амал қилинг айтганларимга:
Ҳозир ҳамма тўп-тўп бўлиб кечлик қилсин, гуруҳма-гурух;
Соқчиликни унумтаниз, бедор турсин соқчи бўлганлар.
Кайсики мард уйидаги давлатининг ташвишин қилса,
305. Уни элга улашибинки, хурсанд бўлиб қабул этгай эл.
Ха, ҳарқалай, ахейлармас, ўз халқимиз баҳраманд бўлгай!
Эртага тонг палласида қуролланиб бизлар, жанг билан
Ахейларнинг кемалари турган ёққа қилурмиз ҳужум.
Агар чиндан ҳам Ахиллес жанг қилмоқчи бўлса жанггоҳда,
310. У ўзига қийин қилур! Зоро, энди жангда ўзимни.
Четга олиб қочмай, дадил қарши олгум у паҳлавонни.
Ё у голиб чиқиб, зафар қучиб қайтар, ёхуд камина.
Бандалар-чун Арей бирдай* маҳв этар у маҳвкорни ҳам!»
- Дерди Ҳектор, маъқул этиб ҳайқиарди трояликлар —
315. Овсар әрлар! Эсларини Афинея олиб қўйипти.
Халққа оғат келтирувчи Ҳектор фикрин қўллади ҳамма;
Аммо ҳеч ким қўлламади пуршаф фикрин Полидамаснинг.
Бутун лашкар кенг далада кечлиқ қилди. Лек миридионлар
Патроклга аза тутиб ўтказдилар кечани бедор.
320. Шоҳ Ахиллес марҳум дўстин сийнасига илкин қўйганича,
Мунгли инграф, ҳўнграб-ҳўнграб жўр бўларди азадорларга,—
Овдан қайтиб, қуюқ ўрмон ичидаги шербаччаларин
Овчи олиб кетганини пайқаб қолган ёлдор арслон
Шундай оҳу фифон қилур қўмсар әкан жигарбандларин;
325. У ўрмонма-ўрмон изғиб ахтаради ўғри овчини;
У аянчли ўқиради, ғам ва ғазаб қамрайди қалбин,—
Ахиллес ҳам миридионлар ичра шундай фарёд қиласади:
«О, тангрилар! Мен уйимда Менетийни юпатмоқ бўлиб
Ўшал бахтиқаро кунда бесамар сўз айтган әканман!
330. Мен у шоҳга, шонли ўғлинг Трояни тору-мор айлаб,
Сон-саноқсиз ўлжа билан қайтиб келгай, деб сўз бергандим!
Йўқ, ушатавермас әкан Зевс инсоннинг ҳамма армонин!
Шу Троя соҳилида битта ерни қонимиз ила
Суғурмоқлик ёзилганкан иккимизнинг қисматимизга!
335. Мени ҳам на кекса отам, на азида волидам кўрур
Ота уйга қайтганимни; хоку туроб бўлгум шу ерда!
Баски, сендан кейин киар әканман мен ернинг қаърига,
Қасдинг олгум Ҳектордан мен — ечиб олиб унинг совутин,
Мағрур бошиң мажақлагум сени дағн қилишдан олдин!
340. Сени қатл қилганлари учун, дўстим, дағн гулханинг
Олдида ўн икки нафар асир тушган трояликтини —
Фоят ўқтам ва диловар йигитларни бошин оламан!

- Кемаларнинг пойида сен унгача жим ётгил, Патрокл!
 Сен билан биз иқтидор ва найза билан жасур халқларнинг
 345. Шаҳарларин зabit этганда асир олган сийнадор қизлар,
 То унгача, кеча-кундуз кўз ёш тўкиб, аза тутгайлар».
- Шундай деди саховатли Ахиллес ва ўртоқларига,
 Ўтга улкан мис сепоя қўймоқликни, жасадни ювиб,
 Чанг-тўзондан, лахта қондан амр этди покламоқликни.
 350. Дўстлар дарҳол мис қозонни сепояга келтириб қўйиб,
 Тўлдирилар уни сувга ва ўчоққа ўт қаладилар.
 Ўт алана олиб ёниб, сув ҳам тезда исий бошлади.
 Мис қозонда сув шарақлаб қайнагандан кейин жасадни
 Ювдилару каҳрабо мой суркадилар бутун жисмига.
 355. Тўққиз йиллик ноёб малҳам суркадилар яраларига;
 Сўнг тўшакка ётқизишиб кийдирилар унинг эгнига
 Ҳарир либос ва устига оппоқ чойшаб ёпиб қўйдилар.
 Мирмидонлар Ахиллеснинг атрофида туриб тун бўйи,
 Нола чекиб, ўксиб йиғлаб Патроклга аза тутдилар.
360. Олтин тахтли синглиси ва завжасига деди Зевс шунда:
 «Ниятингга етдинг охир, о такаббур сигир кўз Ҳера!
 Сен Пелейнинг чаққонёқ ўғлини жангга руҳлантиролдинг,
 Зеро, момокалонисан жингалаксоч Эллада халқин».
- Дарҳол унга жавоб қилди сигир кўзли малика Ҳера:
 365. «Бадният Зевс! Не деюрсан ўзи менга, о, қодир худо?
 Ақли кўтоҳ ва ўлимга маҳкум бўлса ҳамки одамзод.
 Бир-бирига мудом зулм ўтказмоғи мумкин ошкора.
 Бу Олимпда сармаъбуда ҳисобланмиш мен ўзим эсам,
 370. Мағрурдурман ҳам синглингу ҳам хотининг бўлганлигимдан,—
 О, тангрилар султони Зевс, баски шундай экан, Троя
 Бошига мен ёғдирмоғим мумкин эмас нечун фалокат?»
- Ха, олимплик худованлар баҳслашарди ўзаро шундай.
 Етиб борди Фетида ҳам бу пайт Ҳефест кошонасига;
 Бу ланг тангри Олимпдаги обдор мисдан бунёд этилган
 375. Энг муҳташам саройини безаганди юлдузлар ила.
 Ҳефест босқон олдида зир қатиаб терга ботиб ишларди.
 Ясар эди йигирмата сепоя у бирваракайга*
 Ўз қасрига безак бўлсин деб ясаган эди уларни.
 Ўз-ўзидан боқийларнинг даврасига гилдираб бориб,
 380. Яна ўзи қайтсан уйга, тангриларни ҳайрон қолдириб,
 Деб ўрнатди сепоялар пойига у олтин ғалтаклар.
 Сепоялар тайёр бўлди; этишмасди фақат тутқичлар;
 Энди тангри тутқичларни михлар ила маҳкамлай кетди.
 Ижодият билан машғул бўлган Ҳефест уйига бу пайт,
 385. Кириб келди Ахиллеснинг кумушоёқ онаизори.

- Ланг Ҳефестнинг ёш хотини — дилбарлиқда тенгиз Харита
Пешвуз чиқди Фетидага ёпинганча ялтироқ ўртук;
Таклиф қилди ичкарига лутған олиб унинг қўлини:
«Салом, ўртук ёпинган, о, муҳтарама она — Фетида!
390. Хуш келибсан уйимизга. Кўпдан бери ҳеч дарагинг йўқ.
Қани, қани, ичкари кир, меҳмонимиз бўлгайсан азиз».
- Шундай дея ҳур Харита Фетидани бошлади уйга.
Ичкарида маъбудани кумуш михлар ила безалган
Гўзал тахтга ўтқазиб, у нафис курси қўйди пойига.
395. Сўнг қўнғироқ овоз билан чақирди у санъаткор эрини:
«Ҳефест, тезроқ чиқ бу ёқقا, сўраб кепти сени Фетида».
- Дарҳол унга жавоб қилди оқсоқ Ҳефест — шавкатли маъбуд:
«Наҳот ташриф қилган бўлса халоскорим, мангу азиза
Ҳур маъбуда кошонамга? Онам Ҳера оқсоқлигимдан
400. Изза тортиб, мени кўқдан улоқтирган эди, беҳаё
«О, ўшанда қалбим менинг кўп изтироб чеккан бўларди,
Гар мўйсафид Океанинг ёш қизлари — Фетида ила
Эвринома кирмаганларида менинг жонимга ора.
Мен тўққиз ўйларни сув остида зулмат форда турли тақинчоқ
405. Зарб қилдим: билакуузук, тўғноғичлар, тароқ, маржонлар;
Атрофимда ўшқиради серталотум Океан мудом;
Менинг унда эканлигим билган эди на бир олимпли
Боқий тангри ва на бирон ер бандаси; халоскорларим:
Фетида ва Эвринома воқиф эди фақат бу гапдан.
410. Шул маъбуда бугун ташриф буюрипти менинг уйимга;
Энди мен ҳам сумбул сочли Фетидага қилгум яхшилик.
О, хотин сен меҳмон қилгил халоскорим севиб, эъзозлаб;
Мен ҳам ҳозир ишларпмни йигиштириб чиқаман уйга».
- Ҳаммаёғин қурум босган тангри сандон олдидан туриб,
415. Аранг оқсоқ оёқларин судраб босиб ғивирлаб юрди:
Дамни олиб у кўрадан, йиғиштириди ускуналарни
Ва барини олиб бориб сирти кумуш сандикқа солди;
Латта ҳўллаб артди юзин, оппоқ бўйини, метин билагин,
Сўнгра чайир энсасини ҳамда ёлдор кўкрагини ҳам;
420. Узун ридо кийди, ўйғон темир асо ушлаб илкига,
Оқсоқланиб эшик томон юрди, шунда заковат ила
Соф олтиндан яратилган, ҳам қувваси, ҳам овози бор,
Тангрилардан илмнинг ҳар соҳасидан сабоқ олган ва
Тирикларга ўхшагувчи соҳибжамол жория қизлар
425. Кириб икки қўлтиғига бошладилар уйга Ҳефестни,
У Фетида чўқкан порлоқ тахт қошига келди оқсоқлаб;
Маъбуданинг илкин тутиб, номин атаб деди у шундай:
«Салом, ўртук ёпинган, о, муҳтарама она — Фетида!
Хуш келибсан уйимизга. Кўпдан бери ҳеч дарагинг йўқ.

430. Тилагинг айт! Амр этмоқда қалбим жами истакларингни
Бажармоқни; гар қўлимдан келса бўлди, бажаргум албат».

Жавоб қилди Фетида ҳам кўзларидан дув-дув ёш оқиб:
«Айт-чи, Ҳефест, бу Олимпда бормики ҳеч бирон маъбуда,
У менчалик баҳтиқаро, аламдийда, мазлума бўлсин,

435. Кронзода уни дучор қилган бўлсин менчалик ғамга?
Мени — баҳрий санамни, Зевс зўрлаб берди фоний бандага —
Эзакзодга; унга кўнглим бўлмаса ҳам кирдим қўйнига:
Ҳозир у чол бўлиб қолган. Вале ўзга ҳасратим ҳам бор!
Мен ягопа ўғил кўрдим парвардигор Зевс карами-ла —
440. Мардлар ичра бекиёс мард! У ниҳолдек гуркираб ўси;
Мен ўғлимни бўстондаги нафис гулдек парвариш қилдим;
Сўнгра уни, ёш бўлса-да, Илионга жўнатдим учқур
Кемаларда, маҳв этсин, деб троялик диловарларни;
Илло энди кўрмам уни отасининг нурли қўшкида!

445. Ҳозирча у тириқ, ёруғ жаҳонда, лек қалби азобда;
Ожиздурман мен ҳам бориб унинг дардин енгиллатмоққа!
Ҳукми равон Агамемнон данайларнинг ўғлимга қилган
Армуғони — гўзал қизни яна ундан тортиб олипти.

450. Ахейларни сиқиб бориб соҳилгача, йўл бермадилар
Ўтишига уларнинг шу қароргоҳдан қайта ҳужумга.
Шунда ахей қўшинининг улуғлари ўғлимни жангга
Унадилар, мўл совғалар ваъда этиб. Тўғри, Ахиллес
Хоҳламади ўзи ёвни даф қилишини, валекин дўсти

455. Патроклга кийинтириб ўз совутиң, йўллади уни
Жанггоҳ сари — туман-туман лашкарларга саркарда этиб.
То кечгача жанг қилдилар улар Аский рўбарўсида.

460. Шашал куни забт этилган бўлардиям Иллон шаҳри,
Гар қодир Феб Троянинг лашкарини қийратаётган
Патроклнинг кучин қирқиб, бермаганда Ҳекторга зафар.
Шу боис мен тизинг қуҷиб ёлборгапи келдим қошингга;
Балки раҳм қиласан сен поймонаси тўлган ўғлимга;
Балки унга қалқон, совут ва дубулға ясад берарсан;

465. Ўзиникин Патроклга берган эди — у ҳалок бўлди;
Энди ўғлим кўкрагини захга бериб ётур андуҳда!»

Шу заҳоти жавоб қилди унга машҳур санъаткор Ҳефест,
«О, Фетида, бу борада тамомила кўнглингни тўқ тут.

Кошки эди, Ахиллесга ҳайратомуз ва энг қудратли

470. Совутларни ясад бериш қандай осон бўлса мен учун,
Шундай осон қутқаролсам унинг ўзин мудҳиш ўлимдан!»

Фетидани қолдириб, у тушди яна устахонага.
Ҳамма дамни у оловга қаратди ва ишга буюрди*

- Йигирмата дам баробар кўраларга уфура кетди
Санъаткорнинг ихтиёри ва буюмнинг эҳтиёжига
475. Қараб, ҳар хил кучла: бири кўмак бериб шошган устага,
Нақ қуюндеқ тез уфурар, яна бири бамайлихотир.
Ҳефест ўтга мустаҳкам мис, қалай, кумуш олтин ташлади;
Кейин зилдек сандонини жойлаштиргач ерга яхшилаб,
Бир қўлига улкан болға, бир қўлига қисқич ушлади.
480. Аввал улкан, маҳкам қалқон ясади у нағис безакли;
Теграсига уч қат оппоқ ва дурахшон гардиш ўрнатди;
Кумушсимон тутқич пайванд қилди унинг ич томонига.
Бешта қатлам бўлди қалқон* ҳар бир қатлам доирасида
Тангри Ҳефест кўп антиқа нарсаларнинг тасвири чизди.
485. Энг ююри қатламда у замин, само, яна денгизни,
Ҳеч ҳоримас қуёшли ва кумуш рангли тўлини ойни-ю,
Осмондаги жами гўзал юлдузларни намоён қилди;
Улар ичра Плеядалар, Ҳиадлар ва Орион буржин,
Яна фоний халқ «ароба» деб атовчи Арктоس буржин,
490. Ки у мудом Ориондан олиб қочиб юради ўзин
Ва поёнсиз Океанда ювинмоқдан ҳазар қилади*.
- У қалқонда одамларинг икки шаҳрин ҳам тасвир этди.
Фоят обод бир шаҳарда тўй-тамошо, базм тасвири.
Бу шаҳарда машъалалар ёруғида ёш келинчакни
495. Етаклашиб, қўшиқ айтиб кўчалардан олиб ўтурлар.
Ёш-яланглар давра қуриш рақс тушур: янграп лиранинг
Ва сурнайнинг шўх овози; ўз уйининг остонасига
Чиққан хотин-халаж тўйни таажжуб-ла қилур тамошо.
Нарироқда, кенг майдонда уймалашиб ётур оломон;
500. Ки у ерда икки одам ўртасида борур кескин баҳс
Ўлдирилган одам учун қанча ҳақ-хун тўлаш ҳақида:
Бири — халққа азза-базза қасам ичиб, қарзимни буткул
Узганман, дер иккинчиси олганини инкор қилади.
Иккови ҳам гувоҳ ёллаб ажрим қилмоқ бўлади ишни.
505. Ҳамма шовқин кўтаради, ҳар бир кас ўз тарафин ёқлаб;
Жарчи аҳли жим бўлишга ундар халқни; лек оқсоқоллар
Силлиқ харсангтош курсида давра қуриб жим ўтирурлар;
Ана, улар ҳукмдорлик асоларин олдилар қўлга;
Ана, ҳукм чиқарурлар бирин-кетин туриб ўриндан.
510. Ана, улар қаршисида икки талант олтин ётипти —
Ки, ҳакамлар кимни ҳақ деб топса, бу музд берилур шунга.

Бошқа шаҳар икки қўшин томонидан қуршаб олинган;
Қуроллари ярақлади. Лек иккови ҳам тараддудда:
Қилсакмикин ғорат ушбу шаҳарни, ё ундаги барча

515. Бойликларни икки томон қоқ ўртадан бўлашволсакми?

Лек шаҳарнинг аҳолиси шайланади хуфия жангга.
Мард йигитлар хотинларни, болаларни ҳамда чолларни
Қўйиб девор тепасига, шаҳардан тез чиқур ўзлари.

- Икки тангри — Арей ила Афинея сардорлигида —
520. Иккови ҳам соғ олтиндан, иккови ҳам кийган зар либос:

Совут кийган, улуғвор ва гўзал улар — асл тангрилар!
Улар яққол кўринурлар: бандалар кўп майдада улардан.
Мазкур лашкар пистирмабон ерга етди — дарё бўйига;
Сув ичгани шул сувлоққа келар эди подалар доим;

525. Ялтироқ мис совут кийган лашкар шунда қурди пистирма.
Сал олдинга бориб пусди ичларидан икки айгоқчи,

Улар ҳарёни кўз ташлайди пойлаб сурув ёки подани.
Ана, сурув ҳам кўринди; икки чўпон қўйлар ортидан
Сурнай чалиб келаётir фалокатдан мутлақ бехабар,

530. Айгоқчилар елиб чиқиб чўпонларга ташланадилар;
Тез маҳв этиб шўрликларни, кумуш юнгли қўйлар сурувни
Ва қорамол подасини бутунича ҳайдаб кетурлар.
Пода кетган ёқдан фарёд эшитилган заҳот, ғанимлар

535. Миниб учқур отларига, қароргоҳдан чиқурлар елдек
Ва борурлар зумда етиб «дод» овози келган сувлоққа,
Тараф-тараф бўлиб, ана жанг бошланди дарё бўйида;
Найза отиб бир-бирларин маҳв этмоқда, ана, лашкарлар.

Адовату Низо изғир қўшип аро, яна шум Ўлим;
У гоҳ човут солар соғга, гоҳ ярадор илкидан тутар,

540. Гоҳ пойидан судраб кетар щитоб ила ҳалок бўлганини;
Либослар ҳам қирмизи раиг одамларнинг қаро қонидан.
Тириклардек жанг қилурлар бу лашкарлар майдони ҳарбда
Ва судрарлар шоша-пиша бир-бирларин қонли жасадин.

Ҳефест яна кенг даланинг тасвирин ҳам чизди қалқонга:

545. Бу ҳосилдор шудгор уч бор ҳайдалган ва молаланганди;
Деҳқон аҳли ҳўқизларни қўшга қўшиб ер ҳайдар экан,
Шудгорнинг гоҳ у бошига юар ҳади, гоҳ бу бошига;
Ҳар гал дала марзасига етганида қўшчи қўш ила,

Қадаҳ тўла оромбахш май тутар эди унга бир эррак;

550. Шуида қўшчи ҳўқизларни тезроқ ҳайдаб шудгор ёқалаб,
Ошиқади яна тезроқ қайтмоқ учун ўшал марзага.
Соф олтиндан ҳади дала, аммо қўшчи орқасидаги
Шудгор қора тусдайдики*, бу Ҳефестнинг мўъжизасиди.

Яна у барқ уриб ўсган буғдоизорни ҳам пақш қилди;

555. Ўроқчилар ўроқларин ярақлатиб буғдой ўрарди.
Бир томонда тўп-тўп ётар ўрилган ул олтин бошоқлар.
Нарироқда учта одам ўроқчилар ортидан юриб,
Бошоқларни боғ-боғ қилиб боғлайдилар; ўғил болалар
Құчоқ-қучоқ йиғиб келиб тутадилар боғловчиларга.

560. Заминдор чурқ әтмай, дала ўртасида, қўлида асо
 Тик туради кўнгли тоғдек кўтарилиб, маҳрамлар эса
 Нарироқда тузайдилар дастурхон алп әман остида;
 Қурбонликка бир ҳўқизни сўйиб улар уймалашади;
 Хотинлар ун әладилар шомлик учун ўроқчиларга.
565. Ҳефест яна узумзорни тасвир этди: бошдан-охир бу
 Олтин боғда қора тусда эди фақат узум бошлари;
 Жами токлар қатор кумуш қозиқларга боғланган пухта.
 Бог ёқалаб ўтган зовур тўқ кўк рангда, қалайдан эди
 Бог девори; битта сўқмоқ ўтган боғнинг қоқ ўртасидан,
570. Ҳашарчилар шу йўлкадан ташийдилар токзор ҳосилин.
 Нафосат-ла тўқилган кўп саватларда тотли узумни
 Ташийдилар йигит-қизлар гўдаклардек шўхлик қилишиб,
 Шу ёшларнинг ичида бир ўқтам бола хушловоз лира
 Торларини моҳирона чертиб, нафис овози ила
575. Шу торларнинг садосига жўр бўлганча қўшиқ куйлайди,
 Ёш-яланглар эса унинг атрофида рақс тушишиб,
 Ер тепиниб, қўшиқ айтиб, қийқиришиб, боришар шодон.
- Шу қалқонда Ҳефест яна шохдор моллар тасвирин чизди;
 Шохларни у олтиндан ва баъзиларин қалайдан қилди.
580. Ана, пода маъраганча молхонадан чиқиб, ўтлоққа —
 Соҳиллари, қамишзор шўх дарё сари йўл олаётир,
 Бу поданинг ортидан тўрт нафар олтин подачи борур,
 Подачилар орқасидан чопиб борар тўққизта кўппак.
 Ана, икки ёлдор арслон тўсиб чиқиб пода олдидан
585. Бир буқани бўғизлайди: шўрлик маърар жон аччиғида;
 Уни итлар ва чўпонлар қутқаргани югурадилар;
 Лекин шерлар парво қимай шиладилар буқа терисин,
 Амир-шапир қонин ичиб, ошайдилар ичак-чавогин:
 Ёш чўпонлар «олкиш»лайди кўппакларни, лекин бефойда.
590. Итлар қулоқ осмайдилар ва шерларга ташланмайдилар;
 Чопиб келиб акиллашиб, қочадилар яна орқага,
- Кейин Ҳефест хушманзара бир ўтлоқнинг тасвирин чизди:
 Сокин, сўлим бу водийда кумуш юнгли сонсиз қўйларнинг
 Усти ёпиқ қўтонлари, чўпонларнинг чайлаларини.
595. Яна Ҳефест ажиб бир рақс майдончасин чизди қалқонга,
 Худди шундай гўзал ошён қурган эди доғули Дедал
 Сумбул сочли Ариадна учун бир вақт обод Кносда.
 Бу майдонда ёш йигитлар мафтункор, гулбадан қизлар-ла
 Қўл ушлашиб давра қуриб шоду хуррам рақс тушадилар.
600. Қизлар зариф, ҳарир кўйлак, йигитлар оқ либос кийгандай;
 Қийимлари шундай покки, ярақлайди мой сурилгандай,
 Қизлар — ажиб гулчамбарлар ила нажиб сочин безаган,

Иигитлар ҳам — олтин ханжар осган кумуш тасмаларига.

605. Улар шўх-шўх рақс тушаркан, гоҳо моҳир кулол дастгоҳи
Каби гир-гир айланурлар оёқлари енгил тениниб,
Гоҳо улар сағ тортишиб бир-бирлари сари юрурлар.
Қишлоқ аҳли бу рақсни мароқ билан қилур тамошо;
Бир даврада қизиқ ўйин кўрсатади икки қизиқчи.

Яна Ҳефест Океанинг қиёси йўқ иқтидорини

610. Акс эттириди бу қалқоннинг ост қатлами кунгирасида.

Тангри Ҳефест маҳобатли ва мустаҳкам ажиб қалқонни

Безаб бўлгач, алангадан ҳам нурафшон бир зирҳ ясади;

Ундан кейин Ахиллеснинг бошига мос, қоқ чўққисида

Олтин тоҷ бор, дабдабали ва сербезак, зил дубулға ҳам;

615. Яна Ҳефест бир жуфт пойзирҳ ҳозирлади юмшоқ қалайдан,
Бу олимплик уста ясаб бўлгач барча совут-силоҳни,
Ҳаммасини Ахиллеснинг волидаси пойига қўйди.
Шунда она ушбу ажиб қуролларни тезроқ ўғлига
Етказмоқ-чун қорли Олимп чўққисидан учди лочиндек.

ЎН ТҮҚҚИЗИНЧИ ҚҰШИҚ

ТАРКИ ҒАЗАБ

Кірмизиранг либос кийган Тонг шафаги бошин күтариб
Океандап, тангрилару баңдаларга зиё бахш әтди;
Фетида ҳам инди шу өзі мирмидонлар қароргоҳыга.

Шу ерда у күрді үғлин: у Патрокл устида қулоч

5. Езиб, ҳұнграб үйелар әди; үйелашарди мирмидон дүстлар.
Шу жамоа үртасига бориб туриб маъбуда она,
Олди үғлин илкідан ва шундай деди унга юзланиб:
«Үглем! Ҳозир мархұмни биз типч қүйяйлик — оғир жудолик
Бўлса ҳам бу; маҳв бўлган у тангрилар иродаси-ла.
10. Тур, Ахиллес, сен Ҳефестнинг армуғонин қабул этиб ол;
Бундай нодир совут ҳали безамаган одамзод кўксин».

Деб келтирган совутларни қўйди она үғлин пойига;
Безаклари шоён ажиб бу совутлар жараанглаб кетди.

Мирмидонлар сескандилар; бирон кас ҳам тик қаролмади
15. Совутларга; лек құдратли Ахилл эса уларни кўргач,
Қалбидаги ғазаб яна кучлироқ жўш ура бошлади;
Чақнаб кетди унинг қовоқ остидаги ўтли кўзлари.

Сўнг, Ҳефестнинг бу дурағшои, мўъжизаваш армуғонини
Тўйиб-тўйиб кузатаркан, кўтарилиді қўигли тоғ каби

20. Ба кумушпой онасига деди шундай ажиб каломлар:
«О, опажон! Бу илоҳий тухфа эрур; уни одамзод
Эмас, балки худовандлар ижод этган бўлиши керак.
Мен ҳозироқ қуроллангум. Илло қалбим хавотирдадур
Бир нарсадан: шум пашшалар Патроклнинг яраларига —
25. Кириб олиб, қўймасалар әди қурт, деб қўрқаман жуда;
Оқибатда, жонсиз жасад аста ириб оқа бошлиайди!»

Яна унга жавоб қилди кумушпойёқ она — Фетида:
«Нуридийдам! Бу тўғрида сен сира ҳам безовта бўлма.

Ўзим хира пашшалардан қўриқлагум бу мард жасадин;

30. Хаттоки у шу тақлидда яна бир йил ётганида ҳам,
Жасадига гард юқмайди, билъакс яна кўркамлашади.
Ахейларни сен кенгашта чорлаб, үғлим, халқлар сultonи
Атрейзодга бўлган ғазаб-ғаразингдан кечганингни айт,
Сўнгра, дарҳол жангга отлан, құдратингни йиғ билагингга».

35. Шундай дея у ўғлини руҳлантирди зўр жасоратга.
Патроклнинг бурнига бир неча томчи муаттар сув ва
Қирмизиранг бол томизди — жасад мудом чиримасин деб.
- Чаққоноёқ Ахилл жадал борар экан соҳил ёқалаб,
Мудҳишона ҳайқирдики, ахей аҳли ҳайратга келди.
40. Кўпдан бери қонли жангга кирмай, четда дам олиб ётган
Саховатли бу паҳлавон қўринган он яна майдонда,
Денгизларда кемаларни бошқарувчи дарғалар борми,
Озуқалар ҳозирловчи дастёрлару ошпаzlар борми —
Авваллари жанггоҳга ҳеч тушмай, доим кемаларида
45. Қолувчилар ҳам йиғила бошладилар тез маъракага.
Тангри Ареј бандалари — шоҳ Одиссеj билан қудратли
Тидейзода, — оғир бўлса ҳамки ҳали жароҳатлари,
Оқсоқланиб келардилар таянгандан найзаларига.
Етиб келиб икковлари ўтирилар олдинга ўтиб;
50. Ана, улар орқасидан етиб келди оғир ярадор
Мардлар шоҳи Атрейзод ҳам: уни жўшқин муҳорабада
Антеноңзод Кооп улкан найза билан яралаганди.
Йиғилишиб бўлгандан сўнг маъракага ҳамма ахейлар.
Шоҳ Ахиллес туриб улар даврасида шундай нутқ айтди:
«Агамемнон! Гар иккимиз бир вақtlар асира қиз деб
Юракларни кемирувчи адоватга мойил бўлмасдан,
Шундай totuv иш кўрганда эдик, пафи бўларди кўпроқ.
О! Нечун ўз ўқи ила маҳв этмаган экан ул қизни
Артемида, мен Лирнесни горат қилиб, асирга тушган
60. Қиз-жуонлар орасидан уни танлаб олганим кунда;
Ғанимлар ер тишлатмаган бўлар эди не-не мардларни,
Гар газабга берилиб мен, бунча ўжар бўлмаганимда!
Бундан фақат Ҳектор ила троялик лашкар кўрди наф.
Лек данайлар бу нифоқни ҳали-бери унутмагайлар.
65. Ҳай, салавот дейлик, бизлар ўтган гапга, бўлса ҳам у талх
Ва зарурат даъвати-ла мағрур қалбга берайлик таскин.
Энди буткул тарқ этгумдир газабимни; дилда адоват
Сақламоқни тарқ этгум мен бундан бўён. Шоҳ Агамемнон,
Мис совутли данайларни сен жанггоҳга йўналтири тезроқ;
70. Ижозат бер, мен ҳам ёвга ҳужум қилиб кучим синайин;
Кўрайлик-чи, тунармикин ёв бугун ҳам кема пойида?
Йўқ, аминман, жангда бизнинг қуролларга чаp бериб қолган
Ҳар бир ганим қаршимизда жон деб буқкай толган тизларин!»

- Деди у ва данайларнинг кўнгли гулдек очилиб кетди
75. Саховатли Ахиллеснинг газабни тарқ этганилигидан.
Шунда мардлар ҳукмдори Агамемнон ўрнидан турди.
Лек ўтага чиқмасдан у нутқ бошлади турган ерида:
«О, ёронлар, мард данайлар, о, Арејнинг муҳориблари!

- Сўзламоққа ҳозирланган нотиқ сўзин тингланг жим туриб;
80. Зероки, энг моҳир нотиқ ҳам қийналур, сўзин бўлсалар.
Тўполонда бир сўз айтмоқ, ё тингламоқ осонми ахир?—
Кўп жараангдор бўлса ҳамки нотиқ саси, эшитилмайди.
Пелей ўғли ила суҳбат қурмоқчиман мен; сизлар эса,
О, ахейлар, диққат билан қулоқ осинг суҳбатимизга, —
85. Бу борада менга ахей ўғлонлари кўп гапиради;
Мени айбга йўядилар, лек, о, дўстлар, айб мендамас:
Зевсу Қисмат ва зулматда тентировчи шум Эриния —
Шул тангрилар ақлим олиб қўйгандилар машварат чоғи,
Ахиллеснинг муздин тортиб олганим ул бесаодат кун.
90. Мен нима ҳам қилолардим, бандаларни сўқир қилувчи
Зевснинг қизи даҳшатли ва иқтидорли маъбуда Озор
Қўилғиликни қилиб қўйгач? Фоят майин унинг пойлари;
Юрганида тегмас ерга; учиб юриб у, одамларнинг
Эсин олур; айримларни осонгина домига тортур.
95. У ҳаттоқи бутун замин бандалари ва худовандлар
Ичида энг иқтидорли — Зевсни ҳам ром қилган, дейдилар;
Ҳатто аёл боши билан Ҳера ҳам ўз шавҳари — Зевсни
• Макр билан лақиллатган экан, она Алкменанинг
Кўзи ёрий деб турганда Ҳераклга Фива шаҳрида.
100. Ўша куни деган экан Зевс тангрилар жамоасида;
— О, самовий маъбуллар ва маъбудалар, тингланг каломим;
Сийнамдаги қалбим розин сизга баён этгум мен ошкор;
Ҳомиладор аёлларнинг кўмакчиси ҳур Илифия
Бугун менинг насабимдан бўлган буюк бир одамзоди
105. Келтиради дунёгаки, у улғайиб ҳокимлик қилгай
Ўз теварак-атрофида ҳукм сурган барча шоҳларга.—
Сармалика Ҳера шунда айтган экан Зевсга макр ила:
— Ёлгон, о, Зевс! Чиқмагайсан сен ҳеч қаҷон сўзинг устидан.
Йўқса, онт ич, о сарпадар, ки шу бугун дунёга келиб,
110. Онасининг этагига тушган гўдак,— сенинг наслинингдан
Бўлган буюк бир одамзод, — ҳукмронлик қиласхак, дея,
Ўз теварак-атрофида ҳукм сурган барча шоҳларга,—
Депти Ҳера, лек сезмабди хотинининг найрангини Зевс;
У пушаймон бўлган экан муқаддас онт ичиб, пировард.
115. Ўша заҳот Олимпни тарқ этиб Ҳера елдек учипти
Ва Аргосга этиб бориб Персейзода шоҳ Сфенелнинг
Саройига кирган экан хотинининг истиқболига.
Маликанинг ҳомиласи етти ойлик ўғил эканин
Билган Ҳера унинг кўзин ёритипти муҳлатдан олдин;
120. Илифияларни эса, Алкмена ёнига яқин
Йўлатмасдан даф қилганкан, тўлғоқ цайтин ҳам кечиктириб.
Сўнгра шундай хабар ила келган экан Зевс қошига у:
— Кумушчақмоқ соҳиби Зевс! Келтирдим мен сенга хушхабар;
Машҳур бир эр дунё кўрди, у Аргосга ҳоким бўлади,

125. Бу — Эврисфей — Пөрсейзода Сфенелнинг мардона ўғли*
Сенинг наслинг: у мустаҳиқ шоҳ бўлади Аргос элида.—
Шундай депти ва Зевс қалбин теран алам қамраб олипти.
У Озорнинг олтинранг соч ўримидан чангллаганча
Энг даҳшатли онт ичибди бутун жисми титраб газабдан:
130. — Бундан буён на сарбаланд бу Олимпга, на-да чароғон
Кенг фазога қадам қўяр, кўзларини кўр қилувчи Озор,
Шундай дея итқитипти юлдуз тўла осмондан уни,—
Ушиб келиб тушити у одамларнинг меҳнатгоҳига*,
Зевс ўз ўғли Ҳераклнинг шоҳ Эврисфей фармони билан
135. Заҳмат чекиб ишлашини кўраркану чекаркан озор.—
Мен ҳам шундай,— дубулғаси обдор Ҳектор, бузрук саркарда
Ахейларни кемаларнинг яқинида қирганин кўриб,
Фазабимдан сезмай қопман Озор мени кўр қилганини.
Баски сўқир бўлиб кўзим, олган экан Зевс идрокимни,
140. Гуноҳимни ўзим ювиб, тутгум сенга бебаҳо музлар.
О, диловар, жангга шайлан, лашкарни ҳам бошла ортигдан!
Ҳадяларга келсак, кеча ҷодирингга бориб Одиссей
Битта-битта санаб берган; улар барин олишинг мумкин.
Гар истасанг сал сабр қил, жангга ташна бўлсанг-да ғоят;
145. Одамларим олиб тушур кемалардан ул совғаларни.
Ўз кўзинг-ла кўражаксан, кўнглинг қандай хушлаётганим».

Саховатли шоҳ Ахиллес жавоб қилди Атрейзодага:
«О, шавкатли Агамемнон, мард әрларнинг соҳибқирони!
Сен муроса туҳфасини берасанми, ё бермайсанми,—
150. Ихтиёринг; ҳозир жангни ўйлайлик биз, пайсалга солмай;
Суханбоалик қилиб вақтни ўтказмоқдан не ҳаён бизга?
Дам ғанимат! Ҳали буюк иш етмаган ниҳоясига!
Сизлар ҳали кўражаксиз Ахиллесни олдинги сафда
Тројалик ёв тўдасин найза ила қийратётганин
155. Ва ўзингиз ҳам ёв билан олишгайсиз шундай аёвсиз!»

Лек эътироз билдириди шоҳ Ахиллесга доно Одиссей:
«Йўқ, тангриваш шоҳ Ахиллес, сен нечоғлик довюрак бўлма,
Ахейларни оч қоринга жанггоҳ сари бошлама зинҳор.
Гар Троя ва Ахея лашкарлари жанг майдонида
160. Тўқнапшаю тангри бирдай куч уғурса икки томонга,
У тақдирда муҳораба ҳали-бери тамом бўлмайди.
Буюр ахей лашкарига; тўйиб олсин нон еб, май ичиб;
Зероки, май одамзодни руҳлантирас, қудратлантирас.
Хеч қандайин диловар ҳам тоңг отгандан то кун ботгунча
165. Дош беролмас машъум жангга, агар унинг қорни оч бўлса.
Гарчи, руҳи тетик бўлиб, ҳамон жангга жаҳд қилса ҳам у,
Беҳол жисми оғирлашур, азоб берар очлик, ташналиқ,
Юрганида оёқлари чалишади дармонсизликдан.

- Лек, май ичиб, овқатланиб олган одам, тонгдан шомгача
170. Тишим билмай олишишга қодир ғаним кучлари билан,
Руҳи маҳкам, ўзи тетик оёқ-қўли чарчаши билмас,
Жангхони ҳам тарк этмагай, токи ҳамма тарк этмагунча.
Сен, Ахиллес, данайларга буюр, улар ионушта қилсин.
Соҳибқирон Агамемнон эса сенга совғаларини
175. Эл олдида кўрсатсинки, уни кўриб аргосликларниң
Кўзи кулсин, сенинг эса, о, паҳлавон, қалбинг қувопсин.
Агамемнон шу жамоа қаршисида туриб онт ичсин,
Навпиҳол қиз Брисеида ётоғига кирмаганман ҳеч,
Асло эру хотинга хос ишга қўлим урмаганман, деб.
180. Сен ўзинг ҳам, о, Ахиллес, кўнглинг юмшат, илтифотли бўл.
Ва ниҳоят, Агамемнон зўр зиёфат берсин сен учун
Ўз кўшиқида, токи сени рози қилсин ҳар тарафлама.
Сен ҳам энди, Атрейзода, бундан бўён адолатли бўл
Ўзгаларга: асло-асло иснод эмас ҳукмрон учун
185. Ўзи олдин таҳқирлаган одам билан ярашса магар».
- Одиссейга шу заҳоти жавоб қилди шоҳ Агамемнон:
«Саховатли Лаэртзода, гапларингни тинглаб суюнди;
Сен ҳақ гапни айтдинг мутлоқ, мулоҳазанг ҳам одилона.
ОНт ичмоққа тайёрман мен — қалбим даъват этмоқда шунга.
190. Худо номин тилга олиб ичмагайман сохта онт зинҳор!
Пелей ўғли, ташна бўлса ҳамки жангга, қолсин бу ерда;
Бошқалар ҳам қолсинашлар, то одамларим қароргоҳимдан
Ҳадияларни келтиргунча, то қудсий онт ичмагунимча.
Бу хизматни юклагумдир мен, Одиссей, сенинг зиммангга.
195. Сен ахейлар орасидан танлаб олиб мард йигитларни,
Куни кеча биз Ахиллга ваъда қилган армуғонларни
Ўзинг олиб кел, асира қизларни ҳам бошлаб кел дарҳол.
Сен, Талфибий, ўзимизнинг қароргоҳдан бир қобон топиб,
Қурбонликка сўйидир уни тангри Зевс ва Қуёш йўлига».
200. Атрейзодга жавоб қилди чаққоноёқ Ахиллес яна:
«О, шавкатли Атрейзода Агамемнон, мардлар сultononi!
Яхшиси, биз бу ияятни қолдирайлик бошқа бир вақтга:
Машақнатли жангдан сўнгги оз фурсатли ҳордиқ пайтига,
Қалбимдаги оташ-ғазаб бир оз сўниб, тинчиганимда.
205. Зевсадан қувват эмган Ҳектор шағқат билмай қириб ташлаган
Не-не мардлар жанггоҳ узра хоку туроб бўлиб ётганда, —
Сизлар даъват этмоқчисиз тановулга бутун лашкарни!
Йўқ, ҳозироқ, наҳор қилмай, оч қоринга, данайларни мен
Ундар эдим жанггоҳ сари; ғақат қуёш ботгандагина,
210. Қасос олиб бўлгач ёвдан, зиёфатга таклиф этардим.
То унгача, томогимдан ўтмас сира май ҳам, овқат ҳам,
Зеро, аза тутмоқдамаи энг жонажон дўстимга бугун!

Етилти у, бутун жисми илма-тешик бўлиб найзадан
Чодиримнинг ўртасида, эшик томон узатиб пойин;

215. Атрофида йиглар дўстлар! Йўқ, кўнглимга сиғмайди овқат!
Ўлим ва қон, ўлаётган ёв ноласи — бирдан-бир орзум!»

Донишманд эр Одиссей ҳам Ахиллесга юзланиб деди:
«О, Ахиллес, бутун ахей эли ичра энг диловар эр!

- Сен кўп марта шавкатлироқ, куччириқсан мендан жанггоҳда;
220. Илло соҳиби дрокликда устувдурмен сендан юз бора;
Ёшим сендан каттароқdir, тажрибам ҳам ортиқроқ, албат.
Шу боисдан сабр-бардош ила тингла айтганларимни;
Мис наизалар талай-талай ўликларни сочганда ҳар ён,
Инсон қалби тўяр тезда бундай машъум муҳорабага;
225. Лек одамзод урушининг ҳаками — Зевс тароз палласин
Босган заҳот, тез камаюр фалокаткаш жанггоҳ ҳосили.
Йўқ, мақбулмас аза тутмоқ ўлганларга от қорин ила.
Бу жанггоҳда қириларкан неча-печа ахей ҳар куни,
Кимнинг қачон вақти бўлур дам олмоққа бундай андуҳдан?
230. Сабр-бардош ила бир кун аза тутмоқ ҳар бир марҳумга,
Сўнгра уни дафн этмоқ бизлар учун фарз ва қарз, дўстлар;
Қонли жангдан омон чиққан мардлар эса яна эртага
Совут кийиб, ғаним билан ҳормай-толмай, жидду жаҳд ила
Олишмоқ-чун еб-ичишиб, куч йигмоғи лозим албатта.
235. Лашкар учун ўзга фармон кутуб бунда турмасин ҳеч ким!
Буйруқ шуки; ким кемалар панасида қолса беркиниб,
Шўри қуурур. Йўқ, бугун биз — аргосликлар, ҳаммамиз бирдан
Мудҳиш уруш очажакмиз троялик мардларга қарши!»

Шундай деб у ўзи билан бошлаб кетди кекса Несторнинг

240. Ўғилларин, Филейзода Мегеснию шоҳ Мернонни,
Фоасни ҳам, Мелапипни, Крейонзод, Ликомедни ҳам.
Ҳаммалари йўл олишиб Агамемон қароргоҳига.
Тез амалга оширилди айтилган сўз, берилган ваъда:
Етти дона сепоя ва йигирмата ажиб мис қозон
245. Олди улар; ундан кейин, ўп иккита ипак ёлли от,
Етти нафар ҳам покиза, ҳам моҳира чевар аёлни
Ва Бриснинг анор юзли қизин бошлаб чиқдилар улар.
Одиссей ўн талант олтип кўтарганча юрди олдинда;
Ёшлир ўзга совгалар-ла әргашдилар унинг ортидан.
250. Олиб келиб жамоанинг кўз олдига қўйдилар барин.
Агамемон турди; саси тангримонанд жарчи Талфибий
Мардлар шоҳи қаршисига бир қобонни келди етаклаб,
Атрейзода доим шамшир ғилофида олиб юрувчи
Пичогини олиб дарҳол, қобон тукин бир тутамини
255. Ирим учун қирқди, сўнгра чўзиб қўлин, илтижо қилди
Тангри Зевсга. Мажлистоҳга йигилишган ахей мардлари

Әҳтиром-ла жим ўтириб тингладилар шоҳ қаломини;
Агамемнион эса боқиб кенг фазога дерди муножот:
«Шоҳид бўлсин энг қудратли бузрук тангри Зевс қаломимга!

260. Қуёш, замин ва онтини бузганларни Аид қаърида
Хеч аёвсиз жазоловчи Эринийлар, сиз гувоҳ бўлиниг!
ОНт ичаман, ҳатто қўлим учини ҳам Брис қизига
Теккизмадим, зўрлаб уни хобхонамга олиб кирмадим;
У ҳамиша гард юқтирмай, пок яшади менинг қўшкимда!
265. Агар онтим сохта бўлса, худовандлар дучор қилсинлар
Ўз аҳдини бузганларнинг жазосига мени аямай!»

Шундай деб у бўғизлади ўткир пичоқ ила қобонни
Талфибий ҳам қулочкашлаб туриб отди бу қурбонликни,
Балиқларга хўрак бўлсин, деб мўйсафид денгиз қаърига.

270. Деди шунда Ахиллес ҳам хомуш туриб, данай аҳлига:
«Мунча оғат ёғдирмасанг бандаларинг бошига, о, Зевс!
Йўқ, ҳеч қачон Агамемнион ундолмасди руҳим газабга;
У ҳар қандай найранг қилиб бўлса ҳамки, Брис қизипи
Мендан зўрлаб ололмасди; не қилайки, парвардигор Зевс
275. Шу йўл билан ахейларни қирмоқликни қипти ихтиёр!
Дўстлар, қани нонуштага, сўнг бошлаймиз муҳорабани!»

Шундай дея шоҳ Ахиллес бу мажлисни мухтасар қилди.
Мажлис аҳлини ҳар бири ўз кемасига қараб йўл олди.

- Бу аснода, мирмидонлар қабул қилиб сулҳ армуғонин,
Йўл олдилар тангримонанд Ахиллеснинг кемаси томон;
Совғаларни қўйиб Ахилл чодирининг бўсағасига,
Аёлларни ўтказдилар ичкарига. Отларпи эса
Ахиллеснинг уюрига қўшвордилар олиб боришиб.
Соҳибжамол Афродитамонанд гўзал Брисеида
285. Шафқатсиз тиғ маҳв қилган Патроклни кўрган ҳамоноқ,
Қучганича марҳумни у, нола чекиб ва юм-юм йиглаб,
Тирнай кетди сийналарин, нафис бўйнин ва гулруҳсорин.
Шуплай дерди ҳур матьбудамонанд бу қиз ўқсиб йигларкан:
«О, Патрокл! О, мендай бир бадбаҳт қизнинг бебаҳо дўсти!
290. Не кулфатки, сени омон қолдирсаму мен кета туриб,
Қайтиб келиб, халқ сultonни, кўрсам сенинг ўлик жасадинг,
Дамо-дам дард устига дард таъкиб қилур мепи ҳар ерда!
Волидам ва отам мени қовуштирган жуфти ҳалолим
Ҳалок бўлди, ўзим кўрдим, шаҳrimizping бўсағасида;

295. Уч жигарим — уч оғамнинг (бир қориндан талашиб тушган)
Учовин ҳам кўрдим ўшал машъум кунда ажал олганин.
Лек сен менга берган эдинг тасалли, кўз ёшим аритиб,
Мард Ахиллес эримни маҳв этиб, шаҳрим ғорат қилганда,
Сен юпатиб мени, ҳали Ахиллесга эрга бермоқчи
300. Ҳамда мени Фтияга ўзинг элтиб, мирмидонлар-ла

Ўтказмоқчи бўлган эдилг иккимизнинг никоҳ тўйимиз.
Эвоҳ, нобуд бўпсан, жоним! Сенга аза тутгум тоабад!»

Шундай ҳўнграб йиғларди у: жўр бўлишди асиralар ҳам;
Вале улар жасад узра йиғлардилар ўз дардин айтиб.

305. Бу пайт данай сардорлари сал тамадди қилиб ол, дея
Ахиллесга ёлбордилар; лек рад этди у оҳ урганча:
«Дўстлар! Агар каломимга бўлса қулоқ осгувчи дўстим,
Ёлбораман, унданманг ҳеч мени ҳозир овқатланмоққа,
Ушоқ ўтмас томоғимдан; дардим оғир, қалбим азобда!
310. Токи қуёш ботмагунча, ёлборманги, туз ҳам тотимам!»

Шундай дея қайтарди у аксарият саркардаларни.

Фақат икки Атрейзода, заковатли Одиссей, Нестор,

Идоменей ва илоҳий Фениклар қолди бу ерда;

Улар қанча уринмасин юпатмоққа бу ғамгин эрни,

315. Кўнгли таскин топмади, то қонли жангга гарқ бўлмагунча.
Патроклни ўйларди у, оҳ урарди фақат у ҳақда:
«Авваллар, о, баҳтиқаро, азиз дўстим, агар ахейлар
Троялик мардларни қон қақшатсалар, сен чодиримда
Дарҳол мен-чун ҳозирлардинг энг лаззатли, турфа таомлар.

320. Энди, ўлиб ётипсан сен, лек мен неъмат тўла дастурхон
Қаршисида ўтирибман, фақат сени қўмсаб, туз тотмай!
Билки, ҳатто ўз падарим,— ўзга юртда, ўшал беҳаё
Елена деб Троянинг мардлари-ла жанг қилиб ётган
Ўғлонининг кўмагига Фтияда зор бўлиб ётган

325. Кекса отам,— ўлганда ҳам бунча оғир ғам чекмас эдим;
Ҳатто агар Аскиросдан, азиз ўғлинг Неоптолем
Ўлди, дея машъум хабар келганда ҳам (гар тирик бўлса!)
Авваллари мен кўнглимга таскин бериб, бу Трояда —
Ватанимдан олис ёқда ёлғиз ўзим ҳалок бўламан,

330. Лек сен омон қайтажаксан Фтияга, деб ўйлар эдим,
Сен ўғлимци Аскиросдан ўз кемангга тушириб келиб,
Кўрсатарсан унга жами бойлигимни, деб ўйлагандим:
Амлокимни, қулларимни, томи баланд кўшкларимни ҳам.

335. Зоро, кўнглим сезмоқдаки, отам Пелей ё қазо қилган,
Кун-уззукун кутиб ётар менинг ҳалок бўлганим ҳақда
Машъум хабар, ўз уйида, тўшагида чалажон бўлиб!»

Дерди Ахилл юм-юм йиғлаб, бунда турган саркардалар ҳам
Хўрсинишар эди эслаб уйда қолган ўз дилбандларин.

340. Самодан Зевс қўриб буни, раҳм қилди саркардаларга
Ва Афина Палладага бир сўз деди таважжуҳ қилиб:
«Не гап, қизим, ё тамоман воз кечдингми шавкатли эрдан?
Кўрқмоқдаман, Ахиллесга заррача ҳам қайғурмай қўйдинг!»

- Ана, ёлғиз қолиб у ўз кемаларин рўбарўсида,
 345. Ўксиб-ўксиб йиглаб, азиз дўсти учун аза тутмоқда.
 Овқатланур бутун лашкар; оч ўтирур фақат Ахиллес.
 Бор Афина; тотли оби-амбар ила олтин ранг нектар
 Томизгилки сийнасига, очлик енгиб қўймасин уни».
- Афина ҳам қалбаи шунга интиларди анчадан бери;
 350. У янгроқ сас, узунқанот бургут каби шўнғиди кўқдан.
 Бу аснода бутун лашкар қароргоҳда қуролланарди.
 Зевснинг қизи, Ахиллесни очлик енгиб қўймасин, дея
 Тотли оби-амбар ила нектар сурди унинг кўксига;
 Яна ўзи Олимпдаги Зевс уйига учди пинҳона.
- Ахей аҳли қора баҳрий кемалардан ўтди ҳужумга.
 355. Кенг фазони тозаловчи совуқ шамол, бўралаб ёқсан
 Зевс қорини чирпиратиб учиргандек олис-олисига,—
 Соҳилдаги кемалардан ҳам жангтоҳга сонсиз-саноқсиз
 Ярақлаган дубулғалар, дўнг қалқонлар, мустаҳкам зирҳлар,
 360. Шумтол бандли мис найзалар мисли қуюн оқиб бораиди.
 Бу силоҳлар ярақлаши акс этарди юксак самода;
 Атроф-замин яшнар эди мис қуроллар ярақлашидан;
 Бутун соҳил ларзадайди жангга кирган қўшин поида.
 Шоҳ Ахиллес шу ўртада кийинарди, қуролланарди.
- Гижир тиши гижирларди, ўт чақнарди унинг кўзидан;
 365. Лекин оғир дард ва алам кемирарди унинг қалбини.
 Фазаб билан у Троя қўшинига қарши отланди,
 Ҳефест бунёд этган ажиб ҳадялар-ла қуролланаркан.
 Даставвал у ғоят гўзал поизирҳ тақди ҳар оёғига
- Ва ҳар бирин боғлаб қўйди ажиб кумуш тўқача билан;
 370. Жимжимадор совут кийди шундан кейин алп сийнасига;
 Сопи кумуш, дами мисдан шамшир осди у елкасига;
 Сўнг илкига маҳобатли, ғоят маҳкам қалқонин олди;
 Унинг акси олисларга етар эди ой шуъласидек.
- Иироқдаги тоғ бошига қўндирилган ёлғиз чайлада
 375. Ёнган гулхан баҳрийларга маёқ бўлиб қўринур тунда;
 Лек уларни денгиз узра кўтарилиган даҳшатли бўрон
 Олисларга олиб кетур шул нажотбахш маёқ — гулхандан,—
 Ахиллеснинг ғоят ажиб, ярақлаган қалқонидан ҳам
- Худди шундай нур таралиб, етар эди акси фазога.
 380. Сўнг Ахиллес олиб порлоқ дубулғани кийди бошига;
 Ғоят қўркам мис дубулға юлдузмисол чараклаб кетди;
 Чайқаларди чўққисида олтинранг ёл — Ҳефест қўпдириган.
 Шоҳ Ахиллес совутларнинг ўз жисмига лойиклигини,
- Оёқ-қўлин әркин, ўнгай жойлашганин текшириб қўрди;
 385. Улар қушдай енгил эди, қанот эди Ахиллес учун,
 Ниҳоят, у отасининг шумтол бандли, энг маҳобатли,
 Зилдай оғир ва мустаҳкам пайзасини олди ғилофдан;

- Уни ахей мардларидаң ҳеч кас ердан уза олмасди;
390. Лек Ахиллес осонгина силкитарди мазкур наизани
(Уни Ҳирон Пелионнинг чўққисидан кесиб тушган ва
Шоҳ Пелейга тутқазганди, ёвга қирон келтирсинг, дея).
Бу аснода Автомедон ва мард Алким, ноёб беқусур
Абзаллар-ла қўшдилар жанграбага Ахилл отларин;
395. Юған солиб тулпорларга, жиловини жанграбанинг
Тутқичига маҳкам тортиб боғладилар. Шунда илкига
Қамчи олиб, Автомедон сакраб чиқди жанграбага.
Совутлари бошдан-оёқ Ҳиперион каби пурофшон
Ахиллес ҳам турди унинг орқасида жангга шай бўлиб,
400. Янгроқ сас-ла ҳайқирди у отасининг тулпорларига:
«О, илоҳий Подарганинг фарзандлари — Қсанф ва Балий!
Биз суворлар бугун тўйиб жанг қилгандан сўнг, данайларнинг
Даврасига олиб қочинг беталофт суворингизни;
Патроклга ўхшаб, уни ташлаб келманг жанг майдонига!»
405. Шунда бирдан тилга кирди аробага қўшилган Қсанф;
У бошини ғамгин этиб, узун-узун майин ёлларин
То заминга етгунгача осилтириб гапира кетди
(Ато этган эди унга одам тилин гулбадан Ҳера):
«О, Ахиллес, бугун-ку биз қутқарурмиз сени ўлимдан;
410. Лек умрингнинг ниҳояси яқин қолган! Бунга сабабчи
Бизлар эмас, о, соҳибим, қодир худо ва қисмат бўлгай.
Йўқ, ғанимга Патроклнинг совутларин ечиб олмоққа
Имкон берган бизнинг сустлик ё танбаллик эмасди мутлақ;
Соҳибжамол Лета ўғли — иқтидорли тангрги Аполлон
415. Патроклни ҳалок этиб, Ҳекторга баҳш этганди зафар.
Хатто Зефир нафасидан бунёд бўлган кучли шамолдек
Чопсак ҳам биз сени ҳалос этолмаймиз... қисматинг аниқ:
Қодир худо амри билан бир бандадан маҳв бўлгайсан!»*
- Шу чоқ келиб Қсанф сўзин бўлдилар тез Эриниялар.
420. Жавоб қилди отга хомуш ва дарғазаб Ахиллес шунда:
«Нечун, Қсанф, ўлимдан гап очиб қолдинг? Уз ишингни бил!
Пешонамга отам билан волидамдан йироқда, бунда
Ҳалок бўлмоқ ёзилганин мен ўзим ҳам яхши биламан.
Лек бир қадам жилмам асло мен орқамга жанг майдонидан
425. То Троя ҳалқарини қонига гарқ қилмагунимча».

Деб ҳайқирди ва йўллади зарангтуёқ отларни олга.

ЙИГИРМАНЧИ ҚЎШИҚ

ТАНГРИЛАР ЖАНГИ

Қайрилма дум кемаларнинг поида мард ахей лашкари
Тўпланарди атрофингга, о, жангта суқ Ахиллес, шундай.
Бу мардларни кутар эди бир дўнглиқда трояликлар.

- Сарпадар Зевс Фемидага амр этди, худовандларни
5. Олимпнинг ҳар чўққисидан чақирмоқни зўр маъракага;
У ҳам дарҳол йиғди жами тангриларни Зевс мақомига.
Энг мўйсафид Океандан ўзга барча Дарёлар келди:
Хушманзара ўрмонларда ўтлоқларда ва суви зилол
Чашмаларда макон қурган санамлар ҳам келдилар етиб.
10. Тўпланишиб улар Зевснинг Олимпдаги кошонасига,
Оқсоқ Хефест ўз падари учуп маҳсус ижодий илҳом
Ила қурган ҳашаматли пешайвонга чиқиб индилар.
Ҳамма келди; ҳаттохи ер тебратувчи шоҳ Посейдон ҳам;
У денгиздан чиқдию тез, келиб давра қурган боқийлар
15. Ўртасига ўтириди ва сўрай кетди Зевснинг ниятини:
«Кумушчақмоқ соҳиби, айт, нечун йиғдинг бизни бу ерга?
Бироп гапинг борми, данай ё Троя қўшини ҳақда?
Улар жангта шайланурлар, муҳораба ўт олур ҳозир».
- Шунда уига чақмоқдор Зевс бундай деди таважжуҳ қилиб:
20. «Ҳа, Посейдон! Тўғри топдинг қалбимдаги мақсадимни сен,
Йиғдим сизни, қирилётган фонийларнинг ташвишин қилиб.
Валекин мен бунда қолиб, Олимп тогнинг сарчўққисидан
Кузатурман мароқланиб жанг майдонин. Сизлар бўлсангиз,
Боринг дарҳол троялик ва аргослик қўшин ичига;
25. Кимнинг майли кимда бўлса, кўмаклашсин ўшал қўшинга,
Баски, бугун кирмоқ бўлган экан жангта Ахиллес ўзи
Троялик лашкар зум ҳам дош беролмас бу паҳлавонга.
Авваллар ҳам улар дағ-дағ титрадилар кўрганда уни;
Аммо бугун у дўстипинг ўлимидан ғазабинок экан,
30. Бу кетища, қўрқаманки, горат қилур Трояни ҳам».

Зевс маъбудлар ўртасида қақшатқич жанг бошлади шу дам;
Тангрилар ҳам жанггоҳ сари учди, бўлиб тарафма-тараф.
Ахейларнинг кемалари турган ерга етиб бордилар:

- Хера ила Афиная, зилзилакор шоҳ Посейдон ҳам,
35. Саховатли маслаҳатчи, тафаккурли мунааввар Ҳермес
Ҳамда ғоят иқтидорли, оқсоқ тангри — девқомат Ҳефест:
У иккала ланг оёғин аранг судраб босиб бораарди.
Троялик лашкар томон йўл олдилар; бандакуш Ареј,
Узунсоҷ Феб, камонбардор Артемида, Қсанф дарёси,
40. Латона ва табассуми ғоят дилбар Афродита ҳам.

Худовандлар бандаларнинг даврасига тушмасдан олдин
Ахей аҳли руҳан тетик, хушнуд эди мард Ахиллеснинг
Андуҳни тарқ этиб, яна жанггоҳ сари юз тутганидан.

- Лекин ҳар бир троялик кўрган ҳамон ажалкаш тангри —
45. Ареј каби мудҳиш, порлоқ совут кийган шоҳ Ахиллесни,
Кўрқиб кетиб, орқасига тортиб кетди барин юраги.
Лек олимплик худовандлар қўшинларга яқинлашган он
Туриб қаҳҳор Эрида тез, қўшинларни тезлади жангга;
Афина ҳам наъра тортди гоҳ сарбаланд девор ортида,
50. Теран зовур ёқасида, гоҳи жўшқин денгиз бўйида.
Мис совутли Ареј ҳам, гоҳ Илионнинг минорасида,
Гоҳ Симоис ёқасида пайдо бўлиб, қора қуюндеқ
Увилларди, трояликларни жангга даъват этаркан.

Шу зайлда худовандлар қўшинларни ўчакишириб,

55. Ҳар бир каснинг юрагида уйғотдилар ҳадсиз адованат.
Боқийлару фонийларнинг отаси Зевс момақалдириқ
Гумбирлатди; пастда эса ер юзини тангри Посейдон
Тоғу тоши билан бирга зилзилага солди тўхтовсиз
Ида тогин этагидан то серчашма чўққисигача;
60. Данайларнинг кемалари, Илион ҳам келди ларзага.
Ер қаърида жаҳаннамнинг шоҳи Аид даҳшатга келди
Ва таҳтидан сакраб тушиб баланд сас-ла ҳайқирди шундай:
Посейдон тез барҳам берсин зилзилага, гар ер ёрилса,
Ошкор бўлур боқийлару бандаларга машъум масканим,
65. Ки маъбудлар ҳам кўрганда ҳайратланур ул жаҳаннами».

Шундай ғавро кўтарилиди, жангга кирган заҳот маъбудлар!
Қарши чиқди Посейдонга — иқтидорли Энносигейга
Узунсоҷли Феб — Аполлон қўлда патли ўқлари билан;
Мовий кўзли ҳур маъбуда Афиная — Арејга қарши;
70. Олтинкамон соҳибаси, Феб синглиси, мерган маъбуда
Артемида жанг бошлади сармаъбуда Ҳерага қарши;
Лета ила довлашганди пойқанотли оққўнгил Ҳермес»*
Ҳефест қарши чиққан эди, худовандлар — Қсанф, фонийлар —
Аскамандр деб атаган серталотум теран дарёга.

75. Шу йўсипда жанг қиласарди маъбудларга қарши маъбудлар.

- Ахиллеснинг қалби лов-лов ёнар эди тезроқ Ҳекторни
Топиб, унинг қони ила жонкушандада Арей чанқоғин
Қондирмоқлик орзусида; у оломон ичра кезарди.
Лек жангталағ худованд Феб бу пайт жасур Энейнинг қалбин
80. Жасорат-ла сугордию Ахиллесга қарши тезлади.
Моҳир мерган Феб — Аполлон Приам ўғли мард Лиқаоннинг
Қиёғасин, сасин олиб шундай деди Ахиззодага:
«О дарданлар саркардаси Эней, қани дағдагаларинг?
Ё Илион шоҳлари-ла базмда май ичиб, Ахиллес
85. Билан ўзим жанг қилурман, деб керилган сен эмасмидинг?»
- Дарҳол унга эътиroz-ла жавоб қилди саркарда Эней:
«Нечун мени ундаидурсан, о, Лиқаон, Пелейнинг жасур
Ўғли ила қонли жангга киришмоққа, истамасам ҳам?
Мен аввал ҳам тўқнашганман чаққоноёқ Ахиллес билан;
90. Бир марта у дабдурустдан ҳужум қилиб молларимизга,
Қувган эди Пелиаснинг найзаси-ла* мени Идадан;
Қилганди маҳв Педас ила Лирнессни ҳам. Аммо мени Зевс
Халос этди, жиссиминга куч, оёғимга чаққонлик пуркаб;
Йўқса, ҳалок бўлардим мен ўшал купи шоҳ Ахиллесдан
95. Ҳамда унга йўл кўрсатиб, куч баҳш этган, Трояннинг ва
Лелег аҳлини қийратмоққа ундаған ҳур Афинеядап.
Йўқ, ҳеч бир зот қодир эмас жанг қилмоққа Ахиллес билан;
Мудом хавфдан қўриқловчи тангри бордир унинг ёнида.
Ахиллеснинг камонидан отилган ўқ то тўқмагунча
100. Ағёр қонин, заифлашмай тикка учиб борур мўлжалга.
Агар тангри ато этса бизга бирдай имтиёз, у ҳам
Мени осон енга олмас, минг керилсин совутлари-ла!»
- Ахиззодга яна жавоб қилди моҳир мерган Аполлон:
«О, диловар! Нечун сен ҳам сигинмайсан худованларга?
105. Сепи ҳам Зевс қизи гўзал Афродита туқсан, дейдилар,
Лек Ахиллес туғилганмиш анча зоти паст Фетидадан;
Сенинг онанг — Зевснинг қизи; лек Фетида — чол Нерей қизи.
Найзанг тутиб сен тикка юр унга қарши; учрашганингда,
Парво қилма баландпарвоз сўзларига, таҳдидларига!»
110. Шундай деб у саркардага журъат берди, кўтарди руҳин:
Порлоқ совут кийган Эней шу заҳоти отилди олга.
Лек сафларни ёриб, Пелей ўғли томон йўл олган Эней
Қолмаганди четда гулгунбадан Ҳера эътиборидан.
Деди чорлаб тангриларни, ўз ёнига, зар тахтли Ҳера:
115. «О, Посейдон ва Афина, сизлар ақлу идрокингиз-ла
Ўйлаб кўринг, ҳозир бунда не аҳволот юз берар экан!
Қаранг, ана мағрур Эней ярқироқ мис совутлар кийиб,
Ахиллесга қарши келур моҳир мерган Феб даъвати-ла.
Биз, тангрилар, Ахиз ўғлин даф қилайлик тез бу жанггоҳдан;

120. Ё биттамиз елиб бориб Ахиллеснинг истиқболига,
Бахш этайлик билагига куч ва қалбин руҳлантирайлик,
Токи билсин тангрилар кўп эъзозлашип зирҳбардорни:
Энг азалдан ҳозиргача бу шафқатсиз муҳорабада
Трояга кўмак берган худовандлар — кўп заифдурлар!
125. Биз самодан тушдик букун қатнашмоқ-чун муҳорабага,
Ахиллесга бугун ёв ҳеч зиён-заҳмат етказмасин деб;
Кейин эса у онадан туғилган кун пешонасига
Собит Қисмат ёзган жами азобларни кечиргай бошдан.
Гар Ахиллес ўз тақдирин тангрилардан эшифтасайди,
130. Қўрқан бўлар әди жангда тўқнаш келса бирон худога;
Қўрқинчлидир тангри, зоҳир бўлса гар ўз қиёфасида».
- Жавоб қилди иқтидорли зилзилакор дарҳол Ҳерага:
«Нега бунча қизишишасан? Ярашмайди сенга бу, Ҳера!
Бу жанггоҳга тушган ҳамма боқийларнинг фонийлар ила
135. Олишувин истамам ҳеч: биз улардан кўп қудратлимиз.
Яхиси, биз чиқайлик-да бу жанггоҳдан, ҳўв минорада
Ўтирайлик, жангни эса бандаларга қўйиб берайлик.
Лек, башарти, кумушкамон Феб ё Арей, ҳужумга ўтиб
Гар монелик кўрсатсалар Ахиллеснинг олишувига,
140. Унда биз ҳам ағёрларга қарши кескин жанг бошлагаймиз;
Ўйлайманки, улар тезда илкимизнинг иқтидоридан
Чекинурлар орқага ва жанг майдондан чиқиб ноилож,
Олимпдаги маъбулларнинг даврасига бориб инурлар».

Шундай дея Афинапи бошлаб кетди қорасоч худо*

145. Тангримонанд Ҳераклнинг доправаш минорасига;
Бир вақтлар Афинанинг кўмагида трояликлар
Қургандилар ул минорни Ҳеракл-чун баҳайбат махлуқ —
Аждаҳо* гар сувдан чиқиб ҳужум қиласа, яшириши, дея.
Индилар шу минорага Посейдон ва ўзга тангрилар
150. Қалин булут ила буркаб бошларини, елкаларини;
Лек мухолиф худовандлар рўпарада — Калликолона
Тепасида ўтиридилар Феб ва Арей теварагида.
Само аҳли ўтиради икки ёқда тахайюл қилиб;
155. Машъум жангни бошламоқни солар әди пайсалга улар;
Валекин Зевс тезлар әди маъбулларни самодан туриб.

Бутун жанггоҳ порлаб кетди лашкарнинг, жангаробаларнинг
Ва отларнинг мис совуту силоҳлари, абзалларидан;
Жангсираган қўшинларнинг пойида ер ларзага келди;
Икки ёқдан иккита мард жанг қилмоқ-чун чиқди ўртага:
160. Саховатли Ахиллес ва Анхиззода шавкатли Эней.
Аввал Эней таҳдидона ўқрайганча юрди олдинга;
Бошда залвар дубулғаси чайқаларди: алп кўкрагини
Улкан қалқон ила тўсган, узун найза ўйнап қўлида.

- Ахиллес ҳам унга қарши қонхўр шердек отилиб чиқди, —
 165. Бундай шерни маҳв этмоқ-чун бутун қишлоқ аҳли тўпланур,
 Аввалига шер менсимай тикка борар одамлар сари;
 Аммо бирон жасур йигит яраласа ўқ отиб уни,
 Ўқиради чўнқайганча: кўпикланар даҳшатнок коми;
 Кўксидаги шер юраги изтиробга тушар ғазабдан;
170. Бароқ думи ила арслон қамчилаб ўз оёқларипи;
 Биқинини, даъват этар ўзин ҳаёт-мамот жангига;
 Кўзларидан ўт чақнатиб бирдан ҳамла қиласар жаҳд ила;
 Ё мерганни маҳв этмоқ, ё маҳв бўлмоқ учун шу ерда,—
 Ахиллеснинг тетик руҳи билак кучи, шер қалби каби
175. Уни жасур Эней билан беллашмоққа даъват этарди.
 Бир-бирлари сари юриб, яқинлашгач улар ўзаро,
 Тангримонанд шоҳ Ахиллес гап бошлиди биринчи бўлиб:
 «Нечуң, Эней, сен сафингдан чиқиб келдинг менинг қошимга?
 Ё ТРОЯ давлатига подшо бўлиш иштиёқида,
180. Олишмоқчиидурсан мен-ла, о, Приамнинг сохта вориси?
 Шуни билки, ҳозир мени маҳв этсанг ҳам бу олишувда,
 Шоҳ Приам сенга мерос қолдирмас ўз салтанатини.
 Бор унинг ўз ўғиллари; аҳди маҳкам, ўзи ҳам тетик.
 Ё ТРОЯ аҳли сенга, ўлдиргудек бўлсанг гар мени,
185. Бўлиқ ерлар, молларинг-чун ўтлоқзорлар ҳадя этурми?
 О, Апхиззод, олибсан ўз зиммангга кўп оғир вазифа!
 Эсимда, сен илгари ҳам қочган эдинг Пелинасимдан.
 Е Идада бир ўзингни учратиб мен сигирлар аро,
 Қувганимда, сёқларинг қандай йўрга чиқарганини
190. Унутдингми? Қочаркансан, қўрқандинг бир ўгрилишга ҳам!
 Тоғдан қочиб бориб, Лирнесс қалъасига беркингандинг сен;
 Лек Афина ила Зевснинг мадади-ла мен ул шоҳларни
 Вайрон қилиб, беҳисоб қиз-жувонларни асира қилдим;
 Сени эса ҳалокатдан асраб қолди чақмоқотар Зевс.
195. Илло бугун халос этмас у жонингни — умидигни уз!
 Сен гапимга амал қилу тез ўзингни қўшин ичра ол;
 Кўз олдимда турма, йўқса бошингга шум фалокат тушгай;
 Бошга тушган фалокатни кўра олур ҳатто аҳмоқ ҳам!
- Лек шавкатли Эней бундай жавоб қилди шоҳ Ахиллесга:
 200. «О, Пелейзод, мени гўдак деб ўйлама, қўрқитолмайсан
 Қуруқ дўку пўписа-ла; мен ўзим ҳам айта оламан
 Густоҳона талх сўзларни, гар истасам, қаторлаштириб.
 Бизнинг наслу наслабимиз аён эрур ҳар иккимизга;
 Улар ҳақда эшитганмиз одамлардан кўп ривоятлар;
205. Лек кўргансан на сен менинг аждодимни, на мен сенинкин.
 Дейдиларки, саховатли Пелей эмиш сенинг падаринг.
 Онанг, эса сумбул сочли Фетидаймиш — денгиз санами.
 Валекин мен мард Анхизнинг ёлғиз ўғли эканлигимдан

- Мағурдурман: ҳур маъбуда Афродита — волидам эрур.
210. Бугун суюк ўғлонига албат аза тутгай ё улар,
Еки булар: зеро, сен ҳам, мен ҳам ушбу ҳарб майдонига
Гўдаклардек даҳанаки жанг қилгани чиқмаганимиз-ку?
Гар истасанг, сўзлаб бергум бизнииг авлод-аждодлар ҳақда.
Билки, бизнинг насабимиз кўп машҳурдир элу юрт аро.
215. Бобокалонимиз Дардан — бузрук Зевсдан туғилгандир; у —
Дардания бунёдкори; у пайтда азим Илион
Қурилмаган эди ҳали, саодатли бу халқлар эса
Яшардилар ёнбағрида суви сероб Ида тогининг.
Ул шавкатли Дардандан шоҳ Эрихфоний дунёга келди;
220. Ки у фоний шоҳлар ичра энг бадавлат ҳукмрон эди;
Бу ердаги водийларда ўтлар эди уч мингта оти —
Гўзал, учқур, ёпи биялар шўх, ўйноқи тойчоқлари-ла.
Борей ҳам майл қўйған эди ўтлоқзорда бу бияларга,
Қора ёлли тулпор бўлиб, қовушганди кўплари билап;
225. Оқибат, ўн икки бия туққан эди Борейдан тойчоқ.
Учқур тойлар елсалар гар буғдойзордан, улар туёғи
Бошоқларга тегмас эди, гиёҳни ҳам тоштамас эди;
Гар бепоён дengиз узра югурсалар улар мабодо,
Оқ кўпиклик долғаларда туёқларин ҳўлламасдилар.
230. Энг қудратли подшо Трос туғилди шоҳ Эрихфонийдан;
Трос учта ўғил кўрди, учови ҳам жасур беқиёс:
Ил, Ассарак ва фонийлар орасида рўйи заминда
Гўзалликда қиёси йўқ тангриқомат йигит Ганимед!
Ўкташ йигит бўлганидан, худовандлар уни самога
235. Олиб чиқиб, бузрук Зевсга соқий этиб тайинладилар.
Қалби бегард Лаомедон туғилганди муҳтарам Илдан;
Лаомедон бешта ўғил кўрган эди; булар: Приам,
Клитий, Ламп, Тифон ҳамда Арейсифат мард Ҳикетаон.
Ассарақдан Капис, — ундан, мардлар шоҳи Анхиз туғилди;
240. Мен Анхиздан туғилганиман, Приамдан — илоҳий Ҳектор.
Мана сенга менинг наслим ва насабим — билмоқчи бўлсанг!
Валекин Зевс одамзодни, гар хоҳласа, кўкка кўтарур,
Е заминга урур, зеро, қудратининг ҳудуди йўқдир.
Бас, бу ҳақда; жанг тобора авж олаётган майдони ҳарбда
245. Турив олиб, болалардек гап сотишга барҳам берайлик.
Иккимиз бир-биrimiziga шунча таҳқир сўз айтишимиз
Мумкинки, юз ўриндиқли чўнг кема ҳам у таҳқирларни
Кўтаролмай чўкиб кетур. Суяги йўқ, дейдилар, тилнинг;
Қаён бурсанг, шуён кетур, не-не сўзлар чиқмайди ундан.
250. Одамзодга не сўз айтсанг, шундай жавоб олурсан ундан.
Кўчанинг қоқ ўртасига чиқиб олиб, шангиллашганча
Бир-бирини ҳақ ва поҳақ сўзлар билап ҳақорат қилган
Хотинлардек, бизларнинг ҳам бунда турив бир-биrimiziga
Қаёқдаги таҳқир сўзлар айтишимиз одобдал эмас:

255. Фазабдан наф йўқдир асло: ақл кетур жаҳл чиқсанда!
Сен, барибир, гап сотиш-ла жантдан мени қайтаролмайсан,
Токи, мен-ла бу жангоҳда найзабозлик қилмагунингча.
Кел бошлайлик, кучимизни синайлик биз ўтири тиғларда!»
- Деди у ва мис найзасин қаттиқ зарб-ла урди қалқонга:
 260. Маҳобатли, салобатли гўзал қалқон даранглаб кетди.
Шоҳ Ахиллес тез қалқонни ўз кўксидан узоқлаштириди:
У, паҳлавон Эней отган узун найза, шу келишида
Қалқонимни тешворади, дея ўйлаб қўрқиб кетганди;
Лек у нодон, боқийларнинг ҳиммат ила қилган тухфаси
 265. Хар қандай мард фонийга ҳам асло таслим бўлмаслигини
На идрокаи ва на қалбан хаёлига келтирган әди.
Қодир Эней отган найза мўъжизаваш ажиб қалқонни
Теполмади: кучин қирқди худованднинг олтин тухфаси.
Қалқоннинг у икки қатин тешган әди; қолганди уч қат;
 270. Оқсоқ Ҳефест ясаганди у қалқонни беш қатлам қилиб;
Устки икки қатлам мисдан, остки икки қатлам қалайдан,
Ўрта қатлам олтин әди: найза зарбин шу олтин кесди. —
Сўнг Ахиллес улоқтириб маҳобатли мис найзасини,
Зарба урди ғанимининг доираваш дўнг қалқониниг
 275. Ингичка мис жияк ўтган, кўни юпқа кунгирасига;
Тешиб ўтди у гардишини: қалқон зарбдан даранглаб кетди.
Бундан қўрқиб кетган Эней энкайди ва баланд кўтарди
Қалқонини; тешиб найза бу қалқоннинг иккала қатин,
Эней боши устидан гув этиб ўтиб санчилди ерга.
 280. Эней қаттол найзага чап бериб аранг, донг қотиб қолди;
Шундоққина елкасидан ажал паррон этиб ўтганин
Кўриб, зулмат босган эди кўз оидини ваҳми келгандан.
Оташинафас Ахиллес бир ҳайқирдию ўтири шамширин
 285. Олиб ердан Ахилл сари юра кетди (ҳозирги ёшлилар
Бундай тошни икки киши бўлишиб ҳам кўтаролмасди).
Шу пайт Эней Ахиллеснинг қалқони ё дубулғасига
Харсанг ила зарба берган бўларди ҳам, лекин барибир,
Бу совутлар даф қиласарди ҳар қандайин бало-офатни;
 290. Ахиллес ҳам шамшир ила Эней жонин олган бўларди,
Зилзилакор Посейдон гар кўрмаганди бу машъум ҳолни.
Кўриб шундай юксакпарвоз сўзлар айтди у боқийларга:
«О, тангрилар! Мен соҳибдил Энейдан кўп хавотирдаман —
Тезда уни шоҳ Ахиллес жаҳаннамга равона қилур;
 295. Кирганди у Фебнинг сохта гапларига, vale Аполлон —
Бефаросат, энди уни фалокатдан халос ҳам этмас,
Ахир нечун ул бегуноҳ, ўзгаларнинг жадига қолиб,
АЗоб чексин, маҳв бўлсин! У ҳамиша худовандларга
Шоён мақбул қурбонликлар бағишларди саховат ила.

300. О, маъбуллар, келинг, халос этайлик биз уни ўлимдап.
Гар Ахиллес Энейни маҳв этса, Зевс ҳам бўлур дарғазаб;
Тақдир унга ўлмай, тирик қолмоқликини башорат қилган —
Дардан насли буткул маҳв бўлмасин-чун авлод қолдиримай
Зоро, Дардан — Зевснинг фоний хотинлар-ла қовушишидан
305. Дунё келган ўғиллари ичида энг ардоқлисийди;
Приамнинг насли эса Зевс пафратин қўзғатур кўпдан.
Бундап бўён Трояга қодир Эней подшо бўлур,* сўнг
Ўғиллари, ўғилларип ўғиллари... абадул-абад».

- Сармаъбуда Ҳера дарҳол жавоб қилди шоҳ Посейдонга:
310. «О, құдратли зилзилакор, ўз ақлинингни ишлатиб иш кўр:
Е халос эт Энейни сен, ё қўйиб бер, бузрук Ахиллес
Халок этсин уни жангда, бўлса ҳамки қанча диловар.
Валекин биз — маъбудалар: Афина ва мей, икковимиз
Троянинг аҳлини ҳеч вақт фалоқатдан қутқармаймиз, деб
315. Онт ичганимиз минг марота самодаги худовандларга,
Ҳатто данай ўғлонлари Трояга ўт қўйиб, унинг
Кулин кўкка совуришган тақдирда ҳам — зинҳор-базинҳор».

- Зилзилакор Посейдон бу маъбуданинг тинглаб каломини,
Дарҳол тикка кесиб ўтди жанг авж олган машъум жанггоҳни
320. Ва баҳодир Эней ила мард Ахиллес қошига етди.
Тангри шу он Ахиллеснинг кўз олдини тўсди зулмат-ла
Пелионнинг шумтолидан ясалган мис тигли найзани
Упинг ўзи мард Энейнинг қалқонидан суғуриб олди
Ва оҳиста Ахиллеснинг оёғига келтириб қўйди,
325. Сўнг Энейни ердан узиб, улоқтириди осмон-фалакка,
Посейдоннинг билак кучи билан Эпей қанчадан-қанча
Лашкарлару отлар узра учеб ўтиб жанггоҳ четига
Бориб тушди — кавкон аҳли урушга шай турган майдонга.
Зилзилакор шоҳ Посейдон яқин бориб шунда Энейга,
330. Теран маъно сўзлар ила унга қараб таважжуҳ қилди:
«Сўйла, Эней, қайси маъбуд кўзингни кўр қилиб ундаиди
Сени, Пелей ўғли билан куч синашга бугун жанггоҳда?
Құдратлироқ у сендан ва ардоқлироқ аҳли самога.
Сен у билан тўқнашган он, дарҳол чекин орқангга қараб;
335. Қисматингга зид ўлароқ, рихлат этма тагин Аидга.
Лек Ахиллес тақдирининг сарҳадига етиб, жон бергач,
Сен мардона жанг қиласвер саф олдида, Эней, баҳузур.
Зоро, ўзга ҳеч бир ахей қодир эмас сени енгмоққа».

- Анхиззодга шундай ўғит бериб уни қолдириди тангри.
340. Айни чоғда Ахиллеснинг кўз олдидан қувди зулматни:
У атрофга назар солди, пайдо бўлгач, кўзларида нур,
Сўнгра оғир бир тин олиб, шундай деди ўзига-ўзи:

- «Ё тангрилар! Қандай ажыб мүъжиза бу менга кўринган:
Найзам ётур ўз пойимда; валекин мен маҳв қилмоқчи
345. Бўлиб, найза отганим ул Эней ғойиб бўлди кўзимдан!
Энди билсан, Олимп аҳли Энейни ҳам эъзозлар экан!
Уни, қуруқ мақтамоқда, деб ўйловдим. Майли, даф бўлсиш!
Асло мен-ла беллашмоққа дов бермайди энди юраги;
У жон сақлаб қолганидан хурсанд бўлса керак ҳозир ҳам.
350. Ҳай, бас энди: биз муҳориб данайларни ганимга қарши
Бошлилик ва ўзга трояликларнинг кучин сипайлик».

Деди, сўнгра лашкар ичра кезиб, наъра торти барчага;
«О, қаҳрамон данайлар, сиз яқин боринг бугун ағёрга!
Ҳар бир мард-ла, ҳордиқ билмай, оташона жанг қилсан ҳар мард!
355. Мен пақадар иқтидорли бўлсан ҳамки, бир ўзим учун
Кўп душвордир жанг қилмоқлик ганимларнинг бариси билан!
Йўқ, ҳаттоқи тангри Ареј ва маъбуда Афинея ҳам
Ожиздурлар бундай терап жанг комига яқинлашмоққа!
Лекин оёқ-қўйлим бутун ва қудратим бор экан ҳали,
360. Бир лаҳза ҳам чекинмасдан, жанг қилурмэн жидду жаҳд ила;
Ёв ичига бўрип янглиғ ёриб киргум; шунда Ахиллес
Найзасига тўқнаш келган ҳар бир дардан соғ қутилмагай!»

Шундай наъра қилди Ахил: лекин порлоқ дубулға кийган
Ҳектор эса троялик лашкарининг руҳин кўтарди:
365. О, довюрак азаматлар! Қўрқманг асло сиз Ахиллесдан.
Даҳанаки жанг қилишга қўрқмам ҳатто худолар билан;
Лек қилолмам найзабозлик; улар бирадан беҳад қудратли.
Мутакаббир Ахиллес ҳам ҳамма сўзин устидан чиқмас;
Баъзисига амал қилса, баъзиларин чала қолдирур.
370. Жанг қилгум мен Ахилл билан, гарчи оташ бўлса ҳам қўли,
Қўли — оташ, қалби ила иродаси метин бўлса ҳам!»

Найзалариш қўтардилар ёвга қарши трояликлар;
«Айқаш-уйқаш бўлди кучлар, эшитилди ҳар ёнда наъра.
Шу чок бирдан кумушкамон Феб Ҳекторнинг қопига келди:
375. «Тўхта, Ҳектор! Ахиллес-ла олишмоқдан сен ўзингни тий.
Лашкар ичра туриб жанг қил, токи сени Ахилл йироқдан
Найза отиб, ё яқиндан шамшир ила маҳв айламасин».

Деди Феб,— ва Ҳектор тангри овозини қалби безиллаб
Тинглар экан, яна кирди хомуш бўлиб оломон ичра.
380. Лек Ахиллес бу пайт бутун қуввасини ишга согланча,
Наъра тортиб ҳужум қилди Трояннинг ўғлонларига.
Энг аввал у гориб қилди Отринт ўғли Ифитионни.
Туққанди бу ғоят жасур саркардани санам Наяда
Корли Тмол пойидаги обод ўлка — Гида кентида.

385. Ифитион тик бостириб келётганда, Ахиллес унинг
Миясига найза санчиб, айирворди икки паллага.
Маглуб ерга «гурс» қулади ва Ахиллес ҳайқирди шодон:
«О, Отринтэод, мардлар ичра энг манфур зот, йиқитдим сени!
Сен бегона юртда ўлдинг! Опа юртинг қолди узоқда —
390. Гигей қўли яқинида, ота мулкини балиғи мўл Ҳилл
Дарёси-ла жўшқин Ҳерм бўйларида қолди шумшайиб!»
- Деб мақтанди. Зулмат босди кўз олдини Ифитиопнинг;
Жасадини гилдирак-ла топтадилар ахеј отлари.
Сўнг Ахиллес Антенорнинг шонли ўғли Демолеоннинг —
395. Ҳарб ишида мудом ёвдан устун бўлган диловар эрнинг,—
Чаккасига найза санчиб мис япокли сарпўшин тешди;
Мисяноқ дош беролмади тиг зарбига; қурдатли найза
Ериб кириб бошчаноққа, мажақлади суюкларини
Ва миясин қонга қориб барҳам берди ёв ҳамласига.
400. Шундан сўнг у аробадан сакраб тушиб қоча бошлаган
Хипподамиинг кураклари орасига ботирди найза;
Жон бераркан иҳради у; Посейдонни хушнуд этмоқ-чун
Бир азamat Ҳеликага — Посейдоннинг қурбонгоҳига
Судраб келган қора буқа шундай иҳрар бўғизланганда,—
405. У ҳам шундай бир оҳ урди, руҳи учди устихонидан.
Энди Ахилл Приамзод Полидорга ҳужум бошлади,
У Приамнинг эллик ўғли ичида энг арзандасийди,
Кепжасийди ҳамда ғоят чаққоноёқ азamat эди;
Бироқ падар ман қилганди унинг жангга қатнашмоғини;
410. Лек болалик ғурури-ла, чопқирлигни кўз-кўз қилиб у
Зир югурди жанг оралаб, жондан жудо бўлгунча охир,
Чаққоноёқ Ахиллес мис найзасини бу йигитчанинг
Энсасига — эгнидаги зирҳи олтин илгаклар ила
Тугмаланиб икки қават бўлган ерга зарб ила санчди;
515. Үткир найза тешиб чиқди Полидорининг қорнидан шу чоқ;
Чинқирганча тиз чўқди у; кўз олдини чулғади зулмат;
Ўз қорнига босди ичак-чавоқларин мук тушганича.
Приамзод ўз иниси Полидорнинг жароҳатланиб .
Ва чанглаб қорнин, ерга мук тушганин кўрган ҳамоноқ,
420. Зулмат босди кўз олдини; у олисда қололмай ортиқ,
Ахиллесга қарши юрди машъал янглиғ шуъла сочувчи
Үткир, узун найзасини боши узра силкиганича.
Ахиллес ҳам буни кўриб сакраб тушиби суюнганидан:
425. «Апа, келур юрагимга энг оғир дард солган одамзод!
Азиз дўстим Патроқлнинг қотили у! Аминманки, биз
Энди бошқа қочмагаймиз бу жанггоҳда бир-бири миздан!»

Шоҳ Ахиллес ўқрайганча шундай деди далир Ҳекторга:
«Яқинроқ кел, гар ўлиминг сарҳадига шошётган бўлсанг!»

Буюк Ҳектор жавоб қилди Ахиллесга ҳеч чўчимасдан:

430. «Пелейзода! Мени дўй ва пўписа-ла қўрқитолмайсан;
Сенга мен ёш боламасман; мен ўзим ҳам, гар лозим бўлса,
Айтоламан густоҳона аччиқ сўзлар ҳар қандай касга.
Тўғри, мендан қанча кучли бўлсанг, сендан шунчага ожизман.
Лек тангрилар әтагида ётур ҳали ушбу муаммо*;
435. Эҳтимолки, сен эмас, мен суғуурман, ожиз бўлсам-да,
Сенинг жонинг: зеро, менинг мис найзам ҳам ўткирдир ғоят!»

Шундай деб у қулочкашлаб найза отди, vale Афина

Шум найзани Ахиллесдан даф қилди тез оҳиста пуфлаб;
Яна найза қайтиб ортга, аста тушди Ҳектор пойига.

440. Аммо оташқалб Ахиллес маҳв этишга шошиб Ҳекторни,
Маҳобатли найзасини силкиганча отилди олга;
Лек Аполлон қуюқ туман ила буркаб Приамзодани,
Худовандлик қурдати-ла ғойиб қилди уни бир зумда.
Мард Ахиллес уч бор ҳамла қилди унга найзаси ила,
445. Вале уч бор улкан найза тешиб кирди қуюқ туманини.
Лек тўртгинчи бор мисоли тангрилардек ҳамла қилганда,
Ҳайратона ҳайқирди ва шундай баландпарвоз сўз айтди:
«Аё, кўппак, бошинг узра чарх урганди ажалинг сенинг!
Яна қодир Феб ўлимдан халос этиб қолди бугун ҳам!
450. Аполлонга сифипасап кирганингда ҳар сафар жангга!
Лек ҳадемай сен-ла дийдор кўришиб мен, қасдим олгайман,
Гар тангрилар ичра бўлса менинг ҳам ўз пуштишаноҳим!
Унгача мен ўзгаларни қувиб этиб, қиргум пайдар-пай!»

Деди у ва найза санчди Дриопнинг нақ энсасига;

455. Қулади у Ахиллеснинг оёғига; уни қолдириб,
Хужум қилди у паҳлавон Филеторзод Демух устига
Ва қуввасип қирқди унинг найза санчиб қоқ тиззасига,
Кейип дарҳол жонин олди маҳобатли мис шамшир ила.
Сўнгра Биас ўғиллари — бу жанггоҳга бирга келишган
460. Дардан ила Лаогонни аробадан уриб тушириб,
Бирин шамшир ила чопди, найза санчди иккинчисига.
Аласторзод Трос эса тириклайин асирга тушмоқ
Ниятида, чопа келиб, Ахиллеснинг тизларин қучди;
Шояд раҳм қиласа менга, деб ўйларди, ўз тепгўрига.
465. Бадбаҳт йигит! Билмасди у шафқат кутмоқ беҳаёнлигин.
Қаршисида турган бу эр бемуруват, бемеҳр эди!
Трос мазкур бемеҳрининг тизларини қучган ҳамоноқ,
У шамширин чуқур санчди бечоранинг жигаригача;
Чўрт узилди жигарию қора қонга бўялди кўксига;
470. Жони жисмин тарқ әтаркан, зулмат босди нигоҳларини;
Ахилл бу пайт Мулийнинг чап қулоғига санчганди найза,
Паррон этиб чиқди мис тиғ шу чоқ унинг ўнг қулоғидап.

- Шундан сўнг у Агенорзод Эхеклнинг бошчаноғига
Улкан сопли қилич солиб ажратворди икки паллага;
475. Қизиб кетди бутун қилич иссиқ қондап; ва Эхеклнинг
Кўзин юмди шу чоқ бадбаҳт Қисмат ила қирмизи Ўлим.
Сўнг Ахиллес наиза ила яралади Девкалионнинг
Чайир пайли ва мушақдор тирсагини; донг қотиб қолди
Қўли беҳол осилгач у ажалининг етганин сезиб;
480. Ахилл унинг гарданига қилич солиб, дубулға кийган
Бошин узди; ки умуртқа суягидан оқди илиги;
Жонсиз жасад, бошсиз жасад замин узра тушди узала.
Ахилл эса ҳужум қилди энди Пирей ўғли Ригма —
Фракия тупрогидан келган эди Ригм бу жангга;
485. Ахилл санчган наиза тифи ботиб кирди Ригм қорнига;
Қулади у аробадан; сўнг Ахиллес отларни буриб
Қочмоқ бўлган аробакаш Арейфойни жанграбадан
Қулатди мис наиза санчиб; отлар ҳурқиб қоча бошлади.
- Баланд тогнинг ҳар ёғини буркаб олган қуюқ ўрмонга
490. Ўт кетганда, асов бўрои бу маҳвкор шум алангани
Поёни йўқ ўрмоннинг ҳар томонига пуркар шиддат-ла,—
Ахиллес ҳам, қўлда наиза, жавлон уриб илоҳий кучдек,
Қувар, янчар эди ёвни: жанггоҳ қора қонга ғарқ бўлди.
Кафтдай текис хирмонда оқ арпа янчмоқ бўлган заминдор
495. Заранг бошли ҳўқиқаларни чўнг молага қўшиб иш бошлар;
Бошоқлардан тўқилур дон шунда моллар поин остида,
Ахиллеснинг ҳам остида зарангтуёқ отлар топтарди
Сон-саноқсиз жасадларни, қалқонларни, дубулғаларни;
Аробанинг мис ўқига, устидаги ярим допра
500. Тутқичига, ғилдираклар ва отларнинг туёқларидаи
Қон сачрагарди; мард Ахиллес ошиқаркан фонийлар аро
Шон қучмоққа, қора қонга бўялганди метин қўллари.

ЙИГИРМА БИРИНЧИ ҚҰШИҚ

ДАРЕ БҮЙИДА ЖАНГ

- Боқий Зевсдан бунёд бўлган зилол сувли, кумуш тўлқинли
Шўх Ксанфнинг кечувига етганида трояниклар,
Уларнинг бир гуруҳини шоҳ Ахиллес кенг дала бўйлаб
Шаҳар томон қува кетди — бир кун олдин қодир Ҳектордан
5. Ахейлар ҳам тўс-тўс бўлиб қочгандилар айни шу йўлдан,—
Энди эса пароканда қочардилар трояниклар;
Бироқ Ҳера қуюқ туман ила тўсди улар йўлини.
Қолганларни қувди Ахилл оқ долғали теран Ксанфга;
Улар мудҳиш дод солганча ташладилар ўзни дарёга;
10. Дарё тошиб қирғоқларни ялар эди шовуллаганча;
Гирдоблардан қочиб, ҳар ён талпинарди дарёда лашкар.
Кенг воҳага ўт кетганда, чигирткалар пир-пир учишиб,
Сув бўйига қочадилар, лек бу ерга ҳам етиб келган
Шум аланга таҳдидидан отадилар ўзларин сувга,—
15. Ахиллеснинг таъқибидан қочган отлар ва одамлар ҳам
Жонҳолатда шўғирдилар тошқин теран Ксанф комига.

- Илоҳий эр бу пайт улкан пайзасини дарё бўйида
Бир бутага тираб қўйиб, қўлда ёлғиз шамшири ҳамда
Қалбда ёвуз пият ила даҳшат солиб отилди олга;
20. Қилпч солди у чор ёққа; ярадорлар оҳу фарёди
Тутиб кетди ҳар томонни; дарё қондан ол рапгга кирди.
Улкан юнус балиғидан* қўрқиб қочган майдан балиқлар
Қўрғазнинг энг бехавотир ерларига яшринадилар;
Шунда наҳаңг тутганини ямламасдан ютар аёвсиз,—
25. Троялик йигитлар ҳам қўрқа-писа беркинардилар
Тикка қирғоқ панасиға — шўх Ксанфнинг шум оқимига.
Лек билаги қаттолликдан толган Ахилл, ўн икки нафар
Еш йигитни тириклайин асир олиб дарё бўйида,
Саховатли дўсти учув қасос олмоқ бўлди улардан;
30. Еш буғудек әсанқирағ қўрқиб қолган бу йигитларни
Судраб чиқиб, қўлларини орқасиға боғлади маҳкам
Жанг пайтида зирҳларга боғич бўлган тасмалар билан;
Сўнг амр этди асирларни кемаларга олиб бормоқни.
Ўзи эса қаттоллиги тутиб яна, ёвга ташланди.

35. Айни шу пайт у, дарёдан чиқа солиб қоча боплаган
 Шоҳ Приамнинг кичик ўғли Ликаонни учратиб қолди;
 Уни бир вақт қора тунда отасининг боғида анжир
 Новдасидан тутқич кесаётган чогда жанграбага,
 Чаққоноёқ шоҳ Ахиллес босиб келиб мисли оғатдек,
40. Асир олиб кетган эди парво қилмай дод-фарёдига.
 Сотганди у Ликаонни кемаларда Лемносга элтиб;
 Шаҳзодани Ясон ўғли Эвней сотиб олганди шунда;
 Сўнг Эвнейдан Имбр шоҳи Ҳаэтион бебадал муздга
 Сотиб олиб, уни қудсий Арисбага жўнатган эди.
45. Лек Ликаон салдан кейин ўз уйига қочиб келганди.
 У ўн бир кун дўстлари-ла айшин сурди Лемносдан қайтгач;
 Ўн иккинчи кун деганда, тангри уни яна дуч қилди
 Ахиллестга, ки энди у, шаҳзоданинг жонин Аидга
 Даф қилмоғи лозим эди — у ўлишни истамаса ҳам.
50. Чаққоноёқ мард Ахиллес Приамзодни яланғоч қўриб
 (У қалқонсиз, дубулғасиз ва ҳаттоқи найзасиз эди,
 Ки дарёдан чиқа солиб, борин ташлаб юборган эди;
 Бошдан-оёқ терга ботган, тиззалири титрарди дағ-дағ),
 Фазаб ила бир тин олиб, шундай деди ўзи-ўзига:
55. «Ё тангрилар! Зоҳир бўлди кўз олдимда буюк мўъжиза!
 Бундан чиқди, мен жангларда ҳалок этган трояниклар
 Тирилишиб, яна қаро ер қаъридан чиқарканлар-да,
 Баски, мана бу Лемносга сотилган эр тирик қайтипти?
 Қаранг, уни серталотум денгиз ҳам,— кўп одамзодларни
60. Уз домига тортиб олган шўх денигиз ҳам,— маҳв этолмапти.
 Ҳай, салавот ўтган гапга, бугун татиб кўрсинг найзамнинг
 Ўткир тифин; ўз кўзим-ла қўриб, қалбан ҳис этайки, бу
 Троялик Аиддан ҳам қайтармикин, ё она замин
 Уни асрар қолармикин кўп паҳлавон эрлар қатори».
65. Шундай хаёл орушида турарди у; Ликаон эса
 Ахиллеснинг пойин қучмоқ бўлиб, қўрқа-писа келарди;
 Ки армони қочмоқ эди шум толе-ю, мудҳиш ўлимдан.
 Бу он узун найзасини шайлаганди отмоққа Ахилл;
 Лек шаҳзода ела келиб ер ўиди ва қучди пойини,
70. Шунда найза паррон этиб Ликаоннинг елкаси оша
 Қаро ерга санчилдию қонсирабон чайқалиб турди.
 Йигит Ахилл тиззасини сўл қўли-ла қучоқлаганча,
 Ўнг қўли-ла маҳкам ушлаб олди машъум найза бандидан
 Ва ёлборди паҳлавонга балаидпарвозв қаломлар айтиб:
75. «Пойларингни қучиб, Ахилл, ёлбораман, шафқат қил менга!
 О, тангриваш, сажда қилгум, мутаҳиқман марҳаматингга!
 Ёдингдами, мени отам чорбогида асирга олиб,
 Ўз уйингда Деметранинг неъмати-ла сийлаган эдинг.
 Сўнг сотгандинг Лемносга сен жудо айлаб хешу дўстлардан;

80. Шунда юзта тана бериб қутылгаңдим мен асоратдан;
 Бугун эса уч ҳисса күп музә түлагум озод бўлмоқ-чун!
 Трояга келганимга ўн икки кун бўлди атиги;
 Мана, яна бад иқболим мени сенга рўбарў қилди!
 Назаримда дучор бўлган кўринаман Зевс лаънатига;
85. Лаофоя — онам мени умри кўтоҳ қилиб туқсанкан;
 У — Сатнион бўйидаги азим шаҳар Педас сultonни,
 Мард лелеглар қабиласин ҳукмдори Альтнинг қизииди.
 Лаофоя — бири бўлиб Приамнинг хотинларидан,
 Икки ўғил туққан эди — ўлдиряпсан иккимиизни ҳам!
90. Сен оғамни — тангримонанд Полидорни талх найзанг ила
 Ҳалок этдинг жанг майдонда — биламан: сен иқтидорлисан!
 Бадбаҳт оғам кунин энди солмоқчисан менинг бошимга!
 Ноиложмен, баски тангри тутқизипти мени илкингга:
 Сенга бошқа калом айтгум, туғиб олгил шуни дилингга:
95. Сен ўлдирма мени; зеро, саховатли дўстинг қотили —
 Ҳектор — ўгай оға менга; бир қориндан тушмагапмиз биз!»
- Приамнинг шонли ўғели Ахиллесга ёлборди шундай.
 Лек жавобан ноласига эшилди у беаянч садо:
 «Нималар деб жавраяпсан, овсар банда, тўлов ҳақида?
100. То Патрокл порлоқ қуёш шуъласидан баҳраманд экан,
 Мен Троя ўғлонларин аягандим баъзи-баъзида.
 Кўпингизни банди айлаб, музә олгандим кўпингиз учун.
 Аммо бу кун ўлдиргайман Троянинг бўсағасида
 Худованлар менга дучор қилган ҳар бир трояликни!
105. Шафқат қилмам, алалхусус, Приамнинг фарзандларига!
 Ҳа, азизим, кунинг битди! Нега бунча фарёд чекасан?
 Патроклдек ботир ўлди — сендан минг бор афзал муҳориб!
 Мен ўзим ҳам, кўряпсанки, паҳлавон ва ўқтам йигитман;
 Падарим кўп номвар зотдир, матьбудадир — азиз волидам!
110. Вале, мен ҳам қутулолмам қочиб машъум, талх қисматимдан;
 Ўлим тоңгда, ё оқшомда, ё чошгоҳда маҳв этгай мени,—
 Бирон агёр наиза санчиб ё камондан патли ўқ отиб
 Жанг пайтида жоним олиб, кўз олдимни сиё қилган он».

- Ликаоннинг юраги «шув» этиб кетди, титради пойи,
115. У найзани қўйворди-ю, қўлин ёйиб ўтириб қолди;
 Ахиллес тез икки дамли шамширини суғириб қиндал,
 Шаҳзоданинг ўмровига санчди чуқур — то бандигача:
 Қора ерга қуладию ўз қонига ғарқ бўлди шўрлик.
 Сўнг жасадни отди Ахилл оёғидан ушлаб дарёга
120. Ва истеҳзо билан деди шундай баландпарвоз каломлар:
 «Ёт, балиқлар орасида, токи улар жароҳатингдан
 Сирқиб чиққан қонларингни яласинлар харислик ила!
 Жасадингни ювиб-тараб аза тутмас тепангда онанг;

- Тошқип Қсанф әнді жадал әлтур сени ҳадсиз уммонга.
125. Үнда әса шүх балиқлар жавлон уриб, денгиз сатқига
Юзиб чиқур ва сенинг оқ баданингни хўрак қилурлар.
То Троя ер-ла яксон бўлгунча, сиз — трояллклар
Ҳордиқ билмай, жанг майдондан қочаверинг, мен ҳам сизларни
Ортингиздан тинмай қувиб, аямасдан қийратаверай!
130. Жоннингизга ора кирмас кўпикланган қудратли Қсанф.
Унга атаб қурбонликка сўйсангиз ҳам кўп ҳўқизларни
Ва Қсанфга отсангиз ҳам зарангтуёқ тирик отларни,
Барибир, шум ўлим маҳв қилгай сизпи, әнді тинчимам
Токи дўстим Патроклнинг ва кемалар пойида менсиз
135. Қирганингиз, ахейларнинг хушин сиздан олмагунимча!»
Деди у, — ва жўшиқин Қсанф ғазабланди унинг сўзидан;
У, Троя қўшиппи ҳалокатдан халос этмоқ-чун
Қандай қилиб Ахиллесни ҳовуридан туширмоқликини
Ўйлар эди тўлқинланиб. Лек Пелейзод найзасин силкиб,
140. Ўлдиришга шайланди тез Пелегонзод Астеропейни;
Астеропей — азим дарё Аксий билан Акессаменнинг
Тўнгич қизи ниҳолдек ёш Перибоя фарзанди эди;
Бир замонлар бу гўзал қиз қовушганди теран дарё-ла.
Ахиллес шу йигит сари юрди, у ҳам дарёдан чиқиб
145. Тўғри Ахилл томон юрди силкиганча қўш найзасини;
Уни жаннга руҳлантирган Қсанф эди; ки боқий дарё
Бу сертўлқин соҳил бўйлаб Ахиллеснинг не-не навжувон
Ва хушсурат йигитларни қирганидан ғазабда эди.
Довлашганлар бир-бирига яқин келиб юзма-юз тургач,
150. Аввал чаққоноёқ Ахилл ҳайқирди мард Астеропейга:
«Қандай журъат қилдинг мен-ла олишмоққа, кимсан, қайдансан?
Мен ила куч синашурлар фақат баҳти қароларгина!»

- Ахиллесга жавоб қилди Пелегоннинг муҳориб ўғли:
«О, Пелейзод не қиласан сўраб менинг насл-насабим?
155. Пироқ ўлка — сербарака Пеония ватаним менинг;
Маҳобатли найза тутган пеонларнинг саркардасиман.
Ўн икки кун бўлди бугун Трояга келганимизга.
Менинг бобом азим дарё-шонли Аксий; зироатларга
Зилол суви билан ҳаёт бағишловчи муқаддас дарё;
160. Унинг ўғли Пелегонмис; мен Пелегон ўғли эмишман.
Саховатли Ахиллес, кел, яхписи биз куч синашайлик!»

- Шундай деди у таҳдид-ла; шоҳ Ахиллес шумтол дастали
Найзасини кўтарди; лек Пелегонзод чаққонлик қилиб,
Икки найза улоқтириди — ўнг қўли ва сўл қўли ила;
165. Қалқонга бир найза тегди, лек уни тиф теша олмади;
Қалқондаги илоҳий музд — олтин қатлам монелик қилди.
Ахиллеснинг ўнг тирсагин ялаб ўтди иккинчи найза;

- Оқди қора қои тизиллаб; найза эса санчилди ерга.
Пелейзода қулочкашлаб туриб шунда учқур найзасин,
170. Астеропей томон отди, жонин олмоқ бўлиб ул ёвнинг:
Лек мўлжалга тегмай ўтиб улкан найза, азим дарёнинг
Қирғоғида дастасининг ярмигача санчилиб қолди.
Шундан кейин Ахилл ўтқир шамширини суғуриб қиндан,
Шиддат ила ғанимига ҳамла қилди, у эса Ахилл
175. Найзасини суғурмоққа уринарди, лек самарасиз.
Ахиллеснинг бу ажалкаш найзасини суғурмоқ бўлиб
У уч дапқир силтаб кўрди,— уч дапқир ҳам етмади қурби;
Тўртингчи бор шайланганда синдиримоққа найзани эгиб,—
Шоҳ Ахиллес етиб келиб, такаббурнинг жонини олди;
180. Шамшир саншиб ёв қорнига ерга ёйди ичак-чавогин;
Жон талашиб хириллаган ёв кўзини чулгади зулмат;
Шунда Ахилл ёв устига отилдию унинг сержило
Совутларни ечар әкан мағрурланиб, деди зафардан:
«Ҳаи ётавер! Бўлсанг ҳамки, гарчи, азим дарё фарзанди.
185. Ожиздурсен беллашмоққа қодир Зевснинг ўғлонлари-ла!
Сен ҳамиша кериласан, теран дарё фарзандиман, деб;
Мен боқийлар ҳукмдори Зевс наслидан бунёд бўлганман.
Менинг отам Пелей әрур — миридонлар соҳибқирони —
Диловар әр Эакзода: Эак эса Зевс фарзандидир.
190. Зевс денгизга қўйилувчи дарёлардан қанча қудратли
Бўлса, унинг авлоди ҳам шунча кучли дарё наслидан!
Рўпарапнга азим дарё, мадад қўйин чўзсин-чи, қани;
Йўқ, Кронзод Зевсга қарши бош кўтармоқ кўп душвор әрур.
Зевс ила на шоҳ Ахелой* баҳслашмоққа журъат этади,
195. На бепоён ва қудратда қиёси йўқ кекса Океан,—
Океаники, ҳар бир чашма, денгиз, дарё теран қудуқлар,
Булоқларни мудом сув-ла таъминловчи боқий бир манба;
Хаттоки шу Океан ҳам ларзаланур, гар Зевс Олимпдан
Дағдағали чақмоқ чақиб, гумбурлатса момақалдироқ».
200. Дея улкан найзасини тик соҳилдан суғуриб олди,
Шундан сўнг у ёв жасадин ташлаб кетди қумлоқ соҳилга:
Лойқа дарё тўлқинлари олди уни ўз оғушига;
Бу мурдани зумда қуршаб олган балиқ ҳамда зулуклар
Буйрагининг ёғин сўра бошладилар харислик ила.
205. Пелейзода бу пайт отлиқ пеонларга бошлади ҳужум:
Улар эса энг паҳлавон сардорлари Астеропейнинг
Ахилл санчган шамширдан ер тишлаганин кўришган ҳамон
Серталотум Аскамандр бўйлаб қоча бошлагандилар.
Ахилл бунда маҳв қилди Ферсилоҳни, сардор Энийни,
210. Астипилни, Фразийни, Офелестни, Мидон, Мнессни.
Пеонларнинг яна кўпин ўлдиради чаққон Ахиллес,
Агар бу пайт ул ғазабнок Аскамандр дарё қаъридан

- Фоний банда янглиғ садо бермаганда кутилмаганда:
 «О, Ахиллес! Сен құдратинг ва даҳшатли рафторинг ила
 215. Мардумлардан юксакдасан! Худовандлар паногоқ сенга.
 Зевс ҳавола қилибдийкін сенга жами трояликни,
 Оғушимдан қувиб чиқиб, кенг далада қыйрат уларни.
 Мурдаларга түлиб кетди менинг зилол сувли ўзаним;
 220. Ожиздурман қовушмоққа құдсий дengiz тұлқинлари-ла,—
 Жасадлар ғов бўлди менга: вабо янглиғ қирдинг уларни!
 Шаштингдан туш! Сен мени ҳам, халқ чўбони, даҳшатга
 солдинг!

Чаққоноёқ шоҳ Ахиллес дарҳол жавоб қилди Ксанғра:
 «Зевс фарзанди Аскамандр, айтган сўзинг қолмагай ерда!
 Барҳам бергум мен Троя лашқарини қирмоққа, майли,
 225. Вале олдин улар барин Трояга қувиб қирмоғим
 Ҳамда обдор дубулғали Ҳектор ила беллашмоғим шарт;
 Кўрамиз: ё у маҳв этар мени, ёки мен ул мағурни».

- Шундай деб, у ҳужум қилди ёвларига худовандлардек.
 Шунда дарё ўз қаъридан нидо қилди ёлбориб Фебга:
 230. «О, Аполлон, амал қилмай қўйдинг Зевслинг фармонига сен!
 Ахир сенга айтмабмиди ул олимплик, Троя аҳлия
 То заминга тушмагунча қоронғу ва дала даштларни
 То кўланка босмагунча мудом ҳифз қиласан, дея?»

- Деди дарё; мард Ахиллес эса бу пайт сертўлқин Ксанғ
 235. Уртасига тик соҳилдан сакраб тушди. Дарё кўпирди.
 У то теран тубигача тўлқинланиб, қаттол Ахиллес
 Фориб қилган мурдаларни сув сатҳига қалқидирди бирдан
 Ва буқадек ўқирганча улоқтириди барин соҳилга;
 Вале тирик қолганларни соҳилдаги теран горларга
 240. Яширид ва ўрқач-ўрқач тўлқинлар-ла иҳота қилди.
 Ахиллеспинг атрофида кўтарилди кучли долғалар;
 Улар Ахилл қалқопига уриларди маҳв этмоқ бўйлиб;
 У оёқда туролмади ва шохлари тарвақайлаган
 Улкан бужум дарахтининг ушлаб олди йўғон танидан;
 245. Лек қўпориб тик соҳилни, қуллади у илдизи билан
 Ва дарёга кўприк бўлди, сувин тўси шохлари ила.
 Шоҳ Ахиллес долғаларнинг ҳамласидан тез қочиб чиқиб,
 Кенг водийдан елдек учиб кетди юрак ҳовчулаганча.
 Қаҳҳор дарё бўш келмади: у Ахиллнинг шижаатига
 250. Барҳам бермоқ ва Троя ўғлонларин ҳалос этмоқ-чун
 Маҳобатли қора долға билан қувди Пелейзодани.
 У эса бир югуришда паррон этиб мисли бургутдек,—
 Паррандалар ичида энг құдратлиси ҳамда учқури
 Қора қанот, ул самовий соҳибчангл бургут сингари,—

255. Учиб борди отилган бир узун найза узоқлигига;
 Мудҳишина жарангларди кўксидаги порлоқ совутлар;
 У дам-бадам орқасидан пишқирганча қувиб келётган
 Мудҳиш, асов дарёга чап бериб ўзин четга оларди.
 Бободеҳқон ўз богини, экинини суғормоқ бўлиб
260. Серсув булоқ ёқдан келган ариқларни белкурак ила
 Хас-чўплардан фориғ қилиб йўл очади пурнеъмат сувга;
 Булоқ суви айқирганча оқизаркан майда тошларни,
 Тобора тез оқиб, ҳатто деҳқондан ҳам ўзиб кетади,—
 Шум долға ҳам Ахиллесни шундай таъқиб қиласарди мудом;
265. Худовандлар қудратлидир энг қудратли бандалардан ҳам.
 Мард Ахиллес бир неча бор орқасига ўгрилиб боқди:
 Шоятки, бас қилган бўлса таъқибини тангрилар, дея,
 Юксак само барҳам берган бўлса шояд таҳдидга, дея.
 Лек у ҳар гал ўгрилганида, бузрук Зевсдан куч эмган Ксанф
270. Долға урар эди унга; сакрар эди қўрққан Ахиллес,
 Аммо дарё унинг чайир пойларига келиб урилиб,
 Қулатмоқчи бўлар эди оёқ остин ялаб, ўпириб.
 Ахилл охир дош беролмай наъра қилди қараб самога:
 «Сўйла, о Зевс! Мен бадбахтни ҳеч бир тангри қутқармайдими
275. Шум дарёдан? Майли, кейин чидардим ҳар қандай азобага...
 Айт, самовий тангрилардан ким айбдор, кимни қоралай?
 Елғиз онам гангитганди хомхаёллар ила миямни.
 Бундай деган эди менга: ўғлим, сен шу ерда, Троя
 Яқинида Аполлоннинг шум ўқидан нобуд бўлгайсан;
280. Ўлдирмасмиш мени Ҳектор — Илионнинг жасур ўғлони!
 Мени ул мард ўлдирса гар, ўлар эдим мен ҳам мардона!
 Валекин мен, шўрпешона, куз пайтида тошқин дарёдан
 Ўта туриб, шум тўлқинда ғориб бўлган чўпон боладек
 Ўлсам керак бугун бунда хор бўлиб ва шармандаларча!»
285. Деди Ахилл,— шунда бирдан Посейдон ва Афина унинг
 Қаршисида пайдо бўлди, одамизод қиёфасида;
 Тутиб унинг қўлларидан, кўтардилар кўнглини сўз ила.
 Аввал унга зилзилакор шоҳ Посейдон юзланди бундай:
 «Мард Ахиллес! Асло қўрқма, руҳингни ҳам туширма мутлоқ.
290. Зоро, Зевснинг ижозати ила бизлар — мен ва Афина
 Олгандурмиз сени бугун ўзимизнинг ҳимоямизга.
 Қисматингга ёзилмаган ҳалок бўлмоқ асов дарёдан;
 Тушар ҳозир у ҳовурдан, бунга ўзинг бўлгайсан шоҳид;
 Биз эсак, гар қулоқ солсанг, бергумиздир доно маслаҳат;
295. Сен урушдан тўхтама ҳеч, маҳв этишдан тийма қўлингни
 Тирик қолган трояликларнинг барин қувмагунингча
 Илионга; сўнг Ҳекторнинг жонин олиб қайт қароргоҳга;
 Бизлар сенга орзу қилган зафарингни баҳш этгумиздир».

- Деб, — боқийлар чекиндилар боқийларнинг жамоасига.
300. Шоҳ Ахиллес худоларнинг қаломидан руҳланиб шу чоқ,
Кенг майдонга чопа кетди; бутун майдон сувга ғарқ әди.
Сув сатҳида соңсиз совут, йигит ўлган мардлар жасади
Сузар әди. Пелейзода қуюн янглиғ пишқираётган
- Долғаларнинг таъқибидан баланд-баланд сакраб қочарди;
305. Ағипадан қувват әмган мардни дарё маҳв этолмасди.
Лекин Ксанф ҳам ғазабдан тушмай, қаҳрин сочарди бадтар
Ахиллесга; ўркач-ўркач долғаларни тоғдек күтариб
Хайқиарди Симонсга гумбурловчи овози билан:
- «Қўзғол, олға! Кел, бу марднинг, биргаллашиб, қирқайлик кучин;
310. Йўқса, горат айлагай у, шу кетишда Приам шаҳрин:
Зеро унинг қуввасига дош беролмас трояниклар!
Мадад бергил, жоним оғам: тоғдан қайнаб чиққан чашмалар
Сувин йигиб ўзалинингга, ҳаммасили йўлла бу томон!
Токи сувлар кўпик сочиб даҳшатона шовуллаб оқсин.
315. Харилар ва харсангларни гирдобида чирпирак қилсин!
Қаттол Ахилл танобили тортмоқ лозим! Ҳозир музaffer
У ҳаммадан, ҳатто қайтмас жанг қилмоқдан тангрилар ила!
Лек биламан, Ахиллесга аскотолмас билак кучи ҳам,
Зоҳирона гўзаллиги, дабдабали қуроллари ҳам;
320. Қора лойга ботгай бари, гарқ бўлажак унинг ўзи ҳам,
Ахиллесни балчиқ ила қумга кўмиб, унинг устига
Тоши қалайки, ахей аҳли тополмасин сункларни ҳам!
Унинг қабри ҳам шу бўлгай; аргосликлар қабри устига
Тупроқ уйиб, қабр томши ўрнатиб ҳам ўтирумайдилар!»
325. Деди Ксанф шовуллаб ва кўпик сочиб қиларкан ҳамла;
Тўлқинланиб ўликларни отарди у Ахилл бошига.
Самодан куч әмган дарё юзидағи қонли долғалар
Пелейзода атрофини қуршаб олди юксак девордек.
Буни кўргап Ҳера қаттиқ фарёд солди; у қўрқан әди
330. Ахиллесни азим дарё ўз домига тортиб кетгай, деб;
Сармъбуда азиз ўғли ланг Ҳефестга шундай юзланди:
«Мажруҳ ўғлим, жангга кир сен! Терап дарё Аскамандр-ла
Олишмоққа, биз тангрилар, сени лойиқ топдик, кенгашиб.
Тез оғаткаш оловингни пуркаб, унга қарши жанг бошла!
335. Мен эсам тез бориб боди Зефир ила аёзли Нотдан
Қуюн ясаб терап денгиз соҳилидан уфуражакман;
Ўшал қуюн оловингни мудҳишона алангалатиб,
Қул қилажак трояниклар ўзин ҳам, совутларин ҳам.
Дов-дараҳтни ёндиригил сен Аскамандр соҳили бўйлаб,
340. Олов пурка чўнг дарёга, унинг ширин сўзларига сен
Учма асло, тангрининг ҳам таҳдиидан чўчима мутлоқ:
То мен ўзим наъра тортиб сенга, бас қил, демагунимча,
Оташ кучининг сўндирирма ҳеч, боқий ўтипг ўчирма асло».

Хера амрин бажо айлаб машъум олов пуркади ўғли.

345. Аввај олов кенг далага ёйилди ва Ахилл маҳв этган
Тўп-тўп ётган мурдаларни ўз домига торта бошлади.
Дала қуриб, сувлар тиниб, осойишта оқа бошлади.
Куз фаслида боди Борей ёмғирдан нам бўлган далани
Қуритиб ўз нафаси-ла дехқон кўнглини шод айлагандек,—
350. Бутун дашт ҳам қуриб қолди, мурдалар кул бўлдилар ёниб.
Шундан кейин алангани дарё ёққа йўллади худо.
Ўт олди сув бўйидаги мажнунтолу қайрағочларни;
Ёнди суви тинақ Қсанғ қирғогида гуркираб ўсган
Яшил қамиш, нилуғарлар, хушбўй чечаклар;
355. Дарёдаги балиқлар ҳам қўп изтироб чека бошлади.
Бири доно тангри Ҳефест оловидан дарё қаърига
Урса ўзин, бошқа бири сув саҳнида зир югуради.
Дарё ўзи ҳам ёнаркан шундай нола қилди Ҳефестга:
«Йўқ, о, Ҳефест, ҳеч бир тангри сени мағлуб эта олмайди!
360. Йўқ, сен — оташнафас бирла жанг қилмам мен зинҳор-ба инҳор!
Адоватни бас қиласайлик! Менга деса, чаққон Ахиллес
Трояликларнинг барин қувиб чиқсин азим шаҳардан;
Мен улардан юз ўғирдим қилмагайман муҳофаза ҳам!»
- Деди дарё ёниб туриб; зилол суви биқирлар эди.
365. Семиз қобон ёғини доф қилишганда қозонга солиб,
У ўчоқда ёнаётган қуруқ ўтин ҳароратидан
Хиёл ўтмай қайнай бошлар булоқ япглиғ биқирлаганча,—
Дарё сатҳи ҳам оловдан шундай ёнар, сув биқирларди.
Аскамандр Ҳефестнинг ўт қуввасидан бемажол бўлиб,
370. Ўз жойидан силжишга ҳам, оқишига ҳам қолмади ҳоли.
Елборувчи сас-ла нидо қилди дарё хушнуд Ҳерага:
«Нечун ўғлиниг ёлғиз мени қийнамоқда шафқатсиэларча?
Трояни ҳифа қилаётган ўзга боқийларчалик
Гуноҳ қилган эмасман-ку ахир сенинг олдингда, Хера.
375. Мен итоат этгум, агар сен амр этсанг, о, сармалика;
Лек Ҳефест ҳам тийсин ўзин! Мен илоҳий қасам ичгумки:
Трояниг ўғлонларин муҳофаза қилмам оғатдан
Мард данайлар ҳатто бутун Трояга ўт қўйганда ҳам,
Приамнинг азим шаҳрин кулин кўкка совурганда ҳам!»
380. Бу сўзларни эшитган он момиқбадан маъбуда Ҳера,
Деди дарҳол азиз ўғли ланг Ҳефестга таважжух қилиб:
«Бас, о, Ҳефест, тий ўзингни, шонли ўғлон! Фонийларни деб
Боқийларни бу даража жазоламоқ ипсоғдан эмас!»

Деб амр этди Ҳера,— Ҳефест ўчирди тез қаттол оловин.

385. Қайтди аста зилол сувлар яна ортга, ўз ўзанига.
Дарё кучи шу ўйсинда жиловланди; Қсанғ ва Ҳефест
Фазабидан тушди: Ҳера тинчитганди улар икковин.

- Лекин ўзга боқийларнинг орасида бу пайт ўт олиб
Машъум нифоқ, улар қаттиқ, низолашиб қолди ўзаро.
390. Ер ларзага келган эди уларнинг бу можаросидан;
Бу адоват саси юксак самода акс-садо берганди.
Тангрilarнинг ўзаро жанг бошлаганин Олимпдаги Зевс
Эшитиб ва мушоҳада қилиб, ғоят қувониб кетди.
Дарҳол жангни бошладилар худовандлар юзма-юз келиб;
395. Қалқонийрттар Ареј аввал Афинага бошлади ҳужум,
Мис найзасин силкиганча, таҳқирона қаломлар айтиб:
«Сен, итпашиша, боқийларни яна жангга ундаипсанми?
Густоҳлигинг чеки йўқдир! Дарғазабса, қачон қарамай!
Унутдингми ё Тидейнинг ўғлини менга қарши гиж-гижлаб.
400. Ўзинг ҳам энг олдги сафда, тутиб найза бандидан, уни
Тўғри менга йўналтириб, вужудимни чок қилганингни!
Менга навбат! Бугун ўша қилган барча ёвузликларни
Учун сендан мен интиқом олажакман шафқат қилмасдан!»

- Деди унга қаҳҳор Ареј ва узун мис пайзаси ила
405. Зарба урди сершокила ва сертаҳдид нодир қалқонга,—
Вале уни Зевснинг оташ чақмоги ҳам теша олмасди.
Зевс қизи сал чекиндию орқасига, далада ётган
Серқирра бир харсангтошни иқтидорли илкига олди,
Ки қадимда деҳқон уни белги қилиб қўйган марзага;
410. Шу тош ила у Арейнинг кучин қирқди бўйнига уриб.
Ареј етти таноб ерни эгаллади заминга қулаб:
Жаранглади мис совути, ботди сочи қора тупроққа.
Афина бир жилмайдиу ғурур билан деди бир қалом:
«О, эсипаст, куч-қудратда сендан беҳад устунлигимдан
415. Наҳот ҳануз ғофилсанки, олишмоқчи бўлдинг мен ила?
Она Ҳера қаргишига учрадинг сен; ахей аҳлидан
Юз ўғириб, сен бавафо, хиёнаткор трояликлар
Тарафини олганинг-чун бу жазога мустаҳиқ бўлдинг!»

- Деб Афина шаҳло кўзин четга бурди мағлуб Арейдан.
420. Афродита жароҳатдан инграётган Ареј қўлидан
Ушлаганча етаклади: у ҳушидан кетаёзганди.
Лек гулбадан Ҳера бирдан кўриб қолиб Афродитани,
Зевснинг қизи Афинага шундай сўз-ла қилди таважжух:
«Булутларнинг бунёдкори Зевснинг о, ғолиба қизи,
425. Кўряпсанми, анов беор Афродита густоҳлик ила
Жанг майдондан олиб кетур шум Арейни! Қув, орқасидан!»

- Деди Ҳера,— Афина ҳам қува кетди қалби қувониб;
У Киприда сийнасига зарба урди қодир илки-ла;
Маъбуданинг юраги ҳам, пойлари ҳам увишиб қолди.
430. Икковлари қуладилар саховатли заминга шу чоқ

Ва Афина шодиёна сас-ла улар узра ҳайқирди:
«Агар юксак Трояни ҳифз қилиб, мард данайларга
Қарши чиққан жами лашкар, бугун жангда ўз муттафиқи
Қаттол тангри шум Арейни муҳофаза қилган Киприда
435. Қабилида довюрак ва иқтидорли бўлганда эди,
Аллақачон вайрон айлаб Приамнинг чўнг пойдеворли,
Троясин, тинчир эдик бу серваҳшат муҳорабадан!»

- Шундай деди, — ва оҳиста жилва қилди маъбуда Ҳера.
Шундан кейин Аполлонга зилазилакор Посейдон деди:
440. «Нечун, о Феб, ўзимизни четга олдик? Уят-ку ахир!
Жангга кирди ҳамма тангри, лек иккимиз Олимпга, Зевснинг
Мақомига жанг қилмасдан қайтиб борсак, изо еймиз-ку!
Феб, бошла сен; анча ёшсан,— мен бошласам одобдан бўлмас;
Сендан олдин туғилганман, тажрибам ҳам кўп сеникидан.
445. Сен аҳмоқнинг хотиранг паст, қалбинг сўқир! Унутдингми ё
Иллоңда не машаққат, не жафолар чекканимизни?
Сен ила мен — икки тангри Зевс амрига итоат этиб,
Бунда мағрур Лаомедон учун бир йил ишлаб бергандик
Хизмат ҳақин байлашиб: у қаттиқ азоб берганди бизга.
450. Мен Троя атрофига юксак девор тиклаб бергандим —
Деворки, ёв ҳужумидан қўриқловчи метин истеҳком.
Сен, Аполлон, ўрмонзорли Ида тоғин водийларида
Унинг шохдор сигирларин боққан эдинг чўбонлик қилиб.
Лек йил ўтиб Ҳералар баҳш этганида бизга ҳақ олиш
455. Муддатини, бемарҳамат Лаомедон зуғум ўтказиб
Ва дўқ қилиб, Троядан қувган эди ҳаққимиз бермай,
У бадкирдор сенинг оёқ-қўлларингни кишанбанд қилиб,
Сотмоқ бўлди олисдаги ёт оролга қул сифатида;
Қулогимиз қирқиб таҳқир қилмоқчи ҳам бўлган эди у.
460. Ҳақ ололмай, газабланиб шундай қуруқ қайтган эдик биз...
Муғамбири шоҳ ўз лағзида турмай, бизни доғда қолдирди!
Сен яхшилик қилмоқдасан, Феб, шу шоҳнинг фуқаросига
Ва такаббур ёвни бутун хотин, бола-чақаси билан
Пашша янглиғ маҳв этишда бизга қўлдош бўлмоқчимассан!»
465. Шунида унга кумушкамон шоҳ Аполлон жавоб қайтарди:
«Энносигей! Гоҳи замин неъматидан баҳраманд бўлиб
Гуркираган, гоҳи куни битиб хазон бўлиб тўқилган
Дараҳтларнинг япроқларин эслатувчи шу баҳтиқаро
Бандалар деб сенга қарши мубораза қилганимдайди,
470. Шу заҳоти мени ўзинг ҳам аҳмоққа йўйган бўлардинг.
Йўқ, Посейдон, довлашмаймиз, аҳли мардум олишаверсин!»

Шундай деди Аполлон ва ўз падарин қондош ииниси
Посейдонга қарши илкин кўтармоқдан қўрқиб, чекинди.

- Шунда Фебнинг сингилчаси Артемида ҳайвон ва қушлар
475. Соҳибаси, ғазаб билан акасига қилди маломат:
 «Қочяпсанми, о чўнг мерган! Посейдонга ғолибиятни
 Раво кўриб, ношоист шон бахш этмоқчи бўлдингми уига?
 Айт, юраксиз, камонингни нечун бекор олиб юрибсан?
 Бир вақтлар худоларнинг даврасида, зилзилакор-ла
480. Жанг қилмоққа шайман, дея керилардинг; энди бугундан
 Мақтанинг эшитмай мен Кронзода кошонасида».
- Шундай деди; лек Аполлон синглисига жавоб қилмади;
 Вале Зевснинг муҳтарама завжасининг аччиғи чиқди,
 Койиди у таҳқирона сўзлар ила Артемидани:
485. О, беҳаё қанжиқ, энди менга қарши чиқмоқчимисан?
 Шуни билки, сен учун мени ғоят кучли рақибадурман!
 Фақат фоний аёлларнинг устидан* Зевс сени шер қилиб
 Тайинлаган ва қаҳрингни ўтказишга имкон яратган.
 Кучлилар-ла мубораза қилганингдан кўра, яхшиси
490. Сен тог кезиб оҳуларни қийратганинг маъқул ва осон.
 Иштиёқманд бўлсанг жуда жанг қилмоққа, ҳозир кўрасан
 Сендан беҳад кучлилигим ва ўзингнинг заифалигинг!»
- Шундай дея сўл қўли-ла маъбуданинг билакларидаан
 Упилаб туриб, ўнг қўли-ла юлқиб олди эгри камонин,
495. Сўнг истеҳзо ила савай кетди унн шу камон билан:
 У калтакка чап бермоқ-чун юзин у ён-бу ён буаркан,
 Талх ўқлари сочилдию юм-юм йиғлаб қочди нарига.
 Қўрқоқ капитар қирғийдан жон сақламоқ-чун қоятошларининг
 Орасига қурган зулмат уясига қочиб киради,—
500. Артемида ҳам зор йиғлаб қоча кетди камонин ташлаб.
 Шунда Хермес — худоларнинг даракчиси деди Летага:
 «О, маъбуда! Сен-ла бугун ва бундан сўнг урушмам зинҳор;
 Душвор эрур чақмоқдор Зевс завжалари ила жанг қилмоқ.
 Гар истасанг, худовандлар даврасида мени енганинг
 505. Тўғрисида мақтаниавер — ўз беназир құдратинг ила».
- Шундай деди; бу пайт Лета ўз қизининг камонини ҳам,
 Сочилган талх ўқларин ҳам қумлоқ ерда тера бошлади.
 Териб бўлиб маҳзун қизи орқасидан кетди Латона.
510. Қизи эса чақмоқдорнинг мис кўшкига чиқди — Олимпига;
 У шашқатор кўз ёш тўкиб падарининг тизига чўқди:
 Этгидаги ҳарир кўйлак елпинарди. Зевс бу қизини
 Ўз бағрига босиб, ундан хуштабассум ила сўради:
 «Қизалогим! Қандай оғир жиноят ё гуноҳ қилдингки,
 Сени бундай густоҳона таҳқирлашган? Ким ўшал боқий!»

Деди Зевсга гулдан ажаб чамбар таққан овмаликаси

«Сенинг завжанг Ҳера, ота, мени қаттиқ ҳақорат қилди, —
Тангриларнинг орасида нифоқ, иизо қўзғовчи Ҳера».

Само аҳли худовандлар шундай сұхбат қуарар әдилар.
Кириб борди ул муқаддас Трояга бу пайт Аполлон.

520. Аргосликлар тақдирга зид ҳолда бугун, шаҳар деворин
Қўлмасалар эди вайрон, деб ташвишда эди бу тангри.
Қолган ҳамма худовандлар қайтиб чиқди яна Олимпга,—
Баъзилари даргазабу баъзилари зафардан мамнун.
Ҳаммалари сарпадарнинг атроғига бориб индилар.

525. Ахилл эса қийратарди мудом жангда оту мардларни.
Худоларнинг қарғишига дучор бўлган азим шаҳарга
Ўт кетганда қуюқ тутун кўтарилилар юксак фазога:
Эл бошига бисёр заҳмат ва мусибат солур бу ёнғин,—
Ёв бошига шундай заҳмат ва мусибат солди Ахиллес.

530. Шоҳ Приам минорада туриб кўрди қаттол Ахиллни;
Троянинг ўғлонлари бу паҳлавон олдига тушиб,
Пароканда қочардилар; ҳеч кас йўлин тўсмасди унинг.
Приам чол ҳўнграб-ҳўнграб ерга тушди ва қопқаларда
Соқчи бўлиб турғанларга фармон берди баланд сас ила:
535. «Дарвозали очиб туринг, токи лашкар кириб бўлгунча:
Іёшинимни қувиб яқин келиб қолди баттол Ахиллес!
Бошимизга тушмасайди фалокат, деб хавотирдаман.
Лек лашкарнииг барি кириб бўлгач шаҳар дарвозасидан,
Сиз қопқани ёпинг дарҳол ва танбаланг тавақаларин!
540. Ул мард босиб кирмасайди, деб қўрқаман Троямизга!»

Соқчилар ҳам дарвозани ланг очдилар танбани суриб.
Рўшполик баҳш этди қопқа кўпчиликка; Феб елиб чиқди
Бу пайт ҳалос этмоқ учун трояликларни оғатдан.

545. Ташибаликдан ҳолсизланган, бошдан-оёқ тўзонга ботган
Қўшин чопиб келар эди тўғри шаҳар қопқаси томон;
Ахиллеснинг қалби мудом талпинаркан зафар қучмоққа,
Ёвни қувиб келар эди кўз очирмай мис найза ила.
Шу қупиёқ юксак қопқа — Троя забт этилар эди,
Гар Аполлон чаққоноёқ Ахиллесга қарши шавкатли
550. Муҳорибни — Айтенорзод Агенорни тезламаганда.
Феб бу марднинг юрагига журъят пуркаб, ўзи шамшодга
Суяндию турди бошин буркаганча қора булаттга,—
У Ўлимпнинг қаттол илкин даф қўлмоқчи эди бу марддан.
Лек Агенор ғоратгарни қўрган ҳамон тўхтади тақса;

555. Унинг қалби ҳаяжондан қаттиқ-қаттиқ тепа бошлади.
Хўрсиандиу саховатли қалби ила кенгашибди шундай:
«Э воҳ! Агар мен бу қаҳҳор Ахиллесдан юрак ҳовувлаб,
Ваҳимага тушган ўзга мардлар каби қоча бошласам,—
У чаққон по менин қувиб, етиб олиб калламни олур!

560. Мабодо, мен водий бўйлаб қочаётган лашкаримизни
Пелей ўғли таъқиб қилаверсин, дея қўйиб берсам ва
Елғиз ўзим Ил даласи бўйлаб, шаҳар бўсағасидан
Ида тоғин чўққисига чиққунимча қочиб борсаму
Мазкур азим тоғнинг қуюқ ўрмонидан паноҳ топсам-чи?
565. Қош қорайгач, у ерда мен зилол сувда покланурмен-да,
Тунги зулмат оғушида Илионга яна қайтурмэн.
Лек қалбимни бундай ўйлар хавотирга солмоқда нечун?
Бордию у мени даштда — овлоқ ерда кўриб қолса-чи?
Кўриб қолиб чаққонёёқ, дарҳол мени қувиб етса-чи?
570. О! Мен унда омоп қолмам шум қисматдан, қаттол ўлимдан!
Бу одамзод бениҳоя қудратлидир одамлар аро!
Бордию мен бўсағада ўзим унинг йўлин тўссам-чи?..
Найза ила шикастласа бўлур ахир унинг жисмип ҳам;
Унинг жони ҳам биттадур, фоний дерлар фонийлар уни,
575. Валекин Зевс ғолибият ва шуҳрат баҳш этган-да унга!»

- Деб у жангга шайландию Ахиллесни қута бошлади;
Жасоратли қалби уни жанг қилмоққа этарди даъват.
Шижоатли қоплон бирдан қуюқ ўрмон ичидан тикка
Овчиларнинг қарпсига чиққанида, чўчимайди ҳам,
580. Қочмайди ҳам този итлар овуллашин эшитганида;
Яраланса ҳамки, ўқ ё найзадан у, тарк этмас жангни
То овчини маҳв этгунча, ёки ўзи маҳв бўлгунча,—
Антегорнинг жасур ўғли Агенор ҳам жанггоҳдан четга
Чиқмасликка аҳд қилди то мард-ла куч синашмагунча.
585. Дўнг қалқони ила тўсиб алп кўксини у шу заҳоти
Ахиллесга найза отиб баланд сас-ла қилди дағдага:
«Сен Ахиллес, саховатли трояликларнинг масканин
Бугун барбод қиласман, деб кўзлаб қўйган бўлсанг ҳам керак?
Йўқ, нодон зот, ҳали кўплар азоб чекур Троя учун!
590. Бу шаҳарда оталару хотинлару фарзандларимиз
Химояси учун ҳали шай турган мард ғидойилар кўп;
Сен мардларнинг марди ҳамда энг диловар жангчи бўлсанг ҳам,
Билки, ўлим топажаксан шу Илион бўсағасида!»

- Деди ва мис найзасини улоқтириди силкитиб туриб,
595. Найза зое кетмай, бориб тегди марднинг тизидан пастга;
Жараглади оёғига таққан янги қалай пойбанди;
Лек оғаткаш бу мис найза теша олмай Ахилл пойбандин,
Чатнаб кетди; уни тапгри армуғони қайтарган эди.
Сўнг Ахиллес таңгримонанд Агенорга отди найзасин;
600. Лек Аполлон унинг зафар қучишига бермади имкон;
Агенорни ўғирлаб у, қуюқ зулмат ила чулғади.
Имкон берди хавфли жангдан эсон-омон четланишига;
У макр ила Ахиллеснинг эътиборин олди ағёрдан;

- Кумушкамон тангри кириб Агепорнииг қиёфасига
605. Ахиллеснинг кўз олдида турди ва у қува бошлади. —
Буғдоизорни тикка кесиб сал олдинда олиб кетётган
Аполонни Пелейзода геран Ксанф томон қуваркан
(Феб пайранг-ла унинг чаққоноёқлигин қўнглига солиб,
Чалғитарди албат етиб олишига умидвор қилиб),
610. Гала-гала бўлиб жангдан қочаётган трояниклар
Трояга етди шодон; тўлди шаҳар қочоқлар ила;
Ҳамма кирди, ҳеч ким журъат этолмади бу дарвозадан
Ташқарида қолганларни кутмоққа ва муҳориблардан
Ким жон сақлаб, кимлар ҳалок бўлгапини аниқламоққа;
615. Чаққонлиги туфайли жон сақлаганлар қувониб қалбани
Ўзларини дарвозага урдилар нақ кучли долғадек.

ЙИГИРМА ИККИНЧИ ҚҰШИҚ

ХЕКТОРНИНГ ҰЛДИРИЛИШИ

Хүрккан кийик галасидек шаҳар кирган трояликлар
Дағ-дағ титраб сұянғанча азим девор кунгурасига
Терларини қотирап ва чанқоқларин қондирардилар;
Лек ахейлар тик бостириб келардилар девор пойига.

5. Елғиз Хектор бу пайт Аскей минораси рўбарўсида,
Кенг далада машъум қисмат домида донг қотиб турарди.
Шу қоқ деди соҳиб құвва Ахиллесга тангри Аполлон:
«О, Пелейзод, фоний банда, нечун мени — боқий тангрини
Құвмоқдасан, ёхуд чаққон пойларингдан умидвормисан?»
10. Е ҳали ҳам сезмадингми маъбулдигим — ғазабланурсан?
Парво қилмай қўйдинг ҳатто Троянинг лашкарига ҳам;
У шаҳарга кириб олди; лек сен бунда изғиб юрибсан.
Чекин; ҳалок этолмайсан, мен — боқийман — ўлмайман асло».

Ахиллес ҳам ғазабланиб Фебга бундай жавоб айлади:

15. «Лақиллатдинг мени сен, эй фосиқлиқда бекіёс тангри!
Мени четта chalғитдинг сен! Иўқса ёвнинг яна қўпини
Ер тишлатган бўлардим то дарвозадан кириб улгурмай!
Маҳрум этдинг мени шондан; Троянинг ўғлонларини
Осонгина халос этдинг, қўрқмай асло интиқомдан сен...»
20. Бўлгандайди иложим, мен олар эдим интиқом сендан?»

Пойгаларда доим ютиб соврин олган, жангаробага
Қўшилган ел қаби учқур отнинг тегмас ерга туёғи,—
Ахиллеснинг оёқлари ҳам шундай тез югурап эди.

- Уни аввал қўриб қолди минорада турган Приам;
25. У қуюндеқ келар эди совутлари юлдуздек чақнаб;
Бундай юлдуз куз фаслида чўғдек порлаб чиқар самог
Ва чарақлар сиё тунда мисли ойдек юлдузлар ичра,
Аммо уни шум аломат даракчиси деб ҳисобларлар
(Орионнинг ити* дея ном қўйгандир унга одамлар);
 30. Баҳтиқаро бандаларга ёвуз безгак уфуради у,—
Ахиллеснинг мис совути ҳам порларди шу юлдузмисол.
Приам эса нола чекиб мушт урарди оппоқ бошига,
Қўлларини кўкка чўзиб, аччиқ-аччиқ қўз ёш тўкаркан,

35. Ёлборарди ўғлонига; vale Ҳектор қопқа олдида
Жим турарди Ахиллес-ла жанг қыммоқлик иштиёқида.
Нуроний чол мунгли сас-ла чўзиб илкин деди ўғлига:
«Суюк ўғлим Ҳектор, тингла! Жангда ёлғиз рӯбарӯ келма
Бу одамга, зеро, Пелей ўғли сени маҳв айлагай бот:
Құдратлироқ эрур сендан бу азамат майдони ҳарбда!
40. У малъунни тангрилар ҳам мен сингари севишгандайди,
Аллақачон итлар торож қилур әди унинг жасадип!
Ана унда оғир дардан тамом ғориғ бўларди қалбим!
Жудо қилди мени у кўп ёш ва жасур ўғлонларимдан —
Ё маҳв этиб, ёхуд олис оролларга қул қилиб сотиб!
45. Бугун ҳам у жудо қилди Ликаон ва Полидоримдан;
Завжаларим маликаси Лаофоя туққан бу икки
Ўғлонимни кўрмаяпман шаҳар қочиб кирган эл ичра.
О! Гар тирик бўлса улар — асирдалар, — аргосликлардан
Албат сотиб олурмиз мис ва олтинга; бизда кўп улар;
50. Нуроний Алт ўз қизи-чун кўп хазина берганди менга.
Агар нобуд бўлиб, Аид масканига кўчган бўлсалар,
Ул мардларни қора кунда туққан шўрлик онаизорнинг
Ҳамда менинг шўрим қуур ғоят оғир бу жудоликдан!
Лек Троя халқи учун бу унчалик оғир дард әмас;
55. Ахиллеснинг зарбасидан, ўғлим, омон қолсанг бас менга.
Азиз Ҳектор, биз билан бўл! Илионга кир, шундагина
Шаҳримизнинг жами аҳлини қутқаргайсан маҳв бўлишдан.
Ахиллга ҳам бермагайсан имкон зафар қозонмоғига
Ва ўзинг ҳам соғ қолурсан жудо бўлмай ширин жонингдан!
60. О! Раҳм қил баҳтиқаро падарингта — жоп чиқар чоғда
Зевс азобга солур мени кўз олдимда намоён қилиб
Дунёдаги жами мудҳиш оғатларни — токи тирикман;
Ўғилларим ҳалок бўлур, чўри қилиб олиб кетурлар
Қизларимни, Пергамдаги хонадонлар вайрон қилинур.
65. Яна маъсум гўдакларни ерга топтаб ўлдирурлар ҳам,
Шум данайлар судрагайлар асирикка келинчакларни..
Шулар барин кўрсатур Зевс менга ҳали... Кўргилик экан!
Ва ниҳоят, бирон қаттол ёв уйимнинг бўсағасида
Юрагимни тешиб, жоним вужудимдан сугуриб олгай;
70. Мен мудом ўз дастурхоним неъмати-ла боққан итларим
Шунда менинг қоним ичиб, останага маҳзун дил ила
Бош қўюрлар тилка-пора бўлган жисмим теварагида!
«О! Жанггоҳда ҳалок бўлган ҳар ёш йигит қандай алғозда
Ётса ҳамки, айб эмасдир бирон ери очилиб қолса!
75. Vale ҳалок бўлган бирон мўйсағиднинг, қонхўр кўшпаклар
Иягини, бошини у уятини кемирса магар,—
Бундан ортиқ аччиқ қисмат бўлмагай ҳеч бандалар учун!»

Оҳ урди чол ва тутамлаб юла кетди оппоқ сочини,

- Лекип ўғли Ҳекторни ҳеч ўз аҳдидаш қайтаролмади.
80. Шунда унинг онаси ҳам бир томонда йиглади полон;
У ёқасин чок қилди-ю, қўли билан оппоқ сийнасин
Кўрсатганича, шундай деди ўз ўғлига кўз ёш аралаш:
«Раҳм қилгил, ўғлим, шўрлик онаингга, шу сийнам ҳурмати!
Мурғак гўдак чоғларигда оқ сут бериб аллалаганим
85. Рост бўлса гар, азиз ўғлим, шуни эслаб тингла қаломим:
Қаттол эрининг қаршисида турма ёлғиз, тез қўргонга кир!
Ул ғазабнок гар маҳв этса сени, ўғлим, нуридийдамни,
Насиб этгай на менга ва па хотицинг Андромахага
Бошинг узра аза тутиб кўз ёш қилмоқ; зеро, жисмингни
90. Конхўр итлар гажигайлар мирмидонлар қароргоҳида!»

Ота билан она шундай ўқсиб йиглаб ёлборардилар,
Лек уларга азиз ўғлон бу сафар ҳам осмади қулок;
Жим кутарди у тик босиб келётган мард Пелейзодани.
Заққум гиёҳ еб, вужуди ғазаб ила тўлган аждаҳо

95. Тоғдаги бир ғор оғзида гажак бўлиб тўлганар экап,
Кўзидан ўт сочиб ҳар ёп аланглайди, ов ахтаради,—
Ҳектор ҳам дўнг қалқонини тираб қўйиб девор пойига
Худди шундай мардонавор туарар эди рақибин кутиб,
Ниҳоят у шундай деди ўз-ўзига, маъюс хўрсиниб:

100. «Жангдан қочиб мени шаҳарга кирсан агар, исподга қолгум!
Элдан бурун Полидамас таъна тошин отур бошимга;
Ки у кеча тунда таклиф қилган эди бутун лашкарни
Илионга қайтармоқни,— жапгда кўргач Ахиллни яна.
Унга қулоқ осмагандим, қулоқ оссан яхши бўларкан!

105. Шу бемулоҳазалигим нобуд қилди бугун ҳалқими.
Троялик эрқаклар ва аёллардан уятга қолдим!
Илионлик энг олчоқ кас бир кун шундай дейиши мумкин:
— Ҳектор ҳалқни нобуд қилди ўз кучига ишониб ортиқ!—
Демакки, минг карра афзал Пелей ўғлин маҳв этиб жангда,

110. Голиб қайтмоқ, ё муқаддас Троянинг бўсағасида
Ҳалок бўлмоқ ул диловар ила бугун жанг қилиб кескин!
Ё эҳтимол... бу пурафшон қалқонимни ва дубулғамни
Ечиб қўйиб, мис найзамни эса тираб деворга ҳозир,
Ўзим пешвоз борсаммикин Пелейзода истиқболига?

115. Агар унга Елепани, унга қўшиб Парис кемада
Илионга олиб келган — бу ихтилоф ибтидосини —
Бойликларни қайтаришга сўз берсам-чи битта қолдирмай?
Айни пайтда, бу муқаддас Трояда мавжуд жамики
Хазинани йиғиштириб данайларга бўлиб берсам-чи?

120. Ва ниҳоят, онт ичирсан троялик оқсоқолларга:
Ҳеч нимани яширмасдан, шаҳардаги жами бойликли
Йиғиб келиб ёвга бермоқ борасида?.. Қандай бўларкин?
Тавба! Нелар хаёлимга келур? Йўқ, йўқ, ёлбормам унга!

Пелейзода менга раҳм қилмайдиям, мепсимайдиям;

125. Аксинча, гар қуоролимни ерга қўйсам, у ҳужум қилиб,
Шу ондаёқ ожизани маҳв этгандек ўлдиур мени.

Йўқ, йўқ, эпди висол топган йигит билан қизча сингари
Гапни эман ёки тошдан бошламоқлик* қўл келмас бизга;

130. Биз, яхшиси, жанг қиласиз! Шунда шоҳид бўламиз, Зевснинг
Иккимиёдан кимга ато этганига ғолибиятни!»

Шундай ўйга толганди у; Ареј каби мудҳиш Ахиллес

Яқин келди жанггоҳ узра дубулғасин ўтдек порлатиб;

Ўнг елкага кўтарганди шумтол бандли ота найзасин;

135. Эгнидаги совутлари порлар эди кўз қамаштириб,
Нақ ўт олган алангадек, бош кўтариб чиқаётган қўёшдек ёхуд.
Ҳектор кўриб кўрқиб кетди; туролмади Ахиллни кутиб;
Қочди Аскей қопқасида, юрагини ҳовучлаганча.

Умид боғлаб пойларига, қува кетди уни Ахиллес,

140. Қушлар ичра энг чақони тор лочини гайри тасаввур
Тезлик билап учиб, кўрқоқ кабутарнииг пайига тушар:
Шўрлик унга чап берар, лек лочин унинг ортидан қолмас
Ва аксар пайт қийқирганча ҳамла қилиб ўлжани тутар, —
Ахиллес ҳам мисли қуюн қувар эди Ҳектор ортидан,

145. У «оёғиг қўлга олиб» қочар эди девор ёқалаб.
Улар жадал бир тепадан ва бир анжир ёнидан ўтиб,
Арава йўл бўйлаб шаҳар деворидан узоқлашдилаар
Ва етдилар зилол суви қайнаб тургап икки булоққа,
Ки сертўлқин Аскамандр сарчашмаси эди бу сувлар.

150. Бир чашмадан ғоят қайпоқ сув оқарди ва унинг устин
Муттасил буғ буркаганди, гулхан узра қалқап тутундек;
Иккинчисин суви ҳатто саратопнииг ўртасида ҳам
Мисли дўл ё паға-паға ёққап қордек муз ва ях эди.

Шу булоқлар яқинида силлиқ тошлар билан ўралган

155. Икки нажиб ҳовуз бўлиб, бир замонлар, тинчлик даврида
Троялик хотиплар ва дилбар қизлар бу ҳовузларда
Кир ювгани келардилар — аргосликлар келмасдан олдин.
Қочётган ҳам, қувётган ҳам елиб ўтди шу ҳовузлардан.

160. Лек бу пойга, пойгачилар оддий музди: қурбонлик буқа
Ёки унинг терисини олиш учун бошланмаганди;
Йўқ, Ҳекторнинг жони учун бошланганди бу мусобақа.

- Марҳум эрнинг руҳини шод этмоқ учун уюштирилган
Пойгаларда чавандозлар подир соврин: навниҳол қиз ё¹
Сепояга эришмоқ-чун кенг даврани уч маротаба
Елдек чопиб чиққанидек қуюн янглиғ учқур отларда,—
Бу мардлар ҳам уч маротаба чопиб чиқди буюк Троя

- Атрофини. Худовандлар кузатарди улар пойгасин.
Деди шунда боқийлару фонийларнинг сарнадари Зевс:
170. «Э воҳ! Менга азиз бўлган паҳлавонни қувганларини
Кўрдиму мен оғир андуҳ қамраб олди юрак-бағримни!
Покдил Ҳектор менга атаб буқаларнинг семиз сонини
Кўп марота ёндирганди Пергамда ва юксак Идада:
Бугун эса елдек чопқир ва гораттар Ахилл Ҳекторни
175. Тирқириати қувламоқда Троянинг бўсағасида.
Ё тангрилар, дилдан пухта ўйлаб кўринг, маслаҳат беринг:
Сақлаймизми Ҳекторни биз шум ўлимдан, ё Пелейзоднинг
Бу сафар ул диловарни енгишига йўл қўямизми?»
- Шаҳло кўзли қиз Паллада жавоб қилди шу заҳот Зевсга:
180. «Булутқувар, чақмоқотар ота! Нелар деюрсан асти?
Тугилганда қисматига ҳалок бўлмоқ битиб қўйилган
Бир бандани шум ўлимдан буткул ҳалос этмоқчимисан?
Ихтиёринг, лекин сенга қўшилмагай аксар маъбуллар!»
- Булутқувар Зевс қизига шу заҳоти айлади жавоб:
185. «О, Афина, эрка қизим, қўрқма асло! Жиддиймас гапим.
• Сенга бўлган марҳаматим ҳади йўқдир, азиза қизим.
Юрагингда не ниятинг бўлса бажар, пайсалга солмай».
- Деди Зевс ва Афишанинг жўшқин қалбин жўштириди яна;
Юксак Олимп чўққисидан у қуюндеқ учди заминга.
190. Ахилл эса қувар әди мард Ҳекторни мудом бетўхтов.
Този кийик боласини ҳайдаб чиқиб ғордан — инидан,
Қува бошлар чакалакзор ва жарликлар оша торма-тоғ:
Ҳаттоки у бирон бута панасига беркинганда ҳам,
Унинг иси ва изидан қува-қува тутгай ниҳоят,—
195. Ахиллесдан қочолмади кийик каби Приамзода ҳам.
Ҳар гал қопқа сарҳадидан ўтётганда Ҳектор сарбаланд
Минорага ўзин урмоқ бўлар әди. Трояниклар
Уни шунда ҳифз қилган бўлардилар деворда туриб
Лек ҳар сафар чаққон Ахилл нажот йўлин тўсиб, Ҳекторни
200. Четга қувар, ўзи эса югуради девор ёқалаб.
Туш қўрганди одам қувган одамига етолмагандек,
Бири қочиб кетолмай ҳеч, бири қувиб етолмагандек, —
Ҳектор қочиб кетолмасди. Ахилл қувиб етолмас әди.
Ҳектор бу гал машъум қисмат ва ўлимдан қочолмасди ҳам,
205. Гар Аполлон сўнгги марта унга мадад бермаганида;
У Ҳекторнинг билагига куч, пойига гайрат баҳш этди.
Пелейзода лашкарига боши билан ишора қилиб,
Фармон берди Приамзода устига ўқ ёғдирмасликни,
Ки Ҳекторни ўзи енгиб, ёлғиз ўзи шон қучмоқчиди.
210. Тўртиччи бор етганида улар Ксанф сарчашмасига,

- Чақмоқдор Зевс олиб олтин тарозуни, қўш палласига
Мангу уйқу бахи этувчи икки ўлим қуръасин қўйди:
Битта қуръа Ахиллники, иккичиси Ҳекторникийди.
Тарозуни кўтарди Зевс; оғир кетиб Ҳектор шалласи,
215. Тортди уни Аид сари; Феб ўзини олди чеккага.
Чашми тобон Афинея келиб Пелей ўғли қошига,
Унга шундай дабдабали сўзлар ила таважжуҳ қилди:
«О, тангрилар арзандаси, саховатли Ахиллес, бугун
Буюк зафар элтажакмиз миридиоплар қароргоҳига:
220. Жангга тўймас Ҳекторни биз бугун албат ғориб этгаймиз.
Ўйлайманки, энди ул мард биздан қочиб қутулолмайди,
Паногоҳи кумушкамон Феб — Аполлон қанча тер тўкиб
Елбормасин, қодир падар чақмоқдорнинг пойига ётиб.
Сен, Пелейон, дамингни ол; Приамзодни ўзим қошингга
225. Бошлаб келиб, уни сен-ла жанг қилмоққа даъват этаман».
- Шундай деди Зевспинг қизи; Пелейзода ҳам рози бўлди
Ва мис тиғли улкан обдор наизасига таянди аста.
Афина ҳам елдек учиб етиб олди Приамзодага.
Тўхтаб унинг қаршисида Деифобнинг қиёфасида,
230. Маккорона сўзлар айтди овозин ҳам ўзгартирганча:
«О, эъзоэли оғам! Сени Ахиллес кўп қийнаб қўйибди
Азим шаҳар Троянинг атрофида бетўхтов қувиб.
Кел, шу ерда тўхтайлиги кутайлик биз мардни мардона!»
- Қодир оға — дубулғаси обдор Ҳектор жавоб айлади:
235. «О, Деифоб! Сен азалдан энг суюкли иним бўлгансан
Ҳекуба ва Приамдан дунё келган ўғиллар ичра;
Энди эса сенга бўлган меҳрим яна бўлди зиёда;
Зероки, сен мени даштда ёлғиз қўриб, ёрдам бергани
Чиқиб келдинг, лек бошқалар ўтирипти қўрғонда лоқайд».
- Яна унга жавоб қилди чақмоқкорнинг шаҳло қўз қизи:
Ҳектор, менинг пойим қучиб ёлбордилар отам ва онам;
«Бизни ташлаб кетма», дея ёронлар ҳам қилди илтижо;
Шу даража олдиришган юракларин уларнинг бари.
Аммо қалбим сени қўмсаб, ундайверди истиқболингга.
240. Кел, иккимиз дадил туриб, оташин жанг қилайлик бунда:
Найзаларни аямайлик: қани, Ахилл биз иккимизни
Ҳалок этиб, кемасига қонли силоҳ-совутимизни
Элтармикин, ё сен уни найзанг-ла маҳв этармикансан!»
- Шундай найранг сўзлар билан Ҳекторни у бошлади олга.
250. Икки ботир келиб турди бир-бирипнинг рўбарўсига.
Ахиллесга аввал обдор дубулғали Ҳектор гап қотди:
«Пелейзода, энди ортиқ олиб қочмам сендан ўзимни!
Мен ҳамлангдан қочиб, уч бор Троянинг гир атрофини

- Елиб чиқдим: лекин энди қалбим мени даъват этмоқда
255. Сен ила жанг қилмоқликка; ё ўламан, ё ўлдираман!
- Тангриларни шоҳидликка чақирайлик; яхши гувоҳдир
- Улар бари, шартимизга холисона амал қилурлар:
- Башарти Зевс иродаси ила сендан устун чиқсаму
- Қуролим-ла жонинг олсан, жасадингни таҳқириламайман;
260. Фақат ажаб совутингни ечиб олиб, миридонларга
- Қайтиб бергум жасадингни; сен ҳам амал қилгил шу шартга».
- Чаққоноёқ Ахилл унга ўқрайганча бақириб берди:
- «О, сен манғур ағёр Ҳектор, менга таклиф қилма шартингни!
- Шер ва одам орасида бўлмаган ва бўлмас иттифоқ;
265. Ҳеч қачоп қўй бўри билан дўст ва тотув яшай олмагай;
- Улар мудом бир-бирига қарши ғаддор ғаним эрурлар,—
- Худди шундай, иккимизнинг ўртамиизда ҳеч қандай меҳр
- Еки битим зоҳир бўлмас, то биттамиз жондан айрилиб,
- Ўз қони-ла қаҳҳор Ареј чанғони қондирмагунача!
270. «О, диловар, ишга сол ҳарб санъатингни! Зероки, бугун
- Сен энг моҳир найзаапдоz ва мард жангчи бўлмоғинг керак!
- Қочмоққа ҳеч имконинг йўқ; тезда менинг мис найзам ила
- Афина маҳв этгай сени; ана шунда бирварақайга
- Жанггоҳда сен ҳалок қилган дўстларимнинг хунин олгайман!»
275. Деди у ва чўнг найзасин қулочкашлаб туриб итқитди.
- Дубулғали обдор Ҳектор буни кўриб чап бериб қолди;
- У энгашди, тепасидан учган найза санчилди ерга;
- Лек Паллада троялик мард Ҳекторга кўринмай туриб,
- Уни ердан суғурдию Ахиллесга тутқазди яна.
280. Ҳектор баланд овоз билан патъра қилди Пелеj ўглига:
- «Зарбағ бекор кетди, қаттол! Сен маъбудваш, эшитмагансан
- Қисматимни тангри Зевсдан, гарчи, шундай деган бўлсанг ҳам;
- Шунчаки, сен макр ила қуруқ вайсаб, мени — Ҳекторни
285. Кўрқитмоқчи, жасоратим ва қудратим қирқмоқ бўлгансан,
- Йўқ, қочмам мен; найзангни сен курагимга санчолмагайсан,
- Мард бўлсанг, тик кўксимга санҷ тангри хоҳиши билдиrsa магар.
- Илло менинг найзамдан ҳам эҳтиёт бўл! О, кошки эди
- Унинг ўткир тифин сенинг алп тўшингга ботира қолсам!
- Илионли ўёлонлар-чун бу қонли жанг енгил кўчарди,
290. Гар сени мен маҳв этолсан — сени; халқнинг машъум оғатин!»
- Деди у ва, чўнг найзасин қулочкашлаб туриб итқитди,
- Бориб тегди найза Ахилл қалқонининг қоқ ўртасига;
- Вале найза урилдиу чатнаб қайтди ортга қалқондан.
- Ҳектор кўриб хафа бўлди найзасининг зое кетганин;
295. Эсанкираб қолганди у; ўзга найза йўқ әди қўлда.
- Шунда янгроқ овоз билан инисини ёрдамга чорлаб,
- Найза талаб қилди; аммо ғойиб бўлган әди Деифоб.

- Буни Ҳектор ўз қалби-ла ҳис этдию деди ўзига:
 «Не надомат! Менга ўлим йўлламоқда боқий таңгрилар!
300. Жасур иним Денфобин менга қўлдош деб ўйлагандим;
 Илионда ўтирур у; лақилатди мени Паллада.
 Енбошимда турур Ўлим! Қочолмайман энди мен ундан!
 Йўқдир пажот! Шубҳасизки, авваллари пуштиноҳим,
 Халоскорим бўлган Зевс ва Зевс ўғлони таңгри Аполлон
305. Шундай ҳукм чиқарганилар; мана, чиқди қисматим ҳукми!
 Лек бекорга ўлмам, хоки туроб бўлмам шуҳрат қозонмай;
 Бир жасорат кўрсатайки, авлодларга етсин довругим!»
- Шундай деб, у чап ёнига осилган чўнг ғилофдан улкан,
 Ниҳоятда ўткир, залвар шамширини сугурди жаҳд-ла;
310. Булутлардан ҳам баландда учиб юриб, тўсатдан ерда
 Бир қуёп ё қўзичоқни кўриб қолган очофат бургут
 Шўнгигандек бирдан пастга,— мард Ҳектор ҳам бутун кучини
 Йигиб, бирдан олға юрди силкиганча қаттол шамширин.
- Ахиллес ҳам ҳамла қўлди бутун қалби тўлиб ғазабга;
315. У муҳташам ва сербезак қалқони-ла тўси迪 қўксини;
 Тебранарди бошидаги тўрт қатлами чўнг дубулғаси,
 Бу дубулға чўқисига — тарогига Ҳефест қўли-ла,
 Қўндирилган олтин раниги бир тутам ёл елпинар эди.
- Зулмат тунда юлдузларниг орасида чўлпон юлдузи
320. Қандай гўзал шуъла сочиб порлаб турса кечки шафақдек,—
 Ахиллеснинг фоят ажиб найзаси ҳам порларди шундай;
 Ўнг қўлига ушлаб уни Приамзоднинг жонин олмоққа
 Чоғланаркан, ахтарарди рақибияниг қалтис ерини.
 Лек Ҳекторнинг бутун жисми, Патроклни ўлдирганида
325. Ечиб олган ҳашаматли мис совут-ла тўслигани эди.
 Фақат унинг ўмровидан сал юқори — ҳалқумигина
 Очиқ қолган эдики, шу эди ёлғиз заиф томони;
 Ела келиб пайза санчди Ахилл унинг шу ҳалқумига;
 Мард Ҳекторнинг оппоқ бўйни тешиб ўтди ажалкаш наиза,
330. Фақат узиб юбормади буткул унинг кекирдагини,
 То ўлими олдидан у айта олсии икки оғиз сўз;
 У заминга «гурс» қулади,— наъра тортди Ахиллес шодон:
 «Патроклни ўлдириб сен ўзинг тирик қолмоқчи эдинг!
- Сен мендан ҳам ҳайиқмадинг, жаиг қиммасдан турган чоғимда,
335. Йўқ, эй подоп таним! Ахей кемалари панасида мен —
 Унинг сендан минг бор кучли қасоскори — мен турган эдим.
 Ҳа, мен сенинг тизинг будким! Ем бўлгайсан иту зоғларга,
 Патроклни эса иззат билап дағн қилур данайлар».
- Дубулғаси обдор Ҳектор деди унга зўр-базёр иҳраб:
340. «Азиз жонинг, ота-опанг ҳаққи, сенинг пойинг қучаман.
 Ёлбораман, отма жисмим мириидоннинг ит, зоғларига;
 Сен оғзингга сикқанича мис ва олтип сўра мен учун;

- Айтганингни юборурлар падарим ва меҳрибон онам;
Жасадимни қайтарсанг бас, токи жами трояниклар
345. Аза тутиб, иззат билан билан жисмимни ўтга қўйсинглар».

Чаққоноёқ шох Ахиллес деди унга хўмрайиб туриб:
«Сен, ит, бекор қучма пойим, тилга олма отам-онамни!
Қулоқ оссам ғазабимга, ўзим гўштинг еган бўлардим.
Сени тилка-пора қилиб, — бизга шунча бадкорлик қилдинг?
350. Йўқ, ҳеч бир кас жасадингни кемирётган итни ҳайдамас!
Агар менга ўн, йигирма марта ортиқ бебаҳо туҳфа
Олиб келиб, яна шунча бойлик ваъда қилишганда ҳам,
Шоҳ Приам вазнингга тенг олтин тортиб берганида ҳам,
Ҳекуба ўз туққан ўғлини кўролмайди ўлим тўшакда,
355. Бошинг узра тўйиб-тўйиб йиғолмайди онаизоринг;
Жасадингни қузғунлару итлар талон-тарож қилгайлар!»

- Дубулғаси обдор Ҳектор деди унга жон берар экан:
«Сезган эдим илтижомни инобатга олмаслигингни:
Кимлигингни билар эдим; тошдан экан юрагиг сенинг.
360. Шошма ҳали, сен нечоғлик иқтидорли бўлма, барибир.
Парис ила чўпг мерган Феб сени Аскей дарвозасида
Маҳв өтганда, мен тангрилар қаҳри бўлиб зоҳир бўлгайман!»

Ҳектор шундай дедиую шум ўлим юмди унинг кўзини;
Жисмини тарқ этиб руҳи, аста тушар экан Аидга,
365. Зорланди куч ва ёшлигин тортиб олган талх қисматидан.

Пелейзода яна хитоб қилди шунда ўлик жасадга:
«Сен ўлавер! Ўз муқаррар ўлимимни мен адл туриб
Кутиб олгум, чақмоқдор Зевс ва тангрилар раво кўрган он!»

- Шундай дея тортиб олди у жасаддан қаттол наизани
370. Ва бир четга отиб уни, мард Ҳекторнинг қопли совутин
Еча кетди. Ўзга ахей мардлари ҳам келдилар елиб.
Хамма ҳайрат билан боқар паҳлавоннинг бўйи-бастию
Жамолига ва санчарди бир-бир келиб уига пайзасин.
Баъзи эрлар бир-бирига юзланишиб шундай дердилар:
375. «Қара, Ҳектор кемаларга ўт қўймоқчи бўлган чоғига
Қараганда, анча мўмин ва мулоийм бўлиб қоптими?»

Кўплар шундай дер эдилар, яқинлашиб тиф санчарканлар.
Лекин бу шайт Пелейзода ечинтириб бўлиб жасадни,
Ахейларнинг даврасида шундай баландпарвоз нутқ айтди:
380. «О, ёронлар, мард ахейлар, о, Арейнинг жасур лашкари!
Бир ўзи ўз лашкаридан кўп ёвузлик қилган бу әрни
Маҳв этишга ноил қилди охир мени боқий тангрилар.
Энди ҳужум қилгаймиз биз метинdevор азим шаҳарга;
Ҳужум қилиб, унинг аҳлини ииятини билиб олгаймиз;

385. Энди Ҳектор ўлгандан сўнг, тарк этурми улар қалъани,
 Ёки уни муҳофаза қилурларми саркардасиз ҳам?
 Эвоҳ, нечун бундай хәёл қутқу солур менинг қалбимга?
 Бандаргоҳда дағи әтилмай ётур ҳамон дўстим Патрокл!
 Ҳали тирик эканман мен, юрарканман тириклар аро,
 390. Оёқларим ҳаракатда экан асло унуттам уни!
 Ўлган банда хотирасин йўқотади Аидга тушгач;
 Ҳатто ўшал масканда ҳам унуттам мен содик дўстимни!
 О, ахейлар, келинг энди куйлаганча зафар қўшиғин
 Приамзоднинг жасадини бандаргоҳга судраб борайлик.
 395. Биз мунаvvар зафар қучдик! Ҳалок бўлди илоҳий Ҳектор!
 Троялик мардлар худо деб сиғинган диловар Ҳектор!»

Деб, ношоист бир иш қилди Пелейзода жасадни хўрлаб:
 У Ҳекторнинг товони ва тўпигининг орасидаги
 400. Пайни тешиб, ундан тасма ўтказди-да жанграбага
 Боғлаб қўйди тасма учин; жасад боши судралди ерда;
 Аробага чиқдию у кўз-кўз қилиб подир совутни,
 Қамчи урди отларига: муте отлар елди шамолдек,
 Тўзон турди ер сидириб бораётган жасад ортидан;
 Приамзоднинг бир вақтлар кўп бежирим бўлган боши ҳэм,
 405. Унинг қора соchlари ҳам чаңгга ботди; бу улуг бошии
 Ўз юртида таҳқирларди энди ғаним Зевс ҳоҳиши-ла!
 Ўз дилбандин чаңгга ботиб хор бўлганин кўрган волида
 Юлиб оппоқ соchlарини, бошидаги ўртугин отиб,
 Оҳ урганча ўғлини қўмсаб, аччиқ-аччиқ йиғлай бошлади.
 410. Аччиқ-аччиқ кўз ёш қилди кекса ота; бутун аҳоли
 Аза тутди; оҳу нола босиб кетди бутун шаҳарни.
 Гўё азим Илионни пойидал то чўққисигача,
 У бошдан-бу бошигача ёғғин қамраб олгандай эди!
 415. Ўзин Аскей қопқасига отиб, жангроҳ чиқмоқчи бўлган
 Фамнок чолни зўрга ушлаб турардилар трояликлар.
 Маҳзун подшо ҳар бир эрни номин атаб, оёқларига
 Ийқиларкан, ўқсиб-ўқсиб йиғлар эди илтижо қилиб:
 «Тутманг мени, о, азизлар, қўйинг, чиқай шаҳар ташига!
 Боргум ўзим мирмидоплар кемалари пойига ёлғиз
 420. Ва ёлборгум ул тошбагир, бедиёнат Пелейзодага.
 Оқ соқолим ҳурмати, у шафқат қилар мен қарияя;
 У ҳам инсон, мункиллаган падари бор унинг ҳам мендек;
 Кекса Пелей Трояннинг шўри қилиб ўстирди уни,
 Валекин юз карра менинг — Приамнинг шўри бўлди у!
 425. У не-не ёш ўғилларим хазон қилди муҳорабада!
 Ҳаммаларин ўлгани ҳам бир бўлдию, сарлочинимдан
 Айрилганим ўзи ҳам бир азоб бўлди; бу андуҳ мени
 Гўрга тиққай! О, кошкийди жон берса у шу қўлларимда
 Ҳеч бўлмаса йиғлаб-йиғлаб юрагимиз бўшшатардик биз,—

430. Биз, потавон ота билан баҳтиқаро она иккимиз!»

Ҳўиг-ҳўинг йиғлаб деди подшо; жўр бўлдилар трояниклар
Ҳекуба ҳам хотин-халаж ичра мунгли йиғлай бошлади:

«Нуридийдам, не азобга қолдирдинг мен — баҳтиқарони?

Илионда менинг ёлғиз фахрим эдинг кечаю кундуз,
435. Сен суянган тоги эдинг эркақ, аёл, ёшу қарининг!
Ҳар ерда эл пуштипанаҳ худоваандек хушларди сени:
Сен Троя элин буюк ифтихори эдинг, тойлогим,
Бағримиздан тортиб олди ўлим сендеқ азиз инсонни!»

Лек Ҳекторининг аҳволини билмас эди унинг завжаси;

440. Ҳали ҳеч ким дарвозадан ташқарида, жаңиг майдонида
Унинг ўлиб ётганини айтмаганди югуриб келиб.

У қасрнинг энг чекка бир гўшасида қирмизи мато
Тўқир эди, ажаб турфа гуллардан нақш солиб сатҳига.

Сал олдинроқ амр этганди у сумбулсоҳ жорияларга,

445. Маҳобатли сенояннинг остига ўт қалаб, жаңггоҳдан
Хориб қайтган Приамзодга сув иситмоқ лозимлигипи.
Шўрлик хотин! У Ҳекторни кенг далада Ахилл қўли-ла
Афинея ўлдирганини хаёлига ҳам келтирмасди.

Бирдан фарёд қылган сасни эшилди у минора ёқдан,

450. Вужуди бир сескандиу тушиб кетди қўлдан урчуғи;
Туриб кетиб у ўриидан деди икки жориясига:
«Қани туринг, юринг мен-ла, кўрмоқчиман не бўлганини;
Қайнотамнинг овозини эшигурман; қалбим ҳаприқиб
Чиқмоқ бўлур ўз қинидан; тиззаларим қалтирамоқда!

455. Приамзодлар бошига бир шум фалокат тушмадимикин?..
О! Даф бўлсин хунук хабар! Лек барибири қалбим ларзада...
Ё эҳтимол таангримонанд мард Ҳекторни даштда Ахиллес
Қопқа ёққа йўлини кесиб қувяцкандир якка ўзини?

Тагин эрим жасоратдан бевақт жудо бўлмадимикин?

460. Ботир Ҳектор ҳеч вақт ўзи урмас эди оломон ичра;
Доним олға отиларди, жасоратда бекпёс эди!»

Шундай деб у ўз кўушкидан елиб чиқди ҳаяжон ила
Гўёёки бир менададек: жориялар эргашди унга;

Учиб чиқди минорага, одамларининг орасин ёриб

465. Олға ўтди ва атрофга кўз юргутиб девор бошидан,
Бошдан-оёқ чангга ботган бир жасадни кўрди далада,—
Отлар ахей кемалари томон судраб борарди уни.
Андромаха кўз олдини бирдан қора зулмат буркади;

Бир оҳ уриб ҳушдан кетди у чалқанча йиқилар экан.

470. Бошидаги ҳашаматли боғичлар ҳам, ажаб уқадаи
Жияги бор нафис тўр ҳам, олтин тоқли Афродитанинг
Армуғони — уртуғи ҳам учиб кетди (паҳлавон Ҳектор
Бир вақтлар бисёр қалип эвазига Андромахани

- Этионнинг мақомидан ўз уйига олиб кетганда,
475. Бу бебаҳо уртукни ҳур Афродита түхфа қилганди).
- Қути ўчган, ғам адойи тамом қилган Аңдромаханинг
Атрофида овсиси, қайин сингиллари парвона әди.
- У ҳушига келиб охир чуқур бир тин олдию сўнгра
Аччиқ-аччиқ кўз ёш тўкиб ғарёд чекди аёллар ичра:
480. «Шўрпешона эканман мен, о Ҳекторим! Иккаламиз ҳам
Бадбаҳт бўлиб туғилибмиз: сен — Йриам кошонасида,
Мен — Фивада, Плак тогин ён бағрида, шоҳ Этионнинг
Мақомида; бадбаҳт отам мени — бадбаҳт қизин панаалаб
Катта қилди. О, яхшийди бу кунимдан туғилмаганим!
485. О, шавҳарим, сен Аидга — ер қаърига рихлат этяпсан
Мен бевани ғаму андуҳ оғушига ташлаб тамоман:
- Энди икки бенаводап дунё келган шўрлик ўғлимиз
Етимликтин машақатин тортур мудом! О, энди на сен
Унга ҳомий бўлоласан, на у сенга таянч бўлади!
490. Ҳаттоқи у ахейларининг қирғинидан омои қолса ҳам,
Қолган умри оғир меҳнат, қайфу-ҳасрат билан ўтади;
Бегоналар тортиб олур етимчанинг еру сувини.
Маҳрум бўлур шўрлик етим дўстларидац, бошпанасидап:
Кўзлари нам ва боши хам тентиб юрар болам бечора.
495. Гадо бўлиб отасига дўст бўлганилар уйига борса
Ва гоҳ унинг, гоҳо бунинг этагидан оҳиста тортса,—
Баъзилари раҳм қилиб қадаҳ тутгай етим оғзига,—
Аммо лаби нам бўлар-у, томонига етмас томчи ҳам.
Баъзан уни кўкрагига туртиб ҳайдар ота-опаси
500. Тирик бола остонаядан дилни вайрон қилувчи сўз-ла:
— Тур, йўқол, кет! Падаринг йўқ уйимизда меҳмонлар аро!—
Авваллари отасининг тиззасида ўтириб олиб,
Қўй илиги ва гўштини тўйиб еган Астиапаксим
Ўксисб-ўксисб ийғлаганча бева она қошига келар;
505. Бир вақтлар ўйнаб-ўйнаб чарчаганда, энагасининг
У оромбахш қучоғида, пар тўшакда бамайлихотир
Ширин уйқу оғушида тўйгунича ухларди ётиб.
Аҳволи не кечгай энди бу беладар Астиапаксиниг.—
Шу ном билан атардилар уни доим трояликлар,
510. Зеро, фақат сен қошқани муҳофаза қилгандиш, Ҳектор;
Энди бўлса ёв кемаси этагида, биздан йироқда
Ит ғажиган қин-ялангоч жасадигини қуртлар кемирар!
Ялангочсан! Лек аёллар тўқиб, тиккан нағис ва гўзал
Либосларинг кошонангда гард тегмасдан ётур бесаноқ!
515. Улар барин энди ўтга ташлагайман мен баҳтиқаро!
Даркор әмас сенга улар, қиёлмайсан уларни энди!
Эл олдида ёққум сенинг шарафиилга жами либосиниг!»

Шундай пола қиларди у; жўр бўларди барча хотинлар.

ЙИГИРМА УЧИНЧИ ҚУШИҚ

ПАТРОКЛНИ ДАФН ЭТИШ. ҮЙИНЛАР.

Трояда ҳамма шундай ғам чекарди. Бу пайт ахейлар
Қайтиб бориб Ҳеллеспонтнинг бўйига, ўз кемаларига,
Шу ондаёқ лашкаргоҳининг чор ёғига тентиб кетдилар.

Лек Ахиллес изн бермай ўз лашкария тарқалишига,

5. Шувдай деди ул жанговар паҳлавонлар жамоасида:
«Елдек учқур суворийлар, миридионлар, содик дўстларим!
Чиқармаймиз зарангтуёқ отларни жангаробалардан;
Биз ҳозир от, аробада Патроклнинг қопига бориб,
Аза тутиб иззатлаймиз марҳум руҳин муносиб тарзда.
10. Аччиқ-аччиқ йиғлаб, таскин бергандан сўнг ўз қалбимизга,
Ўшал ерда отларга дам бериб, кечлик қиласиз бирга».

Деб йиғини бошлади у; бутун лашкар жўр бўлди унга.
Айландилар тулпорларда йиғлаб жасад атрофин уч бор
Миридионлар; юмшатгаанди улар дилин она Фетида.

15. Кўз ёшидан кенг қўмлоқ ҳам, совутлар ҳам жиққа ҳўл бўлди:
Лашкар шундай аза тутди ўз қудратли саркардасига.
Шоҳ Ахиллес бошлиб берди аччиқ-аччиқ йиғлаб азани
Жонсиз дўстин кўкрагига қўйганича кучли қўлларин:
«Суюн, о, мард Мепетийзод, бўлсанг ҳамки Аид уйида!
20. Сен учун не қўлмоққа оит ичган бўлсан — барин бажаргум;
Ҳекторни мен судраб келдим, итларга ем бўлмоғи аён;
Сенинг қасдинг олиб, дағн гулханингнинг ёнида ҳали
Ўн иккита троялик азаматнинг бошин оламан!»

У Ҳекторни ҳақоратлаб, бир ишоист ишга қўл урди:

25. Тупроққа юзтубан отди — Потроклнинг пойи остига.
Бу пайт ечиб миридионлар ўз сержило зирҳларини,
Зарангтуёқ отларин ҳам чиқардилар аробалардан;
Кейин ҳамма Пелеізода кемасининг жойига инди;
Маъракаош бермоқчилиди Ахилл марҳум дўстин хотирлаб.
30. Семиз-семиз буқачалар бўкириарди бўғизланаркан,
Сон-саноқсиз қўй-эчкилар матърашарди қассоб қўлида;
Сўйлоқ тиши оқ, бўрдоқи чўққачалар ҳам сўйилди бисёр,
Кабоб қила бошладилар ҳамма гўштни оловга қўйиб;
Қурбонгоҳда қон дарёдек, мисли селдек оқди дамо-дам,

35. Бу пайт ахей сардорлари аза тутган шоҳ Ахиллесни
Зўрға гапга унатишиб бош саркарда истиқболига
Бошлидилар. Агамемнон Ахиллеснинг ахволин кўриб,
Чанг ва қондан балки форир бўлмоқ истар, деган мақсадда,
Чодирига ташриф қилган жарчиларга амр этди дарҳол
40. Ўтга улкан мис сепоя қўймоқни ва сув иситмоқни.
Лек Ахиллес қасам ичиб, ювинмоқдан бош тортди мутлақ:
«Йўқ, Зевс ҳаққи, энг улуғвор ва энг қодир худованд ҳаққи!
То дўстимнинг жасадини ёндириб дағн этмагунимча.
То сочимни кесмагунча,* бир томчи ҳам сув қуёлмайман
45. Ўз бошимдан! То тириклар орасида зоҳир эканман,
Ўзга бундай аламли дард банд этолмас менинг қалбимни!
Ҳай, на чора, тезроқ бориб бошлайлик талх ва бад базмни.
Сен, о мардлар ҳукмдори Агамемнон, амр эт лашкарга,
Мудҳиш Аид мақомига рихлат этган Патрокл учун
50. Эрта тоңгдан тоққа чиқиб дараҳт кесиб олиб келсинлар
Ва соҳилга уйиб уни гулхан учун шайлаб қўйсиналар.
Токи тезроқ кўз олдимдан ниҳон этсики Менетийзодни
Ланг Ҳефестнинг қудсий ўти; тезроқ лашкар киришсин ишга».

Шундай деди диқкат билан тинглаб уни, рози бўлди эл.

55. Шу ердәёқ ҳамма кечлик тановулга ўтириди бирдай;
Хўп мириқиб овқатланди ҳамма, ҳеч ким камситилмади;
Овқат еб ва шароб ичиб қориплари тўйғандан кейин,
Ҳамма бир-бир тарқалди ўз чодирига ором олгани.

Фақат Ахилл мирамонлар даврасида, беором денгиз

60. Соҳилида, бўтана сув этагида, кенг майсазорда
Аччиқ-аччиқ нола чекиб, кўксин захга бериб ётарди.
Шу чоқ уни, одамларнинг юрагига таскин берувчи
Ширип уйқу элитди тез; Троянинг теварагида
Мард Ҳекторни қува-қува толиққанди оёқ-қўллари.
65. Патроклиниг рухи пайдо бўлди шу чоқ Ахилл хобида,
Бўйи-басти ва қўзлари жуда ўҳшар әди марҳумга;
Либоси ҳам, овози ҳам ўша-ўша, қуийиб қўйгацдай.
Арвоҳ Ахилл боши узра туриб, шундай гапирди унга:
«О, Ахиллес, ухлаяпсан! Наҳот мени унуган бўлсанг?
70. Бундай лоқайд қарамасдинг менга зинҳор, тириклигимда!
Дағн эт тезроқ, мен ҳам кираӣ даргоҳига тангри Аиднинг!
Қувмоқдалар рух, арвоҳлар мени унинг дарвозасидан,
Бермаялти улар имкон дарё кечиб ўтишимга ҳам.
Мен бесамар кезмоқдаман тангри Аид остонасида.*
75. Илкингни бер, юрагим ғаш; бошқа қайтиб келмайман асло
Тангри Аид мақомидан, мепи ўтда ёқзанингдан сўнг!
Бир вақтлар мирамонли дўстлардан биз овлоққа ўтиб

- Кенгашардик; энди сира қайтмас ундаи ширин паллалар;
Манглайимга битмиш манфур қисмат менинг жонимни олди.
80. Бу шум қисмат сенга ҳам, о Пелейзода, шу Троянинг
Қарписида хоки туроб бўлмоғингни каромат қилган!
Сенга яна бир сўз айтгум, қулоқ осиб амал қил унга:
Дафи этишин менинг хоким ила сенинг хокингни бирга;
Иккаламиз болалиқдан бирга катта бўлганимиздек.
85. Бундан кейин бирга бўлсин хокимиз ҳам абадул-абад.
Отам мени бир замонлар ватанимиз Опунт шаҳридан
Сизникига келтирганди, чунки ошиқ талашиб бир кун
Амфидамас ўғлини бехос ўлдиргандим тентаклик қилиб.
Саховатли отаиг мени ҳиммат билан бағрига олиб,
90. Иккимизни ўстирганди бирдай суйиб, ака-уқадек.
Энди онанг Фетиданинг армуғони — олтип кулдоңга
Бирга солиб, бир дахмага қўйисин лашкар хокларимизни!»

Саховатли Ахиллес тез жавоб қилди юзлациб унга:
«Семисан бу, о раҳматли азиз дўстим, қошимга келган?
95. Семисан бу, тафсилотли васиятлар қилётган менга?
Бажаргум мени бажонудил барча айтган васиятингни.
Лек яқинроқ кел ёнимга, қучоқлашиб камол меҳр ила,
Аччиқ-аччиқ кўз ёш тўкиб бўшшатайлик маҳзун дилларни!»

- Қучмоқ бўлиб у ардоқли дўстин шунида очди қучогин;
100. Лек бефойда; Патроклиниг руҳи инграб, мисли тутундек
Сингиб кетди ер қаърига. Бундан Ахилл ҳайратга келиб,
Қўлларини ёйдию бир калом айтди ғамгин бир тарзда:
«Ё тангрилар! Филҳақиқат, тангри Аид салтанатида
Руҳ ва арвоҳ бор экану лек жисмисиз бўларкан мутлақ!
105. Тоиг отгунча бахтиқаро Патроклиниг руҳи васият
Қилди менга бошим узра туриб олиб муигли йиғларкан;
Ўхшар эди бу руҳ ўзин соҳибига қўйиб қўйгандек!»

Деб йиғлади ва ҳамманинг хўрлигини келтириди бирдан.
Гулжамол Тонг уйғонгандга, улар бари жасад устида

110. Йиғлар эди. Бу маҳал шоҳ Агамемнон қароргоҳдаги
Юқ ташувчи хачирлару талай-талай мухорибларни
Жўнатганди ўтин кесиб келмоқ учун; Идоменейнинг
Доно дўсти ҳурматли эр Мерион бош бўлди уларга.
Мухориблар чайир арқоп, болта олиб чиқди сафарга;

115. Улар ҳайдаб борар эди хачирларни тоғма-тоғ ошиб;
Гоҳ ўнгга, гоҳ сўлга юриб, гоҳ баландга, гоҳ пастга тушиб,
Ахир етиб борди улар Ида тоғин ўрмонзорига;
Ҳамма ўткир мис болталар билан азим туп эмаялларни

- Кеса кетди; дарахтлар ҳам «қасир-қусур» қулай бошлади:
120. Сўнг йиқилган дарахтларни шохларидан тозаладилар.
Хариларни хачирларга арқон ила боғлаб қўйдилар;
Хачирлар ҳам туёқларин ерга тирағ олға юрдилар —
Уринарди улар тезроқ текис ерга чиқиб олмоққа,
Ўтингчилар ҳам кўтариб борардилар чўнг хариларни;
125. Идоменей дўсти — доно Мерионпинг амри шу эди;
Ўтиналарни сув бўйига, Ахилл айтган ерга йиғдилар,—
У ўзи ва Патроклга шунда қабр тиклатмоқчиди.
- Аргосликлар Ҳеллеспонтнинг соҳилида тоғдан келтиргал
Оғочларни уйиб қўйиб, ўтирадилар гир атрофига.
130. Миридошлиқ ўз жангари лашкарига Ахиллес бу пайт
Совутларни киймоққа ва отларни жангаробаларга
Тез қўшмоққа фармон берди; улар дарҳол қуролландилар;
Ҳамма чиқди аробага: ҳам жангчи-ю, ҳам аробакаш;
Сўнг бошлапди юриш; олдда суворийлар, ортда ишёда;
135. Ўрталиқда Патроклнинг жасадини кўтарган дўстлар;
Қўмгандилар ўз кесилгап сочлари-ла улар марҳумли,*
Саховатли Ахилл маҳзун борарди ўз сочин тутамлаб;
Садоқатли дўстин Аид масканига кузатарди у.
- Улар Ахилл тайин қилган ерга келиб, тобутни ерга
140. Туширдилар ва гулханга ўтин қалай бошладилар тез.
Ахиллеснинг миясига шу чоқ ажиб бир фикр келди;
У гулханга яқин туриб, кесди сариқ социдан тутам;
Сперхийга назр қилиб ўстирганди авайлаб уни*,
Сўнг кўзларин деңгиз ёққа тикиб деди хўрсинганича:
«О, Сперхий! Отам сенга сифинганди; мен азиз юртга
145. Қайтгалимда, кокилимпи қирқиб сепга наэр қилмоқчи,
Чўнг ўрмонпинг ва муаттар қурбонгоҳининг турган сарчашмалаг
Соҳилида хекатомба: эллик нафар зодтор қўчкорни
Қурбонликка сўймоқчиди, бузрукворим сенинг шаънингга.
150. Пелей аҳди зое кетди, бажармадинг илтижосини,
Қайтмам энди мен ҳеч қачон она юртга! Сенга аталмиш
Соч толамни ола кетсин ўз қабрига жасур Патрокл!»
- У ўз сочин кесиб, дўстин қўлларига тутқазиб қўйди:
Буни кўриб одамларнинг юрак-бағри эзилди яна.
155. Улар қўёш ботганда ҳам тўхтамасди мунгли йиғидан,
Гар Ахиллес келиб ҳуандай демаганди Агамемнонга:
«Шоҳ Атрейон, сенинг амрининг инобатга олурлар тезроқ
Аргосликлар; кейинроқ ҳам йиглайверса бўлур тўйгунча.
Четлат бундан одамларни, бориб кечлик ҳозирласпилар;
160. Бизлар эсак, марҳум учун лозим бўлган расм-русумни
Бажарумиз. Бизлар билан саркардалар қолса бас буида».

- Мардлар шоҳи Агамемнон Ахиллеснинг бу гапин тинглаб,
Одамларнинг барин кема-кемасига тарқатди дарҳол.
- Фақат дағи әтувчилар қолди бунда; гулхан уйилди
165. Оғочлардан, ҳам эни, ҳам бўйи юз газ келган майдонда;
Гулханнинг энг чўққисига теран ғам-ла қўйилди марҳум;
Кўп бўрдоқи қўйларни ва эгри шоҳли қорамолларни
Бўғизлашиб, териларин шилиб шунда, нимталадилар.
Саховатли Пелейзода бу молларнинг ёғини йифиб,
170. Бошдан-оёқ мойлаб чиқди Патроклнинг бутун баданин;
Нимта-нимта гўштларни у улоқтириди гулхан устига;
У бол ва мой тўлдирилган қўзаларни қўйди тобутга;
Маҳобатли тўрт жийронни кучанганди отди гулхангага.
Тўққизта ит боққанида у ўзи егар таомлар билан;
175. Шу итлардан иккисининг бошин чопиб отди гулхангага;
Бундан бошқа ўн иккита троялик азаматни ҳам
Қилич билан маҳв қилиб ўтга отди бад ният ила.
Сўнг барини аланганинг қуввасига ҳавола қилиб,
Шоҳ Ахиллес ўз суюкли дўстини отин атаб, ҳайқири:
180. «Суюн, ботир Патрокл, сен бўлсанг ҳамки Аид уйида!
Сен учун пе қилмоққа онт ичган бўлсан — барин бажардим;
Асири тушган троялик ўн иккита азамат ўғлон
Кул бўлур сен ила ёниб; лек Приамнинг ўғли Ҳекторни
Ташламайман бу гулхангага! — Итларга ем бўлгай у қаттол!»
185. Шундай таҳдид сўзлар айтди: лек Ҳекторга тегмади итлар:
Кечакундуз қўриқларди ҳур маъбуда Киприда уни:
Мард Ҳекторнинг баданидан даф қилмоқ-чун жароҳатларни,
Сурған эди Афродита хушбўй гуллар, амбар мойини,
Феб—Аполлон бу қаҳрамон ётган ернинг ҳаммаёғини
190. 190. Осмондан то замингача қора булут ила буркади,—
Жазира маҳалла тафти унинг ўлик томирларию
Жамики бор аъзоларин сўлдирмасин учун бемаврид.
- Лекин гулхан ҳадеганда ёпмас эди мурда остида,
Пелейзоднинг кўнглига бир фикр келди шунда, дағъатан;
195. У гулхандан узоқлашиб боди Борей ила Зефирга,
Қурбонликлар назр айлаб, ёлборди кўп тавалло қилиб.
Шоҳ Ахиллес пешма-неш май паймо қилиб олтин қадаҳдан,
Шамоллардан, тезроқ келиб оғочларни ўт олдирмоқни
Ва жасадни жадалроқ кул айламоқни илтижо қилди,
200. Олтинқанот Ирида ҳам паҳлавоннинг бу таваллосин
Эшитган оп, мужда ила шамолларнинг қошига учди;
Улар базм қургандилар бўрон қўзгар Зефир уйида.
Тўхтади тош остоноада елдек учиб борган Ирида.
Шамоллар ҳам маъбудани қўрган заҳот, ўринларидан
205. Пешвоз туриб, муждачига ёнларидан жой кўрсатдилар.

Лек маъбуда ўтиришдан бош тортди ва шундай гап қотди:
«Вақтим тифиз, о шамоллар, ҳали яна занжийлар юрти —
Океанга бормогим шарт; улар бугун само аҳлига
Қурбонликлар берур, мен ҳам бўлмоқчиман ундан баҳраманд.
О, шўх Зефир, қодир Борей! Йўқламоқда сизларни Ахилл;
Назир қилмиш у сизларга фоят ноёб ҳекатомбалар,
Гар Патрокл ётган улкан гулханини тез ўт олдирсангиз.
Бутун Ахей аҳли шундан ташвишдадир, хавотирдадир».

- Шундай деб у парвоз қилди. Шамоллар ҳам қўзғолди шу чоқ,
215. Мудҳишона увиллаб ва пага-пага булатни қувлаб.
Улар увлаб, чўнг денгизга етганида, нағасларидан
Пўртапалар тоф-тоф қалқди; етиб бориб сўнг Трояга
Уфурдилар гулханга ва машъум олов ёнди гуриллаб.
Шамолар тун бўйи типмай ҳуштак чалиб ўтга пулларкан,
220. Кенг самога кўтарилган алангани тўлқинлаторди;
Чаққоноёқ Ахиллес ҳам шўрлик дўсти Менетийзодинг
Руҳин мудом чақиравкан, олтин жомдан қўшиқадаҳига
Май тўлдириб, тинмай гулхан атроғига сепиб турарди.
Бўйдоқликда қазо қилган ўғлин жисмип куйдирган ота
225. Қандай оғир ғамга ботса, Ахиллес ҳам шундай қайғурди;
Патроклнинг жасадини куйдираракан, гулхан пойида
Оғир-оғир хўрсаниб у аста юрди бошин ҳам қилиб.

- Нажми Чўлпон тонгдан дарак бериб, кўкда бўлганда зоҳир
Ва зар либос кийган шафақ денгиз узра қоққандга қанот,
230. Гулхандаги оғочлар ҳам ёниб бўлди, алапга сўнди.
Шамоллар ўз маконига Фракия денгизи оша
Қайтар экан, тоф-тоф тўлқин кўтарилди уммон сатҳида.
Ғамгин, ҳорғин Ахилл охир, гулхандан сал парига кетиб,
Ёнбошлади заминга ва тотли уйқу элитди уни.
235. Бу чоқ кўплар Агамемнон ҳузурига отлаған әди;
Ахиллес шу гурунглашиб келаётган саркардаларнинг
Овозидан, ҳамда оёқ товушидан уйғониб кетди;
У тез туриб ўтириди ва шундай деди саркардаларга:
«Агамемнон, сиз ҳам, ахей қўшинининг саркардалари!
240. Гулхан ёнган ҳамма ерга қирмизи май сепинг дамо-дам,
Биз оҳиста Патроклнинг азиз хокин йигиб олурмиз,
Маҳол эмас унинг хокин ажратмоқлик ўзга хоклардан;
Ки дўстимиз гулханининг қоқ ўртасига ётқизилганди;
Вале ўзга қурбонликлар,— хоҳ одамлар, хоҳ отлар бўлсин,—
245. Гулханининг чет-четларида уюлганча ёндилар бари.
Патроклнинг хокин сизлар икки қатлам мой орасида
Сақланглар, то мен ҳам рихлат этмагунича Аид қаърига.
Даркор эмас маҳобатли тепа уймоқ дўстим Патрокл
Қабри узра; шунчаки бир кичик дўнглик бўлса кифоя;

250. Лек мен ўлгач, Трояда тирик қолган о, ахей дўстлар,
Фоят кенг ва юксак тепа уйинг бизнинг қабр устига».

Шундай деди: ахейлар ҳам амал қилди Ахилл сўзига.

Қирмизи май сениб улар ўчиридилар гулхан қолдигин;

- Калин қўр кул бўлгач, марҳум хокин йифиб, олтин кулдонга
255. Солдилару ўрадилар икки қават чарви мой ила;

Сўнг чодирга олиб кириб, ҳарир мато ёпдилар унга;

Қабр ўрнин белгилашиб, атрофига теран пойдевор

Қурдилар ва шоша-пиша тупроқ ила кўмдилар уни.

Кейин улар тарқалдилар. Лек Ахиллес ҳамма одамни

260. Кенг даврага ўтқазди ва совринларни келтириб қўйди:
Сепоялар, ҳачирлару улоқчи от, олтин кўзалар,
Ол белбоғли аёллару сағид темир, улкан буқалар.

Аввал бошдан, эпг бирипчи ўрин олган чавандозлар-чун
Аталган бой совринларни кўрсатди у: ниҳол чевар қиз

265. Ва йигирма икки ўлчов масаллиққа мослаб ясалган
Фоят ажиб, тутқичлари гир айланана бир мис сепоя;

Ҳали сира аробага қўшилмаган, қорнида ҳачир

Ҳомиласи бўлғади олти ёшли бия — иккинчи соврин;

Ҳеч оловга қўйилмаган ва тўрт ўлчов масаллиққа мос

270. Кумуш рангли фоят ажиб янги қозон — учипчи соврин;
Икки талант олтин вавъда қилди Ахилл тўртинчи мардга;
Бешинчига: ўт кўрмаган, қўши қулоқли мис қўза туҳфа.
Сўнг Ахиллес ахейларга шундай деди қалқиб оёқка:
«Шоҳ Атрейзод ҳамда ажиб пойбанд таққан ахей мардлари!

275. Даврадаги бу совринлар кутар учқур суворийларни.
Ўзга мардининг шарафиға бўлгандаиди бу мусобақа,
Энг биринчи мукофотни, шубҳасиз, мен олган бўлардим.
Сизга аёп, бокий зотдан буниёд бўлган аргумоқларим

280. Кўп афзалдир жами отдан; Посейдоннинг армуғониди
Улар менинг падаримга; отам менга қилганди туҳфа.
Лек пойгага қатнашмам меп, зарангтуёқ тулпорларим ҳам.
О! Бу отлар жудо бўлди энг диловар соҳибларидан.—

Узун ипак ёлларини зилол сув-ла ювиб тараган

Ва муаттар мойлар сурған садоқатли соҳибларидан.

285. Энди улар маҳаун ҳолда ёлларини тупроққа ёйиб
Қимир этмай туришганича Патроклга мотам тутарлар,
Қатнайверсин, демак, ўзга паҳлавонлар мусобақага,
Ишонсалар ўзин учқур оти ва жанграбасига».

Деди Ахилл, — чаққон, абжир суворийлар қалқди оёққа;

290. Даставвал шоҳ Адмет ўғли, мардлар марди, от бошқаришда
Қиёси йўқ соҳибқирон машҳур Эвмел ўридан турди.
Сўнгра асов аргумоқни тизгинловчи кўрқмас Диомед;
У Энейдан жангда тортиб олган Трос отларин кўшиди

- Аробага: Феб қутқариб қолган эди Энейнинг ўзин.
295. Зевс насиби олтип сочли пайзабардор Менелай туриб,
Акасининг оти — Эфа ва ўз содиқ оти — Подарги
Икковини аробага қўшди шу он учинчи бўлиб;
Бир замонлар Анхиз ўғли шоҳ Эхепол Агамемнонга
Берган эди бу Эфани, ўзи жангга бормаслик учун;
300. Бу подшога Зевс беҳисоб молу давлат ато этганди
Ва уулкан Искионда яшар эди бамайлихотир.
Аробага оташнафас шул Эфани қўшди Менелай.
Шундан кейин донишманд шоҳ кекса Нестор ўғли Антилоҳ —
Навжувон мард қўшди ёлдор отларини жанграбага;
305. Қўшилганди аробага елдек учқур Пилос отлари.
Шунида падар — кўпни кўрган донишманд чол оёққа қалқиб,
Фоят эзгу маслаҳатлар бера кетди доно ўғлига:
«Ўғлим, сени ёшлигингдан таңгри Зевс ва масъуд Посейдон
Ардоқлашиб, чавандозлик санъатидан сабоқ берганлар;
310. Шу боис, мен кўп насиҳат қўлмоқчи ҳам эмасман сенга.
От сурмоққа моҳирсан кўп; аммо бизнинг Пилос отлари
Чопқирикда оғиркарвоц, қўрқамап мени, ютқазасан деб.
Учқурроқдир рақибларинг бедовлари; илло ўзлари
Сен сингари моҳир ҳаммас, зако ҳаммас асло улоқда.
315. Лек сен қўрқма; пухта шайлар; совринларнинг энг яххисини
Бой бермаслик учун қалбап ишлат бутун маҳоратингни.
Зеро, нажжор кучда эмас, маҳоратда афзалдир биздан;
Дарға шундай маҳорат-ла бошқаради ўз кемасини
Жўшқип бўрон ўйинчоғи — серталотум қора уммонда;
320. Сувори ҳам фақатгина маҳорат-ла енгар рақиби,
Баъзи тентак ишониб ўз отлари ва аробасига,
Гоҳ у ёққа, гоҳ буёққа зир югурад мияси гангиг;
Отлар чопар ўз ҳолича, бошқаромас сувор уларни.
Лек сувори доно бўлса, яхши сурар ёмон отни ҳам,
325. У маррапи қўзлаб бориб, яқинидан бурав отларин
Зеро, у илк қадамданоқ яхши билур жилов тутишни;
Олдиндаги рақибидан қўз узмас ҳеч, от сурар экан.
Кўряпсанми, ҳув олисда бир тўнгани, бўйи бир қулоч —
Чамамда, у ё қуриган қарағай, ё эман тўпкаси;
330. Шу маррадан буриласан; сен уни ҳеч қочирма қўздан;
Муюлишда, ўнг ва сўлда икки оқ тош турур; атроф — дашт.
У тошлар — ё бир замонлар дағи этилган мард қабр тоши,
Ё аждодлар ҳам пойгада шул маррадан фойдаланганлар;
Эпди Ахилл ҳам ташлабди шуни қайтиш марраси этиб.
335. Шу маррага яқинлашгач, тез отларнинг жиловини бур;
Аммо ўзинг аробанинг ҳашаматли кажавасида
Оғирлигини чап томонга ташлаб тур, ўнг қўлдаги отни
Хайда «чұҳ»лаб, қамчи босиб, ҳам жиловин бўш қўйиб мутлақ.
Чап қўлдаги отинг марра яқинидан шундай ўтсинки,

340. Филдиракнинг ўқи ғўла устин ялаб ўтгандай бўлсин.
Лек кўзингга қара, ўғлим, тошга бориб урилма яна;
Йўқса оту аробангни шикастлашинг мумкинки, бундан
Рақибларинг хурсанд бўлиб, ўзинг эса панд еб қолурсан!
Эркам, ўғлим, эҳтиёт бўй, мулоҳаза билан тадбир қил!
345. Гар маррада олға ўтиб, отларингни елдира олсанг.
Билки, сенга етолмайди ҳеч кас, сендан ўзолмайди ҳам,
Ҳаттоқи у аробага шоҳ Адрастнинг қуюн сингари
Учқур оти, боқий бўлиб дунё келган Ареёнини, ё
Лаомедон боққан асл тулпорларни қўшганида ҳам!»

350. Херения шаҳсувори Нелейзода шундай дедио
Антилохга ўгит бериб ўз ўрнига ўтирди яна.

- Уз отларин ҳозирлади мард Мерион — бешинчи бўлиб.
Аробага чиқиб бешов дубулғага ташлаши қуръя*;
Ахил уни силкитди ва кутмаганда, биринчи қуръя
355. Антилохга насиб қилди; шоҳ Эвмелга — иккинчи қуръя,
Учинчиси: Менелайга — Аргос шоҳи Атрейзодага;
Ундан кейин шоҳ Мерион қуръя олди ва охирида
Сўнгги қуръя насиб қилди паҳлавон эр Тидейзодага.
Бир саф бўлиб турди улар; шоҳ Ахиллес пойгачиларга
360. Йироқдаги марра чўпин қўрсаатди; лек бундан сал олдин
Отасининг қуролдоши илоҳий зот — кекса Фениксга
Ўшал ерга бориб туриб бу пойгани кузатмоқликни,
Сўнг унга бор ҳақиқатни сўзламоқни амр этган эди.*

- Бешовлари отларига баб-баравар қамчи босдилар;
365. Баб-баробар жилов силтаб мудҳишона наъра тортилар;
Олтар бирдан мисли елдек отилдилар уммон бўйидан;
Бу отларнинг туёғидан кўтарилиган қуюқ чанг-тўзон
Булут янглиғ, мудҳиш қора қуюн каби фазога қалқди,
Тулпорларнинг узун ёли елпинарди шамолда типмай;
370. Ўқдек учиб бораётган аробанинг филдираклари
Гоҳ ҳавода учар, гоҳо ерга тегар; аробакашлар
Қадни адл тутиб турар ҳашаматли кажаваларда;
Шонга ташна юраклари «гурс-гурс» тепар эди дамо-дам;
Ҳар битта мард ҳайқирганча далда берар эди отларга;
375. Ки отлар ҳам кенг далани чангитганча учиб борарди.

- Ана, отлар марра чўпин айланишиб, яна мўйсафид
Денгиз сари учди, шунда ҳар пойгачи ўз маҳоратин
Ошкор қилди; отлар елдек югуришди, жасур Эвмелнинг
Биялари қушдай учиб, ўзиб кетди ҳамма отлардан.
380. Сафдан чиқиб Диомедининг айғирлари — Трос отлари,
Шу биялар орқасидан паёпай тез боравердилар.

- Гүё сакраб чиқмоқчидек бўлиб Эвмел аробасига:
 Отлар Эвмел энсасига қайноқ нафас ила пишқирар,
 Елкасига, сал бўлмаса, бош қўйгудек бўлар өдилар.
385. Шоҳ Диомед ўзиб кетар, ё ютуқни тенг бўлардиям,
 Гар Аполлон адоват-ла унга халал бермаганида;
 У Диомед илкидаги зар қамчини уриб туширди;
 Азаматнинг кўзларидан тирцираб ёш оқди газабдан;
 Ундан энди узоқлаша бошлигарни Эвмел отлари;
390. Ўз отлари эса ортда қола кетди, сезмай қамчини,
 Лек Афина Диомедга Фебининг завол етказганини
 Кўриб қолди: сўнг маъбуда етиб олиб тоҳ Диомедга,
 Қамчи берди илкига ва отларига уфурди ғайрат;
 Сўнг газабга тўлпб Адмет ўғли сари отилди-ю тез,
395. От абзалип пора қилди ва ўтнафас биялар четга
 Отилдилар, синиб тушди аробапинг щотиси шунда;
 Эвмел ерга қулаг тушди аробанинг тўғини оша,
 Тирсаклари қонталашибди, чақа бўлди лаби ва бурни,
 Қаншар усти манглайи ҳам қашқа бўлди; кўзларидан ёш
400. Чиқиб кетиб бу зарбадан, янгроқ саси хиппа бўғилди.
 Шоҳ Диомед шу чоқ елдек учиб ўтди унинг ёнидан,
 Сўнг кўрипди элас-элас ҳув олисда унинг қораси;
 Унга шавкат, отларига куч баҳш этган эди Афина.
 Бул паҳлавон орқасидан шоҳ Менелай қувиб бораарди.
405. Антилоҳ ҳам падарининг отларига ҳайкирар эди:
 «О, чаққонроқ қимирлангиз, учинг олға, бедов отларим!
 Диомеднинг отларидан ўзинг, дея зўрламам сизни,
 Зероки, у тулпорларга Палладанинг ўзи куч-қудрат,
 Сувориси Диомедга шону шараф ато этгандир.
410. Йўқ, азизлар, Менелайнинг отларини қувиб етсак бас!
 Жониворлар, олга! Йўқса, сизни Эфа шармсор қилур;
 У бия-ку, сиз, дўстларим, шу биядан ортда қоляпсиз!
 Гапим битта ва бу гапим шу бугуноқ бўлгай ижобат:
 Ортиқ раҳм-шафқат кутманг эл султони Нестордан уйда;
415. У сизларни шу бугуноқ шамшир ила бўғизлаб ташлар,
 Гар танбаллик қилиб, сўнгги мукофотга иллинсангизлар.
 Бўлақолинг, жониворлар, қувиб етинг олддагиларни!
 Мен бир пайранг ишлатайки, тор жойига борганда йўлнинг,
 Ўзиг кетгум барчасидан; лақиллата олмаслар мени».
420. Шундай деди Антилоҳ ва суворининг дўқидан қўрқкан
 Айғирлар ҳам теэроқ чопа бошладилар; фақат сал фурсат;
 Шу чоқ бирдан мард Антилоҳ тор йўлакда чўнқир ер кўрди;
 Йўл ўйилиб кетган эди; қишида ёқсан қор, ёмғир суви
 Ҳалқоб бўлиб тошганди ва ҳаммаёқни ювиг кетганди.
425. Шоҳ Менелай қўрқиб кетиб аробалар тўқнашишидан,
 Бу нотекис йўлга аста йўналтириди ўз отларини.

Лек Антилох, зарангтуёқ отларини четроққа буриб,
Йўл бўйидан Менелай-ла ғилдиракма-ғилдирак чопди.

- Шоҳ Менелай қўрқиб кетиб, Несторзодга ҳайқирди шундай:
430. «О, Антилох бебошларча от сурурсан! Торт жиловингни!
Кўряпсан-ку, йўл жуда тор; кенг далага чиққач ўзавер;
Иккимиз ҳам шикаст еймиз, тўқнашса гар жангаробалар!»

Шундай деди; лек Несторзод ўзишга аҳд қилганди ундан;
У отларин халаларди рақибини эшишмагандай.

435. Ўз кучини силамоқчи бўлган йигит итқитган лаппак
Қанча ерга бориб тушса,— Антилох ҳам шуича илғорлаб
Кетган эди Менелайнинг бияларин қолдириб ортда;
Зероки, шоҳ Менелайнинг ўзи тортган эди жиловини
Кўрқиб икки аробанинг бу тор йўлда тўқнашувидан
440. Ва галаба қозоимоқлик илинжиди икковларининг
Ярим йўлда аробадан қулаб, қолиб кетишларидан.
Бу аснода Нестор ўғлини койир эди қаҳҳор Менелай:
«О, Антилох, дунёда йўқ сен сингари бадният одам!
Хўп, боравер! Ҳамма сени оқил дей янглишган экан!
445. Барибири, музд ололмайсан бу йўл билаш, опт ичмай туриб!»*

Деди у ва барадла сас ила паъра қилди отларга:
«Нечун ортда қолурсизлар, о, отларим, пеучун маъюссиз?
Сиздан олдин кучи кетиб толиқажак Пилос отлари;
Иккови ҳам анча ёшга бориб қолган, ғайрати сўнгган!»

450. Отлар соҳиб таҳдидидан қўрқиб елдек чопа кетдилар.
Кўп ўтмасдан олдиндаги бедовларни қувиб етдилар.
Лашкаргоҳда ўтиришган аргосликлар бу пайт кенг даштдан
Елдек учиб келаётган тулпорларни кузатардилар.
Келаётган тулпорларни Идоменей қўрди аввало;
455. Зеро, тепа бошидан у кузатарди мусобақани;
Ҳали йироқ бўлса ҳамки, пойгачини — ҳайқириғидан,
Елдек учиб келаётган бир жуфт отни — белгиларидан
Таниди у; алангаваш тўриқ отнинг пешонасида
Ой мисоли дум-думалоқ оқ қашқаси бор эди фақат.
460. Идоменей туриб кетиб, шундай деди аҳли юнонга:
«Азиз дўстлар, ахейларининг ҳокимлари, саркардалари!
Елғиз менми, ё сизлар ҳам кўряпсизми учқур отларни?
Назаримда, энг олдинда ўзга отлар келмоқда чоги?
Пойгачи ҳам бошқа шекил? Йўлда қолиб кетмадимикин
465. Шоҳ Эвмелнинг биялари; авваллари чопқир эдилар;
Ўзим кўрдим, отлар марра қозигини биринчи бўлиб
Айландилар; энди бўлса Троянинг кенг майдонига
Қанча боқмай, кўрмаяниман ҳеч бир ерда улар қорасин,
Эҳтимолки, мард Эвмелнинг қўлидаги жилов бехосдал

470. Тушиб кетиб, муюлишда отларин соз буролмагандир;
 Ўзи ўшал муюлишда аробадан қулаг тушгандир.
 Ҳурккан отлар аробани олиб қочиб маҗақ қилгандир.
 Ўрнингиздан туриңг, дүстлар, ўзларингиз яхшилаб қарапт;
Янглишпакандурман балки, лек наздимда, биринчи бўлиб
475. Этолия марди, Аргос қўшинининг лашкарбошиси,
Соҳибқувва Тидей ўғли саховатли Диомед келур».

- Оилейзод чаққоп Аякс жеркиб берди Идоменейни:
 «Чолни кўриб «бувам», дема! Энг олдинда кенг дала бўйлаб
 Ўқдай учиб келаётган зарапгтуёқ биялар эрур!
480. Биз ахейлар орасида сен унчалик ёш эмассан ҳам!
 Кўзларинг ҳам хирадашган, ўзгалардек яхши кўрмайсан!
 Доим қуруқ гап сотасан! Аммо сенга сафсатабозлик
 Ярашмайди; ичимизда сендан доно одамлар ҳам бор!
 Билки, ҳамон энг олдинда келур ўшал Эвмел отлари:
485. Унинг ўзи бияларпи аробада туриб бошқарур».

- Қаҳри қайнаб жавоб қилди Аяксга Крит султони:
 «Ичиқора, энг ашаддий баҳсчи Аякс! Сен ахейларнинг
 Орасида беобрўсан; феълинг ёмон, ўлгудек тундсан!
 Баҳс бойлайлик, кел гаровга қумғон ёки сепоя қўйиб;
490. Ҳакам этиб чақирайлик эл султони Агамемнонни;
 Ким олдинда келаётганин ютқазганда билиб оласан!»

- Шунда Аякс Оилейзод паҳлавон эр Идоменейни
 Таҳқирлашга оғиз жуфтлаб ғазаб билан ўрнидан турди.
 Икковларин ўртасида ноҳуш ниғоқ бошлинарди ҳам,
495. Агар Ахилл ўзи туриб икки мардни тинчитмаганда:
 «Идоменей, Оилейзод, бас қилинглар жамоа ичра
 Бир-бирингиз таҳқирлашини, ярашмагай бу рафтор сизга!
 Сиз ўзингиз жаңжалкашга қаттиқ таңбеҳ бермоғингиз шарт.
 Ўтирингу от пойгасин қузатинг сиз бамайлихотир;
- 500. Ҳадемайин, пойгачилар зафар қучмоқ иштиёқида**
 Елиб келур, шунда сизлар баҳслашмай ҳам билиб олурсиз
 Кимнинг оти олдиндаю кимларники орқадалигин».

- Айни шу чоқ Тидейзода яқин келиб қолди маррага,
 У отларни қамчиларди жонҳолатда; терлаб, вужудин
505. Буғ чулғаган асл отлар мисли қуюн учиб келарди;
 От туёғи остидаи қум қўтарилиб аробакашга
 Сачрар эди; қалай, олтин безаклари офтобдек порлоқ
 Жанграба жўшқин отлар орқасидан учарди елдек;
 Мис тўғинли гилдираклар тупроқ йўлда хиёл сезилар
510. Из қолдирап — тулипор отлар шунчалик тез учиб келарди!
 Муголиб эр жамоанинг ўртасига келиб тўхтади;

Тер оқарди маржон бўлиб олов отлар бўйни, кўксидан,
Тидейзода тез заминга сакраб тушди жаангаробадан,
Қамчисипи ғилдиракка тираб қўйди; лек жиловдори
515. Мард Сфенел дарҳол бориб эшт биринчи совринни олди;
Сўнг диловар йигитларга, музд аёлни ва сепояни
Саркарданинг чодирига элтингизлар, деб фармон берди,
Ўзи эса бедовларни аробадан чиқарди жадал.

Диомеднинг орқасидан етиб келди ёш Аптилоҳ ҳам;
520. Менелайдан ўзганди у куч иламас, гирромлик ила;
Менелайнинг отлари ҳам ундан ортда қолиб кетмади;
Аробага қўшилиб ўз соҳибини қушдай учирив
Кетаётган отлар билан ғилдиракнинг ораси қисқа;
Отлар думи мис тўғинли ғилдиракка тегиб боради;
525. Хуллас, от ва аробанинг оралиги қанчалик бўлса,
Менелай ҳам шунча ортда қолган эди Нестор ўғлидан;
Аввалига юз қадамча қолиб кетган бўлса ҳам ортда,
Кейин яла етиб олди: Атрейзоднинг бияси Эфа
Куч-гайратга тўлиб мудом тезроқ чопа бошлаган эди.
530. Қисқаси, гар узоқроққа чўзилсайди пойга марраси,
Шоҳ Менелай ўзи олган бўлар эди совринни албат.
Лек Мерион — Крит шоҳин содиқ дўсти шоҳ Мепелайдан
Юз қадамча орқароқда от чонтириб келарди жадал;
Анча сурстроқ чопар эди унинг ёлдор аргумоқлари;
535. Ўзининг ҳам уқуви йўқ эди пича улоқ чопишда.
Адметзода Эвмел эса қушдай учқур отлар қўшилган
Кўп муҳташам аробада етиб келди ҳаммадан кейин.
Саховатли Ахиллеснинг раҳми келди Эвмелни кўриб;
У ўрнидан туриб, ахей шоҳларига қилди такаллум:
540. «Энг биринчи суворимиз етиб келди охирги бўлиб!
Келинг, дўстлар, шу иккинчи мукофотни олсин Адметзод;
Ҳай, биринчи мукофотни берайлик биз Тидей ўғлига».

Шундай деди,— Ахиллеснинг таклифини қўллади барча;
У совринни берардиям Эвмелга, эл розилиги-ла,
545. Гар муҳтарам Нестор ўғли ёш Антилоҳ ўрпидан туриб,
Ахиллесга одилона норизолик билдирамаганда:
«Шоҳ Ахиллес, шу аҳдингга амал қилсанг, ранжийман сендан! Эвмелнинг от, аробаси фалокатта учраганий-чун,
Мукофотни мендан олиб унга тақдим этмоқчимисан
550. Уни аъло сувори деб? Худоларга сифинмади-ку;
Гар тавалло қилганида энг орқада қолмас эди у.
Гар Эвмелга раҳминг келса ва хуш кўрсанг уни шунчалик,—
Асиralар, мису олтии беҳисобдир кемаларингда,
Сурув-сурув қўйлар ҳамда зарангтуёқ аргумоқлар ҳам;
555. Сен кейинроқ (ёки ҳозир) ўшалардан истаганингни

Армуғон эт, данайларнинг мақтовига савовор бўлиб;
Лек бу муздни қўлдан бермам — ахейлардан ким хоҳласа гар,
Майли, мен-ла қиличбозлик қилсин ушбу мукофот учун!»

Шоҳ Эакнинг пурсаҳоват набираси табассум қилди;

560. У навқирон оғайниси Антилоҳни ҳурмат қиласади.

Ахилл унга кўп бемаъни сўзлар ила тақаллум қилди:
«Сен Антилоҳ Эвмелга ўз чодиримдан ўзга совғалар
Бермоғимни истайсанми? Мен жон-жон деб шундай қиласман,
Туҳфа этгум мен бу мардга Пелагонзод Астеропейдан
565. Ечиб олган мис совутни; ҳошияси кўзни олувчи
Оқ қалайдан; у армуғон муносибдири Адмет ўғлига».

Шундай деб у фармон берди содик дўсти Автомедонга
Ўлжаларни келтирмоқни; у ҳам жадал чодирга кириб,
Совғаларни олиб чиқди ва Эвмелнинг кайфин чор қилди.

570. Бу пайт ранжиб Антилоҳдан шоҳ Менелай қалқди оёққа.

Жарчи дарҳол ҳукмронлик ҳассасини унинг илкига
Тутқазди-да*, амр айлади данайларга сукут сақлаши;
Тангримонанд муҳориб эр гап бошлиди шундағазаб-ла:
«О, Антилоҳ, оқиъл эдинг бир вақтлар, не қилиб қўйдинг!?

575. Кўп шарманда қилдинг мени, йўлин тўсдинг отларимнинг ҳам,
Ўзиг кетдинг найранг билан менинидан заиф отларда!
Ҳакам бўлинг сиз, о ахей султонлари, мушовир эрлар,
Иккимизнинг баҳсимизни ажрим қилинг холисанилло,
Токи ҳеч бир юнон ўғли мен ҳақимда демасин бундай.

580. — Шоҳ Менелай ёлғон гап-ла устун чиқиб Несторзодадан,
Унинг муздин тортиб олди; ўз отлари заифроқ әди,
Қудратлироқ эрур фақат иқтидорда, ҳукмронликда,—
Тингланг, дўйстлар; ўзим сўзлай, ўйлайманки, жамоа ичра
Ҳеч ким менга таъна қилмас; зоро, ҳукмим адолатлидир.

585. Нестораода, яқин келиб, таомилга амал қилганча,
Тур, отларинг қаршисида; сўнг қамчигин илкингга олиб,
Уни отга теккизгин-да, зилзилакор Посейдон ҳаққи,
«Тўсмагапман аробангнинг йўлин қасддан»,— деб онт ич ҳалол».

Жавоб қилди Атрейзодга навқирон ва зако Антилоҳ:

590. «О, мунавар шоҳ Менелай, тинчлан: ёшман сенинг олдингда.

Вале сен, шоҳ, жасоратда ҳамда ёшда улуғсан мендан;

Биласанки, ёш-яланглар йўл қўйишпур хатога осон;

Улар аксар бўлур нодон, шошқалоқ ва бемулоҳаза,

Ғазабдан туш; ўзим сенга тухфа этгум соврин — бияни,

595. Гар яна сен хазинамдан бундан бисёр тухфа сўрасанг,

Уларни ҳам бергум жон деб, сендайин Зевс арзандасининг

Назаридан қолиб, тангри ғазабига дучор бўлгандан!»

- Деди сахий Антилох ва тулпорини етаклаб келиб,
Тутқазди мард Менелайга; шунда шоҳнинг қалби қувончдан
 600. Кенг далада, саратонда тоиг чоги гарқ пишган буғдойнинг
Бошоғига инган биллур шабнам янглиғ эриди кетди,—
Шундай ийиб кетди қалбинг, о, Менелай, бу шармандаликдан.
Шундан сўнг у Антилохга чин юракдан бир қалом айтди:
«Мен ҳозироқ ғазабимга барҳам бергум, о, Несторзода!»
605. Заковатдан устун келди бугун фақат ёшлиқ, Антилох.
Зеро, сен ҳеч бўлмагансан енгилтак ва бемулоҳаза.
Энди ёши улуғларни алдамоқдан сен ўзингни тий.
Ўзга ҳеч бир данай мени осонгина енга олмасди;
Ха, Троя яқинида мен туфайли озмунча кулфат
610. Чекишдими кекса отанг, оғаларинг, яна ўзинг ҳам.
Илтимосинг қабул этгум ва совриним — олов бияни
Сенга бергум; токи ўзга ахейлар ҳам билиб қўйсинглар,
Менинг ҳеч вақт бешафқат ва мутакаббир бўлмаганимни».

У Антилох жиловдори Неомонга тутқазди отнинг

615. Жиловипи; ўзи эса танлаб олди обдор қўмғонни.
Тўртинчи музд — икки талант олтин насиб этди тўртинчи
Бўлиб келган Мерионга одилопа. Лек бешинчи музд —
Қўщулоқ мис кўза қолди; уни Ахилл данайлар аро
Олиб ўтиб, бундай дея шоҳ Несторнинг илкига тутди:
 620. «Пири бузрук, ол, бу сенга! Патроклнинг таъзиясидан
Ёдгор бўлсан; бошқа уни кўрмагайсан тириклар аро!
Сенга эса бу совринни бермоқдаман холисанилло,
Ки қарилик машаққати соглан сени оғир ташвишга;
 625. На курашга тушоласан, на муштлаша оласан энди;
Беллашурсан эл ила на югуришда, на мергапликда». —

Деб кўзани тутди уига; қария ҳам вақти чог бўлиб
Олди уни ва Ахиллга юксакмақом қаломлар деди:
«Ори эрур, ўғлим, сўзинг, мулоҳазанг ҳам оқилона.
Бутун жиссим запфлашган: қўлларим ҳам, оёқларим ҳам
 630. Оғирлашган энди зилдай, ёшлиқдаги чаққонликлар йўқ.
О, кошкийди, ёш бўлолсан! Шоҳ Амаринк таъзиясида
Шаҳзодалар Вупрасда кўп мукофотлар таъсис этганди!
Лек ўшандада куч-гайрати қайнаб турган мендек ботирга
Эпейларнинг биронта ҳам паҳлавони тенг келмаганди,
 635. Хаттоқи мард Пилос аҳли, Этолия фуқароси ҳам.
У ерда мен муштлашишда енгган эдим Клитомедни;
Йиқитгандим курашда мен плевронлик полвон Анкейни;
Машҳур чопқир Ификлдан ўзган эдим тез югуришда;
 640. Полидор ва Филейдан мен ёй отишда голиб чиққандим;
Фақат ютган эди мени Акторзодлар чавандозлика;
Икковлашиб ютди улар, ҳасад қилиб зафарларимга;

Зероки, энг йирик соврин тикилганди бу зафар учуп;
Икки пафар әди улар; бошқарганди бирин отларни,
Иккинчиси ҳеч аямай қамчи босгап әди уларга.

645. Бир замонлар шундай әдим! Аммо әнді ёш-яланларга
Мерос этгум машаққатли шон-шавқату жасоратларни;
Ха, ғуссалы қарилекни әнді тамом бўйнимга олгум;
Лек вақтида мен ҳам мардлар орасида донг қозонгандим!
Марҳум дўстинг шарафиға ўйинларни давом эттир сен.
650. Армуғонинг жон-жон дея қабул этгум, ўғлим Ахиллес;
Мендеқ оқиз қарияни унугтасдан авом олдида
Иzzатимни келтирганинг учун бошим етди осмонга
Худолар ёр бўлиб сенга, ушатсиплар эзгу армонинг!»

Деди Нестор, — шунда Ахилл тинглаб бўлиб чол мақтовини,

655. Ортга қайтди ахейларпинг жамоаси оралиғидап.
Сўнгра мудҳиши муштлашишинг совринини намойиш қилди:
У даврага олиб чиқди олти ёшлиқ, жуда ҳам кучли,
Ҳали эгар ҳам, қамчи ҳам кўрмаган бир асов хачирни,
Бу — голибнинг музди әди; маглуб учун — олтин қўшқадаҳ.
660. Сўнг давранинг ўртасида туриб деди жамоага у:
«Атрейзода, сиз ҳам, о, мис совут кийган муҳориб эрлар!
Билаклари чайир икки азаматни таклиф этамиш
Бу муштлашиш жангига биз. Кумушкамон тангри Аполлон
Қай бир мардга саодат баҳш этиб, қўлин баланд келтирса,
665. Метинтуёқ хачирни шу олиб кетур ўз кемасига;
Маглуб бўлган эрга эса пасиб олтин қўшқадаҳ».

Шахт ўрнидан турди шунда муштлашиша довруғи кетган
Маҳобатли бир паҳлавон — Панопейнинг ўғли Эпеос.

- Ҳайқири у тутиб хачир ёлларидан дағал қўли-ла:
670. «Ҳани, чиқсип қўшқадаҳни олмоқ бўлган полвон ўртага.
Хачирни-ку, ҳеч ким журъат эта олмас тортиб олмоққа
Менинг енгиб; муштлашиша ҳеч кас менга дош беролмайди!
Бундан ўзга курашларда мен оқизман,— начора, дўстлар;
Фоний банда бирдай фаол бўлолмайди ҳар бир жабҳада.
675. Муштлашишга келсак, гап шу: мен устидан чиққум гапимни;
Рақибимнинг жигин эзиб, мажақлайман суюкларипи,
Сўнг жасадин ҳомийлари, майли, судраб олиб кетсинлар».

Шундай деди у,— жамоа сукут сақлаб гунг бўлиб қолди.
Турди охир ўз ўрнидан тангримонанд Эврпал фақат.

680. Бир замонлар, марҳум Эдип шарафиға уюштирилган
Ўйинларда қатиашмоқ-чун азим Фива шаҳрига борган
Ва жамики кадм элини* маглуб этган мард Мекистейнинг
Ўғли әди ва шоҳ Талай набираси әди — Эвриал.
Уни жангга ҳозирлади найзаандоз қодир Диомед;
685. Унга дилдан зафар тилаб, далда берди дўстона сўз-ла;

- Анвал беллип боғлаб қўйди белбоғ ила, сўнгра қўлига
Дашт буқасин терисидан ҳозирланган тасма* тутқазди.
Шундан кейин белин маҳкам боғлаб икков чиқди ўртага.
Улар кучли билакларин ишга солиб муштлашардилар;
690. Рақибларнинг зил муштлари бир-бирига қоришиб кетди.
Шарақ-шуруқ уриларди чакакларга муштлар дамо-дам:
Қора терга ботди юзлар; шу чоқ бирдаи полвон Эпеос
Қаддин ростлаб, алаҳсиган рақибига мушит урди жаҳд-ла,—
Эвриалнинг тиззалари букилдию кучи қирқилди.
695. Боди Борей эсганида, сувдан чиқиб балиқ ўзини
Ўт ичига уради ва лойқа тўлқин уни кўмади,—
Маҳв бўлган Эвриал ҳам отди ўзин қора заминга,
Лек оқкўнгил Эшиос тез ушлаб қолди унинг қўлидан;
Эвриалнинг ёр-дўстлари дарҳол олиб кетдилар уни;
700. Бечоранинг оёқлари борар эди судралиб ерда,
Оғзидан қон келиб, боши осилганди «шилиқ» этиб ёнга —
У ҳушидан кетган эди; уни дўстлар жамоасига
Элтиб қўйиб, ўzlари тез қўпшадаҳни олдилар чиқиб.
- Шундан кейин Пелей ўғли мукофотнинг учинчисини —
705. Итиробли кураш муздин жамоага намойиш қилди:
Фолиб учун — ўчоққа мос, жуда улкан сепоя,— уни
Аргосликлар ўн икки бош хўқиз билан баҳоладилар.
Маглуб учун — павниҳол бир чевар қизни бошлиб чиқдилар,
Тўрт бош хўқиз қийматида баҳоланди бул асира ҳам;
710. Сўнг Ахиллес бундай деди жамоанинг олдиди туриб:
«Ким бу бобда куч синамоқ бўлса, чиқсан, қани, майдонга!»

Шундай деди; дарҳол буюк Теламоний турди ўрнидан;
Хийла-найранг пири бўлмиш, заковатли мард Одиссей ҳам.
Икки полвон белбоғ боғлаб, бел олишди ўртага чиқиб.

715. Метин қўллар қудратидан умуртқалар қисирлаб кетди
Доно меъмор ўзи қурган иморатнинг баланд томини
Шамолга дош берсин дея ёпган васса оғочларидек;
Икки марднинг вужудидан маржон-маржон тер қуяларди;
Биқинлари, елкалари тарам-тарам қонталашганди;

720. Бу иккала паҳлавон ҳам саодатли мукофот учун
Ва ғалаба қозонмоқ-чун жидду жаҳд-ла курашардилар.
Анчагача на Одиссей йиқа олди мард Аяксни,
На Аякснинг қўли баланд кела қолди шоҳ Одиссейдан,
Ахейлар ҳам зерикишиб бу курашдан, шовқин солдилар;

725. Шунда Аякс Теламоний наъра қилди шоҳ Одиссейга:
«О, Лаэртнинг саховатли ўғли доно ва мард Одиссей,
Е сен кўтар мени, ё мен; оқибати Зевсга ҳавола!»

Деб кўтарди Одиссейни лек Одиссей найранг ишлатди:
У Аякснинг тақимига товони-ла уриб чалдию

730. Ерга йиқди; лекин ўзи ҳам Аякснинг устига тушди.
Кузатарди бу курашни ҳалқ ҳайрат ва таажжуб билан.
Яна ердан узмоқ бўлди мард Аяксни собир Одиссей,
Учинг цойин хиёл ердан уздию лек кўтаролмади;
Тиззалари букилдию иккови ҳам ёнбошма-ёнбопш
735. Қора ерга ағдарилди бошдан-оёқ тўйонга ботиб.
Рақиблар тез сакраб туриб, беллашмоқчи бўлганда яна,
Ахилл тушди ўртага ва барҳам берди мубоҳасага:
«Курашни бас қилинг, кўпам ўзингизни уринтиранглар,
Икковингиз ҳам ғолибсиз, тенг мукофот олиб иккингиз,
740. Четга чиқинг: ўзгалар ҳам беллашишин бугун майдонда».

Деди у, — ва икки ботир Ахиллесга итоат этиб,
Четга чиқди, гардан фориғ бўлиб, янги либослар кийди.

- Бу гал Ахилл чопувчилар учун эълон қилди мукофот:
Биринчиси — олти ўлчов май сиғувчи нажиб кумуш жом,
745. Бу муҳташам жомни Сидон усталари ясаган бўлиб,
Гўзалликда топилмасди унинг тенги бутун жаҳонда.
Финикия эрлари бу жомни сотмоқ учун Лемносга
Олиб келиб, лек армуғон этгандилар кейин Фоасга;
Язон ўғли Эвней буни асир тушган Приам ўғли
750. Лиқаон-чун берган эди Патроклга тўлов сифатда.
Ахилл дўсти шарафига ўтётган бу мусобақада
Энг тез чоғган азаматга ушбу жомни бермоқчи бўлди.
Мукофотнинг иккинчиси — буқа эди ғоятда улкан;
Энг орқада қолганга у тайин қилди ним талант олтин.
755. Сўнг у давра ўртасига чиқиб шундай юзланди ҳалққа:
«Кимда майл бўлса ушбу жасоратга, чиқсин ўртага!»

- Оилейнинг чаққоп ўғли Аякс турди ўридан дарҳол;
Заковатли Одиссей ҳам, Нестор ўғли мард Антилоҳ ҳам:
Қиёси йўқ эди унинг ёшлар ичра тез югуришда.
760. Саф турдилар; тайин қилди йироқдаги маррани Ахилл.
Мана, чопиш ҳам бошланди; ўзиб кетди ҳаммадан Аякс;
Лек изма-из борар эди қув Одиссей унинг ортидан;
Калавали дугни мато тўқиётган аёл кўксига
Яқин ушлаб, чаққон-чаққон оширади ипни арқоқдан,—
765. Одиссей ҳам шундай чаққон елар эди Аякс ортидан;
Босиб борар эди изин чанг ҳам ҳали кўтариilmасдан;
Аякс унинг нағасини ҳис этарди ўз энсасида;
Одиссейнинг зафарталаб иштиёқин яна жўштириб,
Руҳлантириб ҳайқиради ҳалқ майдонни бошга кўтариб.
770. Лекин улар яқинлашай деб қолганда маррага, бирдан
Шоҳ Одиссей Палладага дилдан нидо қилди зорланиб:
«О, Зевс қизи,* тингла зорим! Пойларимни тезлат, раҳм қил!»

- Деб тавалло қилди шундай,— маъбуда ҳам тинглаб зорини,
Қувват берди танига-ю, енгиллатди оёқ-қўлини.
775. Мана, марра яқинлашиб, муздаға ҳам қўл чўзса етгудек
Оз қолганда, бирдан Аякс тойиб кетди: бу Афинанинг
Иши эди — Аякс марҳум шарафига қурбон қилинган
Қайрилма шоҳ ҳўқизларнинг босган эди суюқ тезагин;
Мард Аякснинг оғиз-бурни тезак ила тўлди баногоҳ.
780. Соврин — жомни илиб кетди шоҳ Одиссей биринчи бўлиб;
Улкан буқа насиб этди Оилейнинг ўғли Аяксга:
У ўрнидан туриб, маҳкам дашт буқасин шоҳин тутди-ю,
Типмай тезак туриаркан, шундай деди майдон ахлига:
«Дўстлар, менинг оёғимдан чалди Зевснинг қизи Афина!
785. У ҳамиша Одиссейга мадад берар — ўз опасидай!»

Шундай деди,— кўкни тутди оломоннинг шўх-шўх хандаси.
Бу поигада Нестор ўғли энг охирги совринни олди;
Олган заҳот ахейларга шундай деди жилмайиб туриб:
«Барчангизга аён, дўстлар, бу сафар ҳам боқий тангрилар
790. Ҳар галгидек, тақдирлади ёши улуғ бандаларини.
Уч-тўрт кўйлак ортиқ йиртган мендан Аякс Оилейзода;
Шоҳ Одиссей эса кўхна аждодларнинг насабидандир;
Аммо қари бўлса ҳам, у куч-қувватга тўла, дейдилар;
Хеч ким унга бас келолмас югуришда — Ахиллдан ўзга».

795. Деб чаққонпо Ахиллеспинг таърифини келтирди мақтаб,
Лек Ахиллнинг ўзи дарҳол жавоб қилди Несторзодага:
«О, Антилоҳ! Бу мақтовинг бемукофот қолмас, биродар;
Совринингга ярим талант олтин яна илова қилгум».

Деб у олтип тухфа қилди: йигит боши етди осмонга.

800. Чаққонёқ Ахилл энди олиб чиқиб қўйди ўртага
Узун найза, қалқон ҳамда бир дурафшон олтип дубулга,
Булар — мағлуб Сарпедоннинг совутлари — мард Патроклнинг
Ўлжасийди. Сўнг Ахиллес шундай калом айтди эл аро:
«Икки жобоз муҳорибни чақиurmиз энди майдонга,
805. Токи улар силоҳ тақиб, совут кийиб, яккама-якка
Жаңг қилишиб, эл олдида кўрсатсинглар ўз қудратларин.
Кимки рақиб совутини олдин тешиб, унинг мўътабар
Ва покиза баданидан қон чиқарса, шудир музaffer,—
Унга ушбу кумуш бандли Фракия шопини бергум;

810. Ўлжа олган эдим мазкур силоҳни мен Астеропейдан;
Сарпедоннинг қуролларин иккала мард бўлашиб олур;
Сўнг уларнинг шарафига чодиримда бергум зиёфат».—

Шундай деди,— ва оёққа турди бузрук Теламонзода;
Кетма-кет тез Тидейзода Диомед ҳам турди мардона,

815. Икковлари икки ёқда ёру дўстлар даврасида тез
Совут кийиб, қуролланиб шайландилар зўр олишувга.
Ўқрайганча бир-бирига; ваҳм босди аргосликларни.
Сўнг даврага чопиб чиқиб жангни бошлиб юбордилар тез;
Улар уч бор тўқнашдилар, уч бор қурол уриштирилар.
820. Теламонзод найза санчди рақибининг дўнг қалқонига.
Жароҳатлай олмади лек, зирҳ бор әди қалқон остида.
Лек Диомед мард Аякснинг етти қатлам қалқони оша
Очиқ бўйин мўлжал олиб обдор найза санчмоқ бўларди.
Шунда ахей ўғлоплари шоҳ Аяксдан хавотирланиб
825. Жанг тўхтасин, мукофот тенг бўлинсин, деб шовқин солдилар.
Лек Ахиллес кумуш сопли шамшир ҳамда унинг ғилофи
Ва бежирим тасмаси-ла Диомедни мукофотлади.

Ахилл қўйма темир лаппак олиб чиқди энди совринга;
Бир замонлар отган экан иқтидорли Этион уни;

830. Лекин уни шоҳ Ахиллес маҳв қилиб, темир лаппагин
Кемасида ўзи билан ўлжа қилиб олиб келганди.
Шоҳ жамоа қаршисида туриб шундай бир калом айтди:
«Лаппак отиб яна мардлик кўрсатмоқчи бўлганлар турсин!
Ўз юртида поёни йўқ экинзори бўлган мард учун
835. Ушбу темир лаппак хизмат қилгай роса беш йил муттасил;
У ҳеч қачон муҳтож бўлмас омоч ясаш учун темирга,
На чўбони, на дехқони шаҳар борар темир ахтариб».

Деди у, — ва дик ўрнидан турди жангга ташна Полипет;
Тангримонанд паҳлавон эр, соҳибқудрат шоҳ Леонтей ҳам;

840. Сўнг кетма-кет Теламоний ва девқомат Эпеос полвон;
Энг аввало ўшал темир зил лаппак Эпеос олиб,
Узоқ силкиб улоқтириди; халқ хаҳолаб кулиб юборди.
Ундан кейин тангри Арей арзандаси Леонтей отди;
Ана энди Теламоний Аякс залвар темир лаппакни
845. Қўлга олиб отган әди, оширворди олдингилардан.
Лек лаппакни муҳориб эр шоҳ Полипет қўлга олганда,—
Чўпон йигит қулочкашлаб отган таёқ чирпирак бўлиб,
Поди узара учеб анча жойга бориб тушгани каби,—
Полипетнинг лаппаги ҳам бориб тушди жуда узоққа;
850. Буни кўрган аргосликлар қийқиришиб юборди бирдан.
Полипетнинг одамлари гурра келиб, ўз сардорининг
Совринини ола кетди кемаларга шоду хуррам-ла.

Ахилл энди ёйотарлар учун темир асбоблар қўйди:
Мукофотга ўнта — икки ва ўнта — бир қиррали* болта.

855. Нишон учун анча олис ерга, қумга кема устунин
Санчиб, унинг қир учига бир каптарни ингичка ип-ла
Оёғидан боғлади-да, эълон қилди: «нишон — шу» дей.

- «Кимки ювош кабутарга ўқ теккизса, икки қиррали
Болталарнинг ҳаммасини олиб кетур ўз чодирига;
860. Кимки қушга ўқ теккизмай, фақат ипни узиб юборса,
У олажак бир қиррали болталарни мағлуб сифатда».
- Деди Ахилл,— бу даъватга тез ўрнидан турди шоҳ Тевкр;
Турди яна мард Мерион — Крит шоҳин вафодор дўсти.
Дубулғага қуръа ташлаб силкитдилар; биринчи қуръа
865. Мард Тевкрга насиб қилди; бутун куч-ла ўқ узди у тез;
Лек афсуски, ўқ узишдан олдин Тевкр Феб—Аполлонга
Барра-барра қўзилардан ҳекатомба атамаганди.
Ололмади у мўлжални; дарғазаб Феб монелик қилди;
У отган ўқ қуш оёғи яқинидан чўрт узди ипни;
870. Кўкка парвоз қилди капитар қанотларин патиллатганча;
Ип шамолда учиб, охир ерга инди; халиқ қийқирворди.
Шунда дарҳол мард Мерион хомуш турган Тевкр қўлидан
Ёйни олиб, тайёр ушлаб турган ўқни чиллага тортди:
У дилида кумушкамон Фебга барра қўзичоқлардан
875. Ҳекатомба ваъда қилиб, «мадад бер», деб ёлборди унга:
Сўнг поёнсиз мовий кўкда гирд капалак бўлиб учётган
Ювош қушнииг қанот остин камонидан мўлжалга олди;
Ўқ капитарнинг қанотини тешиб ўтиб, яна заминга
Қайтиб тушди ва санчизди Мерионнинг пойи остига;
880. Каптар эса учеб тушиб қўнди қора кема дорига,
Сўнгра боши хам бўлди ва қанотлари шалвираб қолди,
Шу заҳоти руҳи жисмин тарқ этдию дордан қулади;
Хайрон бўлиб қолди бирдан бу ҳолатни кўрган жамоа.
Икки дамли болталарнинг барин голиб Мерион олди;
885. Мағлуб Тевкр одамларип олиб кетди ўз кемасига.
- Яна Ахилл чўнг найза ва қиймати бир бош ҳўқизга тенг,
Ўт кўрмаган пок ва гулдор бир қумғонни келтириб қўйди;
Шунда икки найзабардор тортишмоқ-чун турди ўрнидан:
Биринчи мард — соҳибқирон Атрейзода шоҳ Агамемнон,
890. Иккинчи эр — Крит шоҳин содиқ дўсти жасур Мерион;
Вале зако Ахилл туриб шундай деди бу икки мардга:
«Агамемнон, биламизки, сен ҳам найза отиш бобида,
Ҳам қудратда беқиёссан бутун ахей халқи ичидা.
Сен, яхшиси, Агамемнон, мукофотни бежанг олақол;
895. Чўнг найзани эса биз мард Мерионга берақолайлик,
Гар сенга шу маъқул бўлса. Менга қолса шундай қилардим».

Соҳибқирон Агамемнон маъқуллади Ахилл таклифин.
Шоҳ Ахиллес Мерионга берди шунда улкан найзани;
Агамемнон Талғибийга тутқазди ўз мукофотини.

ЙИГИРМА ТҮРТИНЧИ ҚҰШИҚ

ҲЕКТОР ЖАСАДИНИ ТОВОН ТҮЛАБ ОЛИШ

Үйин тамом; ҳамма кема-кемасига тарқалди зумда;
Халқ үзининг чодирида шомлик қилиб, тунги уйқудан
Лаззатланиб дам олмоққа ошиқарди. Елғиз ғамзада
Пелейзода йиғлар әди ўз жонажон дўстини қўмсаб;

5. Ҳаловат йўқ әди унинг ошида ҳам, уйқусида ҳам;
У тўлғаниб ётар экан тўшагида, Патрокл ила
Биргаликда жанг қилганда, чўнг уммонда тўфонда қолиб
Бошларига не кулфатлар тушганини хотирлар әди;
Қайноқ-қайноқ кўз ёш тўкар әди Ахилл шуларни эслаб.
10. Гоҳ ёнбошлаб, гоҳ мук тушиб ётарди у, гоҳо чалқанча;
Охири у туриб кетиб, соҳил кезди паришон ҳолда.
Қирмизиранг тонгни Ахилл қарши олди денгиз бўйида.
Шунда у тез қўшди учқур отларини жанграбага;
Аробага арқон билан боғлади у Ҳектор жасадин;
15. Дўсти қабрин атроғидан уни уч қур судраб ўтди-ю,
Чодирига қайтиб кўнгли таскин тоғди охир-оқибат;
Ҳекторни у тупроққа юзтубан отди. Валекин унинг
Паноҳоҳи Феб ҳеч зиён етказмади ўлигига ҳам;
Бул худованд мурдадан ҳам марҳаматин дариг тутмади:
20. Мудом унинг жасадин зар қалқонлар-ла иҳота қилди.
Ахилл уни судрагапда ҳеч бир шикаст етмасин, дея.

Ҳа, илоҳий Ҳекторни шу тарзда таҳқир қиласарди Ахилл.
Боқийларнинг раҳми келди, буни кўриб арши аълодан
Ва Ҳермесни Ҳектор жисмин ўғирлашга даъват этдилар;
25. Ҳамма шуни маъқул кўрди; фақатгина маъбууда Ҳера,
Шоҳ Посейдон ва шаҳлоқўз Афинага хуш ёқмади бу.

- Улар ҳануз ёқтирамасди Трояни, кекса Приамни
Ҳамда унинг табаасин, Париснинг шум гуноҳи учун:
Қишлоқда у кулбасига ташриғ қилиб маъбуудаларни,
30. Таҳқирилаган ва бад шаҳват баҳш этганни шарафлаганди.*

Субҳидамдан дарак бериб ўн икки бор ёнганди Шафак,
Шундай деди кумушкамон Феб тангрилар жамоасида:

- «О, бешафқат ва ноинсоф худовандлар! Приамзоданинг Қурбонгоҳда буқалар ва қўчкорларнинг ёлиқ сонларин? Сизлар учун хушбўй ўтда ёндирганин унутдингизми?
- Ҳатто унинг жасадин ҳам истамайсиз халос этмоқни; Имкон беринг, видолашсин марҳум билан завжаси, ўғли, Волидаси, чол отаси; Троянинг аҳолиси ҳам Паҳлавонни иззат билан дағи этсин ўтда ёндириб!
- Сиз муруват қилмоқдасиз, адолатни, раҳм-шафқатни Юрагидан соқит қилган соҳибчангали мард Ахиллесга. Ваҳшиёна қувва ҳамда густоҳона қалб соҳиби — шер Фақат ўзин манфаатин кўзлаб ўлжа ахтарар экан, Йиртқичона ҳамла қилур фонийларнинг подаларига,—
- Пелейзод ҳам ўшал шердек йўқотгандир раҳм-шафқатни, Инсон учун ҳам ҳаён, ҳам зиён бўлмиш — шарму ҳаёни. Баъзи банда жудо бўлур юрагига азиз кишидан: Еш ўғли, ё орасидан — бир қориндан талашиб тушган; Аза тутиб, кўз ёш тўкур, илло охир ғамни тарқ этур;
- Зоро, Тақдир маъбуллари одамзодга баҳш этмиш тоқат. Ахилл эса Ҳектор жонин олиш билан чекланиб қолмай, Дўстин қабри атрофида судрамоқда шўрликни хўрлаб! Ваҳоланки, бу билан у на шон қучар, на ҳаён кўрар! Минг қудратли бўлсин, бизнинг интиқомга дуч келгай Ахилл;
- Ки ул қаҳҳор она Ерни, гунг тупроқни таҳқирламоқда!»*

Сармалика Ҳера унга жавоб қилди тошиб ғазаби:

«О, такаббур кумушкамон, айтганлариниң ҳақ бўлур эди, Гар Ахиллес ва Ҳекторни бирдай яхши кўрганингда сен! Вале Ҳектор — хом сут эмган бир бандадир, инсон фарзанди;

Ахилл — тангри қавмидандир, туққан уни санам Фетида; Фетидапи ўзим боқиб катта қилиб, жами боқийлар Учун бирдай азиз бўлган шоҳ Пелейга бергандим эрга. Ҳамма тангри бўлган унинг никоҳида; сен ҳам, о, фосиқ, О, хоин дўст, лира чалиб вақтичоғлиқ қилгандинг тўйда!»

- Жавоб қилди булутқувар Зевс ўзининг рафиқасига:
- «Ҳера завжам! Ҳеч қаҷон сен нола қилма аҳли самодан. Бирдай ҳурмат топмаган ҳеч бул икки мард; лек Ҳекторни ҳам Илионлик мардлар ичра ардоқларди кўп худовандлар, Мен ўзим ҳам! Ёдларди у бизни ээгу қурбонликлар-ла:
- Қурбонгоҳим мудом мўл-кўл наэрлардан (қирмизи маю Хушбўй ўтда куйдирилган ёғу гўштдан) мунавар әрди, Лек қўяйлик ўғирлики; сездирмасдан Ҳектор жасадин Ўғирлашнинг имкони йўқ Ахиллеснинг қўли остидан; Кечакундуз қошидадир волидаси — гўзал Фетида.
- Ундан кўра, бирон тангри бошлиб келсин уни қошимга; Маъбудага бир оғиз сўз айтайки мен, чаққон Ахиллес

Приамдан тўлов олиб қайтиб бергай Ҳектор жасадин».

- Деди Зевс, — мужда ила қуюп янглиғ учди Ирида;
У денгизга шўнғиди тез қудсий Сам ва серқоя Имбр
80. Орасида; чўнг долғалар фарёд чекди унинг пойида;
У ҳўкизининг мўгизига боғланган* ва оч балиқларни
Қийратувчи қўрғоншиндек шўнғиди тез денгиз қаърига;
У ерда у, теран горда, Фетидани кўрди дафъатан;
Бул маъбуда океанинг санамлари доирасида
85. Зор-зор ийғлаб ўтиради ўз ўғлонин талх қисматидан;
Ўғлин ҳалок бўлишини биларди у бегона юртда.
Фетиданинг қаршисида туриб деди Зевс муждакаши:
«Аҳди маҳкам сармушовир Зевс чорлайди сени, Фетида».

- Кумушоёқ Нерей қизи шундай деди унга жавобан:
90. «Не амр этур боқийларнинг ҳукмдори мен бенавога?
Мунавварлар қошига ғам чекиб чиқмоқ уятдир менга!
Лек розиман: сарпадарнинг амри ерда қолмаслиги шарт».

- Шундай дея, кийди мотам жомасини она — Фетида,
Йўлга тушди сиё тундан ҳам қоп-қора уртуқ ёпишиб.
95. Ирида ҳам елдек учиб борар эди унинг олдида;
Теран денгиз долғалари йўл очарди маъбудаларга.
Қум соҳилга чиқиб улар учдилар тез юксак самога.
Учратдилар Зевсни унда; барча масъуд боқийлар эса
Чақмоқдорнинг теграсига машваратга тўплангандилар.
100. Зевс ёнига инди санам; Афина жой бўшатди унга;
Ҳера унга қадаҳ тутиб илиқ сўз-ла тасалли берди.
Фетида бир қултум ичиб, қайтарди ул олтин қадаҳни.
Боқийлару фонийларнинг падари Зевс бир калом айтди:
«Эрка қизим, Олимпга сен қалбинг тўла дард-ла чиқибсан;
105. Биламан, сен маъбуданинг ғам-андуҳинг оғирдир беҳад;
Лек Олимпга сени печун чорлаганим боисин айтгум.
Тўқиз қунки, боқийларнинг орасида нифоқ қўзғалгани;
Муҳориб эр Ҳектор ила далир Ахилл сабабчи бунга.
Худовандлар Ҳектор жисмин ўғирлашни таклиғ этмоқда;
110. Мен, аксинча, ул шарафни* Ахиллесга баҳш этмоқчиман,
Қалбда мангут сақлаганча сенга меҳру лутфу садоқат.
Сен маъбуда, ўғлингга айт бориб юнон қароргоҳига;
Барча тангри ундан хафа; ҳаммадан кўп мен раңижиганман,
Ки у ғазаб даъвати-ла раҳматли эр Ҳектор жасадин
115. Бандаргоҳда сақламоқда хоҳламасдан тўлов олишини.
Гар қўрқса у ғазабимдан қайтарсин тез марҳум жасадин.
Иридани мен Приам ҳузурига жўнатурманки,
У ахейлар даргоҳига азиз ўғлин жасади учун
Борганида, Ахиллга мўл ҳадя элтсин, дилини хушлаб».

120. Шундай деди,— Фетида ҳам қулоқ осди Зевс каломига;
Мисли қушдай парвоз қилди юксак Олимп чўққисидан у.
Қароргоҳга келиб инди ва Ахиллнинг ўз чодирида
Нола чекиб, юм-юм йиглаб ўтирганин кўрди бандоғоҳ;
Атрофида ёронлари ҳозирларди унга ионушта;
125. Тахтапулда ётар эди бўғизланган сержун бир қўчкор,
- Муҳтарама она инди маҳзун ўғлин ёнига келиб;
Илки ила уни аста силаб, шундай такаллум қилди:
«Нуридийдам, нечун қалбинг ээммоқдасан оҳ-фиғон чекиб;
На бир овқат ейсан, бўтам, на бир нағас ором оласан?
130. Ундан кўра, дилбар қиз-ла ишқ нашъясин сурганинг соз-ку.
Умринг тугаб қолаёзди; рўпарангда, суюкли ўғлим,
Шай турипти қилич қайраб шаксиз Ўлим ва аччиқ Қисмат.
Гапим тингла: сенга Зевсдан шундай музда олиб келдим мен;
Худовандлар сендан хафа, ҳаммадан кўп Зевс ранжиганиши.
135. Ки сен ғазаб даъвати-ла раҳматли эр Ҳектор жасадин
Бандаргоҳда сақлаяпсан хоҳламасдан тўлов олиши.
Сен, Ахиллес, яхшиси мўл товои олиб, жасадин қайтар».
- Онасига шундай деди чаққоноёқ машҳур Ахиллес:
«Мен розиман; майли тўлов олиб келган олсин жасадни;
140. Баски, Олимп ҳукмдори менга шундай амр этган экан».
- Фетида ўз ўғли билан мирмидонлар қароргоҳида,
Кемаларнинг соясида шундай суҳбат қурган чогида
Зевс муқаддас Трояга Ириданаравона қилди:
«О, қанотли Ирида, уч, тарк этиб сен юксак Олимпни;
145. Ва муқаддас Илионга бориб хабар қил Приамга;
У ўғлини олмоқ учун борсин ахей кемаларига,
Ахиллесни рози қилмоқ учун совға олиб борсин мўл.
Илло чолнинг ёлғиз ўзи борсин ҳеч бир кузатувчисиз;
150. Фақат битта чол жарчини олса бўлди, хачир қўшилган
Аробани бошқармоқ ва ахейларнинг қароргоҳидан
Ахиллес маҳв этган ўғлини жасадини олиб келмоқ-чун.
Қўрқувни ҳам, ўлимни ҳам хаёлига келтирмасин ҳеч;
155. Биз Ҳермесни ҳамроҳ этиб жўнатурмиз нуроний чолга.
У кузатиб бориб шоҳни, Ахиллестга рўбарў қилур;
Бошлаб киргач у Приамни қаҳрамонининг қароргоҳига,
На Ахиллес журъат этар мўйсафидга қўл кўтармоққа,
На йўл қўяр ўзгаларнинг унга таҳдид қилишларига;
160. Деди Зевс,— парвоз қилди қуюнмонанд Ирида кўқдан;
Инди Приам ошёнига; шоҳид бўлди нола, фарёдга.

Ўғиллари ҳовлисинг қоқ ўртасида чол атрофида
Йигларканлар, кўз ёшга гарқ қилардилар либосларини;

Приам эса ётар эди бутун жисмин ридога буркаб;

165. У ҳовчулаб тинмай тупроқ сочар эди боши, бўйнидан.

Қизлари ва келинлари йиглардилар ўз уйларида

Ахейларниң қўлида жон қазо қилган Троя элин

Сон-саноқсиз иқтидорли ҳомийларин ёдлаб, ув тортиб.

Зевснинг учқур муждакаши яқинлашиб аста Приамга,

170. Секин деди (титроқ босди қарияпинг бутун вужудин):
«Бардам бўл, о, Дарданзода, ҳайиқмагил мендан мутлақо!
Мен Олимпдан бад ният-ла тушганим йўқ бугун қошингга,
Билъакс, олиб келдим сенга чақмоқтотар Зевсдан хушхабар;
У самода бўлса ҳамки, қалбан қилур сенинг ташвишинг.

175. Зевс айтдики, Ахиллеснинг кўнглин бисёр армуғон ила
Хушлаб, Ҳектор жасадини товои тўлаб олар эмишсан;
Илло ўзинг борармишсан ёлғиз, ҳеч бир кузатувчисиз;
Фақат битта чол жарчини олсанг бўлди, хачир қўшилган
Аробани бошқармоқ ва ахейларниң қароргоҳидан

180. Ахиллес маҳв этган ўғлинг жасадини олиб келмоқ-чун.
Қўрқувин ҳам, ўлимни ҳам хаёлингга келтирмасмишсан;
Тангри Ҳермес ҳамроҳ бўлиб борар эмиш сен билан бирга;
У кузатиб бориб сени, Ахиллесга рўбарў қилур;
Бошлаб киргач Ҳермес сени қаҳрамоннинг қароргоҳига.

185. На Ахиллес журъат этар сенга қарши қўл кўтармоққа,
На йўл қўяр ўзгаларниң сенга таҳдид қилишларига;
У нодон ҳам, бешарм ҳам, фосиқ ҳаммас гуноҳга ботган;
У ҳамиша шафқат қилур паноҳ излаб борган одамга».

Шундай дея учиб кетди қуюммонанд гўзал Ирида.

190. Хачирларни аробага дарҳол қўшиб, унга кажава
Ўрнатмоқни амр этди шоҳ Приам ўғилларига.
Ўзи эса жадал кирди хазипалар тўла қўшкига,—
Кўшкки, томи баланд, хушбўй оғочлардан қурилган бино,
Чақиртириб ўз завжаси Ҳекубани, бир қалом деди:

195. «Тингла, хотин! Менга Зевснинг муждачиси намоён бўлди;
«Мирмидонлар ҳузурига бориб, товои тўлаб Ахиллга,
Ўғлоннингни олиб келгил Илионга»,— деб амр этди у.
О, азиза завжам, сўйла, сен не дейсан ушбу борада?
Ҳам қалбим, ҳам заковатим мени қаттиқ даъват этмоқда

200. Тез боришга бандаргоҳга — ахейларниң қароргоҳига».

Шундай деди; лек хотини юм-юм йиглаб жавоб айлади:
«Вой ўлмасам! Қайда қолди бир замонлар салтанатинда
Ҳам хорижда эл оғзида достон бўлган чўнг фаросатинг?
Мирмидонлар ҳузурига ёлғиз ўзинг бормоқчимисан?

205. Нечакиңди да лир ўғлонларимизни маҳв этган қаттол
Хузурига борасанми? Темирданми, дейман ё жонинг?
Үшал қонхўр, имонсиз эр сени қўлга туширган ҳамон,
Аяб-нетиб ўтирмайди, ёшинингни ҳам ҳурмат қилмайди!
Яхшиси, ўз уйимизда ўғлимизни қўмсаб йиғлайлик;
210. Билишимча, менинг кўзим ўғлимиизга ёригандайдек,
Қаҳҳор Тақдир баҳтиқаро қилган әкан болам шўрликни,—
Манглайига, ота-она қўзларидан четда, бир қаттол
Оёғида қўшакларга ем бўлмоқлиқ битилган әкан.
О, қанийди, илож бўлса, ул номардни қўксин кемириб,
215. Ичакларин тилка-пора қиласадиму қасос олардим!
Қўрқоқ каби ўлгани йўқ Ҳекторгинам унинг қўлида;
У мардона ҳалок бўлди ватан учун ва Илионнинг
Эркак, аёл аҳли учун, чекинув ва қўрқув не — билмай!»
- Шунда яна жавоб қилди Ҳекубага нуроний подшо:
220. «Моне бўлма хоҳишинга, ўз уйимда шумхосият қуш
Бўлиб, хотин, сайрама; ҳеч ниятимдан қайтаролмайсан.
Агар менга бул хабарни бирон коҳин, ёхуд авлиё,
Еки назр-ниёз ила фол очувчи фолбин айтсайди,
«Алдоқ!» дея, ҳамма гапин нафрат ила инкор этардим;
225. Маъбуданинг сасин тинглаб, ўз кўзим-ла кўрдим мен уни;
Ха, бораман қароргоҳга, бежиз эмас Зевс каромати.—
Гар кемалар яқинида ўлмоқ бўлса менинг қисматим,—
Мен розиман! Майли, дажжол сўйисин мени, лек армоним йўқ
Азиз ўғлим сўнг бор қучиб, тўйиб йиғлаб хумордан чиқсан!»
230. Дедиую у, сандиқларин қопқогини бирма-бир очиб,
Гўзалликда қиёси йўқ ўн иккита зар уртуқ олди,
Шол рўмол ва қимматбаҳо патгиламлар — ўн иккитадан.
Энг муҳташам чакмонлару ўоят нафис ички либослар;
Шундан кейин тарозуда тортиб олди ўн талант олтни;
235. Тўртта лаган ва иккита ярақлаган сепоя олди;
Бир замонлар элчи бўлиб борганда у Фракияга,
Приамга энг муҳташам қадаҳ совға қилган әдилар.
- Кекса падар олиб чиқди аямасдан шул қадаҳни ҳам —
Жон-дилидан хоҳларди у етишмоқни ўғил васлига.
240. У ҳаммани остоидан газаб ила қува бошлади:
«Даф бўлинглар, касофатлар! Нима бало, уйларингизда
Йўқми бошқа ташвишингиз — келиб бошпим қотирмоқдасиз?
Еки Зевснинг энг диловар ўғлонимдан жудо қилгали
Сизга ёқар? Бу жудолик оқибатин сезгайисиз тезда;
245. Мард ўғлоним иобуд бўлди — энди сизни ёв тутдай тўкар!
Мен муқаддас Трояннинг кулин кўкка соврилганини
Кўрганимдан тезроқ гумдон бўлганим соз Аид қаърига!»

- Шундай деб у асо билан одамларни ҳайдай бошлади;
 Ҳамма ўзин четга олди қариянинг дагдаасидан.
250. Шунда шоҳ ўз ўғилларин: Клит, Хелен, Хишпофоийни,
 Ўқтам йигит Париснию энг диловор Антифонни ҳам,
 Тангриларнинг арзандаси Агафонни, шавкатли Диини,
 Памонни ҳам, саховатли Политни ҳам, Деифобни ҳам, —
 Ўйни бошга кўтарганча койий кетди бўралаб сўкиб:
255. «Тез қимирланг, ярамаслар, беҳаёлар! Азиҳ Ҳекторим
 Ўлганидан кўра ҳамманг тўнгиз қўпсанг яхши бўларди!
 Қандай бадбаҳт бандаманки, Трояда таваллуд топган
 Энг наҳлавон ўғлонларим, битта қолмай қирилиб кетди!
 Тангримонанд Местор ҳам йўқ, соҳибқудрат Троил ҳам йўқ,
260. 265. Мардлар ичра тангримисол Ҳектор, сен ҳам энди йўқдирсан!
 Ки, худонинг (банданингмас) фарзандига ўхшаб кетардинг!
 Жасурларни қирди Ареј, тирик қолди бу беҳаёлар;
 Ёлғончилар, фақат рақсда чаққонёқ бадбаҳт раққослар,
 Элнинг молин ўғирловчи нотавонилар, малъун бандалар!
 Имилламай тезроқ шайланг аробани ва тезроқ жойланг
 Қажавага совғаларни; зудлик ила жўнамогим шарт!»

- Шундай деди, — ва ўғиллар қўрқиб ота дағдаасидан,
 Ғилдиратиб чиқдилар тўрт гилдиракли яп-янги, гўзал
 Аробани ва устига ўрнатдилар теран қажава;
270. Сўнг қозиқдан олиб улар ҳачирларнинг ҳалқачаси кўп,
 Чўққисида қалиғи бор обдор, шамшод бўйинтуруғин
 Тўйқиз газли қайши билан бирга қўшиб олиб чиқдилар,
 Ўрнатишиб чўнг шотипниг энг учига бўйинтуруқни,
 Маҳкам чаңдид боягладилар илгакларга қайишлар билан;
275. 280. Бўйинтуруқ қалиноқчасин тасма билан уч карра ўраб,
 Қолган ҳамма абзалларни ҳам бирма-бир бояглаб чиқдилар.
 Кейин уйдан олиб чиқиб Ҳектор учун тўланадиган
 Совғаларни, тўрт ғилдирак аробага жойлаштирилар,
 Метинтуёқ ҳачирларни аробага қўшдилар дарҳол.
 Келтирилар сўнг отларни, қўшмоқ учун жанграбага,
 Ки, уларни шоҳнинг ўзи боққан эди баланд оҳурда;
 Томи юксак кўшик олдида қўшаркаинлар жанграбага
 Ул отларни шоҳ ва жарчи, тузаардилар доно режалар.
285. Яқинлашиб келди бу пайт шоҳ олдига ғамнок Ҳекуба;
 Ўнг илкида у май тўла олтин қадаҳ ушлаган эди,
 Ки, шавҳарим уни паймо қиласин, дея сафар олдидан;
 Шундай деди у Приамга, туриб отлар рўбарўсида:
 «О, маҳбубим, баски ҳамон ўз аҳдингдан қайтмас экансан,
290. Зевсни ёдлаб май паймо қил ва тангрига тавалло қилки,
 Сени омон қайтарсан ёв орасидан ўз мақомингга.
 Ида тоғин чўққисидан Трояни ҳамиша сергак

- Кузатгувчи булутқувар ва чақмоқдор Зевсга сигин сен.
Сўрки ундан, ўзи севган, иқтидорда ҳеч қиёси йўқ
295. Башоратчи қуш намоён қилсин кўкда, ўнг томонингдан;
Ки сен камол ишонч ила йўл ол данай бандаргоҳига.
Гар намоён қилмаса Зевс хушмуждачи ўшал бургутни,
Унда, жоним, ёлбораман, мирмидонлар қароргоҳига
Асло қадам босма, дея, қанча қатъий бўлмасин аҳдинг».
300. Завжасига деди дарҳол тангримонанд кекса Приам:
«О, Ҳекуба, юз ўғирмам асло доно маслаҳатингдан;
Лек, яхшиси, биз илк чўзиб, тангри Зевсдан мадад сўрайлик».
- Деб амр этди қўлларига сув қуймоқни жория қизга;
Жория ҳам елиб бориб, бир кўза сув ила бир дастшўй
305. Олиб чиқди ва гизиллаб келди подшо истиқболига.
Шоҳ илкини ювиб бўлгач, завжасидан олди қадаҳни,
Сўнгра ҳовли ўртасида турганча, май паймо қиларкан,
Самога кўз тикканича янгроқ сас-ла тавалло қилди:
«О, Идада малик бўлмиш шавкатли ва қодир падар Зевс!
310. Шундай қилки, илтифот-ла қарши олсин мени Ахиллес;
Сўргум сендан, ўзинг севган, иқтидорда ҳеч қиёси йўқ
Башоратчи қуш намоён қилгил кўкда, ўнг томонимда;
Ки мени камол ишонч-ла йўл олай данай бандаргоҳига!»
- Деб ёлборди, — ва эшиитди унинг сасин парвардигор Зевс:
315. Аён қилди тангри фолбон қушлар ичра әнг ҳаққонийси —
Бургутни тез (аҳли фоний уни қора овчи деб айттур),
У намоён бўлиб кўкда, ёзганида қора қанотин,
Келар эди ҳар қаноти Троянинг ғоят бадавлат
Хонадонин улкаш, заранг қопқасининг тавақасидай.
320. Бургут учди Троянинг ўнг ёғида. Шоҳ ва малика
Буни кўриб шодландилар, таскин тоғди нотинч қалблари.
- Приам жангаробага сакраб чиқиб, бостиридаги
Отларини елдек ҳайдаб чиқди қаср дарвозасидан.
Хачирлар тўрт ғилдираклик аробани тортиб борарди;
325. (Бошқаарди хачирларни муждачи чол — донишманд Идей);
Шоҳ Приам шу ароба орқасидан жангаробада
Отларини учирганча чопди шаҳар кўчаларидан;
Шоҳнинг ҳешу аҳбоблари кузатгандек уни ўлимга,
Маҳзун йиғлаб қолди. Чоллар чиқди шаҳар дарвозасидан;
330. Шоҳнинг хешу ўғиллари Трояга қайтдилар маъюс.
Лек сафарга чиққанларни олимплик Зевс кўрмай қолмади;
У чолларни даштда кўриб, Приамга шафқат қилдио
Шундай калом айтди бирдан азиз ўғли тангри Ҳермесга:
«Бўтам Ҳермес! Сен худолар ичра ғоят одамохунсан;

335. Йўловчига ҳамроҳ бўлиб, дарддан ғориғ қилурсан доим.
Бор, Троя шоҳини сен ахейларнинг бандаргоҳига
Шу йўсинда кузатгилки, ганимларнинг лашкари ичра
Ҳеч бир кимса қарияни кўрмасин ҳам, танимасин ҳам
То у кириб бормагунча Ахиллеснинг истиқболига».
340. Деди Зевс ва итоат этди унга муждачи Ҳермес;
Пойларига боғлади тез мангуб олтин кафшларини
(Бул кафшлар поёни йўқ замин узра ва серталотум
Уммон узра мисли елдек учирарди тангри Ҳермесни);
У илкига, бандаларни ухлатгувчи, ёхуд гафлатда
345. Ётганларни уйготгувчи пуркаромат асони олди;
Ушбу асо ила Ҳермес парвоз қилди юксак Олимпдан.
Зум ўтмай у етиб борди Трояга ва Ҳеллеспонтга;
У мўйлаби сабза урган, гўзал ёшлик гаштини сурган
Бир шаҳзода сиймосида кенг даладан кетиб борарди.
350. Салдан кейин иккى кекса Илнинг қабри ёнидан ўтиб,
Тўхтадилар зилол сув-ла сугормоқ-чун, от, хачирларни;
Бу пайт энди оқшом тушиб, қош қорая бошлаган эди.
Шу чоқ ногоҳ зийрак Идей кўриб қолди тангри Ҳермесни,
Шундай дея юзланди тез ўз ҳамроҳи шоҳ Приамга:
355. «Дарданзода, бу ёққа боқ! Лозим бизга эҳтиёт бўлмоқ;
Ортимииздан келур бир эр, маҳв этмоққа чоғланган бизни!
Қочмоқ лозим; отлар учқур; ёки унинг қошига бориб,
Пойларидан қучиб туриб, ундан шафқат сўрамоқ даркор!»
- Деди Идей, — қўрқиб кетган чолнинг қалби ларзага келди;
360. Қомати дол Приамнинг тикка турди сафид соchlари;
У донг қотиб қолган эди. Эриуний келиб қошига,
Қўлларидаш аста олиб деди унга навозиш ила:
«Аҳли фоний маст уйқуда ётган шундай қоронгу тунда
Олисгами борурсан, о падар, оту хачирларинг-ла?
365. Наҳотки ҳеч ҳайиқмайсан чор атрофда изғишиб юрган
Қаттол, мағрур ва даргазаб ахейлардан — ағёрларингдан?
Агар сенинг зулмат тунда шунча бисёр хазина ила
Кетётганинг бирон ғаним сезиб қолса ҳолинг не кечур?
370. Ёш эмассан сен ўзинг ҳам, ҳамроҳинг ҳам мункиллаган чол;
Қандай ҳифз қилгайсан сен ўзингни дуч келган ғанимдан?
Сенга бадлик рано кўрмам, ўзгалардан ҳимоя қилгум,
Зероки, сен ота менинг падаримга ўхшаб кетасан!»
- Тангримонанд чол Приам жавоб қилди Ҳермесга дадил:
«Азиз ўғлон, тамомила ҳақдир жами айтган гапларинг.
375. Вале, баски, тангри рано кўрган әкан менга сендейин
Нодир ақл соҳибини, саховатли, ўқтам ҳамроҳни,

Демак менинг бошим узра паногоҳ Зевс илкин чўзипти;
Демакки, сен саодатли ота-она фарзандидурсен!»

Приамга деди яна шарофатли муждачи Ҳермес:

380. «Доно ва ҳақ қалом айтдинг, о муҳтарам нуроний ота.
Валекин сен баён этгил менга яна бор ҳақиқатни;
Шунча молу давлатни сен бирон четга жўнатурсанми,
Ҳеч бўлмаса, шу бойликлар омон қолсин, деган ниятда?
Балки қудсий Трояни, кўрқиб кетиб, тарқ этмоқдасан?
385. Ҳалок бўлди энг диловар ҳомийингиз — сенинг ўғлонинг!
Ахей диловарларидан қолишмасди у жангда асло!»
- Тангриваш шоҳ Дардонзода дарҳол жавоб қилди Ҳермесга:
«О, сен, марҳум, баҳтиқаро ўғлонимни ширин сўз ила
Хотирлаган навжувон мард, кимсан ўзинг, отанг-онанг ким?»
390. Чолга яна жавоб қилди шарофатли муждачи Ҳермес:
«Кўряпман, сен сўрмоқчисан мендан жасур Ҳектор ҳақида.
Мен ўзим ҳам уни тез-тез кўрар эдим шавкатли жангда,
Ҳаттоқи, у данайларни қувиб бориб бандаргоҳгача,
Кўп лашкарни шамшири-ла тутдай тўқкан машъум кунда ҳам.
395. Кузатардик биз бир четда туриб Ҳектор жасоратини;
Атрейзоддан аччиғланган Ахилл бизни қўймасди жангга.
Мен Ахиллес навқариман, бир кемада сузиб келганимиз;
Асли наслим мирмидонлик; мард Поликтор падарим менинг:
У ҳам сендеқ кўп бадавлат, нуроний ва паҳлавон эрдир.
400. Унинг олти ўғли уйда, еттинчиси, мана — қаршингда;
Бизлар қуръа ташлагандик — менга тушди жангга жўнамоқ.
Мен соҳилдан жанг майдонни текширгани келувдим бугун;
Эрта тонгда бошлагайлар мард ахейлар шаҳарга ҳужум.
Бекор ётиш тегди қўшин меъдасига; лашкарбошилар
405. Қўшиндаги жанговарлик кайфиятин босишга ожиз».

Тангримонанд шоҳ Приам жавоб қилди тангри Ҳермесга:
«Ҳақиқатдан ҳам сен агар Ахиллеснинг ҳабиби бўлсанг,
Ўтинаман, яширмай бор ҳақиқатни, баён қил менга:

410. Етиптими ўғлим ҳануз бандаргоҳда, ё унинг жисмин
Нимта-нимта қилиб Ахилл ташлаганими иту қузғунга?»

Жавоб қилди япа чолга шарофатли муждачи Ҳермес:
«О, қария, уни на ит ғажиган, на қузғун чўқиган:

- У бешикаст ётур ҳамон Ахилл инган келиг бандаргоҳда,
Бир чодирда; ўлганига ўн икки кун бўлган бўлса ҳам,—
415. Ҳамон жисми иримаган, жангда шаҳид бўлган лашкарни
Чигирткадек кемирувчи оч қуртлар ҳам тегмаган унга.
Тўғри, Ахилл уни ҳар кун қудсий Шафақ нур сочган чоғда

- Судрап дўстин азиз қабри теграсида шафқатсизларча;
 Лек етмаган унга шикаст; кўрсанг сен ҳам ҳайрон қоласан;
420. Худди шабнам ювганидек тароватли; асар ийқ қондан,
 Бутун жисми гулдай тоза, танидаги қаҳҳор найзадан
 Пайдо бўлган жароҳатлар бари энди тамоман битган.
 Ки худолар ғамхўрдирлар машҳур ўғлиниг жасадига ҳам;
 Аҳли само уни шундай эъзозлайди, карам қилади».
425. Қариянинг кўнгли гулдай яшиаб, шундай деди Ҳермесга:
 «Само аҳлини қурбонлик-ла ийқлаб турмоқ, кўп савоб, ўғлим!
 Ҳектор,— кошкитирик бўлса!— фарогатли кошонамиизда
 Ҳар вақт юксак Олимпдаги боқийларни ёдлаб турарди;
 Шу боисдан эсламоқда худовандлар марҳум ўғлимни.
430. Лек қулоқ сол, қабул айлаб мендан ушбу олтин қадаҳни,
 Боқийларнинг паноҳида мириидонлар қароргоҳига,
 То Ахиллнинг кўшкигача кузатиб қўй мени ҳифз этиб».

Зевс әлчиси Ҳермес яна жавоб қилди Дарданзодага:

«Сен, қария, мени ёш деб йўлдан урма, менга бермоқчи

435. Бўлган совғанг олмам асло, Ахиллесни ғофил қолдириб.
 Мен Ахиллни ҳурматлайман ва ул әрга тегиши совғани
 Пинҳон олмам, кейин бирон фалокатга учрамаслик-чун;
 Илло сенга заминда ҳам, уммонда ҳам ҳамроҳ бўлгайман;
 440. То шавкатли Аргосгача ҳам кузатгум сени жон-дилдан;
 Ҳеч бир фоний кас йўлимга ғов бўлишга журъат өтолмас».

Дея чиқди шоҳ отлари қўшилган жангаробага тез;
 Ҳермес қамчи ва жиловни ўз қудратли илкига олди;
 Отларга ва хачирларга уғурди у гайрату қудрат,
 Етишганда соҳилдаги зовурга ва деворга улар,—

445. Сал олдинроқ бунда ахей соқчилари кечлик қилганди,—
 Шарофатли Ҳермес улар ҳаммасини ухлатиб қўйди;
 У минора остидаги дарвозанинг танбасин сурӣ,
 Уни очди, ичкарига олиб кирди шоҳ Приамни
 Ҳамда унинг кўп бебаҳо совға ортган аробасини.
450. Сўнг Ахиллнинг юксак кўшки қаршисига етганда улар
 (Мириидонлар ўз шоҳининг ҳашаматли бу саройини
 Қўргон ичра заранг арча оғочидан мустаҳкам тиклаб,
 Ёнгандилар унинг томин сой бўйида ўстган қамиш-ла;
 Қаср ва кенг ҳовли қозиқ девор ила ўралган эди;
455. Танбаланар эди ийғон арча сунба билан қопқаси;
 Бул қопқани очмоқ, ёки ёпмоқ учун уч нафар ахей
 Азамати сурар эди ул сумбани базёр, тер тўкиб;
 Лек Ахиллнинг ёлғиз ўзи осонгина эпларди буни),—
 Очиб берди қарияга шарофатли Ҳермес қопқани
460. Ва ҳовлига олиб кирди Пелейзодга аталмиш муздни.

Сўнгра тушиб аробадан, шундай деди Дарданзодага:
«Рўпарангда турган — тангри Ҳермес эрур, Олимпдан тушган;
Жўнатганди бузрук отам мени сенга мададкор этиб.
Унинг амрин бажо этдим, энди қайтгум яна Олимпга;
465. Кўринмайман Ахиллеснинг кўзига мен; боқий тангрининг
Фоний банда ила ошкор учрашмоғи одобдан эмас.
Сен киравер; киру қуч тез Ахиллеснинг тиззаларини;
Унинг мағрут юрагини юмшатмоқ-чун, кекса падари,
Муҳтарама онаси ва ўғли ҳаққи илтижо қилгил».

470. Шундай дея парвоз қилди тангри Ҳермес юксак Олимпга,
Шоҳ Приам ерга чаққон сакраб тушди жангаробадан,
Идейни у нозир қилиб қолдирдию от, хачирларга,
Ўзи шахдам одим отиб кирди Ахилл кошонасига.
Унда Пелей ўғлини кўрди ёру дўстлар жамоасида;
475. Икки дўсти: мард муҳориб Алким ила асов отларни
Тушлововчи Автомедон унга хизмат қиласар эдилар;
Ахилл энди шомлик қилиб бўлган эди, хонтахтадаги
Таомлару ичимликлар йиғиширилмаганди ҳали.
Чол ҳеч кимга сездирмасдан кўшкка кирди ва Ахиллеснинг
480. Оёғига ётиб, қучди тиззаларин, ўпди қўлларин,—
Яъни унинг ўғлонларин жонин олган мудҳиш қўлларни!
Фоят оғир жиноятга ботган қотил юртидан қочиб,
Ўзга элда иқтидорли хонадондан излайди паноҳ,—
Шунда ҳамма ҳайрат билан тикилади бу мусофирига,—
485. Ахиллес ҳам ҳайратланди шундай, кўриб нуроний чонни:
Қолганлар ҳам бир-бирига тикилдилар ҳангуманг бўлиб.
Приам эса паҳлавонга ёлборганча бир қалом айтди:
«О, Ахиллес, тасаввур қил боқийсифат бузрукворингни,—
У ҳам мендек, тууро нохуш кексаликнинг бўсағасида!
490. Эҳтимолки, айни шу пайт ёвлар уни қуршаб олганнадир,
Бечорага мадад қўлин чўзгувчи бир ҳалоскор йўқдир.
Лек ҳарқалай, у воқифу сенинг тирик эканлигиндан,
Жигарбандим, азиз ўғлим Троядан соғ қайтгай, деган
Умид билан кун-уззукун ўз кўнглига таскин берар у.
495. Валекин мен, мардум ичра шундай бадбахт бир бандаманки,
Қудсий шаҳар Трояда кўп диловар ўғил кўрдиму
Лек уларнинг биронтаси ҳам жанггоҳдан тирик қайтмади!
Эллик ўғлим бор эди ёв истилоси арафасида;
Ўн тўққизта оға-ини бир онадан туғилган эди;
500. Қолгаиларин туққан эди ўзга суюк рафиқаларим;
Бахтиқаро ўғилларим кўпин қаҳҳор Ареј қийратди.
Битта ўғлим қолган эди — эл ва шаҳар ҳимоячиси;
Сен ўшани — Ҳекторни ҳам маҳв қилдинг — ватан пособопин!
Шу ўғлоним учун келдим, о, Ахиллес, қароргоҳингга;
505. Мен беназир музд келтирдим Ҳекторимнинг жасади учун.

Худовандлар ҳаққи! О, мард! Раҳм қил мен — баҳтиқарога,
Эсла отанг шоҳ Пелейпи: ундан минг бор бадбаҳтроқман мен!
Ер юзидә ҳеч бир банда кўрмаган гам тушди бошимга;
Ўлмоқдаман фарзандларим қотилининг қонли қўлини!»

510. Фамгин кўз ёш тўқди шунда шоҳ Ахиллес падарин қўмсаб;
Приамнинг қўлин олиб аста уни четлатди ўздан.
Икков мунгли йиғлай кетди; қария ўз ўғлини эслаб,
Ахиллеснинг оёғида ўқисиб йиғлар, хокипой бўлиб;
Ахилл эса гоҳ отасин, гоҳо дўстин эслаб йиғларди.
515. Бутун қўшқни тутган эди икки шоҳнинг аячли оҳи.
Лекин Ахилл тўйиб-тўйиб йиғлаб, кўнглин бўшатгач обдан,
Тез турди ва ерда ётган чол қўлидан ушлаб кўтарди;
Чолнинг оспоқ соқолидан ва нуроний пок чеҳрасидан
Таъсиrlаниб кетган Ахилл гап бошлади шундай лутф ила:
520. «Билсан, қалбинг кўп машаққат чекипти, о, баҳтиқаро чол!
Бандаргоҳда кўп суюкли ўғлонларинг маҳв этган эрининг
Қошига сен қаңдай юрак ютиб келдинг ёлғиз бир ўзинг?
Темирдапми, дейман, сенинг кўксингдаги қалбинг, қария!
Лек Приам, тинчлан, ўтири; биз нечоғлиқ ғамнок бўлсак ҳам,
525. Яширгаймиз ҳасратимиз, ўчиргаймиз унинг ҳовурии.
Одамга ҳеч ҳаён йўқдир дилни пора қилгувчи ғамдан;
Ғам-андуҳда яшамоқдир қисматимиз биз баҳтиқаро
Бандаларнинг; билмас андуҳ нелигини фақат худолар.
Икки азим кўза бордир Зевс уйининг бўсағасида,
530. Бири хушбахт, иккинчиси бадбаҳт туҳфа ила лиқ тўла.
Зевс уларни баҳш этади бандаларга омихта қилиб,
Шу боис гоҳ қувноқ, гоҳо ғамнок бўлур одам ҳаётда;
Бадбаҳт қисмат пасиб этган банда, билки — фақиру ҳақири;
Таъқиб этур ҳар қадамда хору зорлик уни изма-из;
535. Бандалар ҳам ҳазар қилур худобезор баҳтиқародан.
Бузрукворим Пелейни ҳам ёшлигига боқий тангрилар
Кўп мупаввар тухфаларга саховат-ла кўмган эканлар;
Бандалардан бойлиқда ва саодатда минг карра баланд
Мирмидоннинг иқтидорли шоҳи, гарчи фоний бўлса ҳам,
540. Худовандлар куёв қилган экан уни пок маъбудага.
Лек унга ҳам ато этган эди тангри машъум бадбаҳтлик;
Қанотига кирувчи бир суянчиғи қолмади уйда —
Давлатипинг вориси йўқ. Умри қисқа ёлғиз ўғлининг
Ки мен бунда, Троядга сенга ҳамда авлодларингга
545. Азоб бериш ила бандман, отам кўнглин овлаш ўринига.
Сен ўзинг ҳам бир замонлар давру даврон сурган экансан.
Макар юрти — Йесбосдаю* сермуҳассал Фригияда,
Ноёни йўқ Ҳеллеспонтда беадад ҳалқ яшаган экан;
Дейдиларки, сен шу эллар орасида ҳам ўғилларинг,
550. Ҳам бойлигинги, ҳам обрўйинг ила довруқ қозонгандансан.

Лек самовий худованлар оғир кулфат солди бошингга,
Үзлуксиз жанг ва қаттоллик бошлаб шаҳринг бўсағасида.

Андуҳ ила ҳадеб қалбинг сиқаверма, қилгин қаноат;

555. Ҳеч бир паф йўқ марҳум ўғлинг учун кулфат чекавергандан;
Кўз ёш билан тирилмас у, ўз жонингни қийнайсан, холос!»

Тангримонанд чол Приам жавоб қилди Пелей ўғлига:

«Ўғлим Ҳектор ётар экан чодирингда дағн әтилмай,

Ўтирумайман мен кўшкингда о, диловар Зевс арзандаси!

Ижозат бер, дилбандимнинг дийдорига тўйсин кўзларим!

560. Ўзинг эса, қабул айла биз келтирган хазиналарни.

Кўриб кўзинг қувонсину баҳтиёр қайт она юртингга,

Имкон бергил мен — шўрлиқпинг яшашимга ёруғ жаҳонда!»

Шундай деди ўқрайганча чаққоноёқ Ахиллес чолга:

«Аччиғимни келтирма, чол! Ўғлонингни қайтиб беришим

565. Лозимлигин биламан мен; зоро, кумушоёқ волидам —

Гўзал санам Фетида Зевс амрин менга этганди баён.

Сезмоқдаман, сени ҳам, чол (мендан буни яшиrolмайсан),

Қодир тангри бошлаб келган миридинлар бандаргоҳига;

Зоро, ҳеч бир навқирон ва оташюрак фоний йигит ҳам

570. Соқчиларга сездирмасдан ўтолмайди бу қароргоҳга,

Суролмайди осонликча дарвозанинг сумбасини ҳам,

Бас, жим бўл, чол, сен аламли қалбим қўпам жароҳатлама.

Акс ҳолда, о, Приам, илтижойинг рад этиб буткул,

Зевс амрини бажармоқдан воз кечмоқлик ҳеч гапмас мен-чун».

375. Бу таҳдиддан қўрқиб кетган шоҳ Приам жим бўлиб қолди.

Ахилл эса мисли шердек эшик томон отилди шунда;

Шоҳ ортидан икки дўсти: қодир Алким ила диловар

Автомедон эргашдилар; Патроклнинг ўлимидан сўнг

Ахилл учун энг эъзозли дўст әдилар шулар иккови.

580. Улар от ва хачирларни чиқардилар аробалардан;

Жарчи чолни бошлаб кириб, ўтқаздилар юмшоқ курсига,

Шоҳнинг аробасидаги тўлов учун олиб келинган

Қийматбаҳо совгаларни туширдилар фурсат ўтказмай;

Қолдиридилар фақат икки ридо ила ҳарир жомани,—

585. Жўнатмоқлик мақсадида жасад устин ёпиб шулар-ла.

Ахилл чорлаб чўриларни, амр этди тез юваб ўлиқни,

Баданига мой сурмоқни, сездирмасдан шоҳ Приамга;

Тагин ота ўз ўғлининг ҳолин қўриб ғазабланмасин,

Мен ҳам қаттиқ аччиғланиб қарияни ўлдириб қўймай

590. Ва муқаддас Зевс амрини бузиб қўймай, деб қўрқарди у.

Жорияллар муаттар мой сурди, юваб-тараб жасадни.

Ахилл ўзи маофага олиб қўйди Приамзодани —

Дўстлар эса биргалашиб аробага қўйдилар уни.

Азиз дўстинги отин атаб хитоб қилди шунда Ахиллес:

595. «О, Патрокл! Гар эшитган бўлсанг зулмат Аидда туриб
Мард Ҳекторни отасига қайтарганим, мендан иолима;
Ўғли учун Приам кўп қиммат товоң тўлади менга;
Ул товоңнинг бисёр қисмин бағишилагум сенга, о, дўстим!».

- Шундан кейин саховатли Пелейзода қайтди кўшкига;
600. Ўзи боя туриб кетган ҳашаматли курсига бориб,
Приаминг қаршисига ўтириду юзланди чолга:
«Хоҳишингга кўра, ўғлиниг қайтарилиди, о, нуроний чол;
Маофада ётур ҳозир. Чиққанингда саҳар сафарга,
Уни ўзинг кўраражаксан; лек тановул қиласйлик ҳозир,
605. Бахтиқаро Ниоба ўз олти ўғли, олти қизидан —
Гулдек гўёал ўп иккита азиҳ ва ёш болаларидан
Бирдан жудо бўлганда ҳам, унутмаган эди овқатни.
Ўғилларини Феб ўқ отиб қийратганди кумушкамондан,
Қизларини — Артемида: Ниобадан иштиқом олиб.
610. Ки Ниоба тенг қилганди ўзин анор юзли Летага;
Лета — икки, мен кўп фарзанд онасиман, деб керилганди.
Вале унинг болаларин маҳв қилди шу икки фарзанд.
Жасадлар хор бўлиб ётди тўқиз кун: лек уларни ҳеч ким
Дағи этмади: айлантирган эди тошга Зевс барча элни.
615. Ўнинчи кун дағи қилди улар барин шафиқ худолар.
Ийгливериб ҳолдан тошган она, охир қўмсабди таом.
Ҳозир эса, худовандлар тошга айлантирган Ниоба
Хилват Сепил тоғларида (дайдиларки, тоғ ғорларида
Маъбудалар дам олишни хуш кўрармиш, санамлар эса
620. Рақс тушармиш Ахелойнинг соҳилида) чекмоқда азоб.
Бас, шундайкан, илоҳий чол, кел тановул қиласйлик биз ҳам,
Трояга боргач ҳали, ўғлингга кўп аза тутасан,
Азиз ўғлинг ҳижронида дарё-дарё қўз ёш тўкасан».

- Сўнг Ахилл шахт туриб кетиб, бўғизлади оқ жунли қўйни;
625. Дўйслар шилиб терисини, нимталашди расамади-ла.
Кейин гўштни майда-майда қилиб тўғраб сихга тортишиди,
Ўтга қўйиб пиширишгач, хонтахтага қўйишди барин.
Автомедон қўйди ажиб саватларда келган нонларни
Хонтахтага; лек таомни бўлди сахий Ахиллнинг ўзи.
630. Икковлари қўл чўздилар ўртадаги тотли таомга.
Еб-ичишиб қоринлари тўйгач, Дардан ўғли Приам
Узоқ фурсат ўтириди шоҳ Ахиллеснинг салобатидан
Ҳайратланиб: у кўрётган эди гўё парвардигорли.
Ахиллес ҳам Дардонзода Приамдан ҳайратда эди:
635. Ўнинг нурли сиймосидан ва бамаъни каломларидан.
Икковлари бир-бирига тикилишиб завқланишарди;
Мана, охир илоҳий чол Ахиллесга такаллум қилди:
«Энди ором олай мен, о, Зевс эркаси! Ижозат бергил,
Бир дам сенинг маконингда ширин уйқу лаззатия сурай.

640. Зеро, менинг баҳтиқаро ўғлим Ҳектор сенинг қўлингда
Маҳв бўлган ондан буён бир лаҳза ҳам мижжа қоқмадим;
Ўшал машъум кундан буён ғамга ботиб, мудом ҳовлимда
Азоб чекдим қорилганча бадбўй гўнгу қора тупроққа.
Фақат бугун биринчи бор неъматлардан тановул қилиб,
645. Шароб ичдим; шу чоққача totimagan эдим мен туз ҳам».
- Фармон берди Ахиллес ўз дўстлари ва оқсоchlарига:
— Сиз даҳлизга ўрин солинг икки кекса учун яхшилаб,
Қалин тўшак тўшаб, алвон ёстиқ қўйинг ва гилам ёсинг;
Ҳар бирининг устига пар кўрпа ёниг — совқотмасинлар.
650. Жориялар уйдан чиқди пар-пар ёнган машъала ушлаб;
Кейин улар икки тўшак тўшадилар эпчилик билан.
Саховатли Ахилл шунда мутойиба қиласди Приамга:
«Узр, азиз меҳмон, сени ташқарига ётқизмоқдаман;
Қошимга тез-тез данайлар маслаҳатга келиб туради.
655. Гар шулардан бири сени кўрса тунда бу ерда ногоҳ,
Дарҳол бориб хабар қилур бош саркарда Агамемнонга;
Ана унда, олиб кетиш мушкул бўлур ўғлиинг жасадин.
Яна бир гап, Дардонзода; менга шуни очиқ-оидин айт:
Шопли ўғлинг дағи этмоқ-чун сенга қанча кун керак бўлур?
660. Қанча десанг, шунча кун мен жанг қилмасдан тутгум лашкарни».
- Ахиллесга жавоб қилди тангримонанд кекса Приам:
«Агар менга имкон берсанг Ҳекторимни дағи қилмоққа,
Бу рафторинг ила кўнглим төгдек юксак кўтарар эдинг,
Ўзинг шоҳид — қамалдамиз; тогдан кесиб тушмоқ лозимdir
665. Оғочларни; лекин қўрқиб қолган жуда трояликлар,
Ҳекторимга мен тўққиз кун аза тутсам девдим уйимда;
Ўнинчи кун уни гўрга қўйиб, элга зиёфат берсам;
Ўн биринчи кун ёдгорлик тепасини тикласамиз-да,
Ўн иккинчи кун бошласак яна жангни, гар лозим ўлса».
670. Приамга жавоб қилди чаққоноёқ Ахиллес яна:
«О, ҳурматли қария, сен не истасанг, шу бўлур зоҳир.
Хоҳлаганинг фўрсатга мен тўхтатгайман жангни жанггоҳда».
- Шундан кейин шоҳ Ахиллес Приамнинг ўнг қўлин олиб,
Сидқидилдан сиқди, таскин бермоқ учун унинг қалбига.
675. Сўнг икки чол: жарчи ила шоҳ Приам чиқиб даҳлизга;
Етдилар пар тўшакларда тузиб дилда доно режалар.
Ахилл эса данғиллама кошонасин ичкарисида
Ором олди соҳибжамол Брис қизин қайноқ қўйнида.
- Барча боқий тангрилар ҳам, совут кийган суворийлар ҳам
680. Шарофатли ширин уйқу оғушида ётди бутун тун.
Ёлғиз соҳибкарам Ҳермес туви билан қоқмади мижжа;

- У Дардонэод Приамни посбонларга сездирмай, қандай
Қароргоҳдан олиб чиқиб кетиш ҳақда бош қотираради.
У Приам боши узра туриб, унга юзланди ахир:
685. «О, гумроҳ чол, сен хатарни сезмай, ёвлар қароргоҳида,
Пелей ўғлин паноҳида ором олиб ухламоқдасан!
Келтирдинг сен кўп тухфалар, олмоқ учун ўғлинг жасадин;
Вале сенинг тирик қолган ўғилларинг, тирик Приам —
Демакки, сен учун, о, чол, уч карра кўп ҳақ тўлагайлар,
690. Гар ахейлар хабар топса сени бунда ётганлигингдан».

Шоҳ Приам уйғотди тез, ваҳимага тушиб, жарчини,
Ҳермес дарҳол қўшиди от ва хачирларни аробаларга;
Сўнг уларни қароргоҳдан ҳайдаб чиқди ими-жимида.
Икки кекса боқий Зевсдан бунёд бўлган азим дарёга —
695. Суви зилол, шўх Ҳсанғанинг соҳилига етгапларида.—
Шарофатли Ҳермес яна парвоз қилди юксак Олимпга.

Заррин либос кийган Шафақ шуъла сочди рўйи заминга.
Кўзлари ёш, дили вайрон чол Приам Илион томон
От чоптириб борар эди, лек хачирлар жасад ортилган
700. Аробани тортардилар. Танимади чолларни ҳеч ким.
Афродита янглиғ гўзал Кассандра таниди, холос.
У Пергамга чиқиб тонгда, кўрди бирдан жангаробада
Келаётган падарини ва янгроқ сас жарчи бобони;
Сўнг хачирлар қўшилган бир аробада кўрди маофа;
705. У шундай оҳ урди — оҳи бутун элни ларзага солди:
«О, аёллар, о, эркаклар! Кўринг, бугун Ҳекторинг ҳолин.
Авваллар сиз шодон кутиб олардингиз уни жанггоҳдан.
Зероки, у энг мунаvvар қувончийди Троя халқин!»

Бирдан бутун Трояда қолди на бир эркак, на аёл;
710. Мотам тутиб, теран ғамга ботган жами халқ дарвозага
Оқиб борди паҳлавоннинг жасадини қарши олмоққа.
Энг олдинда унинг ниҳол завжаси ва онаизори;
Улар юлиб соchlарини, жасад бошин қучоқлаганча
Аянчли оҳ ураддилар; қолганлар ҳам юм-юм йигларди.
715. Халқ токи кун ботгунгача ҳам қопқанинг ташқарисида
Йиглайверар эди шундай, жасад узра парвона бўлиб,
Гар Приам аробада туриб бундай демаганида:
«Хачирларга йўл бўшатинг, дўстлар; кейин йиглайверасиз
Тўйиб-тўйиб, биз жасадни қасримизга обориб қўйгач!»

720. Халқ ўзини четга олиб аробага йўл очди дарҳол.
Ҳашаматли чорпояга ётқиздилар жасадни элтиб
Шоҳ қасрига; йигичилар чақирилди жасад бошига;

- Кўп аяпчли овоз билан айтиб йиғлай бошлади улар;
 Қолган хотин-халаж ҳам жўр бўлди фарёд солиб уларга.
725. Энг аввало, соҳибқудрат Ҳекторнинг ёш умр йўлдоши
 Йиғлай кетди ўз шавҳарин бошгинасин қучоқлаганча:
 «Энди гулдек очилганда, арслоним, жувонмарг бўлдинг,
 Мени тулу баҳтиқаро, ўғлимизни етим қолдиридинг!
 Хазон бўлгай у шўрликнинг умри йигит ёшита етмай!
730. То унгача кули кўкка совурилгай Илионнинг ҳам;
 Зероки, сен ҳалок бўлдинг Трояни, унинг потавон
 Гўдаклари, аёллари, кексаларин ҳимоя қилиб!
 Кемаларда асир олиб кетгай энди уларни ғаним;
 Мени ҳам ва менга қўшиб сени ҳам, о шўрманглай болам;
735. Олис юртда азоб чекиб ҳукмдорга хизмат қилурсан;
 Ёки бирон жоҳил данай ушлаб сенинг оқ билагингдан,
 Улоқтирас сени баланд минорадан (о қандай даҳшат!)
 Жангда Ҳектор томонидан маҳв этилган оғаси, ўғли
 Е отаси учун қасос олмоқ бўлиб; ахир озмунча
740. Данайни ер тишлатдими отанг Ҳектор муҳорабада!
 Кўп шафқатсиз бўлган эди бузрук отанг қопли жапгларда;
 Шу боисдан йиғлаб унга аза тутур бутун Троя.
 О, Ҳекторим, шўрлик отанг-онангни сен ғамга ботирдинг!
 Лек мени юз карра оғир изтиробга қолдириб кетдинг!
745. Сен ўлиминг тўшагидан чўзодмадинг меинга илкингни;
 Мен умрбод кечакундуз кўз ёш тўқиб эслаб юрувчи
 Бир эзгу сўз айтольмадинг, васият ҳам қила олмадинг!»

- Шундай дерди у талх йиғлаб; жўр бўлдилар унга аёллар.
 Онаизор Ҳекуба ҳам бўзлаб йиғлай бошлади шу чоқ:
750. «Фарзандларим орасида энг арзандам эдинг сен, Ҳектор!
 Азиз банда эдинг қодир худоларга тириклигингида;
 Ўлганингдан сўнг ҳам шафқат қилмоқдалар сенга боқийлар;
 Ўғилларим аксарини чаққоноёқ муҳориб Ахилл
 Асир олиб, денгиз орти ўлкаларга қул қилиб сотди;
 755. Имбросга, Самосга ва доим туман босган Лемноста*;
 Лекин сени у забт этиб, жонингни ҳам суғуриб олса
 Ва жисмийгни сен маҳв этган Патроклнинг қабри ёнида
 Қайта-қайта судраса ҳам тирилтира олмади уни!
 Сен мисоли кумушкамон Аполлоннинг нағис ўқидан
760. Осонгина жон берган ва тонг шабнами илиа ювилган
 Тароватли банда янглиғ кўз юмгансан, о, нуридийдам!»

Она шундай фарёд чекди, хотинлар ҳам қилди вовайло.
 Элладалик Елена оҳ уриб йиғлай бошлади сўнгра:
 «Ҳектор! Азиз қайногам, қариндошим, қалбим қувопчи!

765. Зероки, мен — нотавонни Трояга ўғирлаб келган
 Александр — шавҳаримдир! О, ўлмадим иечун олдинроқ!
 Ватапимдан, фарзандимдан кўз юмиб мен бу Илионга
 Келганимга, мана ҳозир йигирма йил бўлган бўлса ҳам*
 Лекин сендан бирон марта таҳқирона сўз эшитмадим.
770. Билъакс, ҳатто бирон киши оиласиз аъзоларида:
 Мутакаббир қайнимми, ё биронта ёш қайинсинглилами,
 Ё қайлонам (қайнотамининг баҳоси йўқ — у ўз отамдай),
 Койигудек бўлса мени, сен ҳамиша ширинсухан-ла
 Улар кўнглин юмшатардинг, маслаҳатлар берардинг эзгу.
775. Шу боис мен кўмасб сени, йиглайман ўз бадбаҳтилигимдан.
 Ки мен учун сендан ўзга биронта ҳам яқин ҳабиб йўқ
 Бу муаззам Илионда: ҳамма мени ёмон кўради!»
- Оҳ уради ҳур Елена,— жамики эл жўр бўлди унга.
 Деди охир шоҳ Приам халойиқа юзланиб шундай:
 «О, фуқаро, оғоч ташинг Илионга бугундан бошлаб,
 Қўрқманг асло ғаним қўйган хуфиёна пистирмалардан;
 Мард Ахиллес ваъда берди, кузатаркан мени буёқка,
 То ўн икки кун ўтгунча бизга озор етказмасликка».
- Шунда ҳамма хачирлару ҳўқизларни аробаларга
 785. Кўшиб шаҳар дарвозаси яқиниди тўпланди жадал.
 Улар тўққиз кун узлуксиз Трояга ўтиш ташиди,
 Ўнинчи кун деганда, Тонг энди ота бошлаган чоғда,
 Эрлар аччиқ кўз ёш тўқиб, мард Ҳекторни тогдек уйилган
 Оғоч узра олиб чиқиб қўйдилару олов ёқдилар.
790. Эртаси кун гулжамол Тонг зоҳир бўлган заҳот, эрталаб
 Буюк Ҳектор ёнган гулхан атрофига стиб келди халқ.
 Одамлар жам бўлгач эса (ҳисоби йўқ эди уларнинг),
 Олов ёнган ҳамма ерга қизил шароб сепиб, гулхани
 Ҳичрилар; сўнг марҳумнинг қордек оппоқ суюкларини,
 795. Жигарлари, ёронлари, кўзларидан дув-дув ёш оқиб,
 Гиря айтиб, фарёд қилиб кул остидан йигиб олдилар.
 Сўнгра азиз суюкларни солдилар-да олтин қутига,
 Қирмизи ранг ҳарир мато ила ўраб, чуқур қабрга
 Туширдилар ва устига маҳобатли тошлар қўйдилар;
800. Сўнгра тошлар устига чўнг тепа уйиб, гир атрофига,
 Данайларнинг ҳужумини даф қилсан деб, посбон қўйдилар.
 Қабр кўмиб бўлингач, тез тарқалдилар; бир оздан кейин
 Халқ яна Зевс ардоқлаган бузрук подшо Приам қасрига
 Тўп-тўп бўлиб келаверди дабдабали мъярака ошга.
805. Шундай дафп қилгандилар соҳибқудрат Ҳекторни улар.

ХОТИМА

Ҳомернинг «Илиада» достони шу ерда ниҳоясига етади. Достон қаҳрамонларининг ҳамда Троя шаҳрининг кейинти тақдири антик давр адабиёти ва мифологиясида қўйидаги тарзда баён қилингандир.

1. АМАЗОНКАЛАР БИЛАН ЖАНГ

Ҳекторнинг ўлимидан сўнг Троянинг бошига жуда оғир кунлар тушиди. Шаҳар аҳли ўзининг энг құдратли ҳимоячисидан жудо бўлган әди. Энди трояликлар кенг майдонга чиқиб юонлар билан мардона жанг қилишга журъат қила олмасдилар. Трояда Ахиллес билан якка-ма-якка жангда беллашишга юраги дов берадиган азamat қолмаган әди. Бу азим шаҳарнинг куни битиб қолгандек туюларди ҳаммага. Айни шу пайт кутимагандан трояликларга мадад кучи етиб келади.

Йироқ Уммондан учқур отларда ўз маликалари Пенфесилия бошлигига довюрак сувора аёллар — амazonкалар Трояга ёрдамга етиб келадилар. Арейнинг иқтидорли қизи Пенфесилия, Юнонистоннинг барча шавкатли қаҳрамонларини Троя бўсағасидан қувиб, маҳв этажакман, уларнинг ҳамма кемаларига ўт қўйиб юбораман, деб керилади. Трояликлар амazonкаларни зўр шоду хуррамлик билан қарши оладилар. Шоҳ Приам Пенфесилияни ўз қизидай кутиб олади ва унинг шарафига улкан зиёфат беради.

Эртаси куни обдор совутлар кийиб, ажиб силоҳлар таққан амazonкалар Троя қўшинига бош бўлиб юонларга қарши жанг бошлайдилар. Шоҳ Приам қўлларини кўкка чўзиб, худолардан амazonкалар учун зафар бахш этишини илтижо қиласди. Бироқ худолар унинг таваллосини инобатга олмайдилар. Энг мудҳиш қонли жанг бошланади. Пенфесилия ўз сувора қизлари — амazonкалар билан ахейлар сафини даҳшатли қуюндек ёриб киради ва мард ахейларни пайдар-пай маҳв этади. Шунда юонлар саросимага тушиб чекина бошлайдилар. Пенфесилия уларни то баҳрий кемалар турган бандаргоҳгача сиқиб боради.

Амazonкаларнинг зафар қозониши аниқ бўлиб қолган шу дамда, бирдан Ахиллес билан Теламонзода Аякс юон қўшинига ёрдамга етиб келишади. Улар аввалига бу жангга қатнашмаган әдилар, чунки икковлари ҳам қадрдон дўстларидан айрилганларидан ғам-андуҳга чў-

миб, унипг қабри пойида оҳ чекиб юм-юм йиглаб юзтубан ётардилар. Бу икки қаҳрамон яқиплашиб келаётган жанг овозини эштишгач, жадал қуролланадилар ва гўё икки мудҳиш шердек жангга отиладилар. Амазонкалар ва трояликлар бу икки паҳлавоннинг зарбасига дош бера олмайдилар. Бу пайт Пенфесилияниң кўзи қодир Ахиллесга тушади ва унга қарши мардона ҳамла қиласди. У Ахиллесга найза отади, аммо найза Ахиллениң қалқонига бориб урилиб, синиб тушади. Амазонкалар маликаси Ахиллни нишонга олиб камонидан иккинчи ўқни узади, бироқ бу гал ҳам паҳлавонни жароҳатлай олмайди. Шунда Ахилл вужуди газабга тўлиб, бу аёл ағёрга отилади-ю, унинг кўксини яралайди. Оғир ярадор бўлганини ва ўлиши муқаррарлигини билган Пенфесилия бор қучини йигиб, шамширини яланғочламоқчи бўлади, лекин Ахиллес унга мингап оти билан қўшиб найза санчади. Пенфесилия тагидаги оти билан бирга ерга қулайди. Шунда Ахиллес унинг бошидан дубулгасини ечиб оладибу жанг худоси Арей қизининг ғайри тавсиф ҳусну жамолини кўриб маҳлиё бўлиб қолади. Ҳалок бўлган Пенфесилия гўзалликда маъбуда Артемидага монанд эди. Ахиллес ўз қўли билан ҳалок қилган бу соҳибжамол тепасида ҳанг-манг бўлиб туаркан, марҳумани севиб қолганини дилдан ҳис қила бошлайди.

Бу пайт унинг олдига Терсит келади ва бир вақтлардагидек упга таъна қила бошлайди. У Ахиллеснинг жигига тегиб, марҳума Пенфесилияга қайгураётганини масхара қиласди ва жасад тепасига келиб, унинг кўзига найза санчади. Бу бадкорликдан қаттиқ дарғазаб бўлган Ахилл қулочкашлаб туриб Терситнинг юзига тарсаки уради ва шу бир зарба билан уни ўлдириб қўяди. Терсит Диомеднинг қариндоши эди, шу боисдан бу икки қаҳрамон ўртасида пизо кўтарилади. Лекин юнонлар зўр-базёр уларни яратшириб қўйишади.

Шундан кейин Ахиллес Пенфесилиянинг жасадини оҳиста кўтариб жанггоҳдан олиб чиқади. Ахейлар Пенфесилиянинг, шунингдек, ҳалок бўлган яна ўн иккита амазонқапининг жасадини ҳам қурол-аслаҳалари билан бирга трояликларга топширадилар, улар эса дабдабали мотам маросими уюштиришиб, марҳумаларнинг жасадларини гулханда куйдирадилар.

Ахилл эса Лесбос оролига йўл олади. У ерда у тангри Аполлон билан маъбуда Артемидага ҳамда уларнинг онаси Латонага қўп бисёр қурбонликлар баҳшида қилиб, Терситнинг қонини тўкиб ботган гуноҳидан фориг қилишларини улардан илтижо қиласди. Аполлоннинг амри билан қув Одиссей Ахиллесни гуноҳдан поклайди.

2. ЗАНЖИЙЛАР БИЛАН ЖАНГ. МЕМНОН.

Пенфесилиянинг ўлимидан кейин юнонлар ҳужумини қайтариш трояликлар учун яна мушкуллашади. Лекин кутилмаганда уларга яна мадад кучлари етиб келади. Мўйсағид ва бепоён, серталотум Океан соҳилидан Мемнон занжиларнинг улкан қўшинини бошлиб келади.

Мемнон соҳибжамол тонг маъбудаси Эос билан Тифоннинг ўғли ва Приамнинг қариндоши эди. Фоний бандалар орасида биронта ҳам зот гўзаликда уига тенг кела олмас эди. У тангри Ҳефест ясаб берган ўзининг олтин совутларида троялик лашкар орасида мисоли чўлпон юлдузи сингари порлаб турарди.

Маъбуданинг иқтидорли ўғли Мемнон Ахилл учун муносаб рақиб эди. Яна Троя девори пойида қақшатқич жанг авж олади. Троя қўшини олдида Мемнон, ахей лашкари олдида Ахиллес жанг қиласади. Лекин у Мемнон билан тўқнашишдан ўзини олиб қочаётган эди. Чунки у, агар Мемнонни маҳв этса, ўзи ҳам тезда Аполлоннинг қаттол ўқидан ҳалок бўлажагини яхши биларди. Мана, Мемнон кекса Несторга ҳамла қиласди. Лекин мункиллаб қолган чол навқирон азamat Мемнонга қандай ҳам тенг кела оларди?

Нестор отларини орқага буриб, Мемнон ҳужумидан қочиб қутулмоқчи бўлади. Аммо шу пайт Парис камонининг чилласини тараанг тортиб ўқ узади ва Несторнинг отларидан бирини яралайди. Ўзининг ҳалокат ёқасида турганини ҳис қилган Нестор ўз ўғли Антилохни ёрдамга чақиради. Садоқатли ўғил ўз падарига ёрдамга отилади. У отасининг Мемнон қўлида ўлишига йўл қўйгандан кўра, ўзи ҳалок бўлишини афзал кўради. У улкан бир харсангни кўтариб Мемнонга отади.

Лекин тангри Ҳефест ясаб берган дубулға Мемноннинг жонига ора киради. Шунда Мемнон Антилохнинг кўксига найза санчади ва қалби чок бўлган ўғил тил тортмай ўлади — у ўз жонини ғидо қилиб, азиз падарини ўлимдан сақлаб қолади. Ўғлининг ҳалок бўлганини кўрган Нестор аччиқ-аччиқ кўз ёши тўқади. Мемнон эса бу пайт унга Несторнинг бопқа ўғли — Фрасимед ҳужум қилганига ҳам парво қilmай, ўзи маҳв қилган Антилохнинг совутларини ечиб олишга уринади. Бу ҳолни кўрган Нестор ўғлининг жасадини муҳофаза қилишга отилади. Бироқ Мемнон бу мўйсафи билан олишишини истамайди. Юнонлар билан занжийлар Антилохнинг жасади устида жон олиб, жон бериб олишадилар. Нестор, иқтидорли Ахиллесни ҳам ёрдамга чақиради. Ахиллес Антилохнинг ҳалок бўлганини эшитиб даҳшатга келади. Чунки у Антилохни жуда яхши кўрар эди. У Ахиллнинг Патроклдан кейинги энг яхши дўсти эди. Ахилл Мемнондан кейин сал вақт ўтар-ўтмас ўзи ҳам ҳалок бўлиши мумкинлигини унутиб, жангга отилади. Яқинлашиб келаётган Ахиллни кўрган Мемнон, унга қарата улкан харсангтош отади. Лекин тош Ахиллнинг қалқонига урилиб, анча нарига учиб тушади. Ахилл эса найза билан Мемноннинг елкасини жароҳатлади. Мемнон яраланганига парво қilmай, ўзи ҳам Ахиллеснинг қўлидан яралайди. Шундан сўнг бу икки паҳлавон қиличларини яланғочлаб бир-бирларига ҳамла қиласадилар. Икковлари ҳам куч-кудратда тенг, икковлари ҳам маъбуданинг ўғли, икковларининг устида ҳам Ҳефест ясаган совут-силоҳлар ярақларди. Бу якка-ма-якка жангни юксак Олимпдан худолар кузатиб ўтирадилар. Бу икки қаҳрамоннинг оналари маъбуда Эос билан маъбуда Фетида, ҳар бири Зевсга илтижо қилиб, ўз ўғлонини папоҳида асрарши тавалло

қиласарди. Шунда Зевс қўлига олтин тарозуни олиб, унинг палладалига икки қаҳрамоннинг қисматини қўйиб тортади. Мемнон қисмати солинган палла пастга тортиб кетади — у Ахиллнинг қўлидан ажал тоғомиги лозим эди. Маъбуда Эос юм-юм ийғлай бошлайди: у эрка ўғлонидан жудо бўлаётган эди. Мана, ниҳоят Ахилл ўзининг залварли найзасини Мемисининг қўкрагига ботиради. Мемнон ёргу жаҳондан кўз юмади. Мотамсаро маъбуда Эос андуҳга ботиб, қора булутларга бурканади. Шунда у жанг майдонига ўз ўғиллари — шамол худоларини юборади, улар Мемноннинг жасадини ҳавога кўтариб, олис Эсеп дарёсининг соҳилига олиб келадилар. Бу ерда навниҳол санамлар марҳумга аза тутадилар ва қабри устига даҳма тиклайдилар.

Занийларни эса худолар қушларга айлантирадилар. Шундан бўён улар ҳар йили Эсеп соҳилига — Мемноннинг қабрига учиб келишиб ўз подшоларига аза тутадилар.

Юноналар навқирон Антилохни иззат-икром билан дағи қиладилар. Унинг хокини кулданга соладилар ва кейинчалик Ахилл билан Патроклнинг хоклари қўйилган қабрга қўядилар.

3. АХИЛЛЕСНИНГ ЎЛИМИ

Ахиллес трояликлардан қаттиқ ғазабланади. У Патрокл ва Антилохнинг ўлими учун улардан даҳшатли ўч олмоқчи бўлади. У мисоли қутурган шердай жанг қилиб, Троя мардларини пайдар-пай маҳв эта бошлайди. Ниҳоят, трояликлар шоша-пиша орқага чекипадилар ва шаҳар қопқаси ортига яширинадилар.

Ғазабнок Ахилл улар орқасидан таъқиб қилади. Унинг қаҳҳор қисмати уни ўлим сари қувиб бораради. Ахилл трояликларни то Аскей дарвозаси бўсағасигача қувиб боради.

Агар тангри Аполлон трояликларнинг жонига ора кирмаганида Ахиллес муқаддас Трояга бостириб кириб, уни кунпаяқун қилини турган гап эди. Тангри мудҳишона наъра қилиб Ахиллнинг йўлини тўсади. Лекин паҳлавон унга итоат этмайди. Унинг ўзи чўнгмерга тангридан, Ҳекторни ва трояликларни кўп марота унинг ҳамласидан қутқариб қолгани учун дарғазаб эди. Ахиллес ҳатто шу тангрини ҳам ўз найзаси билан жароҳатламоқчи бўлади. Бундан қаттиқ қаҳрланган Аполлон, бир замонлар Пелей билан Фетиданинг никоҳ тўйида, уларнинг бўлғуси фарзандлари Ахиллесни ўз паноҳида асрашга сўз берганини ҳам унуптиб қўяди. У қора булатга бурканиб, ҳеч бир жонзодга кўринмаган ҳолда, Парис отган камон ўқини Ахиллесга йўналтиради ва ўқ буюк қаҳрамоннинг ягона заиф ери — товонига бориб тегали (Ахилл чақалоқлик пайтида онаси Фетида уни оёғидан ушлаб туриб, Аид салтанатидаги Стикс дарёсига шўнгитиб олган эди; бунинг оқибатида Ахиллнинг бутун вужуди метин янглиғ пишиб, ўқ ўтмайдиган бўлган эди-ю, товонига сув тегмай қолган эди. «Ахиллес товони» («Ахиллесова пята»), яъни «қалтис ер» деган ибора шундан олинган. Ахилл бу жароҳатдан ўлиши керак эди. Мана, у жони узилаётганини

сеза бошлайди. У камон ўқини товонидан сугуриб оладио ерга гур-
силлаб қулайди. У тангри Аполлонга аччиқ таъна қиласди. Чунки
у ўзини ҳеч бир фоний банда тангрилар кўмагисиз ўлдира олмаслиги-
ни яхши биларди. Ахилл яна уриниб бор кучини йигади, худди ўлим
талавасасидаги шердек мудҳиш қиёфада ўрнидан туради ва яна анча-
мунча трояникларни маҳв этади. Ниҳоят, мана, унинг жисми совий
бошлайди. Жон узилар пайти яқин қолган эди. У гандираклаб кетиб,
найзасига таяниб қолади. Шунда у бор кучини йигиб трояникларга
таҳдиона ҳайқиради:

— Бадбаҳтлар, ҳаммангиз нобуд бўлгайсиз! Зеро мен ўлганимдан
кейин ҳам сизлардан ўч олишимни қўймайман!

Бу ҳайқириқдан ҳамма трояниклар қоча бошлайдилар. Лекин
Ахиллининг ҳам тобора мажоли қурий бошлайди. У тамомила кучдан
қолиб, ерга қулайди. Устидаги олтин совутлар жаранглаб кетади, ер
ларзага келади. Ахиллининг жоши узилади. Лекин ҳатто унинг жасадига
яқинлашишга ҳам трояникларининг юраги дов бермайди. Бора-бора улар
қўрқувни тарқ этадилар-да энг бузрук қаҳрамон жасади тепасига
яқинлашиб келиб, қирғинбарот жанг бошлаб юборадилар. Бу жангда
ҳам юонлар, ҳам трояниклар томонидан энг қудратли муҳориблар
қатнашадилар. Ахилл теварагида маҳв бўлган ўликлар төғ-төғ уйилиб
кетади, у эса энди жанг суронини эшитмай, жим ётар эди. Бу жангнинг
ниҳояси йўқдек туюларди. Тўсатдан Зевс момақалдироғи гумбирлаб,
бўрон қўтарилади ва трояниклар ҳужумини тўхтатади. Зеро, Зевс
уларнинг Ахилл жасадини қўлга киритишларини хоҳламаган эди.
Шунда қудратли Аякс Теламонзода Ахилл жасадини баланд қўтариб,
кемалар томон олиб кетади, Одиссей эса трояниклар ҳамласидан уни
муҳофаза қилиб боради.

Мана, Аякс Ахилл жасадини бандаргоҳга олиб келади. Юонлар
уни ювиб тарайдилар, баданига анбар мой сурадилар ва гоятда даб-
даба билан безатилган чорпояга ётқизадилар. Бутун аҳли юони чор-
поя теграсига тўшланиб, ўзларнинг энг буюк қаҳрамонларига аза
тутиб, фарёд чекиб йиғлайдилар, аччиқ аламдан соchlарини юладилар.
Шунда уларнинг нидосини денгиз остида маҳзун ўтирган Фетида эши-
тиб қолади. У ўз опа-сингиллари билан бирга денгиз тубидан сузиб
чиқади. Ўзининг ёлғиз, эрка ўғлининг ҳалок бўлганини эшитган она
шундай аянчили оҳ урадики, жами юонлар бу фифондан ларзага ке-
либ, кемалари томон қочмоқчи бўладилар, лекин қария Нестор уларни
тўхтатиб қолади. Фетида, унинг эгачи сингиллари (Нерей қизлари)
ва барча юонлар Ахиллга ўн етти кун аза тутадилар. Юксак Олимпи-
дан музалар учиб тушадилар. Улар марҳум шарағига мотам гимни
ижро этадилар. Қаҳрамонга Олимпдаги тангрилар ҳам аза тутадилар.
Ўн саккиз кун деганда улкан дағи гулхани ёқилиб, унда Ахиллининг
жасади куйдирилади. Бу энг улкан қаҳрамон шарағига юонлар
жуда бисёр қурбониклар қиласдилар. Барча ахейлар сердабдаба совут-
ларини кийиб, дағи маросимида иштирок этадилар. Гулхан ёниб кул
бўлгандан кейин, Ахиллеснинг хокини йигиб, бир вақтлар тангри

Дионис Фетидага туҳфа қилган олтин кўрага соладилар. Патроклнинг хоки ҳам шу кўрага солинган эди. Натижада Ахиллес, Патрокл ва Антилоҳ учовлари битта қабрга дағи әтиладилар. Ахейлар қабр устига ғоят юксак тепа уядиларки, бу тепа дағи әтилган қаҳрамонларнинг бузрук шавкатидан далолат бериб, узоқ денгизда сузуб юрган кемаларга кўриниб турарди.

Дағи маросимидан кейин марҳум шарафига турли ўйинлар уюштирилади. Ўйинга қатнашганларга туҳфа қилиш учун Фетида денгиз тубидан энг бебаҳо совринлар олиб чиқади. Бу соврин ва мукофотлар шу қадар серзийнат, серҳашам эдикни, агар буюк Ахилл тирик бўлганида, уни ҳам албатта ҳайратга келтирган бўларди.

4. ТЕЛАМОН ЎҒЛИ АЯКСНИНГ ЎЛИМИ

Ахиллес ўлгач, унинг тангри Ҳефест ясад берган олтин совутларини Фетида, ўғлининг жасадини муҳофаза қилишда кўпроқ жонбозлик кўрсатган паҳлавонга бериш ҳақида амр өтади.

Бинобарин у совутларни ё Аякс, ё Одиссей олиши керак эди. Оқибат, бу икки паҳлавон совутларни талашиб баҳс қила бошлайдилар. Зоро бу мукофотга икковлари ҳам лойиқ әдилар. Лекин мунозара ҳадеганда ажрим бўлавермагач, асир тушган трояликларни ҳакамлик қилишга ундейдилар. Ана шунда маъбуда Афина ўз арзандаси Одиссейга кўмаклашади. Агамемнон билан Менелай шу маъбуда таъсирида Аякснинг қуръасини алмаштириб қўйишида, бунинг устига, ҳакамлик қилган трояликларнинг овозларини нотўри ҳисоблашади, натижада совутлар Одиссейга тегади. Қудратли Аякс қаттиқ хафа бўлиб, ўз чодирига кириб кетади, у Атрей ўғилларидан ва Одиссейдан уч олиш ҳақида ўйлай бошлайди.

Кечаси, бутун қароргоҳ маст уйқуда ётганида, у Агамемнон билан Менелайни ўлдиromoқ ниятида шамшир ялангочлаб чодиридан чиқади. Лекин маъбуда Афина унинг миёсига телбалик уфуради. Чунки Аякс ўз қудратига ишониб, худолар мададидан юз ўтиргани учун, Афиниа кўпдан бери ундан дарғазаб эди. Телба Аякс қоронғуда буқалар подасига ташланади ва уларни юонилар деб ўйлаб, аямай қийрата бошлайди. Омон қолган буқаларни эса у асиirlар деб фараз қилиб, ўз қароргоҳига ҳайдаб киради. Бу ерда телба Аякс уларни қаттиқ қийпоққа солиб ўлдира бошлайди. Чунки улар Аякснинг кўзига Атрейзодалар бўлиб қўринади. Ниҳоят, Аякснинг эси жойига кела бошлайди ва ўз чодирининг ўлдирилган буқаларга тўлиб кетганини кўриб даҳшатга келади. Нима иш қилиб қўйганини билгач эса қаттиқ руҳий изтиробга тушади. Буюк қаҳрамон бу қилган гуноҳини ўз қони билан ювишга аҳд қиласи. У бир вақтлар Ҳектор совға қилган шамширини олиб денгиз бўйига ўйл олади.

Бу аснода Аякснинг иниси Тевкранд андакчи келиб, Аякснинг дўстларига, буюк қаҳрамондан кўз-қулоқ бўлиб туринглар, зоро у ҳалокатга учради мумкин, деб хабар қиласи. Орадан сал вақт ўтпши

билин қароргоҳга Тевкрнинг ўзи ҳам етиб келади. Акасининг денгиз соҳили томон кетгани дарагини эшитиб, у ўша ёққа отилади. У акасининг бирон фалокатга учрашидан хавотирда эди. Дарҳақиқат, у дengiz бўйида акаси Аякснинг ўлик жасадини топади: у ўзини шамшир тифига отиб ўлган эди. Юнонлар ичида Ахиллдан кейин энг қудратли ҳаҳлавон ҳисобланган Аякс шундай ҳалок бўлган эди.

Менелай билан Агамемнон Аяксни дағи қилишларига аввалига ижозат бермайдилар. Бунинг оқибатида Тевкр билан Атрейзодалар ўртасида қаттиқ низо вужудга келиши мумкин эди. Лекин Одиссей ўртага тушиб, низони бартараф қиласди ва жангдоҳда ўз жасорати билан юнонларга жуда кўп марта мадад берган буюк қаҳрамонни дағи этиш учун Агамемнондан ижозат олади. Натижада, Ахилл қабри ёнида янги улкан қабр вужудга келади: бу қабрга Теламоннинг қудратли ўғли Аякснинг хоки қўйилган эди.

5. ФИЛОКТЕТ. ТРОЯНИНГ СҮНГГИ КУНЛАРИ

Юнонлар Ахилл билан Аякснинг ўлимидан кейин ҳам Трояни жидду жаҳд билан қамал қилишда давом этадилар, лекин қанча ҳаракат қилмасинлар, шаҳарни зabit эта олмайдилар. Қунларнинг бирида пистирмада ётган Одиссей шоҳ Приамнинг ўғли кошиф каромат Ҳеленинг гапларини эшитиб қолади ва айёрлик билан уни асирга олади. Натижада у юнон қўшинлари сафига Ҳераклнинг заҳарли камон ўқлари билан қуролланган Филоктет ҳамда Ахиллнинг навжувон ўғли Неоптолем келиб қўшилмагунча Трояни зabit этиб бўлмаслигипи билб олади. Шу заҳоти Одиссей ўша икки қаҳрамонни олиб келиш учун узоқ сафарга жўнайди.

Биринчи навбатда у Аскирос оролига шоҳ Ликомед ҳузурига боради. Бу ерда у Ахиллнинг навжувон ўғли Неоптолем билан учрашиб, уни Троя қамалида қатнашишга осонгина кўндиради. Чунки ўқтам йигит Неоптолем ҳам ўз падари сингари буюк жасоратлар кўрсатиш иштиёқида ёнар эди. Натижада, гарчи онаси Диадания юм-юм йиглаб жаигга борма, деб ўғлига ёлборса ҳам, у вақтни пайсалга солмай, Одиссей билан Трояга жўнаб кетади.

Аммо Филоктетни қўлга тушириб гапга унатиш анча қийин бўлади. Маълумки, бундан ўн йил бурун юнонлар Трояга кетишаётганда, илон чақиб оғир яраланган Филоктетнинг жароҳатидан тарқалган бадбўй ҳидга чидомлай унинг ёлғиз ўзини кимсасиз Хриса оролига ташлаб кетган эдилар. Мана, ўн йилдирки у шу оролдаги бир горда азоб-уқубатда кун кечиради. Оёғининг яраси ҳамон битмаган ва мутасил изтиробга соларди. У мудом очлик-муҳтоҷликда яшар, ўз камонидан ёввойи капитарларни отиб, бир амаллаб тирикчилик қиласарди. У оёғидаги ярапининг оғригидан зўр-базўр қадам қўйиб сувга борар, тошини тошга ишқаб жуда қийинчилик билан ўт чиқарарди, Хуллас, Филоктет Хриса оролида жуда оғир изтироб чекиб, муҳтоҷликда ўн йил

яшайди. Уни бундай азоб-уқубатга Атрейзодалар билан Одиссей мубтало қилган эди. Шу боис Филоктет улардан қаттиқ нафратланарди. Қани әнди уларга рүпара келсаму камонимдан ўқ отиб, ҳаммасини битта-битта гумдон қилсан, деб ният қиларди.

Одиссей ҳам, агар Филоктетта дуч келса соғ қолмаслигини яхши биларди: шунинг учун у Филоктетни ҳийла билан қўлга киритмоқчи бўлади. У Ахиллзода Неоптолемга бундай йўл-йўриқ кўрсатади:

— Ҳозир бориб оролдан Филоктетни топасан-да унга Троя остонасидаи бош олиб кетаётганингни, негаки юнон саркардаларининг таҳқирип надоматларига ортиқ чидай олмаганлигинги айтасан. Агар Филоктет сендан, мени ҳам ўзинг билан Юнонистонга олиб кет, деб илтимос қилса, дарҳол рози бўл.Faқат шу йўл билан биз Филоктетни ҳам, унинг камошию ўқларини ҳам қўлга киритиб, ўзини бир амаллаб кемага олиб чиқиб оламиз. Шунда уни Троя бўсағасига олиб бориш осон бўлади.

Лекин Неоптолем қаллоблик билан иш кўришдан бош тортади. У Хриса оролига тушиб, у ердаги ғордан оёғидаги тузалмас яранинг азобини тортиб ётган Филоктетни топади-да, не мақсадда келганинги рўй-рост гапириб беради ва ундан Трояни забт этишда юнонларга ёрдамлашишни илтимос қилади.

Филоктет, гарчи ҳузурига келган Ахиллзодани кўриб қувонган бўлса ҳам, Троя бўсағасига бориб жапг қилишдан қатъляян бош тортади. Чунки Агамемнон, Менелай ва Одиссейларнинг уни не-не азобларга солиб бу кимсасиз оролга ташлаб кетганинни у ҳаргиз унута олмас эди.

Неоптолем, әнди нима қилдим, наҳот Одиссейнинг айтганинни бажариб, отам тенги келадиган одамни алдасам, деб гаранг бўлиб турганида бирдан Филоктетнинг қаршисида боқий тангри қиёфасида Ҳеракл намоён бўлади.

— Сен, — дейди унга қаҳрамонлар қаҳрамони Ҳеракл. — Троя бўсағасига бор, у ерда жароҳатларингдан фориғ бўлгайсан ва Трояни забт этишда зўр қаҳрамонлик кўрсатиб, улкан шон-шавкатга эришгайсан.

Филоктет дўстининг қаломига қулоқ осиб, ўз ихтиёри билан Одиссейнинг кемасига чиқади ва Троя томон сузиб кетади, бу шаҳар остонасида у ҳали гайритавсиф жасоратлар кўрсатиши керак эди.

Троя бўсағасига етиб келган Неоптолем беҳисоб жасоратлар кўрсатади. Куч-қудратда ва довюракликда унга тенг келадиган паҳлавон тоپилмайди, бу ердаги жангларда жуда кўп троялик азаматлар Неоптолем зарбидан ер тишлиайдилар. Ҳатто Мемнондан сўнг Троянинг энг иқтидорли ҳимоячиси бўлган Телефзода Эврипилни ҳам у яккама-якка жангда маҳв этади.

Филоктет эса Трояга етиб келган дастлабки кунларидаёқ бу қопли муҳорабанинг сабабчиси бўлмиш Парисни ўз камонининг заҳарли ўқи билан яралайди. Ўқининг заҳри Париснинг баданига тобора чуқурроқ сингиб, унга қаттиқ азоб берга бошлайди. Парис Трояни тарк этиб,

бир вақтлар оддий подачи бўлиб яшаган ўрмонга кетади ва ўша ерда ҳеч бардош бериб бўлмайдиган азоблар чекиб дунёдан кўз юмади.

Трояликлар учун ўз шаҳарларини муҳофаза қилиш кун сайн оғирлаша боради...

Шунда Одиссей билан Диомед гоятда хатарли бир жасоратга журъат этадилар: улар Трояга хуфиёна кириб бориб, Афина—Палладанинг муқаддас даргоҳидан маъбуданинг самодан тушган ёғоч тасвири—Палладийни ўғирлайдилар. Юнонлар бу тасвирин қўлга киритишлари албатта шарт эди, зеро тасвири Трояда экан, шаҳарни забт этмоқ асло мумкин эмас эди. Мард паҳлавонлар ўз жонларини хавф остига қўйиб, тасвирини ўғирлайдилар, шаҳардан қайтиб чиқишаётгана жуда кўп трояликларни қийратишиб, эсон-омон қароргоҳга қайтиб келадилар.

6. ТРОЯНИНГ ЗАБТ ЭТИЛИШИ

Лекин юнонлар шундан кейин ҳам шаҳарни қўлга кирита олмайдилар. Ниҳоят, Одиссей юон саркардаларини найранг ишлатишга даъват этади.

— Келинглар, жуда ҳам маҳобатли бир ёғоч от ясайлик-да, унинг ичига энг иқтидорли паҳлавонларимизни жойлаштирайлик. Қолган бутун қўшинимиз эса, бу аснода кемаларга тушиб Троада соҳилини тарк этсин ва Тенедос оролининг панасига бориб турсин. Трояликлар отни шаҳарга олиб киришади, ана унда, кечаси қаҳрамонлар от ичидан чиқишиади-да Трояга сезидирмай яна қайтиб келган лашкаримизга шаҳар дарвозасини очиб беришади. Трояни қўлга киритишнинг бирдан-бир йўли шу,— деб ишонтира бошлайди бутун қўшинни Одиссей.

Кошиф каромат Калхас ҳам юнонларни найранг ишлатишга даъват эта бошлайди. Чунки сарпадор Зевс унинг ҳам кўнглига шу фикрни солган эди. Ниҳоят, юнонлар Одиссейнинг таклифини қабул қиласдилар. Машҳур мусаввир Эпей ўз шогирди билан биргаликда ҳамда маъбуда Афина—Палладанинг мадади билан ниҳоятда улкан бир ёғоч от ясайди. Бу от ичига Неоптолем, Филоктет, Менелай, Идоменей, Диомед, кичик Аякс, Мерион, Одиссей ва яна бир нечта паҳлавон кириб жойлашади. Хуллас, отнинг бутун ҳавол ери қуролли лашкарлар билан тўлади. Шунда Эпей отнинг қорнидаги лашкар кирган туйинкни шундай моҳирлик билан зич қилиб беркитадики, от ичидан одамлар борлигига энди ҳеч ким шубҳа ҳам қилмайди. Шундан сўнг, юнонлар ўз қароргоҳларидаги барча иншоотларга ўт қўйишиб, кемаларга чиқадилар-да очиқ денигиз томон сузид кетадилар.

Бу аснода трояликлар қамалдаги шаҳарнинг юксак деворига чиқиб юнонлар қароргоҳида юз берәётган гайри оддий ҳаракатларнинг шоҳиди бўладилар. У ерда нималар бўлаётганини кузатишаркан, узоқ вақтгача ҳеч нарсага тушунолмайдилар. Кейин улар шуду хуррам бўлишиб, шаҳардан чиқадилар ва ғаним қароргоҳига борадилар. Дарҳақиқат, қароргоҳ ташлаб кетилган, барча иншоотларга ёниб кул бўлаётган

әди. Трояниклар яқингишада Диомед, Ахилл, Агамемнон, Менелай ва ўзга қаҳрамонларнинг ҳашаматли чодирлари турган майдонни кезиб юришаркан, қамал буткул тугади, машъум урушнииг барча оғатларига барҳам берилди, энди тинч меҳнат билан кун кечирамиз, деб қатъий ишонадилар.

Лекин шундай орзу-ниятлар билан қароргоҳни айланиб юрган трояниклар бирдан ҳангы манг бўлишиб таққа тўхтаб қоладилар; улар ёғоч отни қўриб қолган эдилар. Улар от атрофини ўраб олиб, бу ҳайратангиз иншоот ҳақида можаро талаша бошлайдилар. Бирорлар, бу улкан отни денгизга улоқтироқ керак, деб маслаҳат берса, бошқалар — уни шаҳарга олиб кириб акрополга қўйиб қўйиш керак дейди. Баҳс авжи қизиган пайтда оломон орасида тангри Аполлоннинг коҳини Лаокоон пайдо бўлади. У қизгин нутқ сўзлаб, ўз ҳамشاҳарларини тезроқ бу ёғоч отни йўқ қилиб ташлашга ундаиди. Чунки бу от — Одиссей ўйлаб чиқарган яна бир найранг эканлигига Лаокооннинг имони комил эди. У юнонларнинг Троадани буткул тарк этиб кетишганига зинҳор ишонмасди. Нима бўлгандан ҳам, у юнонлардан, гарчи улар совға қолдирган бўлишса ҳам, эҳтиёт бўлиш лозим, деган мулоҳазага боради. У улкан бир найзани олиб отга қарата отганида, от ичида қурол-яроғлар жаранглаб кетади. Бироқ бу пайт тангрилар трояникларнинг эсини оғдириб қўйган эдилар, шу боис ҳалқ ёғоч отни шаҳарга олиб киришга қарор қиласди. Бу тақдиди азал эди.

Трояниклар от атрофида ҳангамалашиб туришган чоғда, подачилар бу ерга қўллари боғлиқ бир асирни ҳайдаб келадилар. Бу юнон аскари Синон бўлиб, ўз ихтиёри билан таслим бўлган эди. Трояниклар уни ўраб олиб, мазах ва таҳқир қила бошлайдидилар. Аввалига у бошини ҳам қилганича таҳқирларга бардоши бериб жим тураверади. Сўнг, ниҳоят у тилга киради ва юм-юм йиғлаб ўзининг аччиқ тақдиридан зорлана бошлайди. Асирининг аҳволига ачинган шоҳ Приам: «кимсан, нечун қўшин билан кетмадинг?» деб сўрайди. Шунда асир Синон трояникларни лақиљлатиш мақсадида мутлақо ёлғон гапларни баён қила бошлайди. Бу гапларни унга Одиссей ўргатган эди. Унинг ҳикоя қилишича, гўё Одиссей Сипонни Паламедга қариндош бўлгани учун ўлдирмоқчи бўлгап. Зоро Одиссей Паламедни ўлгудек ёмон қўрар эди. Шупга қўра, юнонлар қамални тарк этиб чекипишишга шайлашган пайтда, Одиссей коҳин Қалхасни бутун лашкарга, юнонларни ўз ватанига эсон-омон этиб келиши учун бир одамни худолар йўлига қурбон қилмоқ шарт, деб овоза қилишга кўндираган ва қурбоннинг номзодини ҳам шишиб қўйган. Қалхас номзод ташлашда узоқ вақт сохта тараддулданиб, ниҳоят Синонни кўрсатган. Юнонлар дарҳол унинг қўлларини боғлаб, қурбонгоҳга етаклаб борганлар. Лекин Синон бир амаллаб арқонни узгану қурбонгоҳдан қочган ва қамишзор ичига яширинган. У юнонларнинг ўз ватапига сузиб кетишими пойлаб узоқ вақт шу ерда беркиниб ётган. Кейин эса, қамишзордан чиқиб, ўз ихтиёри билан троялик чўпонларга таслим бўлган.

Троя аҳли айёр Синоннинг гапига ишонади. Приам, асирни озод

қилинглар, деб амр этади ва Синондан юнонлар қолдирраб кетган ёғоч от ҳақида сўрайди. Синон айнан шу саволни кутаётган эди. У ўзининг рост гапираётганига худоларни шоҳид қилиб шундай дейди:

— Юнонлар Троя акрополидан Палладийни ўғирлаб, маъбуда Афина — Палладанинг қаттиқ ғазабини келтирган эдилар. Бу отни улар маъбуданинг кўнглини юмшатиш учун қолдирдилар. Агар сизлар уни шаҳарга олиб кирсанглар, у Троянинг энг қудратли ҳимоячиси бўлгай.

Трояниклар Синонининг гапига ишонадилар. У Одиссей буюрган вазифани зўр маҳорат билан ижро этган эди.

Бу аснода Афина — Паллада йўллаган бир мўъжиза Синон айтган гапларининг тўёри эканлигига трояникларни янада кўпроқ ишонтиради. Денгиз сатҳида иккита баҳайбат илон пайдо бўлиб, гажак бўлиб, буралиб-буралиб соҳил томон сузиб кела бошлайди. Илонларнинг бошлиаридағи қип-қизил тоҷлари узоқдан чўғдек бўлиб кўринар, кўзларидан ўт чақнарди. Лаокоон денгиз худоси Посейдонга атаб қурбонлик қилаётган ерда илонлар сувдан чиқадилар. Буни кўрган трояниклар даҳшатга келиб чор ёққа қоча бошлайдилар. Шунда икки илон Лаокооннинг икки ўғлига ҳамла қилиб, даҳшатли таналари билан уларни ўраб оладилар. Лаокоон ўғилларига ёрдамга отилади, лекин илонлар уни ҳам чирмаб оладилар ва ота билан икки ўғиллариниг баданига заҳарли тишларини ботириб, азоблай бошлайдилар. Бечора Лаокоон ўзи ва ўғилларини илонлар домидан қутқаршига жон-жаҳди билан уринади, аммо заҳар тобора унинг баданига кўпроқ сингиб, оёқ-қўлларини чаңгак қила бошлайди. У ўғилларининг даҳшатли ўлим топганини ўз кўзи билан кўриб жон талвасасида мудҳишона фарёд қиласди ва ўзи ҳам дунёдан кўз юмади. У худолар хоҳишига зид ўлароқ ватапини қутқармоқчи бўлган эди, шу густоҳлиги унинг бошига етади.

Лаокооннинг ҳалокатидан кейин трояниклар ёғоч отни шаҳарга олиб кирип ҳам фарз, ҳам қарз эканлигига янада кўпроқ ишонадилар. Шундан сўнг маҳобатли от қопқага сиғмаганлиги сабабли, ҳалқ шаҳар деворининг бир қисмини бузиб, шодиёна қийқириқлар, мусиқа ва шўх куйлар садоси остида зўр-базёр отни арқонлар билан тортиб шаҳарга олиб кирадилар. Лекин Приамнинг соҳибкаромат қизи Касандра акрополга олиб бориб қўйилган ёғоч отни кўрган заҳоти даҳшатга келади. Бу от Трояни ҳароб қиласди, деб башорат қиласди у. Аммо трояниклар унинг башорати устидан куладилар — маълумки, ҳалқ ҳамиша унинг башоратига ишонмасди.

Шу куни бутун Троя аҳли қамалдан халос бўлганини ишонлаб катта байрам қиласди. Шаҳарнинг ҳамма ерида базм, зиёфат. Ҳар томонда шўх қўшиқлар, мусиқа садоси янграйди. Бу вақтичоғлиқ то тун ярим кечадап оғғунгача давом этади. Сўнг бутун шаҳар маст уйқуга кетади. Шунда Синон ёғоч от пойига бориб, унинг ичиди ўтирган юон қаҳрамонларига хатар йўқлиги ҳақида хабар беради. Қаҳрамонлар Одиссей бошчилигида аста-секин от ичидан ерга тушадилар ва

қуролларининг овозини чиқармасликка уриниб, аста-секин шаҳарнинг ҳар томонига тараладилар.

Бу пайт Синон Троя дарвозаси олдида катта гулхан ёқишга ҳам улгурган эди. Тенедос ороли панасиға бориб турган юнонлар гулханин кўриб, кемаларда Трояга сузиб келадилар. Натижада азим шаҳар Трояда қоронги тунда қирғинбарот жанг бошланади. Юнонлар ҳеч бир кимсани: гўдакларни ҳам, аёлларни ҳам, қарияларни ҳам аямай, бутун шаҳар аҳлини бир бошдан қира бошлайдилар.

Мана, Неоптолем бошқа қаҳрамонлар билан бирга шоҳ Приамнинг қасрига бостириб киради. Бу ерда у шоҳнинг яраланган ўғли Политини ўлдириб отасининг оёғи остига ташлайди. Даргазаб қария Приам заиф қўлига найза олиб, уни ўғлиниң қотилига отади. Бироқ найза Неоптолемнинг қалқонига оддий бир чўпдек бориб тегиб, унга зарар етказа олмайди. Шунда Ахилзода Неоптолем чолнинг оппоқ сочларидан чанглаб, унинг кўкенига ханжар ботиради. Приам жуда кўп йиллар давомида салтанатни бошқарган буюк Трояда шу тарзда ҳалок бўлади. Унинг ўғилларидан биронтаси ҳам тирик қолмайди. Ҳаттоқи набираси — Ҳекторнинг ўғли Астианакс ҳам қатл этилади: уни баҳтиқаро онаси Андромаханинг бағридан юлиб олиб, Троянинг сарбаланд девори устидан улоқтирадилар.

Саройга кириб келган Менелай маст уйқуда ётган Деифобни ўлдиради (Парис ўлгандан кейин Еленани шу хотни қилиб олган эди). У жаҳл устида ўзининг собиқ завжаси соҳибжамол Еленани ҳам ўлдиromoқчи бўлади, аммо Агамемнон унинг қўлидан ушлаб қолади. Айни чоғда маъбуда Афродита ҳам Менелайнинг қалбида яна Еленага муҳаббат туйғусини уйғотади. Натижада Менелай уни зўр тантана билан ўз кемасига олиб кетади.

Приамнинг қизи соҳибкаромат Кассандра Афина маъбадидан паноҳ излайди. Лекин Оиплейзода Аякс уни кўриб қолади. Ундан қўрқиб кетган Кассандра маъбуданинг ҳайкалини маҳкам қучоқлаб олади. Лекин Аякс уни қўполллик билан силтаб тортганида, муқаддас ҳайкал қулақ, чил-чил синади. Бу ҳол маъбуданинг ғазабини қўзгатади ва кейинчалик бу шаккоклиги учун у Аяксдан қаттиқ инициом олади.

Троя қаҳрамонларидан фақат Энейгина қутулиб қолади. У кекса отасини опичлаб, гўдак ўғли Асканийни қўлига кўтаргапча шаҳардан хуфиёна бош олиб чиқиб кетади (Энейнинг шундан кейинги ҳаёти ва саргузаштлари ҳақида антик давр Рим шоири Вергилий «Энейда» деган достоя яратган). Юнонлар яна троялик Антенорга ҳам шафқат қиласидилар. Чунки у доим соҳибжамол Еленани ва Парис ўғирлаб келган Менелайнинг мол-давлатини юнонларга қайтариб бериш керак, деб трояликларга маслаҳат берарди.

Троя яна узоқ вақт бурқасаб ёнади. Теварак-атрофда яшовчи халқлар осмони фалакка кўтарилган алангани кўриб, жуда кўп йиллар давомида Осиёда энг қудратли шаҳар ҳисобланган Троянинг маҳв бўлганидан хабар топадилар.

Юнонлар Трояни қамал қилиб ўн йил мобайнида жон олиб, жон бериб, ҳаёт-мамот жанги олиб борганилари, не-не азобларни бошларидан кечирганилари, не-не азамат ўғлонларидан жудо бўлганилари эвазига, мана энди бениҳоя улкан ўлжаларга эришадилар. Улар тог-тоғ олтину кумушлар, қанчадан-қанча нодир буюмлар, сон-саноқсиз соҳибжамол асиralарни кемаларига солиб ўз юртларига олиб кетадилар.

Лекин бу сафар пайтида ҳам улар кўп уқубат ва мусибатларни бошларидан кечирадилар. Кўп қаҳрамонлар она юрт жамолига ета олмай, йўлда ҳалок бўладилар.

Троя горат қилиниб, кули кўкка соврилаётган пайтдаёқ дарғазаб Афина — Паллада юнонлар ўртасида улкан ниғоқ уйғотган эди. Чунончи, Менелай зудлик билан Юнонистонга сузиб кетиш тарафдори бўлса, унинг оғаси Агамемнон, то бисёр қурбонлар билан маъбуда Афинанинг кўнглига раҳм-шафқат солмагуниимизча барча юпонлар Троадада қолмоғи лозим, деб талаб қилган эди. Бироқ Агамемнон маъбуданинг кўнглини асло юмшатиб бўлмаслигидан ғоғил эди. Ака-ука ўртасидаги бу баҳс кун бўйи давом этади. Эртаси куни эрталаб ўз чекларига тушган бой ўлжалар билан Троадани тарқ этадилар. Кетганилар орасида Нестор, Диомед, Неоптолем, Идоменей ва Филоктет бор эди. Бир оздан сўнг Менелай ҳам йўлга чиқади ва Лесбос оролида Нестор билан Диомедга етиб олади.

Сўнг улар биргаликда Лесбосдан Эвбея ороли сари сузадилар. Бу оролда тангри Ҳефестга аталган мұқаддас жой бўлиб, юнонлар шу ерда тангри Посейдон йўлига қурбонлик қилиб, яна сузишда давом этадилар. Орадан тўрт кун ўтгач Диомед Аргосга, Нестор — Пилосга етиб олишади. Идоменей, Филоктет ва Неоптолемларнинг ҳам сафари хайрли бўлади. Улар ҳам ўз ватанларига эсон-омон етиб оладилар.

Лекин Менелай бу сафар пайтида кўп бахтсизликларга учрайди, не-не азоб-уқубатларни бошидан кечиради, тақдир унинг кемасини тамоман тескари ёқларга, жуда узоқ муддатга олиб кетади. Ниҳоят, етти йил деганда, ахiri у ҳам ўзининг соҳибжамол завжаси Елена билан Спартага етиб боради. Эр-хотин ўз ватанларида яна кўп йиллар баҳтиёр ҳаёт кечириб, мурод-мақсадларига етадилар.

Шоҳ Агамемнон ҳам ватанига қайтаётган чорда кўп хатарли синовларни бошидан кечиради. Дастрлаб, у ўз ҳамроҳлари билан Эвбея оролига бешикаст етиб олади. Лекин бу ерда, Герей бурни яқинида бирдан даҳшатли тўғон кўтарилади. Бу тўғонни юнонлардан қаҳрангани маъбуда Афина йўллаган эди. Маъбуда айниқса Оилей ўғли Аяксдан дарғазаб эди. Бу тўғон пайтида кўп кемалар қояларга урилиб тилка-пора бўлади. Шулар қатори Аякснинг кемаси ҳам ҳалок бўлади. Агар денгиз худоси, бузрук зилзилакор Посейдон раҳм қилмаганида, Аякснинг ўзи ҳам денгизга гарқ бўлган бўларди. Посейдоннинг амри билан тўлқинлар уни Герей қоясига чиқариб қўядилар. Аякс ҳалокатдан қутулиб қолади. Лекин шу оннинг ўзидаёқ унинг

такаббурлиги бошига етади. У телбаона ғуурур билан тангрилар мада-дисиз, ҳаттоқи уларнинг хоҳишига зид ўлароқ ўзим ўлимдан қутулдим, деб ҳайқиради. Шунда тангри Посейдон унинг густоҳона қаломини эшитиб қолади ва қаттиқ қаҳри қайнаб, уч шохли асосини Аякс ўтирган қояга зарб билан уради. Қоя икки бўлакка айрилади ва бир бўлаги Аякс билан бирга денгиз қаърига чўкиб кетади. Ҳозиргина Посейдон денгиз оғатида қутқариб қолган Аякс энди шу денгиз қаърида ҳалок бўлади. Агамемноннинг кемалари эса, денгиз тўфонидан бир амаллаб қутулиб қоладилар ва ниҳоят, опа-Батан сохилига эсономон етиб оладилар. Бироқ шоҳ Агамемнонни, унинг олтинга бой мамлакати Микенада ўлим кутаётган эди. Агамемноннинг бевафо хотини Клитемнестра ўз жазмани билан биргаликда уни ўлдиради.

Энди Одиссейнинг тақдирига келсак, унинг бошида кечирган сонсаноқсиз гаройиб ва пурҳайрат кечмишлари ҳақида сиз Ҳомернинг иккинчи достони «Одиссея»да ўқишингиз мумкин¹.

¹ Китобдаги насрый муқаддима ва хотима Н. А. Куннинг «Легенды и мифы древней Греции» («Қадимги Юнонистоннинг афсона ва ривоятлари») китобидан эркин таржима қилиб олиниди. (Қ. М.)

ИЗОҲЛАР

Биринчи қўшик

1-сатр. *Маъбуда* — бу ўринда санъат ва адабиёт маъбудаси — Музга кўзда тутилади.

6-сатр. *Халқ чўбони* — Ҳомер саркардалар ва давлат арбобларини чўпонга қиёс қўлган.

15-сатр. ...на асою на Феб богичи — *Асо* — коҳнинг тегишли; *лаъл* богич — Феб, яъни тангри Аполлон ҳайкали бошига кийдирилгувчи жун богич. Хрис уни илтижо маъносидаги юноналар қошига кўтариб борган.

23-сатр. *Бир овоздан ҳайқирдилар* — Ҳомер замонида, жамоа мажлисларида ҳали овозга қўйинши билдишмаган, шунинг учун халқ ўз розилиги ёки норозилигини қичқириқ билан баён қўлган.

24-сатр. *Подшо (шоҳ)* — Бу сўз Ҳомер достонларида: ҳарбий даврда — лашкарбоши, тинчлик даврда — уруғ оқсоқолларининг энг улуғ сардори ёниги давлатпеноҳ маъноларини билдиради.

42-сатр. ...камонингдан ўқ от, ўч ол аргосликлардан; — *аргослик* — юнонистонлик демакдир; тўсатдан бошланган ўлат ё қирғинни юноналар, Аполлоннинг ажалкаш ўқларига дучор бўлиш, деб изоҳлайдилар. Ҳомер юноналарни, шунингдек, «ахейлар» ва «данайлар» ҳам деб атайди.

43-сатр. *Чўнг мерган* — Аполлоннинг васфларида билан бири.

47-сатр. *Патли ўқлар* — камондан отиладиган ўқларнинг дум томонига мегалл қанот ўрнатилган.

52-сатр. ...дағғи гулхани — Ҳомер замонида дағғи маросими, асосан мурдани кўйдириш усули билан ўтказиларди.

65-сатр. *Юзта тана* — юнонча «Ҳекатомба» сўзининг айнаи таржимаси бўлиб, юзта тана (буқа)ни худо йўлига қурбонлик қилиш маъносини билдиради. Кеининчалик бориб, ҳар қандай йирик қурбонликни шу сўз билан ифодалай бошлиганилар.

67-сатр. ... хушбўй ёғин ёндиришмиз — қурбонликка мол сўйилганида биринчи навбатда, унинг чарвисига бир бўлак гўшт ўралиб, ёндириб юборилар экан.

142-сатр. *Ҳекатомба* — 65-сатр изоҳига қаранг.

160-сатр. *Итбашара* — ҳаёсиз деган маънени билдиради; *иҳт* — ҳаёсизлик рамзи бўлган.

164-сатр. *Лашкаримиз Троянинг бирон шаҳрин қилганда горат* — Троя урушининг дастлабки йилларида юнон қўшинлари Троя яқинидаги у билан иттифоқдош бўлган барча шаҳарларни тор-мор қилиб, талон-торож этган эдилар.

225-сатр. *Кийик юрак* — қадимги юоннларда кийик қўрқоқлик рамзи ҳисобланган.

238—239-сатрлар. ...шу салтанат ҳассаси ила онт ичамен — Ҳалқ мажлисларида сўзга чиқсан ҳар бир одам ҳокимлик рамзи бўлмисш салтанат ҳассасини қўлига ушлаб туриб гапиради.

262-сатр. ...қўрмасман энди үндай жавонмардларни — Ҳомер тасаввuri бўйича, паҳлавонларнинг ҳар бир янги авлоди олдингисидан заифроқ бўлиши керак.

267-сатр. *Мағобатли төғ хилқатлари* — Кентаврлар, яъни ярми от, ярми одам маҳлуклар; Пирфойнинг никоҳ тўйида маст кентаврлар аёлларга ташланга бошлапган; шунинг оқибатида улар билан уруш бошланган.

318-сатр. *Метроб* — қурбонликка аталган молларни сўйишадиган супача. Қурбонгоҳ деса ҳам бўлади.

334-сатр. ...боқийлару фонийларнинг хабарчилари — Жарчилар ва элчилар (хабарчилар)га худолар пуштипаноҳ бўлганлар, шу боисдан улар дахлсиз ҳисобланганлар.

365-сатр. ...барча гапдан воқиғсан ўзинг — маъбуда Фетида истиқболни ва инсон қисматини башпорат қила олур эди.

366-сатр. *Фива шаҳри* — бу ўринда Мисрдаги Фива ҳам, Беотиядаги Фива ҳам эмас, балки Кичик Осиёдаги Фива шаҳри назарда тутиляпти. Кези келганда шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, таржимон юон ва рус тилларида кўплек сонда юритилган жойларнинг номларини бирлик сонда ва женский родда ишлатди. Масалан: Фивы—Фива, Афины—Афина ва б.

458—459-сатрлар. ...қурбонликка келган моллар бошидан туз ва арпа донин сочдилилар... — бу ўринда Ҳомер қурбонлик қилиш қоидасини таърифлайти; қурбонликка аталган молни сўйиш олдидан, унинг бошидан туз ва арпа сепишар экан.

467-сатр. *Сўнг бошланди базми жамшид* — юоннларнинг тасаввuriча, қурбонликни худолар ҳам қурбонлик қилганлар, ҳам биргаликда тановул қилар эканлар.

486-сатр. *Қумлоқ ерда уни баланд тўсипларга ўрнатдилар* — кеманинг туб қисми чирмасин учун шундай қилинарди.

501—502-сатрлар. *Тиззаларин сўл қўли-ла қучоқлади, ўнг қўли билан сарнадарнинг иягига тегиб қўйиб...* — тангрilarга илтижо қилиш ишораси.

551-сатр. *Сигир кўзли маъбуда* — жуда-жуда қадим замонда Ҳерани сигир қиёфасида тасаввур этиб, унга сиғинишган. «Сигир кўз» деган ташбех ҳам ўша замонда тутғилган. Наинки кўҳна Мисрда, шунингдек, Ҳомер замонидан анча аввал юноилар орасида ҳам тангрilarни жонворлар қиёфасида иззатлаш одат тусига кирган.

584-сатр. *Қўшқадаҳ* — «Илиада»ни рус тилига таржима қилган шоирлар қўшқадаҳни турлича таърифлайдилар. Гиедич «қўшқадаҳнинг остиқи қисми — оёғи ҳам тўнкарилган қадаҳни эслатади», деб тасвиrlаса, Минский уни дурбинга ўхшатади.

599—600-сатрлар. ...пилдираган ланг косагулдан қағ-қағ уриб кулди кўкни кўтариб бошга — «Ҳомерона кулги» («Гомерический смех») деган ибора достоннинг шу еридан олинган. Тангрilar Ҳефестнинг чўлоқлигидан кулишган. (Шу қўшиқнинг 590—593-сатрларига қаранг.)

12-сатр. *Жингалак соч юнонлар* — Ҳомер замонидан олдин юнонлар узун соч қўйиб юришган. Ўзга аксарият ғайри юон халқлар эса соchlарини устарада олдиришган.

21—22-сатрлар. ...*Нестор қиёфасига кириб турди* — Ҳомернинг таъбирича, худолар кўпинча бандалар қиёфасига киарканлар.

24-сатр. *Асов отни тизгинловчи* — бу ибора «кучли, қудратли» деган маънони билдиради.

98-сатр. *Зевс қавми — шоҳлар* — қадимги юнонларнинг тушунчасича, шоҳлар ва паҳлавонлар худолар авлодидан бўлишган.

110-сатр. *Арейнинг хизматкорлари* — яъни лашкарлар; *Арей* — жанг худосидир.

153-сатр. *Зовур тозалашар* — кемалар шундай зовурлар орқали соҳилга тортиб чиқилар ва қайта денгизга тушириларди.

342-сатр. ...*май паймо қилиб, қўлга қўл бериб...* — юнонлар садоқат ҳақида онт ичишаркан, тангриларга баҳшида қилиб бир оз шаробни ерга паймо қилардилар (тўкардилар) ва бир-бирларига қўл берардилар.

357-сатр. *То бағрига босмагунча Трояниг хотинларини* — бу ўринда Троя аёлларипи асирга олиш маъноси ётипти.

365-сатр. *Токи қўмак берсин насаб-насабгаю уруг-уругга* — Несторнинг бу маслаҳати Ҳомер замонидан анча аввалги уруғчилик тузуми давридаги қўшинлар ҳолатини акс эттиради; у пайтда қўшинлар насаблар ва уруғлар бўйича тузишлар экан.

404-сатр. ...*ўз тангрисига* — ҳар бир уруғнинг ўз паноҳгоҳ худоси бўлган.

437—438-сатрлар. *Херениянинг шоҳсувори* — Несторнинг васфларидан бири.

623-сатр. *Вале алар бағрийликда бўлганийчун тамом үқувсиз* — Аркадия Пелапонес вилоятининг ичкарисига жойлашган бўлиб, унинг денгизга туташган ери йўқ эди.

759-сатр. ...*ёлдор ёв* — боши одам, танаси от махлуқлар (кентаврлар); Пирифой билан Ипподамияниг никоҳ тўйи пайтида улар келинни ўғирламоқчи бўлганлар.

771-сатр. *Стикс дарёси* — ер ости салтанати (нариги дунё — Аид)даги дарё; тангрилар шу дарё сувини тилга олиб онт ичадилар; бу энг даҳшатли онт ҳисобланиб, уни бузишга ҳеч бир жонзод журъат эта олмас эди.

799-сатр. *Тифей* — афсонавий махлуқ бўлиб, уни Зевсга қарши чиқсан ин деб Ер дунёга келтирган; у ер ости алапгаси рамзидир. Лекин Зевс ўз чақмоқлари кучи билан Тифейни енглиб, уни ер қаърига киритиб юборган ва устидан тоғларни ағдариб, бостириб қўйган. Ҳар гал Тифей ер остидан чиқиш мақсадида қаддини ростлаганда, унинг гайритабийи уринишларидан ер ларзага келади, олов вулқон бўлиб отиласди. Шунда Зевс яна Тифеяга қаратса ўз чақмоқларини ота бошлиайди.

884-сатр. *Гигей қўйин фарзандлари* — шу кўл санамининг болалари.

887-сатр. *Ғайри тилда* — яъни, юон тилидан ўзга тилда.

Учинчи қўшиқ

6-сатр. *Пигмейлар* — энг чекка жанубда Океан ёқасида яшаган пакана одам-

лар қабиласи. Жанубга учиб кетаётган турналар улар билан ҳар йили жанг қилар эканлар.

341—342-сатрлар. *Ўз оғаси Ликаоннинг мис совутин кийган эди, у лоппа-лониқ келди* — ёйотар Парис жанг майдонига метин совутларсиз, фақат йўлбарс терисини ёшиниб чиқарди; шунинг учун у бу сафар акасининг совутини кияди, совут унга лоппа-лониқ келади.

333-сатр. *Пойбанлар* — жангчининг тиззасидан то тўпигигача тўсиб турувчи яхлит мис зирҳ.

Тўргинчи қўшиқ

66—67-сатрлар. ...*берган онтидан хоинона воз кечишга...* — Трояликлар қасамга хиёнат қилишиб, шу хоинликлари туфайли ўз шаҳарларини вайрон бўлишига йўл очиб берадилар.

97—98-сатрлар... *гулханга мағзун чиқаётган* — яъни ўлиб, одат бўйича, жасади гулханда ёндирилаётган.

142-сатр. *Яноқпўш* — от ағзалининг бир қисми — отнинг икки юзини тўсиб турувчи махсус зирҳ.

172-сатр. *Ташна Аргос* — Пелапонесдаги суви кам вилоят.

268-сатр. ...*майга сувни омилга қилиб* — юонлар ҳамиша майга сув аралаштириб ичардилар.

397-сатр. *Кадм қавми* — фиваликлар Фивадаги акрополни Кадмей деб аташарди.

419-сатр. ...*етти дарвозали азим Фива* — Юнонистоннинг Беотия вилоятига жойлашган шаҳар; юз дарвозали Фива эса Мисрда эди.

459-сатр. *Тўқнашдилар...* *кўнлар* — яъни, теридан ясалган қалқоялар.

Бешинчи қўшиқ

6-сатр. *Нажми ҳазон* — кўзда кўринадиган порлок юлдуз, Сириус юлдузи.

64-сатр. ...*мазкур қирғин ибтидоси бўлмиш кема* — Еленани ўғирлаш мақсадида Спартага Парис сузиб борган кема.

103-сатр. *Отларни ҳалаловчи* — юонлар отларни қамчилаб әмас, балки учли чўп билан ҳалалаб ҳайдашарди (эшакни ҳалалагандек).

376-сатр. *Амбар ем (амбар таом)* — худоларнинг мангу ёшлик ва куч-қудрат берувчи таоми.

402—403-сатрлар. *Амфитрионнинг мард ўғли* — Херакл.

518-сатр. *Мис само* — Ҳомер тасаввурида осмон metall (мис ё темир) ярим шардан иборат бўлган.

647-сатр. *Зевснинг машҳур ўғли билан набираси рўбару келди*. — Сарпедон — Зевснинг ўғли; Тлиполем — Хераклнинг ўғли, Зевснинг набираси.

657—658-сатрлар. ...*отлар сўраб келганида Лаомедондан, Илионни айлаб ғорат, ҳувиллатиб кетган экан* — Троя подшохи Лаомедон (Приамнинг отаси) шаҳар атрофини девор билан ўраб берган таңгрилар Посейдон билан Аполлонга, хизмат ҳақларини тўлашдан бош тортган экан, шунда бу диёнатсизликдан қаҳри қайнаган Посейдон Троя бошига оғат солиб бир баҳайбат махлуқни юборган эканни, унга курбонлик учун Лаомедоннинг қизи Ҳесионани бағишлиш лозим

әкан. Лекин Ҳеракл қизни ўлимдан қутқарыб қолишига сүз беради ва бу хизметті эвазига Троснинг (Лаомедон бобосининг) машҳур отларини талаб қилади. Би роқ паҳлавон Ҳеракл махлуқни ўлдириб, ўз хизмат ҳақини олгани келганида, Лаомедон унга ҳеч нима бермай ҳайдаб юборади. Орадан бир неча йил ўтгандаң кейин Ҳеракл Трояяғ қайтиб келиб уни забт этади, Лаомедонни ва унинг кенжә ўғлидан бошқа ҳамма ўғилларини ўлдиради. Кенжә ўғилни опаси Ҳесиона ҳақ тұлаб, ўлимдан асраб қолади. Шундан бошлаб Лаомедоннинг кичик ўғлини Приам деб атайды болайлайдылар (бу сүз «сотиб олинган» деган мағынени билдиради).

710-сатр. *Зевс дарахти-ројат, ҳушқад азим шамшод күланкасига* — Ҳомер аса-рида шамшод әмас, Зевснинг муқаддас дарахти ҳисобланмиш әман (болут) дарахти ҳақида гап боради.

864-сатр. *Аид дубулғаси* — юнон мифологиясыда «күрінмас қалпоқ», у Аидга тегишли деб ҳисобланади (бу худонинг исми ҳам «күрінмас» деган мағынени билдиради).

916—917-сатрлар. *Уранзодлар ётган ердан ҳам чуқурроқ* — Уранзодлар — улкан паҳлавонлар (титанлар) бўлиб, улар Уран — осмон билан Гея — ернинг фарзандлари. Улар ўз оғалари Кронни ҳімоя қилиб Зевсга қарши боп күтартганлар. Лекин Зевс улардан устун чиқиб енгтан ва ернинг энг терап ерига — Тартарга ҳибс әтган.

Олтинчи құйшиқ

9-сатр. *От ёлли мис дубулға* — чүққисига бир тутам от ёли құпдирилиб бе-затилган дубулға.

172-сатр. ...шум белгилар қайд этілған бүкма таҳтакач — бу ерда биз ёзув усулини Ҳомер томонидан биринчи ва ягона марта таърифлағаныни учратамиз. Антик даврнинг охиригача юноналар ва римликлар ҳаётда ёзув учун бүкма таҳтакачлардан фойдаланышган — таҳтакач сатқига мум суртиб, унга «стиль» деб аталуви учы үткір таёқча билан ҳарфлар тасвирини чизишган.

204—205-сатрлар. ...ўзи кейин ағли самонинг нафратига учраб... — Беллеро-Фонт Ҳимерани ўлдириш мақсадида тулпор Пегасни тутиб жиловлайди; сўнг шу Пегасга миниб Олимпга учиб чиқмоқчи бўлади, лекин тулпор уни ўз устидан итқитиб ташлайди, натижада худолар нафратига учраган Беллеро-Фонт кўр ва чўлоқ бўлиб узоқ вакт ер юзида саргардан бўлиб юради.

219-сатр. ...Бобом әғдан сен меҳмоним экансан — яъни, мен билан ўзаро меҳмондўстлик риштаси билан боғланған одамсан, демоқчи. Мусофири ўз уйида қабул қилиб, меҳмон қилиб, унга совға-салом туҳфа этган одам, шу ондан бошлаб ўзи ҳам ўз меҳмонининг «меҳмони»га айланади ва унинг ватанинига борганида ўзининг ҳам айнан шундай иззат-хурмат билан кутиб олинишини билади. Қадим замонда ажнағий одамлар бегона юртда ўзини ҳімоя қилиш учун ҳеч қандай ҳуқуққа эга бўлмаганлар; бундай пайтларда меҳмондўстлик жуда муҳим аҳамиятта эга бўлган. Меҳмондўстлика бўлган муносабат авлоддан-авлодга мерос бўлиб ўтиб келган; Диомед билан Главк ўртасидаги меҳмондўстлик алоқаси бу иккала қаҳрамоннинг аждодларига бориб тақалади.

410—411-сатрлар. *Ҳектор унга Аскамандрий деб от қўйган, Трояликлар — Астуанакс...* — Ҳектор ўз ўғлини дарё таңгриси Аскамандр шаънига Аскамандрий

атаган, лекин трояниклар болани отаси шаънига Астианакс деб атайдилар, жики бу сўз «шаъар сардори» деган маънони билдиради.

436-сатр. ...онам жонин олди Феба...— дард кўрмай тўсатдан ўлган аёлларни Дебанинг (Артемиданинг) камонидан жон берди деб айтишарди.

Еттинчи қўшиқ

223-сатр. Тихий — кўнчанинг исми — «омадли» деган маънони билдиради.

411-сатр. Асов отни тизгинловчи — бул васф паҳлавон деган маънони билдиради.

492-сатр. Май... Зевс шаънига паймо этмасдан — паймо этиш — тўкиш демакдир. Юнонлар ҳар қандай базм ва майшатларда майнинг дастлабки томчилари ни худоларга атаб ерга тўкардилар.

Саккизинчи қўшиқ

254—255-сатрлар. ...бургутни (соҳибкароматлар учун гоят манлуб қушни) — қадим замонларда қушлар билан фол очиш усули ниҳоятда кенг тарқалган эди. Фолбон қушлар орасида бургутни энг матлуби деб эътироф этишган, чунки уни Зевснинг муқаддас қуши деб ҳисоблашган; бургутнинг кўкда пайдо бўлиши, Агамемноннинг илтижоси тангри томондан қабул қилинганини билдиради.

296-сатр. Ўзимдан сўнг, аввал сени тақдирлаzugум нөёб мудд ила — Агамемнон энг олий сардор сифатида, бўлакларга бўлингган ўлжадан хоҳлаган қисмини куръя ташланмасдан олдин танлаб олиш ҳуқуқига эга бўлган.

370-сатр. Ўғлин — Хераклии.

374—375-сатрлар. Эребдан... Аиднинг... итин ўтириш... — Херакл шоҳ Эврис-фейнинг амри билан Аид салтанати — Эребдан уч бошли кўпрак — Церберни ўтирилаб келган эди.

Тўққизинчи қўшиқ

196-сатр. У қўшиқнинг ниҳоясин кутар эди — Ахиллес ўз байтини тугатиши билад, Патрокл қўшиқнинг давомини куйлай бошлаши керак эди.

399-сатр. Чеварликда... Афинага... монанд — Афина аёллар қўл ҳунарининг ҳомийси ҳисоблашган, ўзи ҳам моҳир чевар бўлган.

465—466-сатрлар. ...бир умрга мендан бўлган набираларин тиззасига олмаслика... онт ичди — Феникснинг отаси, «ўғлим дунёдан бефарзанд ўтсин» деб худога илтижо қиласди. У пайтнинг таомили бўйича, бобо чақалоқ набирасини ўз тиззасига ўтқазар экан ва бу билан уни ўз насаби эканлигини эътироф этаркан.

571—572-сатрлар. Ўз ғавжаси... деб... Кўл кўтарган эди ҳатто.. Аполлонга ҳам — Марписса Иднинг қаллиги бўлган пайтда Аполлон бу қизга ошиқ бўлиб қолади ва уни ўтириламоқчи бўлади; Ид ўз қаллигини ҳимоя қилиб, тангри билан жанг қилмоқчи бўлади, лекин Зевс бу низога барҳам беради ва кубъя ташашни Марписсанинг ўзига ҳавола қиласди. Марписса фоний эрни афзал кўради.

574-сатр. Алкиона — чайка. Юнонларнинг эътироф этишича, нар чайка ҳалок бўлган тақдирда, мода чайка ҳеч нима емай, ичмай муттасил маҳзун инграр экан ва шу зайлда ўлиб кетаркан. Бу ўринда Ҳомер Маргисса билан Иднинг қизи, Мелеагрнинг хотини Клеопатрани Алкиона деб айтиштики, у эрининг ўлимдан кейин қаттиқ қайгуга ботиб алкионага — чайкага айланган экан.

Ўнинчи қўшиқ

110-сатр. Чакон Аякс — Оилей ўғли Аякс.

112-сатр. Тангримонанд Аякс — Теламон ўғли Аякс.

173—174 сатрлар... ҳалок бўламизми ё ўлимдан жон сақлаймизми: илингандир... бу қисматимиз шамшир тигрига!— қадимги юнонларда «келажак тақдир худди шамшир тигига илингандек омонатдир» деган мақол бўлган. Шу мақолга ишора.

254-сатр. Туннине учдан икки қисми ўтиб...— юнонлар тунни уч қисмга бўлишган ва вақтни юлдузларга қараб аниқлашган.

Ўн биринчи қўшиқ

3-сатр. Жане нишонаси — бу сўз билан, айрим шарҳловчиларнинг фикрича, «машъал», бошқаларнинг фикрича эса, Зевс қалқони «эгидা» назарда тутилган.

23-сатр. Қора зор — темир билан мис қотишмаси; археологик қазишларнинг кўрсатишича, Ҳомер даврида бундай қотишма Кипрда тайёрланган экан.

61-сатр. Нажми завол — Сириус юлдузи; әрамиздан тўқиз юз-саққиз юз йил олдин бу юлдузнинг уғқда пайдо бўлиши ёз фаслининг ўртасига тўғри келиб, ийлнинг қурғоқчилик ва безгакни олиб келадиган энг иссиқ пайти бошланганидан далолат берар ёди.

611-сатр. Бу фалокатнинг ибтидосийди — Нестор билан жанг аробада келаётган одамнинг кимлигини билиб келгани борган Патрокл, қайтиб келиб ўзининг жангга кириши учун Ахиллесдан ижозат сўрайдики, бу жангда у ҳалок бўлиши лозим ёди.

646-сатр. Прамнидан келтирилган май — Прампи тоғидаги узумзорнинг қуюқ қизил шароби.

699-сатр. Кўп машақкат солган ёди ботир Ҳеракл — Ҳеракл шоҳ Авгийнинг отхоналари ва оғилхоналарини тозалаб беради, аммо Авгий ваъда қилгани хизмат ҳақини Ҳераклга беришдан бош тортади. Шунда паҳлавон Ҳеракл аламдан Авгийга ва унинг барча иттифоқдошларига, шулар жумласидан Нелейга ҳам қарши уруш очади. Бу урушда у Нелейнинг, Нестордан бошқа ҳамма ўғилларни маҳв этади.

759-сатр. Заминни тебратгувчи — яъни, Посейдон.

Ўн иккинчи қўшиқ

245—246-сатрлар. Ишим йўқдир уларнинг... ўнг ёққа, ёхуд сўлга... учиси билан — қушлар билан фол очилганда ўнг томон хайрли, сўл томон — бехайр ҳисобланган.

297-сатр. Мофир мисгар — яъни, Ҳефест,

Ўн учинчи қўшиқ

479-сатр. *Троянинг шоғидан у ҳар галгидек дарғазаб эди* — Эней Троя шоҳлари шажарасининг подшоҳлик ҳуқуқи бўлмаган кичик бутоги намоёндаси бўлган, шунинг учун у Приам билан ихтилофда бўлган. Троя ҳалокатидан кейин Энейнинг ўлимдан қутулиб қолиши ҳақидаги афсоналарининг айримларида унинг душманлар билан мулоқатда бўлғанлиги очиқдан-очиқ кўрсатилган.

Ўн тўртинчи қўшиқ

157—158-сатрлар. *Ораси ҳамда қайниси* — Маълумки, Ҳера Зевснинг ҳам хотини, ҳам синглиси дир. Бинобарин, Зевснинг иниси Посейдон Ҳера учун ҳам оға, ҳам қайни ҳисобланади.

203-сатр. *Океан ва Тифиса* — Зевс ила Ҳеранинг онаси бўлмиш Рейнинг отонаси.

293-сатр. *Халқида, киминда* — Ҳомер бу номлар билан қайси қушни тилга олгани бизга маълум эмас.

323-сатр. *Шоҳ Феникснинг гўзал қизин* — гап Финикия шоҳи Феникснинг қизи Европа ҳақида боряпти. Қиз дengiz бўйида гул териб юрганида, Зевс буқа қиёфасига кириб, уни дengиз оша Крит оролига олиб қочиб кетади.

Ўн бешинчи қўшиқ

16—17-сатрлар. ...шул фитнангнинг мевасини энг аввал ўзине татигайсан, саваласам агар сени чақмоқлар отиб — Ҳера, Ўйқу кўмагида, Ҳераклга бадкорликлар қилгани учун Зевс уни жазолаган эди; бу ҳақда ўн тўртинчи қўшиқнинг 250—263-сатрларида Уйқунинг ўзи Ҳерага эслатади.

72—73-сатрлар. ...то оқила Афинеянинг маслаҳати билан қудсий Трояни забт этмагунча — юононлар Трояни куч билан забт эта олмайдилар; шунда улар, Афинанинг маслаҳати билан, улкан ёғоч от ясадидилар-да, унинг ичига энг қурдатли жангчиларни яшириб, ўзлари гўё қамални тарк этгандай бўлиб, кемаларда сузиб кетадилар ва сал нарироқдаги бир оролга яширинадилар. Алданган трояниклар ёғоч отни ўз шаҳарларига судраб кирадилар. Тунда ахей жангчилари от ичидан чиқиб, шаҳарда қирғин бошлайдилар ва бу пайтда яна қайтиб келган юонон қўшиқнинг шаҳар дарвозасини очиб берадилар. Бу «Троя оти» ҳақидаги воқеани биз Ҳомернинг «Одиссея» ва Рим шоири Вергилийнинг «Энеида» достонларида ўқиймиз.

179-сатр. *Эгида*. (Китоб охиридаги лугатдан «Эгида» сўзига қаранг.)

229—230-сатрлар... *татто Крон атрофидаги маъбуллар ҳам* — бу ўринда тиранлар назарда тутиляпти (бешинчи қўшиқнинг 916—917-сатрларида берилган изоҳга қаранг).

665—666-сатрлар. *Сувдан олдин чиқарилган... кемалар — яъни, соҳилга энг олдин чиқарилган, бинобарин, дengиздан энг олисга тизиб қўйилган кемалар.*

698-сатр. *Кемаларнинг супалари узра одимлаб* — «қадимги замон кемаларида палуба бўлган эмас, чунки кема ичida эшкакчилар ўтирган; уларнинг қўйруқ ва тумшуқларида гина супалар бўлган... (Гнедичнинг изоҳи.)

730-сатр. Қүйруқ безаги — «кема қўйругининг, худди балиқ думи сингари, гажак бўлиб юкорига қайрилган безаги. Сувдан чиқарилган ахей кемаларининг қўйруқлари Троя томонга қаратилган эди». (Гнедичнинг изоҳи.)

Үн олтинчи қўшиқ

174-сатр. Зевсдан бундёй бўлган дарё — Ҳомернинг тасаввури бўйича, ҳамма дарёларни Зевс яратади, чунки улар Зевс ёғдирган ёмғир билан озуқланадилар.

232-сатр. Олтингугурт дуди ила поклаб — юнонлар олтингугурт тутиунини маразлардан покланиш воситаси деб ҳисоблаганлар.

234-сатр. ...ҳовли ўртасида туриб... — одатда ҳовли ўртасида Зевс учун тикланган қўрбонгоҳ бўларди.

426-сатр. Бекамар зирғ қийган — ликийликлар совутлари устидан камар боғламаганлар.

623-сатр. ...рақсга чаққон — Эней, Меридонни таҳқирлаш мақсадида «раққос» деб атайди, чунки у Крит оролидандир. Критликлар ўзларининг рақс санъатлари билан довруқ қозонган эканлар.

631-сатр. Тартар шоҳи — яъни, Аид. «Илиада»нинг таржимони Гнедич атоқли от Аид билан Аид салтанати (жаданнам)ни бир сўз билан «Аид» деб атайдики, бу жудаим тўғри эмас. Ундан кейин, Тартар билан Аид салтанати ҳам юнон мифологиясида бошқа-бошқа нарсани билдиради.

Үн еттинчи қўшиқ

30-сатр. Бошга тушган фалокатни мушоҳада қилур аҳмоқ ҳам — Қадимги юнон мақоли. «Юз берган фалокатни аҳмоқ ҳам тушунади», — деган маънони билдиради.

329-сатр. Бир замонлар мен ҳам... шоҳид бўлгандим — Аполлон бу ерда Трояни, ахейларга нисбатан озроқ куч билан забт этган Ҳеракл ва унинг сафдошлиарини назарда тутяпти.

517-сатр. ...тангриларнинг этагида ётур... — қадимги юнон мақоли. «Ҳали буни келажак кўрсатади» ёки «Худо билади», деган маънода ишлатилади.

Үн саккизинчи қўшиқ

313-сатр. Бандалар-чун Ареи бирдай — яъни, ҳарбий омад ҳамма вақт ҳам муайян бир томонга кулиб боқавермайди, балки унга ҳамма ҳам мушарраф бўлиши мумкин; бугун унга бир томон эришса, эртага қарши томон сазовор бўлиши мумкин.

377-сатр. Ясар эди йигирмата сепоя у бирваракайга — яъни, у йигирмата сепояни — тангрилар тановул қиласидиган, ўзи гилдираб юрувчи сеҳрли столчаларни бараварига ясай бошлади.

472-сатр. ...ишга буюрди — Ҳефестнинг устахонасидаги босқон ҳам, у ўзи темирдан ясаган жория қизлар сингари, тангрининг амри билан ўз-ўзидан ҳаракат қиласиди.

483-сатр. Бешта қатлам бўлди қалқон.. — қалқондаги ҳар бир остики қатлам

устидаги қатламга нисбатан кенгроқ бўлган; бунинг оқибатида, қалқоннинг энг устки қатлами, яъни маркази доира шаклида бўладики, Ҳефест унда борлиқ оламни тасвиrlайди, бу олам атрофида, кенгайиб борган ҳар бир остиқи қатламнинг чеккаларида эса гир айланган миintaқалар ёсил бўлади ва бу миintaқаларниң ҳар бирида тангри маълум бир мавзуни акс эттиради.

489—491-сатрлар. *Арктос* — Етти оғайни (Катта Айик) буржи; «арктос» сўзи юнончада «айик» демакдир. Ориоп — афсонавий овчи; Орион пайдо бўлганида Катта Айик буржи уфқдан кўтарила бошлайди; сўнг осмонда у овчидан (Ориондан) қоча бошлайди.

...*Океанда ювинмоқдан ғазар қиласди — яъни, Етти оғайни (Катта Айик)* буржи ҳеч уфққа ботмайди.

552—553-сатрлар. *Соф олтиндан эди дала, аммо... шудгор қора туслайди —* Ҳефест ҳатто олтинда ҳам шудгорнинг табиий қора тусини бера олган; чамаси, Ҳомер давридаёқ юнонлар сирлаш усули билан олтинни қорайтиришни ўрганганд бўлишса керак.

Ўн тўққизинчи қўшиқ

124-сатр. *Эврисфей* — Персейзода Сфенеллинг мардона ўғли.— Зевс билан Данаядан туғилган Персейнинг учта ўғли бўлган: Сфенел, Алкей ва Электриоп. Алкейнинг ўғли Амфитрион Электрионнинг қизи Алкменага ўйланган. Алкмена Зевсдан Ҳераклни туғиши керак эди; Зевс бу бўлажак ўғловини ҳоким қилиш ниятида, Персейзодлар авлодида биринчи туғилган чақалоқни ҳукмдор қиламан, деб сўз беради; бироқ Ҳеранинг ҳаракати билан биринchi бўлиб Ҳеракл эмас, Сфенеллинг ўғли, Персейнинг набираси Эврисфей туғилади. Кейипчалик, Ҳеракл шу Эврисфейнинг хизматини қилиб юриб ўзининг машҳур ўн икки жасоратини кўрсатади.

133-сатр... *одамларнинг меғнатгоҳига — яъни, одамлар томонидан ишлов берилган ерга.*

418-сатр. *Қодир худо амри билан бир бандадан маҳв бўлгайсан* — Ахиллес Парис отган ўқдан ҳалок бўлиши керакки, уни тангри Аполлон йўналтиради.

Пигириманчи қўшиқ

72-сатр. *Пойқанотли Ҳермес* — қадимги юнон мифологиясида тасвиrlанишича, худолар даракчиси Ҳермеснинг иккала оёғида қанотлари бўлган.

91-сатр. *Пелиаснинг найзаси* — Ахиллес найзасининг васфи (қаҳрамоннинг ватани — Фессалиядаги тогнинг номидан олинган).

144-сатр. *Қора соч худо* — Посейдон.

148-сатр. *Аждаҳо гар... ҳужум қиласа, яширинсин, дез* — Гессионапи емоқчи бўлган маҳбобатли денгиз махлуқи; қизни ундан Ҳеракл кўтқариб қолади (бешинчи қўшиқнинг 657—658-сатрларига берилган изоҳга қаранг).

307-сатр. *Бундан бўён Трояга қодир Эней подшо бўлур* — ривоятларга кўра, Эней троялик қочоқлар билан Италия соҳилига сузуб келган ва у ерда янги салтанат барпо қилган. Римликлар ўз шаҳарларини Эней авлодлари томонидан қурилган деб ҳисоблаб, ўзларини «энеадлар» (Эней болалари) деб атаганлар.

Юлий Цезарь Энейни римликлар авлодининг муассиси (асос солувчиси) деб ҳисоблаган. Энейнинг қисмати Рим шоири Вергилийнинг «Энейда» поэмаси учун асос бўлган.

434-сатр. Тангрилар өтагида ётур, ғали ушбу жуммо — 17-қўшиқнинг 517-сатрига берилган изоҳга қаранг.

Йигирма биринчи қўшиқ

22-сатр. Юнус балиги — дельфин.

194-сатр. Зевс ила на шоҳ Ахелой бағлашмоқча журъат өтади — Ахелой — Юнонистондаги энг катта дарё; бу ўринда шоҳ Ахелой — ўшал дарёнинг тангриси демак.

487-сатр. ...фончий аёлларнинг устидан... — юнонлар, агар аёл киши тўсатдан ўлса, у Артемиданинг камон ўқидан ўлди, деб ҳисоблардилар.

Йигирма иккинчи қўшиқ

29-сатр. Орионнинг ити — Сириус, яъни нажми завол (ўн биринчи қўшиқнинг 61-сатрига берилган изоҳга қаранг).

128-сатр. Гапни эман ёки тошдан бошламоқлик... — бирон гапни даромадидан бошлашни билдирувчи юнон мақоли.

Бундай мақолнинг вужудга келишига сабаб, энг қадимги юнонларнинг тасаввури бўйича одамзод эмандан ё тошдан тугилганмис. Достоннинг мазкур сатрларида Ҳектор, ҳозир Ахиллес билан Елена тўғрисида ва бу узоқ давом өтётган урушнинг сабаблари тўғрисида баҳс юритадиган пайт эмас, деб ўйлади.

Йигирма учинчи қўшиқ

44-сатр. То сочимни кесмагунча... — юнонлар аза тутишганда ўз соchlарини кесиб, жасад устига қўяр эканлар.

74-сатр. Мен бесамар кесмоқдаман тангри Аид остонасида — қадимги юнон ривоятига кўра, ўлган одамнинг руҳи то унинг жасади гулханда ёндирилиб, дағи маросими ўтказилмагунча, Стикс дарёсидан ўта олмас ва ўликлар салтнати — Аидга кира олмас экан.

136-сатр. Кўмгандилар ўз кесилган соchlари-ла улар марҳумни — шу қўшиқнинг 44-сатрига берилган изоҳга қаранг.

143-сатр. Сперхийга назр қилиб ўстирганди авайлаб уни — Сперхий — Ахиллеснинг ватани Фессалиядаги дарё. Таомил бўйича, фарзанд балогатга етган кунда, унинг сочини кесиб, назр сифатида, маҳаллий дарё тангриси йўлига қурбонлик қилишар ва сувга оқизишар экан. Ахиллес ўз ватанини тарк этганида, ҳали гўдак бола эди. Шунинг учун, Сперхийга назр қилинган кокили ҳали кесилмаган эди.

353-сатр. ...дубулгага ташлаши қуръа — бундай қуръа ташлашдан мақсад шуки, биринчи қуръа олган суворий ичкариги, энг қисқа йўлдан, бешинчи қуръа олган эса, ташқариги, энг олис йўлдан чопади.

361—363-сатрлар. ... кекса Фениксга... бу пойгани кузатмоқликни... амр өтган әди — бурилиш мэрраси югуриш бошланган ердан күриммагани учун, ўшал мэрпа олдига пойгачиларнинг ҳалол чошишини кузатувчи одам қўйилар эди.

445-сатр. ...музд ஸ்லோமைஸ்... онт ичмай туріб — Антилох мусобақа охирида, Менелайнинг йўлини бепхтиёр тўсдим, деб онт ичмоғи керак, акс ҳолда мукофотга мушарраф бўла олмайди.

572—573-сатрлар. ...ұқықронлик ғассасини илкига тутқазди — (Биринчи қўшиқнинг 238—239-сатрларига берилган изоҳга қаранг).

682-сатр. ...қадм эли.— тўргинчи қўшиқнинг 397-сатрига берилган изоҳга қаранг.

687-сатр. Тасма — Юнонистонда муштлашувчи полвонлар муштларини маҳсус тасма билан ўрар эканлар.

772-сатр. Зевс қизи — Афина, Одиссейнинг доимий ҳомийси.

854-сатр. Икки... қиррали болта — икки томони ўткир болта.

Иигирма тўргинчи қўшиқ

29—30-сатрлар. Қишлоқда у кулбасига ташриф қилган маъбудаларни тағ-
қирлаган ва бадшашват баҳи әтганни шарафлаганди — Париснинг ҳукми ҳақи-
даги афсонага ишора (маълумки, Парис «энг гўзл маъбудага» деб ёзилган ол-
мани уч маъбудадан бири Афродитага тутқазган ва Афродита унилг бу яхши-
лиги учун унга соҳибжамол Еленани рўпара қилган эди. Бу ҳол Троя уруши-
ниш бошланишига сабаб бўлган эди).

55-сатр. ...она-ерни, гунг тупроқни тағқирламоқда — ўлган одамнинг хоки,
бу тупроқ демакдир.

81-сатр. У ҳўқизнина мўғизига боғланган — бу ўринда ҳўқиз шоҳидан асал-
ган қармоқ чўпи пазарда тутилаётган бўлса керак.

110-сатр. ул шарафни... — яъни, «Ҳекторнинг ўзига ҳавола қўлмоқ керак жа-
садни қайтариб беришни» демоқчи. (Гнедичнинг изоҳи.)

547-сатр. Макар юрги — Лесбосда... — Макар — Лесбоснинг эмг кўҳна афсо-
навий шоҳи; унинг исми «авлиё» деган маънони билдиради.

755-сатр. ...доим туман босган Лемнос — Лемнос оролида вулқонли тор
бўлган.

768-сатр. ...иигирма йил бўлган бўлса ғам — «Илиада»да Троя жангининг
ўнинчи йиляи тасвирланган; Елена ўғирланган вақтдан то уруш бошлангунгача
ҳам ўртада ўн йил вақт ўтган. Бинобарин, Еленанинг Трояга келганига чин-
данам иигирма йил бўлган.

Мифологик ва географик номлар ва исмлар лугати

Абантлар — Эвбея оролида яшовчи урушқоқ халқ.

Абид (Абидос) — Кичик Осиёда Ҳөллеспонт бўози соҳилига жойлашган шаҳар.

Авгий — Элида вилоятининг подпоҳи; унинг йилқи укорлари беҳисоб бўлган. Унинг ўттиз йил мобайнида тозаланмаган отхоналарини Ҳеракл Алфей дарёсининг сувини шу томонга очиб юбориб, бир кунда тозалаб чиққан. Лекин Авгий паҳлавонга ваъда қылган хизмат ҳақини тўлашдан бош тортади, оқибатда шу хасислиги бошига етади: Ҳеракл Авгийга қарши уруш очиб, Авгийнинг ва иттифоқдошлиарининг қўшинларини тор-мор келтиради.

Авлода — Беотиядаги бандаргоҳ; юнон қўшгинлари Трояга жўнаш олдидан шу ерга йигилишган эди.

Автоликон — Одиссейнинг она томондан бобоси, донғи кетган қаллоб ва ўғри. У ўз падари Ҳермесдан ғоят ажиб эпчиллик, уддабуронлик ва мугомбронлик хислатларини мерос қилиб олади. Одиссей табиатидаги қувлик ҳам шу бобосидан ўтган.

Автомедон — Ахиллеснинг араваками.

Агамеда — Авгийнинг қизи, сеҳргар.

Агамемнон — Микена ва Аргос шоҳи, Атрейнинг ўғли, Спарта шоҳи Менелайнинг акаси. Троя оstonасида, Агамемнон иттифоқдош юнон қўшинларининг олий бош саркардаси бўлган. Гроя жангидан юргита қайтиб борган куни ўз хотини Клитемнестра ва унинг ўйнаши Эгист томонидан ўлдирилган.

Агенор — Троя жангига қаҳрамони; Антенор билан Феанонинг ўғли.

Адмет — Фессалиядаги Фера шаҳрининг шоҳи. Худолар унинг ўрнига бошқа бирон одам ўлишга роғиз бўлган тақдирда, унинг ўлимни фурсатини кейинга суришга имкон берадилар. Адметнинг хотини Алкеста эрининг ўрнига ўлишга роғиз бўлади, лекин бу пайт Адметницида меҳмон бўлиб турган Ҳеракл Алкестани ажал ҳудоси чангалидан қутқариб қолади.

Адраст — Адрастеялик саркарда, трояликларпинг иттифоқдоши. «Ҳалок бўлганлар рўйхати»да тилга олинган яна иккита троялик жангчининг исми ҳам Адрастдир.

Адрастея — Кичик Осиёнинг Мизия вилоятидаги шаҳар.

Адрастлар — қаранг: *Адраст*.

Азий Гиртакзода (Гиртак ўғли) — трояликларнинг Арисба шаҳридан келган иттифоқдоши.

Азий ўтлори — Кичик Осиёда, Лидиядаги дала.

Аид — Крон билан Рейнинг ўғли, Зевснинг укаси, ўлганларнинг ерости салтанати худоси. Унинг исми «кўринмас» деган маънони билдиради ва одамларни диний даҳшатга соловчи ўзга ном (дўзах) билан ифодаланади. *Аид салтанати* ёки кўпинча соддагина қилиб *Аид* (дўзах) дейилганда, ўликлар салтанати, нариги дунё кўзда тутилади.

Акамас — Антенор ва Феанонинг ўғли, дарданлар сардори; иккинчи Акамас — трояликлар билан итифоқдош бўлган фракияликлар лашкарбошиси; Азий ўғлининг исми ҳам — Акамас.

Акрополь — Афина, Троя ва ўзга юон шаҳарларида шаҳар ўртасидаги тепаликка ўрнатилган арк, ибодатхона.

Аксий — Македониядаги дарё.

Акторзодалар — Элидалик Акторнинг эгиз ўғиллари; бу қаҳрамонларнинг баданлари бир-бирига туташ бўлган.

Алалкомена — Афиша-Палладанинг номларидан бири; бу ном «ғанимларни ҳаф этувчи, ҳимоячи» деган маънони билдиради.

Александр — Париснинг иккинчи номи бўлиб, «Мардикуш» («мардларни ҳаф этувчи») деган маънони билдиради. (қаранг: *Парис*)

Алкеста — қаранг: *Адмет*.

Алкимедон — миримонлик, Ахиллес қўшинида бепинчи бўлинма сардори ва Ахиллеснинг яқин дўсти.

Алкиона — Марписса билан Иднинг қизи — Клеопатра, Мелеагрнинг хотини; у эрининг ўлимидан сўнг қаттиқ қайгуга ботиб, алкионага, яъни чайкага айланаб қолган.

Алкмена — Микена маликаси. Микенадан Фивага қочган Тириинф шоҳи Амфитрионнинг хотини. У Фивадалик чогида, эрининг йўқлигидан фойдаланган Зевс Амфитрион қиёфасида келиб, у билан қовушади. Алкмена Зевсдан Ҳераклга кўзи ёриди.

Алоей — Жуда-жуда қадимда ячилган ғалла худоси ҳисобланган; уни Помейдоннинг ўғли деб айтишган. У Ифимедеянинг эри бўлиб, икковлари Отос ва Эфиальтес отли фарзандлар кўришган.

Алоейзодлар — қаранг: *Огос ва Эфиальтес*.

Алфей — Пелопоннесдаги дарё.

Амазонкалар — шимолда яшовчи урушқоқ сувора аёлларнинг афсолавий қабиласи. Улар билан Ҳеракл ва Тесейлар жанг қилишган; Троя жангидаги ҳам амазонкалар юонлар билан адоваратда бўлганлар ва Ҳекторнинг ўлимидан кейин, трояликларга ёрдамга келганлар, уларнинг маликаси Пентесилея Ахиллес томонидан ўлдирилган.

Амаринк — Ҳеракл билан жанг қилиган Авгеасга (Авгийга) кўмаклашган фессалиялик аскар; шу хизмати учун Авгий унга ўз салтанатининг ярмини бахшида қилган.

Амидон — Македониянинг шимолидаги шаҳар.

Амикла — Пелопоннеснинг жанубида, Лаконик вилоятидаги шаҳар.

Аминтор — Ахиллеснинг мураббийси бўлмиш Феникснинг отаси.

Амфигией — Ҳефестнинг васфларидан бири.

Амфитрион — Алкменанинг эри, Ҳераклнинг ердаги отаси ҳисобланади (қаранг: *Алкмена*).

Андромаха — Киликиядаги Фива подшоҳи Этионнинг қизи, Ҳекторнинг хотини.

Антенор — троялик қария, Приам шоҳнинг дўсти. Унинг ўн бир нафар ўғли бўлиб, ҳаммалари Троя мудофаасида иштирик этган. Антенор Еленани эри Менелайга қайтариб бериш ва шу билан урушга барҳам бериш тарафдори бўлган.

Антенорий (Антенорзода) — Антенорнинг ҳар битта ўғли шу ном билан атади.

Антилоҳ — Несторнинг катта ўғли, Троя жангни қатнашчиси, Патроклнинг ўлимидан кейин Ахиллеснинг жонажон дўсти. Урушнинг охириги кунларида ўз гавдаси билан кекса отасини пана қилган чоғда Мемнон томонидан ўлдирилади.

Антиф — Приамнинг ўғилларидан бири.

Антия — Претнинг хотини бўлиб, у *Беллерофонтга* (қаранг) туҳмат қиласди.

Анхиз — Энейнинг отаси, Троя шоҳлариниг кичик тармоғи вакили. Маъбуда Афродита ҳамиша худоларни одамзодни севишга ундар, аммо ўзи ҳеч бир бандани бирон марта ҳам севмаган эди. Унинг шу рафторидан ғазабланган худолар Афродитани Ида тоғида пода боқиб юрган Анхизни севишга мажбур эта-дилар. Маъбуда билан Анхиз ўртасидаги муҳаббатдан Эней дунёга келади. Афродита бу муҳаббат сирини овоза қилишини Анхизга жан этади, лекин Анхиз унинг амрига итоат этмайди ва шу итоатсизлиги учун упи яшин уриб майиб қиласди.

Анхиззода (Анхизий) — қаранг: *Эней*.

Аполлон ёки Феб — Зевс билан Латона (Лето)нинг ўғли, дошишмандлик, санъат ва башорат худоси. Ҳомер Аполлонни трояликларга ён босувчи, юнонларга нисбатан эса бадқаҳр, бадмакр ва пурваҳшат худо қиёфасида тасвиirlайди. Аммо замонлар ўтиши билан Аполлон ижобий тангрига айлана боради. Юонистонда уни энди ҳамиша қўлида кифара (қиличи чолғу асбоби) ва бошида дафни гулчамбари билан тасвиirlай бошлидилар. У камонидан ўқ отиб одамларни жадал ўлимга йўллайди. Ҳомер достонларида уни «чўнг мерган», «кумушкамон» деб васф қилиниши — унинг қирғин келтирувчи моҳир мерганлигига ишора.

Аргисса — Фессалияning шимолидаги шаҳар.

Аргос — Ҳомер замонида Арголида деб аталган бу жой Пелопоннес вилоятiga жойлашган бўлиб, кейинчалик унинг ўрнида Аргос шаҳри қад кўтарган; баъзида бутун Пелопоннес «Аргос» сўзи билан ифодаланади.

Аргосликлар — Аргос аҳолиси, демак, Ҳомер юнонларни ҳам шу сўз билан номлайди. Айни пайтда, муаллиф юнонларни яна «ахейлар» ва «данайлар» деб ҳам ифодалайди.

Аргус — минг кўзлик маҳлук; Хера Зевснинг маҳбубаси Иога рашк қилиб, уни сигирга айлантиради ва унга Аргусни пойлоқчи қилиб қўяди. Бироқ Зевснинг топшириги билан Ҳермес Аргусни ўлдиради; «Илиада»да кўпинча Ҳермесга «Аргускуш» (Аргусни қотили) деб писбат берилшига сабаб ҳам шудир.

Аргускуш — қаранг: *Аргус*.

Арей — Зевс билан Ҳеранинг ўғли, уруш худоси.

Арейбоий (Арейфо) — Беотиядаги Арна шаҳрининг шоҳи, ҳамиша улкан гурзи билан жанг қилган ва тор бир дарада қуролини қулочкашлари имконидан маҳрум бўлиб ҳалок бўлган.

Арет — Несторнинг ўғли. Шунингдек, Пириамнинг Автомедон томонидан ўлдирилган бир ўғлининг исми ҳам шувдай.

Арисба — Троя салтанатида, Абидос яқинидаги бир шаҳар.

Аркадия — Пелопоннеснинг марказий қасмига жойлашган тоглари ўрмонга бурканган вилоят.

Арна — Беотиядаги шаҳар.

Артемида — мангу бокира овчи маъбуда, Латона билан Зевснинг қизи, Аполлоннинг синглиси. Кейинчалик унга ой маъбудаси ва тўлғоқ тутганда кўмаклашувчи маъбуда сифатида сигина бошлаганлар. У ҳам акаси сингари камон ва ўқ билан қуролланган.

Аскалаф — тангри Арей билан Астикханинг ўғли, Троя бўсағасидаги урушда иштироқ этган беотиялик мисийлар қабиласининг сардори.

Аскамандр — Троя яқинидан оқиб ўтиб Ҳеллеспонтга қўйилувчи дарё.

Аскей қонқаси — Троянинг гарбий деворига жойлашган.

Аскироқ — Эгей деңгизидаги орол. Фетида ўз ўғли Ахиллесни урушга олиб кетиши масин, деб шу орол шоҳи Лиқомеднинг қасрига яширади.

Асклепий — Аполлоннинг ўғли, шифокор тангри. Ҳомер асарида Асклепий — ҳали тангри эмас, балки фоний банда — ахей қўшинининг табиблари Махаон ва Подалирийларнинг отаси.

Асон — Беотиядаги дарёнинг номи, шунингдек, ўша дарёнинг худоси ҳам шу ном билан юритилади.

Атрей — Пелопонснинг ўғли, Агамемнон билан Менелайнинг отаси. У ўз оғаси Фиест билан довладиб қолиб, ниҳоятда мудҳиш жипоятга қўл уради: Фиестнинг болаларини ўлдириб, уларнинг гўптидан таом тайёрлайди ва оғасини меҳмон қиласди, кейин унинг тирик қолган ўғли Эгистни ўз отасини ўлдиришга даъват этади. Лекин Фиест билан Эгист Атрейнинг ўзини ўлдирадилар.

Атрейон (Атрейзод) — Атрейнинг ўғиллари: Агамемнон ва Менелай.

Атэ — маъбуда, Зевснинг қизи.

Афина Паллада (Афина, Афинея) — Зевспинг қизи. Жангчи илоҳа, мангу маъсума, донишмандлик маъбудаси, тўқимачилик қасбининг пуштишапоҳи. Унинг доимий васфи — «шағлопўз» аниқроғи — «уккекўз» бўлиб, бу жуда қадим замонларда, маъбудани укки қиёфасида тасаввур қилғонларидан далолат берадики, кейинчалик келиб, укки маъбуданинг муқаддас тимсолига айланган эди.

Афина — Аттика вилоятининг асосий шаҳри, энг қадим замонлардан Афина Палладага сигинувчи марказ бўлган. Эрамиздан олдинги V асрдан бошлаб бутун Юноностон маданиятининг маркази ҳисоблашади.

Афродита — муҳаббат ва гўзаллик маъбудаси; бир мифологик ривоятга кўра — Зевс билан Диопаннинг қизи, бошқа ривоятга кўра — деңгиз кўпигидан бунёд бўлган. У яна Киприда ва Киферя деб ҳам аталади. Яъни, асосан унга Кипр ва Кифера оролларида сигинадилар ва тангридек эъзозлайдилар.

Ахайя — ахейлар юрти.

Ахейлар — энг қадими юон қабилаларидан бири; бу қабила мамлакатнинг шимолидан келиб, унинг азалиси — пеластларни забт этган ва улар билан қоришиб кетган. «Илиада»да юноналар «ахейлар» деб ҳам аталади.

Ахелой — 1. Этолияда бир дарё. 2. Сирил тогидан бошланиб, Фригия вилоятидан оқиб ўтувчи дарё.

Ахиллес (Ахилл) — Троя жапгининг асосий қаҳрамони, деңгиз маъбудаси Фетида билан Фессалиядаги Фтия шаҳрининг шоҳи Пелейнинг ўғли. Юнон қаҳрамонларишинг энг буюги; у Троя остоносасида беҳисоб жасоратлар кўрсатган, лекин урушнинг ўнинчи йилида Парис отган ўқдан ҳалок бўлади: Аполлон бу ўқни Ахиллес баданидаги ягона қалтис жойга — унинг товонига йўналтиради.

Аякс Оилем ўғли — Локрлар (қаранг) шоҳи ва Троя бўсағасида уларнинг саркардаси. Троя забт этилган чорда у Афина маъбадига яширинган Кассандра ни зўрлаб олиб кетмоқчи бўлади; оқибатда, Афипанинг газабига учрайди; маъбуда унинг Троядан қайтаётган кемасига Зевс чақмоғини отади, Аякснинг ўзи ни эса Посейдон юксак қояга парчинилаб қўяди.

Аякс Теламон ўғли — Теламон — Саламин шоҳи ва Пелейнинг оғаси (демак, Аякс — Ахиллес билан амакивачча), Аякс — Троя жангиди Ахиллесдан кейин турувчи энг қудратли жангчи... Ахиллес ўлимидан сўйиг бу паҳлавоннинг яроқларини талашиб Одиссей билан тортишади; зоро Фетида, бу яроқларни ким Ахиллеснинг жасадини муҳофаза қилишда кўпроқ ўзини кўрсатган бўлса, ўшанга берилсин, деб айтган эди. Баҳсни ажрим қилишни асирга тушган трояликларга ҳавола қилишади. Улар Афинанинг таъсири билан, баҳсни Одиссей фойдасига ҳал қилишади. Бу ҳолдан қаттиқ ранжиган Аякс телба бўлиб қолади ва ахейларнинг подаларини ахей саркардалари деб ўйлаб қаттиқ савалай бошлайди. Кейип, ҳушини йигиб олгач, ўз жонига қасд қилиб ўлади.

Балий — Ахиллеснинг боқий отларида бири.

Беллерофонт — Химерани синган қаҳрамон. Унинг тарихи «Илиада»нинг олтинчи қўшигига (158—199-мисралар) батафсил баён қилинган.

Беотия — Ўрта Юнонистондаги бир вилоят.

Борей — Шимол шамоли.

Бриарей — ишоятда қудратли юзта қўли бор баҳайбат махлуқ Гея — ер ва Уран — осмопларнинг ўғли. Эгөон деб ҳам юритилади.

Брис қизи Бриссида — Ахиллес Либрессин ғорат қилганида қўлга киритган асира.

Вакх — май худоси Дионисга сигинувтилар уни шу ном билан атайдилар.

Батиея — Троя яқинидаги тепалик; уни амазонка (сувора) Мириинанинг қабри деб ҳисоблардилар.

Буپрасия — Эпей элининги Элидадаги пойтахт шаҳри.

Ганимед — Троя шоҳи Троснинг ўғли бўлиб, уни ғоятда хушусурат бўлгани учун, Зевс ажиб тулпорлар эвазига отасидан сотиб олади. Анча кейинроқ яратилган афсоналарга кўра, Зевс бургути Ганимедни ўғирлаб, Олимп чўққисига олиб тиқади. Бу ерда Ганимед боқийликка мушарраф бўлади ва тангриларнинг базмларида соқийлик қиласди.

Гаргар — Ида тогининг чўққиларидан бири.

Гея — Ер; ер маъбудаси.

Гигей қўли — Кичик Осиёда, Лидия вилоятида, Герм дарёсининг шимолидаги кўл.

Главк — Хипполлохнинг ўғли, ликияликлар шоҳи, Беллерофонтнинг набираси, Троянинг энг довюрак ҳимоячиларидан бири. Унинг бобокалони Сизиф ўғлининг, яъни Беллерофонт отасининг исми ҳам Главқдир.

Горгонлар — сочлари илонлардан иборат қанотли мудҳиш махлуқлар. Ривоятларда айтилишича, уларга бир боқсан одам тошга айланармиш. Ҳомер фақат битта Горгопани тилга олади. Медуза отли бу Горгона фопий бўлиб, уни Персей ўлдиради.

Гортана — Крит оролининг жанубидаги йирик шаҳар.

Данайлар — Арголидада яшовчи бир қабила. Ҳомер баъзан юнонларни шуном билан ҳам атайди.

Дардан — 1. Зевснинг ўғли, Троя шоҳларининг бобокалони, Ҳектор ва Энейнинг умумий аждоди; 2. Ахиллес томонидан ўлдирилган троялик жангчи.

Дардан дарвозаси — Троя шаҳрларининг дарвозаси. «Илиада»да у *Аскей дарвөзаси* (қопқаси) деб юритилади.

Дардания — Кичик Осиёда Хеллеспонт соҳилидаги қадимий шаҳар; гўё уни Дардан бунёд этганмиш. Бизга маълум бўлган тарихий даврда бу шаҳар бўлмаган.

Дарданлар — Ида тоғи яқинига жойлашган ва Троя салтанатига тобе бўлган Дардания аҳолиси. Умуман, трояликларни ҳам Ҳомер дарданлар деб атайди.

Девкалион — 1. Крит шоҳи Миноснинг ўғли, Идоменейнинг отаси; 2. Ахиллес томонидан ўлдирилган троялик жангчи.

Дедал — Афинада афсонавий ҳайкалтарош ва ихтирочи-уста. У ҳасаддан ўз жиияни ўлдириб, Крит оролига Минос ҳузурига қочади ва у ерда Лабиринт (кирган одам қайтиб чиқиб кетиши маҳол бўлган йўлак ва эшиклари гоятда кўп бўлган қаср) қуради. Минос Дедалнинг кетишини хоҳламайди. Шунда Дедал патлар билан мумдан ўзига қанот ясад, бу даргоҳдан учиб қотиб кетади.

Деифоб (Дейфоб) — Приамнинг ўғли, довюрак муҳориб. Парис ҳалок бўлгандан кейин Еленани шунга хотиб қилиб беришган.

Деметра — Крон билан Реягинг қизи, ҳосилдорлик ва деҳқончилик маъбудаси, Персефонанинг (қараанг) онаси.

Диоклес — Орсилохнинг отаси, Пелопоннес вилоятида Фера шаҳрининг шоҳи.

Диомед — Тидей ўғли, ахейларнинг энг бузрук қаҳрамонларидан бири.

Диона — Афродитанинг онаси, энг қадимий тангрилардан бўлиб, достонда тасвирланган даврда унга деярли сифинмай қўйган эдилар.

Диорей — Автомедоннинг отаси.

Додона — Эпир вилоятидаги шаҳар, у ерда Зевснинг соҳибкаромат коҳини бўлган.

Долоплар — Фессалиядаги юнон қабиласи.

Дриас — Лапифлэрдан бирининг исми, шунингдек, Ликургнинг отаси ҳам Дриас бўлган.

Дулихий — Ҳомернинг таърифлашича, Итакадан унча узоқ бўлмаган орол. Лекин шоир у атрофдаги ороллардан қай бирипи назарда тутган — бизга маълум эмас.

Евмел (Эвмел) — Фессалия вилоятидаги Фера шаҳри шоҳи Адмет билан Алкестасинг ўғли; Троя остонасида жанг қилган Фессалия қўшинининг саркардаси.

Езрепил — трояликларнинг энг сўнгги иттифоқдоши, кетейлар шоҳи Телеф билан Приамнинг синглиси Астиоханинг ўғли; Астиоха акасининг ваъдаларига учиб, ўғлини Троя жангига юборади, ҳолбуки унинг ўша жангдан тирик қайт-маслигини билган эди.

Елена — Леда ҳамда оққуш қиёфасига кирган Зевснинг қизи, Эллада аёллари ичидаги энг соҳибжамоми. Энг номдор паҳлавонлар унга совчи қўйишган, лекин қизининг «фоний» отаси Тиндар, Одиссейнинг маслаҳатига кўра, қайлиқ ташлашни қизининг ўзига ҳавола қиласди, қолган даъвогар қайлиқларни эса, ўзаро дўст тутиниб, кези келгандаги Еленанинг эрига қўмаклашиш ҳақида қасам ичишга мажбур этади. Елена Атрей ўғли Менелайни ташлайди. Менелай Тиндарнинг ўлнимидан кейин Спартага шоҳ бўлган эди. Троя шоҳи Приамнинг ўғли Парис Афродитанинг қўмагидаги Еленани ўғирлади; шунда Менелай Еленанинг собиқ қайлиқларини тўплаб, Трояга қарши уруш очади; Троя уруши шундай бошланган эди.

Закинф — Иония деңгизидаги орол, Итакадан жануброқда, Элида соҳилига яқин жойлашган.

Занжилар — қаранг: *əfiyoplar*.

Зевс (Зеъес) — Крон билан Рейнинг ўғли; у ўз отасини таҳтдан ағдариб, бутун жаҳон ҳукмронлигини ўз қўлига олган. Зевс — худолар ва баандалар шоҳи, осмон, момақалдироқ ва чақмоқ худоси, энг олий адолатпаноҳ, ибодат қилювчилар ва мусоғирлар ҳомийси. Трояда Ида тогини маскан қилган Зевс айниқса, кўпроқ эъзозлашади.

Зелия — Ида тоғи этагидаги шаҳар, Тандарнинг мулки.

Зефир — Фарб шамоли.

Иардан (Ярдан) — 1. Пелопоннес Элидасидаги дарё; 2. Крит оролидаги дарё.

Ид — Афарейнинг ўғли, Кастро билан Полидевкларнинг амакиваччаси ва сағдоши бўлиб, *Марписса* (қаранг) учун Аполлон билан жанг қиласди. Сўнг у амакиваччалари билан олишади ва Кастрони ўлдиради, лекин Полидевк билан олишаётган чоғида Зевс отган яшиндан куйиб кўп бўлади.

Ида — Кичик Осиёда Ҳеллеспонт бўғози тепасидаги ўрмонзор билан бурканган юксак тоғ тизмаси, Троя шу тоғ этагига жойлашган. (қаранг: *Зеъес*.)

Идей — 1. Шоҳ Приамнинг жарчиси; 2. Троя коҳини, Хефестнинг ўғли.

Идоменей — Девкалопоннинг ўғли, Крит оролидаги Кнос шаҳрининг сultononi, Троя урушида критликлар саркардаси.

Из — Приамнинг никоҳсиз туғилган ўғли.

Икарий деңгизи — Ўтра Ер деңгизининг Самос ороли яқинидаги бир қисми бўлтиб, Дедалнинг ўғли Икар шарафиғига шундай деб аталган; у Крит оролидан қочаётганида шу ерда ҳалок бўлган экан.

Ил — Троснинг ўғли, Лаомедоннинг отаси, Приамнинг бобоси; у Трояннинг шоҳи бўлган ва бу шаҳар Илнинг шарафиғига Илион деб ҳам юритилади.

Илион — қаранг: *Троя*.

Илифиялар — тўлғоқ дардини қўзгаб, ҳомиладор аёлларнинг кўз ёришига қўмаклашувчи маъбудалар.

Иней — Калидон шаҳрининг шоҳи, Тидей билан Мелеагрнинг отаси, Диомеднинг бобоси.

Ипподамия — қаранг: *Хипподамия*.

Ирида — камалак тангриси, тангриларнинг қанотли даракчиси.

Пскион — Пелопоннеснинг шимолидаги шаҳар.

Итака — Одиссейнинг ватани, Иония деңгизида, Юнонистоннинг гарбий соҳилига яқин ерда жойлашган ҳамма ёғи тош мўъжазигина орол.

Ифианасса — Агамемноннинг қизи. Эҳтимол бу Ифигения исмининг бошқа бир шакли бўлса керак. Ифигения Авлидада маъбуда Артемида йўлига қурбон қилиниши лозим эди. Чунки Артемида Трояга кетаётган ахейларнинг кемаларига узоқ вақтгача боди мурод йўлламайди ва улардан Ифигенияни қурбон қилишларини талаб қила бошлайди (бир вақтлар Агамемнон отиб ўлдирган муқаддас оҳуниянг хуниши талаб қилган эди Артемида). Ҳомер бу афсонани мутлақо тилга олмайди, ҳатто Ифигения учун ўзга ном ўйлаб топади. Ифигенияни қурбоплик қилиш ҳақидаги афсонани биз Еврипиднинг «Ифигения Авлидада» номли фожиасида ўқиймиз.

Ифигения — қаранг: *Ифианасса*.

Ификл — 1. Фессалия вилоятида Филака шаҳрининг шоҳи, беназир ва подир подалар соҳиби, одамлар орасида қиёси йўқ чопқир; 2. Ҳераклнинг фоний иниси, унинг бир қатор жасоратлари ва ишларида ёрдамлашган.

Иялжен — тангри Арей билан Астюханинг иккинчи ўғли, Троя бўсагасида жанг қилган Орхомен қўшинишинг саркардаси.

Кавконлар — икки қабила шу ном билан юритилади; 1. Трояликларнинг қўшники; 2. Пелопоннеснинг гарбияда яловчи қабила.

Кадм — Финикия шоҳи Агенорпинг ўғли ва Зевс ўғирлаб кетган Европанинг оғаси. Агенор уни синглисини қидириб топишга юборади. Лекин Кадм Европани топа олмагач, Дельфа ибодатхонасидаги коҳинининг башорати билан ибодатхона яқинида учраган сигир бошлаб борган ерда шаҳар барпо қиласди. Бу — Беотиядаги Фива шаҳридир (Беотия «сигиробод» деган маънени билдиради).

Каистр — Лидия вилоятидаги дарёнивг номи.

Калидон — Этолиядаги шаҳар, *Мелеагрнинг* (қаранг) ватани.

Каллас — Троя бўсагасига жанг билан келган ахейларнинг ғол очувчиси (кошиф каромат).

Кананей — баҳайбат жуссали паҳлавон, димогдорлиги ва фосиқлиги учун Зевс уни Фивага ҳужум қилган чогида ёндириб кулга айлантирган.

Калликолона — Троя яқинидаги жойнинг номи.

Кастор ва Полидевк — Леданинг ўғиллари, Еленанинг оғаси ва иниси; Полидевк Зевс фарзанди бўлиб, боқийлик хусусиятига эга эди. Тиндарининг ўғли бўлмиш Кастор — фоний банда эди. Бу оға-ишилар ҳамиша бирга бўлишган, жангларда бирга жасорат кўрсатишган. Кастор Ид билан олишиб ҳалок бўлганида, Полидевк ўз боқийлигини у билан баҳам кўришга тангрилардан ижозат олади. Шундан бўён бу оға-ишилар умрларишинг бир кунини Олимпда ўтказишса, бир кунини Аидда ўтказадилар; улар худди тангрилардек иззат қилинадилар.

Кассандра — Приамнинг қизи, башпорат соҳибаси. Бу фазилатни унга Аполлон баҳш этган. Бироқ ў Аполлоннинг севгисини рад этгач, тангри шундай дуо қўлганки, оқибат, одамлар Кассандрапинг башпоратига (гарчи у ҳамила тўғри бўлса ҳам) ишонмаганилар. Агамемнон уни асира қилиб ўз юртига олиб кетади ва у ерда коҳида Агамемнон билан биргаликда Клитемнестра ва унинг ўйнапти Эгист қўлида ҳалок бўлади.

Кария — Кичик Осиёнинг жавуби-гарбидаги вилоят.

Кардамила — Пелопоннесдаги шаҳар.

Кебрион — Приамнинг ўғилларидан бири.

Кеней — жангчи лапифлардан бири.

Кентаврлар — ярми одам, ярми от афсонавий маҳлуқлар.

Кералар — ажал руҳлари, ҳавода учиб юриб, кези келганда ўлаётган одамнинг жонини ўғирловни аёл жинисдаги қанотли маҳлуқлар.

Кефалления — таркибида Итака, Зам, Закинф, Дулихий ороллари бўлган бир гуруҳ оролларнинг умумий номи.

Кефисс қўли — Беотиядаги қўл.

Киконлар — Фракиядаги яшовчи қабила.

Килла — Троя яқинидаги бизга маълум бўлмаган орол ё шаҳар.

Киллена — Аркадиядаги тоғ, Хермес ўша ерда туғилган.

Кинирас — Кипрнинг энг қадимий афсонавий шоҳи; у ўз оролида Афродитани улугловчи ибодатхона қурган.

Кипр — Ўрта Ер денгизининг шарқидаги орол; бу оролдаги Пафос шаҳрида Афродитанинг энг машҳур ибодатхонаси бўлган.

Киприда — Афродитанинг тахаллуси; афсонага кўра, у дентиз кўтиги орасида чиқиб, даставвал шу Кипр оролида заминага қадам қўйган эмиш.

Киссей — Феанонинг отаси.

Кифера — Пелопоннес соҳилига яқин бўлган орол; бу орол Афродита шарафига қурилган ва орол номи билан Киффера деб юритилувчи ўз жомеъси билан машҳур бўлган.

Клеопатра — Ид билан Марписсанинг қизи, Мелеагрнинг хстини.

Климена — 1. Лапифлар шоҳи Пирифойпинг онаси бўлиб, у Елена қўлида асира бўлиб кун кечиради ва у билан бирга кемада Трояга сузиб кетади; 2. Филака шоҳи Ификллининг онаси.

Клит — 1. Приамнинг ўғилларидан бири; 2. Полидамаснинг аравакаси.

Клитемнестра — Леда билан Тиндарниш қизи. Агамемноннинг хотини. Қаранг: Агамемнон ва Орест.

Клитий — Приамнинг оғаси, Аякс томонидан кема пойида ўлдирилган Калеторнинг отаси.

Кнос — Крит оролидаги шаҳар, афсонавий шоҳ, Минос салтанатининг пойтахти.

Копрей — Ҳераклга шоҳ Эврисфейнинг буйруқларини стказиб турувчи чопар; Эврисфей паҳлавон Ҳеракл билан шахсан учрашишдан қўрқар эди.

Коринф — Пелопоннеснинг шимолидаги йирик шаҳар; у Пелопоннесни Болқон ярим оролининг қолган қисми билан улаб турувчи Истимий бўйнига жойлашган.

Креон — Беотия Фиваси шоҳи, Эпикастанинг оғаси.

Крит — Үрта Ер дengизидаги улкан орол, қадимги юнон маданиятининг маркази бўлиб, бу марказ Ҳомер давридан жуда илгари ҳам мавжуд бўлган.

Крон — Зевснинг отаси. Афсоналарда баён қилинишича, энг аввал жаҳонга Уран — само ҳукмронлик қилган. Ундан Ҳея — замин титанларни (қарағ) туққан. Мана шу титанлардан бири Крон отасини таҳтдан ағдариб, ўзи жаҳонга ҳоким бўлади; унинг ҳукмронлик даври олтин аср деб юритилади. Лекин Крон, ўз хотини Рей туғиб бераётган ўз фарзандларидан биронтаси уни таҳтдан ағдариши мумкинлигини ўйлаб, кўрққанидан, фарзандларини бирин-кетин ютиб юбораверади. Шу зайлда у уй-рӯзгор маъбудаси — Ҳестияни, кейин Ҳерани, Деметрани, Аидни, Посейдонни ютади. Охирги фарзандидан ҳам жудо бўлишини истамаган Рей Крит оролидаги энг терапиғорга бориб кўзи ёриди ва ҷақалогини ўша ерга яшириб, Кронга том тутади. Крон уни ютиб юборади. Ўша қутқарилган ҷақалоқ Зевс эди. У ўсиб улгайгач, отасини таҳтдан ағдаради, унинг қорнидан оға ва опаларини қутқаради ва жаҳонга ҳоким бўлади. Крон билан унинг тарафдорлари бўлган титанларни эса *Tartariga* (қарағ) ҳибс этади.

Ксанф — Троя этагидан оқиб ўтувти дарё; у, шунингдек Аскамандр деб ҳам аталади. «Ксанф» сўзининг ўзи «малла, қўнғир» деган маънони билдиради, шунинг учун бўлса керак, кўпинча отлар шу сўз билан номланади; чунончи, Ахиллеснинг ҳам, Ҳекторнинг ҳам оти «Ксанф» деб аталади. Шунингдек, Диомед томонидан маъвз этилган троялик жангчининг исми ҳам — Ксанфdir.

Куретлар — Калидон шаҳрига яқин ерда яшовчи бир қабиланинг номи.

Лакедемон — Пелопоннеснинг жапуби-шарқидаги вилоят; унинг пойтахти — Спарта; шоҳ Менелайнинг салтанати.

Ламп — («саман» деган маънони билдиради). Ҳекторнинг тулпорларидан бирининг номи.

Лаодамия — Беллерофонтнинг қизи.

Лаодика — Приам билан Ҳекубанинг қизи. Яна, Агамемноннинг қизларидан бирининг исми ҳам шундай, лекин кейинчалик у билан Электрани битта қиз деб эътироф эта бошлаганлар.

Лаомедон — Троя шоҳи, Пирамнинг отаси.

Лапифлар — Фессалияда яшаган афсонавий халқ.

Лариса — Троя яқинидаги шаҳар.

Латона (Лета) — Зевсдан Аполлон билан Артемидани туққап маъбуда.

Лаэрт — Одиссейнинг отаси.

Леда — Этолия шоҳи Тестийнинг қизи, Тиндарнинг хотини; у Тиндардан Клитемнестра билан Касторни, Зевсдан эса Елена билан Полидевкни туққан.

Лект — Кичик Осиёдаги тоғли бурув; у Лесбос оролининг қаршиисига жойлашган.

Лелеглар — то ахейлар келгунча Болқон ярим оролида яшаган энг қадимий халқ; Ҳомер тасвирилашича, улар Кичик Осиёда, Ида яқинида истиқомат қилганлар.

Лемнос — Эгей дengизидаги орол, афсоналарда баён қилинишича, у ерда Ҳефестнинг темирчилик устахонаси бўлган.

Лесбос — Эгей дengизидаги орол.

Лета — қаранг: *Латона*.

Ликаон — Пандарнинг отаси, Ликия шоҳи. Приамнинг ўғилларида бирининг исми ҳам шундай. Мана шу Ликаонни Ахиллес асирга олиб, отасига сотган, кейинчалик у Трояга қайтганида, иккичи марта қўлга тушириб, ўлдираган эди.

Ликия — «Илиада»да иккита вилоят: Кичик Осиёнинг жанубидаги ва Троя яқинидаги. Ида тоги этагида жойлашган вилоятлар шу ном билан аталади. Ликаон билан Пандар шу кейинги Ликиядан чиққанлар.

Ликомед — Троя бўсағасида Босотия лашкарининг саркардаси.

Ликург — 1. Фракия шоҳи. Унинг тўғрисидаги афсона «Илиада»нинг олтинчи қўшиғида (133—144-сатрлар) баён қилинган; 2. Аркадия шоҳи, Арейфоийни жангда енгган.

Лирнесс — Кичик Осиёдаги Троя билан иттиҳоқдом бўлган шаҳар.

Локрида — локрлар ватани.

Локр эли — Ўрта Юнонистонда яшовчи халқ.

Магнеглар — Фессалияning шарқида Магнесия шаҳри яқинида яшовчи қабила.

Марписса — Иднинг хотини, Клеопатранинг онаси (унинг тўғрисида тўқкизинчи қўшиқнинг 567—570-сатрларини ўқинг).

Махаон — Асклепийнинг ўели, Троя жангидаги ахей қўшинларининг табиби.

Меандр — ўз суви билан Иония ва Фригияни сугорувчи Кичик Осиёдаги дарё.

Мегапент — Менелайнинг чўри хотиндан туғилган ўғли.

Мегес — Филейнинг ўғли.

Медонт — 1. Ойлайпинг ўғли, Аякснинг ўгай укаси; 2. Ҳекторни кузатиб юрувчи ликиялик жангчи.

Мекестий — Аргос шоҳи, Эвриалининг отаси. Яна бошқа бир Мекестий — Полидамас томонидан ўлдирилган ахей жангчиси.

Мелеагр — Колидон шоҳи Инейнинг ўғли. У туғилганида, қисмат илоҳалари упинг онаси Алфсея қошига келишиб, ўроқдаги косов ёниб бўлган заҳоти ўглингнинг жони узилади, деб каромат қиласидилар. Алфея косовини дарҳол ўроқдан олиб сандиққа яшириб қўяди. Мелеагр катта йигит бўлади ва даҳшатли қобонини ов қилгани чиққан овчиларга бош бўлади. Иней ҳосил байрами пайтида Артемидани эъзозлаб қурбонлик қилмагани учун, Калидон ерларини пайҳон қилдиргани у қобонни Артемида юборган эди. Қобон ўлдирилади. Шунда Мелеагр билан тогалари қобоннинг териси ва бошини талашиб жанжал бошлайдилар. Жангжал урушга айланади ва Алфейнинг акалари (Мелеагрнинг тогалари) бошлиқ курет халқи Калидонни қамал қиласиди. Жангда Мелеагр ўз тогаларидан бирини ўлдириб қўяди. Оқибатда, Алфея ўз ўғлини дуошибад қиласиди. Буни эшитган Мелеагр хафа бўлиб жангни тарқ этади; фақат куретлар шаҳарга бостириб кира бошлашгандагина, хотини Клеопатранинг ёлворишларига қулоқ осиб, яна жангга киради ва куретлар ҳамласини қайтаради. Бироқ Алфея ўз акасининг қотили бўймаш ўғлини кечирмайди; у сандиқдан ўша чала ёнгап косовини олиб ёқиб юборади; косов ёниб бўлиши билан Мелеагрнинг ҳам жони узилади.

Мемнон — Эфиоплар (занжилар) шоҳи, маъбуда Эоснинг ўғли. Урушнинг ўнинчи йили у Приамга кўмаклашгани Трояга келади. Мемнон иқтидори беназир паҳлавон эди, унинг силоҳ-совутларини ҳам, Ахиллесники сингари, Хефест

ясад берган эди. Мемнон жангда жуда кўп ахейларни, шу жумладан, *Антилохи* ҳам (қарап) маҳв этди. Фақат шундан кейингина Ахиллес уни ўлдиришга журъат этади, чунки у Мемнон билан бўладиган яккана-якка жангдан кейин ўзининг ҳам паймоваси тўлишини яхши биларди, шунинг учун ҳам у занжилар шоҳи билан олишишдан ўзини олиб қочиб юради. Занжилар шоҳи ҳақидаги эпизод «Илиада»га ҳам, «Одиссея»га ҳам кирмаган; бу бизга «Илиада»нинг давоми бўлмиш «Эфиопида» достонининг байдидан маълумдирки, достонинг ўзи бизга этиб келмаган.

Менада — лугавий маъноси: «фидойи аёл, савдои аёл» демакдир; шароб тангриси Дионис байрамларида иштирок этиб, «муқаддас» жазавага тушган аёлларни шу ном билан атагаплар.

Менелай — Атрейнинг ўғли, Агамемоннинг ииниси, Еленанинг шавҳари (қарапнг: Елена).

Менесфей — 1. Петейнинг ўғли, Троя урушида Афина қўшинининг саркардаси. Менесфей буюк паҳлавон Тесейни таҳтдан ағдаргач, Афинада ҳукмронлик қилган; 2. Арейфоийнинг Парис томонидан ўлдирилган ўғли; 3. Мирмидон саркардаларидан бири, Пелей қизи Полидора билан дарё тангриси Сперхийнинг ўғли.

Менетий — Патрокланинг отаси.

Меония — Лидиянинг қадимги номи.

Мерион — шоҳ Молнинг ўғли, критлик, Идоменейнинг сафдоши ва ёрдамчиси.

Мигдон — Фригия шоҳи.

Мизия — «Илиада»нинг таржимони Гнедич иккита бошқа-бошқа вилоятни (Кичик Осиёдаги Мизияни ва шимолий Юпонистонда, Фракияга жойлашган Мёзияни) шу бир ном билан атайди.

Микена — Хомер замонида Арголида вилоятининг бош шаҳри, Агамемон салтанатининг пойтахти.

Милет — 1. Крит оролидаги шаҳар; 2. Кичик Осиёдаги йирик шаҳар, Критдаги Милетнинг мустамлакаси.

Минес — Лирнесс шаҳрининг шаҳзодаси, Брис қизипинг эри, Лирнесс забт этилган чоғда Ахиллес томонидан ўлдирилган.

Минос — Зевс билан Финикия маликаси Европанинг ўғли (Зевс буқа қиёфа-сига кириб, у маликани ўғирлаб кетган эди). Минос бениҳоя доно ва адолатли одам бўлган, шу боисдан у қазо қилгач, ўликлар салтанатида ҳакам этиб таинланган эди. Минос Троя бўсағасида жанг қилган критликлар сардори Идоменейнинг бобоси эди.

Мирина — амазонка, Троянинг юксак девори пойида унинг қабри бор. Лекин бу амазонка ҳақида бизга ҳеч қандай афсона маълум эмас.

Мирмидонлар — Фессалия, Пелей ва Ахиллеснинг салтанатида яшовчи қабила. Мифологияда баён қилинишича, Ахиллеснинг бобоси Эак, Ҳера юборган ўлат пайтида бутун халқидан жудо бўлган; лекин унинг илтимосига кўра, падари Зевс чумолиларни одамларга айлантирган; шунинг учун ҳам янги вужудга келган халқни «мирмидонлар» деб атай бошлаганлар («мирекс» сўзи юони тилида «чумоли» деган маънони билдиради).

Мойралар — қисмат маъбудалари. Ҳомер фақат битта Мойрани — муқаррар

ёзиқ тангрисини билади. Анча кейинги мифология таърифича улар учта бўлган: Клото ҳаёт ишини йигиради; Лахесис қарамай туриб одам қисматига тушган қуръани олади; Астроос ҳаёт ишини узади.

Мол — Девкалионнинг ўғли, Мерионнинг отаси.

Молионлар — Акторнинг эгиз ўғиллари.

Муза — қўшиқ, мусиқа, рақс, шеърият маъбудаси. Музаларнинг анъанавий сони — тўққизат; улар Парнас тогига истиқомат қиласдилар; ҳар бир Муза санъатнинг муайян бир турига ҳомийлик қиласди. Музалар отаси — Зевс, онаси — хотира маъбудаси Мнемозина. Ҳомер аксар пайт бир Музани тилга оладики, бу Муза санъатнинг барча турларини яхши билади ва оқибат, ундан илҳомланган санъаткор ҳам барча нарсадан воқиғ бўлади.

Паядалар — чашма ва дарёларпинг санамлари.

Пелей — Посейдоннинг ўғли, Пилос шоҳи, Несторнинг отаси.

Неоптолем — Ахиллеснинг ўғли. Ривоятларга кўра, Фетида, ўғли Ахиллеснинг қисматига Троя жагида ҳалок бўлиш ёзилганидан воқиғ бўлиб, уни аёллар либосида Аскиро оролининг шоҳи Ликомеднинг саройига, унинг қизлари орасига яширади. Ахиллес шоҳнинг шу қизларидан бирини Дайдамия исмли маликани севиб қолади. Ахиллес Троя жаҳигига жўнаб кетгандан кейин Дайдамия ўғил тугади, уига Неоптолем деб от қўядилар. Ахиллес ҳалок бўлгандан кейин Одиссей билан Диомед Неоптолемни ҳам Трояга олиб борадилар. Иigit ахейлар қўшини сафида мардона жаанг қиласди. Трояни забт этиш пайтида у ниҳоятда қаттиқ шафқатсизлик қилиб, шоҳ Приамнинг кўпчилик болаларини, охири, ҳатто шоҳнинг ўзини ҳам ўлдиради.

Перей — «денгиз қарияси», Понт — дengиз билан Гея — ерпинг ўғли.

Нерейдалар — дengиз санамлари, Нерейнинг эллик нафар қизи. Ахиллеснинг онаси Фетида ҳам Нерей қизи эди.

Нерит — 1. Итакада ўрмон билан қопланган төғ; 2. Қаҳрамоннинг исми — төр шунинг шарафига «Нерит» деб аталган.

Нестор — Троя юришида иштирок этгай ахей саркардаларнинг энг кексаси, Нелейпинг ўғли, Пилос шоҳи. У ўзининг заковати ва сўзамоллиги билан бошқалардан ажралиб турарди.

Ниоба — шоҳ Танталнинг қизи, Фива шоҳи Амфционнинг хотини. У олти қиз ва олти ўғил туққан. У ўн икки фарзанднинг онаси бўлганлигидан мағрурланаб, бор-йўғи икки фарзанди (Аполлон ва Артемида) бўлган Латонага сиғиниб унинг ҳаққига қурбонлик қилишдан бош тортади. Бундан қаҳрланган Латона ўз болалари Аполлон ва Артемидадан бу маликани жазога мустаҳқ қилишини сўрайди. Оқибат, икки тангри ўз камонларидан ўқ ёғдириб Ниобанинг ҳамма болаларини ўлдирадилар; бу жудоликка дош бера олмаган шоҳ Амфирон ўз жонига қасд қиласди. Ниобага эса тангрилар шафқат қилишиб, уни ўз ватани Лидиядаги Сицили тогига олиб чиқиб тошга айлантирадилар. Бу тошдан мангу зилол булоқ суви оқиб туради, чунки Ниоба тошга айланган бўлса ҳам, ҳамон нобуд бўлган фарзандларига аза тутишдан тўхтамайди.

Нисса — афсонавий тогнинг номи.

Нот — жапуб шамоли.

Одиссей — Итака оролининг шоҳи, Лаэрт билан Антиклсиянинг ўғли; Троя урушининг қаҳрамонларидан бири.

Оилей — Локрида шоҳи, «чаққонойёқ» Аякснинг отаси.

Океан — 1. Ер курраси бўйлаб мангу оқувчи дарё. Океандан нарида — нариги дунё жойлашган; 2. Тангри Океан — Титан; Уран — само ва Гея — заминнинг ўғли, Кроннинг акаси.

Олимп — боқий таңгрилар маскани бўлмиш афсонавий тог. Олимпни Фессалиядаги юксак тог билан қиёс қиласидилар.

Онетор — Трояда Зевс ибодатховасининг коҳини.

Опунт — Локриданинг марказий шаҳри, Патроклнинг ватани.

Орест — Агамемнон билан Клитемнестранинг ўғли. Отаси ҳалок бўлгандан кейин у мусофири юртда тарбия кўрди, улгайиб кучи тўлишгач, отасини ўлдирган ўз онаси билан Эгистдан қасд олди, аммо кейинчалик унинг ўзини Эриния муттасил таъқиб қила бошлияди. Фақат Аполлон билан Афинагина уни Эриния уғурган изтиробли телбалик дардидан ҳолос этадилар.

Орион — Беотиялик паҳлавон овчи, тонг маъбуласи Эоснинг маҳбуби; у Артемиданинг ўқидан ҳалок бўлади. Юлдузлар буржидан бири унинг номи билан аталади.

Орхомен — Беотиядаги шаҳар. Аркадиядаги бошқа Орхомендан ғарқли ўла-роқ, буни юнонларининг миний қабиласи шарафига миллӣлар Орхомони деб аташган.

Осса — 1. Зевс даракчиси; 2. Фессалияда, Олимпдан унча узоқ бўлмаган бир тогнинг номи.

Отос ва Эфиальтес — Ифимедея билан Алосиининг болалари (бошқа ривоятларга кўра, улар Ифимедея билан Посейдоннинг фарзандлари). Улар тўқиз ёшга кирганида, мудҳишона бўй ва қудратлари билан ўзгалардан ажralиб турганлар; бу оға-ини зинданга ташлаган Арейни фақат Ҳермесгина озод эта олган. Отос билан Эфиальтес Пелион тогини Осса устига тиклаб, шу йўл билан Олимпга чиқмоқчи бўлишган. Лекин Аполлон уларнинг бу ниятининг олдини олиб, ўз камонидан ўқ отиб икковини ўлдиради.

Паламед — шоҳ Навплийнинг ўғли. Юпонлар уни моҳир мусаввир сифатида ёззозлаганлар. У ўлчовлар ва тарозуни, шашка ўйинини кашф қилган, шунингдек, одамзодга маёқлар қуришни ўргатган.

Паллада — илоҳа Афинанинг яна бир номи.

Пандар — Ликаэнининг ўғли; Ликиялик шаҳзода, Троя қўшиши сағида жанг қилган моҳир ёйандоз.

Панопея (Паноп) — Фокидадаги шаҳар.

Панфой — Троянинг энг ҳурматли оқсоқолларидан бири.

Панфойзодалар — Панфойининг ўғиллари: Полидамас, Эвфорб ва Ҳиппофоийлар.

Парис — Приам ва Ҳекубанинг ўғли; Ҳекуба шу ўғлига бўйида бўлганида, туш кўради, тушида лаққа чўр ўтип тугадики, бу чўғдан бутун Троя ёниб кул бўлади. Бу гойибдан келган илоҳий ишора эди. Шунга амал қилишиб, янги туғилган чақалоқни Ида тогига олиб бориб ташлайдилар. Лекин чақалоқ ўлмайди, уни ургочи айиқ эмизади, кейин чўпонлар уни тарбия қилиб ўстирадилар. Ол-

тин олмани талашган уч маъбуда шу Парисга мурожаат қиласдилар. Парис улар ичиди Афродитани афзал кўради; оқибат, Афродита уни Трояга қайтаради ва Еленани ўғирлашига қўмаклашади.

Паркилар — «Илиада»ни рус тилига таржима қилган шоир Гнедич қисмат маъбудалари Мойраларнинг (қаранг) римча номини янглиш ифодалаган.

Патрокл — Ахиллеснинг энг қадрдан дўсти; у Троя жангиди Хектор томонидан маҳд этилади.

Пафлагония (*Пафлагонъя*) — Кичик Осиёнинг шимолида, Қора денгиз соҳилига жойлашган вилоят.

Пафлагонлар — Пафлагония аҳолиси.

Пеан — худога, аксарият пайт Аполлонга бағишланган шукронга муножот: энг қадимги табиблик тангриси — худолар шифокорининг номи ҳам шундай аталган.

Педас — 1. Пелапоннесдаги бир шаҳар; 2. Троададаги Ахиллес вайрон қилган шаҳар; 3. Ахиллес Кичик Осиёдаги Фива шаҳрини тор-мор қилганида қўлга киритган отнинг исми.

Пеласглар — Юонистонда ахейлар келмасдан олдин яшаган энг қадими аҳоли.

Пелей — Эакнинг ўғли, мирмидонлар шоҳи. Уни дengiz қарияси Нерейнинг қизи Фетидага уйлантирадилар. Уларнинг никоҳ тўйига низо маъбудаси Эридан бўлак ҳамма худолар таклиф этилади. Бу ҳолдан раңжиган Эрида тўй пайтида кириб келиб, «энг соҳибжамол маъбудага» деб ёзилган олтин олмани стол устига ташлайди. Бу олма туфайли учта маъбуда: Ҳера, Афина ва Афродита тортишиб қолишади. Улар масалани ажрим қилиш учун Троя шаҳзодаси Парисга мурожаат қиласдилар. Парис Афродитани афзал кўради, чунки у Парисга дунёда энг гўзал аёлнинг муҳаббатини ваъда қилган эди. Шу муносабат билан Афродита Париснинг Еленани ўғирлашига имкон яратиб берадики, бунинг оқибатида Троя жангига бошлигади. Пелей билан Фетидадан Ахиллес (Ахилл) дунёга келган.

Пелейон — Пелейнинг ўғли, яъни Ахиллес.

Пелион — Фессалияда, Олимпдан йироқ бўлмаган тог.

Пелопоннес — Болқон ярим оролининг жанубидаги ярим орол.

Пелопс — шоҳ Танталнинг ўғли, Зевснинг набираси; Троя шоҳи Ил уни ўз ватани Сипил шаҳридан қувгин қилганида, у Юонистоннинг, кейинчалик унинг номи билан аталган ери — Пелопоннесга (Пелопс ороли, демак) сузиб келади. Бу ерда у жиноий йўл билан Писа шаҳрининг шоҳи Эномайнинг қизи Ҳипподамияга уйланади ва ўзи бу шаҳарнинг ҳокими бўлиб олади. Лекин у ўзининг доимий жинопи қилмишлари билан худолар газабига учрайдики, бу газаб унинг бутун авлоди бошига оғатлар ёғдиради; унинг ўғиллари Фиест билан Атрей бир-бири билан довлашиб, энг мудҳиш ёвузликларга қўл урадилар. Фиестнинг ўғли Эгист Атрейнинг ўғли Агамемнонни ўлдиради, сўнг ўзи ҳам Агамемноннинг ўғли Орест қўлида ҳалок бўлади. Пелопс ва унинг авлоди бошига ёғилган тангрилар газаби мана шундай қонли ва ғожиали воқеалар билан ифодаланган эди.

Пеней — Фессалиядаги дарё.

Пенелопа — Икарийнинг қизи, Одиссейнинг хотини.

Леонлар — Юнонистоннинг шимолидаги Пиония ўлкасининг аҳолиси, кейинчалик Македония давлати шу ерда қад кўтарган.

Пергам — Троядаги акрополнинг номи.

Пергамликлар — трояликлар деган маънони билдиради.

Перкота — Троя шимолида, Хеллеспонт яқинига жойлашган шаҳар.

Персей — Зевс билан Данаянинг ўғли; у Горгона — Медузанинг калласини чопиб ташлаб, дентиз маҳлуқи ейитти лозим бўлган малика Андромедаин озод қиласди. Персей Ҳераклнинг бобокалони эди.

Персефона — Зевс билан Деметранинг қизи. Уни Аид ўғирлаб кетиб ўзига хотин қилиб олган; Деметра теран андуҳда қизини қидириб, бутун рўйи заминни кеза бошлайди; бу пайтда экинзорлар ҳеч қандай ҳосил бермайди. Бу ҳолни кўрган Зевс Деметрага тасалли бериш учун, Персефона ярим йил Олимпда, ярим йил Аидда яшайди, деган қарорга келади. Персефона ҳақидаги афсонани табиатнинг қишида ўлиб, баҳорда жонлапиши рамзи деса бўлади.

Петей — Менесфейнинг отаси.

Пиерия — Юнонистон шимолида, Македониядаги бир вилоят.

Пилос — 1. Нестор давлатининг пойтахти, Пелопоннесининг жануби-ғарбидаги денгиз соҳилига жойлашган шаҳар; 2. Элиада, Алфейдан жануброққа жойлашган шаҳар.

Пирифой — Фессалиянинг афсонавий халқи — лапифларнинг шоҳи, Тесейнинг дўсти ва сафдоши. Унинг никоҳ тўйида маст бўлиб қолган кентаврлар лапиф аёлларига ташланадилар, бунинг оқибатида, кентаврлар билан лапифлар ўртасида мудҳиш жанг бошланади, бу жангга Нестор ҳам қатнашади. Piрифой, Персефонани ўғирлаш мақсадида, Тесей билан биргаликда Аид салтанатига тушади, лекин иккала қаҳрамон ҳам у ерда Аид таклиф қилган ноёб курсиларга ёпишиб қоладилар. Аид дарвозасини қўриқлаб турувчи уч бошли кўпак Церберни ўғирлаб чиқиши учун ўликлар салтанатига тушган Ҳеракл (бу унинг ўн иккичи жасорати эди) Тесейни озод қиласди, аммо Пирифой шу қолганича Аидда қолиб кетади.

Пифос — Дельфа ибодатхонаси ва маъбадининг қадимги номи. (Дельфа шаҳри аҳолиси Аполлонга сипғингап.)

Плак — Кичик Осиёдаги тог.

Платея — Беотиядаги шаҳар.

Плеврон — Этолиядаги шаҳар.

Плеядалар — юлдузлар буржи.

Подалир — Асклепийнинг ўғли, ахей қўшинида табиб.

Подарга — Зефир билан қовушиб, Ахиллеснинг тулпорларини (Ксанф ва Балийни) туқкан гарпиянинг исми.

Подаркес — Филакадан келган Фессалия қўшинининг саркардаси, Протеси-лайнинг оғаси.

Подес — троялик жангчи. Ҳекторнинг дўсти.

Полиб — 1. Мепелай билан Елена жаҳонгашталик қилиб юришгаんだ, уларни ўз уйида меҳмон қилган мисрлик бойнинг исми; 2. Троялик жангчи, Аяненорнинг ўғли.

Полидамас — кўпинча Ҳектор билан ёнма-ён жанг қилувчи троялик қаҳрамон; Панфойнинг ўғли.

Полидевк — (қаранг: *Кастор ва Полидевк*).

Полидор — Приамнинг кичик ўғли.

Полидора — Пелейпинг қизи.

Полипет — Пирифойнинг ўғли, Троя жанггоҳига келган Фессалия қўшинининг саркардаларидан бири.

Полит — Приамнинг ўғилларидан бири.

Полифем — лапиғлар қўшинидаги жангчи.

Посейдон (*Посейдаон*) — денгизлар худоси, Крон билан Рейнинг ўғли, Зевснинг оғаси.

Прет — Беллерофонти ўз салтанатидан қувғин қилган ва уни ўлдирмоқни кўзлаган Тирниф шоҳи.

Приам — Троя шоҳи, пири бадавлат қария, эллик ўғил ва эллик қизнинг отаси; Парис, Ҳектор, Деифоб, Кассандралар шулар жумласидан.

Прометей — Титан (паҳлавон), Иапетнинг ўғли. Зевс одамзод наслини қийратмоқчи бўлганида, у самовий оловни ўғирлаб, уни қамиш қавагига яширади ва одамларга олиб келиб беради. Прометей, шунингдек, одамни барча ҳунар ва илмларга ўргатади. У башпорат қилиш қобилиятига әга бўлган. Олов ўғирлагани учун уни Зевс даҳшатли жазога мустаҳқ қиласди: уни юксак Кавказ тогидаги қояга парчинлайди ва ваҳший Қалхат бу занжирбанд жафокашнинг жигарини мудом чўқилаб азоб беради. Прометейни, кейинчалик, Ҳеракл озод қиласди ва Зевс у билан ярашади.

Протесилай — Ификлнинг навқиран ўғли, Филакадан келган Фессалия қўшинининг саркардаси. Юнонлар Трояга етиб келишганида, Протесилай Троя соҳилига кемадан биринчи бўлиб сакраб тушади ва шу заҳоти Ҳектор отган ўқдан ҳалок бўлади.

Рез — Фракия шоҳи, трояникларнинг иттифоқдоши.

Рея — Урап — само билан Гея — заминнинг қизи, Кроннинг опаси ва хотини.

Родос — Кичик Осиённинг жануби-гарбий соҳили қаршисига жойлашган катта орол.

Саламин — Аттика соҳилидаги орол, Аякс билан Тевкрнинг отаси Теламоннинг ватани.

Сам — Фракия соҳилларига яқин ердаги орол.

Самос — Кичик Осиё соҳилига яқин жойлашган орол, Ҳерага сифинувчи маъбадлар жойлашган.

Санамлар — табиат кучини ифодаловчи майдо илоҳалар. Улар ўрмонларда (дриадалар), тогларда (ореадалар), булоқ ва дарёларда (наядалар) яшайдилар. Юнонлар санамларни навниҳол дилбар аёллар қиёфасида тасаввур қилганлар.

Сангхарий — Кичик Осиёдаги дарё; у Қора денгизга қуйилади.

Сарпедон — Зевснинг ва Беллерофонт қизи Лаодамиянинг ўғли, Ликия шоҳи; у Троя остонасида трояниклар иттифоқдоши сифатида ҳалок бўлади.

Сатнион — Кичик Осиёдаги бир жойнинг номи.

Селлалар — Зевс кароматини олдиндан башпорат қилувчи коҳинлар; улар муқаддас эман япроқларининг шитирлаши ёки ул дарахтга қўнган қушларнинг сайрашига қараб келажак ҳақида башпорат қиласдилар.

Сидон — Финикияда йирик савдо шаҳри, Сидония — Финикия, демак.

Сизиф — Коринфнинг айёр шоҳи; у ҳатто, жонини олгани келган Ўлимни ҳам занжирбанд қилишга муваффақ бўлган. У тангриларга қарши қўилган жиҳоний рафторлари учун, Аид салтанатида оғир харсангтошин тоабад төг бошига думалатиб олиб чиқишга маҳкум этилгандиким, у энди төг болтига етдим, деганида тош яна пастга думалаб тушшиб кетарди.

Симоис — Троя этагидан оқиб ўтувчи дарё, Аскамандрининг ирмоғи.

Синтийлар — Лемнос оролида яшаган афсонавий аҳоли.

Сминфей — Аполлоннинг номларидан бири; «дала сичқонларини қийратувчи» деган маънени билдиради.

Солимлар — Кичик Осиёнинг жанубида яшовчи ҳалқ; Солим тепаликлари шу мамлакатга жойлашган.

Спарт — Пелопоннесдаги шаҳар, шоҳ Менелайнинг пойтахти.

Сперхий — дарё тангриси.

Стентор — ўз гулдурос овози билан довруқ қозонган ахей жарчиси.

Стикс — иккинчи қўшиқнинг 771-сатрига берилган изоҳга қаранг.

Сфенел — Троя урушининг иштирокчиси, Капанейнинг ўғли, Диомеднинг дўсти. Эврисфейнинг отаси, Персей билан Андромеда ўғлининг исми ҳам Сфенел эди.

Схедий — юнон жангчisi, Ифитнинг ўғли.

Таврида — ҳозирги Крим.

Таврлар — Таврида аҳолиси.

Талай — Аргос шоҳи, Адрастнинг отаси, Эвриалнинг бобоси.

Талфибий — Агамемоннинг чопари, кейинчалик — унинг ўғли Орестнинг мураббийи.

Тартар — ер ости салтанатининг энг қўйи қатлами; тангрилар у ерга ўз ганимларини ҳисб этардилар.

Тевкр — Теламоннинг никоҳсиз туғилган ўғли, Аякснинг ўгай укаси, моҳир новакандоз.

Теламон — Саламин оролининг шоҳи, Эакпинг ўғли ва Пелейнинг оғаси, Аякс билан Тевкрларнинг отаси.

Теламоний — Теламон ўғли, яъни Аякс.

Телемах — Одиссейнинг ўғли, Унинг исми «йироқда жанг қилувчи» деган маънени билдиради.

Тенедос — Троя соҳилидан унча йироқ бўлмаган кичик бир орол; ахейлар пистирмада ёғоч от қолдириб, кўзбўймачилик қилиб чекинишганда, шу оролга яширишишган.

Терсит — юнонлар қўшинидаги энг бадбашара ва беадаб жангчи бўлиб, унинг исми «густоҳлик», «безбетлик» деган маънени билдиради.

Тесей — қўп жасоратлар кўрсатган, худди Ҳеракл сингари, ўз ватанини баҳайат махлуқлардан ва қароқчилардан тозалаган құдратли паҳлавон. Тесей — Афина шоҳи Эгейнинг хотини Эфра билан Посейдоннинг ўғли ҳисобланган, ўзи ҳам Афинада подшоҳлик қилган.

Тестий — Этолия шоҳи, Леданинг отаси. Баъзан Фестий деб ҳам юритилади.

Тефиса — Уран билан Геянинг қизи, Океаннинг хотини.

Тидей — Инейнинг ўғли, Аргос шоҳи Диомеднинг отаси.

Тидейзода — Тидей ўғли, яъни Диомед.

Тиндар (*Тиндарей*) — Спарта подшоҳи, Леданинг эри. (қаранг: *Леда ва Елена*.)

Тиринф — Пелопоннес Арголидасидаги энг қадимги шаҳар.

Титанлар — Уран билан Геянинг болалари, Кроннинг оға ва инилари. Зевс ўз падари Кронни таҳтдан ағдарганида, титанлар Кронни ҳимоя қилиб исён кўтаридаилар, лекин улар ёш тангрилардан мағлубиятга учрайдилар ва ҳаммалари Тартар қаърига ҳисб этиладилар.

Тифей — Иккинчи қўшиқнинг 799-сатридаги изоҳга қаранг.

Тифон — тонг маъбудаси Эоснинг маҳбуби, Лаомедоннинг ўғли, Приамнинг оғаси, Мемноннинг отаси. Эос Тифонни ўғирлаб самога олиб чиқиб кетади ва у Олимпда боқийликка мушарраф бўлади.

Талиполем — 1. Ҳераклнинг Троя урушида жанг қилган ўғли; 2. Патрокл томонидан ўлдирилган троялик.

Тмол — Лициядаги төғ.

Тритогена — маъбуда Афинанинг номларидан бири, маъноси мавҳум.

Троада — Кичик Осиёда Троя теварагига жойлашган вилоят.

Троил — Приампинг кичик ўғли; Троя урушанинг биринчи ўили Ахиллес томонидан ўлдирилган.

Трос — Троя шоҳларининг бобокалони; Троя шунинг номига қўйилган. Яна, Ахиллес томонидан маҳв этилган троялик жангчининг исми ҳам Тросдир.

Троя (*Илион*) — Кичик Осиёда Аскамандр дарёси бўйича жойлашган шаҳар. Парис Еленани шу Трояга олиб қочиб келади; шу сабаб бўлиб, иттифоқдош юони қўшилари шаҳарга ҳужум қиласидилар. Ўн йил давом этган қамалдан сўнг ёроч от билан ўюптирилган найранг оқибатида шаҳар забт этилади ва вайрон қилинади.

Уран — само, осмон худоси; Гея (ер)нинг эри, титанларининг падари ва оламнинг энг биринчи подшоҳи; уки ўғли Крон таҳтдан ағдарган.

Фамир — Фракиялик афсонавий хонанда ва созанда; у қўшиқ айтишда Музалар билан беллашишга журъат этгани учун, тангрилар унинг кўзини кўр қилиб қўйганлар.

Феа — Элида вилоятида дengiz бўйидаги шаҳар.

Феана — Трояда Афинанинг коҳинаси, Антенорнинг хотини.

Феб — Аполлоннинг диний исми.

Фебса — Артемидавинг диний исми.

Фемида — одил суд маъбудаси.

Феникс — 1. Ахиллес билан бирга Троя урушига борган унинг мураббийи ва қадрдан дўсти; 2. Сидон шоҳи, Кадм билан Европанинг отаси.

Фера — Пелопоннесда, Пилос билан Спарта ўртасидаги шаҳар. Шундай номли шаҳар Фессалияда ҳам бўлган.

Ферег — Фессалиядаги Фера шаҳрига асос соглан одам; Адметнинг отаси.

Фессалия — Ўрта Юнонистоннинг шарқидаги вилоят.

Фест — Крит оролидаги йирик шаҳар.

Фестий — (қаранг: Тестий.)

Фестор — Калхаснинг отаси.

Фетида — денгиз қарияси Нерейнинг қизи, Пелейнинг хотини, Ахиллеснинг онаси. Унинг никоҳ тўйида «адоват олмаси» туфайли уч маъбуда ўртасида низо вужудга келган.

Фива (Фиви) — 1. Беотиядаги етти дарвозали шаҳар; 2. Мисрдаги юз дарвазали шаҳар — қадимги Мисрнинг пойтахти, у Нил дарёсининг ўрта оқимиға жойлашган; 3. Троада вилоятида Плак тогининг этагига жойлашгая шаҳар; у Андромаханинг ватани бўлиб, Ахиллес томонидан ғорат қилинган.

Фиест — Пелопснинг ўғли, Атрейнинг укаси.

Филак — Фессалиядаги Филака (Филаки) ёхуд Филакия шаҳрининг афсонавий асосчиси, Ификлнинг отаси.

Филакия — (қаранг: Филак.)

Филей — Мегеснинг отаси, Ҳеракл отхоналарини тозалаб берган Авгийнинг ўғли. Авгий ваъда қилган мукофотини Ҳераклга беришдан бош тортганида, Филей қаҳрамон Ҳераклнинг ёнип олган ва шу қилмиши учун отаси уни уйдан ҳайдаган эди.

Филоктет — Троя юриши қатнашчиларидан бири, Ҳераклнинг камони ва ўқларини мерос қилиб олган, унинг қадрдои дўсти. Кўшин Трояга кетаётгандан Филоктетни илон чақиб олади, оқибат бадани яра бўлиб, ундан шундай бадбўй хид тарқай бошлайдики, ахейлар уни тақир Лемнос оролига ташлаб кетадилар. Бу оролда у ов билан шугулланиб ўн ўйил кун кечиради. Бироқ ахейлар, Трояни Ҳераклнинг камони ва ўқларисиз забт этиб бўлмаслигидан воқиф бўладилар; шундан кейин улар Филоктетни олиб келиш учун Одиссей билан Неоптелемни юборадилар; улар ўксиган қаҳрамонни авраб-авраб Троя бўсағасига бошлаб келадилар. Бу ерда табиб Махаон унинг яраларини шифолайди.

Фоас Андренонзода — Этолиядаги Плеврон ва Калидон шаҳарларининг шоҳи.

Фокида — Ўрта Юнонистоннинг марказига жойлашган вилоят.

Фразимед — Несторнинг ўғли.

Фракия — Юнонистоннинг шимоли-шарқида, Ҳеллеспонт ва Пропонтида (Мармар денгиз) соҳилларига жойлашган улкан вилоят.

Фригия — Кичик Осиёдаги катта бир вилоят.

Фтия — мирмидонларнинг бош шаҳри, Пелей ва Ахиллес салтанатининг пойтахти.

Хариталар — гўззаллик, назокат ва шодлик маъбудалари, улар уч нафар бўлиб, мангу навниҳол қиёфада тасвирланадилар.

Химера — Беллерофонт томонидан ўлдирилган даҳшатли махлук.

Хирон — Ҳеракл, Ясон, Ахиллес ва бошқа қаҳрамонларни тарбиялаб ўстирган донишманд кентавр (қаранг: кентаврлар).

Хрис — Аполлоннинг коҳини.

Хриса — 1. Санам; 2. Аполлонга баҳшида қилинган афсонавий орол.

Хрисеида — коҳин Христининг қизи, Агамемноннинг асираси.

Хрисофемиса — Агамемнон билан Клитемнестранинг қизи, Ифигения билан Лаодиканинг (Электраннинг) синглиси.

Эак — Пелей билан Теламоннинг отаси. Ахиллес билан Аякснинг бобоси, Зевснинг дарё худоси Асон қизи Эгинадан туғилган ўғли. Эак ўзининг адолатпарварлиги билан донг таратган эдиким, ҳатто тангриларнинг ўzlари ҳам ўрталарида юз берган мубоҳасаларни ажрим қилишга уни таклиф қилардилар (қаранг: *мирмидончлар*).

Эвбей — Этей денгизида катта бир орол; у Ўрта Юнонистоннинг шарқий соҳилларига яқин жойлашган.

Эвней — Лемнос шоҳи, Ясон билан Ипсилипанинг ўғли; у Троя жаңготида урушашётган ахейларга май ва озиқ-овқат олиб келиб, улардан ҳарбий ўлжаларни сотиб оларди.

Эвер — шарқ шамоли.

Эвриал — 1. Мекестийнинг ўғли, аргослик саркардалардан бири; 2. Феакиялик шавкатли жангчи.

Эврибат — Одиссей билан Троя юришида иштирок этган унинг жарчиси.

Эвримедон — 1. Агамемноннинг арабакаси; 2. Несторнинг хизматкори.

Эврипил — Фессалиядаги Ормений шаҳрининг шоҳи.

Эврисфей — Микенанинг ғаддор ва қўрқоқ шоҳи («Илиада»нинг XIX қўшиғи, 123-сатрига берилган изоҳга қаранг).

Эвфорб — троялик қаҳрамон, Панфойнинг ўғли.

Эгналея — Адрастининг қизи, Диомеднинг хотини.

Эгида — эчки терисидан ишланган қалқон («эгида»— эчки тери дегани). Ҳомер замонида бундай қалқон урғдан қолган бўлиб, фақат тангрилардан Зевс билан Афинага ислабат бориларди.

Эгиох — Зевс васфларидан бири, «эгида — ушлаган» деган маънони билдиради.

Эгия — 1. Посейдоннинг доимий маскапи; 2. Пелопоннесда, денгиз бўйига жойлашган шаҳар — бу ёрда Посейдон, айниқса, кўпроқ эъзозланган.

Эзиет — жуда узоқ умр кечириб, кексайганида ўлган бир трояликнинг исми.

Эксадий — лапифлардан бирининг исми.

Элеон — Беотиядаги шаҳар.

Элида — Пелопоннес гарбидаги вилоят.

Эллада — (қаранг: *эллинлар*).

Эллинлар — юнонлар, демак, Юнонистон юон тилида Эллада деб аталади. Дастлабки пайтларда Фессалиядаги бир шаҳар шу ном билан аталган. Лекин юнонларни эллинлар деб аталишидан Ҳомер бехабар бўлган.

Эн — Фракиядаги шаҳар.

Эней — Анхиз билан Афродитанинг ўғли, Приамнинг қариндоши, Троя урушининг асосий қаҳрамонларидан бири, Троя таслим бўлгандан кейин, Эней, ёнгина чулғаган бу шаҳардан кекса отасини опичлаб ва ўғлини етаклаб қочиб қутулиб чиқиб кетади. У узоқ вақт жаҳонгашта бўлиб юргач, Италияда ўз салтанатини барпо қиласди.

Энио — уруш маъбудаси.

Энносигей — Посейдоннинг васфи, «ерни тебратувчи» деган маънони билдиради.

Эол — шамолларни бошқарувчи кичик рутбадаги тангри.

Эос — тонг шағағи маъбудаси. У **Хелиос** (қуёш худоси)нинг синглиси, Ҳи-перион билан Тейянинг қизи; Эос билан Астрейдан юлдузлар туғилган.

Эпейлар — Элидада яшаган энг қадимги қабила.

Эпидавр — Пелопоннес Аргодидасидаги шаҳар.

Эпир — Юнонистон шимолидаги вилоят.

Эпир — Аркадиянинг афсонавий шоҳи.

Эреб — зулматга бурканган ўликлар салтанати.

Эревфалион (*Эрсевфальон*) — ёшлик ҷоғида Нестордан мағлуб бўлган арка-диялик паҳлавон.

Эргетрия — Эвбейа оролидаги шаҳар.

Эрибейя — Отос билан Эфиальтеснинг ўгай онаси.

Эрида — адоварат маъбудаси.

Эримант — Пелопоннесда, Аркадия тоғлари.

Эринийлар — қотилларни таъқиб қилувчи интиқом маъбуналари.

Эриона — Оилейнинг хотини, «чакқоноёқ» Аякснинг онаси.

Этион — Кичик Осиёдаги Фива шоҳи, Андромаханинг отаси.

Этолия — Ўрта Юнонистоннинг гарбидаги вилоят.

Эфиоплар — афсонага кўра «ернинг икки чеккасида», шарқ ва гарбда, Оке-аининг соҳилида яшовчи масъуд халқ.

Эфира — Коринф ва бошқа кўпгина шаҳарларнинг қадимги номи.

Эфра — Тесеининг онаси; уни Кастро ва Полидевк асирга олиб, Еленага чў-ри қилиб беришган. Трояга ҳам у Елена билан бирга бориб қолган.

Эхалия — Этолиядаги шаҳар.

Янет — Прометей бплан Атлантининг отаси.

Хализорлар — Кичик Ослёнинг Қора дентиз соҳилида яшовчи халқ.

Харпиялар (ўғри санамлар) — қуюн ва ўлим арвоҳлари; кейинги афсоналар-га кўра — боши ва сийнаси аёлники бўлиб, кўзга кўринмай учувчи ва одамлар-нинг жонини ўғирловчи қушлар.

Хеба — Зевс ва Ҳеранинг қизи, юонлар таъбири бўйича, ўн саккиз ёшга тўлган одамларда зоҳир бўлувчи инсон ҳаётининг гуллаган даврини ифодаси бўлмиш мангум навчиҳол маъбуда.

Хекатомба — Биринчи қўшиқнинг 65-сатрига берилган изоҳга қаранг.

Ҳектор — Приам ва Ҳекубанинг ўғли, Троя шаҳрининг асосий ҳимоячиси.

Ҳекуба — Приамнинг хотини, ўн тўққиз ўғилнинг (шулар жумласидан Ҳектор ва Парисининг) ва аинча-мунча қизининг (жумладан, Кассандранинг) онаси.

Ҳелен — Приам ўғли, ғойибдан хабар берувчи башпоратчи. Троя таслим бўлгандан кейин, Ахиллеснинг ўғли Неоптолемга қул бўлади, ўз соҳибининг ўли-мидан кейин эса унинг давлатидан бир қисмига меросхўр бўлади ва Эпир ви-лоятида «кичик Троя» бунёд қиласди. Яна бир Ҳелен ахей жангчиси бўлиб, у Ҳектор томонидан ўлдирилади.

Ҳелика — Пелопоннес шимолидаги бир шаҳар; у ерда Посейдоннинг йирик маъбади бўлган.

Ҳелиос (*Ҳелей*) — қуёш худоси, Эос — тонг ва Селена — сўният ораси, титан Ҳиперионнинг ўғли.

Ҳеллеспонт — Кичик Осиёни Фракия Херсонесидан ажратиб турувчи бўғоз (ҳозир Ҳаллиполи ярим ороли). Бугунги кунда у Дарданел бўғози деб аталади.

Ҳера — Крон билан Рейнинг қизи, Зевснинг синглиси ва хотини, тангрилар маликаси ва никоҳларга ҳомийлик қилувчи маъбуда.

Ҳеракл — юони мифологиясида энг севимли қаҳрамон, Зевс билан Алкмена-нинг ўғли. У кўп вақт Ҳеранинг таъқибида бўлади ва шу маъбуда уюштирган фитналар оқибатида, Микена шоҳи қўрқоқ ва нотавон Эврикслей қўлида хизмат қиласди; унинг амри билан ўн иккита энг машҳур жасорат кўрсатади. У ер юзини мудҳиш махлуқлардан тозалайди, Прометейни озод қиласди, ҳатто ўлим худосини ҳам енгади. Ҳеракл ўлганидан кейин, худолар уни Олимпга олиб чиқиб кетишади ва у боқий маъбудга айланади.

Ҳерения — Денгиз бўйига жойлашган Нестор қўйл остидаги шаҳар. «Ҳерения чавандози», «Ҳерения шаҳсувори»— Несторнинг васфлариданdir.

Ҳермес — Зевс билан Майянинг ўғли, худоларнинг даракчиси, тижорат ва фасоҳат тангриси.

Ҳермиона — 1. Елена билан Менелайнинг қизи бўлиб, уни Ахиллеснинг ўғли Неоптолемга турмушга берадилар; 2. Арголидадаги шаҳарнинг номи.

Ҳефест — Зевс ва Ҳеранинг ўғли, олов худоси, темирчилик касбининг пуштишноҳи ва ўзи ҳам моҳир темири; юонилар Ҳефестни ниҳоятда қудратли, аммо бадбашара ва иккала оёғи чўлоқ деб тасаввур қилганлар.

Ҳилл — Лидиядаги Герм дарёсининг ирмоги.

Ҳиперея — Фессалиядаги чашма.

Ҳипподамия — Пирифойнинг хотини, унинг никоҳ тўйида лапиғлар (қарапг) билан кентаврлар (қаранг) ўртасида жанг бошлиданади. Шунингдек, Анхиз қизи, Эней синглисининг исми ҳам Ҳипподамиядир.

Ҳипполот — 1. Беллерофонтнинг ўғли, Главкнинг отаси; 2. Троялик Анти-махнинг ўғли, уни Агамемнон маҳв этади.

Ҳиппомолгар — қимиз ичиб кун кечириувчи халқ; бу сўзнинг том маъноси «бия согувчилар» деган маънони билдиради. Тадқиқотчилар скиф қабиласи бўлса керак, деб фарауз қиласдилар.

Ҳиппофой (Ҳиппофой) — шоҳ Приамнинг ўғилларидан бири. Троя бўсага-сида жанг қилган пеласглар саркардасининг исми ҳам шундай.

Ҳоралар (Оралар) — юйл фасллари маъбудалари, Олимп соқчилари, улар арши аълонинг булутлардан вужудга келган қопқаларини гоҳ очиб, гоҳ ёниб турадилар.

МУНДАРИЖА

Кўҳна дунё қомуси. <i>Asqad Muxtor</i>	5
Троя жангининг ибтидоси	10
Илиада (Троя жангномаси)	
Биринчи қўшиқ	26
Иккинчи қўшиқ	41
Учинчи қўшиқ	63
Тўртинчи қўшиқ	75
Бешинчи қўшиқ	89
Олтинчи қўшиқ	111
Еттинчи қўшиқ	124
Саккизинчи қўшиқ	136
Тўққизинчи қўшиқ	150
Ўннинчи қўшиқ	167
Ўн биринчи қўшиқ	181
Ўн иккинчи қўшиқ	201
Ўн учинчи қўшиқ	212
Ўн тўртинчи қўшиқ	232
Ўн бешинчи қўшиқ	245
Ўн олтинчи қўшиқ	263
Ўн еттинчи қўшиқ	284
Ўн саккизинчи қўшиқ	302
Ўн тўққизинчи қўшиқ	317
Йигирманчинчи қўшиқ	327
Йигирма биринчи қўшиқ	339
Йигирма иккинчи қўшиқ	354
Йигирма учинчи қўшиқ	366
Йигирма тўртинчи қўшиқ	378
Хотима	406
 Изоҳлар	 420
Мифологик ва географик номлар ва исмлар луғати	432

Шедевры мировой литературы

ГОМЕР

ИЛИАДА

Перевод с издания «Художественная литература», М. 1967.

«ЖАД» нашри учун маъсуллар:

Ш. Усмонхўжаев

В. Барсукова

С. Азимова

Редактор А. Сайдов, А. Қутбиддинов

Рассом В. Апухтин

Расмлар редактори В. Немировский

Техн. редактор Т. Смирнова

Корректор Ш. Мұхиддина

ИБ № 3779

Босмахонага берилди. 31.03.87. Босишга рухсат этилди 11.09.87. Формати. 60×84^{1/16}. Босмахона юғози №1. Оддий янги гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л.26,5. Шартли кр.—оттиск. 26,5 Напр л. 28.83. Тиражи 10000. Заказ №1019. Баҳоси 3 с. 20 т. Шартнома №269—77 Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти 700129. Тошкент Навоий кӯчаси 30.

Ўзбекистон ССР Нашриёт, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг Бош корхонаси. Тошкент — 700129. Навоий кӯчаси 30.

84.Гр
Х.63

Ҳомер.

Илиада. Русчадан Қ. Мирмуҳамедов тарж.; Масъул мұҳаррир Х. Даврон. — Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988. — 456 б. — («Жаҳон адабиёти дурданалари» сериясининг таҳрир ҳайъати: Зулғия ва бошқ.)

Буюк юнон шоюри Ҳомернинг «Илиада» эпоси жаҳон адабиёти ҳазинасидан муносиб үрин егаллаган. Үнда тарихий воқеалар шартли-романтик, афсонавий йўналишда талқин этилади.

Мазкур китоб уқувчига ўзбек тилида илк марта тақдим этилмоқда.

Гомер. Илиада.

84.4Гр